

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2556

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

REPRESENTING DEATH IN CONTEMPORARY THAI SHORT STORIES, 2004 - 2013

Miss Nandawan Sunthornparasathit

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Literature and Comparative

Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย
ระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2556

โดย

สาขาวิชา

วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทชั้นบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต จุลวงศ์)

นันทวัลย์ สุนทรภาระสภิตย์ : การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2556 (REPRESENTING DEATH IN CONTEMPORARY THAI SHORT STORIES, 2004 - 2013) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 342 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2556 โดยใช้กรอบแนวคิดสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอภาพแทนความตายและความหมายของความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นซึ่งสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทยร่วมสมัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงสภาพของสังคมไทยในช่วงปี พ.ศ. 2547 - 2556 ที่กำลังปรากฏลักษณะของสังคมสมัยใหม่ช่วงปลายและเกิดความเสี่ยงที่เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าและวิถีชีวิตสมัยใหม่ นักเขียนได้แสดงการขบคิดทบทวนต่อสภาวะดังกล่าวและนำเสนอผ่านภาพแทนการตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นซึ่งจะสัมพันธ์กับ 3 ประเด็น คือ ทุนนิยมกับสังคมเมือง ความตายกับอหังการของมนุษย์เหนือธรรมชาติ และความตายกับการเมือง

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นในมิติของทุนนิยมและสังคมเมืองได้แสดงให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมบริโภค และการกลายเป็นปัจเจกบุคคลเป็นกระบวนการสำคัญในการขบคิดทบทวนการดำรงอยู่ในสังคมทุนนิยมและบริโภคนิยม ปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวเริ่มตระหนักถึงการดำรงชีวิตตามอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมที่ไม่ได้นำพาชีวิตไปสู่ความผาสุก แต่กลับกักขังให้ขาดอิสรภาพ ในส่วนของสังคมเมืองการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นถูกผลิตซ้ำเพื่อซ้ำเน้นให้เห็นความเสี่ยงอันเกิดจากวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ผู้คนห่างเหินกัน การเกิดครอบครัวเดี่ยวที่เอื้อให้เกิดความรุนแรงภายในครอบครัว ความอยู่ดีกินดีที่แฝงเร้นด้วยภัยด้านสุขภาวะ ภาพแทนความตายจำนวนมากที่ถูกผลิตซ้ำนี้นำไปสู่การตระหนักถึงการไร้ความหมายของชีวิต

อหังการของมนุษย์เหนือธรรมชาติถูกทดสอบด้วยหายนะอย่างรุนแรง ดังกรณีความตายจากสึนามิในปี 2547 หายนะดังกล่าวได้พิสูจน์แล้วว่ากรณีที่มนุษย์รุกรานธรรมชาติด้วยวิทยาการที่เจริญก้าวหน้าจะนำพาหายนะอย่างใหญ่หลวงมาสู่มนุษย์ นักเขียนได้แสดงให้เห็นถึงการขบคิดทบทวนต่อความรู้ วิทยาการ ระบบเหตุผล ตลอดจนศาสนาที่เป็นหนึ่งในระบบจำแนกแยกแยะมนุษย์ให้แตกต่างกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ได้มุ่งพัฒนาตนเองให้ห่างไกลจากธรรมชาติและไม่ได้ทำความเข้าใจธรรมชาติอย่างแท้จริง การนำเสนอภาพแทนการตายจากเรื่องสั้นสึนามิทำให้ตระหนักว่ามนุษย์คือส่วนหนึ่งของธรรมชาติและมิแต่มนุษย์ผู้เข้มแข็งเท่านั้นที่จะพาดตนเองและเพื่อนมนุษย์ผ่านพันวิฤตไปได้

ในมิติของการเมืองพบว่า การเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นร่วมสมัยไม่ได้จำกัดเฉพาะการเมืองระดับมหภาค แต่เป็นการเมืองระดับย่อยที่ปัจเจกบุคคลมีบทบาทมากขึ้น ความตายที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความรุนแรงในเหตุการณ์เมษายน-พฤษภาคม 2553 หรือปัญหาสิทธิมนุษยชน เหล่านี้ล้วนแสดงถึงความล้มเหลวของรัฐในการคุ้มครองและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน อันนำไปสู่การขบคิดทบทวนต่อบทบาทของรัฐและความท้าทายต่อรัฐสมัยใหม่

สาขาวิชา วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5480511222 : MAJOR LITERATURE AND COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORDS: REPRESENTING DEATH, CONTEMPORARY THAI SHORT STORIES

NANDAWAN SUNTHORNPARASATHIT: REPRESENTING DEATH IN CONTEMPORARY THAI SHORT STORIES, 2004 - 2013. ADVISOR: ASST. PROF. SURADECH CHOTIUDOMPANT, Ph.D., 342 pp.

This thesis aims to study the representation of death in contemporary Thai short stories, 2004 - 2013 in relation to the concepts of risk society and reflexive modernization in order to analyze the representation and meaning of death in the short stories relating to social changes and significant events in contemporary Thai society.

The study shows that the representation of death in the short stories reflects the conditions of Thai society from 2004 to 2013, with its transformation into late modernity and encounter of various forms of risk resulting from advancement and modern lifestyle. Writers reflect on these social conditions through their representation of death, relating to three dimensions: capitalism and urbanism, death and man's pride; and death and politics.

In respect of capitalism and urbanism, the representation of death reveals that globalization has great impact on consumer society and individualization becomes the important process that instigates us to reflect on our life conditioned by capitalism and consumerism. The individual, especially a man who is the head of a family, realizes that pursuance of capitalist ideology cannot lead him to the happiness of life but confines and diminishes his freedom. In the urban aspect, the representation of death is reproduced to emphasize risks resulting from the estrangement of modern lifestyle, violence in nuclear family and health problems despite the accumulation of wealth. The representation of death that has been reproduced brings about the awareness of life meaninglessness.

Man's pride of conquering nature is tested by severe catastrophes, such as casualties in Tsunami that hit Thailand in 2004. This catastrophe proves that human encroachment on nature using knowledge and technology leads to disastrous failure. The writers show that knowledge, technology, rationality and religion drive apart human beings. This reflection aims to reveal they are driven far away from nature and do not really understand nature. The representation of death in the short stories about Tsunami makes human beings realize that they are only a part of nature and only the strongest can save themselves and their fellow humans through crises.

Pertaining to politics, the study finds that the contemporary short stories do not deal only with macro-politics but also with sub-politics, where the individual plays a more significant role. Death in key political events, whether violence in Thailand's three Southern provinces, the 2010 Thai political turmoil, or human rights problems, are the manifestations of failure of the state to provide her subjects protection and safety, leading to the reflection on the problematic roles and challenges of modern state.

Field of Study: Literature and Comparative
Literature

Student's Signature
Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์มีชิ้นงานเขียนที่จะสามารถทำให้ลุล่วงได้โดยลำพัง ผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างมาก ในการสละเวลาตรวจแก้ ให้ความรู้และแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนโอกาสและความเข้าใจที่ผู้วิจัยได้รับเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์มา ณ โอกาสนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความกรุณาตรวจ แก้ไข แนะนำ อย่างละเอียดจากคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ประกอบด้วยรองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร ศาสตราจารย์ ดร.โสรัจจ์ หงส์ลดารมภ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต จุลวงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษฏาฐานนท์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร หน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย ที่สนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ลาศึกษาต่อ และขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่กำลังทดแทนในระหว่างที่ผู้วิจัยไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มที่

ขอบคุณครอบครัวที่เข้าใจและเชื่อใจทุกก้าวอย่างและการตัดสินใจของผู้วิจัยเสมอ

ขอบคุณ “ครู” ทุกท่านที่มอบวิชาความรู้และวิชาชีวิตที่หล่อหลอมพลังใจและพลังปัญญาให้เข้มแข็งเพียงพอผ่านพ้นอุปสรรคได้

ขอบคุณน้ำใจมากมายของทีมพิสุจน์อักษรที่ร่วมกันตรวจทานอย่างเข้มข้น มีใจจัดรูปแบบที่ช่วยปิดเป้า EndNote ให้เรียบร้อยในที่ทางที่ควร ฝ่ายกำลังใจที่เต็มใจให้เสมอด้วยความเชื่อมั่นและรอยยิ้ม ทุกคนที่รักได้เป็นส่วนหนึ่งของวันเวลาเหล่านี้

มากกว่าขอบคุณ ญาติมิตร เพื่อนผู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต “เรา” สามารถก้าวข้ามผ่านคืนวันอันเจ็บปวดมาด้วยกัน จนถึงอีกหนึ่งจุดหมายในวันนี้ และยังคงต้องมีจุดหมายต่อไป

สุดท้ายขอไว้้อาลัยให้แก่ทุกความตายที่ยังดำรงอยู่และมีความหมายเสมอ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1	10
บทนำ.....	10
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	10
1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
1.3 วัตถุประสงค์	24
1.4 สมมติฐาน	24
1.5 ขอบเขตการวิจัย	24
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	27
บทที่ 2	29
กรอบแนวคิดทฤษฎีกับแนวคิดเรื่องความตายในเรื่องสั้นไทยก่อนทศวรรษที่ 2540	29
2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎี.....	30
2.1.1 การขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) และสังคมเสี่ยง ภัย (Risk Society).....	31
2.1.1.1 ภาวะสมัยใหม่ช่วงปลาย (Late Modernity).....	33
2.1.1.2 สังคมหลังจารีตประเพณี (Post-Traditional Society) และการสร้าง ตัวตนของปัจเจกบุคคล (Individualization).....	36
2.1.1.3 สังคมเสี่ยงภัย สังคมแห่งการขบคิดทบทวน	39
2.2 แนวคิดเรื่องความตายในเรื่องสั้นไทยก่อนทศวรรษที่ 2540	44
2.2.1 ในด้านเศรษฐกิจ	46

2.2.2 ด้านสังคม.....	51
2.2.3 ด้านการเมือง.....	61
บทที่ 3.....	72
ความตายกับทุนนิยมและสังคมเมือง.....	72
3.1 ความตายในกระแสทุนนิยมและสังคมบริโภค.....	76
3.1.1 เมื่อความตายถูกบริโภคกับโลกที่ต้องขบคิดทบทวน.....	76
3.1.2 ทุกสิ่งเกิดแต่ทุน : ชุรกิจงานศพและการหลุดพ้นจากอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยม ของชนชั้นกลาง.....	89
3.2 ความตายกับวิถีชีวิตสมัยใหม่.....	105
3.2.1 ความตายในเมืองใหญ่ : ความสัมพันธ์ที่ไม่ผูกพัน.....	105
3.2.2 ความตายกับการไร้ความหมายของชีวิต.....	114
3.2.3 ความตายกับความรุนแรงในครอบครัวและในสังคม.....	124
บทที่ 4.....	138
ความตายกับบ่อน้ำทิพย์แห่งชีวิต.....	138
4.1 ภาพแทนของทะเล ภาพแทนของสึนามิ.....	140
4.1.1 ความภักดีแห่งของหาดสวย ทะเลใส และชีวิตผู้คน.....	142
4.1.2 ความตายในสึนามิ : โศกนาฏกรรม ความลึกลับ กับความ(ไม่)รู้.....	153
4.2 โลกนี้มีอยู่ด้วยมนุษย์เดียว.....	177
4.2.1 เรื่องสั้นสึนามิ : ความตายของมนุษย์กับความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์.....	179
4.2.2 บทเรียนจากความตาย : บทลงโทษของการละเมิดธรรมชาติ และการกลับไปเป็น ส่วนหนึ่งของธรรมชาติ.....	187
4.3 ความตายจากสึนามิกับบทบาทของเรื่องเล่าบาดแผล.....	194
4.3.1 ความตายในสึนามิ : ความจริงที่ไม่ปรากฏกับ “เสียงของคนอื่น”.....	196
4.3.2 เรื่องสั้นสึนามิ : กำลังใจถึงผู้ประสบภัย.....	205

บทที่ 5.....	204
ความตายกับการเมือง	204
5.1 ความตายกับความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้	206
5.1.1 ความตายที่ไม่สิ้นสุด : ภัยคุกคามชีวิตปกติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	209
5.1.2 ความตายของอำนาจรัฐกับความซับซ้อนของปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้.....	220
5.1.3 ความตายกับศาสนา : ศรัทธาในท่ามกลางความขัดแย้ง	232
5.2 เสียงเรียกให้จดจำ : จาก 6 ตุลา 19 ถึง เมษายน – พฤษภาคม 53 และขบวนการเสื้อเหลืองเสื้อแดง.....	247
5.2.1 วีรชน 6 ตุลาฯ กับประวัติศาสตร์ที่ยังไม่ได้รับการยอมรับ	249
5.2.2 เมษายน – พฤษภาคม 2553 กับความขัดแย้งทางการเมืองและการเมืองของเสื้อเหลืองเสื้อแดง.....	255
5.3 ความตายกับสิทธิมนุษยชน	268
5.3.1 เสียงแห่งความจริงกับการต่อสู้ของปัจเจกต่ออำนาจปกครอง.....	269
5.3.2 ความตายกับความเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิทธิของมวลชน	273
5.3.3 ความตายกับปัญหาชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าว	281
บทที่ 6	292
สรุปและอภิปรายผล.....	292
รายการอ้างอิง	306
ภาคผนวก.....	314
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	342

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

In a sense we are. Not power over death, of course—to any significant extent—but nevertheless and important kind of power. As human beings we are uniquely able to reflect on our death.

(Bronfen & Goodwin, 1993 : 3)

แม้จะไม่มีอำนาจได้อยู่เหนือความตายแต่มนุษย์ก็เป็นสิ่งมีชีวิตเดียวที่มีลักษณะพิเศษที่สุดคือ มนุษย์มีอำนาจที่จะใคร่ครวญถึงความตายของตนเองได้ การใคร่ครวญถึงความตายอาจปรากฏหลายรูปแบบ ตั้งแต่การตั้งคำถามกับสภาวะของการตาย ปลายทางของชีวิต การหาคำตอบเมื่อร่างกายหยุดทำงาน หรือแม้แต่การตั้งคำถามว่าตายแล้วไปไหน เหล่านี้คือความพยายามของมนุษย์ที่จะขบคิดและเผชิญหน้ากับความตาย

ในทางพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องการระลึกถึงความตาย หรือ มรณัสสติ ดังปรากฏในปฐมมรณัสสติสูตร ซึ่งมุ่งสอนให้ทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนตระหนักถึงความตายอยู่เป็นนิตย์ เจริญมรณัสสติทุกลมหายใจเข้าออก เพื่อตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตและตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เพราะชีวิตปรากฏเพียงชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น เราจึงควรระมัดระวังและมีสติ ไม่หลงใหลได้ปลื้มกับความรื่นรมย์ในรูปแบบต่างๆ จนหลงลืมว่าความตายอาจเกิดขึ้นกับใครเมื่อไรก็ได้ (ว.วชิรเมธี, 2548 : 12 - 29)

การเจริญมรณัสสติในทางพุทธศาสนาจึงนับว่ามีความใกล้เคียงกับการขบคิดใคร่ครวญถึงความตายเป็นอย่างมาก แต่มีใช้เพื่อแสวงหาคำตอบเรื่องความตาย หากเพื่อแสวงหาแนวทางในการดำรงชีวิต ในทางพุทธศาสนา ความตายไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิต มีชีพปลายทาง แต่ความตายเป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรของชีวิต ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ได้แบ่งความตายออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ความตายซึ่งเป็นการจากไปของชีวิตอินทรีย์ คือการดับสูญของร่างกายในภพหนึ่ง 2) สมุจเฉตมรณะ เป็นการสิ้นไปอย่างเด็ดขาดแห่งวิญญู์ทุกขของพระอรหันต์ทั้งหลาย คือการตายที่หลุดพ้นจากวัฏสงสาร ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก 3) ชณิกมรณะ หมายถึงความดับในหลายๆ ขณะของสิ่งต่างๆ เป็นความเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่จิตพึงรับรู้ トラบใดที่มนุษย์ยังมีลมหายใจย่อมมีการเกิดดับอยู่ในทุกขณะ และ 4) สัมมตมรณะ คือความตายโดยสมมติของชาวโลก เช่น รถตาย ต้นไม้ตาย นาฬิกาตาย

เป็นต้น ซึ่งไม่ถือเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความตาย (พระมหาบุญมี มาลาวชิโร, 2548: 1 - 14) ความตายรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงการมองความตายของพุทธศาสนาที่ตระหนักว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และความตายอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ในทุกขณะ ความตายมิใช่ช็อคชวนสงสัย แต่หากเป็นธรรมดาที่สัตว์โลกซึ่งยังเวียนว่ายในวัฏสงสารพึงยอมรับอย่างสงบ

สังคมไทยเป็นสังคมที่พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตผู้คนและวิถีของสังคม แม้หลักคำสอนของศาสนาพุทธจะสอนให้คนยอมรับและระลึกถึงความตายอยู่เป็นนิตย์ แต่ปุถุชนธรรมดาก็ยังคงหวาดกลัวความตายดังสะท้อนผ่านความเชื่อเรื่องการห้ามพูดถึงเรื่องตายเพราะถือว่าเป็นกลาง ซึ่งแสดงถึงการยอมรับว่าความตายดำรงอยู่เพียงแต่เราไม่อยากจะเอ่ยถึงเท่านั้น

การมองว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนผ่านของชีวิตปรากฏให้เห็นชัดในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตายซึ่งถือเป็นหนึ่งในพิธีกรรมสำคัญของชีวิต บทสวดในพิธีทอดผ้าบังสุกุลแสดงถึงการไคร้ครวญต่อความตายในวิถีของพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

อนิจจา วัชระ สังขาร รุปร่างสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเช่นนี้เอง

อุปปาพะวะยะธัมมิโน มีความเกิดความแตกดับเป็นธรรมดา

อุปปัชชิตะวา นิรุชฌันติ เกิดขึ้นมาแล้วก็ดับไป

เตสัง วูปะ สะโม สุโข ดับการเกิดการตายของสังขารเหล่านั้นเสียได้ นับเป็น

ความสุข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(ว.วชิรเมธี, 2548 : 52)

การทอดผ้าบังสุกุลคือการเชิญพระสงฆ์ไปพิจารณาศพซึ่งปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตกาล การพิจารณาหรือดูศพนี้ทำเพื่อให้เกิดความสังเวช ซึ่งไม่ใช่ความเวทนาสงสาร แต่เป็นการมีสติ กระตุ้นให้จิตตั้งอยู่ในความไม่ประมาท (ว.วชิรเมธี, 2548 : 52) บทสวดข้างต้นแสดงถึงการไคร้ครวญต่อความตายในฐานะส่วนหนึ่งของวงจรชีวิตที่พึงตระหนักถึงเสมอ การไม่ยึดติดในสังขารอันไม่เที่ยงได้จะนำพาให้พบความสุขที่แท้จริง และหมายถึงการเข้าใจชีวิตด้วยเช่นกัน

ไม่เพียงชุดความคิดด้านศาสนาต่อความตายจะปรากฏในพิธีกรรมและหลักธรรมแต่วรรณคดีและวรรณกรรมของไทยจำนวนมากก็กล่าวถึงความตายอยู่เสมอ เช่น การเล่าถึงโลกหลังความตายในวรรณคดีสำคัญอย่าง *ไตรภูมิพระร่วง* และ *พระมาลัยคำหลวง* ซึ่งล้วนมีจุดมุ่งหมายให้คนประกอบกรรม

ดีในขณะที่ยังมีชีวิต เพื่อให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีหลังเปลี่ยนผ่านสถานะจากคนเป็นไปสู่คนตาย แม้วรรณคดีเหล่านี้จะไม่ได้มุ่งสอนให้คนเจริญมรณสสติหรือระลึกถึงความตายอยู่เสมอ แต่ก็ทำให้คนรู้จักและคุ้นเคยกับโลกหลังความตายซึ่งเป็นอีกภูมิหนึ่งในสังสารวัฏ แม้ในชั้นหลังที่รูปแบบงานเขียนเปลี่ยนจากวรรณคดีร้อยกรองมาสู่เรื่องเล่าร้อยแก้ว ความตายก็ยังคงปรากฏเป็นฉากตอนสำคัญหนึ่งในเรื่องเล่าเหล่านั้น เช่น ความตายอันตราตรึงของหม่อมราชวงศ์กิริติในนวนิยายเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ของศรีบูรพา ความตายของหลายชีวิตที่ต้องมาจบลงพร้อมกันกลางลำน้ำในนวนิยายเรื่อง *หลายชีวิต* ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หรือความตายของคนดีที่มีอุดมการณ์แน่วแน่อย่างหมอกานต์ในนวนิยายเรื่อง *เขาชื่อกานต์* ของสุวรรณี สุคนธา ในส่วนของเรื่องสั้นเองก็ปรากฏการเล่าถึงความตายเช่นกัน เช่น ในรวมเรื่องสั้นชุด *ตึกกรอสส์* ของ อ.อุศุการซึ่งตีพิมพ์ในช่วงทศวรรษที่ 2490 เป็นรวมเรื่องสั้นที่ปรากฏการตายในเรื่องสั้นทุกเรื่องในเล่ม ภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของชนชั้นศักดินาในสังคมไทยซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองและการเกิดแนวคิดทางการเมืองแบบสังคมนิยมที่มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ความเท่าเทียมอย่างแท้จริง ในขณะที่เรื่องสั้นชิ้นครูอย่าง “ครูแก” และ “ท่อนแขนนางรำ” ของมนัส จรรย์รงค์ ที่มีลีลาโดดเด่นในการนำเสนอภาพชีวิตชนบทก็ได้นำเสนอภาพแทนความตายของความรักที่ไม่สมหวังและมีกลิ่นอายความสยองขวัญลึกลับอันแสดงถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณซึ่งดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างแนบแน่น “เขียดขาค่ำ” ของลาวคำหอม ก็นำเสนออีกหนึ่งภาพแทนความตายของผู้คนชนบทที่ห่างไกลบริการด้านสาธารณสุขและไม่เคยได้รับความสนใจแก้ปัญหาจากภาครัฐอย่างจริงจังซึ่งตรงกับช่วงการปกครองโดยระบอบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501 - 2506) ที่เป็นยุคแห่งการคอร์รัปชันมากที่สุดยุคหนึ่งของสังคมไทย หรือการตายของอินสอนในปีที่ปลูกไร่สำนึกของชวานาให้หันมาร่วมกันต่อสู้กับนายทุนในเรื่อง “งูกินนา” ของวัฒน์ วรรณยางกูร (2519) นอกจากนี้ยังปรากฏการตายในเชิงสัญลักษณ์ซึ่งสื่อถึงความตายในมิติของความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตและจิตใจซึ่งมาพร้อมกับการเติบโตของสังคมเมืองสมัยใหม่ ดังปรากฏในรวมเรื่องสั้นชุด *ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย* ที่มีสุชาติ สวัสดิ์ศรี (2518) เป็นบรรณาธิการ อาจกล่าวได้ว่างานเขียนหรือวรรณกรรมเป็นพื้นที่หนึ่งในการนำเสนอความตายสู่สังคมในฐานะภาพแทนที่นักเขียนสร้างขึ้น ซึ่งภาพแทนเหล่านั้นก็จะนำไปสู่การทำความเข้าใจโลกทัศน์และความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของสังคมในเวลาเดียวกัน

สจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997 : 15 - 18) กล่าวว่าภาพแทน (representation) จะเชื่อมโยงความหมายกับภาษาเข้ากับวัฒนธรรม กล่าวคือ ภาพแทนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายของสมาชิกในวัฒนธรรมหนึ่งๆ มักจะเกี่ยวพันกับการใช้ภาษา การใช้สัญลักษณ์รูปภาพซึ่งแทนค่าหรือนำเสนอบางสิ่ง เป็นกระบวนการผลิตสร้างความหมายโดยประกอบด้วยส่วนที่เป็นความคิดและส่วนของภาษา เป็นความเชื่อมโยงกันระหว่างภาพความคิดที่อยู่ภายในใจกับถ้อยคำใน

ภาษาซึ่งจะอ้างอิงกับโลกที่เป็นจริง ภาพแทนประกอบด้วยสองกระบวนการคือ กระบวนการนำเสนอ ภาพแทน (system of representation) หมายถึงการที่วัตถุ ผู้คน สิ่งของ เหตุการณ์ทั้งหมดถูกเชื่อมโยงกับชุดความคิดที่อยู่ในใจเรา เป็นภาพที่ปรากฏขึ้นในสมองของเรา หากไม่มีภาพแทนในความคิดเหล่านี้มนุษย์ก็จะตีความหรือให้ความหมายกับโลกไม่ได้ กระบวนการต่อมาคือกระบวนการทางภาษาซึ่งจะสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย กล่าวคือเมื่อเรามีมโนทัศน์รวมถึงสิ่งของบางอย่าง หรือมีภาพของบางสิ่งในใจแล้ว เราจะต้องเชื่อมโยงสิ่งนั้นเข้ากับภาษานั้นเอง อาจเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน หรือรูปภาพก็ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าภาพแทนไม่ใช่เพียงภาพแต่เป็นกระบวนการสื่อความหมายซึ่งเกิดขึ้น ทั้งกับผู้รับและผู้สื่อสาร เนื่องจากก่อนที่จะสื่อสารหรือสร้างความหมายให้เกิดเป็นภาพออกมา ผู้สื่อ จะต้องเกิดความคิด มโนทัศน์ หรือภาพในหัวสมองบางอย่างซึ่งต้องผ่านการตีความโลก วัตถุ เหตุการณ์เหล่านั้นในฐานะผู้รับสารมาก่อน จากนั้นจึงนำเสนอสู่กระบวนการทางภาษา เช่นกันกับผู้รับก็ต้องมีความคิดบางอย่างที่สอดคล้องตรงกับภาพที่ถูกส่งมาเพื่อตีความ ทำความเข้าใจภาพนั้น กระบวนการของภาพแทนจึงเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น โฆษณารณรงค์งดดื่มเหล้า ผู้ผลิตโฆษณาต้องผลิตความหมายให้เหล่าแทนที่ความสนุกสนาน รื่นเริงที่โฆษณาเหล่าแต่เดิมได้สร้างไว้ ด้วยเหตุนี้จึงใช้ภาพและคำที่บอกถึงความจน ความเครียดซึ่งจะเชื่อมโยงความคิดของคนเข้ากับความหมายใหม่ของเหล้า หรือเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมพุทธอย่างการเข้าพรรษา เป็นงดเหล้าเข้าพรรษา เป็นต้น ภาพแทนเหล่านี้ในโฆษณารณรงค์เหล่านี้หากไปปรากฏในวัฒนธรรมของเมืองหนาวที่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธและการดื่มเหล้าเป็นไปเพื่อความอบอุ่นของร่างกาย โฆษณานั้นย่อมต้องไม่สามารถสื่อความหมายหรือสร้างภาพแทนความหมายที่เหมือนกับที่ปรากฏในสังคมไทยให้กับเหล่าได้เป็นแน่

เช่นกันกับความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้น ภาพแทนความตายที่ถูกนำเสนอในเรื่องสั้นจึงเป็นภาพที่เกิดขึ้นจากยุคสมัยและความคิดทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยน และเกิด ความหมายใหม่ได้ไม่ตายตัว การศึกษาภาพแทนความตายในเรื่องสั้นจึง สามารถนำไปสู่การเข้าใจ สังคมและการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของผู้คนได้

ความตายมักสัมพันธ์กับความเสี่ยง (risk) ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งในแต่ละช่วงเวลาสังคมก็จะเผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในสังคมบุพกาลมนุษย์เสี่ยงต่อการเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ พายุ อุทกภัย แผ่นดินไหว ฯลฯ ซึ่งนำมนุษย์ไปสู่ความตายจำนวนมากอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง มนุษย์จึงได้คิดค้นการคาดเดาอนาคตขึ้นมา นั่นคือการพยากรณ์ โดยมุ่งหวังว่าคำพยากรณ์ จะช่วยปกป้องมนุษย์จากอันตรายร้ายแรงได้ เมื่อสังคมเจริญมากขึ้นด้วยการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ มนุษย์ก็คิดค้นเครื่องมือและความรู้ที่จะคาดการณ์และควบคุมความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น

การพยากรณ์แผ่นดินไหวจากศาสตร์ของธรณีวิทยา การเรียนรู้ที่จะบริหารจัดการน้ำด้วยระบบเขื่อน และการชลประทาน พัฒนาความรู้ทางสถาปัตยกรรมเพื่อปลูกสร้างอาคารที่แข็งแรงสามารถต้านทานแผ่นดินไหวและลมพายุได้ หรือพัฒนาวัคซีนและยาขึ้นมาเพื่อป้องกันโรคระบาด เหล่านี้คือศักยภาพของมนุษย์ที่พยายามที่จะควบคุมความเสี่ยงเพื่อปกป้องตนเองจากความตาย

โดยทั่วไปความเสี่ยงหมายถึงความต่างกันระหว่างความเป็นจริงและความน่าจะเป็น (distinction between reality and possibility) กล่าวคือความเสี่ยงถูกผูกพันเข้ากับความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยการกระทำของมนุษย์เอง มันอาจหมายความว่าเราสามารถควบคุมการเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงหรือสิ่งที้อย่างน้อยเราก็สามารถเตรียมตัวรับผลของเหตุการณ์นั้นไว้ล่วงหน้าได้ (Zinn, 2008 : 4) ด้วยเหตุนี้ความเสี่ยงจึงสัมพันธ์กับการคำนวณและการคาดการณ์เพื่อควบคุมความเสียหายที่จะเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมมนุษย์พัฒนาสู่ความเจริญด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์มากขึ้น มนุษย์ก็ต้องพบกับความเสี่ยงที่ซับซ้อนมากขึ้นและควบคุมหรือประมาณการไม่ได้ เช่น ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤติการเงิน

รูปแบบความเสี่ยงที่พัฒนาขึ้นนี้เกิดจากความไม่แน่นอนที่ถูกผลิตขึ้น (manufactured uncertainty) หมายถึงหลายด้านของชีวิตมนุษย์จะเปิดกว้างมากขึ้น ในด้านหนึ่งมนุษย์สามารถมองการณ์ไกลถึงโอกาสใหม่ๆ ที่มนุษย์จะสามารถเป็นอิสระจากขีดจำกัดของตัวเองในอดีต แต่ในอีกด้านหนึ่ง เราจะมองเห็นความเป็นไปได้ที่จะเกิดอันตรายไปทุกหนทุกแห่ง ซึ่งในหลายสถานการณ์ก็ยากที่จะบอกระดับความแน่นอนได้ว่าเราควรจะไปไหนทิศทางไหน (Giddens, 1994 : 184) ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การเป็นสังคมเสี่ยงภัย (Risk Society) ที่ไม่อาจคาดคะเนความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ ความเสี่ยงเหล่านี้จะแตกต่างกับความเสี่ยงเดิมที่ควบคุมด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและระบบเหตุผล

ปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญหรือความทันสมัยแผ่ขยายไปทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่วิถีชีวิต ด้วยกระบวนการขนส่งที่รวดเร็วชาวยุโรป อาจได้บริโภคกุ้งจากน่านน้ำในทะเลจีนใต้ คนอเมริกันอาจได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาจากอินเดีย หรือคนที่อาศัยในมหานครทั่วโลกอาจกำลังใช้ชีวิตตามครรลองของวิถีเมือง พบเจอผู้คนแปลกหน้า เบียดเสียดบนรถขนส่งสาธารณะ ประชุมสำคัญผ่านวิดีโอบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือแม้แต่เผชิญกับภัยคุกคามด้านสิ่งแวดล้อมหรือโรคที่พบมากขึ้นในการใช้ชีวิตในยุคสมัยใหม่ เช่น โรคหัวใจ โรคมะเร็ง เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงไม่ใช่เครื่องยืนยันความปลอดภัยที่มนุษย์จะได้รับจากวิทยาการเหล่านั้นอีกต่อไป แต่กลับกันจะเพิ่มความเสี่ยงที่มนุษย์ไม่เคยประสบมาก่อนและยังไม่อาจประมาณการได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่กิดเด่นชัดอธิบายเพราะโลกสมัยใหม่ก้าวหน้า

อย่างรวดเร็วจนเกินที่จะควบคุมเป็นสิ่งทรงพลังมหาศาล (juggernaut) ที่มนุษย์ต้องตระหนักถึงและขบคิดทบทวน (Giddens, 1990 : 53)

การเผชิญหน้ากับความเสี่ยงในยุคสมัยใหม่ที่เกิดจากความไม่แน่นอนเหล่านี้ต้องอาศัยการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (reflexive modernization) เนื่องจากความเสี่ยงในสังคมเสี่ยงภัยนั้นเป็นผลผลิตจากความก้าวหน้าของมนุษย์ในยุคสมัยใหม่ที่พัฒนาระบบเหตุผล วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อความสุขสบายในการดำรงชีวิตของมนุษย์เอง แต่ขณะเดียวกันมนุษย์ก็ไม่อาจควบคุมและคาดการณ์อันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น ภัยจากพลังงานนิวเคลียร์ การตัดแต่งพันธุกรรมพืชและสัตว์ หรือแม้แต่วิถีชีวิตที่ผู้คนสามารถเดินทางข้ามพรมแดนกันได้ทั่วโลกอย่างสะดวกรวดเร็วขึ้นภายใต้เงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ แต่ก็ยังเป็นช่องทางให้การก่อการร้ายสามารถแพร่กระจายเข้าสู่หลายประเทศได้ในเวลาเดียวกัน การขบคิดทบทวนจะช่วยให้มนุษย์ตระหนักถึงและนำไปสู่การตัดสินใจของปัจเจกบุคคลที่จะต้องเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในมิติของชีวิตตนเองและมิติทางสังคม เพราะในสังคมเสี่ยงภัยบทบาทของสังคมประเพณีจะถูกกลดทอนลง ประเพณีจะเป็นเพียงทางเลือกหนึ่งที่ปัจเจกบุคคลอาจเลือกสำหรับการตัดสินใจในชีวิต

ในโลกสมัยใหม่วิทยาการซึ่งเป็นระบบที่เป็นนามธรรมและความรู้จะกลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน ความเชื่อมั่นในระบบวิทยาการจะก่อให้เกิดวิกฤตทางศีลธรรม แม้ว่าผู้คนจะใช้ประโยชน์จากความรู้ที่เป็นนามธรรมในชีวิตประจำวันอย่างระมัดระวังเพียงใดแต่ระบบวิทยาการเหล่านั้นก็มักจะลดทอนประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้เกิดการไร้ความหมายดังที่ผู้คนในสังคมร่วมสมัยรู้สึก (Tucker, Jr., 1998 : 145 - 146) ปลายทางของสังคมท่ามกลางการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่จึงไม่ใช่ความเชื่อมั่นว่ามนุษย์จะก้าวออกไปสู่ความผาสุก แต่การขบคิดทบทวนถึงการพัฒนาของสมัยใหม่จะยังคงเห็นปัญหาความทุกข์ทางสังคมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และการขบคิดโดยการเข้าถึงความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะที่เปิดกว้างและมาพร้อมกับโลกาภิวัตน์จะช่วยให้มนุษย์รับมือกับสังคมเสี่ยงภัยได้มากขึ้น

ในส่วน of สังคมไทยนั้นพบว่าตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2540 คือปี 2547 ประเทศไทยต้องพบกับความตายอันมหาศาลและน่าตื่นตระหนก นั่นคือความตายจากเหตุการณ์สึนามิซึ่งประเทศไทยไม่เคยประสบมาก่อน ความไม่รู้และความวางใจในธรรมชาติและวิทยาการการสร้างความปลอดภัยของมนุษย์ส่งผลให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ในปีเดียวกันความตายจากเหตุการณ์ทางการเมืองก็ก่อตัวขึ้น นั่นคือ ปรากฏการณ์ความรุนแรงของสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ปะทุขึ้นตลอดมาตั้งแต่ปี 2547 และเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อเหลือง - เสื้อแดงซึ่งนำมาสู่ความแตกแยกของคนในประเทศและเหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม 2553 ที่ผู้ชุมนุมทางการเมือง

ถูกฆาตกรรมจากการสลายการชุมนุม เหล่านี้ล้วนเป็นความตายและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2540

สื่อนามิกกลายเป็นความเสี่ยงภัยทางธรรมชาติที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ภัยพิบัติของประเทศไทย และได้สร้างความตื่นตัวทางภัยธรรมชาติให้แก่สังคมไทยอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามิ เช่น สถาปัตยกรรมที่รองรับแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิ การเยียวยาบาดแผลของผู้ประสบเหตุในทางจิตวิทยาและประชากรศาสตร์ รวมถึงการอบรมและให้ความรู้ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ เหล่านี้ล้วนเป็นพลังกระทบที่คลื่นสึนามิได้สร้างให้กับสังคมไทย รวมถึงปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมด้วยเช่นกัน

ภายหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 พบว่ามีข้อเขียน บทกวีและเรื่องสั้นจำนวนมากที่เล่าถึงเหตุการณ์สึนามิ เช่น จาก “กรือเซะ” ถึง “สึนามิ” รวมข้อเขียนเชิงสร้างสรรค์จากการชุมนุมสัมมนา จากปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ ถึง สึนามิ จัดโดยสถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อวันที่ 8 – 10 พฤษภาคม 2548 รวมเรื่องสั้น เปลือก ของจิรภัทร อังศุมาลี พิมพ์รวมเล่มในปี 2550 และรวมเรื่องสั้น ธรรมชาติของการตาย ของนักเขียนกลุ่มวรรณกรรมภูเก็ต ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2551 การเกิดปรากฏการณ์รวมเล่มงานเขียนหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามินี้ น่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงการเกิดสำนึกหรือตระหนักถึงความสำคัญและความสูญเสียจากเหตุการณ์สึนามิในสังคมไทย หากพิจารณาในมิติของวงวรรณกรรมแล้วจะพบว่าเหตุการณ์ทางสังคมที่จะถูกหยิบยกมาสร้างสรรค์เป็นบทกวีหรือเรื่องสั้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519 หรือพฤษภาคม 2535 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมืองที่เกิดการสูญเสียชีวิตผู้คนอย่างน่าสะเพื่อนใจและเป็นการต่อสู้ในนามของการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อขับเคลื่อนประเทศ การปรากฏบทกวีและเรื่องสั้นเกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามิจำนวนมาก จึงสะท้อนให้เห็นถึงสถานะของเหตุการณ์สึนามิในการรับรู้ของผู้คนและสังคมไทย ยิ่งไปกว่านั้นแม้เมื่อเวลาจะผ่านมานับสิบปี การจัดงานรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์สึนามิที่จังหวัดภูเก็ตก็ยังคงได้รับการจัดอย่างต่อเนื่องทุกปี จึงอาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์สึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ได้สร้างความทรงจำทางสังคมครั้งสำคัญที่ไม่อาจลบเลือนให้แก่สังคมไทยไม่แพ้เหตุการณ์ทางการเมือง

ในส่วนของการเมืองนั้นตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2540 ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาพรมแดนภายในประเทศที่รุนแรงอีกครั้ง นั่นคือ การปะทุของความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ซึ่งเริ่มขึ้นในปี 2547 คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2559: 320 - 322) ได้กล่าวถึงปัญหารัฐไทยกับชุมชนมุสลิมในภาคใต้ว่า ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 ขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่ภาคใต้ร่างเลือนไป นักการเมืองมุสลิมเชื้อสายมาเลย์กลุ่มหนึ่งรวมทั้งบุตรชายของฮัจยีสุหลง โต๊ะมีนา ประสบความสำเร็จได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ภายใต้ระบอบรัฐสภาประชาธิปไตย คนหนึ่งได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเมื่อปี

2544 ดูเหมือนว่าประชาธิปไตย ความเติบโตทางเศรษฐกิจ และการกำกับควบคุมแบบสุขุมโดยฝ่ายทหาร ได้ลดทอนความสับสนอันจะนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนลงได้ แต่ทว่าการเกิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่ติมอร์ตะวันออกและอะละจะห์รวมถึงการเติบโตของมุสลิมฝ่ายรุนแรงในสากลโลกได้กลายเป็นภัยคุกคามภายนอกที่ทำให้ทางการไทยขาดความเชื่อมั่นจนปรับโครงสร้างองค์กรทหารที่กำกับดูแลภาคใต้ในปี 2545 และจากนั้นไม่นานก็เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนในเดือนมกราคมปี 2547 เหตุการณ์ชาวบ้านถูกทางการยิงเสียชีวิตในมัสยิดกรือเซะในเดือนเมษายนปีเดียวกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการแบ่งแยกดินแดนสมัยใหม่ และสุดท้ายกับเหตุการณ์เสียชีวิตอย่างทารุณของชาวบ้านที่ตากใบ ล้วนนำพาสังคมไทยให้เผชิญหน้ากับความตายอย่างต่อเนื่องอีกครั้ง แม้จนปัจจุบันพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยที่สร้างทั้งความหวาดวิตกให้แก่คนในพื้นที่และคนนอก

ด้านการเมืองในระบบประชาธิปไตย คงปฏิเสธไม่ได้ว่าในทศวรรษที่ 2550 เป็นทศวรรษแห่งความแตกแยกของกลุ่มพลังทางการเมืองอย่างเข้มข้น ไม่มีใครในประเทศไทยไม่รู้ถึงความขัดแย้งซับซ้อนระหว่างขบวนการเสื้อเหลืองและเสื้อแดงซึ่งก่อให้เกิดการปะทะและการแตกแยกทางความคิดของผู้คนในสังคมอย่างเข้มข้น ความรุนแรงของเหตุการณ์ดังกล่าวบานปลายจนเกิดการปะทะระหว่างผู้ชุมนุมหลายครั้ง รวมถึงการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐต่อประชาชนในการชุมนุมทางการเมือง เหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม 2553 ซึ่งเกิดเสียงเรียกร้องผู้รับผิดชอบต่อความตายและความสูญเสียในเหตุการณ์ดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน

ความตายทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม 2553 ในด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของภาครัฐที่ยังคงกระทำต่อประชาชนผู้ชุมนุมอย่างต่อเนื่องไม่ต่างกับเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งอื่นๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย อีกทั้งยังแสดงถึงการขาดเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยไทยเพราะบทสรุปสุดท้ายก็คือการรัฐประหารที่แทรกแซงวิถีประชาธิปไตยมาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของกลุ่มพลังเสื้อสองสีนี้ก็ได้นำมาซึ่งสังคมไทยได้ขยับความหมายของการเมืองจากการต่อสู้ระดับมหภาคผ่านสถาบันทางการเมือง เช่น รัฐสภา การเลือกตั้ง ให้แตกตัวสู่พลังของปัจเจกบุคคลมากขึ้น กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลได้แสดงบทบาททางการเมืองของตนได้หลากหลายช่องทางมากขึ้น ไม่ใช่เพียงด้วยวิถีทางของประชาธิปไตยผ่านการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การชุมนุมเรียกร้องตามสิทธิทางรัฐธรรมนูญ แต่ยังรวมถึงการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การประกาศจุดยืนทางการเมือง และการเลือกตั้งตัดสินใจในชีวิตที่สัมพันธ์กับเรื่องส่วนตัวแต่อาจกระทบถึงการเมืองระดับประเทศ จนกล่าวได้ว่าความขัดแย้งทางการเมืองในต้นทศวรรษที่ 2550 ได้ทำให้การเมืองแทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของผู้คนมากกว่าที่เคยเป็นโดยมีปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสารที่มีหลายช่องทางเป็นแรงผลักดันโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักข่าว ช่องรายการทีวีที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของกลุ่มพลังเสื้อแต่ละสีของตน

ความตายที่เกิดขึ้นในรอบสิบปีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 – 2556 นี้ในด้านปริมาณจะเห็นว่าเป็นจำนวนมากและต่อเนื่องวันเพียงเหตุการณ์สึนามิที่แม่ไม่ได้กินเวลาต่อเนื่องเหมือนเหตุการณ์ทางการเมืองแต่ก็ก่อให้เกิดการตายมหาศาลและเป็นที่ยึดจำเทียบเท่ากับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สังคมไทยต้องจดจารึก ความตายเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความเสี่ยงที่เป็นภัยคุกคามที่เพิ่มมากขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นภัยจากธรรมชาติที่รุนแรงซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการจัดการและท่าทีต่อธรรมชาติที่สังคมไทยเข้าใจมาโดยตลอด ภัยด้านความมั่นคงจากการก่อการร้ายและขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่แม้จะก่อตัวมายาวนานแต่ด้วยอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้พรมแดนของประเทศพร่าเลือนและก้าวข้ามได้ง่ายมากขึ้นจึงทำให้การสนับสนุนและแทรกแซงของขบวนการนอกประเทศอาจมีผลต่อสถานการณ์ในประเทศได้มากขึ้นโดยเฉพาะสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าวมาแล้ว และสุดท้ายคือความเสี่ยงในมิติของการปกครอง การขาดเสถียรภาพ และก้าวล้ำรอยเดิมในด้านของการใช้ความรุนแรงของภาครัฐต่อประชาชนได้ชวนให้เกิดการตั้งคำถามต่อบทบาทของรัฐที่ควรจะสร้างความมั่นคงและคุ้มครองประชาชน

นอกจากความตายจากเหตุการณ์สึนามิและเหตุการณ์ทางการเมืองจะปรากฏอย่างต่อเนื่องและมากมายในรอบสิบปีตั้งแต่ พ.ศ. 2547 – 2556 แล้ว ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันโดยเฉพาะความเป็นเมืองและโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยก่อรูปเศรษฐกิจแบบทุนนิยมชาติหมายถึงเศรษฐกิจที่มีเจ้าของทุนภายในชาติและรัฐเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก ซึ่งรูปแบบเศรษฐกิจนี้ได้รับการก่อร่างและสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 – 2520 ความเติบโตด้านสาธารณูปโภคและการกลายเป็นเมืองของกรุงเทพฯที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจก็เริ่มมานับจากนั้น ผลของการส่งเสริมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมชาติและการเปิดเสรีด้านการลงทุนในกลางทศวรรษที่ 2520 ทำให้นักลงทุนจากต่างชาติโดยเฉพาะญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจไทยส่งผลให้การผลิตภาคอุตสาหกรรมเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด บทบาทของภาคเกษตรกรรมจึงถูกลดทอนลง เศรษฐกิจเมืองก็เฟื่องฟูอย่างต่อเนื่อง (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์, 2546 : 541 - 546) การเติบโตของเมืองนำไปสู่การเกิดรูปแบบวิถีชีวิตแบบเมืองไม่ว่าจะเป็นวิถีบริโภคนิยม อุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยม ความสัมพันธ์อันห่างเหินกันของผู้คนในเมือง เหล่านี้ล้วนปรากฏอย่างเด่นชัดในการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น เช่นกันกับการเข้ามาของโลกาภิวัตน์ซึ่งสำหรับประเทศไทยเกิดขึ้นตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2530 และชัดเจนมากขึ้นในต้นทศวรรษที่ 2540 ซึ่งเกิดวิกฤตทางการเงินครั้งสำคัญขึ้นในประเทศ ปัจจุบันอิทธิพลของโลกาภิวัตน์เผยให้เห็นอย่างชัดเจนในเทคโนโลยีการสื่อสาร

เศรษฐกิจแบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ส่งผลโดยตรงต่อการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น กล่าวคือ ความตายได้ถูกนำไปเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นทุนนิยมและสังคมบริโภคนิยม วิถีชีวิตแบบเมืองที่ห่างเหินนำไปสู่ท่าทีที่ผู้คนมีต่อความตาย นอกจากนี้ในมิติของสังคมเสี่ยงภัย ความ

เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการแพร่หลายของข้อมูลข่าวสารซึ่งทำให้ระบบวิทยาการและความเชี่ยวชาญเฉพาะที่เคยเป็นของสถาบันหรือผู้เชี่ยวชาญที่จำกัดขยายวงมาสู่สาธารณะมากขึ้น และในขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่ถูกผลิตขึ้นไปพร้อมกัน ความไม่อาจมั่นใจในวิทยาการความก้าวหน้าของมนุษย์นี้ผลักดันให้ปัจเจกบุคคลต้องสร้างตัวตนของตนเองและขบคิดทบทวนต่อโลกรอบตัวอยู่ตลอดเวลา สถานการณ์เช่นนี้มีผลต่อบทบาทของนักเขียนและเรื่องสั้นในการขบคิดทบทวนต่อปรากฏการณ์การตายที่อยู่รายรอบตัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นช่วงปี 2547 -2556 เช่นกัน

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่ากรนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยในช่วงปี 2547 – 2556 เป็นกลุ่มข้อมูลที่มีความเฉพาะในบริบทของตนเองจึงน่าสนใจที่จะศึกษา เพื่อขบคิดทบทวนถึงโลกทัศน์ต่อความตายและการเผชิญหน้ากับความตายของสังคมไทยผ่านเรื่องสั้นว่ามีความแตกต่างและปรับเปลี่ยนไปอย่างไรในท่ามกลางสังคมที่มีความเสี่ยงภัยเพิ่มมากขึ้น

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องความตายในวรรณกรรมไทยยังมีไม่มากซึ่งสอดคล้องกับทัศนะต่อความตายที่ปรากฏในวรรณคดีไทยและความคิดความเชื่อของสังคมไทยว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนผ่านของชีวิต จึงไม่ปรากฏการขบคิดถึงความตายในวรรณคดีหรือวรรณกรรมไทยมากเหมือนที่ปรากฏในสังคมตะวันตก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกลุ่มแรกซึ่งเกี่ยวกับวรรณกรรมและความตายโดยตรง ได้แก่ “ความตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย” ของวาสนา ศรีรักษ์ (2542) “อัตวิบาตกรรมในนวนิยายไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 – 2530” ของนวมิน ยูเต็น (2534) และ “อุปลักษณ์ความตายในหนังสือธรรมะ” ของกมลภัทร ภัทรคุปต์ (2553)

วาสนา ศรีรักษ์ (2542) ได้ผสมผสานการศึกษาตามแนวทางวรรณคดีท้องถิ่นเข้ากับการวิเคราะห์ที่ตัวบทวรรณคดีไทย เพื่อแสดงถึงมูลเหตุและปัจจัยที่นำตัวละครเอกไปสู่ความตาย โดยมีวรรณคดีและวรรณคดีท้องถิ่นของไทยเป็นขอบเขตข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าวรรณคดีไทยที่มีการตายของตัวละครเอกส่วนใหญ่มาจากเรื่องเล่าท้องถิ่นซึ่งน่าจะมีเค้ามูลมาจากเรื่องจริงเพราะปรากฏชื่อของตัวละครเอกเป็นชื่อสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่น การตายของตัวละครเอกมี 3 ลักษณะคือ ตายเพราะความระทมทุกข์ ฆ่าตัวตาย และถูกผู้อื่นฆ่า สาเหตุของการฆ่าตัวตายมี 2 สาเหตุคือมาจากนิสัยและการกระทำของตัวเอง ได้แก่ การดิ้อร้อนและการละเมิดประเพณี อีกสาเหตุหนึ่งมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่สร้างภาวะคับข้องใจให้แก่ลูกจนต้องฆ่าตัวตาย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวข้องเนื่องกับความตายซึ่งพบว่าสัมพันธ์กับเรื่องวิญญาณ กรรม การเวียนว่ายตายเกิด ทั้งนี้การตาย

ไม่ได้หมายถึงเพียงการจบชีวิตแต่ยังหมายถึงการสิ้นสุดของกรรมด้วย ในด้านลีลาการประพันธ์ผู้แต่งได้เน้นบทโศกคร่ำครวญของตัวละครเอกที่กำลังจะตายและตัวละครอื่นๆด้วยเช่นกัน

“อถวินิบาตกรรมในนวนิยายไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 – 2530” ของนวมน ยูเต็น (2534) ได้แสดงให้เห็นถึงมูลเหตุและความมุ่งหมายของการเสนอประเด็นอถวินิบาตกรรมในนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่าในแง่แก่นเรื่อง นวนิยายที่แสดงถึงการทำอถวินิบาตกรรมเสนอแก่นเรื่องใน 2 ลักษณะ คือ แก่นเรื่องที่บ่งชี้ว่าการประกอบอถวินิบาตกรรมเป็นผลมาจากการที่ปัจเจกบุคคลไม่สามารถต้านทานปัญหาสังคมที่หนักหนาได้ และแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่สร้างค่านิยมที่ผิดพลาดให้แก่ตัวละคร จนเกิดความประะบางทางอารมณ์และความรู้สึกที่สะสมอยู่ในจิตใจจนสภาพจิตผิดปกติ ส่วนโครงเรื่องก็สัมพันธ์กับแก่นเรื่องกล่าวคือแสดงถึงปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่บีบคั้นตัวละครและแสดงถึงปัญหาภายในครอบครัว ตัวละครเอกที่ประกอบอถวินิบาตกรรมมักมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่มีปัญหา อาจเป็นพ่อแม่หย่าร้าง ทะเลาะเบาะแว้ง หรือประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้ทำแบบสอบถามไปยังนักเขียนเพื่อถามความคิดเห็นในการสร้างงานและการมองปัญหาอถวินิบาตกรรมในสังคมอีกด้วย

งานวิจัยทั้งสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงการมองความตายว่าเป็นปัญหาและเกิดจากปัญหา แม้จะใช้กลุ่มข้อมูลที่ต่างยุคสมัยกันแต่งานวิจัยทั้งสองเรื่องก็แสดงให้เห็นถึงปัจจัยของสภาพแวดล้อมที่มีส่วนกำหนดการฆ่าตัวตายของตัวละคร ความตายถูกมองเป็นเพียงพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร ไม่ได้ศึกษาถึงความหมายหรือบทบาทของการตายที่ปรากฏในเรื่อง ซึ่งแตกต่างกับแนวทางและกลุ่มข้อมูลที่ผู้วิจัยจะศึกษา

งานวิจัยเรื่องสุดท้ายเป็นการศึกษาในแนวทางของภาษาศาสตร์ เรื่อง “อุปลักษณความตายในหนังสือธรรมะ” ของยมลภัทร ภัทรคุปต์ (2553) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปลักษณความตายหน้าที่ของอุปลักษณความตายในหนังสือธรรมะและองค์ประกอบการสื่อสารตามแนวคิดทฤษฎีชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร ในหนังสือธรรมะ 21 เล่ม ของพระธรรมจารีไทย ผลการศึกษาพบว่าถ้อยคำอุปลักษณสะท้อนมโนอุปลักษณ 17 มโนอุปลักษณซึ่งจัดได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มภัย กลุ่มการเดินทางและการเคลื่อนที่ กลุ่มการสูญเสียวัตถุและการไม่คงสภาพ กลุ่มการสิ้นสุดกระบวนการและกลุ่มสิ่งที่มีประโยชน์ การศึกษาอุปลักษณความตายสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับความตาย คือ มนุษย์ได้เป็นอมตะ ชีวิตและความตายไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกัน คนควรหันมาศรัทธาและศึกษาธรรมะเพื่อทำความเข้าใจความตาย และความตายไม่ใช่สิ่งน่ากลัวหากมนุษย์สามารถปรับทัศนคติของตนต่อความตายได้

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิทยาทางภาษาศาสตร์เป็นหลักแต่ได้แสดงให้เห็นถึงวิถีคิดต่อความตายในพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นวิถีคิดที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานในสังคมไทย งานวิจัยดังกล่าวไม่ได้สัมพันธ์กับการศึกษาวรรณกรรมประเภทเรื่องแต่งโดยตรง แต่เป็นแนวทางให้ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจการอธิบายความตายที่สะท้อนถึงวิถีคิดของสังคมพุทธมากขึ้น

กลุ่มที่สองเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสั้นในแง่ของการพัฒนาด้านสังคมและการเมืองของไทย เนื่องจากการศึกษาการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทยที่ผู้วิจัยจะศึกษานั้นใช้กรอบแนวคิดสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ซึ่งสัมพันธ์กับการพัฒนาทางสังคม ผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาการพัฒนาหรือความทันสมัยในเรื่องสั้น ดังปรากฏในงานวิจัย เรื่อง *Value Conflicts in Thai Society : Agonies of Change seen in Short Stories* (Kriengkraipetch & Smith, 1992) ได้ศึกษาความขัดแย้งทางค่านิยมในสังคมไทยใน พ.ศ. 2500-2530 ผ่านเรื่องสั้น 26 เรื่อง ซึ่งคัดสรรมาจากเรื่องสั้นมากกว่า 1000 เรื่องที่ตีพิมพ์ในนิตยสารและวารสารจำนวน 38 ฉบับ เรื่องสั้นแต่ละเรื่องสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทางค่านิยมที่เป็นผลโดยตรงหรือผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2500 อันเป็นช่วงที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บริหารประเทศ และการพัฒนาเศรษฐกิจถือเป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วน ผลการวิจัยพบว่าแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่เริ่มต้นในปีพ.ศ. 2504 ก่อให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วทางการศึกษา ผนวกกับการขยายตัวของระบบสื่อสารมวลชนได้เพิ่มศักยภาพแห่งอำนาจครอบคลุมวิถีชีวิตในสังคม และทำให้โครงสร้างของระบบค่านิยมเดิมรุนแรง ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทย เมื่อนำมาพิจารณาเนื้อหาของเรื่องสั้นไทยในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่านักเขียนเสนอความขัดแย้งทางค่านิยมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดใน 6 ประเด็นคือ ความขัดแย้งระหว่างประเพณีกับสมัยนิยม ปัจเจกนิยมกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชน การศึกษากับการเลื่อนชั้นทางสังคม ผู้หญิงกับบทบาทที่ขัดแย้ง ความสับสนทางอุดมการณ์ และความแปลกแยกในสังคมเมือง

งานวิจัยเรื่องนี้ให้ภาพของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางค่านิยมในสังคมไทยได้อย่างเด่นชัด ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลทฤษฎีภูมิสำหรับการทำความเข้าใจสังคมในช่วงเริ่มต้นการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งต่อไปได้ขยายสู่สังคมจนกลายเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปัจจุบัน

หนังสือ *ในกระแวก วรณกรรมและการเมืองยุคสยามอเมริกัน* ของเบนเนติกท์ แอนเดอร์สัน (2553) แปลโดยไอรดา อรุณวงศ์ เป็นหนังสือที่รวมเรื่องสั้นไทยจำนวน 13 เรื่องที่นำไปแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยเบนเนติกส์ แอนเดอร์สันและรุจิรา เมนต์ไอเนส โดยแอนเดอร์สันเป็นผู้เขียนบทนำของหนังสือเล่มนี้และได้กล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์ที่เน้นให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง

วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นกับสภาพสังคมในประเด็นสำคัญคือ สภาพสังคมเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคเนื้อหาในวรรณกรรม อาทิ วรรณกรรมในยุคแรกเริ่มที่นิยมเรื่องในแนวโรมานซ์ ขวณฝัน เรื่องลึกลับและจินตนาการ เรื่องแนวผจญภัยหรือฉากบรรยายสั้นๆ สะท้อนปัญหาครอบครัว นั่นเป็นเพราะสังคมไทยมีการปฏิวัติขนานใหญ่เกี่ยวกับบรรณนิมการสร้าง และเสพวรรณกรรม ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยจำนวนคนไทยที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น การเข้ามาของวัฒนธรรมอังกฤษแบบวิคตอเรียน และการเติบโตของกลุ่มผู้อ่านชาวเมืองที่มีเวลาว่าง หรือวรรณกรรมยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่กล่าวถึงจิตสำนึกทางชนชั้นและความขัดแย้งทางชนชั้นในงานของนักเขียนชั้นนำอย่างศรีบูรพา หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง หรือดอกไม้สด ก็เป็นผลมาจากการปะทะกันของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ทั้งกลุ่มคนที่ใช้ความรู้ความสามารถซึ่งถือเป็นสามัญชนรุ่นใหม่ และกลุ่มสายเลือดซึ่งเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดอำนาจจากตระกูลชั้นสูงทั้งเชื้อพระวงศ์และขุนนางเดิม ในส่วนของสภาพสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้น 13 เรื่องที่เบนดิกส์ แอนเดอร์สันคัดเลือกมานำเสนอคือสภาพสังคมในยุค 2506-2516 ที่เขาเรียกว่า “ยุคสมัยอเมริกัน” ในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ซึ่งประเทศไทยปกครองด้วยคณะพรรคเผด็จการทหาร ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) จนถึงจอมพลถนอม กิตติขจรและจอมพลประภาส จารุเสถียร (2506-2516) ในยุคนั้น อิทธิพลของอเมริกันเข้ามาในประเทศไทยสูงมากและส่งผลให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และนักเขียนทุกคนที่มีผลงานปรากฏในหนังสือเล่มนี้ล้วนเติบโตถึงภาวะสูงงอมและได้รับผลกระทบอย่างลึกซึ้งจากภาวะการเปลี่ยนผ่านในช่วงยุคสมัยอเมริกันนี้เอง

ผลงานรวมเรื่องสั้น 13 เรื่องเป็นของนักเขียนร่วมสมัยที่แอนเดอร์สันเรียกว่าเป็นวรรณกรรมสยามใหม่ แอนเดอร์สันได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า ยุคสมัยอเมริกันทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอย่างมากมาย ส่งผลให้นักเขียนแทบทุกคนที่เกิดมาในยุคนี้ (ประมาณ 2488-2499) (ยกเว้นคำสิงห์ ศรีนอกและศรีดาวเรืองที่เกิดยุคก่อนหน้านี) มีลักษณะชาตินิยมและกฎระเบียบที่ส่งผลต่อการนำเสนอแก่นเรื่อง แก่นเรื่องหลักของนักเขียนรุ่นนี้คือการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของภูมิภาคที่พวกเขาจากมา เป็นผลมาจากการแผ่ขยายของทุนนิยมสมัยใหม่และอำนาจรัฐที่ไร้ยางอาย ผลกระทบที่เกิดขึ้นแสดงตัวอย่างรุนแรงผ่านชีวิตของคนงานโรงงาน ชาวนาไร่ที่ทำกิน คนชราที่ถูกทอดทิ้ง โสเภณีรุ่นบุกเบิกยุคใหม่ ชนกลุ่มน้อยตามชายฝั่งและบนภูเขา ยิ่งเวลาผ่านไป ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชีวิตเหล่านี้ยิ่งรุนแรง โลดโผน และอันตรายมากขึ้น

หนังสือเล่มนี้ให้ภาพรวมของเรื่องสั้นในช่วงทศวรรษที่ 2510 ได้อย่างน่าสนใจเพราะเป็นการศึกษาเรื่องสั้นร่วมกับบริบททางสังคมโดยเฉพาะทิศทางการพัฒนาประเทศในยุคสมัยที่ประเทศไทยรับแนวทางการพัฒนามาจากประเทศสหรัฐอเมริกาและเป็นยุคเริ่มแรกของการเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการวางนโยบายการพัฒนาอย่าง

จริงจัง หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์ต่องานวิจัยในแง่ของการเป็นข้อมูลทุติยภูมิเพื่อทำความเข้าใจลักษณะของเรื่องสั้นในยุคก่อนหน้ากลุ่มข้อมูลวิจัยได้

งานวิจัยเรื่อง *จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : 40 ปี นับจาก 14 ตุลา 46* ของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และคณะ (2558) เป็นงานวิจัยที่ให้ภาพรวมที่ยาวนานของพัฒนาการความคิดและความเข้าใจต่อประชาธิปไตยไทยที่ปรากฏในเรื่องสั้น งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดอันเป็นแก่นแท้ของความเป็นประชาธิปไตยที่ปรากฏผ่านเรื่องสั้นซึ่งเขียนขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 จนถึง พ.ศ. 2557 ศึกษาบทบาทความรับผิดชอบของนักเขียนต่อสังคม และวิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรมในการปลูกสร้างสำนึกเรื่องจิตวิญญาณประชาธิปไตยแก่ผู้อ่าน ขอบเขตการวิจัยคือ การศึกษารวมเรื่องสั้นของนักเขียนในระยะเวลาตั้งแต่หลังพ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2557 หนังสือรวมเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า และนิตยสารเรื่องสั้นราหุอมจันทร์ ชายคาเรื่องสั้น และพลเมืองเรื่องสั้น

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อศึกษากรอบความคิดหลักที่เกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยคือกรอบความคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และภราดรภาพที่นำเสนอในเรื่องสั้น สามารถสกัดสิ่งที่เป็จิตวิญญาณประชาธิปไตยได้เป็นประเด็นต่างๆ คือการเรียกร้องความเป็นธรรมให้สังคม การต่อสู้กับกลุ่มอำนาจ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การตระหนักในคุณค่าของคำว่า “เสรีภาพ” การมีจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว การให้ความสำคัญกับคนด้อยโอกาสและคนชายขอบ การตระหนักถึงหน้าที่พลเมือง การธำรงไว้ซึ่งอุดมการณ์ประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาวและประชาชน การเคารพหลักการ กฎหมาย ความถูกต้อง ไม่นิยมแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ประชาธิปไตยในครอบครัว และการมีคารวะธรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ในประเด็นบทบาทและความรับผิดชอบของนักเขียนต่อสังคมพบว่า นักเขียนมีจิตสำนึกในเรื่องของประชาธิปไตยอย่างเข้มข้นและนำเสนอประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นประชาธิปไตยทั้งในเชิงตีแผ่ เรียกร้อง และปลูกเร้าให้เกิดอุดมการณ์ร่วมในสังคม นักเขียนมีความปรารถนาให้สังคมไทยเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จึงใช้งานเขียนชี้ให้เห็นจุดอ่อนที่บั่นทอนอุดมการณ์และจิตวิญญาณของความเป็นประชาธิปไตยเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกและระดับโครงสร้างของสังคม ชี้ให้เห็นคุณค่าของการธำรงรักษาแนวทางการอยู่ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตยและการส่งเสริมพลังการเมืองภาคประชาชน ส่วนในประเด็นเรื่องคุณค่าของวรรณกรรมในการปลูกสร้างสำนึกเรื่องจิตวิญญาณประชาธิปไตยแก่ผู้อ่านนั้น คณะผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า วรรณกรรมมีอำนาจในการสร้างสำนึกดังกล่าว และปรากฏอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 80 ปีในการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ความน่าสนใจของงานวิจัยเรื่องนี้ก็คือการศึกษบทบาทของนักเขียนที่แสดงให้เห็นว่านักเขียนได้ขบคิดทบทวนการพัฒนาทางการเมืองไทยอยู่ตลอดเวลาและนำเสนอความคิดผ่านเรื่องสั้น แม้สังคมไทยจะยังถูกวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเป็นประชาธิปไตยและปรากฏการณ์แทรกแซง

กระบวนการทางประชาติปไตยอยู่ตลอดเวลา แต่ในมิติของเรื่องสัจนบพาทของการขบคิดทบทวนได้ แสดงให้เห็นอยู่ตลอดเวลา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมานี้เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาความตายในด้านภาษาและวรรณกรรมรวมถึงงานศึกษาเรื่องสั้นไทยที่ใช้ช่วงระยะเวลายาวซึ่งแสดงให้เห็นถึงขอบเขตและความพยายามที่จะศึกษาความตายที่สัมพันธ์กับงานเขียนและให้ภาพรวมการศึกษาเรื่องสั้นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาภาพแทนในงานวิจัยนี้

1.3 วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์

1. การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทยระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2556
2. ความหมายของความตายในเรื่องสั้นดังกล่าว ซึ่งสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงในสังคมและความขัดแย้งด้านค่านิยม และอุดมการณ์ศาสนาและการเมืองในสังคมไทย

1.4 สมมติฐาน

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทยระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556 สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองและเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลาดังกล่าว ได้แก่ เหตุการณ์ธรณีพิบัติสึนามิ ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และความขัดแย้งทางการเมือง โดยปรากฏใน 3 ลักษณะ คือ การนำเสนอสภาวะสังคมร่วมสมัยซึ่งมนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไร้ความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง การใช้ชะตากรรมเป็นคำอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นการไร้ความหมายของชีวิตและสภาวะจิตใจที่แข็งแกร่งของมนุษย์ที่จะผ่านพ้นวิกฤตได้ และการเป็นเสียงเรียกร้องความยุติธรรมให้ผู้ถูกกระทำทั้งจากเหตุการณ์ทางการเมืองและความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น

1.5 ขอบเขตการวิจัย

1. การคัดเลือกเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้พิจารณาจากบทบาทของความตายที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง กล่าวคือ ความตายจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อโครงเรื่องหรือตัวละคร มีส่วนในการพัฒนาเรื่องและการตีความแนวคิดหลักหรือแก่นเรื่อง

2. ข้อมูลเรื่องสั้นทั้งหมดรวบรวมจากหนังสือรวมเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้วเท่านั้น โดยมีขอบเขตระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2547 – 2556 ซึ่งกรอบเวลาดังกล่าวกำหนด จากเหตุการณ์ทางสังคมในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาที่ประเทศไทยได้เผชิญหน้ากับความตายที่รุนแรงครั้งสำคัญอย่างเหตุการณ์สึนามิ เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง ตลอดจนสภาพสังคมแบบโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ยังอาศัยตัวแปรเรื่องความถี่ของการปรากฏเรื่องสั้นที่เล่าถึงความตายซึ่งพบว่าตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ปรากฏเรื่องสั้นที่เล่าถึงความตายมากขึ้นและด้วยลีลาที่หลากหลาย

3. เรื่องสั้นที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งหมดมีจำนวน 58 เรื่อง ดังต่อไปนี้

- 1) “คำสาป” ของ กตัญญู สว่างศรี (2554)
- 2) “ชายชรา” ของ กตัญญู สว่างศรี (2554)
- 3) “ธรรมชาติของการตาย” ของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ (2551)
- 4) “เพชรคิลล์” ของ กันต์ธร อักษรนำ (2553)
- 5) “ภาพปรากฏ” ของ กิตติพล สรัคคานนท์ (2550)
- 6) “เข้าเมือง” ของ กิตติพล สรัคคานนท์ (2550)
- 7) “ฆาตกรรม” ของ กิตติพล สรัคคานนท์ (2550)
- 8) “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนผิงทะเลตะวันตก” ของ เกริกศิษณุ พลสมมาตร (2551)
- 9) “คำคืนอันยาวนานระหว่างเขาและเธอ” ของ ขวัญยืน ลูกจันทร์ (2551)
- 10) “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” ของ จเด็จ กำจรเดช (2554)
- 11) “ความเงิบของลียลา” ของ จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์ (2554)
- 12) “ผืนผ้าในสงคราม” ของ จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์ (2554)
- 13) “ชีวิตปกติ” ของ จารี จันทร์ภา (2554)
- 14) “ในวัด” ของ จารี จันทร์ภา (2554)
- 15) “ชายโดดเดี่ยวผู้ยืนหันหลังให้คลื่นสึนามิ” ของ จิรภัทร อังศุมาลี (2550)
- 16) “น้ำตาเทียน” ของ จิรภัทร อังศุมาลี (2550)
- 17) “เปลือก” ของ จิรภัทร อังศุมาลี (2550)

- 18) “ไม่มีปลาทรายหน้าหาด” ของ จิรภัทร อังศุมาลี (2550)
- 19) “แสงเทียนในหลุมทราย” ของ จิรภัทร อังศุมาลี (2550)
- 20) “ไอ้ขาว” ของ จิรภัทร อังศุมาลี (2550)
- 21) “คืนรน” ของ ฉม้างฉาย (2551)
- 22) “บาปบนรอยยับ” ของ ชัยกร หาญไฟฟ้า (2554)
- 23) “การลุกไหม้ของไฟหินดำ” ของ ชัยกร หาญไฟฟ้า (2554)
- 24) “อะไร...ในสีนามิ” ของ ชาตวิวุฒิ บุญยรักษ์ (2552)
- 25) “มาสิ...สีนามิ” ของ ชิต ชยากร (2551)
- 26) “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” ของ เซตวัน เตือประโคน (2552)
- 27) “งานศพปลาทอง” ของ เซตวัน เตือประโคน (2553)
- 28) “คำอธิษฐาน” ของ เขาวเรส บุญยพานิช (2554)
- 29) “ฝนน้ำตา” ของ ธีร์ อันมัย (2554)
- 30) “ตะวันออกเฉียงเหนือ” ของ ธีร์ อันมัย (2555)
- 31) “ตอง” ของ นช ปักษนาวิน (2551)
- 32) “ยิงแดดขึ้นฟ้า หรือเรื่องสั้นแต่บัดจิต อาनियाและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น”
ของ นช ปักษนาวิน (2555)
- 33) “ไม่มีแผ่นดินอยู่” ของ นรพัลลภ ประณูทรรพาล (2554)
- 34) “ผ้าใส่ขาด” ของ ปราจิณ คงคะจันทร์ (2554)
- 35) “โคลกติจิทัล” ของ ปรีทรรศน์ หุตางกูร (2548)
- 36) “กรีนปาร์ค” ของ ปรีดี หงษ์สตัน (2552)
- 37) “มารูโกะ” ของ ปรีดี หงษ์สตัน (2552)
- 38) “เรื่องของกู” ของ พิเชษฐ์ศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์ (2554)
- 39) “ขุนข้าว” ของ ภพ เบญญาภา (2553)
- 40) “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” ของ ภพ เบญญาภา (2553)

- 41) “งานศพในเดือนกันยายน” ของ มหรรณพ โฉมเฉลา (2556)
- 42) “น้ำเข้าใต้ถุน” ของ รัตนชัย มานะบุตร (2551)
- 43) “HK-G36” ของ รุ่งฤทธิ เพ็ชรรัตน์ (2555)
- 44) “นักดมกลืน” ของ รุ่งฤทธิ เพ็ชรรัตน์ (2555)
- 45) “วันหนึ่งของชีวิต” ของ วัชระ สัจจะสารสิน (2551)
- 46) “กว่าพรุ้งนี้จะมาเยือน” ของ วันเสาร์ เชิงศรี (2549)
- 47) “ความฝันและความตายของชายต่างดาว” ของ วันเสาร์ เชิงศรี (2554)
- 48) “เรือมาดของเฒ่าवाद” ของ วิโชติ ไกรเทพ (2551)
- 49) “ความตายของนกเค้า” ของ วิน วนาตร (2550)
- 50) “คลื่น” ของ วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา (2551)
- 51) “ชีวประวัติฉบับย่อ ของจัน พรรณปี” ของ วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์ (2555)
- 52) “แซ่ห้ก๊ล้อมบ้อค (ตอนนั้นมีพ่อค้าจากตรังگانูผู้หนึ่ง)” ของ ศิริวร แก้วกาญจน์ (2554)
- 53) “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” ของ ศิริวร แก้วกาญจน์ (2551)
- 54) “ไฟลามทุ่ง” ของ ศุภรา จันทรชิตฟ้า (2549)
- 55) “วีรชนนิรนาม” ของ สมใจ สมคิด (2547)
- 56) “รอย” ของ สมลักษณ์ สุกุลวงศ์ (2551)
- 57) “ไศกนาฏกรรมปอร์โตแปร่งซ์” ของ สันติสุข กาญจนประกร (2555)
- 58) “แผ่นดินของใคร” ของ อรุมา แซ่เตียว (2549)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นที่สัมพันธ์กับการขบคิดทบทวนความเป็นสมัยใหม่และสังคมเสี่ยงภัย ซึ่งแสดงถึงบทบาทของนักเขียนและเรื่องสั้นที่ขบคิดต่อสภาวะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

2. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจสังคมไทยที่ต้องเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ความตายจากเหตุการณ์สำคัญทั้งจากภัยธรรมชาติและการเมืองในช่วง พ.ศ. 2547 - 2556

3. สร้างองค์ความรู้และเป็นแนวทางในการศึกษาความตายในวรรณกรรมไทยซึ่งยังมีผู้สนใจศึกษาไม่มากนัก

บทที่ 2

กรอบแนวคิดทฤษฎีกับแนวคิดเรื่องความตายในเรื่องสั้นไทยก่อนทศวรรษที่ 2540

ปัจจุบันสังคมไทยเจริญก้าวหน้าและเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมาย เรามีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้วถึง 12 แผน และกำลังจะมีแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติเพื่อกำกับและควบคุมการพัฒนาประเทศให้เป็นไปในแนวทางที่ต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น รวมถึงความพยายามที่จะขับเคลื่อนประเทศให้เข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งหมายถึงการก้าวข้ามผ่านการผลิตที่เน้นการเกษตรแบบดั้งเดิม (1.0) อุตสาหกรรมเบา (2.0) และอุตสาหกรรมหนักที่ซับซ้อนขึ้น (3.0) ซึ่งสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจให้แก่ประเทศไทยได้ในระดับกลาง ไปสู่การเป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม (4.0) การปรับตัวที่จะเกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากพลวัตของโลกที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สี่ หรือ The Fourth Industrial Revolution ที่เกิดการรวมตัวและแตกตัวของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใน 3 ขอบข่าย (Domain) ได้แก่ ขอบข่ายชีววิทยา (Bio Domain) ขอบข่ายวัตถุกายภาพ (Physical Domain) และขอบข่ายดิจิทัล (Digital Domain) การเคลื่อนจากโลกในศตวรรษที่ 20 มาสู่โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ก่อให้เกิดชุดของโอกาส ภัยคุกคาม เงื่อนไขและข้อจำกัดชุดใหม่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาชุดของขีดความสามารถชุดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง (Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน, 2559 : 3 - 4)

โอกาสและภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นภายใต้พลวัตชุดใหม่นี้สอดคล้องกับแนวคิดสังคมเสี่ยงภัย (risk society) ของอุลริช เบค (Ulrich Beck) ที่มองว่าหลังจากก้าวผ่านสังคมอุตสาหกรรม โลกจะเผชิญหน้ากับสังคมเสี่ยงภัยซึ่งเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าและเทคโนโลยีที่มนุษย์คิดค้นขึ้น และการดำรงอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการขบคิดทบทวนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (reflexive modernization) เพราะผลจากความก้าวหน้าของยุคสมัยใหม่ไม่ได้ก่อให้เกิดเพียงผลดีทางสังคม (social goods) เท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลร้าย (social bads) ในเวลาเดียวกัน ความเสี่ยงภัยที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่อาจนำไปสู่ความทุกข์ทางสังคมที่เปลี่ยนรูปไปจากเดิมและรวมถึงนำไปสู่ความตายหรือหายนะที่มนุษย์ไม่เคยคาดการณไว้

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษากรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่เพื่อเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556 และเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอภาพ

แทนความตายในเรื่องสั้นที่ชัดเจนขึ้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอภาพแทนการตายในเรื่องสั้นในช่วงทศวรรษที่ 2500 ถึง 2530 ไว้พร้อมกัน

2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎี

ในบทนำของหนังสือ *Risk Society : Toward a New Modernity* ของอุลริช เบค ได้กล่าวถึงลำดับขั้นของช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านทางสังคม 3 ขั้น คือ ขั้นแรกได้แก่สภาวะสังคมก่อนสมัยใหม่ (pre - modernity) ซึ่งหมายถึงสังคมเกษตรกรรม ต่อมาคือสภาวะสมัยใหม่ (simple modernity) ซึ่งสัมพันธ์กับสังคมอุตสาหกรรม และสภาวะสมัยใหม่ที่มีการขบคิดทบทวน (reflexive modernity) (Lash & Wayne, 1986 : 3) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสังคมเสี่ยงภัย การเปลี่ยนผ่านของสังคมทั้งสามขั้นนี้เป็นผลมาจากการเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 17 - 18 ของโลก ตะวันตกในนามยุคสมัยแห่งการรู้แจ้ง (Enlightenment) ยุครู้แจ้งคือยุคสมัยที่มนุษย์ปลดปล่อยตัวเองจากความไม่รู้ที่ต้องมีผู้นำทาง ไปสู่การรู้จักใช้เหตุผลที่เกิดจากความคิดของตนเอง ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์และการทำความเข้าใจโลกและชีวิต (Clarke, 2006 : 2)

ลักษณะสำคัญของสมัยใหม่คือการปฏิเสธสังคมแบบจารีตและมีเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นธงนำ ตลอดจนการเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมและสถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยขึ้นเป็นรูปแบบการเมืองการปกครองของยุคสมัย ซึ่งต้นแบบความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกนั้นได้แพร่สู่ทั่วโลกในนามของความเจริญและพร้อมกันกับลัทธิล่าอาณานิคม แต่อย่างไรก็ตามความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกกลับถูกตั้งคำถามและย้อนคิดเมื่อประเทศในภูมิภาคอื่นรับแนวทางไปปฏิบัติ ดังเช่นประเทศญี่ปุ่นในสมัยการปฏิรูปการปกครองยุคเมจิในกลางศตวรรษที่ 19 ผู้นำญี่ปุ่นได้พูดถึง “การออกจากเอเชีย” และ “เข้าสู่ยุโรป” แต่เมื่อถึงศตวรรษที่ 20 แนวทางของญี่ปุ่นกลับเป็น “กลับเข้าสู่เอเชีย” และ “ละทิ้งยุโรป” ซึ่งเป็นการดึงญี่ปุ่นให้กลับมาหารากเหง้าทางวัฒนธรรมและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของตน จนนำไปสู่การเกิดแนวคิดความเป็นสมัยใหม่แบบญี่ปุ่น (Japanese Form of Modernity) (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553 : 1 - 2) ยังมีการเป็นสมัยใหม่แบบจีน แบบอินเดีย รัสเซีย ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่มีสภาพปัจจัยภายในที่แตกต่างกับสังคมตะวันตกจึงทำให้ต้นแบบความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกไม่อาจนำมาใช้ได้อย่างสมบูรณ์

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าสภาวะสมัยใหม่เป็นสิ่งที่มิข้อยกเถียงและยังเป็นคำถามสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ทั่วโลกกำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในนามของโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร โลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของยุคสมัยใหม่แบบเดิมที่ยึดถือความเป็นรัฐชาติมาสู่การ

พวากลุ่มของเส้นแบ่งพรมแดนและการเดินทางข้ามประเทศ ข้ามทวีปที่สะดวกสบาย การเติบโตหรือปัจจัยทางเศรษฐกิจมิใช่เพียงขึ้นตรงต่อผลผลิตหรือการค้าภายในประเทศเท่านั้น หากยังเชื่อมโยงกับภูมิภาคตลอดจนเศรษฐกิจระดับโลก เช่นกันกับภัยของการก่อการร้ายที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะชายแดนของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่กลับแผ่ขยายและเป็นอันตรายที่ทั่วโลกพึงตระหนัก เหล่านี้นำมาซึ่งความเสี่ยงที่สังคมยุคสมัยใหม่ต้องเผชิญ

2.1.1 การขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) และสังคมเสี่ยงภัย (Risk Society)

เจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas อ้างถึงใน Clarke, 2006 : 6) มองสถานะสมัยใหม่เป็นโครงการที่ยังไม่จบ กล่าวคือแม้ยุคสมัยใหม่ในสังคมตะวันตกจะเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่สถานะสมัยใหม่ยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังคงต้องตรึกตรองสะท้อนตัวตน (self-reflection) อยู่เสมอเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการอธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุและผลซึ่งเป็นวิธีคิดของยุคสมัยใหม่ เช่นเดียวกับแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) ที่มองว่าปัจจุบันเราได้เข้าสู่ยุคของ “การทำให้เป็นสมัยใหม่ที่มีการขบคิดทบทวนถึงผลที่ตามอยู่ตลอดเวลา” (reflexive modernization) หมายถึงสังคมที่เงื่อนไขต่างๆ ในการใช้ชีวิตของเราเป็นผลมาจากการกระทำของเราเองซึ่งจะนำไปสู่การรับมือกับความเสี่ยงที่มนุษย์เราสร้างขึ้นมา (เชษฐา พวงหัตถ์, 2551 : 14 - 15) ปฏิเสธไม่ได้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอันเป็นผลพวงของยุคสมัยใหม่ได้ทำให้มนุษย์สามารถจัดการกับธรรมชาติและดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการพึ่งพิงธรรมชาติน้อยลง แต่มนุษย์ดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมามากกว่า ซึ่งความก้าวหน้าในการจัดการและการสร้างสภาพแวดล้อมนี้เองที่ได้ย้อนมาเป็นภัยความเสี่ยงของมนุษย์ ดังเช่น สาร CFC¹ ที่คิดค้นเพื่อผลิตความเย็นซึ่งเป็นประโยชน์มหาศาลในอุตสาหกรรมประมง และสร้างสภาพแวดล้อมในเมืองร้อนให้เย็นสบายด้วยเครื่องปรับอากาศ การเกิดขึ้นของสารซีเอฟซีนี้ไม่มีใครคาดคิดมาก่อนว่าในท้ายที่สุดสารผลิตความเย็นจะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้โลกร้อนขึ้นจนเป็นภัยคุกคามมนุษย์อย่างน่ากลัว

การตระหนักถึงสังคมเสี่ยงภัย หรือ Risk Society ซึ่งเป็นผลจากการขบคิดทบทวนถึงผลของสถานะสมัยใหม่ (reflexive modernity) เริ่มขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ในส่วนของสังคมไทย

¹ สาร CFC หรือสารคาร์บอนฟลูออโรคาร์บอน เป็นสารประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นมิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีแหล่งกำเนิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและอุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ แอร์ในรถยนต์ และจากสเปร์ยฉีดพ่น สาร CFC มีองค์ประกอบเป็น คลอรีน ฟลูออไรด์ และโพรวิน ซึ่งเป็นสารที่สามารถทำลายโอโซนชั้นบรรยากาศของโลกได้ ส่งผลให้รังสีอัลตราไวโอเล็ตหรือรังสียูวี ส่งมายังโลกได้มากกว่าปกติและเป็นอันตรายต่อมนุษย์ เช่น ก่อให้เกิดเป็นมะเร็งผิวหนังได้ (สวทท. กระทรวงวิทยาศาสตร์, 2560)

แนวคิดเรื่องสังคมเสี่ยงภัยยังมีข้อถกเถียงโดยเฉพาะในมิติของสุขภาพ ดังปรากฏในการเสวนาเรื่อง *มองสุขภาพผ่านแนวคิดสังคมเสี่ยงภัย* ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2552 ในการเสวนาดังกล่าวได้มีการตั้งประเด็นคำถามที่น่าสนใจคือ เราจะใช้แนวคิดสังคมเสี่ยงภัยหรือ reflexive modernity ในการอธิบายสังคมไทยได้หรือไม่ ซึ่ง ณ ขณะนั้นผู้เข้าร่วมเสวนามีความเห็นว่าเป็นบริบทของสังคมตะวันตก แตกต่างกับสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยยังก้าวไม่พ้นความยากจนและการขาดแคลนทรัพยากร รวมถึงโอกาสต่างๆ ดังนั้นจึงมีเพียงบางพื้นที่เท่านั้นที่จะนำมาพิจารณาและส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวได้ ยกตัวอย่างเช่น การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชน (HIA) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชนที่อาจจะเกิดขึ้นจากนโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ยังไม่สามารถจัดทำได้อย่างมีประสิทธิภาพกับทุกชุมชน (สุรสม กฤษณะจุฑะ, 2552)

สำหรับการนำแนวคิดสังคมเสี่ยงภัยมาปรับใช้ในสังคมไทยนั้น หากพิจารณาจากกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกจะพบว่า สังคมไทยอาจไม่ได้มีรากฐานการพัฒนาเหมือนสังคมตะวันตก กล่าวคือ สังคมตะวันตกมีเศรษฐกิจที่พัฒนาขึ้นมาจากการปฏิวัติทางความคิดและวิทยาศาสตร์ซึ่งส่งผลให้เกิดสังคมแบบอุตสาหกรรมและมีระบอบการเมืองที่ภาคประชาชนมีบทบาทอย่างแท้จริง รัฐพัฒนาขึ้นในรูปแบบของรัฐสวัสดิการ ในขณะที่การพัฒนาของสังคมไทยเป็นการรับความเจริญหรือความทันสมัยมาจากตะวันตกตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือแม้เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว การพัฒนาประเทศก็ยังคงมีลักษณะรับบางส่วน ดังเช่นในช่วงเริ่มต้นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประเทศไทยใช้มิติด้านเศรษฐกิจเป็นหลักในการพัฒนาโดยมีมิติด้านสังคมและการเมืองเป็นส่วนประกอบ แนวคิดนี้ถือว่าการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่สำหรับประเทศไทยที่ยังด้อยพัฒนาควรมุ่งเน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยปล่อยวางประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนเพราะจะเป็นผลดีต่อการก้าวไปสู่สังคมที่พัฒนาแล้วโดยมีการเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน (ชาติรี เพ็ญศรี, 2543 : 52 - 53) ด้วยเหตุนี้รัฐไทยในแง่การบริหารจึงมีลักษณะเผด็จการทหารตลอดทศวรรษที่ 2500 จนถึงปลายทศวรรษที่ 2510 แต่อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวก็เติบโตขึ้นมากและกระบวนการมีส่วนร่วมรวมทางการเมืองของคนไทยก็เผยให้เห็นในช่วงปลายทศวรรษที่ 2510 คือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ประเทศไทยอาจไม่ได้ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการปฏิวัติทางความคิด แต่ก็ขยายตัวทางเศรษฐกิจในฐานะฐานการผลิตอุตสาหกรรมหนักซึ่งนำเข้าเทคโนโลยีเครื่องจักรจากต่างประเทศ ปัญหาช่องว่างทางชนชั้นและรายได้ประชากรอาจยังบอกไม่ได้ว่าสามารถทำให้คนไทยทุกคนอยู่ดีกินดี

ได้เหมือนสังคมตะวันตก แต่ปัจจุบันประเทศไทยก็ได้พยายามที่จะให้โอกาสทางการศึกษาและการรักษาพยาบาลแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะโอกาสทางการศึกษาที่รัฐมีนโยบายให้เรียนฟรี 15 ปี ซึ่งการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงอยู่ในสังคมเสี่ยงภัยที่ต้องขบคิดทบทวนตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้นหากมองในมิติของการเมืองจะพบว่าปัญหาการเมืองระดับประเทศในต้นทศวรรษที่ 2550 แม้จะก่อให้เกิดความแตกต่างและแตกแยกทางความคิดขึ้นในสังคมไทยอย่างมาก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าความแตกแยกที่ร้ายลึกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความใส่ใจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับประเทศเพิ่มมากขึ้นของสังคมไทย ประชาชนออกมาเดินขบวนเรียกร้องเพื่อสำแดงสิทธิ์และเสียงของตนมากขึ้น เช่นเดียวกับการเกิดองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่จับตาและตรวจสอบความเป็นธรรมทางสังคม เหล่านี้ล้วนแสดงถึงพลังของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ขยายตัวมากขึ้นของประชาชน ขณะเดียวกันปัจจัยด้านโลกาภิวัตน์ที่นำพาข่าวสารและรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมและองค์กรอิสระจากนอกประเทศเข้ามาสู่สังคมไทยก็เป็นอีกหนึ่งแรงกระตุ้นให้สังคมไทยเกิดการขบคิดทบทวนได้ ด้วยเหตุนี้หากจะนำแนวคิดสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนความเป็นสมัยใหม่มามองสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีความเป็นไปได้ เพราะการขบคิดทบทวนสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยการศึกษา ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร ดังจะเห็นได้จากการลุกขึ้นเรียกร้องความเป็นธรรมของชาวบ้านต่อรัฐเช่นกรณีการลุกล้าพื้นที่ป่าโดยขาดการตระหนักรู้ ชาวบ้านก็สามารถเข้าถึงและใช้ระบอบยุติธรรมเรียกร้องความเป็นธรรมให้ตนเองได้

อย่างไรก็ตามการขบคิดทบทวนที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอาจไม่ได้เกิดอย่างแพร่หลายหรือพร้อมเพรียงกันทุกพื้นที่ ทุกระดับ แต่เป็นการเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปซึ่งอาจเป็นการอยู่ “ในระหว่าง” การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมแห่งการขบคิดทบทวนโดยสมบูรณ์ที่ต้องอาศัยปัจจัยอื่นประกอบ เช่น การอยู่ดีกินดีที่จะช่วยลดภาระประชาชนให้มีโอกาสขบคิดทบทวนได้มากขึ้น

2.1.1.1 ภาวะสมัยใหม่ช่วงปลาย (Late Modernity)

สภาวะสมัยใหม่ (Modernity) ที่คุ้นเคยกันในปัจจุบันคือการเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตก เริ่มตั้งแต่ยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ซึ่งนับเป็นยุคแห่งเหตุผลและการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ ความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกแทรกซึมไปในมิติของทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ชิมง คลาร์ก (Simon Clarke) ได้สรุปความคิดเกี่ยวกับลักษณะของสมัยใหม่ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

สมัยใหม่ (Modern)

ในด้านการเมือง (In Politics)	ในด้านเศรษฐกิจ (In Economics)	ในด้านสังคม (In Society)
- เกิดรัฐชาติ (Nation-States)	- ฟอร์ดนิซึม (Fordism)	- เติบโตอย่างมาก (High growth)

<ul style="list-style-type: none"> - ระบบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ (Totalitarian) - มติเอกฉันท์ (Consensus) - แรงเสียดทานทางชนชั้น (Class friction) 	<ul style="list-style-type: none"> - ทุนนิยมผูกขาด (Monopoly Capitals) 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสังคมอุตสาหกรรม (Industrial) - มีโครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้น (Class structured)
--	---	---

ตารางนี้ปรับจาก Clarke (2006 : 113)

จากตารางจะเห็นว่าลักษณะสำคัญทางการเมืองของยุคสมัยใหม่ก็คือการเกิดรัฐชาติ การจะเป็นรัฐชาติได้นั้นต้องประกอบด้วยสามส่วนสำคัญคือ มีประชากร มีดินแดนเป็นของตัวเองที่ชัดเจน และมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนนั้น ซึ่งรัฐชาติจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว แบ่งแยกไม่ได้และรัฐต้องทำหน้าที่ดูแลและพิทักษ์ผลประโยชน์ให้แก่พลเมืองของตน การปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งถือมติเอกฉันท์เป็นลักษณะสำคัญหนึ่งของรัฐชาติสมัยใหม่แต่จากประวัติศาสตร์การปกครองของทั่วโลกจะพบว่าภายหลังการเติบโตของสังคมสมัยใหม่ ในด้านรูปแบบการปกครองได้กำเนิดรัฐที่มีลักษณะรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ กล่าวคือเป็นลักษณะที่ประชาชนจะไม่มีอำนาจเลือกผู้นำรัฐ ดังเช่น ระบบเบ็ดเสร็จการนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในส่วนของเศรษฐกิจและสังคมนั้น ลักษณะสำคัญของสังคมสมัยใหม่ก็คือ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการผลิตแบบฟอร์ด ซึ่งหมายถึงการผลิตขนาดใหญ่ซึ่งใช้สายพานจักรกลแทนการผลิตด้วยมือ การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตนี้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นคือการเกิดสังคมอุตสาหกรรมที่แรงงานเป็นปัจจัยหนึ่งของการผลิตภายใต้ระบบทุน ซึ่งแม้จะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างมากแต่ในทัศนะของคลาร์กก็ก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้นตามมา นั่นก็คือชนชั้นแรงงานและชนชั้นนายทุน

การค้นพบทางวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการสำคัญหนึ่งของยุคสมัยใหม่ เพราะวิทยาศาสตร์ได้นำพาความรู้และความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมมนุษย์โดยมีการคิดตามหลักเหตุผล (rationality) เป็นปรัชญาสำคัญ เป้าหมายของสังคมสมัยใหม่โดยเริ่มต้นจึงอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า สังคมจะก้าวต่อไปสู่ความเจริญและการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์จะนำพามนุษย์ไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามการเกิดสงครามโลกก็ได้เป็นเครื่องพิสูจน์และก่อให้เกิดคำถามกับความเชื่อดังกล่าวของยุคสมัยใหม่ ซึ่งนำไปสู่การเกิดกระแสแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่ทบทวนและตั้งคำถามกับองค์ความรู้ของยุคสมัยใหม่อย่างเร่งด่วนแม้บทวิทยาศาสตร์ ภาวะหลังสมัยใหม่เกิดจากความรู้และระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ได้พัฒนาตัวเองไปในทิศทางที่ตอบสนององพัฒนาการขององค์ความรู้เอง และต่อการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ความรู้และระบบที่พัฒนาขึ้นนี้กลายเป็น

สิ่งที่ครอบงำและมีอำนาจเหนือมนุษย์ (เสาวณิต จุลวงศ์, 2550 : 17) แต่อย่างไรก็ตามการเป็นยุคหลังสมัยใหม่หรือไม่ก็ยังไม่ชัดเจน

กิดเดนส์ไม่เชื่อว่าสังคมได้ก้าวเข้าสู่ภาวะหลังสมัยใหม่แล้ว หากแต่ยังคงอยู่ในภาวะสมัยใหม่ซึ่งเป็นโครงการที่ยังไม่จบสิ้น ความคิดความเชื่อและวิถีการปฏิบัติแบบสมัยใหม่ยังคงเป็นศูนย์กลางของสังคมร่วมสมัยในปัจจุบัน (Tucker, Jr., 1998 : 142) กิดเดนส์เชื่อว่าสังคมสมัยใหม่ดำรงอยู่ด้วยตรรกะที่มนุษย์จะถูกทำลายอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความทำลายนั้นจะนำไปสู่ความก้าวหน้า และเมื่อความทำลายหนึ่งสิ้นสุดไปก็จะเกิดความทำลายใหม่ขึ้นเสมอ ในทัศนะของกิดเดนส์เราจึงยังไม่หลุดพ้นไปจากความเจริญก้าวหน้าแบบสมัยใหม่ กิดเดนส์ไม่ได้ปฏิเสธความหลากหลายของความรู้หรือปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของแนวคิดหลังสมัยใหม่ แต่เขามองมั่นในฐานะความเชื่อมต่อจากยุคสมัยใหม่ซึ่งเขาเรียกว่าเป็นยุคสมัยใหม่ช่วงปลาย หรือ Late Modernity

ภาวะสมัยใหม่ช่วงปลายเกี่ยวพันกับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางสังคมหลายประการซึ่งทำให้มันแตกต่างกับยุคสมัยใหม่ในช่วงแรก และกุญแจสำคัญก็คือการหลุดพ้นจากกรอบของเวลาและสถานที่ (disembedding of time and space) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมจะหลุดพ้นจากบริบทของปฏิสัมพันธ์ภายในท้องถิ่นและเป็นการปรับโครงสร้างใหม่ของบริบทท้องถิ่นที่จะตัดข้ามระยะของพื้นที่และเวลาที่จำกัดตายตัว (Giddens, 1990 : 21) รวมถึงการลดบทบาทลงของประเพณีที่ไม่ใช่เครื่องชี้นำชีวิตผู้คนได้อีกต่อไป ในทัศนะของกิดเดนส์สมัยใหม่ก็คือการที่เราถูกทำให้หลุดพ้นออกจากมิติของเวลา (time) และพื้นที่ (space) กล่าวคือในสังคมก่อนสมัยใหม่พื้นที่คือปริมาตรที่เราเคลื่อนที่ไป ส่วนเวลาก็คือประสบการณ์ที่เรามีต่อการเคลื่อนที่นั้น แต่ในสังคมสมัยใหม่พื้นที่ทางสังคมไม่ได้ถูกจำกัดโดยอาณาบริเวณที่ถูกกำหนดโดยพื้นที่ซึ่งเราต้องเคลื่อนที่อยู่ therein แต่เราสามารถจินตนาการพื้นที่อื่นๆ ได้ว่ามีหน้าตาอย่างไรโดยที่เราอาจไม่เคยไปพื้นที่นั้นมาก่อน (เชษฐา พวงหัตถ์, 2551 : 17) พูดอีกอย่างก็คือเราไม่จำเป็นต้องเคลื่อนที่แต่ก็สามารถที่จะรู้จักหรือเข้าใจถึงพื้นที่อื่นๆ ได้ สามารถรับประสบการณ์จากพื้นที่ในเวลาอื่นที่ข้ามผ่านเวลาและพื้นที่ที่เรากำลังดำรงอยู่ได้ เช่น เราสามารถรับรู้ข่าวสารโจมตีฐานทัพทางอากาศของซีเรีย สามารถติดตาม รู้สึกตื่นเต้นกับการประกาศผลรางวัลออสการ์ด้วยการถ่ายทอดสดผ่านดาวเทียม ความเข้มข้นของการแยกห่างกันของพื้นที่และเวลา (time-space distancing) นี้จะทวีมากขึ้นในยุคสมัยใหม่ช่วงปลายด้วยอิทธิพลของโลกาภิวัตน์หรือการสื่อสารข้ามพรมแดนนั่นเอง

การแยกห่างกันของพื้นที่และเวลาจะทำให้การเชื่อมโยงระหว่างโลกและท้องถิ่นพัฒนาขึ้น เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นนามธรรมและเลื่อนไหลมากขึ้น สถาบันทางสังคมจะถูกทำให้คลายความสัมพันธ์จากสถานการณ์ทางสังคมรอบตัวที่มันดำรงอยู่ เช่น สถาบันทางการเงินจะไม่ได้ผูกพันกับภาวะเศรษฐกิจในประเทศเท่านั้นแต่จะถูกเชื่อมโยงเข้ากับเศรษฐกิจโลก หรือรูปแบบ

ชีวิตของสถาบันครอบครัวก็ไม่ได้จำกัดตามจารีตหรือประเพณีในท้องถิ่น แต่อาจก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ที่หลากหลาย ที่ปรากฏในสังคมไทย เช่น การแต่งงานระหว่างเพศเดียวกันที่เพิ่มมากขึ้น หรือการเลือกมีความสัมพันธ์แบบอิสระคือไม่แต่งงานครองคู่แต่ก็ใช้ชีวิตด้วยกัน หรือแม้แต่การเลือกที่จะเป็นโสด ซึ่งทั้งการแต่งงานระหว่างเพศเดียวกันหรือการไม่สร้างครอบครัวนั้นจะเห็นว่าเกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศก่อน สังคมไทยรับรู้เรื่องราวเหล่านั้นผ่านข่าวสารและสื่อบันเทิงซึ่งเป็นแหล่งบรรจุกิจกรรมชีวิตของสังคมอื่นที่ผ่านมาสู่ผู้คนต่างพื้นที่ได้อย่างดีตามลักษณะของ mediascape หรือมิติของสื่อที่มีการเลื่อนไหลในยุคโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนรูปของสมัยใหม่ กล่าวคือ โลกาภิวัตน์ทำหน้าที่ส่งผ่านความเป็นสมัยใหม่ให้แผ่ขยายไปทั่วโลก ทั้งรูปแบบวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้และเทคโนโลยี เหล่านี้สามารถเข้าถึงสังคมท้องถิ่นและเชื่อมโยงท้องถิ่นให้เข้ากับความเป็นโลกได้ แม้ว่าท้องถิ่นนั้นอาจจะยังไม่ได้ข้ามผ่านความเป็นสังคมอุตสาหกรรมเต็มขั้นแบบสังคมตะวันตก แต่อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ก็ได้แทรกซึมวิถีชีวิตสมัยใหม่เข้าสู่สังคมท้องถิ่นดังเช่นสังคมไทยที่ไม่ได้ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมหรือเปลี่ยนรูปเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมหนักอย่างเห็นได้ชัด แต่ปัจจุบันสังคมไทยก็ถูกกระแสของโลกาภิวัตน์เร่งรัดให้ภาครัฐต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และมุ่งสู่การผลิตในรูปแบบนวัตกรรมตั้งนโยบายไทยแลนด์ 4.0 และนโยบายพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เท่าทันเทคโนโลยี และเรียนรู้ตลอดชีวิตดังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

2.1.1.2 สังคมหลังจารีตประเพณี (Post-Traditional Society) และการสร้างตัวตนของปัจเจกบุคคล (Individualization)

ในยุคหลังสมัยใหม่ช่วงปลายนอกจากมนุษย์ต้องดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ที่เวลาและสถานที่แยกห่างจากกันแล้ว เรายังต้องเผชิญหน้ากับสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายของจารีตประเพณี กิดเดนส์เสนอว่าโลกทุกวันนี้เป็นโลก “หลังจารีตประเพณี (post-traditional)” ซึ่งจารีตประเพณี ความเชื่อและวิถีปฏิบัติจำนวนนับไม่ถ้วนคลุกเคล้าผสมกลมกลืนกัน ไม่มีจารีตประเพณีใดสามารถอ้างอิงผูกขาดได้เพียงจารีตเดียว อีกทั้งไม่มีวิถีปฏิบัติแบบใดเพียงแบบเดียวที่สามารถเป็นรากฐานสำหรับนำมาใช้ดำเนินชีวิตในสภาวะการณ์ของปัจจุบันที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โลกสมัยใหม่ไม่ได้นำไปสู่การล่มสลายของจารีตประเพณี แต่ตรงกันข้ามโลกสมัยใหม่กำหนดตำแหน่งแห่งที่และบริบทให้กับจารีตประเพณีต่างๆ ในฐานะเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ และในฐานะทางเลือกของแหล่งที่มาของความรู้ ค่านิยมและศีลธรรม (เชษฐา พวงหัตถ์, 2551 : 14)

โลกาภิวัตน์ส่งอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของปัจเจก การตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า เสื้อผ้าหรืออาหารล้วนมีนัยยะหลากหลายในระดับโลก ไม่ใช่เพียงการที่สินค้าชนิดหนึ่งมีอิทธิพลเหนือชีวิตผู้คนในอีกซีกโลกหนึ่งเท่านั้น แต่อาจมีผลไปถึงการทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมซึ่งในตัวเองมีความเป็นไปได้ที่จะส่งผลถึงมวลมนุษยชาติ ลักษณะเช่นนี้ยิ่งเร่งเร้าให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างการตัดสินใจในชีวิตประจำวันกับผลลัพธ์ระดับโลก (Giddens, 1994 : 58) ด้วยเหตุนี้สังคมหลังประเพณีจึงเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจของปัจเจก ปัจเจกบุคคลต้องตัดสินใจต่อการดำเนินชีวิตของตัวเองในทุกวัน ขณะเดียวกันก็ยังคงพยายามที่จะรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ แต่อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในสังคมหลังสมัยใหม่ไม่ได้ผูกกับจารีตประเพณีหรือท้องถิ่น เช่น ระบบเครือญาติ และไม่ได้เห็นในพฤติกรรมหรือในความสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลอื่นแต่จะเห็นในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวเอง (do-it-yourself biography) หมายถึงการที่ปัจเจกบุคคลดำรงอยู่ท่ามกลางความรู้และข้อมูลข่าวสารมากมายในยุคโลกาภิวัตน์ จึงส่งผลให้ต้องเผชิญหน้ากับการตัดสินใจที่จะกำหนดการกระทำและการออกแบบวิถีชีวิตตัวเอง เช่น เลือกที่จะรับประทานอาหารปลอดสารพิษด้วยการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือคนรุ่นใหม่เลือกที่จะทำอาชีพอิสระมากกว่าเข้าไปอยู่ในระบบบริษัทโดยไม่สนใจค่านิยมความมั่นคงทางเศรษฐกิจเหมือนที่คนรุ่นพ่อแม่เคยกังวล เพราะในโลกยุคปัจจุบันรูปแบบของอาชีพมีหลากหลายและแตกต่างจากอดีตมาก เราสามารถเป็นแม่บ้านพร้อมกับขายสินค้าออนไลน์ หรือแม้แต่การขายสินค้าที่ไม่ได้มีอยู่จริง สัมผัสไม่ได้ เช่น สิ่งของในเกมต่างๆ ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของอาชีพที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์

อุลริช เบค (Ulrich Beck) ได้เสนอแนวคิดการกลายเป็นปัจเจกบุคคล (Individualization) ว่าในโลกยุคสมัยใหม่ช่วงปลายหรือที่เบคเรียกว่ายุคสมัยใหม่ครั้งที่สอง (second modernity) นั้นคนอยู่ในภาวะที่กลายเป็นปัจเจกบุคคล แต่ปัจเจกบุคคลในที่นี้ไม่ใช่การโดดเดี่ยว แยกแยก หรือการเป็นอิสระไม่เชื่อมโยงกับสิ่งใด แต่หมายถึงการที่ปัจเจกต้องตัดสินใจต่อเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตเขาเองตลอดเวลาโดยเลือกสร้างตัวตนและเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเอง ดังนั้นการกลายเป็นปัจเจกบุคคลจึงไม่ใช่การเกิดขึ้นโดยบังเอิญ เป็นเอกเทศ แต่จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของรัฐสวัสดิการในสังคมที่พัฒนาด้านอุตสาหกรรมแรงงานแล้ว (Beck, 1994 : 13)

การเป็นรัฐสวัสดิการสัมพันธ์กับการกลายเป็นปัจเจกบุคคลเพราะเมื่อประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกจากรัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข การดำรงชีวิต เหล่านี้เป็นพื้นฐานให้ปัจเจกบุคคลมีเวลาและมีความรู้หรือรู้จักวิธีการเข้าถึงความรู้มากพอที่จะนำมาขบคิดทบทวนการกระทำ การตัดสินใจของตนเอง ดังนั้นสังคมที่จะเกิดภาวะดังกล่าวได้จึงเป็นสังคมที่ผู้คนมีการศึกษา และมีความเป็นอยู่ที่ดี การที่เขาหรือเธอจะเป็นอะไร จะคิดอะไร หรือจะทำอะไร เหล่านี้ล้วนประกอบขึ้นเป็นความเป็นปัจเจกบุคคลในตัวปัจเจกทั้งสิ้น (individuality in individual) ซึ่งตรงกับสิ่งที่เกิด

เดนส์เรียกว่า reflexive biography หรือการขบคิดทบทวนถึงชีวประวัติ นั่นก็คือความสามารถที่จะตัดสินใจ เลือก และแสดงบทบาทของตนเองในสังคมยุคหลังประเพณี ตัวอย่างเช่น ในประวัติการทำงาน สำหรับผู้ชายอาจไม่จำเป็นต้องใส่ใจอะไร แต่สำหรับผู้หญิงเราจะพบความย้อนแย้ง ในประเทศอุตสาหกรรมผู้หญิงจะทำงานนอกบ้านและขณะเดียวกันก็รับบทบาทแม่เพิ่มมากขึ้น ผลสำรวจพบว่าผู้หญิงยุคใหม่จะเหมารวมว่าแผนชีวิตตนเองจะต้องทำงานและเป็นแม่ไปพร้อมกัน ดังนั้นชีวประวัติของปัจเจกสองด้านจะต้องติดตามมาพร้อมกันในรูปแบบของครอบครัวเดี่ยวที่ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านและเป็นแม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเธอเลือกไว้ในแผนชีวิตแล้ว

แต่ก่อนการแต่งงานเป็นสถานะพื้นฐานที่มีบทบาทครอบงำสังคม บังคับให้ผู้หญิงมีหน้าที่ของการเป็นแม่และพึ่งพาสามีหรือเงินจากสามี สถานะดังกล่าวผูกโยงคนคู่หนึ่งไว้ด้วยกัน แต่ในปัจจุบันมีรูปแบบชีวิตแบบอื่นที่เรียกร้องให้ผู้หญิงต้องสร้างตัวตนด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพให้มีความเชี่ยวชาญเพื่อตัวของผู้หญิงเองหรือเพื่อพร้อมเผชิญหน้ากับการหย่าร้าง รูปแบบชีวิตแบบนี้ไม่ได้ผูกสามีและภรรยาเข้าด้วยกันแต่เป็นการทำให้แยกห่างจากกัน ซึ่งจะส่งผลให้ทั้งผู้หญิงและผู้ชายที่ไม่ว่าจะอยู่ในระบบสมรส การแต่งงานหรือไม่ ต่างก็จะพยายามในฐานะปัจเจกบุคคลที่จะออกแบบชีวประวัติของตนเอง (Beck, 1994 : 15)

กระบวนการกลายเป็นปัจเจกบุคคลไม่เพียงเปิดพื้นที่ให้บุคคลขบคิดกับการดำเนินชีวิตหรือการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง แต่ยังส่งผลให้เกิดประเด็นการเมืองย่อยหรือ sub-politics กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลจะประกอบสร้างตัวตนและสวมบทบาทที่หลากหลายและเปิดกว้างกว่าการเป็นปัจเจกบุคคลในมุมมองของหน้าที่นิยม (functionalism) โดยปัจเจกบุคคลจะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นทางการเมือง การเมืองจะไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในรัฐสภา พรรคการเมือง หรือสหภาพการค้า แต่ปัจเจกบุคคลจะมีโอกาสขึ้นมาแข่งขันกับสถาบันทางการเมืองและรวมถึงการแข่งขันกันเอง การเมืองย่อยหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมจากข้างล่าง นั่นคือปัจเจกบุคคลมีโอกาสดับเคลื่อนสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากรัฐสภา การออกกฎหมายเหมือนดังเช่นการเมืองในสมัยสังคมอุตสาหกรรมที่ต้องการความเป็นเอกฉันท์ แต่การเมืองย่อยในยุคสมัยใหม่ช่วงปลายจะเป็นเรื่องของความหลากหลาย การเมืองในรูปแบบเดิมจะถูกลดบทบาทลง จะเกิดเงื่อนโซ่ที่เป็นการตัดสินใจของหลากหลายกลุ่ม หลายระดับ และเป็นการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนวิถีทางของรัฐตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจขัดแย้งกันเอง สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่เพียงการเผชิญหน้ากันของสถาบันทางการเมืองกับกลุ่มพลเมือง แต่ยังรวมถึงความขัดแย้งระหว่างการเมืองระดับประเทศและท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการบริหารจัดการเพื่อสิ่งแวดล้อมกับกลุ่มการจัดการอุตสาหกรรมเก่าซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าสิ่งแวดล้อม (Beck, 1994 : 17 - 23) ตัวอย่างการเมืองย่อยที่เกิดขึ้นในประเทศก็คือการเกิดองค์กร Change.org ที่รณรงค์ต่อต้านและสนับสนุนประเด็น

ปัญหาต่างๆ ทางสังคมไม่ว่าจะเป็นประเด็นเล็กหรือใหญ่ ลักษณะของ Change.org มีความใกล้เคียงกับรูปแบบการเมืองย่อยมาก เนื่องจากผู้เข้าร่วมการจะไม่ผูกขาดตายตัว เราอาจร่วมการณรงค์หนึ่ง แต่ปฏิเสธการณรงค์อื่นที่ไม่เห็นด้วย ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการที่ปัจเจกบุคคลมีอำนาจในการตัดสินใจบนพื้นฐานการรับรู้และขบคิดทบทวนการตัดสินใจด้วยตนเอง

อาจกล่าวได้ว่าการเมืองในยุคสมัยใหม่ช่วงปลายไม่ใช่การเมืองที่เกิดขึ้นในระดับมหภาคเป็นสำคัญอีกต่อไป แต่เส้นแบ่งของความเป็นการเมืองจะพร่าเลือน การเมืองจะเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวัน ในพื้นที่ส่วนตัว ไม่ใช่เพียงพื้นที่สาธารณะ เช่น การเลือกใช้สินค้ารีไซเคิลก็อาจสัมพันธ์กับการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม เส้นแบ่งต่างๆ จะไม่ถูกตัดขาดเป็นขวากับคำ การมองการเมืองเป็นสองขั้วแบบคู่ตรงกันข้ามไม่ใช่สิ่งถูกต้องและเกิดผลอีกต่อไปเพราะการเมืองจะกลายเป็นแหล่งรวมของปัจเจกที่มีอำนาจในการตัดสินใจ

จะเห็นว่าการกลายเป็นปัจเจกบุคคลในยุคสมัยใหม่ตอนปลายหรือสังคมหลังประเพณีที่แท้จริงแล้วก็คือการที่ปัจเจกได้ขบคิดทบทวนต่อชีวิตหรือตัวตนของตนเอง (self-reflexive) และต่อสังคมมากขึ้น โดยไม่ผูกพันตัวเองเข้ากับจารีตประเพณีที่อาจเคยจำกัดการตัดสินใจหรือเป็นทางเลือกของชีวิต บทบาทของปัจเจกบุคคลไม่เพียงมีผลต่อการกระทำหรือการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตนเอง แต่ยังรวมถึงการขบคิดทบทวนถึงสังคมหรือภาวะสมัยใหม่ที่เข้มข้นมากขึ้นซึ่งก่อให้เกิดสังคมเสี่ยงภัยที่เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์

2.1.1.3 สังคมเสี่ยงภัย สังคมแห่งการขบคิดทบทวน

ในทัศนะของทั้งกิดเดนส์และเบคต้างเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่เป็นผลมาจากการขยายตัวของโลกในนามของโลกาภิวัตน์ สำหรับกิดเดนส์ โลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้ความเป็นสมัยใหม่หรือภาวะสมัยใหม่แพร่ขยายไปสู่ระดับโลก เพราะโลกาภิวัตน์ได้ทำให้การกระทำใดๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้รับอิทธิพลจากสถาบันทางสังคมที่อยู่ไกลออกไป เหมือนดังที่เบคกล่าวไว้ว่าสถาบันทางสังคมจะกลายเป็นสถาบันทางสังคมระดับโลก นั้นหมายถึงการก้าวข้ามพ้นจากปัจจัยภายในรัฐชาติตนเอง ซึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงิน

ทั้งเบคและกิดเดนส์มีความเห็นตรงกันว่าในช่วงเวลาแห่งสมัยใหม่ตอนปลายหรือภาวะสมัยใหม่ครั้งที่สองนี้จะเกิดการขบคิดทบทวนถึงการเป็นสมัยใหม่ (reflexive modernization) หมายถึงการที่มนุษย์จะตั้งคำถามและทบทวนกับความก้าวหน้าของสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา เบคได้กล่าวถึงการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ว่าหมายถึง ความเป็นไปได้ที่จะเกิดการทำลายตัวของสังคมอุตสาหกรรม แต่สารัตถะของการทำลายตัวเองนี้ไม่ได้เกิดจากการปฏิวัติ หรือภาวะวิกฤต แต่

เป็นผลจากชัยชนะของความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกเอง เบคมองว่าสังคมสมัยใหม่ได้บ่อนเซาะตัวเองอยู่ในที่ ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดการทำให้เป็นสมัยใหม่ในรูปแบบอื่นขึ้น ซึ่งเป็นภาวะที่เบคเรียกว่าเป็นการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (Beck, 1994 : 2)

เคนเนธ เอช ทักเกอร์ จูเนียร์ (Kenneth H. Tucker Jr.) ได้สรุปความหมายเพิ่มเติมของการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ว่าหมายถึง ศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในการตระหนักรู้ของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนที่จะประยุกต์ใช้ความรู้กับตนเองและสังคม ความเชี่ยวชาญจะกลายเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างและสามารถเข้าถึงได้ ประชาชนจะเป็นอิสระจากโครงสร้างทางสังคม สามารถกำหนดวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างเสรี การแพร่กระจายของวิถีคิดตามหลักเหตุผลแบบสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งใหม่ ความเสี่ยงรูปแบบใหม่ และประเด็นปัญหาด้านสิทธิทางกฎหมาย ซึ่งล้วนเป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะเกิดในสังคมเสี่ยงภัยสมัยใหม่ (Tucker, Jr., 1998 : 143)

จากนิยามและความหมายของการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (reflexive modernization) จะเห็นว่าจุดเน้นของวิถีคิดดังกล่าวอยู่ที่การเติบโตของสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันที่ก้าวข้ามผ่านสถานะของรัฐชาติไปสู่พรมแดนของโลกและข้อมูลข่าวสาร การแพร่หลายของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้ความรู้เฉพาะทางสามารถเข้าถึงง่ายขึ้น มนุษย์จึงมีสิทธิ์ที่จะรับรู้ข้อมูลต่างๆ อันจะเป็นผลสะท้อนกลับมาให้เกิดการตระหนักถึงสภาวะของสังคมสมัยใหม่เอง และการตระหนักคิดดังกล่าวทำให้มนุษย์ได้พบความไม่แน่นอนหรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นอยู่รอบตัวอันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของสังคมใหม่ซึ่งเป็นผลงานของมนุษย์เอง อาจกล่าวได้ว่าภาวะสมัยใหม่ตอนปลาย (late modernity) ที่นำไปสู่การขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่นั้นแตกต่างกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ตรงที่ให้ความสำคัญกับภัยหรืออันตรายที่มนุษย์ตระหนักได้ด้วยตนเองจากความเจริญก้าวหน้าของสมัยใหม่ มากกว่าการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การมองที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและไม่มีชุดความรู้ที่ถูกต้องเพียงชุดเดียวของแนวคิดหลังสมัยใหม่ นอกจากนี้มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลจะยังมีความสามารถที่จะใช้เหตุผลขบคิดทบทวนความหลากหลายที่เกิดขึ้นรอบตัว สามารถตัดสินใจและออกแบบชีวิตตนเอง มิใช่เพียงปัจเจกที่เลื่อนไหลไปตามกระแสและสูญเสียการควบคุมตัวเอง อาจกล่าวได้ว่าการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ยังคงเชื่อว่าการคิดด้วยระบบเหตุผลจะเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสังคมได้ท่ามกลางการดำรงอยู่ในสังคมเสี่ยงภัย

เบค (Beck, 1994 : 4) ได้กล่าวถึงการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ต้องใช้พิจารณาอย่างมา เพราะมันสื่อถึงความยากที่จะจำกัดขอบเขตของความเสี่ยงหรือความไม่ปลอดภัยในระดับลึกของสังคมทั้งหมด ขณะเดียวกันการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ก็ครอบคลุมเพียงพลวัตด้านหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้นซึ่งโดยตัวของมันเองอาจก่อให้เกิดผลตรงข้ามกันที่ตามมาอย่างหลากหลาย กล่าวคือ การขบคิดทบทวนความเป็นสมัยใหม่ในหลากหลาย

กลุ่มวัฒนธรรมอาจประกอบขึ้นจากแนวคิดชาตินิยม มวลชนคนยากไร้ วิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตสิ่งแวดล้อม ความเป็นไปได้ที่จะเกิดสงครามและการปฏิวัติ ฯลฯ เหล่านี้พลวัตความขัดแย้งของสังคมเสี่ยงภัย

สังคมเสี่ยงภัยมาจากแนวคิดเรื่อง World Risk Society ของเบค โดยเบคมองว่า ความเสี่ยงเป็นสิ่งที่มีความสับสนและย้อนแย้งอยู่ในตัว กล่าวคือ ความเสี่ยงจะเป็นสถานะเสมือนจริงที่เกิดขึ้น เป็นการคาดการณ์อนาคตที่น่าจะเป็น ซึ่งโดยปกติแล้วมนุษย์ไม่อาจรู้อนาคต แต่มนุษย์จะพยายามที่จะคาดเดาอนาคตและวางแผนป้องกันอันตรายหรือหายนะภัยที่อาจเกิดขึ้นกับมนุษย์เสมอ ทั้งอนาคตและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่เรารู้และไม่รู้ในคราวเดียวกัน ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเป็นผลผลิตจากสังคมแบบสมัยใหม่ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบเหตุผลได้สถาปนาความคิดในยุคสมัยใหม่ที่ให้เชื่อถือในระบบ กฎเกณฑ์ และความเป็นวิทยาศาสตร์ที่จะสามารถนำพาชีวิตมนุษย์ให้สาสุขได้ ในสังคมแบบสมัยใหม่ ความก้าวหน้าทางความรู้และวิทยาการได้ก่อให้เกิดการคิดค้นการคำนวณ การประเมินสถานการณ์ความเสี่ยง ซึ่งนำมาสู่ระบบประกันภัยที่สามารถประเมินความเสี่ยงและความเสียหายจากความเสี่ยงนั้นได้ แต่ทว่าความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกลับไม่เป็นเช่นนั้น

ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่แน่นอนที่ถูกผลิตขึ้น (Manufactured Uncertainties) ความไม่แน่นอนเหล่านี้เกิดขึ้นได้ในทุกปริมณฑลการใช้ชีวิตตั้งแต่การกินอาหารที่แม้จะพยายามเลือกสรรแล้วแต่ก็ไม่อาจแน่ใจหรือยืนยันได้ว่าปลอดภัย หรือความไม่แน่นอนในระดับความรู้ความเข้าใจที่บุคคลเสพรับมาจากข้อมูลข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์ เหล่านี้เป็นความไม่แน่นอนที่มนุษย์ไม่สามารถคำนวณความสูญเสียได้ ซึ่งสันคลอนระบบคิดแบบสมัยใหม่ที่เชื่อมั่นว่าวิทยาศาสตร์และความรู้จะสามารถทำให้มนุษย์จัดการอนาคตทุกอย่างได้ ตัวอย่างความเสี่ยงที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเกิดผลกระทบอย่างไม่อาจคำนวณหรือชดเชยได้ เช่น เทคโนโลยีการโคลนนิ่งหรือตัดต่อพันธุกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบพันธุกรรมของพืชและสัตว์ ความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค ตลอดจนบรรทัดฐานทางจริยธรรมของมนุษย์ที่อาจสันคลอนในกรณีของการโคลนนิ่ง ซึ่งความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นเหล่านี้ทำให้มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา

เบค (Beck, 2006 : 333) ได้บอกถึงลักษณะของความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่ไว้ 3 ลักษณะได้แก่

1. สาเหตุและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นไม่สามารถจำกัดพื้นที่หรืออาณาเขตทางภูมิศาสตร์ได้ กล่าวคือ สามารถปรากฏพบได้ทั่วไปไม่มีเส้นแบ่งความเป็นรัฐชาติ ในแง่ของระยะเวลาที่จะกินชวงเวลานานอาจตั้งแต่แรกเกิดของมนุษย์ในปัจจุบัน เช่น ผลกระทบจากโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์

ระเบิดที่เมืองเซอร์โนบิล ประเทศรัสเซีย และในด้านสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้นจะซับซ้อนและเป็นลูกโซ่ ดังกรณีวิกฤตทางเศรษฐกิจ เช่น กรณีวิกฤตต้มยำกุ้งที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเริ่มจากไทยในต้นทศวรรษที่ 2540 แต่ผลกระทบขยายวงไปสู่วิกฤตระดับโลก หรือแม้แต่วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ที่เกิดขึ้นในอเมริกาเมื่อเกือบสิบปีก่อนก็ส่งผลให้เศรษฐกิจโลกตกต่ำต่อเนื่องเช่นกัน ลักษณะสาเหตุและผลกระทบที่กินวงกว้างนี้ เคนนิยามว่าเป็นลักษณะ De-localization ซึ่งก็คือการไม่สามารถระบุขอบเขตของพื้นที่เสี่ยงภัยได้ เพราะในสังคมยุคสมัยใหม่ช่วงปลายสถาบันทางสังคมของรัฐถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นโลก ผลกระทบของความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจึงโยนโยไปในวงกว้างอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ในด้านของเวลาก็เช่นกันระยะเวลาที่ต้องรับผลกระทบหากความเสี่ยงเกิดขึ้นจริงก็ไม่สามารถจำกัดขอบเขตช่วงเวลาได้ เช่น ปัญหาโลกร้อนที่ทุกประเทศได้รับผลกระทบถ้วนทั่วและยังไม่อาจระบุจุดสิ้นสุดของปัญหาได้

2. ผลของความเสี่ยงที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะไม่สามารถประมาณการณได้ (Incalculableness) หมายถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะไม่สามารถประเมินหรือคำนวณความเสี่ยงได้ เช่น การได้รับสารกัมมันตภาพรังสีจากโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ก่อให้เกิดความผิดปกติในระดับพันธุกรรมซึ่งส่งต่อไปได้หลายชั่วอายุคน จนไม่อาจประมาณการความสูญเสียได้ ลักษณะเช่นนี้ขัดแย้งกับความพยายามของมนุษย์สมัยใหม่ที่จะคำนวณหรือประเมินความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเป็นตัวเลขตลอดเวลา การไม่อาจประเมินความสูญเสียได้นี้ย้อนแย้งกับภาวะของยุคสมัยใหม่ที่ต้องการมาตรวัดและความเที่ยงตรง

3. ไม่มีระบบประกันใดจะสามารถชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ (Non-compensability) เมื่อไม่อาจประเมินความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ ระบบประกันภัยที่เป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่จึงไม่ตอบโจทย์กับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังกรณีที่บริษัทประกันภัยจะไม่ชดเชยให้กับความเสียหายที่เกิดจากภัยจากการก่อการร้ายซึ่งถือเป็นภัยที่ไม่อาจประเมินได้ อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีประกันภัยจากการจลาจลหรือการก่อการร้ายนำเสนอในฐานะสินค้าตัวเลือกใหม่ที่ต้องจ่ายค่าเบี้ยประกันสูงมากยิ่งขึ้น

แม้ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะไม่อาจนับหรือชดเชยความเสียหายได้ แต่แง่มุมความเสี่ยงได้ก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนทางสังคมที่สำคัญ กล่าวคือ ในทุกครั้งที่ความเสี่ยงเกิดขึ้น สังคมจะเกิดการตระหนักรู้โดยอัตโนมัติ (Involuntary enlightenment) ซึ่งจะเปิดโปงโฉมหน้าความไม่รับผิดชอบที่ซ่อนเร้นอยู่ นอกจากนี้ทุกครั้งที่ความเสี่ยงได้กลายเป็นหายนะภัยแล้วจะเปิดพื้นที่ให้มีการสื่อสารผ่านสื่อในสังคม ซึ่งจะทำให้ทุกเสียงที่เคยถูกปิดกั้นได้เผยแพร่สู่สาธารณชน อันจะมีผลต่อการตัดสินใจของสาธารณะ

แนวคิดเรื่องสังคมเสี่ยงภัยเกิดขึ้นบนพื้นฐานการมองความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของยุค นั้นคือ เบคมองว่าสถาบันต่างๆ ทางสังคมได้ถูกปัจจัยของโลกเข้ามามีอิทธิพลในแง่มุมมองความเสี่ยงที่เบคพิจารณาส่วนใหญ่จึงเป็นความเสี่ยงระดับโลก เช่น การก่อการร้าย ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งหากนำมาพิจารณาสังคมในระดับประเทศแล้วจะพบว่ารูปแบบปัญหาหรือข้อถกเถียงทางสังคมจะแตกต่างกับมุมมองของเบค แต่ด้วยมุมมองดังกล่าวรวมเข้ากับการขบคิดทบทวนการเป็นภาวะสมัยใหม่ก็จะสามารถนำไปสู่การตั้งคำถามและเห็นความย้อนแย้งในสังคมได้อย่างน่าสนใจ ดังกรณีของสังคมไทย เช่น การให้ความดูแลของรัฐต่อประชาชนในกรณีของสถานการณ์ความไม่สงบหรือสถานการณ์รุนแรงทางการเมืองต่างๆ รัฐในฐานะสถาบันที่ต้องให้ความมั่นคงและความปลอดภัยแก่ประชาชนกลับกลายเป็นผู้สร้างความไม่มั่นคงให้แก่ประชาชนเสียเอง ซึ่งนับเป็นคำถามสำคัญที่มีต่อรัฐชาติสมัยใหม่

การขบคิดทบทวนเป็นคุณลักษณะสำคัญของปัจเจกในสังคมเสี่ยงภัย แต่ทว่าธรรมชาติของการขบคิดทบทวนเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ ในสังคมอุตสาหกรรมผู้คนอาจขบคิดทบทวนถึงข้อจำกัดของศาสนาและประเพณีที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ การเอาวัดเอาเปรียบกันผู้คนในสังคมทุนนิยม ในขณะที่ในสังคมเสี่ยงภัยผู้คนจะขบคิดทบทวนถึงความทันสมัยหรือความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่อยู่ใกล้และรายล้อมชีวิตผู้คนจนอาจเกิดความไม่แน่นอนที่นำไปสู่ความเสี่ยง การแสดงออกถึงการขบคิดทบทวนที่คนมีต่อโลกรอบตัวอาจทำได้หลายวิธีซึ่งหนึ่งในนั้นคือการนำเสนอผ่านวรรณกรรม สำหรับสังคมไทยเรื่องสั้นมีบทบาทสำคัญในการแสดงออกถึงการขบคิดทบทวนต่อยุคสมัยเสมอมา เนื่องจากเรื่องสั้นเป็นงานเขียนที่ได้รับการยอมรับว่ามีจุดมุ่งหมายในการเสนอความคิด โดยเฉพาะในสังคมไทยเรื่องสั้นมักถูกเชื่อมโยงกับวรรณกรรมการเมืองหรือรูปแบบงานเขียนก้าวหน้าที่สะท้อนปัญหาและวิพากษ์วิจารณ์สังคมมากกว่านวนิยาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลของแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตที่เคยรุ่งเรืองและเป็นแนวหลักในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของสังคมไทย นักเขียนได้รับมอบบทบาทของผู้นำทางปัญญาของสังคมที่จะต้องตีแผ่ปัญหาและชี้แนะแนวทางแก้ไข ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับภาวะขบคิดทบทวน และแม้แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตจะเสื่อมความนิยมในสังคมไทยไปนานแล้วแต่พันธกิจของนักเขียนที่มีต่อสังคมก็ยังคงเป็นมรดกสำคัญที่ได้รับจากแนวคิดดังกล่าว เรื่องสั้นกับการตรึงรองความเป็นไปในสังคมจึงดำรงอยู่เสมอมา ซึ่งแนวเนื้อหาที่นักเขียนให้ความสนใจก็คือการพัฒนาหรือความทันสมัยที่ค่อยๆ เปลี่ยนโฉมหน้าของสังคม

2.2 แนวคิดเรื่องความตายในเรื่องสั้นไทยก่อนทศวรรษที่ 2540

การนำเสนอภาพแทนความตายปรากฏในวรรณกรรมไทยมานานที่เป็นที่รู้จักและกล่าวถึง การอย่างแพร่หลาย เช่น การตายของหม่อมราชวงศ์หญิงกิริติแห่ง *ข้างหลังภาพ* ของศรีบูรพา การตายของนายแพทย์กานต์ผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ ใน *เขาชื่อกานต์* ของสุวรรณี สุคนธา หรือการตายของหลายชีวิตในลำน้ำ ใน *หลายชีวิต* ของหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช การตายของฟัก ใน *คำพิพากษา* ของชาติ กอบจิตติ การตายเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในทางวรรณศิลป์คือการสร้างอารมณ์ สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านที่จะสุข ทุกข์ไปพร้อมกับตัวละคร แต่ขณะเดียวกันการตายเหล่านี้ก็มีความหมายที่ซ่อนเร้นรอการตีความจากผู้อ่าน เช่น การตีความการตายของคุณหญิงกิริติ ที่บรรเจิดศิลป์ (2521) นักหนังสือพิมพ์และนักวิจารณ์ชื่อดังเสนอว่าเป็นการตายหรือการล่มสลายลงของชนชั้นศักดินาในสังคมไทยที่ต้องพ่ายแพ้แก่ชนชั้นนายทุนซึ่งเป็นชนชั้นที่มีบทบาทมากขึ้นในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หรือการตายของหมอกานต์ที่เป็นตัวแทนของหม่อมผู้มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาสาธารณสุขในชนบทแต่ต้องพ่ายแพ้ให้กับอำนาจและอิทธิพลเถื่อน แต่ทว่าแม้ตัวตน ร่างกายของหมอกานต์จะจากโลกนี้ไป แต่ความดี ความซื่อสัตย์มุ่งมั่นในชื่อของหมอกานต์ยังคงอยู่ในหัวใจของชาวบ้าน ซึ่งให้ความหวังว่าอุดมการณ์เป็นสิ่งที่ไม่ตายจากสังคม

นอกจากการนำเสนอภาพแทนความตายจะปรากฏในนวนิยายแล้ว ในส่วนของเรื่องสั้นก็ปรากฏการเล่าถึงความตายในหลายรูปแบบเช่นกัน เช่น เรื่อง “ท่อนแขนนางรำ” ของมนัส จรรย์รงค์ ราชารื่องสั้นไทย ที่เล่าถึงการตายของผกา นางรำคนสวยที่ถูกอ้ายโหงดมือกลองทัดที่ทิ้งพิการและอัปลักษณ์ฆ่าตาย เพราะหึงหวงไม่ยอมให้ผกาไปรักกับนายวงปีแพทย์ หลังจากสังหารผกาแล้วอ้ายโหงดได้ตัดแขนของผกาไปใส่ไว้ในกลองทัด เสียงของกลองก้องกังวานพร้อมกับท่อนแขนของผกาที่อยู่ภายใน ความตายของผกาที่ปรากฏในเรื่องแสดงถึงด้านมืดของความรักที่เป็นความลุ่มหลงและความแค้น ความรักที่เคยเป็นสิ่งสวยงาม เป็นการเทิดทูนบูชา แต่เมื่อต้องผิดหวัง ความรักก็อาจเผยด้านอันดำมืดของมันออกมาได้เช่นกัน ในขณะที่ “ครูแก” เรื่องสั้นอีกหนึ่งเรื่องของมนัส ได้ใช้ความตายเพื่อยืนยันความรักแท้ของพยอมกับนายหนังตะลุงที่ชื่อครูแก ความรักที่ไม่มีอะไรขวางกั้นได้ เพราะแม้ว่าพยอมจะถูกบังคับให้แต่งงานกับชายอื่น แต่เธอก็เลือกที่จะฆ่าตัวตายเพื่อยืนยันในความรักอันบริสุทธิ์ของเธอ เช่นเดียวกับครูแกที่แม้พยอมจะตายไปแล้ว แต่เขาก็นำหนังเท้าของเธอมาแกะเป็นตัวนางในหนังตะลุงที่เขาเจิด และเมื่อครูแกเสียชีวิต ลูกศิษย์ของเขาก็ได้นำหนังเท้าของเขามาแกะเป็นตัวตลกครูแกซึ่งจะอยู่คู่กับตัวนางพยอมตลอดเวลา ความตายของตัวละครทั้งสองจึงแสดงถึงความมั่นคงในความรักที่ความตายไม่อาจพราก อีกทั้งยังเป็นความรักที่ก้าวข้ามผ่านรูปร่างภายนอก เพราะไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ความรักของทั้งสองก็ยังคงเป็นรักที่มั่นคง

นักเขียนเรื่องสั้นที่ใช้ความตายเป็นส่วนสำคัญของเรื่องอีกคนหนึ่งก็คือ อ.อุตุการ หรือ อุตุม อุตุการ ซึ่งเป็นนักเขียนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) ร่วมสมัยกับศรีบูรพา อิศรา อมันตกุล อัศนี พลจันทร เป็นต้น (รีโนฤทัย สัจจพันธุ์, 2541) เขาโด่งดังจากเรื่องสั้น “ตึกกรอสส์” และ “สัญญาชตาณณมิต” ซึ่งสร้างข้อถกเถียงมากมายให้แก่วงวรรณกรรม ความตายในเรื่อง “ตึกกรอสส์” ยังคงสะท้อนให้เห็นประเด็นความเปลี่ยนแปลงด้านชนชั้นในสังคมไทย กล่าวคือ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อุตุมการณ์ประชาธิปไตยได้เปิดโอกาสให้คนเท่าเทียมกันและการศึกษาสามารถช่วยเหลือฐานะทางสังคมได้ ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับค่านิยมเดิมที่ยึดถือชาติตระกูล ซึ่ง อ.อุตุการได้นำประเด็นดังกล่าวมาสอดแทรกไว้ในเรื่องสั้น “ตึกกรอสส์” โดยให้วิทยานักศึกษาแพทย์ผู้มีความสามารถพบความจริงว่าเขาเป็นเพียงลูกของนักโทษชายคนหนึ่งเท่านั้น เมื่อทราบความจริงวิทยาทิ้งการเรียนและหนีหายไปจากเพื่อนฝูง เขากลับมาอีกครั้งในสภาพของคนป่วยใกล้สิ้นลม พร้อมบอกความลับที่ทำให้เขาต้องเตลิดไปจากตึกกรอสส์ในวันนั้น การตายของวิทยาแสดงให้เห็นถึงการยึดติดในชาติกำเนิดซึ่งเป็นค่านิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้จะได้รับการศึกษาที่สูง แต่วิทยาก็ไม่ได้ตระหนักในโอกาสของตอนที่ได้จากการศึกษาเลย อนาคตแพทย์ของเขาต้องจบลงเพียงเพราะเขาทราบความจริงว่าพ่อที่แท้จริงของเขาหาใช่คนมีเกียรติเหมือนคุณพระอรุณพิมลผู้เลี้ยงดูเขาไม่ วิทยาก็เหมือนสิ่งหลงเหลือจากค่านิยมเก่าซึ่งไม่อาจดำรงอยู่ได้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่อิสรภาพและความเสมอภาค การตายของวิทยาจึงต้องเกิดขึ้น

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นว่า การนำเสนอภาพแทนการตายที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยมีหลากหลาย นักเขียนอาจนำไปเชื่อมโยงกับแนวคิดหรือสารหลักของเรื่อง ขณะเดียวกันก็สัมพันธ์กับความเป็นไปในสังคม ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอภาพแทนการตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นในช่วงทศวรรษที่ 2500 ถึง 2530 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนหน้ากลุ่มข้อมูลของผู้วิจัย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงที่จะปรากฏในการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น อนึ่ง ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตข้อมูลเริ่มต้นจากทศวรรษที่ 2500 เพราะช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยเริ่มต้นใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ การใช้แผนพัฒนาฯ นี้สำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาหรือการทำประเทศให้เป็นสมัยใหม่ เพราะรัฐได้ใช้ทั้งอำนาจและวาทกรรมการพัฒนาสร้างมายาคติการพัฒนาให้แก่สังคมไทยว่าการพัฒนาจะนำไปสู่การเป็นประเทศที่มั่งคั่ง ประชาชนอยู่ดีกินดี มีมาตรฐานการครองชีพทัดเทียมกับประเทศที่ “พัฒนา” (ชาตรี เพ็ญศรี, 2543 : 108 - 109) รากฐานการพัฒนาดังกล่าวสัมพันธ์อย่างยิ่งกับแนวคิดเรื่องสังคมเสี่ยงภัย เพราะในทัศนะของสังคมเสี่ยงภัยการอยู่ดีกินดีหรือการมั่งคั่งทางเศรษฐกิจไม่ใช่เครื่องยืนยันว่าสังคมจะประสบความสำเร็จ

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงจะเน้นให้เห็นบทบาทของการนำเสนอภาพแทนความตายที่สัมพันธ์กับมิติด้านเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเพื่อเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงกับการนำเสนอภาพแทนการตายในเรื่องสั้นกลุ่มข้อมูลหลักของผู้วิจัยต่อไป

2.2.1 ในด้านเศรษฐกิจ

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์ (2546 : 156 – 160) ได้วิเคราะห์เศรษฐกิจไทยในช่วงสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่าเป็นช่วงเวลาประเทศไทยปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยได้รับคำปรึกษาจากสหรัฐอเมริกาและธนาคารโลกเป็นสำคัญ ซึ่งแม้จุดเริ่มต้นการสนับสนุนหรือช่วยเหลือประเทศไทยของสหรัฐอเมริกามีนโยบายทางการเมืองแอบแฝง แต่การปรับโครงสร้างดังกล่าวก็ช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากภาคเอกชน การปรับโครงสร้างภาษีเข้าทำให้นักลงทุนผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคภายในประเทศมากขึ้น เพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ การปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจใหม่ การคลังที่มีเสถียรภาพ และการส่งเสริมการลงทุน ช่วยดึงดูดนักลงทุนต่างประเทศทำให้เงินทุนจากต่างชาติไหลเข้าสู่ประเทศไทยจำนวนมาก นอกจากนี้ความต้องการสินค้าขั้นปฐมของโลกมีมากขึ้น ประกอบกับประเทศไทยมีการพัฒนาด้านคมนาคม จึงส่งผลให้ประเทศไทยสามารถผลิตสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศได้มากขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2503 – 2518 มูลค่าสินค้าเกษตรส่งออกของไทยเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 10 ต่อปี แต่ทว่าสินค้าการเกษตรกลับลดบทบาทลงในกลางทศวรรษที่ 2520

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและความเจริญที่แผ่ขยายเข้าสู่สังคมชนบทได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตขึ้นในสังคม กล่าวคือ คนเริ่มเดินทางเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อหางานทำ การผลิตแบบเกษตรกรรมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต หนุ่มสาววัยทำงานจากชนบทมุ่งหน้าเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ความเจริญหรือการพัฒนาเปลี่ยนคุณค่าการผลิตของคนให้เป็นแรงงานโดยมีเงินเป็นตัวกำหนดคุณค่าและมูลค่าชุดใหม่ และยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแผ่ขยายมากขึ้นก็นำไปสู่รูปแบบวิถีชีวิตใหม่คือการเป็นมนุษย์เงินเดือนที่ต้องดิ้นรนในเมืองใหญ่แบบกรุงเทพฯ ซึ่งการเติบโตเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้คนในวงกว้าง

เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนการตายที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีการผลิตก็คือ เรื่อง “เสียแล้วเสียไป” ของอัศศิริ ธรรมโชติ (ตีพิมพ์ครั้งแรก 2518) ที่ตั้งคำถามกับคุณค่าของมนุษย์เมื่อถูกนำมาเทียบกับเงิน ในสังคมแห่งการพัฒนา เงินได้เข้ามามีอำนาจเหนือความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่การตีราคาข้อมือขวาที่เสียไปของนางด้วยเงินชดเชยหนึ่งหมื่นบาทซึ่งถูก พ่อ แม่ และน้องวางแผนเลือกซื้อ ใช้จ่ายโดยไม่สนใจความรู้สึกของนางเลย จนถึงการตายของปู่เยื่อใยแห่งความ

อาหารเดียวที่ถูกดันเหตุคือเงินหนึ่งหมื่นบาทพรากรมหายใจไปเช่นกัน เรื่องเผยให้เห็นแง่มุมความน่ากลัวของทุนนิยมและวัตถุนิยมที่ทำให้จิตใจคนหยาบกระด้าง ไม่สนใจแม้แต่ความรู้สึกของคนในครอบครัว

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจผลักดันให้ตัวละครไปค้าแรงงานในเมืองหลวงคือภาพแทนของการเติบโตทางเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมซึ่งได้รับการส่งเสริมจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-3 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชนบทโดยตรงเมื่อการเพาะปลูกอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตซึ่งมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นตามความเจริญทางวัตถุ ค่าไฟฟ้า ค่าอาหารซึ่งเคยหาเองได้ แต่เมื่อรูปแบบทางเศรษฐกิจเปลี่ยน คนละทิ้งที่ทำกิน อาหารก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องซื้อหา อีกทั้งข้าวของเครื่องใช้ที่มีให้เลือกสรรตามการเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แปรเปลี่ยนเป็นค่านิยมที่ทำให้คนติดหลงในวัตถุ “เสียแล้ว เสียไป” จึงเป็นเรื่องสั้นที่ใช้ความตายมาขบขันให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและจิตใจของผู้คนที่ถูกเงินและวัตถุครอบงำจนไม่เหลือพื้นที่ให้คิดคำนึงถึงความสูญเสียของผู้อื่น คิดเพียงสิ่งที่ตนไม่เสียและสิ่งที่ตนจะได้เท่านั้น

หากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจนต้องเสียแขนไปของนางในเรื่อง “เสียแล้ว เสียไป” คือภาพแทนของการเปลี่ยนวิถีการผลิตที่ผลักดันคนหนุ่มสาวเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม สิ่งที่มาพร้อมกันกับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมก็คือความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและกรรมกร เรื่องสั้นจำนวนมากของนักเขียนในช่วงกลางจนถึงปลายทศวรรษที่ 2510 แสดงให้เห็นถึงการเอาเปรียบของนายทุนต่อกรรมกร แต่ไม่ใช่ทุกเรื่องที่จะนำเสนอภาพแทนการตาย เรื่องที่พบก็คือเรื่อง “พ่อ” ของศรีดาวเรือง (2518) เรื่องเสนอภาพการตายของพ่อ คนการรถไฟที่ซื้อตรงไม่ยอมให้เข้าแก๊งแรงงานกรรมกรของตน แต่ในท้ายที่สุดพ่อก็ถูกบีบให้ออกห่างจากความกดดันของนายทุนและนายสถานี รวมถึงสุขภาพที่อ่อนแอจากความเครียดกับการถูกบีบคั้นจนต้องหันไปพึ่งเหล้า พ่อฆ่าตัวตายเมื่อตนเองไม่สามารถหารายให้ครอบครัวและชำระรายต้องส่งลูกสาวคนเล็กเข้าไปทำงานในเมืองหลวง ความตายของพ่อในเรื่องถูกนำมาใช้เพื่อขบขันภาวะไม่มีทางเลือกของแรงงานและการไม่อาจต่อกรกับทั้งนายทุน และทุนนิยมที่ผลักดันให้คนต้องเข้ามาหาการทำในเมืองหลวง

รถไฟเป็นสัญลักษณ์ของยุคสมัยใหม่และความเจริญ จึงไม่แปลกที่เรื่องสั้นในยุคสมัยแห่งการพัฒนาจะมีรถไฟเป็นฉากสำคัญ “หมู่บ้านรถไฟ” ของ ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์ (2536) ตีพิมพ์ครั้งแรก 2521 ใช้การตายของไอ้เป็งและพ่อของไอ้เป็งซึ่งเป็นคนการรถไฟเสนอภาพแทนของการพัฒนาที่พร้อมจะรุดไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วเหมือนรถไฟ ทั้งไอ้เป็งและพ่อเสียชีวิตในสภาพที่ถูกรถไฟลากไปขณะปฏิบัติหน้าที่ สภาพศพที่เหลวและของทั้งสองและเรื่องราวการตายที่ไม่ยาวนานก็เจ็บหายสือถึงสถานภาพของมนุษย์ในระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่โดยมีรถไฟเป็นตัวแทนว่า

มนุษย์เป็นเพียงฟันเฟืองตัวหนึ่งเท่านั้น เมื่อชำรุดหรือล้มตายก็หาฟันเฟืองชิ้นใหม่มาแทนที่ การตายของไอ้เป็งและพ่อจิ้งไม่ชวนจดจำ

จากที่กล่าวจะเห็นว่าวิถีการผลิตใหม่และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ถูกนำเสนอในภาพแทนการตายในเรื่องสั้นช่วงทศวรรษที่ 2510 - 2520 ได้ทำให้ทุนนิยมและเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นสิ่งแปลกปลอมที่แปดเปื้อนเข้ามาในวิถีชีวิตผู้คน เป็นความโหดร้าย เย็นชาและเอารอดเอาเปรียบ ซึ่งเป็นไปได้ว่าทัศนะนั้นเป็นผลมาจากการเฝ้าดูการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนไป ซึ่งนักเขียนอาจได้มีโอกาสดำรงอยู่ในสองสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่าน นั่นคือสังคมเกษตรกรรมที่กำลังถูกพัฒนาให้เข้าสู่สังคมทุนนิยมที่เงินมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต การขบคิดทบทวนที่เกิดขึ้นของนักเขียนจึงเป็นเหมือนการตั้งข้อสังเกตถึงความเปลี่ยนแปลงแต่ไม่อาจนำไปสู่แนวทางการแก้ไขเพราะนักเขียนเองในฐานะสมาชิกของสังคมที่กำลังพัฒนาก็อาจไม่รู้ได้ว่าปลายทางของการพัฒนาจะนำพาสังคมไปสู่แห่งหนใด

การหลั่งไหลเข้ามาของชาวชนบทประกอบกับการพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดพื้นที่เมืองขึ้น ซึ่งเมื่อในทศวรรษที่ 2520 ถูกให้ภาพเป็นความแออัด กตสัน ปีบคั้นด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน และการเกิดวิถีชีวิตแบบมนุษย์เงินเดือนที่ต้องทำงานเหมือนจักรกลเพื่อหาเงินมาตอบสนองความต้องการของชีวิต เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในประเด็นดังกล่าว คือ “คนบนยอดตึก” ของประภัสสร เสวิกุล (2521) และ “มโนกรรม” ของศिला โคมฉาย (2534)

“คนบนยอดตึก” เล่าถึงชายคนหนึ่งที่กำลังจะกระโดดตึกและมีชายอีกผู้หนึ่งกำลังพยายามเจรจาเกลี้ยกล่อมให้ชายที่กำลังจะกระโดดตึกเปลี่ยนใจ แต่เรื่องกลับพลิกกลับเป็นด้านตรงข้าม เมื่อสุดท้ายชายทั้งสองเขิบเข้ามาใกล้กันและตัดสินใจกระโดดตึกเพื่อจบชีวิตตัวเองพร้อมกัน ประภัสสรใช้เจตจำนงในการฆ่าตัวตายเพื่อวิพากษ์ค่านิยมของชนชั้นกลางระดับล่าง และสังคมทุนนิยมที่ฉกฉวยทุกสิ่งทีให้ผลประโยชน์อย่างเย็นชา แม้สิ่งนั้นจะหมายถึงวินาทีแห่งความเป็นความตายของชีวิตคนๆ หนึ่งก็ตาม ในเรื่องบริษัทประกันชีวิต บริษัทน้ำอัดลม ตลอดจนรายการโทรทัศน์ เสนอสัญญาจ้างโฆษณาให้แก่ชายที่กำลังจะโดดตึก เหตุผลที่เขาต้องการจะฆ่าตัวตายก็เพราะเบื่อวิถีชีวิตที่ซ้ำซากจำเจจนตัวเขาเองก็ไม่รู้ความหมายของมัน การทำงาน หาเงิน สร้างครอบครัว แล้วก็ทำงานเป็นรูปแบบชีวิตของมรดกงานหรือมนุษย์เงินเดือนที่ต่อกรวิถีชีวิตแบบทุนนิยมเข้ามาอย่างไม่อาจเลี่ยงได้ ยอดตึกสูงที่มองลงมาเห็นความแออัดไม่น่าพิสมัยของกรุงเทพฯ เหมือนการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของทุนนิยมที่รายล้อมด้วยความอับปลั๊กษณ์ คนที่ยืนมองดูคนกำลังจะฆ่าตัวตายจากเบื้องล่าง ธุรกิจที่กำลังเจรจาตกลงกับความตายอยู่เบื้องบน นายทุนต่างชาติเจ้าของตึกที่กำลังพยายามขับไล่คนแปลกหน้าที่กำลังคิดจะฆ่าตัวตายจากยอดอาคารอันโอ่อ่าสวยงามของเขา เหล่านี้คือภาพแทนของการเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในเมืองหลวง การตายของชายสองคนที่พร้อมใจกันกระโดด

ลงมาเบื้องล่างถูกเปรียบให้เหมือนนกน้อยที่ถลาลงมาโฉบเหยื่อ เป็นเสรีภาพที่จับลงที่ความตาย ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังสื่อความหมายให้เป็นภาพที่สวยงาม การตายในเรื่อง “คนบนยอดตึก” จึงเป็นตัวแทนของการต่อสู้กับทุนนิยมและสังคมเมืองที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นเครื่องจักร ไร้ความรู้สึก

“มโนกรรม” ตีพิมพ์ในปี 2534 เป็นเรื่องของเขาที่เพิ่งก่ออาชญากรรมช่วงระเบิดเข้าไปในรถโดยสารประจำทาง ก่อนที่จะหนีขึ้นขบวนรถไฟสายใต้เพื่อกลับบ้านเกิด มูลเหตุที่ทำให้เขาต้องเป็นฆาตกรมาจากความคับแค้นที่ฝังแน่นจากวิถีของทุนนิยม ซึ่งในปี 2534 นี้ ทุนนิยมได้เผยโฉมหน้าของความแก่งแย่งแข่งขัน แสวงหาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นที่ตั้งอย่างดุเดือดกว่าในทศวรรษ 2520 ทุนนิยมในเมืองไม่ใช่เพียงแค่ตลาดงานที่ต้อนรับทุกคนอย่างเสรี แต่กาลเวลาทำให้ผู้คนมากมายหลังไหลเข้ามาแสวงหาความก้าวหน้าของชีวิตในเมืองหลวงจนเกิดภาวะที่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน ไม่มีใครเห็นใจใคร ทุกคนพร้อมจะเหยียบไหล่ของผู้อื่นเป็นบันไดไต่เต้าไปสู่จุดที่สูงกว่า เรื่องให้ตัวละครหนีกลับบ้านต่างจังหวัดหลังจากที่เขาก่อฆาตกรรมหมู่ขึ้น การกลับสู่บ้านเกิดเป็นตัวแทนของการโยกย้ายความสงบสุขของสังคมชนบทในจินตนาการ แต่เรื่องก็ยังคงให้เขาอยู่ระหว่างทางที่ยังไปไม่ถึง การตัดสินใจฆ่าผู้อื่นแตกต่างกับการฆ่าตัวตายใน “คนบนยอดตึก” กล่าวคือ การฆ่าผู้อื่นแสดงถึงความอึดอันและพร้อมจะระบายความคับแค้นไปสู่ผู้อื่นซึ่งอาจเป็นเพราะการมองว่าผู้อื่นเหล่านั้นคือผลผลิตของทุนนิยมและสังคมเมืองที่แออัด กดดัน และเอารัดเอาเปรียบตัวละครนั่นเอง

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นว่าทุนนิยมได้เปลี่ยนวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรมด้วยการทำงานในเมืองใหญ่ เปลี่ยนวิถีชีวิตและน้ำจิตน้ำใจของชนบทให้กลายเป็นการหลงชื่นชมในวัตถุและให้คุณค่ากับเงิน สังคมเมืองที่เติบโตขึ้นมาพร้อมรากฐานของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็แห้งแล้งและกดดัน ยิ่งไปกว่านั้นแม้แต่งานศพก็ยังกลายเป็นแหล่งหารายได้ของผู้อาศัยวัด ดังเช่น ในเรื่อง “วัดครึ่งหนึ่ง กรรมกรครึ่งหนึ่ง” ของศรีดาวเรือง (2525) ชื่อเรื่องสื่อความหมายตรงไปตรงมาและบอกถึงเนื้อหาอย่างชัดเจน นั่นคือการจัดงานศพภายในวัดกลายเป็นเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์โดยใช้บุญบังหน้า ทุกขั้นตอนของพิธีกรรมถูกกำหนดเป็นมูลค่าตัวเงิน แต่ที่น่าสนใจก็คือเจ้าภาพหรือผู้จัดงานศพก็ยินยอมกับระบบดังกล่าวด้วยความเชื่อที่ว่าเงินจะสามารถสร้างบุญได้ อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ปรากฏใน “วัดครึ่งหนึ่ง กรรมกรครึ่งหนึ่ง” คือการก่อรูปร่างของธุรกิจงานศพที่จะขยายอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้นในเรื่องสั้นยุคหลัง

ในปี 2537 พบเรื่องสั้น “เพียงดอกไม้ที่จากพราว” ของมานิช พรหมสิงห์ (2540) ซึ่งนำเสนอภาพแทนการตายในฐานะการหมดสิ้นไปของชุมชนอันสงบสุขของพื้นที่เกษตรกรรม เรื่องกล่าวถึงการถูกบีบคั้นทางเศรษฐกิจของผู้คนจากนายทุนที่ไม่ใช่เพียง “เถ้าแก่” หรือคนรวยดังที่ปรากฏในทศวรรษก่อนหน้าเท่านั้น แต่นายทุนในปลายทศวรรษที่ 2530 คือบริษัทเจ้าของห้างสรรพสินค้าที่มีทั้งเงินและช่องทางทางกฎหมายกดดันกว่านซื้อที่ดินราคาถูกด้วยทุกวิถีทาง เรื่อง

เล่าผ่านชีวิตของตัวละครสองตัวคือเจ้าของร้านชำเล็กๆ และหญิงชราขายดอกไม้ โดยให้เรื่องรับรู้ผ่านสายตาของเจ้าของร้านชำเล็กๆ ในชุมชนเมืองแห่งหนึ่งที่เฝ้ามองความเปลี่ยนแปลงและรู้สึกร้าวกับตนเองกำลังทำสงครามที่มีแต่แพ้กับแพ้ และในที่สุดเขาก็ขายร้านชำของตนเองให้กับห้างสรรพสินค้าด้วยความหวังที่จะไปหาที่สงบเงียบและปลูกดอกไม้ที่เขาชื่นชอบ ในขณะที่หญิงชราขายดอกไม้ที่เขาเฝ้ามองและชื่นชมในท่าทีเชิงซำที่งดงามของเธอกลับถูกรถชนตาย ทั้งรถและความเร็วแรงรวมถึงถนนเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสมัยใหม่เนื่องจากโลกสมัยใหม่จะเป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว หญิงชราผู้เป็นตัวแทนของโลกเก่าที่เชิงซำงดงามจึงไม่อาจดำรงอยู่ได้ในสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลง การตายของหญิงชราจึงแสดงถึงการสิ้นสุดลงของสังคมเก่าอย่างสิ้นเชิง

อาจกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ค่อยๆ แผ่ขยายเข้ามาสู่วิถีชีวิตผู้คน สร้างอุดมการณ์ชีวิตที่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน ขณะเดียวกันก็เบียดไล่ผู้ที่อ่อนแอให้พ่ายแพ้ ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นสื่อถึงการสิ้นสุดลงของวิถีชีวิตและเศรษฐกิจแบบเก่าพร้อมกันกับความกดดันที่เศรษฐกิจทุนนิยมหยิบยื่นให้ผู้คน เคำกลางของปัญหาการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจกำลังแสดงให้เห็นผ่านเรื่องสั้นอย่างชัดเจน

ในมิติของเศรษฐกิจกับความตาย เรื่องสั้นที่ยกตัวอย่างที่นำเสนอนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องสั้นในช่วงเวลาดังกล่าวภายใต้กรอบของการนำเสนอภาพแทนความตาย ผู้วิจัยไม่อาจสร้างภาพเหมารวมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยเรื่องสั้นที่ยกมาได้ แต่การนำความตายมาเสนอภาพเศรษฐกิจโดยเฉพาะทุนนิยมก็สามารถทำให้นึกเขียนมีโลกทัศน์การมองทุนนิยมและสังคมสอดคล้องกับลักษณะของสังคมสมัยใหม่ที่เป็นสังคมอุตสาหกรรม มีชนชั้นเป็นโครงสร้างทางสังคม ซึ่งลักษณะดังกล่าวค่อยๆ เปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมของไทยในนามการพัฒนาหรือความเจริญที่ผลักดันให้ไกลจากท้องถิ่นด้วยการเข้ามาหางาน หาความก้าวหน้าในเมืองหลวง แม้ภาพลักษณ์ช่วงแรกของทุนนิยมจะเป็นจักรกลตัวร้ายที่ทำลายความดีงามของสังคมชนบท แต่ในท้ายที่สุดตนเองต่างหากที่กลายเป็นฟันเฟืองของจักรกลในโลกทุนนิยม เพราะทุนนิยมได้เข้ามาลดค่าความเป็นมนุษย์ การยอมรับอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมที่ต้องแก่งแย่งแข่งขันและเบียดเสียดคนอื่นขึ้นมาเพื่อเป็นผู้ชนะ ผู้ประสบความสำเร็จ ส่งผลให้คนหยาบกระด้าง ไร้ความเห็นอกเห็นใจ และภายในช่วงเวลาสามสิบปีของการพัฒนา คือ เริ่มตั้งแต่การปรากฏแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (2504 – 2509) คือต้นทศวรรษ 2500 จนถึงทศวรรษที่ 30 ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535 – 2539) การเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้หยั่งรากฝังตัวเองลงสู่สังคมไทยจนไม่มีใครสามารถต้านทานได้ เรื่องสั้นที่ปรากฏจึงปรับเปลี่ยนจากการพยายามหลีกเลี่ยงหนี ต่อต้าน ไปสู่การยอมรับอย่างไม่มีทางเลือกซึ่งผู้เขียนได้ให้ตัวละครแปรความรู้สึกรู้สึกจากต่อต้านเป็นความโกรธแค้นชิงชิงสังคมดังกล่าวถึงแล้วในเรื่อง “มนิกรรม” นอกจากนี้ที่น่าสนใจว่าในปลายทศวรรษที่ 2530 ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ดอกไม้ที่จากพราว” (2537) ยัง

แสดงให้เห็นการรุกรานของทุนนิยมที่บีบคั้นผู้คนให้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ผู้ที่ไม่อาจปรับตัวให้เข้ากับชีวิตสมัยใหม่ได้ก็ต้องไปจากเมืองที่กำลังเติบโตนี้ อย่างไรก็ตาม แม้ทุนนิยมจะได้แทรกซึมตัวเองไปอยู่ในทุกมิติของชีวิตผู้คนในสังคม ไม่เว้นแม้แต่พื้นที่ของศาสนา แต่ภาพแทนของทุนนิยมที่มาพร้อมกับความตายก็ยังคงเป็นสิ่งซึ่งน่ารังเกียจเพราะมีแต่ความเห็นแก่ตัว ฉกฉวยผลประโยชน์ เป็นผู้ล่าและต้อนทุกสิ่งให้จมนม ซึ่งจุดนี้จะแตกต่างกับภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นในยุคหลังซึ่งผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นต่อไป

2.2.2 ด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอันเป็นผลสืบเนื่องจากภาวะสมัยใหม่อาจปรากฏในเรื่องสั้นล่าช้ากว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจต้องอาศัยเวลาและการปรับโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเป็นเครื่องช่วย โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาพร้อมกับประเด็นความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้น ในส่วนของสังคมนั้น ผู้วิจัยเห็นด้วยกับฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550) ที่เสนอว่าภาวะสมัยใหม่ของไทยน่าจะเป็นรูปร่างเห็นชัดที่สุดในประวัติศาสตร์ คือ ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เนื่องจากประเทศไทยได้เปลี่ยนรูปแบบการเมืองการปกครองให้มีลักษณะของความเป็นรัฐชาติและปรากฏความเป็นพลเมืองอย่างแท้จริง ไม่ใช่ไพร่ ข้าของพระมหากษัตริย์ การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง 2475 ผลักดันให้สังคมไทยก้าวเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่แม้จะเป็นการเปลี่ยนโดยคณะบุคคล ไม่ใช่การตระหนักรู้หรือสுகงอมของสังคมเองเหมือนในตะวันตก แต่ก็ต้องยอมรับว่าคณะราษฎรได้วางรากฐานไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะสิทธิที่ว่าด้วยความเสมอภาคของบุคคลและการปฏิรูปการศึกษา กล่าวคือ มีการประกาศสิทธิมนุษยชนให้คนเสมอภาคกันตามกฎหมาย เลิกระบอบอภิสิทธิ์ตามฐานันดรศักดิ์ การให้สิทธิแก่สตรีมากขึ้น การออกแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 เพื่อมุ่งเสริมสร้างให้ราษฎรทั่วปฐพีหนังสือโดยเร็ว กำหนดการศึกษาภาคบังคับถึงประถม 4 ทั่วประเทศ นับเป็นครั้งแรกที่มีการเปลี่ยนเป้าหมายการศึกษาจากเพื่อผลิตข้าราชการมาสู่การศึกษามวลชน (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2536 : 19)

ระยะเวลา 9 ปีในช่วงการเปลี่ยนแปลงและวางรากฐานของระบอบการปกครองใหม่ อาจทำให้ไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของประเทศมากนัก แต่ยังคงทำให้เกิดกลุ่มคนชั้นกลางที่มีโอกาสก้าวหน้าหรือเลื่อนสถานะด้วยกำลังของตัวเองจากการรู้หนังสือ เรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นผลกระทบของภาวะสมัยใหม่ในด้านสังคม ช่วงแรกจึงแสดงออกมาในรูปแบบของความตายกับชนชั้นที่ให้ความตายเป็นสัญลักษณ์การล่มสลายของความคิดแบบศักดินา คือชนชั้นที่มาจากชาติกำเนิด ทว่าเมื่อศักดินาสลายตัวลง สังคมก็ก่อรูปร่างของชนชั้นหรือความไม่เท่าเทียมกันในรูปแบบต่างๆ ตามมา

อีกเช่นกัน ได้แก่ คนรวย – คนจน นายทุน – กรรมกร ซึ่งชนชั้นในรูปแบบใหม่นี้จะสัมพันธ์กับความเติบโตทางเศรษฐกิจภายหลังจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างความทันสมัยให้กับสังคมไทย

นอกจากในแง่มุมมองของชนชั้นแล้ว เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2540 ยังแสดงให้เห็นอีกหลายประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ ความตายกับการพัฒนาสาธารณสุขไทย การพัฒนาอันนำไปสู่ความครุ่นคิดของชีวิตและความตายในสังคมสมัยใหม่ สุดท้ายคือความเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมและประเพณีซึ่งนำเสนอผ่านงานศพ

ดังกล่าวมาแล้วว่าการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้เปลี่ยนให้สังคมไทยที่เคยนับถือในระบบศักดินาเปลี่ยนมาเป็นสังคมประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาค การนำเสนอภาพแทนความตายที่สัมพันธ์กับชนชั้นในเชิงชาติกำเนิดลดบทบาทลงเมื่อเข้าทศวรรษที่ 2500 โดยก่อนหน้านั้นยังปรากฏในนวนิยายและเรื่องสั้น เช่น *ข้างหลังภาพ* และ “ตึกทรอสส์” ดังกล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามยังพบกลิ่นอายของการวิพากษ์วิจารณ์การถือศักดิ์ชนชั้นแบบศักดินาอยู่ดังปรากฏในเรื่องสั้น “ไฟร์ฟ้า” ของลาว คำหอม (2501) แต่ลาว คำหอมได้พลิกแง่มุมไปสู่ประเด็นสิทธิมนุษยชน คุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยสร้างคู่ขัดแย้งที่เป็นเชื้อเจ้ากับชาวขมุ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นที่ปรากฏใน “ไฟร์ฟ้า” เป็นปัญหาชนชั้นที่มาพร้อมความเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ กล่าวคือ คนที่มีศักดิ์สูงกว่าจากชาติกำเนิดเหยียดหยามและกลั่นแกล้งแรงงานชาวด้วยถือตนว่าเป็นเชื้อเจ้า แต่พฤติกรรมและการกระทำของเจ้าไม่ได้สูงส่งสมศักดิ์ของตนแม้แต่น้อย ทั้งกักขะ เห็นแก่ตัว และดูถูกผู้อื่น ผิดกับชาวป่าชาวดอยที่จริงใจ ซื่อสัตย์ เรื่องจบลงที่ให้อินถา ตัวละครชาวมุที่ถูกหม่อมราชวงศ์ปายปิ่น ราชพฤกษ์แย่งสาวคนรักไป ไสซ่างเข้าพึ่งกระท่อมอันเป็นเรือนหอของหม่อมราชวงศ์ปายปิ่น พังยับเยิน ความตายที่น่าอนาถของผู้มีเชื้อเจ้านี้แสดงถึงความอ่อนแอและใกล้ล่มสลายของค่านิยมเรื่องชาติกำเนิด อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้ากับไพร่ เพราะในกระท่อมดังกล่าวมีสาวบ้านป่าคนรักของอินถาตายอยู่นั้นด้วย ซึ่งตอกย้ำว่าไม่ว่าจะเป็นใคร ชนชั้นไหนก็ตายได้ไม่ต่างกัน

อาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพแทนความตายใน “ไฟร์ฟ้า” เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงชุดคุณค่าในสังคมไทย นั่นคือ ชุดเรื่องชาติกำเนิดและความเป็นเจ้า ในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองชุดคุณค่าที่ใช้ตัดสินคน คือ เรื่องชาติกำเนิด โดยเฉพาะความสูงส่งของความเป็นเจ้านั้นไม่อาจถูกตั้งคำถามได้เลยในสังคมไทย แต่เมื่อบริบททางสังคมในช่วงเวลานั้นเปลี่ยนแปลงชุดคุณค่าเดิมที่สังคมเคยยอมรับจึงถูกตรวจสอบและตั้งคำถาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่ระบอบประชาธิปไตยไม่เพียงสลายชนชั้นและการยึดถือยศศักดิ์ แต่ยังได้ให้กำเนิดระบบคุณค่าของความเป็น

มนุษย์ที่เท่าเทียมกันอีกด้วย ความขัดแย้งที่ปรากฏใน *ไพร์ฟ้า* แสดงให้เห็นรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การตายของหม่อมราชวงศ์ปายปิ่นจึงยืนยันความสำคัญของชุดคุณค่าใหม่ที่สังคมควรยึดถือ คือ คุณค่าของความเท่าเทียมกันของมนุษย์

ความเหลื่อมล้ำหรือไม่เท่าเทียมกันในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ประเทศเร่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสร้างความทันสมัยหรือความเจริญให้แก่ประเทศถูกควบคุมโดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เงินได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตผู้คนและแบ่งแยกคนโดยฐานะ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนหลังการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาแห่งการเปิดโปงปัญหาซึ่งถูกรัฐบาลเผด็จการกลบซ่อนไว้มายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาข้าวยากหมากแพง พิษผลทางการเกษตรตกต่ำ หรือความล้มเหลวในการบริหารประเทศของรัฐบาล ซึ่งตั้งแต่จะทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนหรือเมืองกับชนบทมีระยะห่างระหว่างกันมากยิ่งขึ้น อีสรภาพที่ได้จากการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยไม่ได้นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมยังไม่ได้รับการแก้ไข กรุงเทพฯ ยังคงเป็นศูนย์กลางความเจริญที่เติบโตขึ้นอย่างไร้ทิศทาง ในขณะที่ชนบทยังถูกทำให้เป็นเพียงพื้นที่เพาะปลูกที่ห่างไกลความเจริญ คนต่างจังหวัดยังคงเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาความมั่นคงทางฐานะ เหล่านี้ล้วนทำให้ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีเงินเป็นตัวกำหนดปรากฏตัวอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวยึดเยื้อเรื้อรังจนกลายเป็นสังคมที่คนรวยพร้อมจะเอาเปรียบและไม่รู้สึกรังเกียจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ภาพแทนความตายที่น่าเสียดใจในเรื่องสั้นจึงเป็นภาพที่หดหู่และกดดันจนเกือบจะสิ้นหวัง

เรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างราคาชีวิตของคนรวยและคนจนที่เห็นได้ชัดคือ เรื่อง “เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย” เรื่องสั้นเรื่องนี้เกิดขึ้นในปี 2520 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากการเดินขบวนของนักศึกษาและประชาชนเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาแห่งการเปิดเผยถึงปัญหาที่ครั้งหนึ่งเคยถูกรัฐบาลเผด็จการกลบไว้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเอาเปรียบหรือความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น อีกทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยได้พัฒนาเศรษฐกิจไปในแนวทางของทุนนิยมเสรี มีการหลั่งไหลเข้ามาของสินค้าต่างชาติโดยเฉพาะสินค้าญี่ปุ่น จนเกิดการเดินขบวนประท้วงของขบวนการนิสิตนักศึกษาในปี 2515 ช่องว่างทางชนชั้นระหว่างคนรวยกับคนจนจึงกว้างจนแทบไม่มีทางบรรจบ

“เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย” ได้นำเสนอการตายของหัวหน้าครอบครัวเล็กๆ ครอบครัวหนึ่งที่มีเพียงเขาเป็นที่พึ่ง เขาตายเพราะถูกลูกชายของคุณนายเจ้าของบ้านใหญ่ขับรถชน เรื่องมุ่งนำเสนอประเด็นราคาชีวิตของคนจนไร้ค่าและไม่ได้รับการเหลียวแล อัศศิริ ธรรมโชติ ใช้ความตายนำเสนอปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ตอกย้ำถึงปัญหาเรื่อง

ระยะห่างระหว่างผู้คนในสังคม ซึ่งแม้จะมีการพัฒนาสังคมทั้งในทางเศรษฐกิจสังคม และการเมือง แต่ปัญหาความแตกต่างไม่เท่าเทียมก็ยังคงเกิดขึ้น มีหน้าซ้ำดูราวจะเกิดขึ้นมากกว่าเดิม คนจนยังคงประสบชะตาชีวิตที่เลวร้ายในขณะที่คนรวยผู้ซึ่งสร้างความเลวร้ายนั้นกลับไม่ตระหนักถึงความผิดของตนและยังคงใช้ชีวิตได้อย่างปกติต่อไป ชะตากรรมของคนจนก็ได้เพียงแต่โทษเวรโทษกรรมซึ่งเป็นเหมือนเครื่องกำหนดชีวิตที่คนจนต้องยอมจำนนอย่างไม่มีทางเลือก ดังที่ภรรยาของชายซึ่งถูกลูกคุณนายขับรถชนราฟิงกับตัวเอง “เวรกรรมที่ทั้งเขาและเธอไม่เคยสร้าง ก็มาล้างผลาญเสียแล้ววันนี้...!” (อัศศิริ ธรรมโชติ, 2538 : 102)

ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากความร่ำรวยและความยากจนดำเนินเรื่อยมาในสังคมไทย ความตายถูกนำมาใช้ในรูปแบบสัญลักษณ์ของสังคมคนกินคน ซึ่งปรากฏในเรื่อง “มิดประจําตัว” ของชาติ กอบจิตติ (2527) เรื่องนี้แม้ไม่ได้ปรากฏการตายที่เห็นชัด แต่ภาพอันน่าสยดสยองของการเสิร์ฟคนเป็นๆ บนโต๊ะอาหารให้คนด้วยกันแล้วเนื้อเถื่อนนั้นก็สื่อนัยถึงการตายของคนจนที่เป็นเหยื่อคนรวย

ชาติกำหนดให้มิดประจําตัวในเรื่องเป็นสมบัติของคนที่มีเงินเท่านั้น คนจนจะไม่มีโอกาสมีมิดนี้ บทบาทหน้าที่ของมิดคือแสดงฐานะหรือเป็นเครื่องบอกชนชั้นของตนว่ามีอภิสิทธิ์ที่จะมีมิดไว้ทำร้ายผู้อื่น เป็นอุปกรณ์กินเลือดเนื้อเพื่อนมนุษย์และรวมถึงไว้แทงข้างหลังเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในเรื่องลูกชายถูกพามาที่งานเลี้ยงกินเนื้อคนเป็นครั้งแรกพร้อมกับได้รับมิดประจําตัวอันเป็นเครื่องหมายชนชั้นของตนเอง แรกทีเดียวเขาขะเขยงอาหารที่พ่อแม่ของเขาบอกว่ามันโอชะจนถึงขั้นกลุ่มรุมแย่งตัดชิ้นเนื้อส่วนที่ดีที่สุดจนหมดไปภายในพริบตา แต่เมื่อได้ลิ้มลองรสชาติของเนื้อมนุษย์ด้วยกันแล้ว แวดตาของเขาก็เปลี่ยนเป็นความหิวกระหายที่จะกินมันอีก เช่นกันกับแววตาของพ่อแม่ที่มองลูกอย่างภาคภูมิใจที่ลูกรู้จักใช้มิดประจําตัวของตนเองแล้ว

ฉากรุมแย่งตัดแบ่งเนื้อมนุษย์ผู้ยอมจำนนเป็นเหยื่ออย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงนี้เป็นตัวแทนของสังคมที่คนมีฐานะหรือคนรวยพร้อมจะฉกฉวยผลประโยชน์หรือเอาไรต์เอาเปรียบ ดุจกินเลือดกินเนื้อของผู้ที่ด้อยกว่าซึ่งก็คือคนจน ในเรื่องไม่มีคำบรรยายความรู้สึกหรือแม้แต่เสียงร้องของเหยื่อราวกับไม่มีชีวิต ทั้งที่จริงเหยื่อหรืออาหารบนโต๊ะยังเต็มไปด้วยเลือดเนื้อ การไม่บรรยายความเจ็บปวดของการถูกกระทำเป็นการเน้นย้ำความไม่มีปากมีเสียงของคนจนที่ไม่มีสิทธิ์แม้แต่จะร้องบอกความรู้สึก ในขณะที่คนรวยซึ่งมีมิดประจําตัวตนเองก็ต่างคิดถึงแต่ความอิมปากอิมท้องและความเอร็ดอร่อยที่ตนจะได้รับ โดยไม่คำนึงมนุษยธรรม ความถูกต้อง และสังคมเช่นนี้ก็พร้อมจะสืบทอดความคิดดังกล่าวสู่ทายาทของตน ยิ่งไปกว่านั้นรสชาติของเนื้อคนซึ่งเป็นตัวแทนของการเอาเปรียบ ชูตริต ทำลายล้างผู้อื่นได้เพื่อประโยชน์ของตน ยังเป็นรสชาติที่ถูกบรรยายว่า “หอมหวาน” จนเมื่อใครได้สัมผัสแล้วจะไม่อาจห้ามใจได้

ภาพแทนความตายของมนุษย์ในฐานะอาหารของมนุษย์ด้วยกันที่ปรากฏใน “มิดประจำตัว” จึงแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีมาก มากจนคนต่างฐานะสามารถกระทำรุนแรงต่อกันได้อย่างไม่รู้สึกรังไร ชาตินำเสนอภาพสังคมที่คนพร้อมจะทำหั่นและทำร้ายผู้อื่นด้วยอาวุธทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าในมือของตน ใครที่ไม่มีอาวุธดังกล่าวก็เป็นได้แค่เหยื่อเท่านั้น

“ลูกปืนที่เหลื่ออยู่” ของพัชรพล ชูแสงศรี (2534) เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอภาพแทนการตายอันบ่งบอกถึงความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมได้อย่างน่าสนใจ เรื่องกล่าวถึงชายคนขับแท็กซี่ที่มีลูกสาวหูพิการหน้าตาสะสวย แต่เธอถูกคนใจบาปซึ่งในเรื่องไม่ได้ระบุแน่ชัดว่าเป็นใครชื่นใจ แต่จากการที่เขาได้บุกเข้าไปในไนท์คลับแห่งหนึ่งเพื่อให้นักท่องเที่ยวเป็นประจักษ์พยานการตายของลูกสาวเขา ก็น่าจะอนุมานได้ว่านักเที่ยวราตรีนั่นเองที่ปล่อยล่อลวงลูกสาวเขา เรื่องเล่าถึงการรับรู้ของเขาผู้เป็นพ่อ ซึ่งถือปืนพร้อมกระสุนที่เหลื่อห้านัดเข้ามาถึงลูกสาวของตนต่อหน้านักเที่ยวทั้งหลาย ก่อนที่จะยิงตัวเองตายพร้อมจบเรื่องราววันททั้งหมด

ความตายของลูกสาวด้วยน้ำมือของพ่อตัวเองเป็นความรุนแรงที่โหดร้าย แต่เรื่องต้องการแสดงให้เห็นความคับแค้นของคนหาเช้ากินค่ำที่ถูกความเลวร้ายเสื่อมทรามของสังคมที่คนมีฐานะเอาแต่สนุกกินดื่ม ท่องราตรี และข่มขืนย่ำยีคนไม่มีทางสู้อย่างปราศจากความเห็นใจ

ความตายของชายขับแท็กซี่และลูกสาวเป็นความตายที่เหมือนจะออกอาจและให้ภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง แต่ที่น่าสนใจก็คือ เรื่องปิดทางออกของคนจนให้ตีบตัน เมื่อชายขับแท็กซี่เลือกจะปลิดชีพลูกสาวและตนเองมากกว่าจะทำร้ายคนรวยชาวกรุงที่เขาประณาม การจบเรื่องเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นการสร้างความเป็นโศกนาฏกรรมเพื่อให้ชะตาชีวิตของสองพ่อลูกน่าสะเทือนใจและติดฝังอยู่ในความคิดของผู้อ่าน แต่ขณะเดียวกันการจบเรื่องด้วยการตายของคนจนดังกล่าวก็ตอกย้ำให้เห็นอีกครั้งหนึ่งว่าพวกเขาอมรับสภาพหรือความแตกต่างนี้แม้จะไม่ใช้ด้วยความจำนนต่อบุญกรรมเหมือนภรรยาชายกวาดถนนในเรื่อง “เมื่อเย็นย่ำของวันอันร้าย” แต่ก็เป็นการยอมจำนนที่ถูกบีบคั้นจากสภาพเศรษฐกิจที่ไม่เปิดโอกาสให้เขาลิ้มตาอ้าปากหรือต่อสู้คนรวยที่อยู่เหนือเขาได้เลย

ในมิติของสังคม วาทกรรมการพัฒนาที่รัฐเผยแพร่ให้แก่ประชาชนไม่เพียงมุ่งเน้นการเติบโตของรายได้ประชากรที่คาดหวังว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี การสาธารณสุขจึงเป็นอีกหนึ่งโครงการที่รัฐบาลสานฝันไว้ให้แก่ประชาชนตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ว่าสถานพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน เรื่องสั้นก็ได้ความตายนำเสนอประเด็นปัญหาดังกล่าวเช่นกัน “ราคาแห่งความตาย” ของศรีดาวเรือง (2519) ได้เล่าถึงปัญหาสาธารณสุขผ่านครอบครัวยากจนที่ต้องคลอດลูกกับหมอดำแย ลูกสาวคนโตของครอบครัวช่วยแม่เลี้ยงดูน้องด้วยความรักใคร่ราวกับแม่คนที่สอง จนเมื่อน้องอายุเก้าขวบ น้องตกน้ำที่คลองหน้าบ้าน ในตอนที่มีคนช่วยขึ้นมาจากน้ำ น้องยัง

มีชีวิตอยู่ พ่อจึงรีบไปตามหมอจากสุซุซาลาซึ่งอยู่ห่างจากบ้านประมาณสองกิโลเมตรเพื่อมาช่วยน้อง แต่หมอปฎิเสธไม่ยอมมา หมอให้พ่อพาน้องไปหาที่สุซุซาลาแทน เมื่อรีบแบกน้องไปยังสุซุซาลา หมอตรวจดูแต่กลับไม่ยอมรีบให้ความช่วยเหลือจนกว่าพ่อจะจ่ายเงินแปดสิบบาทค่าฉีดยา พ่อต้องวิ่งเต็นไปขอยืมเงินมาจนได้พ่อค่าฉีดยา แต่เมื่อมาถึงกลับพบว่าน้องเสียชีวิตไปแล้ว

ความตายที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นสิ่งที่ฟ้องความไร้มนุษยธรรมของบุคลากรทางการแพทย์ที่เห็นเงินสำคัญกว่าการช่วยชีวิตคน ศรีดาวเรืองวิพากษ์วิจารณ์หมอโดยบรรยายความเจ้ายศเจ้าอย่างของหมอที่ไม่ยอมเดินทางมารักษาคนไข้ที่บ้าน แต่ให้ครอบครัวแบกคนไข้ไปหาที่สุซุซาลา ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา การวางคู่ตรงข้ามระหว่างเงินกับมนุษยธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นหมอโดยมีชีวิตคนเป็นเดิมพันแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเงินที่เข้ามามีอำนาจเหนือคุณธรรมและจรรยาบรรณ การเร่งรัดผลิตแพทย์และการสร้างสถานพยาบาลในชนบทที่ห่างไกลตามแนวนโยบายของภาครัฐแม้จะเกิดขึ้นจริง แต่การบริการและการเข้าถึงกลับเป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้

ตรงข้ามกับหมอแผนใหม่ที่มาพร้อมสุซุซาลาของรัฐ หมอตำแยตาบอดในเรื่องกลับให้ความอนุเคราะห์ใจแก่ชาวบ้านทุกครั้งที่ถูกตามตัวไปทำคลอด ภาพตรงข้ามระหว่างหมอสุซุซาลาผู้เหยียดความตายให้คนไข้อย่างไร้ความปราณีกับหมอตำแยตาบอดแต่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาจึงเป็นการสะท้อนถึงความขัดกันระหว่างสังคมใหม่กับสังคมเดิม นั่นคือ ความเจริญที่เรียกว่าการพัฒนาซึ่งมาพร้อมกับเงิน กับความล้าหลังแต่เต็มไปด้วยมิตรจิตมิตรใจและคุณธรรมระหว่างเพื่อนมนุษย์ ความตายของน้องในเรื่องสั้น “ราคาของความตาย” จึงตั้งคำถามกับความเจริญหรือความทันสมัยที่สังคมกำลังก้าวไปหา

“เมื่อลมฝนมา” ของอัศศิริ ธรรมโชติ ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2519 เช่นกันกับ “ราคาของความตาย” และยังคงแสดงให้เห็นถึงปัญหาการเข้าถึงสาธารณสุขของชาวบ้านที่ห่างไกลความเจริญผ่านเรื่องราวของเด็กชายที่ถูกกัดและพ่อได้พาขึ้นเกวียนไปหาหมอที่สุซุซาลา แต่ด้วยระยะทางเส้นทางทุรกันดาร และลมฝนที่กำลังมาทำให้ไม่สามารถไปถึงที่หมายได้ทันเวลา หมอที่เป็นความหวังว่าจะช่วยชีวิตจึงเพียงแค่มอที่อยู่ในความฝันเท่านั้น ความตายของเด็กชายตอกย้ำการห่างไกลความเจริญซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐยังไม่อาจแก้ไข

เมื่อพิจารณาร่วมกับเรื่องสั้นและนวนิยายเรื่องอื่นๆ ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน เช่น “เขาชื่อกานต์” ของสุวรรณี สุคนธา ในปี 2513 ที่กล่าวถึงการขาดแคลนหมอในชนบทเพราะหมอจำนวนมากได้เดินทางไปเป็นหมอรับจ้างที่อเมริกา และคนที่จบหมอต่างก็ไม่อยากไปใช้ชีวิตอยู่ในชนบท บ้านนอก ดังนั้นแม้การผลิตหมอจะสามารถทำได้ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ แต่การให้

หมอไปประจำอยู่ตามต่างจังหวัดก็ยังเป็นปัญหาที่รัฐไม่อาจแก้ไขได้ หมอส่วนใหญ่ถ้าไม่เลือกทำงานในโรงพยาบาลที่กรุงเทพฯ ก็มักจะเปิดคลินิกเป็นของตัวเอง ดังเช่นในเรื่อง “ยาเม็ดสีชมพู” ของมานพ ฤณอมศรี ซึ่งตีพิมพ์ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2520 เรื่องนี้ไม่ได้นำเสนอภาพการตาย แต่ก็ได้ต่อย้ำให้เห็นความไม่มีจรรยาบรรณและเห็นแก่เงินหมอที่เมื่อหญิงชราไม่มีเงินจ่ายค่ารักษาพยาบาล หมอหนุ่มก็เปลี่ยนท่าทีจากเอื้ออารีเป็นรำคาญและให้ยาเธอเพียงสองเม็ดตามกำลังเงินที่เธอ ทั่วๆ ที่เงินนั้นคือเงินสะสมของเธอตลอดสัปดาห์

การนำเสนอภาพแทนการตายในเรื่องสั้นที่เสนอปัญหาด้านสาธารณสุขอาจปรากฏไม่มากเท่าในประเด็นอื่นๆ แต่จะเห็นว่าเรื่องได้ใช้ความตายเป็นประจักษ์พยานถึงการพัฒนาที่ยังไม่ทั่วถึงและยังเป็นปัญหาต่อคุณภาพชีวิตของประชากร นอกจากนี้ยังทำให้เห็นแง่มุมของความอัปมงคลที่มาพร้อมกับการพัฒนานั้นคือ การให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าชีวิตของคน ความเจริญทำให้สังคมกลายเป็นสังคมแห่งความแล้งน้ำใจ การรักษาพยาบาลคือธุรกิจ งานเขียนจึงตั้งคำถามกับการพัฒนาว่ามันคือความดีงามและคือความเจริญจริงหรือ

เรื่องสั้นอีกเรื่องที่น่าสนใจที่นำเสนอภาพแทนการตายกับการพัฒนาได้อย่างน่าสนใจก็คือ “คน ค้านเขื่อน” ของสังคม สัจจกร (2536) เรื่องสั้นเรื่องนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2534 ซึ่งนับเป็นปลายทศวรรษที่ 2530 การพัฒนาในเชิงกายภาพของสังคมไทยเติบโตและก้าวไปไกลกว่าการสร้างถนนหนทาง การติดตั้งเสาไฟฟ้าเหมือนดังที่ปรากฏในช่วงทศวรรษที่ 2500 เขื่อนในเรื่องสั้นถูกสร้างขึ้นด้วยการรุกไล่ที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่หลงเชื่อในคำโฆษณาความดีงามของเขื่อนที่จะนำพาน้ำมาสู่เกษตรกร นำความเจริญมาให้หมู่บ้าน มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่จะส่งผลให้มีการจ้างงาน นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับเงินก้อนตอบแทนการอำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาจึงส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากคล้อยตามและเลือกเงินที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตที่เห็นได้ชัดเจนก่อน ภาพสวยงามและเงินที่มากพร้อมเขื่อนนี้ถูกนำเสนอโดยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นตัวตั้งตัวตีสันับสนุนการสร้างเขื่อน ในขณะที่ฝ่ายต่อต้านและไม่เห็นด้วยกับการขายที่ดินทำกินนั้นเป็นเพียงชายชราที่ผูกพันกับท้องถิ่น และนักศึกษาจากกรุงเทพฯ ที่เดินทางไปรณรงค์ไม่ให้เกิดการสร้างเขื่อนเพราะต้องการอนุรักษ์ผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ให้แก่ชาวบ้าน เรื่องเผยให้เห็นว่าเบื้องหลังผู้ใหญ่บ้านยังมีนักการเมืองหรือคนใหญ่คนโตสนับสนุนอีกชั้นหนึ่งซึ่งอนุมานได้ว่าเป็นผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์จากการสร้างเขื่อนโดยตรงนั่นเอง

การพัฒนาในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงเป็นการพัฒนาที่แฝงเร้นประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มบุคคลที่ใช้วาทกรรมการพัฒนาหลอกลวงชาวบ้านผู้ยังไม่ตระหนักหรือเข้าใจบทบาทของความเจริญที่กำลังจะแปลกปลอมเข้ามาในพื้นที่ว่าจะทำให้ตนสูญเสียอะไรบ้าง เนื่องจากชาวบ้านได้รับข้อมูลด้านที่สวยงามเพียงด้านเดียว ยิ่งไปกว่านั้นปัญหาปากท้องก็ส่งเสริมให้ชาวบ้านฉวยคว้าเงินตอบแทนที่ได้รับ

อย่างง่ายตายจากการให้ความร่วมมือมากกว่าที่จะต่อสู้ชัดเจน นักศึกษาคือปัญญาชนที่ได้รับบทบาทให้เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน แต่เรื่องก็สร้างให้บทบาทนี้บางเบามากด้วยเพียงการพูดไม่กี่ประโยค ซึ่งอาจเป็นความตั้งใจที่ต้องการให้เสียงของนักศึกษามีพลังน้อยจนไม่อาจขัดขวางการพัฒนาที่หลังไหลพาเงินทองเข้ามาสู่ท้องถิ่นได้

เสียงที่ต่อสู้และพอจะปลุกสำนึกของชาวบ้านได้ก็คือการตายของชายชราที่ยืนหยัดไม่ยอมย้ายบ้านและไม่ยอมรับเงินตอบแทนจากการสร้างเขื่อน การตายของชายชราทำให้ลูกสาวของเขาถึงเลที่จะสนับสนุนการสร้างเขื่อนซึ่งในตอนแรกเธอได้มาหว่านล้อมพ่อหลายครั้ง เรื่องจบลงที่เธอสบตากับภาพถ่ายของพ่อในงานศพพร้อมเสียงของพ่อที่ก้องกังวานอยู่ในหัวถึงบทบาทของลูกหลานในการรักษาผืนดิน เรื่องสั้นใช้ความตายเป็นเครื่องกระตุ้นให้คนเกิดการตระหนักรู้ แต่ไม่ได้แสดงผลว่าการตระหนักรู้นำไปสู่การปฏิบัติหรือไม่ ซึ่งเมื่อรวมกับปฏิกิริยาของชาวบ้านคนอื่นที่ยอมรับเงินชดเชยไปก่อนหน้าแล้วจะเห็นว่าเสียงของชาวบ้านที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้นน้อยนิดและบางเบาจนไม่อาจประสบความสำเร็จ

การพัฒนาในเชิงกายภาพที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการแสวงหาผลประโยชน์และล่อลวงชาวบ้านผู้ไม่รู้ผ่านวาทกรรมการพัฒนาซึ่งสนับสนุนโดยภาครัฐในเรื่องคือ นักการเมืองและผู้ใหญ่บ้าน การกระทำของตัวละครทั้งสองไม่ต่างกับตัวละครหมอที่เรียกร้องเงินจากชาวบ้านผ่านการรักษาซึ่งก็คือความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ที่ตนเป็นผู้ครอบครอง การแสวงหาประโยชน์จากการพัฒนาเหล่านี้ไม่ต่างอะไรกับการใช้การพัฒนาหรือความเจริญเป็นต้นทุนที่สามารถแสวงหากำไรได้ และคนก็พร้อมจะทำเช่นนั้นต่อกันอย่างไร้มนุษยธรรม เรื่องสั้น “คนค้ำเขื่อน” เป็นหนึ่งหมุดหมายที่น่าสนใจในด้านของการต่อสู้ของชุมชนซึ่งจะได้รับการพัฒนาต่อไปในเรื่องสั้นยุคหลัง

ความเปลี่ยนแปลงในพิธีศพก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่เรื่องสั้นได้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะที่ปรากฏในทศวรรษที่ 2520 ได้แก่ เรื่อง “ประเพณีที่เพิ่มขึ้น” (2522) “ลูกชายคนสุดท้าย” (2524) ของศรีดาวเรือง “สิ่งซึ่งเหลือจากพ่อ” ของจำลอง ฝั่งชลจิตร (2526) และ “เรื่องเล่าของเพลงพนม(2)” ของศรีดาวเรือง (2535) เรื่องสั้นเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมและประเพณีที่ผู้คนมักทำตามๆ กันในงานศพโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากวัตถุนิยม หน้าตาฐานะ เช่น การเลือกพวงหรีดที่ต้องดูมีราคาทั้งที่ตนเองมีรายได้น้อย การมีการแสดงในพิธีศพเพื่อบ่งบอกหน้าตาทางสังคมของเจ้า พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในงานศพเหล่านี้ไม่ได้มีผลเพื่องานศพหรือผู้วายชนม์อย่างแท้จริง แต่เป็นเพื่อหน้าตาของผู้ที่ยังมีชีวิต ซึ่งบางครั้งพิธีกรรมฟุ่มเฟือย ใหญ่โตนั้นก็ขัดแย้งกับความปรารถนาของผู้ตายที่ได้สั่งเสียไว้ เช่น ในเรื่อง “ลูกชายคนสุดท้าย” ก่อนตายแม่ได้สั่งเสียให้ลูกทุกคนไม่ต้องจัดงานศพที่เกินฐานะ แต่เมื่อถึงเวลาลูกก็คิดถึงการ “เหมือนชาวบ้าน” คือจัดพิธีศพตามแบบ

ที่คนอื่นจัดซึ่งตรงข้ามกับความปรารถนาของแม่อย่างสิ้นเชิง มีเพียงลูกชายคนสุดท้ายเท่านั้นที่พยายามจะยืนยันคำสั่งเสียของแม่แต่เขาก็ไม่อาจต้านทานกระแสสังคมของพี่น้องและเพื่อนบ้านได้

นอกจากความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมและประเพณีที่เพิ่มขึ้นแล้ว ภาพแทนงานศพที่ปรากฏในเรื่องสั้นถูกทำให้เป็นการหาเงินจากของทำบุญช่วยงานและการตั้งวงพนันในงานศพ ดังปรากฏในเรื่อง “เรื่องเล่าของเพลงพนม(2)” และ “สิ่งซึ่งเหลือจากพ่อ” เรื่องสั้นทั้งสองให้ภาพของงานศพที่กลายเป็นวงพนันหารายได้ให้แก่เจ้าภาพ คนจำนวนมากมางานศพแต่ไม่ใช่เพื่อเคารพผู้ตายหรือแสดงการไว้อาลัย พิธีศพจึงค่อยๆ สูญเสียความหมายที่ควรจะเป็นไป

น่าสนใจว่าเรื่องทั้งสี่ที่กล่าวถึงนี้ล้วนแสดงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมชนบททั้งสิ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะนักเขียนมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดจึงเห็นปรากฏการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงในต่างจังหวัดได้อย่างชัดเจนมากกว่า อีกเหตุผลหนึ่งก็คือหากพิจารณาร่วมกับเรื่องสั้นในกลุ่มเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ที่กล่าวมาก่อนหน้า จะเห็นว่าต่างจังหวัดเป็นพื้นที่ที่ถูกการพัฒนาเข้าไปปรับเปลี่ยนมากที่สุดเนื่องจากไม่ได้เป็นศูนย์กลางความเจริญมาแต่เดิม รวมถึงการเป็นสังคมที่ยึดมั่นในจารีตประเพณี เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเปิดรับค่านิยมใหม่เข้ามาจึงเกิดความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด

ค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับหน้าตา ฐานะ วัตถุ และเงินทองไม่เพียงแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมของผู้คน แต่ยังแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงในจิตใจของคนๆ หนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับเงิน น้ำใจหรือคุณธรรมก็สั่นคลอน เหมือนดังที่ตัวละครหลายตัวตัดสินใจเปิดวงพนันในงานศพและเฝ้าคำนวณความคุ้มค่าคุ้มเสียจากของที่คนร่วมทำบุญ หรือแม้แต่การพูดถึงทรัพย์สินสมบัติของผู้ตายตั้งแต่ยังไม่ทันสิ้นลม ความเห็นแก่เงินและแล้งน้ำใจเหล่านี้เป็นคุณละด้านของชนบทใน ความใฝ่ฝันที่มีแต่คนเอื้ออารีซึ่งกันและกัน การใช้ความตายนำเสนอภาพสังคมที่กำลังกลายเป็นสังคมแห่งวัตถุนิยมตราเป็นเครื่องตอกย้ำว่าความเปลี่ยนแปลงอันเป็นจากความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมในนามของการกำลังพัฒนาได้เข้ามาปรับเปลี่ยนทุกอณูของวิถีชีวิตผู้คน ไม่เว้นแม้แต่ความตาย

ประเด็นสุดท้ายในกลุ่มด้านสังคมก็คือ การครุ่นคิดถึงการไร้ความหมายและการตายในสังคมสมัยใหม่ เรื่องสั้นในกลุ่มเกิดขึ้นในช่วงเวลาและบริบททางสังคมอันจำเพาะ นั่นคือช่วง พ.ศ. 2507 – 2516 ซึ่งเป็นลักษณะที่ประวัติกวีวรรณกรรมไทยขนานนามว่ายุคแสวงหา ซึ่งสรณัฐ ไตลังคะได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง *เรื่องสั้นไทยแนวคิดคตินิยมสมัยใหม่ พ.ศ. 2507-2516* พบว่ามีแนวคิดเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งแนวเรื่องจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันนั่นคือ ตัวละครจะตั้งคำถามกับการมีชีวิตอยู่แลพบว่าการดำรงอยู่ของตนนั้นไม่เกิดประโยชน์อันใด ชีวิตไร้ความหมายไม่ต่างอะไรกับก้อนเนื้อที่เคลื่อนไหวได้ และการตายเป็นหนทางเดียวที่จะนำมนุษย์ให้หลุดพ้นจากสภาพดังกล่าว

การนำเสนอภาพแทนการตายในช่วง พ.ศ. 2507 – 2516 ที่ปรากฏในงานวิจัยของ สรณัฐ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวคิดของเรื่องได้ 2 กรณี คือ การสงสัยในความหมายและความว่างเปล่าของชีวิต ซึ่งในงานวิจัยอธิบายว่าเป็น “ความสงสัยในการดำรงอยู่ของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ความแปลกแยก ความไร้คุณค่าของชีวิตลูกจ้างที่เป็นเพียงฟันเฟืองเล็กๆ เป็นสาเหตุของแก่นเรื่องเกี่ยวกับการไร้ค่าของชีวิต และนำไปสู่การฆ่าตัวตายในวรรณกรรมคตินิยมสมัยใหม่” (สรณัฐ ไตลังคะ, 2550 : 249 - 250) อีกกรณีหนึ่งเป็นความสงสัยในการดำรงอยู่ของชีวิตเช่นกันแต่แฝงด้วยน้ำเสียงของการปฏิเสธและตำหนิความไร้ค่าของชีวิตที่ไม่สามารถมีประโยชน์เพื่ออะไรหรือใครได้ดังปรากฏในงานของมกุฏ อรฤดี (อ้างถึงใน สรณัฐ ไตลังคะ, 2550 : 248)

แนวคิดรูปแบบที่สองซึ่งเชื่อมโยงการมีชีวิตกับการยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นนั้นเป็นลักษณะเฉพาะช่วงหนึ่งของวรรณกรรมไทยยุคแสวงหา ที่นักเขียน นิสิตนักศึกษาได้ค้นพบว่าปัญหาสังคมมีมากมายและพวกเขาไม่อาจช่วยเหลือใครได้ การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทซึ่งเป็นที่นิยมมากในช่วงต้นทศวรรษ 2510 สร้างภาพการพัฒนาเพียงวัตถุซึ่งไม่ได้ให้ประโยชน์อะไรแก่ชาวบ้านอย่างแท้จริง ประกอบกับโลกในฝันที่รัฐบาลเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์หล่อเลี้ยงนักศึกษาทำให้สำคัญตนว่าเป็นผู้มีการศึกษาสูงและเป็นคนสำคัญของประเทศ ส่งผลให้โลกในรั้วมหาวิทยาลัยกับโลกแห่งความเป็นจริงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เมื่อจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรมปัญหามากมายที่เคยถูกอำนาจเผด็จการกลบไว้ก็ปรากฏขึ้นมา งานเขียนที่ตั้งคำถามกับชีวิตและการดำรงอยู่เพื่อยังประโยชน์แก่ผู้อื่นจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการขบคิดต่อปัญหาสังคม มีเรื่องสั้นอีกจำนวนมากที่เสนอแนวคิดดังกล่าวแต่ไม่ได้นำเสนอภาพความตายหรือครุ่นคิดถึงความตาย

อย่างไรก็ตามสรณัฐได้ตั้งข้อสังเกตกับกลุ่มเรื่องสั้นที่นำเสนอการครุ่นคิดถึงความตายและการฆ่าตัวตายว่ามีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในวรรณคดีคตินิยมสมัยใหม่ของตะวันตกที่เรียกว่า วรรณกรรมทำลายตนเอง หรือ วรรณกรรมแห่งการฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็นผลมาจากความเบื่อหน่ายสภาวะวัตถุนิยมและการเติบโตของอุตสาหกรรม เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายจึงเกิดการปฏิเสธโลกและชีวิต (สรณัฐ ไตลังคะ, 2550 : 250)

ข้อน่าสังเกตก็คือเรื่องสั้นในกลุ่มที่เกี่ยวกับความตายและการฆ่าตัวตายที่กล่าวถึงในงานของสรณัฐนั้นหลายเรื่องระบุฉากเป็นกรุงเทพฯ บางเรื่องไม่ได้ระบุแน่ชัดแต่ก็พออนุมานได้ว่าเป็นสังคมเมืองเช่นกัน ซึ่งน่าสนใจว่าในขณะที่เรื่องสั้นที่มีฉากเป็นสังคมชนบทหรือชานเมืองเมื่อนำเสนอภาพแทนความตายจะมีแนวคิดเกี่ยวพันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังก่อรูปของการเป็นวัตถุนิยมและให้ความสำคัญกับเงิน แต่เรื่องที่น่าสนใจภาพแทนความตายของสังคมเมืองกลับปฏิเสธความเป็นวัตถุนิยมจอมปลอมที่ก่อรูปร่างอันไร้ความหมายให้ชีวิต อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาของงานนำเสนอ

ภาพแทนความตายในเรื่องสั้นเองก็ได้แสดงให้เห็นความเติบโตของสังคมระหว่างเมืองกับชนบทของไทยที่กำลังปรับเปลี่ยนไปอย่างไม่ตัดเทียมกันนั่นเอง

การนำเสนอภาพแทนความตายในมิติของสังคมที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับ “บทกล่าวนำความเป็นมาและกลุ่มความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่” ของสุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ) (2518) ใน *ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย* รวมเรื่องสั้นสะท้อนภาพสังคมเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม “คนกินคน” และลักษณะสมัยใหม่ที่คนกลายเป็นส่วนเกิน หมายถึงความไม่รู้สึกรู้สีกเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตทางแรงงานของตน ยิ่งมนุษย์ถูกรอบงำด้วยโลกแห่งวัตถุเท่าใด ชีวิตก็ไม่ใช่ของเขาอีกต่อไป เมื่อนำมาพิจารณาเกี่ยวกับการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นจะเห็นว่าความตายถูกนำมาใช้เพื่อนำเสนอความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมซึ่งแสดงให้เห็นปัญหาอันเป็นผลมาจากการพัฒนาหรือความทันสมัยของสังคมซึ่งรับเอาเงินตราเข้ามาเป็นเงื่อนไขใหม่ในการดำรงชีวิต ความเติบโตทางเศรษฐกิจไม่อาจช่วยลดช่องว่างทางชนชั้น คนจนกลับถูกผลักให้จนมุมและไม่มีทางเลือกยิ่งกว่าสังคมเกษตรกรรมในยุคก่อนสมัยใหม่ การกลายเป็นสังคมเมืองได้ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป ซึ่งน่าสนใจว่าลักษณะเหล่านี้กลับได้รับการพูดถึงน้อยลงในเรื่องสั้นหลังทศวรรษที่ 2540 ซึ่งเป็นกลุ่มข้อมูลหลักของงานวิจัย

2.2.3 ด้านการเมือง

การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่มาพร้อมกับสังคมยุคสมัยใหม่ แม้ประเทศไทยจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขมาแล้วกว่า 80 ปี แต่การปกครองของไทยกลับผันผวนและไม่มีเสถียรภาพมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากการเกิดรัฐประหารและการแทรกแซงอำนาจบริหารของกองทัพซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย แต่อย่างไรก็ตามสังคมไทยก็ผ่านการต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยของมวลชนมาแล้วหลายครั้ง ยิ่งไปกว่านั้นในท่ามกลางของกระแสการเมืองโลกสองขั้วคือประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยก็ผ่านภavnะนั้นมาแล้วอย่างเข้มข้น สิ่งเหล่านี้ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของวรรณกรรมไทยมาโดยตลอดเช่นกัน

การนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นการเมืองนับตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจะเห็นว่าปรากฏความเข้มข้นในบางช่วงตามความผันผวนและการเปิดโอกาสของพื้นที่ทางวรรณกรรม ดังเช่น ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นช่วงที่ “ดอกไม้บานร้อยดอก เรื่องสั้นเพื่อชีวิตบานร้อยเรื่อง” (ไพไล รุ่งรัตน์, 2541) หมายถึงเป็นช่วงเวลาในเรื่องสั้นเพื่อชีวิตซึ่งเป็นแนวสำคัญแนวหนึ่งที่นักเขียนใช้แสดงความคิดเห็น

ทางการเมืองได้เผยแพร่ออกมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาหลังจากที่คนไทยได้ลิ้มรสอิสรภาพและเสรีภาพจากการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยโดยมวลชน บรรยายากศทางสังคมและการเมืองจึงเปิดกว้างให้สร้างสรรค์ผลงาน มากกว่าในช่วงเวลาอื่น ตรงข้ามกับหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่ประชาชนถูกจำกัดการรับรู้ มีการควบคุมหนังสือพิมพ์ นักเขียนตลอดจนกำจัดการหนังสือที่รัฐบาลพิจารณาแล้วว่าเป็นหนังสือที่มีความเสี่ยงต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งเหล่านี้รวมถึงงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตหลายเรื่อง

การนำเสนอภาพแทนความตายกับการสื่อสารเรื่องราวทางการเมืองจึงอาจนับได้ว่าเป็นของคู่กัน เพราะตลอดเส้นทางประชาธิปไตยของไทย เราผ่านการสูญเสียมาหลายครั้ง วัตถุประสงค์หนึ่งที่นักเขียนมักหยิบยกมากล่าวถึงก็คือเหตุการณ์ทางการเมืองตลอดจนความคับแค้นสูญเสียที่ประชาชนถูกกระทำ จากวิทยานิพนธ์เรื่อง “เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519” ได้แสดงให้เห็นว่านับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวคือในปลายทศวรรษที่ 2510 จนถึง พ.ศ. 2546 เหตุการณ์ความสูญเสียทั้งสองครั้งยังคงถูกบันทึกและกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องในเรื่องสั้นไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกจิตสำนึกประชาธิปไตย เรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้สูญเสียในเหตุการณ์ และรวมถึงเพื่อระลึกถึงและเชิดชูวีรกรรมของวีรชนเดือนตุลา โดยใช้เรื่องเล่าสร้างตัวตนและพื้นที่ให้แก่นิสิตนักศึกษาในประวัติศาสตร์ (นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์, 2547)

ปรากฏการณ์ผลิตซ้ำภาพแทนความตายและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์เดือนตุลานั้นแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นที่กล่าวถึงการเมืองไทยส่วนหนึ่งจะยึดโยงอยู่กับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองโดยเฉพาะเหตุการณ์เดือนตุลา แต่ไม่ปรากฏเรื่องที่น่าเสนอภาพแทนความตายในเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เลย ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในช่วงเวลาดังกล่าวความเติบโตของวรรณกรรมไทยยังไม่ก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระดับสูงนั่นคือเปลี่ยนจากชนชั้นนำของไทย มิใช่การเปลี่ยนแปลงจากประชาชนเหมือนกรณีของเหตุการณ์ 14 ตุลา และ 6 ตุลา นอกจากนี้นอกเหนือจากเหตุการณ์เดือนตุลาแล้วยังพบว่าภาพแทนความตายที่สัมพันธ์กับการเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นยังเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ การถูกกระทำของประชาชนจากเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ซึ่งนับเป็นอีกเหตุการณ์ความรุนแรงหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

ดังกล่าวมาแล้วว่าเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แม้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยแต่เป็นการเปลี่ยนโดยชนชั้นนำ ประชาชนมีส่วนรับรู้หรือเกี่ยวข้องน้อยมากหากเทียบกับเหตุการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในภายหลัง การนำเสนอภาพความตายหรือความรุนแรงจากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงไม่ถูกบันทึกในเรื่องสั้น แต่เมื่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ดำเนินไปแล้ว สังคมไทยก็ถูกทำพายุจากแนวคิดทางการเมืองรูปแบบอื่นนั้น

คือการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในช่วงต้นทศวรรษที่ 2490 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สถานการณ์โลกเข้าสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างชัดเจน ประเทศจีนประกาศปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ประเทศไทยเองได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ในปี 2489 การขยายของความคิดสังคมนิยมจึงหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยเอง ซึ่งขณะนั้นการเติบโตของนักเขียนและปัญญาชนหัวก้าวหน้ามีความพร้อม ประกอบกับการรัฐประหารลิดรอนสิทธิอำนาจของประชาชนของกลุ่มชนชั้นนำเองยิ่งทำให้สังคมไทยแสวงหาแนวการปกครองใหม่ที่แตกต่างและเหมาะสมกับสังคมมากกว่าซึ่ง ณ เวลานั้นก็คือการปกครองแบบสังคมนิยม แม้ความเคลื่อนไหวและการเติบโตทางความคิดสังคมนิยมของไทยจะถูกปราบปรามอย่างรวดเร็วโดยผู้มีอำนาจในเวลานั้นก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เร่งออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 แต่อิทธิพลของการตื่นตัวทางความคิดในต้นทศวรรษที่ 2490 ก็ส่งผลกระทบมาถึงทศวรรษที่ 2510 ดังจะเห็นได้จากหนังสือที่แพร่หลายในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จำนวนมากเป็นหนังสือที่ตีพิมพ์ในช่วงทศวรรษที่ 2490 นั้นเอง (อภิญา รัตนมงคลมาศ และ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, 2547 : 34 - 37)

เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในช่วงทศวรรษที่ 2490 ได้แก่ “คาร์ล มาร์กซ์, กลิ่นดินปืน และนันทิยา” และ “บนเส้นทางชีวิตสายหนึ่ง” ของ อ.อุदारก ทั้งสองเรื่องตีพิมพ์ในปี 2493 ความตายที่ปรากฏในเรื่องก็คือความตายของตัวละครเอกซึ่งมีความฝังใจในความคิดแบบสังคมนิยม กล่าวคือ ใน “คาร์ล มาร์กซ์, กลิ่นดินปืน และนันทิยา” ได้ให้เศรษฐนิศึกษาปริญญาโทสาขาเศรษฐศาสตร์ผู้ควรจะมีอนาคตไกลต้องมาจบชีวิตด้วยการกระทำอันแสดงถึงการเป็นคอมมิวนิสต์ นั่นคือ การกล่าวปราศรัยกับชาวบ้านว่าด้วยแรงงาน หุน และปัจจัยการผลิต แม้สิ่งที่เขาพูดจะไม่ได้ปลุกกระดมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์สังคมนิยมโดยตรงแต่เขาก็ถูกตำรวจจับกุม นันทิยาหญิงคนรักของเศรษฐนิเสนอให้เขามอบตัวด้วยความหวังว่าเขาไม่ใช่ผู้กระทำผิด ความบริสุทธิ์จะทำให้เขารอดพ้นข้อกล่าวหา และเธอไม่ยอมให้ชายคนรักมีหัวไปในทางปฏิวัติหรือการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงเกินไป จึงหวังว่ากฎหมายบ้านเมืองจะช่วยกลับใจเขาได้ แต่การณ์กลับไม่เป็นอย่างที่คิดเมื่อเศรษฐนิถูกวิสามัญฆาตกรรมด้วยข้ออ้างว่าต่อสู้และหลบหนี เรื่องจบลงด้วยความโศกเศร้าเสียใจของนันทิยาที่เธอเป็นคนส่งเขาไปตายทั้งที่เขาไม่ได้มีความคิดถึงขั้นเป็นนักสังคมนิยมแต่อย่างใด

ในขณะที่เรื่อง “บนเส้นทางชีวิตสายหนึ่ง” ได้แสดงให้เห็นถึงความเล่นตลกของโชคชะตาโดยให้หม่อมหลวงสุจริตผู้เป็นนักหนังสือพิมพ์ฝึกปากกล้าถูกตำรวจตามล่าเพราะเขียนบทความแสดงความคิดเห็นตรงไปตรงมาเกินไป เขาหลบหนีไปซ่อนตัวที่ต่างจังหวัด แต่พรพิมลแฟนสาวของเขาก็ได้ตามไปจนพบและลอบเข้าไปหาเขาในที่ซ่อน ด้วยความระแวงจากการหลบหนี ม.ล.

สุจริตจึงได้ยิงคนรักของเขาเองด้วยมือของตัวเอง เขาถูกตำรวจจับในขณะที่พาเธอไปพบแพทย์แต่ก็ไม่อาจยื้อชีวิตเธอไว้ได้

จากเรื่องสั้นทั้งสองจะเห็นว่าความตายที่เกิดขึ้นล้วนเกี่ยวข้องกับลัทธิสังคมนิยมซึ่งไม่ว่าตัวละครเอกในเรื่องจะเป็นนักสังคมนิยมหรือไม่ หรือมีความมุ่งหมายจะปฏิวัติเปลี่ยนแปลงประเทศจริงหรือไม่ แต่เขาและเธอก็จะต้องจบชีวิต การนำเสนอภาพแทนความตายดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งทางอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมแล้ว ยังแสดงถึงความรู้เหตุผลและบิบัติตนคนให้จนมุมของรัฐบาลซึ่งกล่าวอ้างตัวเองว่าเป็นรัฐบาลของระบอบเสรีประชาธิปไตย ความหวาดกลัวภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ทำให้รัฐบาลตลอดจนการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยที่มีเสถียรภาพไม่มั่นคงอยู่แล้วกลายเป็นผู้ร้ายในเรื่องสั้นแทนที่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่รัฐหมายต่อต้าน ความตายในเรื่องสั้นในด้านหนึ่งจึงทำหน้าที่เผยให้เห็นความไม่มั่นคงของประเทศไทยภายใต้การนำของชนชั้นนำทหารในระยะแรก ซึ่งลักษณะเช่นนี้ปรากฏชัดเจนและเข้มข้นมากขึ้นอีกครั้งในช่วงการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ไทยให้ความร่วมมือกับรัฐบาลอเมริกันเข้ามาตั้งฐานทัพและออกมาตรการกวาดล้างคอมมิวนิสต์อย่างหนัก

“แค้นของคำพา” ของวิสา ศัญทัฬห (2518) พิมพ์ครั้งแรกในปี 2508 เป็นเรื่องสั้นที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในวรรณกรรมการเมืองไทย เนื่องจากเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการถูกข่มขู่และยึดเยียดขู่กล่าวหาของชาวบ้านคนเล็กๆ ที่ไม่อาจต่อกรกับอำนาจรัฐที่กดขี่ข่มเหงประชาชนจนไม่มีทางสู้ เรื่องเล่าถึงคำพา หญิงสาวผู้พบเห็นเหตุการณ์ใส่ร้ายป้ายสีของทหารที่กระทำต่อชาวบ้านในข้อหาคอมมิวนิสต์ เธอเห็นกับตาตัวเองว่าทหารบุกไปข่มขู่สาวชาวบ้านคนหนึ่งก่อนจะฆ่าพ่อแม่ของเธอที่หมายจะช่วยเหลือลูก จากนั้นก็ตั้งข้อกล่าวหาว่าสมคบผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ให้กับครอบครัวนั้น หญิงคนนั้นต้องกลายเป็นคนเสียสติ ไม่นับเรื่องราวอีกมากมายที่ทหารกระทำต่อชาวบ้านโดยอ้างคอมมิวนิสต์ สิ่งที่ทหารทำตรงข้ามกับคำว่าปกป้องคุ้มครองประชาชนอย่างสิ้นเชิง ความหวาดกลัวที่อยู่ในใจของคำพาปรากฏเป็นจริงขึ้นอีกครั้งเมื่อเธอถูกทหารกระทำดูจเดียวกันต่อหน้าต่อตาถูกเธอสามีของเธอถูกยิงเสียชีวิตทันทีเช่นกัน เธอถูกจับด้วยข้อหาสมคบกับคอมมิวนิสต์ไม่ต่างกับครอบครัวอีนางหนาย ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อออกจากคุกแล้วเธอไร้ที่พึ่ง นายทหารที่เคยข่มขืนเธอมาแสร้งพูดจาดีกับเธอ บอกว่าจะชูปเลี้ยงเธอก่อนจะพาเธอไปขายให้กับสถานเรีงรมย์แห่งหนึ่ง เธอใช้ชีวิตราวกับอยู่ในนรกจนได้พบกับชายหนุ่มนักศึกษาและเล่าเรื่องราวความคับแค้นของเธอให้เขาฟัง

เรื่องไม่เพียงพูดถึงความตายของพ่อแม่อีนางหนาย สามีของคำพา แต่แค้นของคำพาได้ทำให้หวนคิดไปถึง “ชาวเรณูนครเจ็ดคนที่ถูกฆ่าที่กจำปาอย่างโหดเหี้ยม เขาคิดถึงการเผาบ้านนาทราย เขาคิดถึงชาวพัทลุงและเรื่องราวที่เกี่ยวกับถึงสีแดง เขาคิดถึงไอ้พวกสมุนรับใช้ของต่างชาติทั้งหลายที่พยายามสร้างข่าวผีคอมมิวนิสต์จากนอกประเทศบุกไทย เขาคิดถึงผู้ก่อการร้ายของอเมริกา

ซึ่งปลอมตัวเป็นคอมมิวนิสต์ อำพรางมาฆ่าประชาชนชนผู้บริสุทธิ์..” (วิสา คัญทัพ, 2518 : 271) เหล่านี้ล้วนเป็นความตายที่เกิดขึ้นเพื่อสังเวทความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ในช่วงหนึ่งของการเมืองการปกครองไทย

แนวคิดสังคมนิยมซึ่งต่อมาทางการไทยเรียกเหมารวมว่าคอมมิวนิสต์นั้นปรากฏตัวตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2490 โดยเฉพาะเมื่อจีนปฏิวัติประเทศสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ในปี 2492 แนวคิดสังคมนิยมแสดงให้เห็นถึงประชาธิปไตยที่ไม่ใช่เพียงแต่ระบบการปกครองแต่ยังหมายรวมถึงประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจที่จะกระจายรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจอย่างทั่วถึงเท่าเทียม ซึ่งด้วยวิธีคิดดังกล่าวสนองตอบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) สถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการในปี 2485 แต่ที่จริงแล้วได้เคลื่อนไหวมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2536 : 27 - 28) รัฐบาลไทยภายใต้คำแนะนำและความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจจากอเมริกาในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ปราบปรามขบวนการคอมมิวนิสต์อย่างหนัก แต่ พคท.ก็ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านจำนวนมากจนมีฐานที่มั่นกระจายอยู่แทบทุกภาคของประเทศไทย รัฐมีการประกาศพื้นที่สีแดงหมายถึงพื้นที่อันถูกภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ และวันที่ 7 สิงหาคม 2508 หรือ “วันเสียงปืนแตก” คือวันที่รัฐโยใช้กำลังทหารรุนแรงปราบปรามคอมมิวนิสต์ (คริส เบเคอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2559 : 255) ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้หมู่บ้านในชนบทที่ใกล้เคียงกับฐานที่มั่นของ พคท. กลายเป็นพื้นที่เป้าหมายที่รัฐจับตา ทหารถูกส่งเข้าไปเพื่อควบคุมสถานการณ์แต่กลับใช้อำนาจบาตรใหญ่ทำร้ายชาวบ้านไม่ต่างกับในเรื่องสั้น “แค้นของคำพา” ความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ของทางการทวีเพิ่มมากขึ้นเมื่อหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ สถานการณ์ของประเทศไทยในช่วงต้นทศวรรษที่ 2510 จึงเป็นช่วงของการหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ของรัฐไทยซึ่งจะทะยานขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วงปี 2519 อันนำไปสู่เหตุการณ์การสังหารหมู่ในเช้ามืดของวันที่ 6 ตุลาคมปีเดียวกัน

จะเห็นว่าความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นทั้งสามเรื่องที่ยกตัวอย่างมานี้ล้วนเป็นความตายที่รัฐหยิบยื่นให้แก่ผู้คน การตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงทำหน้าที่เรียกร้องและเปิดเผยให้เห็นความล้มเหลวของรัฐบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยในช่วง 30 ปีแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้นำเผด็จการอย่างจอมพลสฤษดิ์ในช่วงปี 2501 – 2506 ความรุนแรงและเลวร้ายที่ตกแก่ประชาชนจึงยิ่งทวีมากขึ้น ความตายถูกนำมาใช้เป็นกระบอกเสียงส่งต่อความเจ็บปวดของคนให้ดังมากยิ่งขึ้น ดังที่วิสากล่าวไว้ว่า “คำพานี้มีเป็นหมื่นๆ แสนๆ คน” ซึ่งความเจ็บปวดของหมื่นแสนคนเหล่านี้เองที่เป็นแรงผลักดันความไม่พอใจให้ประชาชนจนต้องลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพปี 2516 ซึ่งบทบาทหน้าที่ของภาพแทนความตายในเรื่องสั้นก็ปรากฏในลักษณะที่คล้ายกับ “แค้นของคำพา” อีกเช่นกัน

หลังเหตุการณ์เดินขบวนของนิสิตนักศึกษาประชาชนในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 สถานการณ์ทางการเมืองของไทยก็ผ่อนคลายขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็เกิดปรากฏการณ์ที่ชนชั้นกลาง และฝ่ายอนุรักษ์นิยมของไทยหวาดกลัวที่จะสูญเสียอำนาจและสถานภาพของตนซึ่งเบนเนดิกท์ แอนเดอร์สันเรียกว่า “อาการลงแดง” ของประเทศไทย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2541) หมายถึงภายหลังจากชัยชนะในการเรียกร้องของนักศึกษาประชาชน สังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมที่ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ และแม้การต่อสู้ดังกล่าวจะประสบความสำเร็จแต่นั้นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงสังคมจากระดับพื้นผิว ปัญหาสะสมเดิมของสังคมยังไม่ได้รับการแก้ไข ขาวนาแรงงานยังถูกเอารัดเอาเปรียบ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เหล่านี้นำไปสู่การแสวงหาวิถีทางการเมืองในรูปแบบอื่นซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กระแสสังคมนิยมกลับมาอีกครั้ง ประกอบกับประเทศเพื่อนบ้านรายรอบประเทศไทยได้เปลี่ยนการปกครองเป็นสังคมนิยมกันมาก เช่น ลาว เวียดนาม ในเนื้อในของสังคมไทยเองก็เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ เกิดการรวมกลุ่มกันของสหกรณ์ชาวนาชาวนไร่ เกิดการจัดตั้งพรรคแรงงาน นักศึกษาเริ่มใช้ศัพท์วิชาการของฝ่ายซ้าย (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2559 : 265 - 267) เหล่านี้ล้วนทำให้เกิดความวิตกกังวลต่อภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์อีกครั้ง ซึ่งครั้งนี้คนไทยจำนวนหนึ่งที่ได้รับประโยชน์จากระบอบเดิมหวาดกลัวการเปลี่ยนที่อาจจะเกิดมากยิ่งขึ้น จึงส่งผลให้เกิดความแตกแยกในสังคมจนนำไปสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งถือเป็นจุดสิ้นสุดของขบวนการนักศึกษาในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

การนำเสนอภาพแทนความในเรื่องสั้นที่สัมพันธ์กับการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2516 – 2521 จึงเป็นไปในรูปของการตายที่เกิดจากการต่อสู้และการถูกคุกคามทางการเมือง ซึ่งบทบาทของการนำเสนอภาพแทนความตายดังกล่าวมีทั้งเพื่อปลุกจิตสำนึกให้ต่อสู้ บอกเล่าความคับแค้น เช่นเดียวกับ “แค้นของคำพา” เรียกร้องความเป็นธรรม และวิพากษ์วิจารณ์รัฐ เรื่องสั้นเหล่านี้มีอยู่มากมาย ยกตัวอย่าง เช่น “ความในใจของกระดูกในฟาร์มจระเข้” ของวัฒน์ วรรณยางกูร (2522) พิมพ์ครั้งแรกปี 2517 “คติชาตกรรมบนก้อนเมฆ” ของสุวัฒน์ ศรีเชื้อ (2519) และ “มีใครอยู่บ้างไหม” ของไพโรจน์ พรหมน้อย (2521)

“ความในใจของกระดูกในฟาร์มจระเข้” เล่าถึงความตายของชายหนุ่มผู้ตระหนักได้ว่าเขาจะไม่ใช้ชีวิตเพื่อแสวงหาความสุขส่วนตัวหรือครอบครัวของตนเพียงอย่างเดียว ในเมื่อมีคนหนุ่มสาวอีกมากที่ยอมสละชีวิตบนท้องถนนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม เขาจึงตัดสินใจที่สละชีวิตเพื่อขบถพุ่งเข้าชนรถถังในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การกระทำและความในใจของเขาที่สำแดงในเรื่องสั้นได้ปลุกเร้าให้คนหนุ่มสาวหันมาเสียสละตนเองและร่วมต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีกว่า

ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง “ความในใจของกระดูกในฟาร์มจระเข้” ไม่เพียงเป็นการจำลองความตายของชายหนุ่มที่ขบถเมล์ชนรถถังในเหตุการณ์จริงเท่านั้นแต่ยังเชื่อมโยงถึง

ภาพความตายของนักศึกษาที่ต่อสู้ในเหตุการณ์ 14 ตุลาอีกหลายคน ซึ่งการนำเสนอภาพแทนการตายในเหตุการณ์ 14 ตุลาจำนวนมากมักจะนำเสนอในบทบาทของการปลุกจิตสำนึกและเชิดชูให้เห็นการเป็นวีรชนผู้เสียสละ

นอกจากการตายของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้วการนำเสนอภาพแทนความตายในช่วงปลายของทศวรรษที่ 2510 ยังฉายให้เห็นการถูกคุกคามของชวามา ซึ่งในช่วงระหว่างปี 2517 – 2519 ผู้นำนักศึกษาและผู้นำชวามถูกลอบสังหารจำนวนมาก เรื่องสั้น “คดีฆาตกรรมบนก้อนเมฆ” ก็ได้แสดงความคับแค้นและการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ชวามเหล่านั้น

“มีใครอยู่บ้างไหม” ของไพโรจน์ พรหมน้อย เป็นหนึ่งเรื่องสั้นที่เสนอภาพการตายของนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 เรื่องไม่ได้ระบุเวลาชัดเจนแต่จากการบรรยายสามารถอนุมานได้ว่าตรงกับเหตุการณ์ดังกล่าว ภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องนี้แบ่งได้เป็นสองส่วนคือ การตายของผู้คนที่นอนอยู่ใกล้สนามฟุตบอลซึ่งเป็นภาพแทนการตายของนักศึกษาที่ถูกจับกุมในเช้าตรู่ของวันที่ 6 ตุลาคม 2519 อีกส่วนคือการตายของตัวละครผมในเรื่องซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ที่ปรารถนาจะนำเสนอความจริงให้สังคมรับรู้ แต่สังคมก็ถูกปิดกั้นแน่นหนาเกินกว่าที่เขาจะสามารถสื่อสารได้ การตายของตัวละครผมจึงเป็นการตายของเสรีภาพในการสื่อสารไปพร้อมกัน การตายของตัวละครผมในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์ของการไม่อาจบอกเล่าความจริงอันโหดร้าย ซึ่งการไม่ตายก็ไม่ต่างอะไรกับตายทั้งเป็น

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การนำเสนอภาพแทนความตายของเรื่องสั้นในช่วงปี 2516 – 2521 ได้สืบทอดบทบาทของความตายในแง่ของการเรียกร้องและเปิดเผยให้เห็นความไม่เป็นธรรมและความรุนแรงในการเมืองไทยเช่นเคย แต่จะพบความแตกต่างระหว่างภาพแทนความตายที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519 เล็กน้อย นั่นคือ ความตายที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ 14 ตุลาจะเป็นความตายของผู้เสียสละที่ได้รับการเชิดชูว่าเป็นวีรชน ความตายเหล่านั้นจะเป็นสัญลักษณ์ของความดีงามและความกล้าหาญซึ่งลักษณะเช่นนี้สืบเนื่องต่อไปจนถึงในยุคหลังเช่นกัน ในขณะที่การตายที่ปรากฏควบคู่กับเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 จะเต็มไปด้วยการถูกปิดบังซ่อนเร้น ถูกกระทำร้าย กานำเสนอภาพแทนความตายดังกล่าวจึงถูกใช้เพื่อประณามความโหดร้ายและเรียกร้องความเป็นธรรม ความแตกต่างของการนำเสนอภาพแทนความตายที่เกิดขึ้นกับเหตุการณ์ทั้งสองนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากสถานะทางประวัติศาสตร์ของสองเหตุการณ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาได้รับการยอมรับแล้วทั้งจากประวัติศาสตร์สังคมและผู้คน ตรงข้ามกับเหตุการณ์ 6 ตุลาซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยยังยากจะยอมรับหากไม่นับในการศึกษาของนักวิชาการ ประวัติศาสตร์ 6 ตุลาไม่เคยถูกกล่าวถึงในประวัติศาสตร์การเมืองไทยในแบบเรียน จึงส่งผลให้

เหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ 6 ตุลาไปสร้างพื้นที่ของตนในเรื่องสั้นซึ่งให้เสรีภาพมากกว่า ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะใกล้เคียงกับเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553 ที่ปรากฏเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งที่น่าเสนอภาพแทนการตายจากเหตุการณ์ดังกล่าวเช่นกัน

นอกจากเหตุการณ์เดือนตุลาที่ยังปรากฏเรื่องสั้นที่เล่าถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ซึ่งเกิดความรุนแรงขึ้นเพื่อต่อต้านการเข้ารับตำแหน่งของพลเอกสุจินดา คราประยูร หนึ่งในคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือ รสช. ซึ่งกระทำรัฐประหารเพื่อก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำของประเทศโดยแย่งกั่วิถีทางประชาธิปไตย

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ แตกต่างกับที่ปรากฏในยุคก่อนหน้า กล่าวคือ พบเรื่องสั้นที่พูดถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬและความตายจำนวนน้อยกว่าเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาก ปรากฏในลักษณะรวมเล่มโดยเฉพาะคือในเรื่อง *พฤษภาจารึก* (2536) ซึ่งรวบรวมงานของนักเขียนหญิงต่อเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 งานวิจัย *จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : 40 ปี นับจาก 14 ตุลา 2516* โดยรีนฤทัย สัจจพันธุ์และคณะ (2558, : 419 - 420) ได้กล่าวถึงรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ไว้ว่า เป็นการเล่าถึงความรู้สึกของคนหนุ่มสาวที่ยังคงสะเทือนใจกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬและยังไม่รู้ว่าตนจะใช้ชีวิตปกติอย่างไรหลังจากเหตุการณ์นั้นเพราะความตายและความรุนแรงตามลมหกหลอนพวกเขาและเธอ ภาวะดังกล่าวไม่เพียงแสดงให้เห็นอาการของบาดแผลทางใจที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมรับรู้เหตุการณ์ แต่ยังเป็นเสมือนบาดแผลของสังคมที่คอยย้ำเตือนความล้มเหลวของประชาธิปไตยไทยอีกครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตามน่าสนใจว่าเรื่องสั้นในรวมเรื่องสั้น “พฤษภาจารึก” ไม่ค่อยปรากฏการนำเสนอภาพแทนความตายโดยตรง กล่าวคือ จะใช้ฉากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นภูมิหลังของเรื่องมากกว่า ซึ่งผู้เข้าร่วมเหตุการณ์ที่เป็นตัวละครส่วนใหญ่จะรอดชีวิตแต่จะถูกความโหดร้ายของเหตุการณ์ลมหกหลอน ซึ่งต่างกับการนำเสนอความตายในเหตุการณ์เดือนตุลาที่มักเล่าถึงความตายอย่างชัดเจน ข้อแตกต่างนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจเป็นผลมาจากการที่เหตุการณ์พฤษภา 2535 เป็นการประท้วงในยุคสมัยที่เทคโนโลยีการสื่อสารก้าวไกล ซึ่งอีกชื่อหนึ่งที่ผู้คนมักใช้เรียกเหตุการณ์นี้ก็คือ “มือบมือถือ” ชื่อดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากาติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ชุมนุมกับบุคคลภายนอกวงชุมนุมสามารถทำได้รวดเร็วผ่านมือถือ ข้อมูลตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกสกัดกั้นหรือปิดบังได้มากเท่าเหตุการณ์เดือนตุลา และเมื่อข่าวสารข้อมูลสามารถเผยแพร่และรับรู้ได้ง่าย ก็อาจเป็นสาเหตุให้การนำเสนอเหตุการณ์ในพื้นที่ทางวรรณกรรมลดน้อยลง แตกต่างกับสมัยเหตุการณ์เดือนตุลาที่ช่องทางของเรื่องสั้นหรือวรรณกรรมเป็นสื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ได้มากกว่า

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นในส่วนของการเมืองนั้นจะถูกนำไปเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทางการเมืองเสมอ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยมีเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองซึ่งสร้างความสูญเสียให้แก่ประเทศหลายครั้ง อีกทั้งเป็นเหตุการณ์ใหญ่ที่สร้างความทรงจำร่วมให้แก่ผู้คนร่วมยุคสมัย การเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองในแต่ละครั้งยังแสดงถึงความไม่มั่นคงของสถาบันทางการเมืองของไทยอีกด้วย กล่าวคือ หากรัฐชาติและการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นลักษณะหนึ่งของยุคสมัยใหม่ การเกิดขึ้นของรัฐชาติและประชาธิปไตยไทยก็แสดงให้เห็นถึงการถูกสถาบันทางการเมืองของไทยก้าวถอยและครอบงำอำนาจนิติบัญญัติตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากตลอดระยะเวลา 60 ปีของการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของไทย เรามีรัฐบาลและผู้นำที่มาจากพรรคการเมืองหรือสภาผู้แทนราษฎรส่วนเป็นร้อยละแล้วมียอดเพียงร้อยละ 5 ของทั้งหมดเท่านั้น (สมเกียรติ วันชนะ, 2536 : 76) นอกจากนี้การมองการเมืองผ่านความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นยุคสมัยแห่งการพัฒนานี้ล้วนเป็นการมองการเมืองในลักษณะของการแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน เช่น ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน นิสิตนักศึกษากับรัฐหรือทหาร ซึ่งการมองภาพการเมืองแบบสองขั้วที่แบ่งแยกกันชัดเจนและมีตัวละครหนึ่งเป็นตัวแทนสถาบันการปกครองนี้เป็นการเมืองที่ยังจำกัดตัวเองอยู่ในระดับของการเมืองมหภาค คือการเมืองที่เกิดขึ้นผ่านสถาบันหรือตัวแทนทางการเมือง ซึ่งจะแตกต่างไปจากการมองการเมืองแบบการเมืองย่อยที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลเป็นผู้กระทำบทบาททางการเมือง มุมมองต่อการเมืองที่เกิดขึ้นนี้จึงมีลักษณะสอดคล้องกับการพัฒนาหรือการเป็นสมัยใหม่ที่ในช่วงแรกที่ยังคงให้ความสำคัญกับการเมืองมหภาคเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามปรากฏชัดแย้งที่ด้านหนึ่งเป็นตัวแทนของรัฐก็ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐได้ถูกตรวจสอบบทบาทหน้าที่ที่พึงมีต่อประชาชนในด้านการดูแลความทุกข์สุขอย่างเข้มข้น ซึ่งน่าสนใจว่ารัฐถูกตั้งคำถามนี้มาอย่างเสมอและต่อเนื่อง

ลักษณะของสังคมไทยในช่วงทศวรรษที่ 2500 ถึง 2530 เป็นช่วงเวลาของการพัฒนาประเทศให้เป็นสมัยใหม่โดยมีการเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นแนวหลัก ลักษณะดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้มีบทบาทในด้านอุตสาหกรรมและการส่งออกมากขึ้น รายได้หลักของประเทศไม่ได้มาจากรายได้เกษตรกรรมตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 2520 การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสาธารณสุขได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงสังคมท้องถิ่นและพัฒนาความเป็นเมืองให้แก่สังคมศูนย์กลางอย่างกรุงเทพฯ จากการนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นในช่วงเวลาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมสมัยใหม่ที่กำลังเผชิญกับปัญหาชนชั้น ความเหลื่อมล้ำ ปัญหาสังคมเมือง และยังคงนำเสนอภาพการเมืองในลักษณะที่แบ่งแยกคู่ตรงข้ามชัดเจน ปัญหาการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเรื่องของความแตกต่างทางอุดมการณ์ซึ่งเป็นพื้นที่ของการเมืองในระดับสาธารณะ ไม่ว่าจะมีความขัดแย้ง

ระหว่างคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยกับเผด็จการ ซึ่งแตกต่างกับการมองการเมืองแบบการเมืองย่อย (sub-politics) ที่ปรากฏให้เห็นชัดขึ้นในเรื่องสั้นทศวรรษที่ 2550 ที่ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นต่อไป

อาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นก่อนทศวรรษที่ 2540 เป็นภาพแทนของสังคมไทยที่อยู่ในภาวะของสังคมสมัยใหม่ที่กำลังพัฒนาสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากปัญหาสังคมที่นักเขียนสนใจนำเสนอจะอยู่ที่ปัญหาความยากจน ชนชั้น ความไม่เท่าเทียม ความเอารัดเอาเปรียบของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตลอดจนการให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นแนวโน้มของการเป็นสังคมวัตถุนิยมที่จะต่อยอดขึ้นมาเป็นสังคมบริโภคนิยมยุคหลัง บทบาทของความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นก่อนทศวรรษที่ 2540 จะชี้เน้นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมความตายถูกนำมาใช้วิพากษ์วิจารณ์และสะท้อนถึงความรุนแรงของปัญหา อันตรายหรือภัยที่จะเกิดกับมนุษย์ในยุคสมัยดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่คาดคะเนและได้รับการชดเชยด้วยระบบเงินตรา ดังเช่น การสูญเสียแขนของตัวละครแล้วได้รับเงินชดเชยจากโรงงาน การตีราคาชีวิตของคนกวาดถนนที่ถูกรถชนเทียบกับราคาของรถยนต์ การไม่ตระหนักรู้ในผลเสียของการทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้าง เป็นต้น นอกจากนี้ปัจเจกบุคคลยังมีบทบาทน้อยและไม่อาจฝันแทนกระแสของสังคม ยิ่งไปกว่านั้นยังปรากฏภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะแรงงานหรือมนุษย์เงินเดือนที่กำลังถูกระบบทุนนิยมกลืนกินและไร้ตัวตน หากจะกล่าวให้ชัดเจนก็คือ สังคมไทยที่นำเสนอผ่านเรื่องสั้นก่อนทศวรรษที่ 2540 ยังเป็นสังคมที่ผู้คนต้องดิ้นรนหาเลี้ยงปากท้อง แสวงหาความก้าวหน้าและความมั่นคงของชีวิต เช่นกันกับแนวทางการพัฒนาประเทศเองที่มุ่งจะพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐเพื่อที่จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรขึ้นมาได้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวไม่อาจก่อให้เกิดภาวะขบคิด ทบทวนการเป็นสมัยใหม่ได้อย่างเต็มที่เหมือนที่จะปรากฏในเรื่องสั้นยุคหลัง

ในส่วน of แนวคิดสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่เองอาจไม่ได้สอดคล้องคล้อยต้องตรงกับสังคมไทยในทุกด้าน กล่าวคือ สังคมไทยยังไม่ได้พัฒนาไปถึงระดับรัฐสวัสดิการที่สามารถทำให้ประชาชนทุกคนอยู่ดีมีสุข แต่จะเห็นได้ว่าปัจจุบันรัฐก็พยายามจะให้สวัสดิการพื้นฐานแก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่สามารถเรียนฟรี รักษาด้วยระบบประกันสุขภาพ การมีประกันสังคม รวมถึงให้สิทธิพื้นฐานต่อแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมาย ในส่วนของการเมืองสังคมไทยก็เปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่หลากหลายและในหลายมิติ ทั้งการเคลื่อนไหวด้านสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย การเคลื่อนไหวเพื่อสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชนขององค์กรภาคเอกชน หรือแม้แต่การให้ความสำคัญกับปราชญ์ชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อประกอบรวมกับการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เร่งเร้าให้คนต้องเท่าทันโลกและเทคโนโลยี สังคมไทยในปัจจุบันจึงมีความเป็นไปได้ที่จะเคลื่อนเข้าสู่ยุคแห่งการขบคิด

ทบทวนความเป็นสมัยใหม่และเผชิญหน้ากับสังคมเสี่ยงภัยที่มาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน
ขึ้นจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์

บทที่ 3

ความตายกับทุนนิยมและสังคมเมือง

เมืองเป็นผลผลิตของสังคมสมัยใหม่ ผู้คนอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและความเจริญทำให้เมืองเป็นแหล่งรวมความหลากหลาย ทั้งผู้คนและวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังส่งผลให้รายได้ของผู้คนที่ใช้ชีวิตทำงานอยู่ในเมืองมีอัตราสูงกว่าผู้คนที่อยู่ในชนบท รูปแบบและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสังคมเมืองเป็นไปในลักษณะของทุนนิยมและสังคมบริโภคนิยมที่ตอบสนองความต้องการของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมือง

สังคมสมัยใหม่ก่อให้เกิดระเบียบแบบแผนทางสังคมแบบใหม่ที่ยึดหลักเหตุผลต่างกับระเบียบทางสังคมแบบศีลธรรมซึ่งเป็นระเบียบสังคมของชนบท (ปรีชา ศุวรินทร์พันธุ์, 2545 : 40 - 52) ในสังคมชนบทหรือสังคมก่อนสมัยใหม่จะมีรูปแบบเป็นสังคมประเพณีซึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้คนจะถูกกำหนดโดยจารีตประเพณี กล่าวคือประเพณีจะเป็นเครื่องชี้วัดความถูกต้องในการกระทำ การตัดสินใจของผู้คน คนไม่มีอิสระที่จะเลือกทำในสิ่งที่ต่างไปจากแบบแผนดั้งเดิม กิดเดนส์ (Giddens, 1994 : 104) กล่าวว่า ประเพณีจะถูกผูกเข้ากับอำนาจ บ้างกล่าวว่าความหวาดกลัวคือหัวใจสำคัญของประเพณี แต่เราควรตระหนักถึงการประกอบสร้างความจริงในสังคมประเพณีเพราะมันจะเชื่อมความหวาดกลัวกับประเพณีเข้าไว้ด้วยกันและสิ่งนี้คือหัวใจที่ทำให้ประเพณีเป็นสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น สังคมไทยในอดีตมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอย่างหนึ่งคือการฝังรกของเด็กที่เกิดใหม่ไว้ที่บ้านและต้องขุดฝังไว้ให้ลึกด้วยความเชื่อว่าเป็นการซ่อนรกจากผีที่จะมาทำอันตรายหรือเอาชีวิตเด็กไป ประเพณีการฝังรกรากนี้เกิดจากความหวาดกลัวที่จะสูญเสียเด็กเกิดใหม่ให้กับอำนาจลึกลับซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ในสังคมก่อนสมัยใหม่ ความหวาดกลัวดังกล่าวจึงถูกผูกเข้ากับประเพณีซึ่งโดยตัวมันเองได้หล่อเลี้ยงให้ประเพณีนี้ปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมา ไม่มีใครกล้าฝ่าฝืนร่องรอยของประเพณีนี้ยังปรากฏในสำนวนตั้งรกราก ฝังรกราก หรือในความเชื่อของคนเฒ่าคนแก่ที่จะไม่ยอมย้ายถิ่นฐานเพราะเชื่อว่าได้ฝังรกรากของตนไว้ในพื้นที่นี้แล้ว ประเพณีการฝังรกรากจึงไม่เพียงตอบสนองความหวาดกลัวของมนุษย์แต่ยังทำบทบาทหน้าที่ในการดำรงอยู่ของชุมชน การลงหลักปักฐานและไม่ทิ้งถิ่นฐานของตน อย่างไรก็ตามเมื่อความรู้ด้านสาธารณสุขเข้ามาพร้อมกับความเจริญ ประเพณีความเชื่อดังกล่าวก็เสื่อมคลายไปเพราะชุดความรู้และคำอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีหรือสังคมก่อนสมัยใหม่มาสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่

ปัจจุบันสังคมสมัยใหม่ไม่เพียงปลดตัวเองจากจารีตประเพณีซึ่งส่งผลให้ผู้คนมีอิสระในการตัดสินใจและเลือกกำหนดอัตลักษณ์ของตนเองได้มากขึ้น แต่สังคมสมัยใหม่ยังเต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารที่มาพร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ อาจกล่าวได้ว่าทุกวันนี้เราอยู่ในโลกที่ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วซึ่งรูปแบบประเพณีและความเชื่อใจ (Trust) จะค่อยๆ หายไป กล่าวคือในอดีตสังคมชุมชนท้องถิ่นจะอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อใจในคนอื่นเพราะสังคมท้องถิ่นหรือสังคมชนบทจะมีความใกล้ชิดและผูกพันกันในระดับเครือญาติ ความเชื่อใจในคนอื่นจึงเกิดขึ้น ในขณะที่สังคมสมัยใหม่ที่มีความเป็นเมืองและได้รับอิทธิพลจากโลกาภิวัตน์จะเป็นโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชีวิตของผู้คนจะได้รับอิทธิพลจากคนที่ไม่เคยเห็นหน้า ซึ่งอาจอยู่อีกซีกโลกหนึ่ง ความเชื่อใจจึงหมายถึงความเชื่อมั่นในระบบนามธรรม (abstract system) (Giddens, 2006 : 122) ซึ่งแตกต่างไปจากเดิมที่มนุษย์เชื่อมั่นในคนอื่น เช่น ประสิทธิภาพของระบบธนาคาร หรือระบบขนส่งรถไฟฟ้าภายในประเทศเอง

ความเชื่อใจในคนอื่นที่น้อยลงและการห่างไกลจากการควบคุมของจารีตประเพณีทำให้สังคมเผชิญหน้ากับความสั่นคลอนทางศีลธรรม นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอันเป็นผลผลิตของมนุษย์ก็ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงทางสังคมในรูปแบบที่แตกต่างจากเดิมมากขึ้น ความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่เกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนซึ่งมนุษย์เป็นผู้ผลิตขึ้นและไม่อาจควบคุมได้ ความเสี่ยงนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเลือกหรือปฏิเสธได้ มันเกิดขึ้นในกระบวนการต่อเนื่องของการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Beck, 1994 : 5 - 6) กล่าวคือ ในการพัฒนาหรือความเจริญก้าวหน้าที่เป็นผลมาจากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ จะทำให้มนุษย์เผชิญหน้ากับทั้งสิ่งที่เป็นโอกาสและความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา เช่น เราสามารถใช้ประโยชน์จากพลังงานนิวเคลียร์ได้มากมายแต่ขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยงหากไม่สามารถควบคุมได้ หรือรูปแบบชีวิตสมัยใหม่ที่ผู้คนมีการศึกษาและมีความเป็นตัวของตัวเองสูงทำให้ผู้คนมีโอกาสเลือกคู่ครองหรือเลือกรูปแบบชีวิตคู่ที่ไม่ยึดติดกับจารีตประเพณีแต่ขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่ความเสี่ยงของการหย่าร้างที่เพิ่มมากขึ้น เพราะคนไม่ได้ยึดมั่นในพันธะหน้าที่ของการแต่งงานเพื่อผลิตทายาทและเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของสังคม หรืออาจมีความเสี่ยงที่จำนวนประชากรจะลดลงเพราะอัตราการเป็นโสดสูงขึ้น เป็นต้น

ประเทศไทยพัฒนาโดยเน้นทิศทางการเติบโตของเศรษฐกิจตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี 2504 ซึ่งในระยะแรกผลจากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตตามที่คาดหวัง แต่การมุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวทำให้เกิดปัญหาด้านสังคมและวิถีชีวิตตามมา ประเทศไทยเริ่มตระหนักรู้ถึงปัญหาดังกล่าวดังแสดงให้เห็นไว้ในการสรุปผลของการพัฒนาที่ผ่านมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)

1.3.4 ปัญหาการปรับตัวของสังคมไทยให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากเศรษฐกิจการเกษตรมาสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นเหตุให้สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทมาสู่ความสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบไทยดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยนเป็นการดำเนินชีวิตรูปแบบสมัยใหม่ อันมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ วัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่โดยรวม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมเมืองในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรม [...]

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์)

อย่างไรก็ตามแม้สรุปผลการพัฒนาที่ผ่านที่ปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จะตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงและปัญหาด้านวิถีชีวิตโดยเฉพาะในพื้นที่เมือง แต่แนวนโยบายที่กำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศนั้นกลับยังไม่พบนโยบายที่มุ่งแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ยังคงเน้นการพัฒนาในระดับเศรษฐกิจที่มุ่งหวังให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและให้กรุงเทพฯ เป็นมหานครซึ่งมีนโยบายขยายความเจริญไปสู่ปริมณฑลเพื่อแก้ปัญหาชุมชนแออัดในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งนับว่าการพัฒนาดังกล่าวยังคงมุ่งเน้นการแก้ปัญหาในเชิงกายภาพและยังใช้เศรษฐกิจเป็นธงนำ

การเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) กล่าวคือได้หันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจของประชากรมากขึ้น ซึ่งมูลเหตุไม่เพียงมาจากปัญหาที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแต่เป็นผลมาจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ผลักดันประเทศไทยให้เผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงระดับโลก

เมื่อประเทศไทยย่างเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้เป็นต้นไป กล่าวได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา กระแสโลกาภิวัตน์อันเกิดจากความก้าวหน้าด้านวิทยาการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศได้เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญทำให้โลกอยู่ในภาวะไร้พรมแดน และนำโลกเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนถาวรของประเทศไทย

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์)

จะเห็นว่าการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ได้สร้างความตระหนักรู้ให้แก่การวางแผนพัฒนาประเทศอย่างมีนัยยะสำคัญโดยปัจจัยแรกของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้ส่งเสริมและพัฒนาคนโดยให้ความสำคัญกับครอบครัวและชุมชน ด้วยเหตุผลว่าคนคือพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งทิศทางการพัฒนาดังกล่าวได้รับการสานต่ออย่างต่อเนื่องในแผนพัฒนาฯ อีกหลายฉบับที่ตามมา ดังเช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) ที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ฯลฯ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์) หรือในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสให้แก่ชีวิตตนเอง การสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคม เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์)

แม้ไม่อาจกล่าวได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคือดัชนีชี้วัดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างครบถ้วน แต่แผนพัฒนาฯ ก็เป็นจุดหมายที่สร้างภาพแทนของเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงเวลาต่างๆ ขึ้นมาผ่านการศึกษาข้อมูล สถิติและการวิจัยโดยสถาบันหลักทางสังคมอย่างสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การตระหนักถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์และการมุ่งพัฒนาเพียงการเติบโตด้านเศรษฐกิจส่งผลให้สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พยายามที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) การเรียนรู้ดังกล่าวมุ่งหวังให้คนรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก อาทิ ผลกระทบทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการขบคิดทบทวนภาวะสมัยใหม่ (reflexive modernization) ที่นักวิชาการอย่างกิตเดนส์และเบคได้ให้ความสำคัญเนื่องจากมองว่าการขบคิดทบทวน (reflexivity) จะทำให้มนุษย์สามารถเผชิญหน้ากับสังคมเสี่ยงภัยได้และสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ก็เปิดโอกาสให้คนได้เข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการขบคิดทบทวน

เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในช่วงปี 2547 - 2556 ได้แสดงให้เห็นถึงสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งความตายถูกนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการขบคิดทบทวน อีกทั้งยังแสดงถึงวิถีชีวิตในสังคมเมืองที่โดดเดี่ยว ผู้คนไม่มีความสัมพันธ์กันแบบแน่นแฟ้น และคนต้องเผชิญหน้ากับการตายที่ปรากฏซ้ำๆ จนรู้สึกได้ถึงความรู้สึกร่วมกันของชีวิต ประเด็นทางจริยธรรมเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ กล่าวคือเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็น

เห็นความผิดเพี้ยนของตรรกะและมาตรฐานทางจริยธรรมในจิตใจมนุษย์ที่ส่งผลให้มนุษย์สามารถทำร้ายผู้อื่นได้ตลอดเวลา

3.1 ความตายในกระแสทุนนิยมและสังคมบริโภค

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ว่าส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดิ่งงามลดลง ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภค การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง เอารอดเอาเปรียบและขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์) เหล่านี้คือปัญหาที่สังคมไทยต้องประสบ ซึ่งการเป็นสังคมวัตถุนิยมไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ แต่ได้ก่อตัวและทวีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่นำพาสินค้าและบริการจากทั่วโลกไหลบ่าเข้าสู่สังคมไทยโดยเฉพาะในพื้นที่เมือง ผู้คนไม่เพียงบริโภควัตถุเพื่อความสะดวกสบายหรือสนองตอบหน้าที่การใช้งาน แต่บริโภคเพื่อสร้างความหมายหรือรสนิยมให้แก่ตนเองจนเกิดระบบคุณค่าที่วัดกันด้วยวัตถุ เช่น การดื่มกาแฟสตาร์บัคจะถูกผูกโยงเข้ากับวิถีชีวิตแบบเมืองที่มีความเจริญทัดเทียมมหานครทั่วโลก เป็นกาแฟที่มีรสชาติมาตรฐานสากล ต่างกับกาแฟดอยช้างที่เน้นความเป็นท้องถิ่นของสินค้าที่ผลิตในประเทศไทย

เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในทศวรรษที่ 2510 และ 2520 ได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมวัตถุนิยมที่เป็นผลมาจากการเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมว่าได้เริ่มรุกกล้าเข้าสู่พื้นที่ของการจัดงานศพ แต่ในทศวรรษที่ 2550 เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของโลกาภิวัตน์และสังคมบริโภคนิยม รวมถึงการวิพากษ์วิถีชีวิตแบบทุนนิยมที่ไม่ใช่เพียงแค่ความขัดแย้งด้านชนชั้นหรือความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจของผู้คนดังที่เคยเป็นมาในหลายทศวรรษก่อนหน้า

3.1.1 เมื่อความตายถูกบริโภคกับโลกที่ต้องขบคิดทบทวน

บริโภคนิยมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตร่วมสมัย ในโลกที่ไม่ว่าจะหันไปทางไหนก็จะพบกับป้ายโฆษณาสินค้า บิลบอร์ด และห้างสรรพสินค้าน้อยใหญ่ทุกทั่วหัวระแหง การบริโภคไม่ได้เป็นไปเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ผู้คน การบริโภคสินค้าจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณค่าของสินค้าว่ามีประโยชน์ใช้สอยอย่างไร หากประโยชน์ใช้สอยจะมีค่าก็ต่อเมื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนบ่งบอกให้เห็นถึงความหมายทางสังคมที่กำกับสินค้าอยู่ (เกษม เพ็ญภินันท์, 2550 : 40)

บริโภคนิยมยังสัมพันธ์กับพื้นที่เมือง กล่าวคือ เมืองเป็นแหล่งรวมความหลากหลาย เป็นพื้นที่ที่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมควบคุมทุกอณูชีวิตของคนเมือง บริโภคนิยมเป็นกระแสที่ทำให้ ความสำคัญกับวัตถุในฐานะที่เป็นสินค้าซึ่งจะถูกผลักดันให้คนบริโภคอยู่ตลอดเวลา เพื่อกระตุ้นการ ไหลเวียนของเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันการบริโภคยังเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ให้แก่คน เมือง เนื่องจากอัตลักษณ์ของคนไม่ได้เกิดขึ้นจากสารัตถะภายในตัวของคนผู้นั้นเองแต่เกิดจากสินค้า ที่คนบริโภคเพื่อสร้างความหมายให้กับตนเอง ยิ่งสินค้ามีหลากหลายการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ก็ หลากหลายมากยิ่งขึ้น (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2550 : 170 - 172)

ปัจจุบันโลกาภิวัตน์มีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมบริโภค เนื่องจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการสื่อสารและเทคโนโลยีการคมนาคมส่งผลให้มีมิติด้านเวลาและสถานที่เปลี่ยนแปลง ไป กล่าวคือ ความสะดวกรวดเร็วในการสื่อสารและการคมนาคมทำให้เส้นแบ่งพรมแดนของพื้นที่ และเวลาพราเลี่ยน เราสามารถข้ามพรมแดนจากซีกโลกหนึ่งไปสู่อีกซีกโลกหนึ่งด้วยเทคโนโลยี อากาศยาน สามารถสนทนาแบบเรียลไทม์กับคนที่อยู่คนละประเทศคนละทวีปได้ด้วยเครือข่าย อินเทอร์เน็ต ธุรกิจแบบบริษัทข้ามชาติก็เปิดโอกาสให้สินค้าจากประเทศหนึ่งเข้าสู่อีกประเทศหนึ่ง ได้อย่างง่ายดาย การแพร่กระจายหรือส่งผ่านวัฒนธรรมบริโภคจึงสะดวกยิ่งขึ้น ดังกรณีที่เราสามารถ บริโภคแมคโดนัลด์ สตาร์บัคได้จากทั่วทุกเมืองใหญ่ในโลก สามารถใช้โทรศัพท์มือถือรูุ้่นเดียวกับคน อเมริกันและยุโรป หรือรับรู้ข่าวสาร กระแสแฟชั่นได้พร้อมๆ กันทั้งโลก เป็นต้น

เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายกับวัฒนธรรมบริโภคในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ จะใช้วิเคราะห์มี 3 เรื่องคือ “เฟรชคิลล์” ของกันดัธร อักษรนำ (2550) “ขุนข้าว” ของภพ เบญญูภา (2551) และ “โคลดดิจิตัล” ของปริทรรศ หุตางกูร (2548) เรื่องสั้นสองเรื่องแรกแสดงให้เห็นถึง กระบวนการบริโภคความตายเพื่อสร้างความหมายให้แก่ตัวตนของผู้บริโภค คุณค่าและความหมาย ของความตายไม่ได้อยู่ที่สารัตถะของความสูญเสีย แต่ความตายเป็นเพียงสินค้าที่ถูกแปรรูปไว้ใน ข้าวสารและของสะสม เพื่อให้ผู้บริโภคเลือกสรรนำไปประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง และ ปัจจัยสำคัญที่มาควบคู่กันกับการบริโภคความตายนี้คือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ในขณะที่เรื่องสุดท้ายได้แสดงให้เห็นถึงผลของการชื่นชมในวัตถุที่เข้ามาในนามความเจริญและความ ทันสมัยของยุคโลกาภิวัตน์ ที่สุดท้ายได้นำไปสู่การตายของคุณค่าทางจิตวิญญาณ ซึ่งการตาย ดังกล่าวได้นำไปสู่การขบคิดทบทวนถึงเทคโนโลยีและความเจริญที่เข้ามาปะทะขัดแย้งกับท้องถิ่น

“เฟรชคิลล์” ให้ภาพแทนของวัฒนธรรมบริโภคชัดเจน แสดงให้เห็นกระบวนการ สร้างความหมายเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่สินค้าซึ่งก็คือความตายผ่านการหลงใหลในของสะสมที่มาจาก ความตายและเรื่องราวที่อยู่เบื้องหลังสิ่งของเหล่านั้น การแย่งชิงเป็นเจ้าของของสะสมจากความตาย จึงมิใช่เพื่อแสดงความรักอาลัย หากแต่เพื่อสร้างความหมายของตัวตนนักสะสมให้แก่ผู้บริโภค

เฟรชคิลล์ แท้จริงคือสถานที่ทิ้งขยะของคนนิวยอร์ก ขยะหลายล้านตันถูกนำไปทิ้งที่นั่นและไม่เคยมีใครสนใจ แต่เมื่อซาคติกเวิร์ลเทรดถูกนำไปทิ้ง “เฟรชคิลล์” ได้กลายเป็นสถานที่ทิ้งขยะเป็นสถานที่สำคัญที่คนจะแวะเวียนมาเยี่ยมชมอยู่เสมอ ตัวละคร “ผม” ก็ปรารถนาที่จะเป็นหนึ่งในนั้น แต่ด้วยจุดประสงค์ที่ไกลจากความอ้อแอ้และความโศกเศร้า หากเป็นการเดินทางไปเพื่อหาวัตถุจากความตายมาผลิตเป็นของสะสม

ความตายในเรื่อง “เฟรชคิลล์” ถูกนำมาเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการสะสม ซึ่งโดยปกติวัฒนธรรมการสะสมจะเป็นวิถีของคนที่ปรารถนาจะนิยามความหมายให้แก่ตนเองผ่านการสะสม การสะสมจึงไม่ใช่เพียงงานอดิเรก แต่การสะสมได้เชื่อมโยงผู้สะสมเข้ากับของสะสมและเรื่องเล่าเบื้องหลังของเหล่านั้น การสะสมจึงเป็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของการเป็นนักสะสมที่มุ่งมั่นแสวงหาของสะสมด้วยเช่นกัน ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2539: 136) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมการสะสมและสังคมบริโภคไว้ว่า ในสังคมบริโภคนิยม การสะสมสิ่งของเป็นเครื่องแสดงควมมีรสนิยม คือองค์ประกอบหนึ่งของ “คุณภาพชีวิต” และเป็นพฤติกรรมของผู้มีวัฒนธรรม หากใช้คนแห่งลัทธิจิตวิญญาณ ที่วันๆ เอาแต่ตั้งหน้าทำมาหากินหรือง่วนอยู่กับงาน ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมการสะสมจึงยกระดับและให้คุณค่ากับพฤติกรรมสะสมของผู้สะสม เพื่อแบ่งแยกและนิยามตนเองให้แตกต่างจากผู้อื่น

เรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชุมชนบนโลกเสมือน คือ อินเทอร์เน็ต ที่รวบรวมคนที่มีความสนใจเดียวกันมาไว้ด้วยกันโดยไม่จำเป็นต้องรู้จักหรือเห็นหน้ากันมาก่อน ทุกคนต่างคลั่งไคล้การสะสมสิ่งของพิเศษที่เกิดขึ้นในเวลาและสถานที่พิเศษ โดยสิ่งของเหล่านั้นมักเป็นของที่มีชิ้นเดียวและผลิตขึ้นโดยเฉพาะ เช่น หูของลิงบาบูนที่อาจหายไปกระโดดกัดหูประธานาธิบดีประเทศมหาอำนาจ ลิงตัวนั้นถูกผู้ติดตามของประธานาธิบดียิงตายและมีนักผลิตของสะสมคนหนึ่งผ่านไปพบพอดีจึงตัดหูของลิงตัวนั้นมาใส่กรอบเป็นจี้ห้อยคอ มูลค่าของหูลิงที่ตายถูกเพิ่มขึ้นอีกเมื่อผู้ผลิตตั้งชื่อมันว่า “ลิงบาบูนบินลาเดน”

ด้วยเรื่องเล่าที่ถูกสร้างขึ้นและนำมาถลกเป็นคุณลักษณะพิเศษของสินค้าทำให้หูลิงบาบูนบินลาเดนสร้างมูลค่าได้ถึงหลักล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ จะเห็นว่าคุณค่าและมูลค่าของสินค้าไม่ได้อยู่ที่ประโยชน์ใช้สอย แต่อยู่ที่สามารถสร้างความหมายในชุมชนออนไลน์ของนักสะสมได้มากเพียงใด ทั้งเรื่องเล่าที่แสดงถึงวีรกรรมอันจำเพาะ การเป็นสินค้าหายากที่มีเพียงชิ้นเดียวในโลก ประกอบกับชื่อสินค้าที่ถูกนำไปผูกโยงกับความขัดแย้งของคู่กรณีระดับโลก ซึ่งมีนัยยะเชิงยั่วล้ออยู่ในที่เหล่านี้ล้วนทำให้หูลิงบาบูนบินลาเดนตอบสนองความต้องการของนักสะสมที่มุ่งมั่นแสวงหาของสะสมที่เป็นพิเศษหนึ่งเดียวมาครอบครอง เพื่อได้ชื่อว่าตนมีของสะสมที่หายากที่สุดชิ้นหนึ่ง

ความน่าสนใจของสินค้าและเรื่องเล่าที่ถูกผลิตขึ้นในเรื่อง “เฟรชคิลล์” ก็คือสินค้าเหล่านั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของโศกนาฏกรรมและความตาย เช่น หูลิงบาบูน และห่วงสะดือจากวงกรอบนาฬิกาของคนใหญ่คนโตที่เสียชีวิตจากสึนามิ และล่าสุดกับการที่ตัวละคร “ผม” จะเดินทางไปเฟรชคิลล์เพื่อหาเศษซากความสูญเสียจากตึกเวิร์ลเทรดถล่มมาผลิตเป็นสินค้า ด้วยความคิดว่า “กำลังแปรเปลี่ยนความโศกเศร้าระทมทุกข์ให้เป็นความงามขึ้นมาได้บ้าง” (กันต์ธร อักษรนำ, 2553 : 29) ความคิดที่จะแปรเปลี่ยนความโศกเศร้าให้เป็นความงามงดงามแสดงให้เห็นถึงประเด็นทางสุนทรียศาสตร์ในโลกของทุนนิยมและสังคมนิยม กล่าวคือ ความงามได้ถูกทำให้เป็นเรื่องสัมพันธ์ ความงามไม่ได้อิงอยู่กับความเป็นศิลปะที่ต้องสูงส่ง เข้าถึงยาก ในสังคมนิยมใหม่ไม่มีผู้ที่กำหนดมาตรฐานความงามหรือความเหมาะสมเหมือนสังคมนิยมจารีต ในที่นี้ความตายและความโศกเศร้าจึงถูกนำมาแปรเปลี่ยนให้เป็นความงามได้ อาจกล่าวได้ว่าในมิติของทุนนิยมความงามคือสิ่งที่สร้างมูลค่าได้ ในมิติของสังคมนิยม ความงามคือสิ่งที่สามารถสื่อความหมายนำไปประกอบสร้างเรื่องเล่าให้แก่ผู้เป็นเจ้าของวัตถุนั้นๆ ได้ ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังแสดงให้เห็นว่าความงามไม่จำเป็นต้องมีความหมายที่ตัวมันเองแต่สามารถถูกผลิตสร้างความหมายขึ้นมาใหม่ได้ ดังเช่นความตายและความโศกเศร้าที่จะสูญเสียความหมายในตัวเองไปเมื่อถูกนำมาทำเป็นของที่ระลึกจากความตาย

กล่าวได้ว่าในโลกของทุนนิยมทุกอย่างสามารถแปรรูปเป็นทุนและนำไปสู่การผลิตเพื่อบริโภคได้หมด ไม่เว้นแม้แต่ความตายและความโศกเศร้า ราวกับเป็นวงจรที่ไม่สิ้นสุด การถล่มลงของเวิร์ลเทรดเป็นเพียงสัญลักษณ์ของโลกทุนนิยมเสรีที่ถูกทำลายในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่ในท่ามกลางซากปรักหักพังของขยะทุนนิยมเหล่านั้น การผลิตและการบริโภคก็ยังคงถูกทำให้เกิดขึ้นบนเศษซากนั้น

ความตายในเรื่อง “เฟรชคิลล์” จึงแสดงให้เห็นว่าคุณค่าของความตายไม่ได้อยู่ที่การสูญเสียหรือความโศกเศร้าอีกต่อไป แต่อยู่ที่ความตายสามารถสั่นสะเทือนจิตใจและกระตุ้นความปรารถนาของคนให้อยากเป็นเจ้าของสินค้าสะสมที่มีความตายอยู่ในเรื่องเล่าของสินค้าชิ้นนั้นได้มากเท่าไร ความตายจึงกลายเป็นเพียงแค่จุดขายและของที่ระลึกเท่านั้นในโลกของทุนนิยมเสรี

อาจกล่าวได้ว่าเรื่องได้เสียดสีและวิพากษ์วิจารณ์สังคมนิยมอย่างถึงแก่น นั่นคือในวัฒนธรรมบริโภคความหมายของสิ่งต่างๆ ถูกจัดที่ทางและสร้างขึ้นใหม่ได้เสมอ เรื่องทำให้เห็นความสุดโต่งของสังคมนิยมที่แม้แต่ความตายซึ่งควรจะเป็นความโศกเศร้าของผู้สูญเสียก็ถูกแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อสร้างความหมายให้ตัวตนของนักสะสม ไม่เพียงความตายของมนุษย์แต่ความตายของสัตว์ก็ถูกนำมาให้คุณค่า ในพื้นที่ของสังคมนิยมคนกับสัตว์จึงถูกดึงให้มาอยู่ในระนาบเดียวกันได้ ตราบใดที่สามารถสร้างความหมายให้แก่ตัวตนของปัจเจกบุคคลได้ ศีลธรรม มโนธรรม ความเห็นอกเห็นใจ ความเคารพผู้ตายไม่อยู่ในวิถีบริโภคนิยม เพราะความต้องการของลูกค้าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

“เพรชคิลล์” เป็นเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายเพื่อแสดงถึงความไร้ความหมายของสรรพสิ่งอย่างแท้จริงในโลกที่เต็มไปด้วยการบริโภคเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวเอง เพราะความหมายสามารถผลิตสร้างและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ในส่วนของโลกาภิวัตน์ “เพรชคิลล์” ได้แสดงให้เห็นว่าสังคมบริโภคไม่ได้จำกัดตัวอยู่แค่ในพื้นที่ของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่มันได้แผ่ขยายไปทั่วโลก ยิ่งผู้คนรับรู้ข่าวสารกว้างขวางเพียงใด โอกาสทางธุรกิจก็จะยิ่งทวีมากขึ้น เหมือนดังที่ราคาของจีทูลิงบาบูนบินลาเดนที่พุ่งขึ้นสูงตามการรับรู้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกากับบินลาเดนผู้นำกลุ่มอัลกออิดะฮ์ ซึ่งจีทูที่ถูกตั้งขึ้นสื่อเจตนาเสียดสีผู้นำกลุ่มอัลกออิดะฮ์ อย่างชัดเจน ขณะเดียวกันประธานาธิบดีในเรื่องที่ถูกลึงกัดหูก็เหมือนกับการที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ถูกโจมตีจากกลุ่มอัลกออิดะฮ์เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 หรือที่รู้จักกันในนามเหตุการณ์ 9/11 ที่เครื่องบินพาณิชย์พุ่งชนตึกเวิลด์เทรด ยิ่งไปกว่านั้นการที่ขยะจากซากตึกเวิลด์เทรดที่ทิ้งอยู่ที่เพรชคิลล์ กำลังจะถูกทำเป็นสินค้าเพื่อการสะสม ยังแสดงให้เห็นถึงการเสียดสีวิถีบริโภคอย่างชัดเจนว่าทุกสิ่งสามารถสูญเสียความหมายอย่างง่ายดายและที่สำคัญคือไม่มีใครใส่ใจ

ประเด็นการเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารถูกผสมผสานเข้ากับสังคมบริโภคปรากฏในเรื่องสั้น “ขุนข่าว” ของภพ เบญญภา เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารซึ่งถูกนำเสนอหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นรายการข่าวที่มีตลอดวัน หนังสือพิมพ์หลายฉบับทั้งรายวันรายสัปดาห์ ตลอดจนข่าวสารทางข้อความโทรศัพท์เคลื่อนที่ ข่าวสารมากมายเหล่านี้เป็นผลจากการเติบโตของยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและหลายช่องทาง การเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารทำให้คนตื่นรู้ตลอดเวลา แต่ขณะเดียวกันเมื่อข่าวสารถูกทำให้เป็นธุรกิจหรือสินค้า คนก็พร้อมจะเสพข่าวเพื่อความหมายในการเป็นผู้รู้เท่าทันข่าวสารให้แก่ตนเอง ดังเช่นตัวละครขุนข่าวในเรื่อง

ขุนข่าวเป็นฉายานามที่ตัวละครเอกในเรื่องได้รับเนื่องจากเป็นผู้ที่รับข่าวสารตลอดเวลา ขุนข่าวแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของการ “บริโภคข่าวสาร” ในยุคสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เรามีได้รับรู้ข่าวสาร ทราบข้อเท็จจริงและมีอารมณ์ร่วมกับผู้ตกทุกข์ได้ยากในข่าว แต่เราบริโภคข่าวสารเพื่อความพึงพอใจในการรับรู้ความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์และเพื่อสร้างความหมายให้แก่ตนเอง ขุนข่าวหลงในฉายาที่ได้รับและเชื่อว่านั่นคือตัวตนของเขา เขาจึงเพียรรักษาฉายาของตนไว้ และดิ่งลึกไปสู่การเสพข่าวความตาย ความเดือดร้อนของผู้อื่นเพื่อสนองตอบความพึงพอใจของตนเองเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์เลย

เรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ข่าวสารความตายในสังคมบริโภคที่ท่วมทับไปด้วยข้อมูลข่าวสาร ความรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารและความก้าวหน้าของสื่อสารมวลชนในยุคปัจจุบันทำให้คนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้หลากหลายช่องทาง ทั้งโทรทัศน์ช่องต่างๆ หนังสือพิมพ์

ที่มีมากมายหลายสำนักข่าว ไม่เว้นแม้แต่ข้อความข่าวสารที่ส่งผ่านมือถือเพื่อเข้าถึงผู้รับโดยตรง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้นเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ไม่หยุดนิ่งและเคลื่อนที่ไปอย่างรวดเร็ว

ขุนข่าวบอกรับหนังสือพิมพ์ทุกวันๆ ละสามฉบับ หลังจากน้องสาวไม่อยู่ก็ได้สั่งเพิ่มอีกสองฉบับ ด้วยเหตุผลที่เขาอ้างกับใครต่อใครว่า “เพื่อตรวจสอบข่าวครึ่งบางที่หนังสือพิมพ์ก็ลงข่าวไม่ตรงกัน ผมไม่ปล่อยให้ตัวเองโง่ หรือไม่ทันเหตุการณ์หรือครับ ผมต้องรู้ความจริงทุกเรื่อง ที่สำคัญจะตกข่าวใดข่าวหนึ่งไม่ได้โดยเด็ดขาด”

(ภพ เบญญาภา, 2553 : 18)

ขุนข่าวเสพข่าวสารไม่ต่างกับการรับกระแสแฟชั่นที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เขารับหนังสือพิมพ์วันละหลายฉบับ ด้วยความเชื่อที่ว่า การอ่านข่าวในปริมาณมากจะทำให้เขาเข้าถึงความจริงและ “ไม่โง่” รู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวทุกอย่าง อีกทั้งยังตั้งตนเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูลข่าวสารเพื่อหาความถูกต้องที่สุด พฤติกรรมของขุนข่าวไม่ใช่เพียงการรับข่าวเพื่อรู้ถึงความเป็นไป แต่ขุนข่าวรับข่าวสารเพื่อหล่อเลี้ยงฉายาที่ตนเองได้ ดังนั้นในเรื่องจึงมักให้ภาพเทียบคู่กันระหว่างการบริโภคข่าวกับบริโภคอาหารของขุนข่าว

ตามปกติเขาจะตื่นตั้งแต่หกโมงเช้า แล้วเริ่มต้นนั่งโต๊ะทำงานตอนเก้าโมงนั้นแสดงว่าเขาจะมีเวลาว่างอยู่ประมาณสามชั่วโมงในช่วงนี้ เมื่ออาบน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้วเขาจะรีบเดินออกไปหยิบหนังสือพิมพ์ที่สอดอยู่ตรงประตูรั้วด้วยท่าทางเหมือนคนหิวกระหายแล้วนำมันกลับมานั่งอ่านบนโต๊ะกินข้าวด้วยความเอร็ดอร่อยใช่ เขารู้สึกเอร็ดอร่อยในรสข่าวและรสข่าวไปพร้อมกัน

(ภพ เบญญาภา, 2553 : 18)

เขาชอบอ่านข่าวไปอย่างซ้ำๆ เหมือนการละลายอาหารอันโอชะ ค่อยๆ แทะเล็มตั้งแต่พาดหัวข่าวหน้าแรกจนไปถึงคอลัมน์ต่างๆ ด้านใน ระหว่างนั้นเขาจะเปิดโทรทัศน์รายการข่าวภาคเช้าไปด้วย โดยมีรีโมทคอนโทรลวางไว้ข้างกาย เพื่อ

สลัซชองไปมาหากมีโฆษณา ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลยก็คืออาหารจานใหญ่ เพราะถ้าไม่มีมันก็จะทำให้การบริโภคข้าวเสีรสชาติไปอย่างไม่น่าให้อภัย ราวกับว่าแท้จริงแล้วข้าวพวกนั้นคืออาหารหลัก ส่วนอาหารในจานเป็นเครื่องปรุงรสหรือน้ำจิ้มเพิ่มความเอร็ดอร่อย

(ภพ เบญญูญา, 2553 : 19)

จะเห็นว่าเรื่องตั้งใจให้เห็นภาพลัทธิกันไปของการบริโภคข้าวกับบริโภคอาหารอย่างชัดเจนโดยใช้คำขยายการบริโภคข้าวของขุนข้าวเป็นถ้อยคำชุดเดียวกับการบริโภคอาหาร เช่น ทิวกระหาย เอร็ดอร่อย รสข้าว นอกจากนี้ในทุกฉากที่ขุนข้าวดูหรืออ่านข้าว เขาจะต้องกินอาหารไปพร้อมกันด้วยเสมอแม้ว่าอาหารจะหมดจานแล้วจานเล่าแต่ขุนข้าวก็ต้องเดินไปเติมอาหารแล้วกลับมานั่งดูข้าวต่อจนเป็นกิจวัตร ซึ่งพฤติกรรมนี้สื่อความหมายของการบริโภคที่ไม่สิ้นสุด ขุนข้าวไม่ได้บริโภคข้าวเพียงเพื่อการรับรู้ แต่บริโภคเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตัวเอง เพื่อ “รับรส” ของข้าว

การบริโภคในวิถีของบริโภคนิยมไม่ใช่การบริโภคเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานหรือบริโภคความหมายหลักของวัตถุสิ่งของนั้น เช่น การบริโภคอาหารก็มีใช้เพียงแค่อิ่มท้อง แต่เป็นการบ่งบอกรสนิยมและชนชั้นของผู้บริโภค ขุนข้าวเองก็เช่นกัน เขาบริโภคข้าวสารเพื่อความเพลิดเพลินของตนเองและเพื่อรักษาภาพแทนจากฉายา “ขุนข้าว” ที่เขาได้รับจากคนรอบข้าง การเสพข้าวของเขาก็ไม่ต่างอะไรกับการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ตนเอง

ขุนข้าวบริโภคข้าวสารด้วยความรู้สึกเอร็ดอร่อยและอิมเมจไม่เว้นแม้แต่ข้าวความตายความสูญเสียของผู้อื่น เช่น ข้าวเครื่องบินตก เรือล่ม โดยขุนข้าวไม่ได้สนใจความเดือดร้อนของผู้คนในข้าวเลย สำหรับขุนข้าวแล้วความตายเหล่านั้นไม่ได้แตกต่างอะไรกับรสเปรี้ยว รสหวานของอาหารที่เมื่อกินเข้าไป ก็ทำให้รู้สึกเบื่อ การรายงานความคืบหน้าความสูญเสียต่างๆ ในข่าวกลายเป็นความซ้ำที่ไม่มีอะไรแปลกใหม่ในความคิดของขุนข้าว เขาจึงปรารถนาที่จะบริโภคข้อมูลข่าวสารที่ตื่นเต้นมากขึ้น ดึงดูดความสนใจเขาได้มากขึ้น จนนำไปสู่การกระหายความรุนแรงที่มากขึ้นตามมา ดังเช่นที่ขุนข้าวสบถว่า “อยากจะบ้าตาย ไม่มีข่าวใหม่ๆ เลยหรือไง ข้าวสงครามก็ได้ อเมริกา น่าจะบุกอิหร่านได้แล้วนะ”(ภพ เบญญูญา, 2553 : 22 – 23) ความปรารถนาที่จะบริโภคข่าวสารที่รุนแรงโดยไม่สนใจความเป็นความตายของผู้คนในข่าวแสดงให้เห็นถึงการไม่ให้คุณค่าหรือความหมายต่อความตายในฐานะความสูญเสียหรือความเศร้าสลดซึ่งเป็นความหมายของความตายที่ผู้คนจะนึกถึง แต่สำหรับขุนข้าวแล้วเขาได้สร้างความหมายใหม่ให้แก่ความตาย เป็นความหมายในฐานะวัตถุที่ไม่ได้มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งเขาเลือกถกคว้าวัตถุนั้นมาแต่งเติมความหมายการเป็นขุนข้าวให้แก่ตัวเขาเอง

การหลงติดในฉายานามของขุนข่าแสดงให้เห็นถึงการเชื่อในภาพแทนที่ถูกสร้างขึ้น จนถึงขั้นยอมรับและแยกไม่ออกระหว่างความเป็นตัวเองกับภาพแทนที่ถูกสร้างขึ้นนั้น ขุนข่าใช้ฉายานี้เป็นชื่อของตนในโลกอินเทอร์เน็ต และด้วยความเชื่อในตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่จึงทำให้ขุนข่าหลงเข้าสู่วงจรของกระบวนการสร้างภาพความเป็นขุนข่าที่ไม่มีวันสิ้นสุด ยิ่งปรารถนาจะเป็นขุนข่าที่ผู้คนยอมรับมากขึ้นเท่าใด เขาก็ต้องบริโภคข่าให้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น กระบวนการนี้เกิดขึ้นวนซ้ำจนไม่อาจแยกได้ว่าเพราะเขาเสพข่าสารมากมายจนได้รับฉายาว่าขุนข่า หรือด้วยความเป็นขุนข่าเขาจึงต้องเปิดรับข่าสารทุกช่องทางตลอดเวลา วงจรการบริโภคข่าและการสร้างตัวตนของขุนข่าไม่ต่างอะไรกับวงจรของบริโภคนิยมที่ผู้บริโภคจะบริโภคสินค้าจากความหมายสัญญา เพื่อสร้างความหมายหรือตัวตนของตนเองขึ้น และความปรารถนาที่จะหล่อเลี้ยงภาพดังกล่าวก็จะกระตุ้นความอยากรในการจับจ่ายสินค้าเพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวเองที่แตกต่างจากคนอื่นไปเรื่อยๆ

การหลงในวงจรของการบริโภคข่าสารของขุนข่าไม่เพียงนำไปสู่การบริโภคอย่างบ้าคลั่ง แต่ยังนำไปสู่การสูญเสียมิติเชิงมนุษย์ ขุนข่าทำทุกอย่างเป็นกิจวัตร ตื่นหกโมงเช้า เดินไปหยิบหนังสือพิมพ์และใช้เวลาสามชั่วโมงเช้าละเสียดอ่านข่าจนหมดก่อนจะเริ่มงาน ตามด้วยมื้ออาหารเที่ยงและเย็นที่ต้องชมข่าผ่านโทรทัศน์และเปิดรับข้อความข่าจากมือถือไปพร้อมกับการรับประทานอาหาร ขุนข่าทำตัวเหมือนเครื่องจักรสังหารข่า ไม่มีข่าไหนที่เขาไม่รู้ และในความรู้ันั้น เขาไร้ซึ่งความรู้สึกในฐานะที่มนุษย์พึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ตัวละครขุนข่าถูกสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะสุดโต่ง กล่าวคือ มีนิสัยที่กระหายเสพข่าสารและความรุนแรงอย่างไม่สิ้นสุด ผู้เขียนสร้างตัวละครขุนข่าขึ้นมาเพื่อเสียดสีผู้คนในปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับข่าสารและเสพข่าสารเพื่อความเพลิดเพลินหรือเพียงเพื่อสนองตอบความต้องการของตนโดยละเลยความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเป็นการขาดไร้มนุษยธรรมที่สังคมสมัยใหม่กำลังเผชิญ ผู้เขียนลงโทษพฤติกรรมของขุนข่าด้วยการให้เขาได้เห็นชื่อน้องสาวของตนเองในรายชื่อผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุเรือล่มที่เขาบ่นว่าไม่น่าสนใจเพราะคนตายน้อย บทลงโทษนี้ทำให้ขุนข่าตระหนักถึงคำเตือนของน้องสาวของเขาที่ไม่อยากให้เขาเสพข่าสารเพื่อความบันเทิงหรือความพึงพอใจของตนแต่ฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงผู้ตกเป็นข่า ซึ่งการเรียนรู้นี้ต้องแลกมาด้วยความตายของน้องสาวผ่านข่าซึ่งครั้งหนึ่งเขาไม่เคยรู้สึกอะไรกับข่าความตายเลย นับเป็นการลงโทษและตัดสินตัวละครของนักเขียนด้วยการใช้ข้อผิดพลาดของตัวละครมาก่อให้เกิดการเรียนรู้

บทลงโทษตัวละครขุนข่าเกิดขึ้นจากการขบคิดทบทวนของนักเขียนต่อสภาพสังคมร่วมสมัยที่ผู้คนบริโภคข่าสารเพื่อความบันเทิงและสื่อเองก็ต่างแข่งขันและเร่งเร้าผู้คนให้บริโภคข่าผ่านสื่อด้วยการนำเสนอข่าสารที่รุนแรงมากขึ้นเพื่อดึงดูดใจผู้บริโภคโดยหลายครั้งได้หลงลืมและละเลยจรรยาบรรณของสื่อ ดังกรณีความพยายามที่จะนำเสนอภาพข่าวการตายของนักแสดงชายชื่อ

ดั่งที่เสียชีวิตจากโรคไข้เลือดออกเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2559 ซึ่งสื่อต่างเบียดเสียดกลุ่มรุมถ่ายภาพ ขณะเคลื่อนย้ายศพจนเป็นเหตุให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางถึงจรรยาบรรณของสื่อที่ ละเมิดสิทธิผู้เสียชีวิตและไม่เคารพครอบครัวผู้ตาย หรือการนำเสนอภาพข่าวการตายจาก เหตุการณ์สึนามิเมื่อปี 2547 ที่ล้วนเป็นภาพความสูญเสียและการตายอย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างกับ สังคมญี่ปุ่นที่เมื่อเกิดสึนามิ ทั้งสื่อและประชาชนต่างหลีกเลี่ยงที่จะนำเสนอภาพความสูญเสียหรือ แม้แต่ภาพที่จะโยงไปถึงความสูญเสียนั้นได้ก็จะถูกหลีกเลี่ยง เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนจิตใจของ ผู้ประสบภัย อาจกล่าวได้ว่านักเขียนในฐานะผู้สังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมได้ทบทวนและนำเสนอ เรื่องราวเหล่านั้นผ่านภาพแทนที่ปรากฏในเรื่องสั้น ซึ่งภาพแทนดังกล่าวก็นำไปสู่การตระหนักรู้และ กระตุ้นให้เกิดความขบคิดทบทวนในใจผู้อ่านเช่นกัน

นอกจากในมิติของการเสพและผลิตข่าวอย่างไร้มนุษยธรรมแล้ว การนำเสนอภาพ แทนความตายในเรื่อง “ขุนขาว” ยังผูกโยงกับลัทธิบริโภคนิยม นั่นคือการบริโภคข่าวสารเพื่อสร้าง ความหมายให้แก่ตนเองของตัวละครขุนขาวซึ่งเป็นการปรารถนาที่จะบริโภคให้มากขึ้นและรุนแรงขึ้น ความตายของน้องสาวขุนขาวในเรื่องจึงก่อให้เกิดการขบคิดทบทวนต่อวิถีบริโภคนิยมด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในโลกที่ปัจเจกบุคคลตกเป็นเหยื่อของกระแสบริโภคนิยม มนุษย์จำเป็นต้องขบคิดทบทวนถึง วิธิดังกล่าวเพื่อให้เห็นถึงความเสี่ยงที่เราจะสูญเสียมิติความเป็นมนุษย์ที่มีความรู้สึกและมีมนุษยธรรม เหมือนดังที่ก่อนหน้านี้การรู้ข่าวความตายของน้องสาว ขุนขาวได้สูญเสียมิติเชิงมนุษย์ที่ไม่เห็นอกเห็นใจ ในชะตากรรมของผู้อื่น มุ่งแต่จะเสพความรุนแรงเพื่อความบันเทิงและหล่อเลี้ยงอัตลักษณ์อันลวง เปล่าของตน

“โศลกดิจิทัล” เป็นเรื่องสั้นที่กล่าวถึงการปะทะกันของโลกแห่งจิตวิญญาณและ ความเป็นท้องถิ่นกับโลกของวัตถุที่เติบโตรวดเร็วพร้อมกระแสโลกาภิวัตน์ หากดูในด้านของเวลาใน การแต่งจะพบว่า “โศลกดิจิทัล” แต่งขึ้นก่อน “เพรชคิลล์” และ “ขุนขาว” คือตั้งแต่ พ.ศ.2548 ในขณะที่เรื่องสั้นอีกสองเรื่องเผยแพร่ในปี 2550 และ 2551 ตามลำดับ การปรากฏของ “โศลก ดิจิทัล” จึงเป็นเหมือนการเกริ่นการณณ์และพยากรณ์ให้เห็นว่าเมื่อถึงจุดหนึ่งที่คนให้ค่าแก่วัตถุมากกว่า จิตวิญญาณแล้ว ความเข้าใจโลกและชีวิตด้วยความรู้สึกและจิตใจก็คงล่มสลาย

อับปาตูไร (Appadurai, 2011: 30 - 31) ได้กล่าวถึงโลกาภิวัตน์ซึ่งได้เปลี่ยนโฉม หน้าของโลกให้เป็นพื้นที่ไร้พรมแดนทำให้เกิดการไหลเวียนในมิติต่างๆ 5 มิติ ได้แก่ ในมิติชาติพันธุ์ (Ethnoscape) หมายถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คนในรูปแบบของแรงงาน นักท่องเที่ยว ผู้อพยพ ฯลฯ ที่ เดินทางโยกย้ายจากประเทศไปอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งเหล่านี้เป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าของ เทคโนโลยีการคมนาคมในยุคโลกาภิวัตน์ มิติของเทคโนโลยี (Technoscape) คือการเคลื่อนย้าย ไหลเวียนของเทคโนโลยีและเครื่องจักรข้ามพรมแดนในอัตราที่รวดเร็ว เช่น การส่งออกซอฟต์แวร์ของ

อินเดียไปสู่สหรัฐอเมริกา การเคลื่อนย้ายดังกล่าวมีผลทั้งในเชิงเศรษฐกิจและแรงงาน มิติที่สามคือมิติของทุน (Financescape) ซึ่งเกิดการไหลเวียนของทุนมหาศาลทั่วโลกผ่านตลาดหุ้น ตลาดเงิน และการลงทุนของบริษัทข้ามชาติ การไหลเวียนของทุนในยุคโลกาภิวัตน์จะผันผวนได้รวดเร็วกว่าในอดีตที่เคยเป็นมา มิติของสื่อ (Mediascape) หมายถึงการแพร่กระจายของสื่อโดยเฉพาะในรูปแบบที่มีเรื่องเล่าที่จะมีผลทำให้เกิดภาพ เป็นประสบการณ์ที่ผู้รับประสบและได้รู้จักชีวิตความเป็นอยู่ในวัฒนธรรมอื่น ซึ่งจะช่วยประกอบสร้างเรื่องเล่าของคนอื่น ดินแดนอื่น และหล่อเลี้ยงจินตนาการ ความปรารถนาที่จะใช้ชีวิตในแบบเดียวกันหรือเดินทางไปทีแห่งนั้น สุดท้ายคือมิติของอุดมการณ์ (Ideoscape) หมายถึงการรับรู้ความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ ตลอดจนคำศัพท์ที่ใช้ทางการเมืองจากต่างพื้นที่ซึ่งสามารถไหลเวียนเข้ามาสู่ผู้คนในอีกพื้นที่หนึ่งผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร การเลื่อนไหลทั้งห้ามิติดังกล่าวมามีผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะผู้คนที่ต้องเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเรื่องสั้น “โคลกดิจิตัล” ได้ถ่ายทอดไว้ในหลายประเด็น

“โคลกดิจิตัล” เป็นเรื่องราวของนักศึกษาศิลปะจากเมืองไทยกับวาสุศิลปินใหญ่ชาวอินเดียที่ให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณและปฏิเสวัตถุอย่างสิ้นเชิงโดยเฉพาะวัตถุที่มาจากตะวันตก แต่โลกระดับจิตวิญญาณและปรัชญาตะวันออกที่เน้นการเรียนรู้และเข้าใจชีวิตของวาสุต้องสิ้นคลอนเมื่อชายหนุ่มจากนอกประเทศได้หยิบยื่นวัตถุที่เรียกว่ากล้องดิจิตัลให้เขาได้ลองศึกษา เมื่อเขาได้สัมผัสก็เริ่มลุ่มหลงและติดบ่วงความสะตอกสบายกับลูกเล่นมากมายของมัน จนในที่สุดเขาก็ได้ทำลายความสวยงาม ลึกซึ้งของโลกแห่งจิตวิญญาณที่เขาเทิดทูนด้วยกล้องดิจิตัลที่เป็นวัตถุแปลกหน้าในมือของเขาเอง

เรื่องได้แสดงให้เห็นถึงการเลื่อนไหลที่เกิดขึ้นในมิติของชาติพันธุ์ กล่าวคือ ตัวละคร “ผม” ผู้หยิบยื่นกล้องดิจิตัลให้วาสุทดลอง เป็นนักศึกษาที่เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวที่ประเทศอินเดีย ความก้าวหน้าของโลกาภิวัตน์ได้พาผมข้ามพรมแดนไปเรียนรู้ในประเทศอื่น ขณะเดียวกันก็ได้พาความเจริญซึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอมเข้าไปในท้องถิ่นในที่นี้คืออินเดียผ่านการมาเยือนของผมด้วย นอกจากนี้เรื่องยังมอบบทบาทสำคัญให้กล้องดิจิตัลซึ่งเป็นตัวแทนของการไหลเวียนของเทคโนโลยีที่แพร่กระจายและใช้กันไปทั่วโลก กล้องดิจิตัลในเรื่องถูกทำให้เป็นตัวแทนของโลกแห่งวัตถุและโลกาภิวัตน์ เพราะมันสามารถจับช่วงเวลาที่อาจเป็นแค่ความทรงจำให้ปรากฏเป็นรูปธรรมทั้งที่เคลื่อนไหวได้และเคลื่อนไหวไม่ได้ในแบบวิดีโอและภาพนิ่ง การทำงานของกล้องดิจิตัลสะตอก รวดเร็ว ไม่ต้องรอรอผ่านกระบวนการล้างอัดภาพเหมือนกล้องฟิล์มซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของโลกก่อนยุคโลกาภิวัตน์ ความกะทัดรัด รวดเร็ว และสามารถเก็บช่วงเวลาของวัตถุ บุคคล สถานที่ไว้เปิดเมื่อใดและยามใดก็ได้ ในด้านหนึ่งกล้องดิจิตัลจึงเป็นตัวแทนของโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่เน้นการข้ามพรมแดนและการย่นย่อของเวลา ขณะที่อีกด้านกล้องดิจิตัลยังเป็นตัวแทนของโลกแห่งภาพแทนที่ทุกอย่างไม่มีความจริงแท้

จะมีก็แต่ภาพแทนที่ถูกสร้างขึ้น เหมือนดังภาพที่ฉายอยู่บนหน้าจอกล้องดิจิทัลที่เป็นภาพความจริงแต่ มิใช่ความจริง

เรื่องสร้างความขัดแย้งผ่านตัวละครวาสู ศิลปินผู้เป็นความหวังในด้านของการให้คุณค่ากับจิตใจและปฏิเสฐวัตถุนิยม ในตอนแรกก่อนที่จะลองเล่นกล้องดิจิทัลในนามของการเรียนรู้สิ่งใหม่เพื่อประยุกต์ใช้กับสิ่งเก่า วาสูมีทัศนคติในเชิงลบต่อความเจริญทุกรูปแบบจากตะวันตก ส่วนหนึ่งเป็นอคติที่มาพร้อมร่องรอยของการเป็นพลเมืองของประเทศใต้อาณานิคมอังกฤษมานับร้อยปี

มันอาจเป็นความซังในเชิงอุดมคติที่เหมาเอาว่าตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษเคยปล้นชาติไปแล้วครั้งหนึ่ง และกำลังกลับมาใหม่ในรูปแบบสินค้าไฮเทคฟุ่มเฟือยมาโยนโครมใส่ประเทศซึ่งเน้นศาสนา วัฒนธรรม เพื่อการขัดเกลาจิตใจเป็นทางรอด

(ปริทรรศศ หุตางกูร, 2548 : 182)

โลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปสู่การเชิดชูเสรีภาพและมนุษยธรรม ส่งผลให้ประเทศอาณานิคมทั้งหลายได้รับอิสรภาพ ภาพของการล่าอาณานิคมไม่ต่างจากผู้แข็งแกร่งเข้ามาใช้กำลังปล้นชิงทรัพยากรจากผู้อ่อนแอกว่า อาณานิคมในอดีตเข้ามาในรูปแบบของความเจริญและกำลังทหาร ซึ่งแสดงให้เห็นการกดขี่และฉวยคว้าผลประโยชน์หรือทรัพยากรอย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบันความซับซ้อนของเศรษฐกิจทุนนิยมที่ไม่ใช่เพียงแค่นำฝ้ายจากประเทศหนึ่งไปผลิตเป็นสิ่งทอปริมาณมากแล้วนำกลับมาขายประเทศที่ปลูกฝ้ายนั้นด้วยราคาที่สูงกว่า แต่มันมาพร้อมกับการออกแบบ โฆษณามายาคติ ที่ทำให้วัตถุหรือสินค้าแต่ละชิ้นมีความพิเศษสามารถสร้างอัตลักษณ์และตัวตนของผู้บริโภคได้อย่างไม่สิ้นสุด อาณานิคมทางเศรษฐกิจจึงมาพร้อมกับความเจริญและความทันสมัยทางเทคโนโลยี ที่ดูเหมือนจะมีพลาณาภาพไม่ต่างกับอาณานิคมในอดีต ในสายตาของวาสูความเจริญและสินค้าไฮเทคจึงเป็นอันตรายต่อประเทศที่ยึดมั่นในศาสนาและจิตวิญญาณอย่างอินเดีย

อย่างไรก็ตามเมื่อวาสูได้ทดลองเล่นกล้องดิจิทัลตามคำเชิญชวนของนักศึกษาชาวไทย เขาก็มีหัตถ์จรรยใจและหลงใหลหมกมุ่นไปกับเทคโนโลยี เขามองทุกอย่างผ่านเลนส์กล้อง แม้แต่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์อย่างพิธีดีย์ม ที่นำเอา “ใจความบางตอนในมหากาพย์รามายณะ มหาภารตะ ปุราณะ มานาเสนอถึงธรรมะ ความชั่วร้าย ความกล้าหาญ สงคราม สันติ โลก และจักรวาล ” (ปริทรรศศ หุตางกูร, 2548 : 186 - 187) การถ่ายภาพพิธีกรรม ผู้คน การแสดงด้วยกล้องดิจิทัลของวาสูแสดงให้เห็นถึงการมองและทำความเข้าใจจิตวิญญาณผ่านวัตถุ ไม่ใช่การใช้จิตวิญญาณสัมผัสเหมือนอย่างที่เขาเคยทำ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการล่มสลายของจิตวิญญาณภายหลังจากที่ได้รู้จักเทคโนโลยี

วาสุในเรื่องเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีความรู้และยึดมั่นในคุณค่าของจิตวิญญาณ มิใช่วัตถุ แต่ในโลกของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้เทคโนโลยีเพื่อให้เท่าทันโลกกลับพาผู้คนถอยห่างจากจิตวิญญาณและปรัชญาศาสนา แม้จะโดยไม่ตั้งใจ แต่ความสะกดสบายของเทคโนโลยีก็ได้ล่อหลอกให้คนหลงติดกับดักของมัน

เรื่องสั้นทำให้การตายของความงามในระดับจิตวิญญาณเป็นรูปธรรม โดยให้อาจารย์ที่อบรมสั่งสอนวาสุเสียชีวิตพร้อมฝากจดหมายและโคลกที่บรรจงแต่งไว้ให้วาสุ

“แต่วาสุศิษย์รัก เธอคือศิษย์ที่อาจารย์รักและภูมิใจที่สุด ผลงานต่างๆ ของเธอ อาจารย์ติดตามเสมอ และมันพิสูจน์แล้วว่ามันคือความสมบูรณ์ซึ่งบรรจุเอาความงามทั้งจิตใจ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ความเป็นพื้นถิ่นเอาไว้ครบถ้วน อาจารย์คงจะอยู่ได้ไม่นาน จึงขอมอบผลงานชิ้นคว่ำรวบรวมบทโคลกมาลายาลัมโบราณ รวมทั้งที่อาจารย์แต่งขึ้นเองเพื่อสรรเสริญพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ขอมอบให้เธอเก็บไว้ด้วยความรักและชื่นชม ลงชื่อ โคลแลม ตรีเวนดัม”

(ปริทรรศน์ หุตางกูร, 2548 : 191)

เนื้อความในจดหมายให้ภาพชื่นชมสรรเสริญวาสุแต่เป็นวาสุก่อนที่จะได้พบกับกล้องดิจิทัล และก่อนที่จะเดินทางมาหาอาจารย์เพื่อรับจดหมายนี้ หน้าที่ของจดหมายที่แท้จริงจึงเป็นการเย้ยหยันตัวตนของวาสุที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วหลังได้ลองลิ้มรสเทคโนโลยี ความหมายมันจะฝากฝังอารยธรรมโบราณที่เชิดชูศาสนาและจิตวิญญาณไว้ในมือวาสุได้ตายลงพร้อมการลงชื่อสุดท้ายของอาจารย์ก่อนลาจากโลกนี้ไป ผู้อ่านจะรู้โดยนัยว่าไม่มีผู้สืบทอดที่คาดหวังอีกต่อไป การตายของอาจารย์ของวาสุจึงเป็นการตายของจิตวิญญาณท้องถิ่นที่เหลือน้อยและเรียวแรงน้อยจนโรยรา

ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังเสนอให้จิตวิญญาณท้องถิ่นตายลงอย่างสิ้นเชิงเมื่อวาสุพยายามจะถ่ายวีดีโอการอ่านโคลกของอาจารย์โดยภรรยาของอาจารย์ ซึ่งด้วยความผิดพลาดต่างๆ ทำให้เขาขัดจังหวะท่วงทำนองโคลกที่ล้าลึกลงถึงสี่ครั้ง และในการอ่านครั้งที่ห้า ภรรยาของอาจารย์รวบรวมเรียวแรงสุดท้ายทั้งหมดเพื่อถ่ายทอดจิตวิญญาณของโคลก ก่อนที่เธอจะหมดลมทุกอย่าง ที่ยังอ่านไม่จบ

การตายของภรรยาของอาจารย์พร้อมกับโคลกที่ยังอ่านไม่จบคือความตายซ้ำสองของจิตวิญญาณท้องถิ่นที่อาจสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมต่อไปได้ เพราะการรุกร้ายัดเยียดเข้ามาของวัตถุความเจริญจากภายนอกในนามของโลกาภิวัตน์และความทันสมัย เรื่องแสดงให้เห็นถึงช่วงเวลา

เพียงไม่กี่วันที่วาสุได้ลองใช้กล้องดิจิทัลแล้วหลงใหลไปกับมัน การปรากฏตัวของกล้องดิจิทัลในท้องถิ่นอินเดียที่ห่างไกลความเจริญให้ภาพของการรुक้าเข้าไปในท้องถิ่นอย่างรวดเร็วของโลกาภิวัตน์ การที่ชาวบ้านต่างยินยอมให้มีการถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวในพิธีกรรมแสดงถึงการพยายามเปิดรับแม้จะรู้สึกไม่คุ้นเคย แต่แม้ท้องถิ่นจะยินยอมและพยายามที่จะปรับตัวสักเพียงใด สุดท้ายก็ไม่สามารถรักษาจิตวิญญาณของท้องถิ่นไว้ได้ดังเช่นการตายของอาจารย์และภรรยาของอาจารย์ของวาสุดังกล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตามหลังการตายของภรรยาอาจารย์ วาสุก็ได้สติและหันกลับมาโกรธเคืองตัวละครผมผู้เป็นคนนอกและเป็นผู้หยิบยื่นสิ่งแปลกปลอมนี้ให้แก่เขา อาจกล่าวได้ว่าการตระหนักรู้ของวาสุในความลุ่มหลงภาพแทนและวัตถุผ่านเลนส์กล้องดิจิทัลรวมถึงความสะดวกและฉาบฉวยของเทคโนโลยี เกิดจากการตายของของผู้เข้าใจจิตวิญญาณตะวันออกอย่างถ่องแท้อย่างภรรยาของอาจารย์ ซึ่งความตายนั่นทำหน้าที่ให้วาสุได้ขบคิดทบทวนถึงการเข้ามาของความเจริญและเทคโนโลยี

บทบาทของความตายใน “โคลกดิจิทัล” จึงเป็นความตายในเชิงสัญลักษณ์ของโลกเก่าที่ให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณต้องพ่ายแพ้ให้กับแรงถาโถมเข้ามาของโลกใหม่ที่รับรู้ทุกอย่างผ่านวัตถุให้คุณค่ากับความสะดวกสบาย การมองเห็นด้วยตาแต่ไม่ใช้ประสาทสัมผัสเข้าถึงจิตใจ วิกฤตนี้คือปัญหาที่สังคมโลกต้องเผชิญ ไม่เพียงแต่เฉพาะกับประเทศหรือท้องถิ่นที่ด้อยพัฒนา แต่เป็นปัญหาที่มาพร้อมกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นการบริโภควัตถุ ในด้านหนึ่ง “โคลกดิจิทัล” จึงมองเห็นปลายทางของการให้ความสำคัญกับวัตถุที่ในที่สุดจะลดคุณค่าของจิตใจ ซึ่งเมื่อนำไปเชื่อมโยงเข้ากับ “ขุนข่าว” และ “เฟรชคิลล์” แล้วจะพบว่า ทั้งสองเรื่องดังกล่าวก็คืออีกเส้นทางเชื่อมต่อของโลกยุคใหม่ที่ให้คุณค่ากับการบริโภคที่สิ้นเกิน ใน “ขุนข่าว” การบริโภคเพื่อสร้างความหมายไร้ค่าโดยสิ้นเชิงเมื่อละเลยมิติด้านจิตใจ ส่วน “เฟรชคิลล์” คือโลกของการบริโภคความหมายสัญญาโดยแท้ ทุกสิ่งพร้อมจะสูญเสียความหมายและถูกผลิตสร้างความหมายและมูลค่าขึ้นมาเมื่อใดก็ได้เพราะโลกแห่งการบริโภคเปิดกว้างต้อนรับสินค้าทุกประเภท “เฟรชคิลล์” ก้าวพ้นไปจากเส้นขัดแย้งระหว่างวัตถุกับจิตใจสู่ดินแดนที่ไม่มีที่หระต่อคุณค่าอื่นใด ทั้งศาสนา จริยธรรม และมโนธรรม

การนำเสนอภาพแทนความตายในสังคมบริโภคและโลกไร้พรมแดนแสดงให้เห็นถึงภาวะสมัยใหม่ของสังคมที่วิถีบริโภคนิยมเติบโตภายใต้เงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ที่ช่วยเผยแพร่วิถีบริโภคให้กระจายสู่วงกว้างและรวมผู้มีรสนิยมและความสนใจเดียวกันไว้ด้วยกันได้อย่างง่ายดาย ซึ่งสอดคล้องกับการแพร่กระจายของความทันสมัยหรือการเป็นสมัยใหม่ที่โลกาภิวัตน์ก็ได้ทำให้ความทันสมัยแพร่ไปอย่างรวดเร็วได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การปะทะกันระหว่างความเป็นท้องถิ่นกับโลกาภิวัตน์และความเจริญ ซึ่งเรื่องได้แสดงให้เห็นว่าการเคลิบเคลิ้มหลงใหลไปกับความเจริญและความสะดวกง่ายดายของเทคโนโลยีสมัยใหม่อาจทำให้คุณค่าหรือความดีงามของท้องถิ่นตายลงอย่าง

ไม่ทันรู้ตัว ซึ่งถือเป็นความเสี่ยงต่อการเผชิญหน้ากับความเป็นสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่หิบบิ้นทั้งโอกาสการพัฒนา ความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต แต่สิ่งเหล่านั้นก็ทำลายรากเหง้าหรือรากฐานความเป็นท้องถิ่นได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังอาจนับเป็นความเสี่ยงของหมู่วมวลมนุษย์ที่จะสูญเสียการให้คุณค่าด้านจิตใจ เพราะหลงยึดแต่วัตถุและความหมายจากเปลือกนอก

3.1.2 ทุกสิ่งเกิดแต่ทุน : ธุรกิจงานศพและการหลุดพ้นจากอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมของชนชั้นกลาง

ทุนนิยมเป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน แม้จะผ่านการถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างถึงแก่นจากแนวคิดสังคมนิยม แต่ทุนนิยมก็ยังหยั่งรากลึกอยู่ในระบบเศรษฐกิจโลกที่ควบคู่ไปกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ทั่วโลกยอมรับ เป้าหมายหลักของทุนนิยมคือการสะสมความมั่งคั่ง ทุนนิยมจึงเป็นการนำเงินมาลงทุนเพื่อเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและจ้างแรงงานที่ในที่สุดก็คือผู้บริโภครวมผลผลิตจากทุนนิยม ภายใต้กลไกทางการตลาดที่เปิดการแข่งขันอย่างเสรี (ฟูลเชอร์ เจมส์, 2554 : 46 - 50) ทุนนิยมไม่เพียงเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจ แต่ยังแผ่ขยายและวางรากฐานให้กับอุดมการณ์ชีวิต โดยเฉพาะชนชั้นกลางซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของการบริโภค เพราะชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่มีรายได้หรือกำลังซื้อที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตลอดจนเป็นชนชั้นที่มีรากฐานเติบโตขึ้นมาพร้อมด้วยรูปแบบเศรษฐกิจนี้ อุดมการณ์ชีวิตของชนชั้นกลางจึงสอดคล้องกับค่านิยมที่ทุนนิยมสถาปนาขึ้น นั่นคือ การทำงานเพื่อสะสมความมั่งคั่งและมั่นคงของชีวิต

ความน่าสนใจในเรื่องสั้นกลุ่มนี้คือปรากฏการณ์การให้ภาพของธุรกิจงานศพที่แผ่ขยายกว้างไกลไปกว่าการแบ่งปันปันส่วนของของกรรมกรวัดในเรื่อง “วัดครึ่งหนึ่ง กรรมกรครึ่งหนึ่ง” ซึ่งปรากฏในปี 2525 เรื่องสั้นในทศวรรษ 2550 ยังคงกล่าวถึงการหาประโยชน์จากงานศพแต่ได้ดึงภาพของวัดให้มาเป็นผู้ต่อรองเจรจาทางธุรกิจเสียเอง อีกทั้งยังมีการแตกแขนงธุรกิจต่อยอดในรูปแบบพุทธพาณิชย์อีกมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเติบโตของทุนนิยมที่เข้าไปถึงวงการศาสนา เช่นกันกับการรับรูปแบบชีวิตที่สะสมความมั่งคั่งและมั่นคงของชนชั้นกลางในเมือง ในเรื่องสั้นยุคก่อนหน้าเราจะเห็นถึงการวิพากษ์วิจารณ์การแก่งแย่งแข่งขันที่เป็นผลผลิตของทุนนิยม กล่าวคือ เมื่อต่างคนต่างแสวงหาความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตน ต่างก็พร้อมที่จะเอาวัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ความตายในเรื่องสั้นยุคก่อนแสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้และความกดดันของชีวิตในเมืองที่กำลังเติบโต ในขณะที่เรื่องสั้นในทศวรรษที่ 2550 กลับแสดงให้เห็นถึงการตระหนักของปัจเจกบุคคลที่ปรารถนาจะก้าวให้พ้นอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยม แต่การหลุดพ้นของเขาเหล่านั้นไม่ใช่การกลับคืนสู่ท้องถิ่นเหมือนใน

บางเรื่องยุคก่อนหน้า แต่กลับเป็นการเลือกที่จะจบชีวิตตนเองหรือใช้การตายเพื่อหลุดพ้นและเป็นอิสระจากชีวิตแบบทุนนิยมที่สะสมแต่ความมั่งคั่ง

1) ธุรกิจงานศพ : “ในวัด” และ “งานศพปลาทอง”

ในพื้นที่ของทุนนิยมในปัจจุบัน ความตายกลายเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจและบริการ ตั้งแต่ธุรกิจโลงศพ รั้วจัดดอกไม้ พวงหรีด อาหารว่างในงานศพ หรือแม้แต่การลอยอังคาร ทุกสิ่งอย่างในระบบทุนนิยมสามารถใช้เงินจัดการแทนได้ ซึ่งเรื่องสั้นได้นำเสนอภาพแทนความตายที่ผูกพันอยู่กับธุรกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจในร่มเงาของศาสนา การนำความตายมาขบขันเน้นลักษณะของทุนนิยมที่คิดคำนวณทุกอย่างบนพื้นฐานของกำไรและรายได้ไม่ได้ทำให้ทุนนิยมดูเลวร้ายไปกว่าที่เคยเป็นมา เพราะเรื่องสั้นก่อนหน้านี้ได้วิพากษ์วิจารณ์ทุนนิยมไว้อย่างสาหัสทั้งในด้านของความฉ้อฉลมากมาย และเอาไรต์เอาเปรียบ แต่การนำความตายและทุนนิยมมารวมเข้ากับศาสนาส่งผลให้เป้าหมายของการวิพากษ์เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น นั่นคือ การเป็นพุทธพาณิชย์ และการหาประโยชน์ผ่านศาสนาที่โดยหลักธรรมแล้วสอนให้มนุษย์เมตตาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังปรากฏชัดเจนในเรื่อง “งานศพปลาทอง” ของเซตวัน เตื่อประโคน และ “ในวัด” ของจารี จันทราภา

ที่จริงแล้วการวิพากษ์การหาประโยชน์จากงานศพที่ปรากฏในเรื่องสั้นมีปรากฏในเรื่อง “วัดครึ่งหนึ่ง กรรมกรครึ่งหนึ่ง” ของศรีดาวเรืองดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องสั้นที่ทำให้บุญเป็นสินค้าที่ซื้อขายได้ตามกำลังเงิน ดังปรากฏในเรื่อง “แม่พระคงคา เจ้าแก้ว และหมา” ของศรีดาวเรือง และเรื่อง “ซื้อบุญ” ของชาติ กอบจิตติ เรื่องสั้นสองเรื่องหลังที่กล่าวถึงนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความตายหรืองานศพแต่อย่างใด แต่เรื่องได้แสดงให้เห็นถึงการที่นายทุนเข้ามาลงทุนในนามของการจัดงานบุญงานประเพณีให้แก่วัดแต่แท้ที่จริงแล้วคือการมาแสวงหาผลประโยชน์จากบุญและความเชื่อความศรัทธาในวิถีชีวิตของชาวบ้าน การเผชิญหน้ากันระหว่างศาสนากับทุนนิยมในเรื่องสั้นที่ผ่านมาจึงเป็นเรื่องของการแสวงหาประโยชน์หรือกำไรอย่างตรงไปตรงมาเป็นหลัก นอกจากนี้ความซับซ้อนของกิจการขายบุญหรือธุรกิจงานศพในวัดยังเป็นไปอย่างตรงไปตรงมาก่อนข้างมาก เช่น ดอกไม้ เครื่องไทยธรรมราคาเท่านี้ ตามธรรมเนียมต้องใส่ซองให้พระที่มาสวดเท่านี้ ทุกสิ่งทุกอย่างถูกกำหนดขึ้นในนามของประเพณีซึ่งตัวละครเจ้าภาพจะยอมรับโดยดุษณี ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสังคมที่ยังคงความเป็นจารีตประเพณีอยู่ คนจึงปฏิบัติตามเพราะให้คุณค่ากับศาสนาและพิธีกรรม ในขณะที่เรื่องสั้นในทศวรรษที่ 2550 ที่กำลังจะกล่าวถึงมีลักษณะที่แตกต่างไป

“ในวัด” เป็นเรื่องสั้นที่สืบทอดการวิพากษ์วิจารณ์ผู้ที่แสวงหาผลประโยชน์จากงานศพแต่จะเกิดขึ้นกับศาสนาคริสต์ มิใช่กับงานศพของศาสนาพุทธดังที่เคยปรากฏในเรื่องสั้นยุคก่อน

หน้า “ในวัด” เป็นเรื่องของการจัดงานศพให้แม่ของจารีที่ลูกๆ ต่างพยายามทำดีที่สุดเพื่อวาระสุดท้ายของแม่ โดยมีลุงยงค์เป็นผู้ดูแลวัดและขันอาสาเข้ามาแนะนำเรื่องต่างๆ ให้แก่ครอบครัวจารี ทั้งการจัดการศพ การตั้งศพ ดอกไม้หน้าศพ ตลอดจนอาหารและค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งทางวัดไม่ได้คิดค่าศาลา แต่ลุงยงค์ก็ได้บอกธรรมเนียมปฏิบัติหรือค่าใช้จ่ายคร่าวๆ ให้ญาติของศพรับรู้ พี่สาวของจารีอยากให้งานศพของแม่ออกมาดีที่สุด จึงยอมรับข้อเสนอของลุงยงค์เรื่องดอกไม้ ด้วยหวังจะให้ลุงยงค์ดูแลความเรียบร้อยต่างๆ ไปด้วย แต่เมื่อเพื่อนๆ อาสาจัดดอกไม้หน้าศพให้ด้วยน้ำใจ พี่สาวจึงต้องบอกเลิกค่าจัดดอกไม้กับลุงยงค์ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่แก่มาก เมื่อถึงวันงานลุงยงค์ไม่ได้เตรียมอะไร ให้แก่ครอบครัวจารีเลยแม้แต่เก้าอี้ที่นั่งในศาลา มีหน้าซำยังพาลูกหลานมารับประทานของว่างในงาน และเก็บของที่เหลือทั้งหมดกลับบ้าน ตลอดจนลุงยงค์เพียงมาช่วยจับนู่นนิดนี่หน่อย จนถึงวันส่งศพ ลุงยงค์ก็เข้ามาพูดเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ จารีรับรู้ด้วยความเหนื่อยใจพร้อมส่งสายตาดังคำถามกับยอดกางเขนและลุงยงค์ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ดูแลวัด

ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้น “ในวัด” คือตัวอย่างของความตายที่ถูกกระทำการจัดงานศพที่ควรทำด้วยความเคารพและให้เกียรติคนตายกลายเป็นพื้นที่ของการแสวงหาประโยชน์ของคนที่ตั้งตนเป็นพ่อค้าคนกลางในธุรกิจงานศพ และลูกค้าหรือผู้ใช้บริการธุรกิจนี้ก็มีสถานะเป็นเหยื่อที่จ่ายอม เพราะงานศพไม่เหมือนสินค้าอื่นๆ ที่สามารถเลือกสรร เปรียบเทียบราคา ก่อนซื้อได้ จริงอยู่ที่เจ้าภาพงานศพสามารถเลือกปฏิเสธบางอย่างได้ เช่น การไม่ให้ลุงยงค์จัดดอกไม้หน้าศพในเรื่อง แต่จะเห็นว่าผลจากการกระทำนั้นต่อเนื่องด้วยการที่ลุงยงค์ไม่สนใจดูแลศพตามที่รับปาก แต่เจ้าภาพก็ต้องจัดงานและจัดการกันเองต่อไป

อย่างไรก็ตามภาพแทนความตายในเรื่อง “ในวัด” ก็ยังจำกัดที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นธุรกิจที่ดำเนินผ่านคนไม่ใช่องค์กรทางศาสนา เพราะเรื่องให้รายละเอียดว่าวัดไม่ได้คิดค่าศาลาแต่อย่างใด มีแต่ “ค่าธรรมเนียม” ที่ผู้ดูแลคอยมาบอกว่าต้องจ่ายให้กับใครบ้าง การให้ธุรกิจนี้เป็นการเจรจาต่อรองระหว่างคนกับคนทำให้ศาสนาคงความบริสุทธิ์ผุดผ่องไว้ได้ เพราะมลทินที่แปดเปื้อนไม่ได้เกิดจากนักบวชหรือศาสนาแต่อย่างใด ซึ่งจะแตกต่างกับเรื่อง “งานศพปลาทอง” ที่จะให้ภาพการหาประโยชน์จากศพที่แตกแขนงไปถ้วนทั่วไม่เว้นแม้แต่ในตัวของผู้สืบทอดศาสนาเอง

“งานศพปลาทอง” ให้ภาพของพุทธพาณิชย์อย่างชัดเจนอีกทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับทุนไปพร้อมกัน เรื่องเริ่มต้นที่ชายหนุ่มนักธุรกิจต้องสูญเสียปลาทองเพื่อนรักเพียงตัวเดียวของเขาไป ปลาทองเป็นของขวัญวันเกิดอายุ 18 ปีที่พ่อแม่ทิ้งไว้ให้หลังจากท่านประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์เสียชีวิต เมื่อเรียนจบและเข้ามาทำงานที่กรุงเทพฯ ปลาทองจึงติดตามเขามาทุกที่ เป็นดั่งสายใยที่ยึดโยงเขาไว้ในความแคว้งคว้างโดดเดี่ยวของเมืองหลวง และเมื่อปลาทองเพื่อนรักตาย เขาก็คิดที่จะจัดพิธีศพให้แก่ปลาทอง ซึ่งจากจุดเริ่มต้นนี้เองที่เผยให้เห็นกระบวนการของทุน

นิยมและความไร้แก่นสารของชีวิตคนเมืองที่มองความตายและพิธีกรรมการตายเป็นแค่มหรสพของชุมชน

แหงเลหวงพ้อท่านปฏิเสธ ท่านว่าไม่ได้หрокโยม ปลาทองแค่ตัวเดียวตาย จะมาจัดงานศพใหญ่โตเอิกเกริกในวัดไม่ได้หрок แต่ละวันมีคนตายเป็นร้อยเป็นพัน ทางวัดต้องจัดงาน ต้องเตรียมพระสวดในพิธี แค่นก็รับไม่ไหวดไม่ไหวแล้ว นี่ยังจะมีปลาทองมาอีก ขอร้องละโยม อย่าให้มันต้องเป็นปัญหาบพระกับเจ้าเลยนะ

“แต่...” ผมยังไม่ทันจะพูดจบ

“ไม่ต่งไม่แต่แล้ว อาตมาไม่อนุญาตหрок...คนเป็นสัตว์ประเสริฐ ปลาทองก็แค่สัตว์เดรัจฉาน มันไม่สมควรจะมาร่วมพิธีเดียวกันแบบนั้น...”

ผมถอนใจเมื่อพระเทศนายาวเหยียดจบลง ก่อนถามว่า “ปกติถ้าตั้งบำเพ็ญกุศล เขาถวายปัจจัยวัดเท่าไร?”

หลวงพ้อบอก “ก็แล้วแต่คนนะโยม มีมากก็ทำมาก มีน้อยก็ทำน้อย แต่ส่วนใหญ่วัดเราไม่เคยมีใครต่ำกว่าหมื่น”

“ผมให้แสนหนึ่ง” ผมกระแทกเสียงสวนไปทันที

[...]

“อืม...ได้” หลวงพ้อเงียบไปครู่หนึ่งแล้วว่า “ถ้าโยมจะลงแจ้งข่าวงานนี้ หรือมีใครถามเกี่ยวกับการจัดงานศพ โยมบอกเขาไปนะว่า อาตมาให้ใช้ศาลาของวัดบำเพ็ญกุศล นั้นเพราะเห็นแก่ปลาทอง ในฐานะสิ่งมีชีวิตร่วมโลก ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารเดียวกับมนุษย์ ทุกชีวิตเท่ากัน คนเราไม่ควรแบ่งแยก โยมว่าไหม”

(เชตวัน เดือนประจัน, 2553 : 15-16)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าตั้งแต่จุดเริ่มต้นของพิธีศพ ความหมายของการจัดงานศพแบบเดิมที่เพื่อระลึกถึงคนตายและส่งคนตายไปสู่ภพภูมิที่ดีได้มลายหายไปสิ้น งานศพกลายเป็นเรื่องของการตกลงกันทางผลประโยชน์ไม่ต่างอะไรกับธุรกิจที่เมื่อมีกำลังซื้อมากย่อมได้รับสินค้าที่

ต้องการ การกลับคำของหลวงพ่อบ่งชี้ให้เห็นชัดเจนว่างานศพไม่ได้มีความหมายใดในตัวของมันเลย ไม่มีหลักการ มีแต่ข้อตกลงที่เงินสามารถปรับเปลี่ยนได้

แม้การจัดงานศพให้ปลาทองจะเหมือนเป็นข้อตกลงทางธุรกิจ แต่หากพิจารณาดูจะเห็นว่าในสองฝ่ายที่ตกลงกันนั้นต่างมีจุดยืนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในส่วนของผมการจัดงานศพให้ปลาทองคือการพยายามที่จะทำสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ปลาทองเพื่อนรัก เนื่องจากปลาทองเป็นเสมือนครอบครัวที่ผมเหลืออยู่ เงินทองมากมายที่ผมเสนอให้แก่วัดในรูปแบบการเจรจาทางธุรกิจสำหรับผมแล้วเทียบไม่ได้เลยกับคุณค่าด้านจิตใจที่ปลาทองมีต่อผม ตรงข้ามกับจุดยืนของวัดหรือเจ้าอาวาสที่ปฏิเสธและกลับคำเมื่อได้รับข้อเสนอเงินก้อนโต งานศพหรือความตายของปลาทองสำหรับวัดแล้วจึงเป็นเพียงแค่เม็ดเงินที่ไหลเข้ามาสู่วัดอย่างมหาศาลเท่านั้น คุณค่า บทบาทหน้าที่ของศาสนาในเชิงพิธีกรรมจึงไร้แก่นสารอย่างสิ้นเชิง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนดังที่จะวิเคราะห์ต่อไป

ภาพของธุรกิจจากงานศพยังดำเนินอย่างต่อเนื่องเมื่อมีการติดต่อโฆษณางานฌาปนกิจศพปลาทองในหนังสือพิมพ์ เงินก้อนโตสามารถกลับคำปฏิเสธได้อีกเช่นเคย การแก้ปัญหาด้วยการใช้เงินซ้ำๆ ทำให้เห็นว่าเงินเป็นปัจจัยสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดในการจัดงานศพ ไม่ใช่เรื่องของประเพณี ความถูกต้อง หรือแม้แต่ความเชื่อทางศาสนา ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับความเป็นเมืองตามทัศนะของ ซิมเมล (Simmel George) (อ้างถึงใน กฤษฎา ขำยัง, 2552 : 18) ที่มองว่า สังคมแบบเมืองประกอบขึ้นมาจากเศรษฐกิจทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับเงินตราและการแบ่งงานกันทำ เงินกลายเป็นมาตรวัดให้แก่สรรพสิ่งไม่เว้นแม้แต่มนุษย์ด้วยกัน และเป็นปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยนของสังคมสมัยใหม่ ผู้คนที่มีเงินสามารถครอบครองสินค้าและบริการต่างๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางสังคมดั้งเดิม ในกรณีนี้คุณค่าดั้งเดิมของงานศพจึงพ่ายแพ้ต่อคุณค่าจากเงินตราอย่างสิ้นเชิง

ภาพธุรกิจงานศพชัดเจนขึ้นอีกเมื่อ “มีกล่องรับบริจาคเงินจากผู้ร่วมงานวางกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ทั่ววัด ที่กล่องมีข้อความเขียนติดไว้ ‘ร่วมทำบุญสร้างศาลปลาทอง’ (เชตวัน เตือประโคน, 2553 : 19) ซึ่งผู้นำไปตั้งก็คือทางวัด ตัวละคร “ผม” ไม่รับรู้และไม่สนใจสิ่งอื่นนอกเหนือจากการได้จัดงานศพไว้อาลัยให้ปลาทองเพื่อนรัก เช่นกันกับเมื่อหลังพิธีศพ “ผม” ไม่สนใจอาหารหรือของหลวงพ่อบริการเรื่องการสร้างศาลปลาทองและปลุกเสกจตุคามรามเทพรุ่นทองไหลมาพดติกรรมของหลวงพ่อบริการและวัดแสดงให้เห็นถึงการหารายได้จากงานศพซ้อนทับขึ้นไปอีกจนราวกับเป็นการต่อยอดทางธุรกิจ

ศพปลาทองกลายเป็นสินค้าโดยมีหลวงพ่อบริการและวัดเป็นนักโฆษณาที่สร้างความหมายสัญลักษณ์เรื่องความศักดิ์สิทธิ์เข้าไปอย่างน่าเชื่อถือ วัดและพระใช้สถานะของตัวเองที่ผู้คนเคารพศรัทธาดำเนินธุรกิจอย่างเปิดเผย ไม่เพียงเท่านั้น เรื่องยังแสดงให้เห็นว่าในวงจร

ของทุนนิยมและสังคมบริโภคนิยม สินค้าที่แปลกใหม่จะเป็นที่สนใจและพร้อมจะมีผู้เกาะกระแสแสวงหาผลประโยชน์ไปอย่างต่อเนื่องดังที่ “บริเวณวัดแน่นขนัดไปด้วยผู้คน แทบไม่มีที่ยืน...ทุกคนต่างมุ่งหมายมาร่วมงานศพนี้ ริมรั้ววัดมีพ่อค้าแม่ขายมาตั้งวางของจำหน่าย ตอนนี้นำดูราวกับมีงานประจำปีมากกว่างานศพ” (เชตวัน เตือประโคน, 2553 : 18 – 19) ภาพของงานศพปลาทองจึงกลายเป็นมหรสพของคนเมืองที่มีทั้งความแปลกใหม่ การค้า และการทำบุญรวมอยู่ในที่เดียวกัน

กล่าวได้ว่าภาพแทนความตายในเรื่อง “งานศพปลาทอง” ประกอบขึ้นจากวิถีของทุนนิยมและสังคมเมืองโดยแท้ แต่ด้วยลีลาเย้ยหยันและยั่วล้อจึงส่งผลให้ข้อวิพากษ์ศาสนาและพระสงฆ์อย่างรุนแรงกลับดูลดทอนที่ชิงชังลง ธุรกิจงานศพในเรื่อง “งานศพปลาทอง” แสดงให้เห็นการขยายอาณาจักรของทุนที่จัดวางได้แม้แต่ในปริบทของความสัมพันธ์ที่หากใช้ระบบคุณค่าแบบดั้งเดิมเป็นตัววัดจะไม่อาจมีอะไรเทียบได้ แต่ในเรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า “เงิน” จัดการได้ทุกอย่าง ระบบคุณค่าของสังคมถูกกำกับและแปรเปลี่ยนได้ด้วยทุน ซึ่งต่างกับชุดคุณค่าของสังคมในเรื่อง “วัดครึ่งหนึ่ง กรรมกรครึ่งหนึ่ง” “แม่พระคงคา ถ้ำแก่บัก และหมา” ของศรีดาวเรือง และ “ซื้อบุญ” ของชาติ กอบจิตติ ในยุคก่อนหน้าที่แม่ทุนนิยมจะเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ของศาสนาและวัด แต่ความเชื่อเรื่องบุญก็ยังคงมีค่าทัดเทียมกับทุน สโลแกนทำบุญมากได้บุญมากยังคงเป็นแนวคิดหลักในการวิพากษ์ศาสนา แต่ในปัจจุบันจากเรื่อง “งานศพปลาทอง” แสดงให้เห็นว่าบทบาทของบุญได้ถูกลดทอนลงไป การจ่ายเงินให้แก่วัดจำนวนมากของตัวละครผมไม่ใช่เพื่อหวังจะได้บุญเหมือนตัวละครในอดีต แต่เป็นการใช้เงินเพื่อให้บรรลุความต้องการของตัวเองเท่านั้น ซึ่งเป็นการใช้กฎของทุนนิยมอย่างรู้เท่าทัน นั่นคือ ผู้ใดมีทุนมาก ผู้นั้นย่อมมีสิทธิเหนือผู้อื่น การใช้ทุนหรือเงินของตัวละครเอกเป็นการใช้ด้วยท่าทีไม่มีหระ ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจและเงินจัดในระบบของทุนนิยมเป็นอย่างดี การจ่ายเงินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านจิตใจคือได้จัดงานศพที่ดีที่สุดตอบแทนให้ปลาทองที่มีคุณค่าทางใจอย่างมากของตัวละครเอกจึงเป็นการเย้ยหยันศาสนาในยุคของทุนนิยม ที่แสวงหาวัตถุเงินทองซึ่งย้อนแย้งกับแนวทางของศาสนาที่ให้ละวางและไม่ยึดติด อาจกล่าวได้ว่าทุนนิยมในเรื่องสั้นยุคก่อนหน้านั้นใช้ศาสนาเป็นเครื่องบังหน้า แต่ในสังคมปัจจุบัน เราอาจพูดได้ว่าศาสนากลายเป็นหนึ่งเดียวกับทุนนิยมได้อย่างหน้าตาเฉยก็เป็นได้

ธุรกิจงานศพกับทุนนิยมในเรื่องสั้นทศวรรษที่ 2550 แสดงให้เห็นถึงการเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนละทิ้งประเพณีจึงทำให้พิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานศพถูกทำให้เป็นสินค้าได้อย่างง่ายดายมากกว่าในยุคก่อนหน้า การยินยอมพร้อมจ่ายเงินในราคาที่สูงที่ตัวแทนวัดหรือวัดเองนำเสนอ ไม่ใช่เพราะต้องการทำให้ถูกประเพณี แต่เพื่อสนองตอบความสบายใจของผู้จัดงานศพเองที่ต้องการให้ทุกอย่างเรียบร้อยและเป็นไปตามที่ตนต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง “งานศพปลาทอง” การตั้งบำเพ็ญกุศลให้ศพปลาทองเป็นการก้าวข้ามจารีตและประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบกันมาแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น

เมื่อทางวัดกลับคำหลังจากทราบจำนวนเงินที่เจ้าภาพจะจ่ายให้ยิ่งแสดงให้เห็นการไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิงของประเพณีที่พระยกมาเอ่ยอ้างเรื่องการไม่อาจรับสัตว์เดรัจฉานอย่างปลาทองมาสวดศพ เหมือนกับที่ทำกับมนุษย์อันเป็นสัตว์ประเสริฐ อาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบัน ขณะที่ทุนนิยมกำลังพยายามสร้างความหมายให้ธุรกิจงานศพเพื่อเพิ่มมูลค่า แต่โดยตัวพิธีกรรมเองกลับสูญเสียคุณค่าหรือความหมายในตัวเองไปด้วยเช่นกัน การสูญเสียความหมายของประเพณีหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นกับการจัดงานศพนี้สอดคล้องกับลักษณะของสังคมสมัยใหม่ช่วงปลายที่ทุนนิยมเติบโตอย่างมากและบทบาทของจารีตประเพณีถูกลดทอน การกลับคำของหลวงพ่อดังกล่าวแสดงถึงการขาดไว้บรรทัดฐานทางสังคมที่ชัดเจน ไม่ว่าจะในแง่ของหลักศาสนาหรือคุณธรรมความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ปราบปรามการผิดดังกล่าวนำไปสู่ความเสี่ยงด้านจริยธรรมที่สังคมอาจกำลังต้องเผชิญ เพราะแม้แต่พระสงฆ์องค์เจ้ายังแปรเปลี่ยนได้ด้วยอำนาจเงิน ผู้รับจัดพิธีศพก็ทำได้คำนึงถึงจิตใจของครอบครัวผู้สูญเสียมากกว่าเท่า ความต้องการเงินของตนเอง และเหล่านี้คือความเสี่ยงที่อาจไม่อาจสัมผัสได้ด้วยรูปธรรมแต่ก็คือผลผลิตของความเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มนุษย์พัฒนาขึ้น ไม่ต่างกับอันตรายอีกด้านของวิทยาศาสตร์ที่คุกคามชีวิตและสิ่งแวดล้อมซึ่งเห็นประจักษ์เป็นเชิงรูปธรรมได้ชัดเจนมากกว่า

2) “ความตาย” การหลุดพ้นจากวิถีชีวิตแบบทุนนิยมของผู้ชายชนชั้นกลางในบทบาทของผู้นำครอบครัว

ในขณะที่ทุนนิยมเข้ามาฉวยคว้าหาผลประโยชน์จากความตายดังหัวข้อที่ผ่านมา แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ปรากฏเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในฐานะของการปฏิเสธรูปแบบวิถีชีวิตแบบทุนนิยมเช่นกัน โดยการแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่เติบโตไปตามเป้าหมายของการประสบความสำเร็จ ประกอบอาชีพการงานที่มั่นคงและมั่งคั่งกลับไม่ได้ทำให้ชีวิตมีความสุขและซ้ำร้ายยังก่อให้เกิดการปะทะกันของปัจเจกบุคคลและแบบแผนชีวิตที่สังคมทุนนิยมทิ้งเป็นมรดกไว้ให้

เบค (Beck, 1994 : 14) ได้กล่าวไว้ว่าการกลายเป็นปัจเจกบุคคล (individualization) ไม่ได้หมายถึงเพียงการมีอิสระที่จะตัดสินใจของปัจเจก แต่การกลายเป็นปัจเจกบุคคลคือแรงผลักดันเพื่อให้เกิดการผลิตสร้าง (manufacture) ออกแบบตัวตนที่ไม่ใช่แค่เรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวเอง ข้อผูกมัดและความเชื่อมโยงต่างๆ ของอย่างก้าวชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ภายใต้ระบบการศึกษา ตลาดงาน กฎหมาย ฯลฯ หรือแม้แต่การแต่งงานและการมีครอบครัวก็จะเกี่ยวพันกับการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล ซึ่งความขัดแย้งที่พวกเขาต้องเผชิญจะนำไปสู่ความเสี่ยงภัยระดับบุคคล (personal risk) ด้วยภาวะดังกล่าวความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลกับแบบแผนชีวิตที่เป็นระบบกะเกณฑ์ความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้น

เรื่องสั้นที่พูดถึงความตายกับการปฏิเสธวิถีชีวิตแบบทุนนิยมในทศวรรษที่ 2550 นี้แตกต่างกับเรื่องที่ปรากฏในยุคก่อนหน้า กล่าวคือ เรื่องไม่ได้พูดถึงการเอาเปรียบ ความแตกต่างทางชนชั้น ความจน – ความรวยเหมือนที่ปรากฏในยุคก่อนหน้าที่ผู้วิจัยกล่าวไว้ในบทที่ 2 ซึ่งหากพิจารณาด้วยกรอบของสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนถึงภาวะสมัยใหม่จะเห็นว่า ความขัดแย้งทางชนชั้นและการเอาเปรียบเป็นความขัดแย้งที่ปรากฏในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นสังคมอุตสาหกรรม ในขณะที่ในยุคที่เรียกว่าเป็นสมัยใหม่ตอนปลายหรือ late modernity นั้นปัญหาเรื่องชนชั้นจะถูกแทนที่ด้วยความเสี่ยงภัยในระดับวิถีชีวิต เมื่อนำมาพิจารณาการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นก็จะพบว่าเรื่องสั้นในทศวรรษที่ 10 ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาชนชั้นและการเอาเปรียบนั้นสอดคล้องกับความพยายามของประเทศไทยที่จะพัฒนาตัวเองจากประเทศที่มีเกษตรกรรมเป็นผลผลิตหลักไปสู่ประเทศที่มุ่งหมายจะพัฒนาภาคอุตสาหกรรมในทศวรรษที่ 2520 - 2530 ในขณะที่สังคมไทยปัจจุบันเป็นผลผลิตที่เติบโตขึ้นมาจากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้มีการส่งออกและพัฒนาแรงงานสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นแล้ว เศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ก่อเกิดพื้นที่เมืองและสถาปนาอุดมการณ์วิถีชีวิตแบบทุนนิยมขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตซึ่งแสดงให้เห็นผ่านเรื่องสั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องจึงเป็นปัญหาการถูกคุกคามชีวิตของปัจเจกบุคคลโดยทุนนิยม เนื่องจากการเป็นสังคมที่สมยอมให้การดำเนินชีวิตที่แสวงหาความมั่งคั่งและวัดความสำเร็จที่มูลค่าได้กลายเป็นสิ่งที่ทำให้ปัจเจกบุคคลขาดความสุขในการดำเนินชีวิต ซึ่งเรื่องได้ใช้ความตายเป็นทางหลุดพ้นหรือยุติวงจรดังกล่าว

เรื่องสั้นที่จะใช้วิเคราะห์ในส่วนนี้มี 3 เรื่อง คือ “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” ของภพ เบญญูภา (2551) เรื่อง “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” ของ เขตวัน เตื่อประโคน (2552) และเรื่อง “ชายชรา” ของกตัญญู สว่างศรี (2554) สองเรื่องแรกเล่าโดยใช้ลีลาเสียดสีประชดประชันการใช้ชีวิตตามค่านิยมของชนชั้นกลาง คือตั้งแต่แรกเกิด เติบโต เรียนหนังสือในโรงเรียนที่ดี ประกอบอาชีพที่มั่นคงเพื่อรายได้จุนเจือครอบครัวให้สะดวกสบาย ทุกสิ่งทุกอย่างราวกับถูกกำหนดไว้แล้ว จนมนุษย์ไม่มีอิสรภาพที่จะทำตามใจตนเองและกลายเป็นความกดดันจนทำให้ชีวิตไม่มีความสุข ในขณะที่เรื่องสุดท้ายจะแสดงถึงความโดดเดี่ยวของวิถีชีวิตแบบทุนนิยมที่เหมือนไม่มีหนทางจะปฏิเสธได้

“ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” ตั้งคำถามกับเจตจำนงเสรีของมนุษย์ เหมือนดังชื่อเรื่อง “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” แต่ก็ไม่อาจทำได้ เพราะในแต่ละจังหวะชีวิตมี “หน้าที่” ให้ต้องปฏิบัติ ซึ่งหน้าที่เหล่านั้นถูกกำกับโดยค่านิยมของชนชั้นกลาง ได้แก่ การมีชีวิตที่มีความสุข มีครอบครัวที่เล็ก ๆ และที่สำคัญคือ มีความมั่งคั่งตามอุดมคติของทุนนิยม ซึ่งในปัจจุบันผู้คนเชื่อว่าเป็นการใช้ชีวิตที่มีความสุข แต่ไม่ใช่สำหรับตัวละคร “ผม” ในเรื่อง

“การออกไปเดินเล่น” ในเรื่องเป็นสัญลักษณ์ของการทำตามใจปรารถนาและเป็นความสุขด้านจิตใจ ซึ่งตัวละครเอกไม่เคยทำได้ ในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น เขาถูกควบคุมโดยกฎเกณฑ์ของพ่อแม่และโรงเรียนที่กำหนดให้เขาต้องเรียนหนังสือ และยิ่งไปกว่านั้นคือเรียนในสิ่งที่พ่อแม่เล็งเห็นว่ายังความก้าวหน้าให้แก่เขาและครอบครัว ซึ่งในเรื่องก็คือ กฎหมาย และอาชีพที่เขาถูกกำหนดให้ไว้แล้วจากภาระของตระกูลก็คือทนายความ

ทนายความเป็นอาชีพที่ให้ค่าตอบแทนสูงแต่ขณะเดียวกันก็หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรม เพราะหน้าที่ของทนายความคือต้องว่าความให้ลูกความชนะคดี แม้ลูกความจะเป็นผู้กระทำผิด ตัวละครเอกประสบปัญหานี้เช่นกันในอาชีพของเขา เขาต้องว่าความให้ลูกความที่ทำความผิดคดีข่มขืนเป็นฝ่ายชนะ ซึ่งเขาทำได้แต่ก็ต้องแบกรับความรู้สึกกร้าวกับตัวเองเป็นอาชญากรข่มขืนเจ้าทุกข์ซ้ำสองเสียเอง

ไม่เพียงแต่วิถีชีวิตที่ถูกกำหนดมาเพื่อประสบความสำเร็จและมีความสุขจะทำให้ขาดอิสรภาพ วิถีชีวิตที่ค้ำึงถึงแต่ “หน้าที่” และมายาคติของความสุขกับความมั่งคั่งยังได้บิดเบือนคุณธรรมและมโนธรรมให้กลายเป็นสิ่งสัมพัทธ์ การทำให้คนผิดพันผิด คนทุกข์ยิ่งทุกข์ ในการว่าความของทนายความนั้นทำให้ความถูกต้องกลายเป็นเรื่องที่ต้องตีความ ในประเด็นนี้เรื่องสั้นได้วิพากษ์วิจารณ์อุดมการณ์ชีวิตของชนชั้นกลางไปจนถึงที่สุด คือ การสามารถทำทุกอย่างได้เพื่อตัวเองโดยไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ซึ่งไม่ต่างอะไรกับนักลงทุนที่ซื้อสต็อกที่พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ผลกำไรมากที่สุดเช่นกัน

ในเรื่องสั้นตัวละครใช้ชีวิตตามกรอบของชนชั้นกลางที่ดีตั้งแต่เกิดจนวาระสุดท้ายของชีวิตที่เจ็บป่วย ความมุ่งหวังของเขาคือ “เอาเครื่องช่วยหายใจออกได้ไหมครับคุณหมอ ถอดออกเถอะ ไม่ต้องห่วงผมหรอก ผมแค่จะออกไปเดินเล่น...” (ภพ เบญญภา, 2553 : 16) ตรงข้ามกับลูกและภรรยาของเขาที่ร่ำร้องขอให้หมอยืดชีวิตเขาไว้ให้ได้แม้เขาจะต้องอยู่ในสภาพหลับไม่ตื่นเลยก็ตาม ความปรารถนาที่สวนทางกันของตัวละครเอกและครอบครัวแสดงให้เห็นถึงอุดมคติชีวิตที่ไม่เหมือนกัน การปรารถนาที่จะตายของตัวละครเอกคือการละทิ้งซึ่งวัตถุหรือแม้แต่สังขารของตัวเอง เพราะเขาเชื่อว่าวัตถุเหล่านี้ไม่เคยทำให้เขามีความสุขที่แท้จริงเลยตลอดชีวิต ในขณะที่อุดมคติของลูกและเมียของเขายังยึดติดอยู่กับการเป็นเจ้าของ การไม่สนใจว่าคนอื่นจะมีความสุขหรือไม่แต่การได้ยึดโยงร่างที่ยังหายใจแต่ไร้ความรู้สึกเอาไว้เป็นการทำเพื่อสนองตอบความรักและการอยากแสดงความรักของตนเองเท่านั้น

ทัศนคติที่แตกต่างกับของครอบครัวที่ตัวละคร “ผม” รู้สึกต่อความตายนั้น คือ ความปรารถนาและร้องขอที่จะตาย เพราะผมมองว่าความตายคืออิสรภาพที่จะปลดปล่อยผมจาก

พันธะและหน้าที่ที่สังคมคาดหวังต่อผู้ชายและผู้นำครอบครัวอย่างผมและผมก็พร้อมยอมรับความตายอย่างนิตี ความปรารถนาและเป็นสุขในวาระสุดท้ายที่กำลังจะมาถึงของชีวิตนี้สอดคล้องกับการมองความตายตามแนวคิดของปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่เห็นว่า มนุษย์สามารถเลือกความตายเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตได้เท่าๆ กับเลือกจุดหมายอื่น เพราะในโครงสร้างของการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์มีความตายเป็นสถานการณ์ที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความว่างเปล่า แต่เป็นความว่างเปล่าที่มีความหมายในตัวเองเหมือนเช่นช่วงหยุดตอนท้ายของทำนองดนตรี ความตายเองก็เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่ต่างกัน เป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ต่างกับข้อเท็จจริงอื่นๆ ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถเลือกที่จะตายได้ภายใต้การยินยอมรับผิดชอบทางเลือกนั้นของมนุษย์เอง (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, 2543 : 57 - 59) การเป็นสุขที่จะตายมากกว่าการดำรงอยู่ในกรอบอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมที่เรียกร้องและบีบคั้นให้คนไม่สามารถทำตามความปรารถนาของตนเองได้เป็นอีกหนึ่งความเสี่ยงในระดับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเสี่ยงภัยซึ่งเป็นผลมาจากความสุขความมั่งคั่ง ความปรารถนาที่จะตายจึงเป็นการตั้งคำถามต่อสาร์ตละหรือแก่นแท้ในความเป็นมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์ไม่อาจมีความสุขได้ในสภาพชีวิตที่เป็นอยู่แม้จะรายล้อมด้วยความสะดวกสบายและบุคคลอันเป็นที่รัก แล้วสิ่งใดคือความสุขที่แท้จริงของชีวิต

เรื่องสั้น “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” ไม่เพียงวิพากษ์อุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมของชนชั้นกลางว่าทำให้คนติดอยู่ในกรงขังของภาระและหน้าที่ มายาคติของการประสบความสำเร็จในชีวิตว่าต้องมีครอบครัวที่ดี หน้าที่การงานที่ดี และมั่งคั่ง แต่ยังแสดงให้เห็นถึงวงจรค่านิยมดังกล่าวที่พร้อมจะส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น จากพ่อสู่ลูกชาย ซึ่งสุดท้ายไม่อาจสร้างความสุขให้แก่ชีวิตได้อย่างแท้จริง หากความสุขนั้นจะวัดกันที่จิตใจไม่ใช่ความมั่งมี

“ความกดดันเหลือทนของชีวิต” ของเซตวัน เตือประโคน (2552) คล้ายคลึงกับ “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” แต่เล่าด้วยลีลาเสียดสีประชดประชันมากกว่า เป็นเรื่องของวิโรจน์ชายหนุ่มในครอบครัวชนชั้นกลางที่พ่อแม่ส่งเสริมให้เรียนโรงเรียนเอกชนที่ดี หลังเลิกเรียนต้องเรียนพิเศษเพื่อพัฒนาสติปัญญาให้เป็นเลิศ เรียนมหาวิทยาลัยในคณะที่ได้รับการยอมรับและประกันรายได้ แต่งงานกับผู้หญิงที่มั่งคั่งสมฐานะกันและกัน แต่ในที่สุดเขาเลือกที่จะยิงตัวตายในมหานครนิวยอร์ก ด้วยไม่สามารถทนต่อแรงกดดันอันเหลือทนของชีวิต

เรื่องสั้นเรื่องนี้เสียดสีอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมอีกเช่นกัน แต่ไม่ได้เน้นที่หน้าที่และการขาดอิสรภาพเท่าเรื่อง “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” ประเด็นสำคัญในเรื่อง “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” คือ การย้ำให้เห็นความกดดันที่มาจาก การดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยม โดยใช้สถานการณ์ “ตดแตก” หรือผายลมจากอาการท้องเสีย เป็นความเปรียบคู่ขนาน กล่าวคือเด็กชายวิโรจน์เคยตดแตกครั้งหนึ่งสมัยประถม เนื่องจากเขาขออนุญาตครูไปเข้าห้องน้ำ ซึ่งความสุขระหว่างเข้าห้องน้ำของเขาก็คือการอ่านหนังสือการ์ตูนไปพร้อมกัน เพราะในเวลาปกติเขาไม่ได้รับ

อนุญาตให้ทำเรื่องไร้สาระแบบนั้น แต่วันนั้นหนังสือการ์ตูนที่ซ่อนไว้ในห้องน้ำโรงเรียนหายไป เขาจึงวิ่งกลับมาที่ห้องเพื่อหาหนังสือการ์ตูน เขาอดกลั้นอาการปวดท้องจนสุดความสามารถ แต่ในที่สุดก็ไม่ไหวกลายเป็นวีรกรรม “ตดแตก” ที่เพื่อนๆ ล้อเขามาจนโต ไม่เว้นแม้แต่ภรรยาอดีตเพื่อนร่วมชั้นซึ่งเป็นลูกเจ้าของร้านเพชรที่แม่จัดแจงจับคู่ให้

อาการ “ตดแตก” ของวิโรจน์เปรียบเหมือนความอดทนอดกลั้นที่เขา米ต่อการใช้ชีวิตในแบบทุนนิยม เขาไม่เคยปฏิเสธสิ่งทีค่านิยมในสังคมและพ่อแม่เขาบอกว่าดี ไม่ว่าจะป็นโรงเรียนเอกชน การเรียนพิเศษ การเป็นวิศวกร สารพัดภาษาที่ต้องเรียนเพิ่มเติม ปริญญาโท ปริญญาเอก และการแต่งงานกับลูกสาวเจ้าของร้านเพชร ชีวิตที่เหมือนจะมีความสุขและประสบความสำเร็จดำเนินไปด้วยดี จนวันหนึ่งหลังจากทะเลาะกับภรรยาวิโรจน์ก็ยิงตัวตาย เรื่องไม่ได้ระบุขบวนการทะเลาะ ไม่ได้ไปรยปัญหาให้เห็นเด่นชัด เพราะที่ชัดเจนที่สุดในชีวิตวิโรจน์คือการต้อง “ทน” ทำในสิ่งทีใครๆ ก็ว่าดี การตายจึงเป็นจุดสิ้นสุดของความอดทน

“เหตุการณ์ตดแตก” เป็นความอดกลั้นเพื่อหวังว่าจะได้ใช้เวลาอันหลุดรุษกับการ์ตูนเล่มโปรด ในขณะที่อีกภาพเปรียบของชีวิต คือ ความอดทนต่อชีวิตทีกดดันว่าต้องดีทีสุด ต้องเดินไปตามเป้าหมายทีสมบูรณ์แบบ ต้องเรียนพิเศษเพื่อให้เก่งกว่าคนอื่น ต้องเรียนวิศวกรรมศาสตร์ เพราะตลาดงานต้องการและเพื่อแสดงความเป็นชายชาติตรี ต้องแต่งงานกับคนทีฐานะคู่ควรเหมาะสม ฯลฯ เหล่านี้ป็นแบบแผนชีวิตทีถูกกำหนดโดยวิธีคิดของทุนนิยมทีให้คุณค่ากับมูลค่าแรงงานในตลาด การป็นคนเก่งและเหนือกว่าคนอื่นจะช่วยให้ได้งานทีดีและนำไปสู่ความสำเร็จ แต่จากเรื่องจะเห็นว่ววิโรจน์ไม่เคยมีความสุขทีแท้จริงเลย เพราะเขาอยากเรียนอักษรศาสตร์ อยากอยู่ชมรมวรรณศิลป์ แต่นั่นคือสิ่งทีถูกห้าม

การมีชีวิตอยู่ในกรอบเกณฑ์ทีถูกกำหนดแล้วทั้งจากพ่อแม่และค่านิยมของสังคมได้ลดทอนตัวตนของวิโรจน์ในฐานะปัจเจกบุคคล เขาไม่สิทธิ์ทีจะออกแบบชีวิตตัวเองไม่ว่าจะด้านการศึกษา การทำงาน หรือแม้แต่คู่ครอง ตัวตนของเขาถูกประกอบสร้างขึ้นมาโดยพ่อแม่และสังคม อย่างเดียวทีบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของเขาทีเขาสร้างมันขึ้นมาเองคือ “เหตุการณ์ตดแตก” ซึ่งดังกล่าวมาแล้วว่วป็นสัญลักษณ์ของความเหลือทนต่อชีวิตทีถูกชุดคุณค่าทีวัดค่านิยมทางวัตถุของสังคมกำหนด แต่เหตุการณ์นั้นก็ถูกทำให้ป็นเรื่องน่าอับอายและป็นตราบาปในชีวิตของวิโรจน์

ความขัดแย้งระหว่างความเป็นปัจเจกบุคคลทีถูกกดทับของวิโรจน์กับแบบแผนชีวิตแบบทุนนิยมดำเนินไปถึงทีสุดเมื่อเขาตัดสินใจทีจะยิงตัวตายหนีจากความกดดันทั้งหลายของชีวิต ทีน่าสนใจก็คืองานเขียนเกี่ยวกับประวัติชีวิตของเขาทีเขาเขียนขึ้นเองได้กลายเป็น 1 ใน 10 หนังสือดีทีสุดของวรรณกรรมไทยในรอบ 100 ปี การประสบความสำเร็จของหนังสือดังกล่าวจึงป็น

การประกาศความเป็นตัวตนในฐานะปัจเจกบุคคลครั้งแรกในชีวิตของวิโรจน์ ซึ่งเขาไม่เคยทำได้เลย ก่อนหน้านี้

ความตายในเรื่อง “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” ถูกใช้เพื่อให้หลุดพ้นจากชีวิตในวิถีของทุนนิยมที่สะสมวัตถุ ความมั่งคั่ง ความสำเร็จที่ไม่ใช่ด้านจิตใจ ซึ่งอาจดูเหมือนกับเรื่อง “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” แต่เมื่อพิจารณาดูจะเห็นว่า การร้องขอที่จะตายกับการฆ่าตัวตายนั้นมีค่าไม่เท่ากัน การร้องขอที่จะตายในเรื่อง “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” แสดงถึงความปรารถนาและการไร้อำนาจต่อรองของมนุษย์ที่ไม่อาจปฏิเสธอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยม มนุษย์ทำได้เพียงร้องขอและเฝ้ารอรอการยินยอมจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือว่าไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ เจ้านาย หรือแม้แต่ครอบครัวซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นร่างทรงของภาคด้านต่างๆ ของพันธะหน้าที่ที่เงื่อนไขชีวิตตามครรลองของทุนนิยมผูกมัดปัจเจกบุคคลเอาไว้โดยเฉพาะกับมนุษย์เพศชาย ในวัยเด็กพ่อแม่ได้ปลูกฝังค่านิยมของการเรียนดีและต้องเป็นที่หนึ่งให้แก่ลูกด้วยวาทกรรมการสร้างอนาคตที่ดีซึ่งผูกพันกับหน้าที่การงานที่มั่นคงและมั่งคั่ง ในวัยทำงานสังคมทุนนิยมได้ตัดสินและประเมินค่าความสำเร็จในชีวิตของผู้คนด้วยมูลค่าจากแรงงานที่เขาได้รับโดยไม่สนใจว่าในการประกอบหน้าที่นั้นคนจะต้องฉ้อฉลต่อความรู้สึกตนเองและต่อผู้อื่นเพียงใดเพราะความรู้สึกหรือคุณค่าด้านจิตใจไม่ใช่มาตรวัดที่สังคมทุนนิยมยึดถือ เมื่อเข้าสู่วัยครองเรือนสังคมแบบบิดาธิปไตยก็ได้หยิบยื่นบทบาทว่าผู้นำครอบครัวที่ต้องมีฐานะมั่นคงพร้อมรองรับและเลี้ยงดูสมาชิกทุกคนในครอบครัวให้แก่ “พ่อ” ด้วยสภาพเช่นนี้ตัวละครผมในเรื่อง “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” จึงทำได้เพียงร้องขอที่จะเป็นอิสระจากพันธนาการทางสังคมต่างๆ ในขณะที่วิโรจน์ใน “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” ที่แม่จะถูกคาดหวังจากสังคมไม่ต่างกับผมใน “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” แต่วิโรจน์ตัดสินใจที่จะฆ่าตัวตายเพื่อเป็นอิสระจากความกดดันของวิถีชีวิตแบบทุนนิยม การฆ่าตัวตายของวิโรจน์เปรียบเหมือนการส่งคืนอำนาจที่จะใช้ชีวิตของตนเองให้แก่ผู้ชายอีกครั้งแต่นั้นหมายถึงต้องแลกด้วยชีวิต การตายของวิโรจน์จึงไม่การตายที่ว่างเปล่าและไร้ความหมาย แต่เป็นการตายเพื่อสร้างความหมายให้กับตนเองอย่างแท้จริงโดยไม่ตกอยู่ภายใต้ความกดดันของสังคมอีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นความสำเร็จของหนังสืองานศพของวิโรจน์ยังตอกย้ำให้เห็นถึงชีวิตที่ถือกำเนิดขึ้นใหม่และเป็นความสำเร็จที่ยั่งยืนกว่าความสำเร็จทางวัตถุแบบทุนนิยม เพราะแม้กายสังขารของเขาจะไม่ได้ดำรงอยู่ในโลกนี้แล้ว แต่ชื่อของเขาจะเป็นที่จดจำยืนนานยิ่งกว่าความสำเร็จทางวัตถุตามวิถีทางของทุนนิยมที่เขาถูกปลูกฝังและยึดเยียดให้ตลอดมา

อาจกล่าวได้ว่า สำหรับเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องที่ต่างวิพากษ์อุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมและเลือกใช้ความตายเป็นการหนีออกจากวิถีชีวิตดังกล่าว ได้วางสถานะของปัจเจกบุคคลในสังคมทุนนิยมไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ ใน “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” เป็นปัจเจกบุคคลถูกแบบแผนชีวิตที่สังคมคาดหวังตีกรอบให้ไม่อาจตัดสินใจในแต่ละจังหวะชีวิตของตนได้แม้แต่ในวาระสุดท้ายของ

ชีวิต ในขณะที่ “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” วางสถานะของปัจเจกบุคคลไว้ในท้ายที่สุดก็เป็นผู้กำหนดแบบแผนชีวิตของตนเอง แม้จะด้วยวิธีการทำร้ายตนเองแต่นั้นก็เพื่อทบทวนทำลายมายาคติของชีวิตที่กดทับความสุขและความเป็นมนุษย์เอาไว้

“ชายชรา” เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะปฏิเสธรูปชีวิตแบบทุนนิยมที่สะสมความร่ำรวยโดยมุ่งหวังว่าจะทำให้มีความสุข เป็นเรื่องราวของชายชราผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีชีวิตที่มั่งคั่งและสร้างความมั่นคงให้แก่ทุกคนในครอบครัว แต่ชีวิตบั้นปลายของเขาช่างโดดเดี่ยวเพราะทุกคนที่เขารักได้ตายจากเขาไปหมดแล้ว นอกจากนี้ในใจของเขามีความฝันที่หน้าที่การงานและบทบาทของการเป็นผู้นำครอบครัวไม่อาจเอื้อให้เขาทำมันให้เป็นจริงได้ นั่นคือ ความฝันอยากเป็นนักเขียน ลูกชายคนเล็กของเขาคือผู้ที่เขาวาดหวังให้สืบทอดความฝันของเขาเพราะลูกคนนี้มีความสามารถและมีรักการเขียน แต่ลูกชายก็ได้หายออกจากบ้านไปโดยไม่รู้สาเหตุ จนวันหนึ่งลูกชายก็กลับมาและยอมรับความผิดที่ไม่เชื่อฟังพ่อและเขาก็ได้สานฝันของพ่อให้เป็นจริงด้วยการเป็นนักเขียน แต่เขาก็ได้ตายจากชายชราไปแล้ว

เรื่องแสดงให้เห็นว่าบทบาทหน้าที่ของพ่อในฐานะผู้นำครอบครัวสวนทางกับความฝันอยากเป็นนักเขียนอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการดูแลครอบครัวให้มีความสุขถูกนำไปเชื่อมโยงกับการมีชีวิตที่ดีและสะดวกสบาย ชายชราผู้สวมบทบาทของพ่อจึงต้องทิ้งฝันวัยหนุ่มของตนเอง “หลังให้หนังสือและหันหน้าเข้าหาการเป็นทนายความ [...] ว่าความใหลูกค้าจนประสบความสำเร็จ [...] เป็นที่พึงพาอาศัยให้แก่คนในครอบครัว” (กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 138) การเลือกเส้นทางชีวิตที่เป็นงานนอกบ้านที่ได้ค่าตอบแทนสูงอย่างทนายความแสดงถึงการยอมรับอุดมการณ์ชีวิตที่ต้องสะสมความมั่งคั่งตามแบบแผนของทุนนิยม ซึ่งตัวละครก็ทำได้อย่างประสบความสำเร็จแต่ทว่าในบั้นปลายชีวิตของเขาก็กังคังไม่พบความสุขที่แท้จริง เพราะเมื่อไม่เหลือครอบครัวให้ดูแลความสำเร็จและเงินทองที่เขาหามา ก็ไม่มีความหมาย

จากจุดนี้จะเห็นว่าบทบาทของพ่อในฐานะผู้ดูแลและผู้นำครอบครัวดำรงอยู่ได้เพราะเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ให้คุณค่ากับแรงงานนอกบ้านที่สร้างมูลค่า เมื่อผู้ชายสามารถทำงานหาเงิน ได้ค่าตอบแทนสูง พวกเขาจึงประสบความสำเร็จตามวิถีทางของทุนนิยม ซึ่งค่าจุนอำนาจและบทบาทของพ่อในครอบครัวพร้อมกัน เรื่องสั้นสองเรื่องที่ว่าถึงก่อนหน้านี้อีกมีตัวละครชายเป็นตัวละครหลักผู้ปรารถนาจะหลุดพ้นไปจากอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมเช่นกัน ซึ่งที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทของผู้ชายในสังคมมาพร้อมความคาดหวังที่จะประสบความสำเร็จโดยมีสถานะทางเศรษฐกิจมั่นคงมากพอที่จะดูแลครอบครัว ตัวละครชายในเรื่องสั้นทั้งสามจึงถูกคาดหวังให้ดำเนินชีวิตไปตามแบบแผนดังกล่าว

ในเรื่อง “ชายชรา” ยังมีตัวละครผู้ชายอีกตัวหนึ่งซึ่งก็คือลูกชายคนเล็กผู้หนีออกจากบ้านและกลับมาพบพ่อตนเองอีกครั้งในสภาพของผู้ที่กลับมาจากความตาย

“พ่อครับ พ่อฟังผมนะ ผมรู้ว่าเรื่องราวที่ผ่านมาผมผิดที่ทำให้พ่อติดค้างในใจ แต่มันไม่ใช่ความผิดอะไรของพ่อเลย ผมแค่อ่านหนังสือบางเล่มแล้วอยากทำอย่างตัวละครที่ออกไปผจญภัยในชีวิต ออกไปโลดแล่นในโลกอันแสนกว้างใหญ่ และเมื่อผมลงมือทำมันจริงๆ ผมก็ไม่มีโอกาสถอยหลังได้อีกแล้ว มันก็เท่านั้น”

(กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 141 - 142)

นี่คือคำพูดของลูกชายคนเล็กที่พูดกับชายชราหรือพ่อของเขาหลังจากกลับมาจากความตายพร้อมด้วยหนังสือที่เขาแต่งเองเล่มแรกและเล่มสุดท้าย การให้ลูกชายยอมรับความผิดพลาดของตนเองที่เดินตามความใฝ่ฝัน ไม่เลือกวิถีชีวิตที่มั่นคงแบบพ่อแสดงการยอมรับโดยุขุณีของผู้ชายที่เลือกทำตามความฝันและจินตนาการของตนเอง แต่ทว่าก็ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ การตายของลูกชายคนเล็กจึงช่วยตอกย้ำให้เห็นกว่าอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมที่ต้องสังขมความมั่งคั่งเท่านั้นที่จะทำให้ผู้ชายประสบความสำเร็จเหมือนดังที่ชายชราประสบและมีชีวิตอยู่ยืนนาน

เรื่องพยายามแสดงให้เห็นด้านที่ไร้ความสุขในการใช้ชีวิตตามวิถีของทุนนิยมผ่านความโดดเดี่ยวในบั้นปลายชีวิตและการไม่เคยสมหวังในความฝันของชายชรา แม้เขาจะสามารถอุปถัมภ์ทุกชีวิตได้ร่มเงาของเขาได้ แต่ความมั่นคง ยืนยงของเขาก็ทำให้เขาต้องโดดเดี่ยวเมื่อไม่เหลือใครให้ดูแล เรื่องให้ความหมายการดำเนินชีวิตตามแบบแผนของผู้ชายชนชั้นกลางที่ต้องหาเงินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวว่าเป็นการเสียสละตนเองเพื่อคนอื่น ซึ่งความหมายของวิถีชีวิตดังกล่าวจะหมดไปทันทีเมื่อภาระหน้าที่หมดลง แต่อย่างไรก็ตามการให้ลูกชายคนเล็กกลับมามอบหนังสือเพื่อสานฝันของชายชราอีกครั้งก็เปรียบเสมือนรางวัลสุดท้ายที่มอบให้แก่ผู้ซื้อสัตย์ในเส้นทางของทุนนิยม

การกลับมาจากความตายของลูกชายคนเล็กเป็นกลิ่นอายของสังขนิมมหัสจรรย์ที่สร้างความพร่าเลือนของพื้นที่คนเป็นกับพื้นที่คนตาย โดยพ่อไม่ได้หวาดกลัวต่อสถานะใหม่ของลูกเลย กลับกันพ่อยังรู้สึกเหมือนลูกไม่ได้เป็นคนตายและยังเรียกร้องให้ลูกอยู่กับตน การใช้ความมหัศจรรย์ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ทำหน้าที่ตั้งคำถามกับอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมที่ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักในสังคมปัจจุบัน ว่าการสะสมความมั่งคั่งรวมถึงบทบาทและสถานะของความเป็นชาย

ที่ต้องเป็นผู้นำครอบครัวและมีความสุขสบายของคนในครอบครัวเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จนั้นคือวิถีทางหลักที่จะยังความสุขอย่างยั่งยืนมาให้แก่นุชย์จริงหรือ

หากในสังคมปัจจุบันมองว่าการใช้ชีวิตโดยสามารถเลี้ยงดูคนทุกคนในครอบครัวได้ มีเงินทองจับจ่ายใช้สอยมากมาย เป็นชีวิตที่ได้รับการยอมรับว่าประสบความสำเร็จและเป็นแบบแผนชีวิตที่ผู้ชายทุกคนแสวงหาในฐานะผู้นำครอบครัวที่ดี การหนีออกจากบ้าน ผจญภัยในโลกกว้าง และเลือกทำตามความใฝ่ฝันของตนเช่นลูกชายคนเล็กก็คือการปฏิบัติที่นอกแบบแผนหรือกรอบเกณฑ์ของผู้นำครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ การให้โลกทัศน์ทั้งสองแบบนี้มาเผชิญหน้ากันในพื้นที่และเวลาของความมหัศจรรย์จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ โลกทัศน์แบบนักฝันได้ส่งเสียงแย้งกับโลกทัศน์แบบทุนนิยมที่คิดว่าความมั่งคั่งคือความสุข แต่เนื่องจากทั้งทุนนิยมและปิตาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ชีวิตที่ครอบงำสังคมอย่างกว้างขวางและยาวนาน การปฏิเสธอุดมการณ์ชีวิตรูปแบบดังกล่าวจึงไม่อาจเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ได้ในเรื่องสั้น เพราะตราบดีที่ผู้ชายตามอุดมคติยังต้องทำหน้าที่หาเลี้ยงทุกคนในครอบครัว การสะสมความมั่งคั่งก็ยังเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ ด้วยเหตุนี้แม้เรื่องจะพยายามให้ความมหัศจรรย์เปิดเผยให้เห็นความสุขอันเกิดจากการได้ทำตามความใฝ่ฝัน แต่เรื่องก็ยังต้องแสดงให้เห็นการจบสิ้นและไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ของความฝันในโลกของความจริงในท้ายที่สุด การปะทะกันจึงนำไปสู่การประนีประนอมที่ตระหนักรู้ว่าทั้งโลกทัศน์แบบนักฝันและแบบทุนนิยมไม่ได้ดีพร้อมสมบูรณ์ แต่เพื่อการเป็นชายตามแบบอุดมคติ ซึ่งผู้ชายไม่อาจหลุดพ้น เพราะมันมาพร้อมอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ชายในมิติต่างๆของสังคม ผู้ชายจึงต้องยอมที่จะเลือกเดินตามวิถีของผู้นำครอบครัวที่ดีด้วยการทอดทิ้งความฝันแม้จะต้องเจ็บปวดกับความโดดเดี่ยว แต่พวกเขาที่ได้รับอำนาจ การยอมรับ และการนับถือเป็นสิ่งตอบแทน

การกลับมาจากความตายของลูกชายคนเล็กในด้านหนึ่งจึงเป็นตัวแทนของการใช้ชีวิตตามใจอิสระ ไล่ไขว่คว้าความฝันที่แม้จะไปถึงเป้าหมายแต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นความสำเร็จ เหมือนดังหนังสือที่ลูกชายคนเล็กเขียนและนำมาให้พ่อ เป็นหนังสือเพียงเล่มเดียวที่เขาเขียนแต่มันไม่ประสบความสำเร็จเลย การตายของลูกชายคนเล็กแสดงถึงการไม่อาจดำรงอยู่ได้จริงของความฝันหรือเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมและปิตาธิปไตยที่เรียกร้องให้ผู้ชายให้เป็นผู้ นำ ปกป้องและดูแลครอบครัว การตายเป็นสัญลักษณ์ของการหมดสิ้น ไม่อาจจับต้องได้ และยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังให้ลูกชายคนเล็กออกปากขอโทษและยอมรับกับพ่อว่าตนได้ตัดสินใจผิดที่ออกไปจากบ้านหรือก็คือการออกไปจากเส้นทางชีวิตที่ทุนนิยมและปิตาธิปไตยขีดไว้ให้ตนเอง อย่างไรก็ตามก็ตามการกลับมาเผชิญหน้ากับพ่ออีกครั้งของลูกชายคนเล็กก็เป็นตั้งน้ำทิพย์ที่ชุบจิตใจที่แห้งผากของพ่อให้กลับมีชีวิตชีวา และยังเป็น การสืบทอดและสานต่อสายสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกให้แน่นแฟ้นขึ้น

นับเป็นการเติมเต็มทั้งทางด้านจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกชายที่สุดท้ายแล้วลูกก็ยังยอมรับและรับถือใน “กฎของพ่อ” หรือวิถีทางแห่งปิตาธิปไตยที่ตนเคยหลีกเลี่ยง

เรื่องสั้น “ชายชรา” แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวกับการยอมรับวิถีชีวิตแบบทุนนิยม ซึ่งในเรื่อง ผมแค่จะออกไปเดินเล่น และ “ความกดดันเหลือทนของชีวิต” ที่ใช้ตัวละครชายดำเนินเรื่องเช่นกันไม่ได้แสดงให้เห็นไว้อย่างชัดเจนเช่นนี้ เนื่องจากทั้งสองเรื่องดังกล่าวมุ่งที่จะตั้งคำถามและขบคิดทบทวนถึงวิถีชีวิตแบบทุนนิยมที่ถือเป็นอุดมการณ์หลักของชนชั้นกลางในปัจจุบัน เรื่องสั้นทั้งสามได้แสดงให้เห็นว่าเงินทองและวัตถุไม่ได้นำมามนุษย์ไปสู่ความสุขที่แท้จริง และสำหรับผู้ชายเป็นสิ่งที่ต้องเลือก หากไม่อาจต้านทานค่านิยมที่นิยามความสำเร็จจากฐานะและความมั่งคั่ง ผู้ชายที่สวมบทบาทของพ่อและผู้นำครอบครัวก็ต้องจำยอมอยู่ในวิถีดังกล่าวเหมือนที่ชายชราในเรื่อง “ชายชรา” และ ผม ในเรื่อง “ผมแค่จะออกไปเดินเล่น” ต้องประสบ ความแตกต่างของ “ผม” กับชายชราอยู่ที่คนหนึ่งตระหนักรู้ถึงอิสรภาพที่ถูกฉีกรอน ในขณะที่อีกคนสมยอมกับรูปแบบชีวิตดังกล่าว

ในสังคมเสี่ยงภัยความทุกข์ทรมานหรือความเสี่ยงของผู้คนไม่ได้สัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจเหมือนในสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่ยุคแรกๆ แต่ตรงกันข้ามชีวิตที่อยู่ดีมีสุขนี่เองที่ยิ่งทำให้มนุษย์พบกับความทุกข์หรือความเสี่ยงในรูปแบบใหม่ๆ ในกรณีที่ปรากฏในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่าการใช้ชีวิตโดยให้คุณค่ากับความสำราญ ความร่ำรวย ชื่อเสียงและวัตถุที่อำนวยความสะดวกสบายให้มนุษย์ซึ่งเป็นค่านิยมที่เป็นผลพวงของทุนนิยมและวัตถุนิยมเหล่านี้ไม่ได้สนองตอบความสุขด้านจิตใจของมนุษย์แต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นวิถีดังกล่าวยังกลายเป็นที่กักขัง ทำให้มนุษย์ขาดอิสรภาพซึ่งนำไปสู่การเผชิญหน้ากับความทุกข์ในรูปแบบใหม่นั้นเอง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นที่กล่าวถึงทุนนิยมกับสังคมบริโภคนิยมได้แสดงให้เห็นถึงสังคมร่วมสมัยที่วัฒนธรรมบริโภคและความเจริญทางวัตถุแผ่ขยายไปสู่ทุกมิติของชีวิตไม่ว่าวันแม้แต่ความตาย การเข้ามามีบทบาทครอบงำชีวิตของทุนนิยมได้แสดงให้เห็นว่ามายาคติของความสุขและความสำเร็จในชีวิตที่ทุนนิยมสร้างขึ้นไม่อาจตอบสนองความสุขด้านจิตใจให้แก่ชีวิตได้อย่างแท้จริง กลับกันมันกลับกลายเป็นการควบคุมและจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ อย่างไรก็ตามน่าสังเกตว่าเรื่องสั้นทั้งหมดใช้ลีลาและท่าทีของการเล่าเรื่องอย่างเสียดสี ประชดประชัน ซึ่งทำที่ดังกล่าวในแง่หนึ่งช่วยลดทอนความรุนแรงและความเป็นปฏิกิริยาต่อทุนนิยมและบริโภคนิยมลงได้ ทั้งนี้เพราะท่าทีดังกล่าวคลายความจริงจังและสร้างอารมณ์ขันอยู่ในที นอกจากนี้การเสียดสีประชดประชันยังเป็นทางออกหนึ่งในการวิพากษ์วิจารณ์วิถีทุนนิยมไปในตัว

3.2 ความตายกับวิถีชีวิตสมัยใหม่

สังคมไทยกำลังเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองอย่างต่อเนื่อง พฤติกรรมการดำรงชีวิตและการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไปจากอดีต โดยกระแสวัตถุนิยมที่เข้าสู่ชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนทำให้มีความสุขมากขึ้น แต่ความสุขลดลง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็ลดน้อยลงในลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น [...]

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์)

นี่คือส่วนหนึ่งข้อความสรุปการพัฒนาที่ผ่านมาที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554 แผนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการพัฒนาในยุคก่อนหน้าที่ได้สร้างวิถีชีวิตใหม่ที่สัมพันธ์กับความเป็นเมืองและแนวคิดวัตถุนิยมซึ่งกำลังหันกลับมาสร้างปัญหาให้สังคมไทยในวงกว้าง โดยเฉพาะการขยายตัวของความเป็นเมืองที่มีผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนลดน้อยคน จากเดิมที่ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมอันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันภายในชุมชน มาสู่การเป็นสังคมเมืองที่ผู้คนมีเศรษฐกิจกำกับชีวิต แผนพัฒนาฯ สรุปสาระสำคัญที่น่าสนใจคือ “ชุมชนมีความสุขมากขึ้นแต่ความสุขลดลง” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมเริ่มตระหนักถึงทิศทางการพัฒนาประเทศที่เน้นแต่วัตถุและความเจริญว่าไม่ใช่ทางเลือกที่จะรักษาวิถีชีวิตและสร้างความสุขอันยั่งยืนให้แก่สังคมได้อีกต่อไป

การกลายเป็นเมืองเป็นสิ่งที่ปฏิเสธได้ยากในกระบวนการพัฒนาเพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้วัดความสำเร็จจากดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจอย่างรายได้ต่อหัวของประชากร ยอดการส่งออก หรือตัวเลขการเติบโตของเศรษฐกิจ เมื่อประเทศประสบความสำเร็จในการปรับโครงสร้างการผลิตจากเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรมและการส่งออกได้สำเร็จในทศวรรษที่ 2530 ความเป็นเมืองและวิถีชีวิตสมัยใหม่ก็ได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแล้ว

3.2.1 ความตายในเมืองใหญ่ : ความสัมพันธ์ที่ไม่ผูกพัน

ทูลุส เวิร์ท (Wirth, 1980 อ้างถึงใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559 : 23) มองว่าเมืองไม่ได้เป็นพื้นที่ที่อยู่หนึ่งเป็นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ แต่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนที่อาศัยอยู่ มีบทบาทหล่อหลอมพฤติกรรมและนิสัยของคนเมือง สามารถควบคุมและกระตุ้นวิถีชีวิตของคน ในการที่จะวิเคราะห์สภาพของเมืองได้นั้นจำเป็นต้องมีลักษณะพื้นฐานของเมือง 3 ประการคือ

จำนวนประชากร ความหนาแน่นของการตั้งรกรากและความหลากหลาย การศึกษาองค์ประกอบทั้งสามล้วนสัมพันธ์กับสภาพจิตใจของคนเมือง

ขนาดและความหนาแน่นจะเป็นตัวกำหนดความเป็นเมืองในเชิงกายภาพแต่ขณะเดียวกันก็จะสัมพันธ์กับความหลากหลาย เมืองจึงไม่มีวัฒนธรรมที่เป็นหนึ่งเดียวหรือประสบการณ์เดียว ชาวเมืองจึงไม่มีอัตลักษณ์ร่วมที่เป็นหนึ่งเดียว ขนาดและความหลากหลายมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ของชาวเมืองไม่ลึกซึ้ง มีความสัมพันธ์แบบแบ่งส่วนหรือขึ้นกับความชำนาญเฉพาะ (segmented, specialized) กล่าวคือเป็นความสัมพันธ์ที่ตามมาพร้อมกับหน้าที่ ความสัมพันธ์ในเมืองจึงเป็นแบบทุติยภูมิ (secondary) มากกว่าปฐมภูมิ (primary) แบบชนบท แม้จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ต้องเผชิญหน้ากัน แต่คนในเมืองก็ฉาบฉวยไม่เป็นกันเอง ลักษณะชาวเมืองในความคิดของเว็รท์ คือ ไร้ตัว ไม่สนใจใคร ไม่มีชีวิตชีวา (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545 : 50 – 53)

นักทฤษฎีเมืองเกออร์ก ซิมเมล (Simmel อ้างถึงใน กฤษฎา ขำยัง, 2552 : 19) ได้ให้ภาพเมืองทั้งมิติเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ ในมิติเชิงบวก เมืองเป็นพื้นที่ที่มอบอิสรภาพให้ปัจเจกบุคคลได้ไขว่คว้าสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่ห่างเหินและแปลกหน้ากันของผู้ชนในสังคมเมือง ทำให้ผู้คนสามารถเลือกใช้ชีวิตที่แตกต่างจากคนอื่น สามารถประกอบสร้างอัตลักษณ์ตามที่ต้องการ ส่วนมิติเชิงลบนั้นก็เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่ห่างเหินและแปลกหน้านั้นเองที่อาจบ่มเพาะความรู้สึกโดดเดี่ยว แยกแยกต่อสิ่งแวดล้อมและต่อตนเอง

ความโดดเดี่ยวแปลกหน้ากันของผู้คนในเมืองทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเมืองดำเนินไปอย่างผิวเผินและฉาบฉวย ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ให้คุณค่ากับวัตถุ คำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน มิติด้านจิตใจของผู้คนในเมืองจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกให้ค่า มนุษย์ในเมืองอาจรวมกลุ่มกันเพียงชั่วคราวช่วยยามเพื่อรับรู้ในเรื่องเดียวกัน ประเด็นเดียวกัน แต่ก็เป็นการผสานและแยกตัวเองออกจากคนอื่นไปพร้อมกัน ทำให้คนไม่เกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับความทุกข์ร้อนของผู้อื่น การไม่รับรู้ความทุกข์ของผู้อื่นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระเบียบทางสังคมแบบศีลธรรมซึ่งเป็นระเบียบสังคมของชนบท มาเป็นระเบียบสังคมที่ยึดหลักเหตุผลตามแบบสังคมเมือง (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545 : 40 – 52) ส่งผลให้ระบบคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมเมืองพรา่เลือนและไม่ได้อยู่ในกรอบเหมือนสังคมชนบท

เรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นความสำคัญของพื้นที่เมืองซึ่งกำหนดและควบคุมความสัมพันธ์ของผู้คนก็คือเรื่อง “คำสาป” ของกัตตูญู สว่างศรี (2554) เรื่องใช้ความสัมพันธ์ของตัวละครสามตัวในสถานการณ์เฉพาะแสดงถึงการไม่อาจสานสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งของคนเมือง ชายคนหนึ่งต้องคำสาปให้ขับรถเวียนวนไปตามท้องถนนในเมืองใหญ่ โดยไม่อาจหยุดขับรถได้แม้เพียงวินาที เพราะการ

หยุดแต่ละครั้งจะทำให้คำสาปทำงาน ร่างกายเขาจะปวดแสบปวดร้อน ทุกข์ทรมานเป็นที่สุด สิ่งที่เขาทำได้จึงเพียงยินยอมอยู่ในวิถีของคำสาป และสูญเสียความเป็นตัวเองไปทุกที

เขาต้องคำสาปให้ขับรถอยู่ตลอดเวลา

และแม้แต่ตัวเขาเองก็ยังไม่รู้เลยว่าตัวเองนั้นต้องคำสาปนี้ได้อย่างไรกัน [...] เขาไม่จำเป็นต้องดื่มกิน ไม่จำเป็นต้องเข้าห้องน้ำ เปลี่ยนเสื้อผ้า หรือเติมน้ำมันให้แก๊รถ และอื่นๆ ไตๆ ที่พอจะเป็นคำถามได้อีก

คำสาปก็คือคำสาป และมันทำให้เขาทำได้เพียงขับรถไปเรื่อยๆ

บนถนนที่ยอกย้อนร้อยเรียงยาวไกล เขาก็ได้ขับผ่านไปแทบจะหมดทุกทิศทุกถิ่นทางแล้ว นั่นหมายถึงการขับรถโดยต้องคำสาปของเขากินระยะเวลาานพอดูมันช่างนานแสนนานเกินกว่าที่เขาจะจดจำอะไรได้ด้วยซ้ำ เป็นเรื่องน่าแปลกหรืออาจจะเพราะเขาเห็นตัวเองไม่มากพอ ทุกครั้งที่เขาส่องกระจกเหมือนกับว่าทุกอย่างในตัวของเขาไม่มีสิ่งใดเปลี่ยนไปเลยแม้แต่น้อย ทว่าเขากลับจำตัวเองได้น้อยลงทุกทีที่จ้องมองดวงตาตนเอง

(กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 81 – 82)

การถูกสาปโดยที่ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ ทั้งที่ “ก่อนต้องคำสาปเขาเป็นคนที่เพื่อนฝูงมากมายมีใช้น้อย มีหน้าที่การงานชั้นเยี่ยมในบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง” (กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 83) แสดงให้เห็นการถูกจรรของวิถีชีวิตที่วนซ้ำของเมืองกลิ่นกิน ไม่ต่างกับการขับรถวนเวียนไม่รู้จักหยุด คำสาปอาจเปรียบได้กับวิถีของเมืองที่ผู้คนต้องปฏิบัติตามกิจวัตรเดิมๆ ซ้ำๆ ตื่นเช้า ผจญกับรถติดไปทำงาน เลิกงานรถติด กลับบ้านเพื่อทำอย่างเดิมในวันรุ่งขึ้น เป็นวงจรและจังหวะชีวิตในรูปแบบเดิมซ้ำๆ จนทำให้สูญเสียความเป็นมนุษย์ ซึ่งเรื่องเสนอผ่านการจดจำตัวเองได้น้อยลงทุกทีของตัวละคร

ความสัมพันธ์ของผู้คนที่ปรากฏในเรื่องสั้น “คำสาป” เป็นไปในลักษณะของการข้องเกี่ยวกันเชิงหน้าที่เป็นหลักซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของชีวิตในเมือง เราอาจพบเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของรถไฟฟ้าทุกวันแต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะรู้จักชื่อของเขา เราอาจได้ใกล้ชิดกับผู้คนมากมายบนรถไฟฟ้าในชั่วโมงเร่งด่วน แต่ทุกคนเป็นเพียงผู้โดยสารที่พบกันในช่วงเวลาหนึ่งก่อนจะผลจากกันไป เรื่องได้ขบเน้นลักษณะดังกล่าวด้วยการให้ตัวละครทุกตัวไม่ปรากฏชื่อ ไม่มีการเรียกขานนามด้วยชื่อ เพื่อนคนแรกของชายที่ถูกสาปคือเด็กชายพวงมาลัย ซึ่งเขาก็เรียกเธอว่า “หนูมาลัย”

เช่นกันกับที่เขาเรียกนักธุรกิจที่ว่าจ้างเขามาเป็นคนขับรถว่า “เจ้านาย” และ “เจ้านายของเขาจะเรียกเขาว่าคุณ เพียงเท่านั้น ไม่มีการเรียกขานชื่อเสียงเรียงนามกันแต่อย่างใด” (กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 85) การไม่ตั้งชื่อให้ตัวละครและให้ตัวละครไม่เรียกขานชื่อกันแสดงถึงความห่างเหินของผู้คนในเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างชายถูกสาปและหนูมาลัยเริ่มต้นในช่องว่างเล็กๆของคำสาปที่เปิดโอกาสให้เขาติดไฟแดงและได้เป็นเพื่อนกับหนูมาลัย เด็กชายพวงมาลัย ที่เมื่อแรกพบเขาไม่มีแม้แต่เศษเงินจะซื้อมาลัยของหนูมาลัย เขาจึงได้แต่อาสารับหนูมาลัยขึ้นรถในวันฝนตก เพื่อไปส่งเธอที่บ้าน หนูมาลัยเข้ามาเติมเต็มความโดดเดี่ยวที่ไร้ญาติขาดมิตรและไม่อาจสานสัมพันธ์กับใครได้เพราะถูกสาป ในขณะที่หนูมาลัยเองก็อยู่อย่างโดดเดี่ยวกับความหวังเลื่อนลอยว่าวันหนึ่งแม่จะมารับ ส่วนเจ้านายเป็นนักธุรกิจที่ตรงต่อเวลาและต้องการเพียงคนขับรถที่จะมารับและส่งเขาได้ตรงตามเวลาที่เขากำหนด ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จัดวางไว้พอดีกับช่องว่างของคำสาปที่เปิดให้ชายถูกสาปได้หาเงินเล็กน้อยๆ เป็นค่าขนมและสิ่งของกำนัลแต่หนูมาลัย อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของคนทั้งสามเริ่มต้นและพัฒนาไปตามกรอบความสัมพันธ์ของชีวิตในเมืองที่คนจะเกาะเกี่ยวและสัมพันธ์กันอย่างหลวมๆ แต่ละคนมีหน้าที่และความชำนาญเฉพาะของตนเอง สายสัมพันธ์ระหว่างกันจึงเปราะบาง ขาดจากกันได้ง่าย เพราะวิถีของเมืองไม่เคยเปิดโอกาสให้คนได้สร้างสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งและเนิ่นนาน

เรื่องสั้น “คำสาป” แสดงให้เห็นลักษณะของเมืองในเรื่องความสัมพันธ์อันเปราะบางที่เชื่อมโยงชายที่ถูกสาป หนูมาลัย และเจ้านายไว้ด้วยกัน การพบปะกันของทั้งสามคนจึงเกิดขึ้นในพื้นที่บนรถ ห้องโดยสารสี่เหลี่ยมที่คุมขังคนไว้ชั่วคราวจนเมื่อถึงจุดหมายก็ต่างแยกย้ายไปตามวิถีของตน รถเป็นยานยนต์สำคัญในสังคมเมืองเพราะเป็นพื้นที่ที่คนจะได้พบปะกับคนแปลกหน้าซึ่งไม่อาจสานต่อสายสัมพันธ์ที่ยาวนาน การสร้างฉากให้รถเป็นสถานที่พบปะกันของตัวละครทั้งสามตัวจึงจำลองถึงสถานการณ์ของผู้คนในเมืองและยังสื่อถึงสัมพันธ์ภาพที่ไม่อาจยืนยาวได้

วันเวลาแสนสุขของเขาขับเคลื่อนไปด้วยความรวดเร็ว ในที่สุดความเปลี่ยนแปลงก็เดินทางมาถึงอย่างไม่คาดคิด ประหนึ่งว่าเป็นเรื่องแสนธรรมดาที่เกิดขึ้นในเย็นวันหนึ่งซึ่งเป็นวันอันแสนธรรมดา

(กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 87 – 88)

นี่คือย่อหน้าก่อนเรื่องเข้าสู่การสิ้นสุดสายสัมพันธ์ของตัวละครทั้งสาม การเน้นย้ำให้รู้สึกถึงการเป็น “วันอันแสนธรรมดา” ตอกย้ำความเปราะบางของสายสัมพันธ์ที่สามารถขาดจากกันได้ทุกเมื่อ ปัญหาเริ่มต้นขึ้นเมื่ออยู่ๆ เจ้านายของชายถูกสาปถูกยิงเสียชีวิต และด้วยคำสาปทำให้

เขาไม่อาจหยุดรถ เขาจึงวิ่งตะบึงตามมอเตอร์ไซค์มือปืนไปอย่างไม่ลดละ จนถึงแยกไฟแดงที่หนูมาลัยอยู่ รถทุกคันที่เขาขับเคี่ยวมาด้วยอันตรายหายไปในพริบตา เร็วเกินกว่าที่ชายถูกสาปจะเข้าใจอะไร เขาเรียกหนูมาลัยขึ้นมาหวังเพียงให้เธออยู่เป็นเพื่อนเขา ช่วยเขาผลักเจ้านายลงจากรถ แต่หนูมาลัยก็หวาดกลัวเกินกว่าจะทำได้ เขาจึงต้องทนกับคำสาปที่แผดเผาเมื่อไฟเขียวมาถึงแต่เขาต้องหันไปผลักร่างเจ้านายออกจากรถ พร้อมดึงหนูมาลัยมานั่งคู่กับเขา แต่การณ์ทั้งหมดกลับเลวร้ายลงกว่าเดิมเมื่อตำรวจขับรถไล่ล่าเขาด้วยคิดว่าเขาคือผู้ต้องสงสัย แต่ไม่มีใครเข้าใจว่าเขาหยุดรถไม่ได้ ตำรวจสาดกระสุนเข้ามาจนกระจกหลังแตกกระจาย แม้เขาจะกดหัวหนูมาลัยให้หลบพ้นกระสุนแต่ไหล่ของเธอมีรอยเลือดไหล พร้อมทั้ง “เธอหันมาจ้องมองเขาด้วยสายตาโกรธเกรี้ยว” (กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 90 – 91) และตะโกนร้องให้เขาหยุดรถ เขาได้แต่หวังว่า ณ แยกไฟแดงที่กำลังจะถึง เขาจะหยุดและยอมเจ็บปวดเพื่ออธิบายทุกอย่าง แต่ก็สายไปแล้วเมื่อกระสุนกระหน่ำมาอีกครั้งและคร่าชีวิตหนูมาลัยไปทันที ก่อนที่เขาจะหยุดรถลงมาและรู้ว่าคำสาปถูกถอนไปแล้ว

เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับเจ้านายรวดเร็ว ทุกอย่างเกิดขึ้นและดับหายไปเหลือความจริงเพียงแค่ร่างไร้ลมหายใจของเจ้านาย สิ่งที่เกิดแสดงให้เห็นถึงการสิ้นสุดความสัมพันธ์อย่างรวดเร็วไม่ต้องใช้เวลาและไม่ต้องใช้ความคิด เช่นกันกับหนูมาลัยที่แม้จะเข้าใจเรื่องคำสาปของชายถูกสาป แต่เธอก็สามารถเปลี่ยนความผูกพันที่มีกับเขาเป็น “สายตาโกรธเกรี้ยว” ได้อย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและจบสิ้นลงของตัวละครทั้งสามเป็นตัวแทนภาวะความสัมพันธ์ของผู้คนในเมืองที่ไม่อาจยั่งยืนเพราะวิถีของเมืองให้เวลากับคนอื่นเพียงชั่วคราว ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างฉิวเฉียดและบางเบานี้เองทำให้คนคิดถึงตัวเองมากขึ้น ชีวิตจึงเป็นเรื่องของปัจเจกและความต้องการส่วนตัว

ในเรื่อง “คำสาป” หนูมาลัยได้แสดงให้เห็นถึงการคิดถึงตัวเองก่อนความเข้าใจที่เคยมีเกี่ยวกับเรื่องคำสาปของชายที่ถูกสาปเมื่อเธอถูกยิง ในขณะที่ชายที่ถูกสาปเองก็ไม่ต่างกัน เขาคิดว่า “เขามิได้ทำอะไรผิดแม้แต่น้อย แล้วทำไมหนูมาลัยต้องมาทำร้ายเขาด้วย เขาเพียงเหงาและไม่อาจหยุดรถได้” (กตัญญู สว่างศรี, 2554 : 91 – 92) นิยามของการทำร้ายที่ชายที่ถูกสาปมอบให้หนูมาลัยก็คือเพียงแค่เธอมองเขาด้วยสายตาโกรธเกรี้ยวเท่านั้น ทั้งที่เขาเองทำให้เธอบาดเจ็บแต่เขาก็กลับไม่คำนึงถึงเรื่องนั้นเท่าเรื่องของตัวเอง ซึ่งในจังหวะของความเป็นความตายนั่นเอง ความทรงจำที่สูญหายของชายถูกสาปก็กลับมา ทำให้ได้รู้ว่าเขามีนิสัยที่คิดถึงตนเองมาโดยตลอด คิดว่าการที่เขาเบื่อความจืดชืดของชีวิตคู่แล้วไปหาความสัมพันธ์กับหญิงอื่นไม่ผิด ภรรยาเขาเองก็ไปมีความสัมพันธ์กับเพื่อนสนิทของเขา ก่อนแต่งงานกับเขา

ในท้ายที่สุดเรื่องก็เปิดเผยให้เห็นความเห็นแก่ตัวของคนที่ชุกซ่อนอยู่ การเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันของตัวละครในเรื่องจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ชายถูกสาปเหงาจึงอยากมีเพื่อนเป็นหนูมาลัย เจ้านายต้องการคนขับรถที่ตรงเวลาและได้รู้จักกับหนูมาลัยเป็นผล

สืบเนื่องจากการจ้างชายถูกสาป หนูมาลัยเป็นเพื่อนกับชายถูกสาปเพราะชีวิตเธอโดดเดี่ยวไม่มีแม่ และทั้งชายถูกสาปและเจ้านายต่างมีขนมของฝากมาให้เธอเป็นนิจ การเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่อยู่บนหน้าที่และความต้องการอาจเป็นรากฐานที่ไม่มั่นคง เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่อาจคาดหวังและพัฒนาได้

ความตายของเจ้านายและหนูมาลัยเป็นผลมาจากความพยายามที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ให้กระชับแน่นยิ่งขึ้น เนื่องจากเจ้านายเริ่มคำนึงถึงอนาคตของหนูมาลัย เขาเริ่มใส่ใจกับการศึกษาของเธอ ซึ่งจากนั้นไม่นานเขาก็ถูกยิงอย่างไม่ทราบสาเหตุ ในขณะที่ชายที่ถูกสาปก็เริ่มคาดหวังกับความเป็น “เพื่อน” จากหนูมาลัยโดยนำตัวหนูมาลัยขึ้นรถมาด้วยในวันที่เจ้านายถูกยิงจนเป็นเหตุให้เธอต้องตายเช่นกัน ความตายในเรื่องจึงเป็นสัญลักษณ์ของความตายของความสัมพันธ์ในวิถีของคนเมือง ด้วยพื้นที่และจังหวะของเมืองจึงทำให้ชาวเมืองไม่สามารถที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งแก่กัน ซึ่งเรื่องเริ่มเงื่อนงำนี้ตั้งแต่นต้นด้วยการสาปให้ชายถูกสาปต้องขับรถวนเวียนไม่อาจหยุดรถ มีปฏิสัมพันธ์กับใครได้นาน

ความยกย่อนที่เจ็บปวดของชีวิตชาวเมืองภู่นาเสนอในตอนจบนั้นคือ เมื่อหนูมาลัยถูกยิงเสียชีวิต ชายถูกสาปตัดสินใจหยุดรถและพร้อมยอมรับความทรมานจากการฝ่าฝืนคำสาปแต่ปรากฏว่าเมื่อลงจากรถเขาก็ได้รู้ว่าตนหลุดพ้นจากคำสาปนั้นแล้ว การมีชีวิตอยู่แม้จะไม่ต้องคำสาปอีกต่อไปของชายถูกสาปตอกย้ำให้เห็นวิถีเมืองที่ผู้คนต้องโดดเดี่ยว การตัดสินใจไม่หยุดรถตั้งแต่นต้นของชายถูกสาปแสดงให้เห็นการคิดถึงแต่ความต้องการของตนเองตลอดเวลา เพราะเขาหวาดกลัวคำสาปที่จะทำให้ตนเจ็บปวดจึงไม่หยุดรถ เหมือนดังที่เขาเปื้อชีวิตคู่จึงเลือกหาความสุขกับหญิงอื่นโดยไม่รู้สึกลึบ การทำทุกอย่างโดยคำนึงถึงความต้องการของตนเป็นที่ตั้งเป็นบทพิสูจน์ความอยู่รอดของชายถูกสาปว่าเขาสามารถที่จะดำรงชีวิตในวิถีของเมืองได้ เพราะเมื่อถึงเวลาเขาก็พร้อมจะผลจากทุกคน

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น “คำสาป” จึงจำลองความสัมพันธ์ของผู้นคนในวิถีเมืองที่ผิวเผินและเกี่ยวข้องกันตามหน้าที่ซึ่งเมื่อใดที่ความสัมพันธ์ในเมืองจะถูกพัฒนาให้ลึกซึ้งและแนบแน่นมันจะถูกทำลายด้วยนิสัยของคนเมืองที่ถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากความเป็นเมืองเอง นั่นคือการคำนึงถึงความต้องการอันเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้คนเมืองต้องติดต่อสัมพันธ์กันสัมพันธ์ภาพของคนเมืองจึงตื่นเงินก่อให้เกิดทัศนคติแบบเฟิกเฉย (blasé) เนื่องจากคนเมืองจำเป็นต้องประสพกับสิ่งทีมากระตุ้นผัสสะอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นคนที่ทำตัวแปลกแตกต่าง หรือภาพโฆษณาที่ล่อตาล่อใจ สัมพันธ์ภาพที่ตื่นเงินทำให้คนเมืองพยายามสกัดกั้นอารมณ์ความรู้สึกไม่ให้รู้สึกร่วมกับภาพหรือคนต่างๆให้มากจนเกินไป จนบางครั้งอาจดูเหมือนว่าคนเมืองเป็นคนที่ไม่มีความรู้สึก (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559 : 25)

เรื่องสั้นที่แสดงถึงความเพิกเฉยหรือความเฉยชาของคนเมืองที่มีต่อปรากฏการณ์รอบตัวคือเรื่อง “ชีวิตปกติ” ของจारी จันทราภา (2553) เป็นเรื่องราวความตายของช่างตัดผมที่โดนรถชนหลังจากออกไปเก็บลูกบอลให้เด็กกลางถนนที่ฝนกำลังตก ความตายของช่างตัดผมก่อให้เกิดไทยมุงจำนวนมากแต่ไม่มีใครยอมแสดงว่าเป็นเพื่อนกับเขาเลย

“รถมูลนิธิฯกำลังมา แต่คุณแล้วเพื่อนคุณคงไม่ไหว”

ได้ยินเช่นนั้นหัวใจผมแทบกระดอนออกจากอก โดยเฉพาะกับสถานะแห่งความสัมพันธ์ที่ถูกยึดเยียดให้อย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว ไม่ทันขยับปากชี้แจง ตำรวจก็แย่งพูดขึ้นก่อน “เดี๋ยวคุณช่วยไปโรงพักหน่อย จะได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเพื่อนคุณ”

ผมสั่นหัวเตี้ยะ “ไม่...ไม่ใช่ครับ เอ้อ...เขาไม่ใช่เพื่อนผมครับ ผมเป็นแค่ลูกค้มาตัดผมที่ร้านเขาเท่านั้น”

“อ้าว! เหรอ” ตำรวจหน้าเหวอหันไปถามคนรอบข้าง “ถ้ามันมีใครรู้จักเขาบ้างนี่”

“ช่างตัดผม...ช่างตัดผม” หลายเสียงดังขึ้น

“เออน่า...รู้แล้วว่าเป็นช่างตัดผม” ตำรวจเกาหัวก่อนส่งเสียงแหบแห้ง “ใครรู้มากกว่านี้อีกหรือเปล่า”

[...]

“ช่างอืด ใครๆ ก็เรียกเขาแบบนี้” ผมเห็นถวิลเป็นผู้ตอบ

“เพื่อนกันเหรอ” ตำรวจถาม

“ปละ...เปล่าๆ แคบ้านติดกัน” ถวิลทั้งสั่นหัวทั้งโบกมือโบกมือพัลวัน

“บ้านติดกันแล้วทำไมไม่รู้จักกัน” ตำรวจขึ้นเสียง

“จำอยู่ในป้อม ห่างไปไม่ถึงยี่สิบเมตร รู้จักเขามั้ยล่ะ” ถวิลไม่ยอมจำนน

“ผมไม่เคยตัดผมกับเขา แต่คุณอยู่บ้านติดกันนะ”

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ในชุมชนที่เกิดเหตุไม่มีใครยอมรับว่ารู้จักหรือสนิทสนมกับช่างตัดผมผู้ตายเลย แม้แต่คนซึ่งอยู่ข้างบ้าน หรือแม้แต่ลูกค้าที่มาตัดผมที่ร้าน ความสัมพันธ์ของช่างตัดผมกับคนอื่นเกาะเกี่ยวอยู่บนหน้าที่ในฐานะช่างตัดผมกับคนมาตัดผมเท่านั้น ทุกคนแสดงท่าทางลำบากใจที่จะยอมรับความสัมพันธ์ที่ซิดเชื่อที่ถูกหยิบยื่นให้ แม้แต่ตำรวจยังย้อนเหตุผลของการไม่รู้จักผู้ตายว่าเพราะไม่เคยตัดผมกับผู้ตาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อไม่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกัน คนก็จะมีสิทธิ์โดยชอบธรรมที่จะไม่รู้จักกันหรือไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีความสัมพันธ์ของคนเมืองที่ไม่พร้อมจะผูกพันกันด้วยความรู้สึกส่วนตัว ยิ่งไปกว่านั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวยังเปราะบางและพร้อมจะแตกหักได้โดยง่ายราวกับวิถีเมืองได้พราวความเอื้ออาทรและเยื่อใยของความเป็นมนุษย์ออกจากผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองไปแล้ว

เหตุการณ์ที่เกิดกับช่างตัดผมไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในเมืองที่ห่างเหิน หากยังให้ภาพของความเฉยชา ชะไรไม่ใช่ของคนเมือง คนมุ่งดูอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นไม่ต่างจากตุลฉคร ทุกคนวางตัวเป็นผู้ดูที่ไม่ร่วมรับรู้ความรู้สึก วิพากษ์วิจารณ์แต่ไม่มีใครเข้าไปช่วยเหลือหรือแม้แต่ยอมรับว่ารู้จักกับผู้ตาย เพราะต่างกลัวตนเองลำบาก เป็นภาระ ทุกคนยืนดูราวกับรับภาพจากโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ จะต่างกันก็ที่ได้เห็นกับตาตรงหน้าโดยไม่ผ่านสื่อชนิดใด

“ทำไมไม่มีใครคิดส่งโรงพยาบาลแต่แรกกันหรือไง” หันไปดู พี่แฉัดนั่นเอง

ไม่มีใครตอบคำพูดที่เหมือนหมาต่าชนิดเดียวของพี่แฉัด กระทั่งแกพูดซ้ำอีกครั้งพร้อมกราดมองไปรายรอบราวไล่ล่าด้วยสายตา เสียงชายคนหนึ่งระเบิดขึ้นอย่างเหลืออด “แล้วทำไมไม่ทำเสียเองวะ”

“ถ้าฉันอุ้มเขาไหว ทำไปนานแล้ว” พี่แฉัดโต้ทันที

“ก็ตั้งแต่พูดละว่า...” ชายคนเดิมว่าก่อนผล่อออกจากวงล้อม หลายคนทำตาม บ้างมองหน้ายักคิ้วให้กัน บ้างยกไหล่ยิ้มให้กันก็มี

(จारी จันทราภา, 2554 : 20)

ผู้คนที่มุ่งดูเหตุการณ์แสดงพฤติกรรมราวกับเพียง “แฉะเวียน” เข้ามาชม “มหรสพ” หรือ “ของแปลก” ที่ปกติแล้วจะหาดูได้จากเพียงภาพข่าวหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ การไม่มีอารมณ์ความรู้สึกที่ควรจะมีควรจะเป็นเมื่อเห็นการตาย อย่างการร้องไห้ แสดงความเสียใจ หรือเศร้าสลด บ่งชี้ว่าผู้คนเลือกที่จะกันตัวเองออกเป็นเพียง “ผู้ชม” ไม่ต่างอะไรจากการอ่านหรือชมข่าว การตาย

ของช่างตัดผมในเรื่องจึงเป็นเพียงภาพแทนอุบัติเหตุในข่าวที่เล่าถึงชายเคราะห์ร้ายถูกรถกระบะชนในวันฝนตกเท่านั้น

เรื่องตอกย้ำการเป็นมหรสพของชุมชนอีกครั้งในตอนจบที่ให้ “หนุ่มสาววัยทำงานคู่หนึ่งก้าวฉับๆ ตามกันมา เสียงฝ่ามือหญิงเร่งเร้า “เร็วๆสิ เดี่ยวไม่ทันดูตอนอวสานนะ” (จารี จันทราภา, 2554 : 21) จากนั้นภาพก็ตัดกลับไป “ฉากสุดท้ายของช่างตัดผม [...]” ที่ไม่มีผู้คนมุงดูอีกแล้ว เหลือก็เพียงบุรุษพยาบาลช่วยกันพาศพออกจากที่เกิดเหตุ ตัวละคร “ผม” ที่มาตัดผมและเห็นเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นก็แยกย้ายกลับบ้านด้วยความรู้สึกหิวตามปกติเหมือนทุกเย็น ความอยากอาหารของผมแสดงให้เห็นถึงความอยากที่จะเสพหรือบริโภคไม่รู้จบ ซึ่งไม่ใช่เพียงการบริโภคอาหารเพื่อดำรงชีวิตแต่เป็นการบริโภคความรุนแรง โศกนาฏกรรมของผู้อื่นด้วยความกระหายใคร่รู้ ส่วนพฤติกรรมของคู่หนุ่มสาวก็ชวนให้ตีความได้ว่าฉากการตายของช่างตัดผมได้ปิดม่านลงแล้ว และพวกเขาก็ยังมีมหรสพต่อไปให้รอดูอยู่ ซึ่งก็คือละครตอนอวสาน ที่เป็นมหรสพเพื่อความบันเทิงที่ถูกสร้างขึ้นอย่างแท้จริง

ความสัมพันธ์ระหว่างความตายกับความเป็นเมืองในเรื่องสั้น “ชีวิตปกติ” คือการแสดงให้เห็นถึงด้านที่คนเมืองปฏิเสธความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้คนรอบตัว โดยพวกเขาหรือเธอเลือกที่จะรับรู้ความตายของผู้อื่นในฐานะคนอื่น หรือเป็นผู้ชมความตายไม่ต่างจากฉากในละคร ท่าทีที่เฉยชาต่อความตายของผู้อื่นที่แสดงออกมานี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนิสัยที่ถูกหล่อหลอมโดยสังคมเมืองนั้นคือการสร้างกลไกปกป้องตนเองจากสิ่งเร้ารอบตัวซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาสำหรับชีวิตในเมือง ความเฉยชานี้ส่งผลให้คนเมืองมีท่าทีไร้ความรู้สึกซึ่งแตกต่างกับสังคมชนบทที่มีความรวมกลุ่มกันเหนียวแน่น แวดล้อมด้วยผู้คนที่ยังรู้จักกัน การแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันจึงเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าและเป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณี

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่าวิถีเมืองซึ่งมาพร้อมสังคมสมัยใหม่ที่ให้อิสระและโอกาสในการแสวงหาความก้าวหน้าแก่ผู้คนที่ได้เผยให้เห็นถึงด้านลบของความทันสมัย นั่นคือ ภาวะที่ผู้คนไม่สนใจกัน ไม่มีโอกาสจะสานสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นต่อกัน ส่งผลให้ชีวิตของผู้คนโดดเดี่ยวเพราะต่างคนต่างอยู่นักเขียนได้เสนอประเด็นขบคิดทบทวนต่อวิถีชีวิตดังกล่าวว่าเป็นความแห้งแล้ง ขาดไว้มิติของความผูกพัน ผู้คนที่อยู่ในเมืองไม่ต่างอะไรกับการต้องคำสาปที่แม้จะโยยหาความผูกพันแต่จิ้งหวะของเมืองก็ไม่อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันแน่นแฟ้นขึ้นได้

การนำเสนอภาพแทนความตายในเมืองใหญ่ในทศวรรษที่ 2550 นี้แตกต่างกับในทศวรรษก่อนหน้าตรงที่เรื่องแสดงความจ้านและยินยอมต่อความสัมพันธ์ที่ไม่อาจผูกพันนี้มากกว่าราวกับมันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ในขณะที่เรื่องสั้นยุคก่อนหน้าที่นำเสนอภาพแทนความตายในเมืองใหญ่จะมีน้ำเสียงของการวิพากษ์วิจารณ์ความไม่สนใจกันของคนเมือง ดังปรากฏในเรื่อง

“มโนกรรม” ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นผลมาจากในทศวรรษที่ 2530 กรุงเทพฯ ได้กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านเศรษฐกิจและประเทศไทยพึ่งปลดตัวเองจากการเป็นประเทศเกษตรกรรมเป็นหลักไม่นาน การปะทะกันของวิถีแบบเมืองกับวิถีชนบทจึงยังเข้มข้น อีกทั้งการสร้างให้ตัวละครในทศวรรษที่ 2530 เป็นตัวละครจากชนบทที่เดินทางเข้ามาทำงานที่เมืองหลวง ก็มีส่วนช่วยให้เห็นโลกทัศน์ที่แตกต่างกันจนนำไปสู่สายตาของการวิพากษ์วิจารณ์ที่มากกว่า ในขณะที่เรื่องสั้นในปัจจุบันตัวละครที่ปรากฏคือชาวเมือง เป็นผลผลิตของเมืองที่เติบโตมาแล้วกว่าครึ่งทศวรรษอย่าง กรุงเทพฯ ชีวิตผู้คนถูกผสมเข้ากับวิถีเมืองจนกลายเป็นความเคยชิน ทักษะวิพากษ์วิจารณ์จึงปรากฏน้อยกว่า

3.2.2 ความตายกับการไร้ความหมายของชีวิต

ความตายเป็นอีกด้านหนึ่งของชีวิต การดำรงชีวิตในปัจจุบันของปัจเจกบุคคลเต็มไปด้วยการสร้างความหมายให้แก่ตัวเองเพื่อให้ตนแตกต่างกับคนอื่น แต่ขณะเดียวกันความตายคือปลายทางที่ทำให้ทุกคนเหมือนกัน คือต้องตายในท้ายที่สุด ในสังคมเมืองเราถูกรายล้อมด้วยความตายมากมาย ความตายจากอุบัติเหตุ ความตายจากอาชญากรรม หรือความตายจากปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน เพราะยิ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่สะดวกสบายมากขึ้นเท่าไร มนุษย์ก็จะเผชิญกับความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอรวมถึงความเสี่ยงที่เป็นผลมาจากสภาพชีวิตที่กินดีอยู่ดีและความเจริญนั่นเอง

จากข้อมูลเรื่องสั้นที่ใช้ในการวิจัยพบว่า มีเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงชีวิตที่จบลงอย่างง่ายตายเพราะความตายสามารถเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อและเป็นสิ่งที่ไม่มีความสามารถกำหนดได้ มนุษย์ทำได้เพียงเฝ้ามองความตายอย่างเงียบสงบ ซึ่งความตายเหล่านั้นมักเกิดในพื้นที่เมืองหรือเกี่ยวเนื่องกับเมืองเป็นสำคัญ เรื่องสั้นที่เสนอประเด็นดังกล่าวได้แก่ เรื่องสั้น “เข้าเมือง” “ฆาตกรรม” และ “ภาพปรากฏ” ในรวมเรื่องสั้น *ที่อื่น* ของกิตติพล สรรคานนท์ (2550) และเรื่องสั้น “วันหนึ่งของชีวิต” ของวัชระ สัจจะสารสิน (2551)

ที่อื่น เป็นรวมเรื่องสั้นที่เล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับความตายด้วยกลวิธีที่เป็นเอกลักษณ์ นั่นคือไม่มีชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่ หรือรายละเอียดที่แสดงถึงความเฉพาะเจาะจงใด ผู้เล่าเว้นระยะห่างจากการเข้าไปเปิดเผยความรู้สึกในเบื้องลึกของตัวละครโดยใช้มุมมองผ่านสายตาของบุรุษที่สาม การสงวนท่าทีนี้สร้างทั้งความเป็นปริศนาให้แก่เรื่องเล่าและขณะเดียวกันก็เว้นระยะผู้อ่านจากเรื่องเล่าเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นอื่นกับเรื่องเล่าหรือเรื่องที่ผู้อ่านได้อ่านนั่นเอง ความเป็นอื่นนี้

สอดคล้องกับชื่อรวมเรื่องสั้น *ที่อื่น* ซึ่งอาจหมายถึงเรื่องเล่าจากที่ใดที่หนึ่งที่ไม่ใช่ที่นี่ หรือเรื่องเล่าที่เป็นคนอื่นในที่อื่นนั่นเอง

“เข้าเมือง” เป็นหนึ่งในเรื่องสั้นในรวมเรื่องสั้น *ที่อื่น* ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2548 เล่าถึงชายหนุ่มคนหนึ่งเดินทางเข้าเมืองด้วยรถสองแถวยามเช้า ขณะที่ผู้โดยสารกำลังหลับไหล รถสองแถวสองคันที่ขับแข่งกันมาอย่างรวดเร็ว คันหนึ่งก็เสียหลักหลุดโค้งส่งผลให้ผู้โดยสารเสียชีวิตจำนวนมาก และเขาก็ได้เดินไปดูความตายดังกล่าว

สิ้นเสียงสะท้อนรถโดยสารประจำทางได้กลายเป็นเพียงแค่อินซูลินส่วนเล็กๆ กันเหว ระหว่างรอยทางซึ่งรถตกกระแทกและครูดไถลงไปยังป่ากริมส์สนวนั้น เราจะได้เห็นเศษซากของมนุษย์ที่เมื่อราวสิบนาทีก่อนยังมีผัสสะ ความรู้สึกหรือความทรงจำ กระจายประปรายอยู่กับสิ่งของต่างๆ ซึ่งชื่อเรียกกลายเป็นแค่ออดีตของสิ่งเหล่านั้น

[...]

ไม่ไกลจากโครงหลังคาเหล็กบุดเบี้ยวคองจนแทบไม่เหลือเค้าเดิม เขามองเห็นลำตัว ปราศจากแขนขาและศีรษะ ใกล้กับลำตัวนั้นเป็นกระเป๋านักเรียนสีดำมีแขนเล็กๆข้างหนึ่งวางทับอยู่ อุทยานแห่งความตายนำพาเขาไปพบกับภาพต้องห้ามมากมาย เป็นภาพของเศษซากซึ่งเขาไม่สามารถเดาได้ว่ามาจากส่วนไหนของร่างกายมนุษย์ แต่หากจะบรรยายด้วยถ้อยคำสั้นๆ ก็คือ อุบัติเหตุครั้งนี้ทำให้สิ่งที่อยู่ภายในตัวออกไปอยู่ด้านนอกและสิ่งที่อยู่ด้านนอกกลับเข้าไปด้านใน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

(กิตติพล สรัคคานนท์, 2550 : 21 - 22)

จะเห็นว่าวิธีการที่ผู้เล่าเล่าถึงความตายนั้นปราศจากถ้อยคำซึ่งแสดงอารมณ์ความรู้สึก ร่างกาย อวัยวะของผู้ตายถูกบรรยายไม่ต่างอะไรกับวัตถุอย่างกระเป๋านักเรียนหรือโครงหลังคาเหล็ก ในพื้นที่ของความตายมนุษย์จึงถูกดึงลงมาเท่ากับสิ่งของราวกับว่าร่างเหล่านั้นไม่เคยมีชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นคนตายจะกลายเป็นสภาพเป็นความทรงจำหรืออดีตไปทันทีเมื่อพวกเขาตาย การบรรยายอุบัติเหตุด้วยถ้อยคำสั้นๆ ว่าคือ “การทำให้สิ่งที่อยู่ภายในตัวออกไปอยู่ด้านนอกและสิ่งที่อยู่ด้านนอกกลับเข้าไปด้านใน” นั้นแสดงให้เห็นถึงการมองความตายหรืออุบัติเหตุว่าเป็นเรื่องง่ายตาย

ความตายสามารถเกิดขึ้นกับใครและเมื่อใดก็ได้ ไม่ต่างกับการนอนหลับ “เขาเคยได้ยินหรือเคยอ่านจากที่ไหนสักแห่งว่าการนอนเป็นกายบริหารของความตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายต้องนอนเพื่อทำความคุ้นเคยกับความตายของมันให้มากขึ้น (กิตติพล สรรค์คานนท์, 2550 : 20) การนำความตายมาเปรียบเทียบกับ การนอนหลับ ซึ่งคือการพักผ่อนยิ่งแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ทุกเมื่อของคนที่ จะตาย สะท้อนถึงโลกทัศน์ที่นักเขียนรับเอาความตายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ด้วยท่าทีของการเล่าเรื่องก็ยังคงเว้นระยะจัดให้ความตายอยู่ในปริมณฑลอื่นอย่างน้อยก็คือการขาดไร้ซึ่งสติ สมประดีเหมือนการนอนหลับที่มนุษย์ก็ตัดขาดตัวเองออกจากโลกรอบตัว

การเล่าถึงความตายอย่างมีระยะห่างดังกล่าวมานี้ได้สร้างท่าทีเฉยเมยต่อความตายไปพร้อมกัน ซึ่งท่าทีนี้นำไปสู่ความรู้สึกของผู้อ่านและแนวคิดหลักของเรื่องที่แสดงถึงการไร้ความหมายของชีวิตเพราะชีวิตสามารถถูกปลิดปลิวไปได้ตลอดเวลาและตัวความตายเองก็ไม่ได้มีความหมายใด อีกทั้งท่าทีที่เฉยเมยดังกล่าวยังสอดคล้องกับท่าทีของคนเมืองที่มีต่อสิ่งไร้ซึ่งจะเข้ามา กระทบความรู้สึกของชาวเมืองอยู่ตลอดเวลา และด้วยท่าทีดังกล่าวจึงยิ่งขบเน้นความรู้สึกไร้ความหมายของชีวิตที่ได้เห็นความตายเกิดขึ้นตรงหน้า

“ฆาตกรรม” (2549) เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการตายที่ง่ายตายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ บางครั้งอาจเป็นเพียงแค่ความเข้าใจผิด แต่เมื่อความตายได้เกิดขึ้นแล้วมันก็จะถูกให้ความหมายและตีความจากผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่ความหมายจากตัวความตายเอง “ฆาตกรรม” เป็นเรื่องราวของชายคนหนึ่งซึ่งเพียงพาลูกและภรรยาไปชมภาพยนตร์ในวันหนึ่ง เขาพบว่ามีชายสามคนเฝ้ามองเขา เขาจึงให้ภรรยาและลูกลงจากรถแล้วไปซื้อบัตรชมภาพยนตร์ก่อน ในขณะที่เมื่อเขาลงจากรถก็ถูกชายกลุ่มดังกล่าวบังคับด้วยอาวุธให้เดินไปในซอยเปลี่ยว และที่นั่นเขาต้องจบชีวิตลงด้วยความเข้าใจผิดในขณะที่ภรรยาและลูกก็เฝ้ารอเขาต่อไป

ชายผมขาวช่วยทบทวนความทรงจำให้กับเขา เพียงแต่สำเนียงแปร่งหูของชายผมขาวทำให้เขาต้องตั้งใจฟังอย่างมากเพื่อจะเข้าใจเนื้อความทั้งหมด [...] เขาพบว่าเหตุการณ์บางอย่างในนั้นที่ดูขัดแย้งในตัวเอง แต่เขาก็ไม่ได้โต้แย้งหรือขัดจังหวะ เขาคิดว่าความไม่สมเหตุสมผลในตัวเรื่องราวนั้นน่าจะมาจากความเข้าใจผิด [...] เขารู้สึกสมเพชตัวเองที่ถ้อยคำอ่อนด้อยของคนซึ่งเขาแทบไม่รู้จักรากำลังทำหน้าที่เป็นคำพิพากษา มันเปลี่ยนให้เขาเป็นคนแปลกหน้าผู้โดดเดี่ยวที่กำลังจะจบชีวิตลงในอีกไม่ช้า

(กิตติพล สรรค์คานนท์, 2550 : 77 - 78)

จากคำบรรยายสั้นๆ จะเห็นว่าความตายกำลังล้อมตัวเข้ามาหาชายหนุ่มในเรื่องทั้งที่เขายังไม่พร้อมจะตาย การสื่อสารที่ไม่อาจเข้าใจกันทำให้คนคนหนึ่งต้องจบชีวิตลงอย่างง่ายตาย เหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนใกล้กับโรงภาพยนตร์ ธนาคาร ฯลฯ เรื่องทำให้เห็นว่าความตายเกิดขึ้นง่ายและในเสี้ยววินาทีเดียวที่คนไม่อาจชัดเจนหรือวิงหนี แม้เรื่องไม่ได้ระบุสถานที่ว่าเป็นพื้นที่เมืองหรือไม่เนื่องจากผู้เขียนตั้งใจให้มีความคลุมเครือและไม่ชี้เฉพาะตลอดเหมือนกันทุกเรื่องในรวมเรื่องสั้น แต่การเน้นย้ำถึง “ความแปลกหน้า” ต่อกันของผู้ตายและการลงมือฆาตกรรมก็บ่งบอกอยู่ในที่ว่าเรื่องน่าจะเกิดในบริบทของเมืองที่คนจะพบเจอคนแปลกหน้ามากมายและไม่มีใครสนใจกันและกันมากพอ ตัวละครจึงถูกต้อนไปสู่ความตาย

เรื่องสั้นให้พื้นที่สร้างความเสี่ยงอย่างไม่มีเหตุผลราวกับจะบอกว่าเพราะชีวิตไม่ได้มีเหตุผลเสมอไป การตายของคนหนึ่งอาจไม่ใช่อะไรเลยนอกจากความเข้าใจผิด และเพียงไม่นานตัวตนและเรื่องราวอันเป็นมูลเหตุการณืตายที่แท้จริงก็จะถูกลบเลือนหายไปและแทนที่ด้วยเรื่องเล่า การสั้นนิชฐานความน่าจะเป็นแต่ข้อสันนิษฐานนั้นอาจไม่เคยเป็นจริงเลยก็เป็นได้

เรื่องกำหนดให้ตัวละครเผชิญหน้ากับความตายที่ไม่คาดคิดและเป็นความตายที่ผู้ตายก็ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ สร้างความย้อนแย้งให้กับชีวิตที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยเหตุผลเบื้องหลังการกระทำต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเขาจบชีวิตอย่างว่างเปล่าแล้ว “ร่างที่ปราศจากชีวิตของเขาก็จะแปรสภาพเหตุการณ์ทั้งหมดเป็นฉากฆาตกรรม บาดแผล และร่องรอยต่างๆ ที่ถูกทิ้งไว้จะกำหนดความหมายใหม่ให้กับความตายนั่น” (กิตติพล สรัคคานนท์, 2550 : 79) จากเรื่องจะเห็นว่าผู้เขียนตั้งใจให้ความตายที่เกิดขึ้นเป็นความบังเอิญ เป็นอุบัติเหตุจากการสื่อสารที่ผิดพลาด ความตายที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มีความหมายอะไรในตัวของมันเอง แต่ทว่าหลังจากที่เขาผู้รู้เหตุผลเบื้องหลังการตายตีทุกอย่างจบชีวิตไปแล้ว บาดแผล ร่องรอยและศพของเขาก็จะถูกตีความให้มีความหมายใหม่เกิดขึ้น การจบเรื่องเช่นนี้เป็นการเน้นย้ำให้เห็นการไร้ความหมายที่แท้จริงของทั้งชีวิตและความตาย เพราะสุดท้ายแล้วใครเลยจะรู้ว่าการตายนั่นแท้จริงมีสาเหตุมาจากอะไร

“ภาพปรากฏ” (2548) เป็นเรื่องสั้นในรวมเรื่องสั้นเล่มเดียวกับ “เข้าเมือง” และ “ฆาตกรรม” เรื่องแสดงให้เห็นว่าความหมายต่อการตายของคนหนึ่งหรือสิ่งมีชีวิตหนึ่งต่อคนนั้นไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าการหายไปของคนหนึ่งที่อีกคนต้องเรียนรู้และยอมรับ ซึ่งความหมายเหล่านั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีความทรงจำ แต่ทุกชีวิตก็ต้องดำเนินต่อไปบนวิถีทางของตน “ภาพปรากฏ” เป็นเรื่องราวของชายหนุ่มที่เข้าไปเก็บของจากห้องเช่าของพ่อซึ่งเสียชีวิตลง ภายในนั้นมีความทรงจำของเขาที่เกี่ยวกับการตายของแม่ในวัยเด็ก เขาเก็บข้าวของของพ่อนำไปให้พี่และน้องก่อนจะกลับมาใช้ชีวิตที่โดดเดี่ยวของตนเอง

พ่อของเขาใช้ชีวิตในห้องเช่าเล็กๆ ที่ไม่แสดงถึงความเป็นตัวตนของพ่อเลย ไม่มีสิ่งใดในห้องที่บ่งบอกความพิเศษหรือลักษณะอื่นใดที่จะทำให้รู้ว่านี่คือห้องที่พ่อเขาเคยดำรงชีวิตอยู่ “รวมๆ แล้วห้องนอนของพ่อคล้ายคลึงกับห้องพักรงแรมทั่วไป ไม่มีส่วนใดสามารถบ่งบอกได้ถึงบุคลิกลักษณะ และคุณภาพของคนที่มาอาศัยอยู่เลยแม้แต่คนเดียว เป็นห้องที่แห้งแล้งและห่างเหินจากชีวิตประจำวัน เป็นเพียงห้องพักของคนแปลกหน้าที่เข้ามาพักพิงชั่วคราว” (กิตติพล สรัคคานนท์, 2550 : 69)

การใช้ชีวิตอยู่ของพ่อที่แทบไม่เหลือร่องรอยอะไรให้จดจำ ไม่มีเอกลักษณ์ ไม่สร้างอัตลักษณ์แสดงให้เห็นถึงการไร้ความหมายของการมีชีวิตอยู่ของพ่อ ไร้ความหมายไม่ใช่ไร้ประโยชน์ พ่อยังคงทำหน้าที่แผนกธุรการในกรมประชาสัมพันธ์ หลักฐานยืนยันยืนยันคือเครื่องแบบที่ตัวละครเขาเก็บไปให้น้องชายที่ทำงานที่เดียวกับพ่อใช้ต่อ แต่สิ่งที่ทำให้ทั้งความตายและชีวิตของพ่อไร้ความหมายสำหรับลูกคือความทรงจำ เรื่องไม่เล่าถึงความทรงจำของพ่อกับลูกเลยในขณะที่เขานึกถึงความตายของแม่เมื่อเข้าไปในห้องพักของพ่อ

ความทรงจำของเขาเกี่ยวกับงานศพครั้งนั้นร่ายเลื่อนเต็มที เขาไม่อาจบอกได้ว่า เขารักแม่และเสียใจ เพียงแต่เขารู้แน่ชัดอย่างหนึ่งว่าถ้าแม่ของเขาตายลง ณ ตอนนี้ ความตายของแม่ย่อมมีความหมายแตกต่างจากตอนนั้นอย่างมากมายแน่นอน

[...] ภาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University

ดูเหมือนความตายของพ่อจะเป็นเพียงความแปลกแยกที่ไม่เกี่ยวข้องกับใครคนใดเลย จะมีก็แต่พี่สาวของเขากระมังที่พอจะรับรู้ และสามารถแสดงความรู้สึกต่อความตายนั่นได้อย่างจริงจัง

(กิตติพล สรัคคานนท์, 2550 : 70 - 72)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าตัวละครเชื่อว่าความหมายของการตายของใครสักคนหนึ่งจะสัมพันธ์กับเวลา ไม่เพียงสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนเท่านั้น เหมือนดังที่เขาเชื่อว่าถ้าแม่ตายตอนที่เขาเติบโตเหมือนเช่นวันนี้ ความตายของแม่จะมีความหมายกับเขามากขึ้น ไม่ใช่เพียงความทรงจำหน้าจอโทรทัศน์และการได้รับคำปลอบประโลมจากครูที่โรงเรียน ในขณะที่การตายของ

พ่อแม่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขาและพ่อตายในช่วงเวลาที่เขาเติบโตแล้วแต่เขากับน้องชายกลับไม่สามารถรู้สึกได้กับการตายของพ่อเลย

ชื่อเรื่อง “ภาพปรากฏ” ทำให้เห็นว่าความตายของพ่อในเรื่องถูกทำให้เป็นเพียงภาพที่ปรากฏขึ้นมาเท่านั้น ตัวละครทำและมองทุกอย่างที่เกี่ยวกับความตายของพ่อด้วยท่าทีสงบและทำไปตามหน้าที่ เช่นกันกับผู้อ่านที่ได้รับภาพความตายจากสิ่งที่ปรากฏอย่างไรอารมณ์ความรู้สึก การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องจึงทำหน้าที่เพียงภาพที่ไร้ความหมายเท่านั้น

เรื่องสั้นทั้งสามเรื่องในรวมเรื่องสั้น *ที่อื่น* ที่กล่าวถึงนี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงระยะห่างที่มีต่อความตายโดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรู้สึกดังกล่าว การทำให้เรื่องราวเป็นเรื่องของผู้คนในสถานที่และเวลาที่ไม้อาจจำกัดหรือชี้เฉพาะได้แสดงให้เห็นถึงการพยายามสร้างสถานะ “ธรรมดา” ให้แก่เรื่องเล่า ไม่มีความพิเศษเจาะจงราวกับทุกเรื่องสามารถเกิดขึ้นได้รอบตัวกับคนแปลกหน้าที่เราไม่รู้จักชื่อซึ่งเดินสวนทางกับเราอยู่ตลอดเวลา แม้ด้วยท่าทีที่เว้นระยะ แต่เรื่องสั้นเหล่านี้ก็ทำให้รู้สึกถึงความตายเป็นเรื่องใกล้ตัว เกิดขึ้นได้โดยง่าย กับใครก็ตามและเมื่อไรก็ได้ ความตายเองก็ไม่ได้มีความหมายอะไรพิเศษไม่ต่างกับชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่ที่ผู้เขียนไม่ได้ระบุไว้ในเรื่องสั้น

เรื่องสั้นอีกสองเรื่องที่กล่าวถึงความตายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์อย่างง่ายและเป็นสิ่งที่ยูนอกเหนือการควบคุมก็คือ “วันหนึ่งของชีวิต” ของวัชระ สัจจะสารสิน (2551) และ “โศกนาฏกรรมปอร์โตแปร่งซ์” ของสันติสุข กาญจนประภกร (2555) เรื่องสั้นสองเรื่องนี้มีลักษณะที่เหมือนกันคือเล่าถึงการไปร่วมงานศพของพ่อแม่เพื่อนจนนำไปสู่การได้เห็นความตายที่ง่ายตายและอาจเกิดขึ้นกับมนุษย์ได้ทุกเมื่อโดยเฉพาะในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ จนทำให้รู้สึกกว่าชีวิตช่างเปราะบางและพร้อมจะแตกหักได้

ใน “วันหนึ่งของชีวิต” เล่าถึงตัวละครข้าพเจ้าที่ได้ไปงานศพของแม่เพื่อนซึ่งจัดขึ้นในเมืองหลวง เรื่องเล่าตั้งแต่การไปร่วมพิธีศพซึ่งถูกจัดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตรงเวลาและประหยัดเวลาตามแบบฉบับของงานศพในสังคมเมือง ในขณะที่ข้าพเจ้าเฝ้าดูสายตาของคนชนบทที่ย้ายถิ่นฐานมาทำงานในเมืองหลวง

เพื่อนข้าพเจ้าบอกว่าพิธีเผาเริ่มเร็วหน่อย เพราะมีศพใหม่คอยทำอยู่แล้ว จำเป็นต้องใช้ศาลาด่วน ศาลาไม่ว่างแม้วินาที ศพจงไยยาวเหยียด [...] งานศพในเมืองดูเหมือนจะเร่งรีบไปหมด บางงานพอพระสวดเสร็จ แยกเรือทานของว่าง เรียบร้อย ศาลาถูกปิดทันที [...]

คนต่างจังหวัดอย่างข้าพเจ้ารู้สึกสะท้อนใจเมื่อมาเจองานศพในเมืองที่แสน
รวบรัด รู้สึกว่ามันรวดเร็วจนไม่ทันรอยโศกเศร้าเอาไว้ ทุกอย่างถูกจัดวางไว้เป็น
ระบบระเบียบ เป็นขั้นเป็นตอน เวลาถูกล็อกไว้อย่างแน่นอน แยกสามารถกะเวลาที่
เสียไปได้ [...]

(วัชระ สัจจะสารสิน, 2551 : 230 - 231)

เรื่องสั้นเชื่อมโยงพื้นที่เมืองเข้ากับงานศพอย่างชัดเจนเพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพล
ของวิถีเมืองที่ต้องรักษาเวลา เป็นระบบระเบียบได้เข้ามากำกับพิธีกรรมงานศพเพื่อสนองตอบวิถีชีวิต
ของคนเมืองที่มาร่วมงาน ความเร่งรีบและการแออัดกันของศพที่เข้ามาจองศาลาเป็นไปในรูปแบบ
เดียวกับความเร่งรีบยามเช้าในชั่วโมงเร่งด่วนที่ทุกคนมุ่งหน้าขึ้นยานพาหนะอันเบียดเสียด และ
เนื่องจากผู้คนให้ความสำคัญกับเวลา งานศพจึงเป็นการจัดการเวลาอย่างชัดเจน แม่นยำ จนทำให้ไม่มี
เวลามากพอที่จะโศกเศร้า การเร่งรัดจัดงานศพโดยกำหนดเวลาไว้อย่างรัดกุมไม่ต่างอะไรกับถูกบีบรัด
ด้วยสิ่งเร้ารอบตัวในสังคมเมืองซึ่งสาเหตุให้คนเมืองสร้างท่าทีที่เฉยชาต่อทุกสิ่ง และเช่นกันที่ท่าทีนี้
จะปรากฏในงานศพซึ่งถูกเร่งรัดด้วยเรื่องของเวลาที่ต้องกระชับ ในเรื่องแม้จะเพิ่งเสียแม่ไปแต่เพื่อน
ของข้าพเจ้าก็มาร่วมพูดคุยกับเพื่อนหลังเสร็จงานได้ นั่นเพราะ “ไม่มีอะไรแล้ว ทุกอย่างเคลียร์หมด
หายห่วง เหลือพรุ่งนี้ที่ต้องมาเก็บกระดูกแม่” (วัชระ สัจจะสารสิน, 2551 : 232) งานศพในเมืองถูก
ทำให้ง่ายดายและแทบไม่เหลืออะไรให้จัดการ ความโศกเศร้าก็ดูเหมือนจะถูกทิ้งให้หายไปในระหว่าง
ความเร่งรีบนั้น

ไม่เพียงความโศกเศร้าที่ถูกกลืนหายไปกับความเร่งรีบของพิธีศพในเมือง เรื่องยัง
แสดงให้เห็นถึงการตายที่เกิดขึ้นได้อย่างง่ายดายดังเช่นที่เพื่อนของข้าพเจ้าเล่าว่าในระหว่างที่ไปรอรับ
ศพของแม่นั้นเขาได้พบกับความตายอันไม่คาดคิดและขบขันของชายคนหนึ่ง ชายคนนั้นตายเพราะกิน
ลูกชิ้นติดคอ ในขณะที่เพื่อนอีกคนเล่าว่าเขาเคยได้ยินว่าชายคนหนึ่งนอนอยู่ในบ้านตนเองแต่ก็ถูกนัก
กระโดดร่มจากที่ไหนไม่รู้ลงมาทับตาย หรือแม้แต่ในระหว่างทางที่ข้าพเจ้าขับรถกลับบ้าน ข้าพเจ้าก็ได้
พบมอเตอร์ไซค์ประสบอุบัติเหตุชนแท่งคอนกรีตซึ่งแม้ไม่ถึงกับตาย ความตายเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นใน
เมืองทั้งสิ้น เรื่องให้ความรู้สึกว่าการอยู่ดีมีสุข ใช้ชีวิตในเมืองก็ใช่ว่าจะปลอดภัย กลับกันความเสี่ยงบน
ท้องถนนทั้งจากยวดยานด้วยกันและการก่อสร้างก็อาจนำเราไปสู่ความตายได้

เรื่องนำเสนอประเด็นขบคิดทบทวนเกี่ยวกับชีวิตสมัยใหม่ที่ควรจะนำความสุข ความ
ปลอดภัยมาให้แก่ชีวิต แต่ความตายกลับเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเรามากยิ่งขึ้น หรือความตายแท้จริงคือ

ความหมายของชีวิต คือปลายทางที่ทุกคนต้องประสบ แต่มนุษย์ก็มักจะกลบเกลื่อนประหนึ่งมองไม่เห็น เหมือนการจัดงานศพที่เร่งรีบและรวบรัดจนชั่วหนึ่งความโศกเศร้ายังไม่ทันเผยตัว

“โศกนาฏกรรมปอร์โตแปรงซ์” แสดงถึงความตายที่เกิดขึ้นอย่างง่ายตายเช่นกันโดยมองว่ามีพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์นั่นคือชะตากรรมที่คอยกำกับกับการตายของมนุษย์ เรื่องเล่าถึงผมที่ต้องไปร่วมงานศพของเพื่อนเป็นรายที่ 4 ในช่วงเวลาใกล้ๆ กัน ความน่าสนใจอยู่ตรงที่การตายของพ่อเพื่อนแต่ละคนในแง่หนึ่งมันคือชะตากรรมที่มนุษย์ไม่อาจควบคุม แต่รายละเอียดที่ให้ไว้ค่อนข้างมากกว่าเรื่องของกิตติพลซึ่งแสดงให้เห็นแง่มุมความตายที่สัมพันธ์กับความเสีงหรืออันตรายที่เพิ่มมากขึ้นในชีวิตมนุษย์ปัจจุบัน

พ่อของเพื่อนคนที่ 1 ตายเพราะหกล้มหัวฟาดกับขอบอ่างล้างหน้าในบ้านย่านชานเมือง กว่าที่จะมีคนมาเห็นก็เสียชีวิตแล้ว พ่อของเพื่อนคนที่ 2 เป็นชายชาวญี่ปุ่นที่เลี้ยงดูลูกอย่างเคร่งครัด ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ชันแข็งทำงาน แต่ในวัย 60 ปี เขาได้ใช้มีดกรีดหน้าท้องตัวเองเสียชีวิต ส่วนพ่อของเพื่อนคนที่ 3 เสียชีวิตด้วยการหลับไปเฉยๆ หลังจากพูดคุยหัวเราะอย่างมีความสุขกับลูกๆ ก่อนขึ้นนอนแล้วไม่ตื่นขึ้นมาอีกเลย และพ่อเพื่อนคนที่ 4 เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง

งานศพและการตายที่ตัวละครเอกไปร่วมในด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของชีวิตที่แตกหักง่ายของมนุษย์ แต่ในอีกด้านหนึ่งมูลเหตุของการตายได้แสดงให้เห็นถึงภัยจากวิถีชีวิตแบบใหม่ที่มีผลต่อชีวิตมนุษย์ กล่าวคือ 2 ใน 4 ของพ่อเพื่อนเสียชีวิตจากมะเร็งและการหลับไปเฉยๆ ซึ่งอนุมานได้ว่าจะจะเป็นเพราะหัวใจล้มเหลวซึ่งเป็นโรคที่คร่าชีวิตผู้คนมากมายทั่วโลกทั้งสองโรค แม้จะมีผลพิสูจน์ทางการแพทย์ว่ามะเร็งมีสาเหตุมาจากพันธุกรรมส่วนหนึ่งแต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการใช้ชีวิตและอาหารการกินก็มีผลเช่นกัน เรื่องไม่ได้ให้รายละเอียดการใช้ชีวิตของผู้ตาย แต่ทั้งมะเร็งและหัวใจล้มเหลวไม่ใช่โรคระบาด ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจึงมาจากพฤติกรรมของผู้คนในยุคสมัยใหม่ การทำงานจนเหนื่อยล้าสุขภาพ การไม่มีเวลาประกอบอาหารเองจึงเลือกซื้ออาหารที่มีสารก่อมะเร็ง หรือแม้แต่ความเครียดจากการทำงานและจากการใช้ชีวิตประจำวันในเมืองที่ต้องเร่งรีบ แข่งขัน และตื่นตัวตลอดเวลา เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุของการจบชีวิตได้ทั้งสิ้น ความเสี่ยงภัยในด้านสุขภาพเป็นรูปแบบหนึ่งของความเสี่ยงในสังคมเสี่ยงภัย ภัยคุกคามสุขภาพที่เกิดขึ้นนี้มีใช้มาจากการขาดอาหารดังเช่นปัญหาความยากจน แต่ตรงกันข้ามกลับเป็นภัยที่มาจากความอยู่ดีกินดีและวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ผู้คนไม่ได้ออกกำลังกาย รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่พัฒนาพันธุ์พืชและสัตว์ ความก้าวหน้าในการผลิตและแปรรูปอาหารที่สะดวกรวดเร็ว แต่ไม่อาจแน่ใจได้ว่ามนุษย์จะปลอดภัยจากสิ่งตกค้างหรือสารเคมีหรือไม่ การเสียชีวิตของพ่อเพื่อนทั้งสองคนนี้แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงที่มาจากผลผลิตของมนุษย์คือความก้าวหน้าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งในด้านหนึ่งอาจช่วยคำนวณและยืดชีวิตมนุษย์ให้ยาวนานขึ้น แต่ภัยที่เกิดจากวิถีชีวิตสมัยใหม่เหล่านี้ก็ได้แสดงให้เห็นว่าปลายทางของสมัยใหม่ที่ผู้คน

เคยฝันถึงว่าจะนำความผาสุกมาสู่มวลมนุษยชนนั้น ไม่อาจเป็นจริง เพราะยิ่งสังคมมีความเจริญมากขึ้นเท่าใด ความเสี่ยงก็สามารถเกิดและควบคุมได้ยากขึ้นเท่านั้น

การตายของพ่อเพื่อนอีกสองคนเป็นการตายจากอุบัติเหตุและการฆ่าตัวตาย อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากปัญหาการถูกทอดทิ้งให้อยู่บ้านโดยลำพังของผู้สูงอายุในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นอีกภัยคุกคามที่ไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะรูปแบบสังคมที่เจริญขึ้นทำให้ความเป็นชุมชนที่เคยใกล้ชิดและผูกพันกันของผู้กลายเป็นความห่างเหินตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ค่านิยมบ้านจัดสรรและการใช้ชีวิตแบบตัวใครตัวมันส่งผลให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งลำพังในหมู่บ้านหรือในห้องคอนโดที่ผู้คนต่างไม่สนใจกันและกัน ซึ่งแนวโน้มของปัญหาจะทวีมากขึ้นเมื่อสังคมเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ในส่วนของการฆ่าตัวตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นนั้น เรื่องไม่ได้ระบุแรงจูงใจแต่การให้ผู้ตายเป็นพ่อผู้เคร่งครัด แข็งขันทำงาน ไม่ดื่มเหล้าไม่สูบบุหรี่ สื่อนัยถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดความตึงเครียดในการใช้ชีวิตแต่ขณะเดียวกันเขาก็บรรลุแล้วถึงเป้าหมายและหน้าที่ของพ่อที่ดีซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับการเป็นคนญี่ปุ่นและลักษณะการตายที่ใกล้เคียงกับการทำฮาราคีริหรือการคว้านท้องของชาโมโรอิในวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่เป็นการตายเยี่ยงชายชาตินักรบผู้กล้าหาญ การฆ่าตัวตายของพ่อชาวญี่ปุ่นรายนี้จึงแสดงถึงความกล้าที่จะยอมรับความตาย เป็นการเลือกแล้วอย่างตั้งใจ การฆ่าตัวตายเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของสังคมสมัยใหม่ที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นซึ่งสังคมไทยเองก็กำลังประสบ

เรื่องเชื่อมโยงความตายของพ่อเพื่อนทั้งสองคนเข้ากับเหตุการณ์แผ่นดินไหวในเฮติเมื่อปี 2554 ซึ่งสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงให้แก่เฮติ ความช่วยเหลือจากผู้คนทั่วโลกหลังไหลไปสู่ที่นั่น และชื่อเรื่อง “ไศกนาฏกรรมพอร์ตออสเตรีย” ก็มีที่มาจากชื่อเมืองหลวงของเฮติ คือ กรุงพอร์ตออสเตรียนั่นเอง เรื่องไม่ได้บรรยายภาพความสูญเสียของเฮติอย่างละเอียด แต่นำเสนอในลักษณะของการที่สามีและภรรยาทั้งคู่ช่วยกัน

[...] ผู้คนเดินทางตลอดเวลา กลัวยจากซีกโลกที่สามถูกส่งเข้าปากคนในโลกตะวันตก แล้วชะตากรรมของพวกเราจะเป็นอย่างไร”

เอื้อมมือหยิบคุกกี้ ส่งเข้าปาก ภรรยาผมยังพูดโดยยังจ้องไปที่โทรทัศน์

“เรากำหนดอะไรได้หรือคะ”

ผมเหลือบมองเธอแวบหนึ่ง แค่วาบเดียวจริงๆ

“นั่นสิ เราจะกำหนดอะไรได้”

(สันติสุข กาญจนประกร, 2555 : 180)

นัยยะของการกำหนดอะไรไม่ได้ในที่นี้แฝงไว้สองความหมายคือ ความหมายที่หนึ่งสำหรับแผ่นดินไหวรุนแรงที่เกิดขึ้นที่เฮติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชะตากรรมที่มนุษย์ไม่อาจเข้าไปกำหนดหรือควบคุมธรรมชาติ ในขณะที่นัยยะที่สองเป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลงระดับโลกนั่นคือกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้คนติดต่อ เดินทางข้ามทวีปได้อย่างง่ายดาย รวมถึงการส่งออกและนำเข้าอาหารจากแดนไกล เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการที่โลกหรือสังคมมนุษย์เดินทางมาไกลเกินกว่าที่มนุษย์ตัวเล็กๆ จะกำหนดอะไรเองได้ ไม่เพียงมนุษย์ที่กำหนดไม่ได้ แม้แต่ความเป็นรัฐชาติก็ไม่สามารถกำหนดได้เช่นกัน เพราะอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ได้เชื่อมโยงโลกและให้บทบาทกับความร่วมมือระดับโลกมากกว่าการเป็นเอกเทศของท้องถิ่น การเมือง การเงิน การลงทุน หรือแม้แต่ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ต้องอาศัยความร่วมมือระดับโลก ซึ่งนี่คือนัยยะความหมายที่สองที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมโลกนี้ได้โดยไม่สนใจความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ที่มาพร้อมโลกาภิวัตน์ได้อีกต่อไป

อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ในเรื่องถูกนำมาเทียบเท่ากับชะตากรรมที่อยู่เหนือมนุษย์ซึ่งทำให้มนุษย์ไม่สามารถกำหนดอะไรได้ เหมือนที่สถานการณ์โลกในด้านต่างๆ มีอิทธิพลต่อท้องถิ่นจนเกินต้านทาน ในคำอธิบายที่เหนือกว่าระบบเหตุผล ชะตากรรมได้เข้ามาทำหน้าที่กำหนดความตายให้แก่มนุษย์ แต่ในความเป็นเหตุผล สังคมโลกาภิวัตน์ก็ได้เข้ามากำหนดชีวิตผู้คน ซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงรูปแบบใหม่ที่อันตรายต่อมนุษย์เช่นกัน

การเชื่อมโยงความตายของพ่อเพื่อนทั้งสี่คนเข้ากับความตายอันมหัศจรรย์ของผู้คนจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวในเฮติที่น่าเสียดผ่านข่าว รวมถึงการให้รายละเอียดการตายของพ่อเพื่อนแต่ละคนว่ามาจากความเสี่ยงซึ่งเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ที่ไม่มีสิ่งใดยืนยันความปลอดภัยการมีชีวิตยืนนานให้แก่มนุษย์ได้ เหล่านี้ล้วนเป็นการเน้นย้ำให้เห็นความตายที่เกิดขึ้นรายรอบตัวมนุษย์ที่มากมายง่ายดาย และเกินกว่าการควบคุม ความตายซ้ำๆ ที่ปรากฏจึงไม่เพียงสื่อถึงความรู้สึกไม่มั่นคงในการใช้ชีวิตแต่ยังแฝงนัยถึงความเปราะบางของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างง่ายในโลกที่ความเสี่ยงภัยเป็นดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มิหนำซ้ำยังเป็นภัยจากความเจริญและความอยู่ดีกินดีที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาสังคมมนุษย์

ความตายกับการไร้ความหมายของชีวิตได้แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของชีวิตมนุษย์ที่ถูกกระทบและแตกกระจายได้อย่างง่ายดาย ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงการผลิตซ้ำความตายที่เกิดขึ้นได้อย่างง่ายดายในพื้นที่เมือง ซึ่งมีท่าทีวันระยะห่างกับความตายเหมือนท่าทีของคนเมืองที่เฉยชากับสิ่งร้ายรอบตัว การมองความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงให้ความรู้สึกเหมือนเรื่องธรรมดา เป็นเหตุการณ์ปกติที่มนุษย์ต้องประสบ แต่ภายใต้ท่าทีที่เฉยชานั้นเรื่องได้นำเสนอการขบคิดทบทวนต่อการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่ความตายอยู่รายรอบตัว ความตายอาจเกิดขึ้นได้ทั้งจากอุบัติเหตุบนท้องถนน จากสุขภาพที่เป็นปัญหาจากความเครียดในการใช้ชีวิตใน

เมืองใหญ่ หรือแม้แต่อุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ในบ้านตนเองแต่ไม่มีผู้ได้รับรู้เพราะผู้คนต่างไม่สนใจกัน การดำรงอยู่ในสภาวะเช่นนี้ต้องอาศัยการขบคิดทบทวนตลอดเวลาเพื่อให้เท่าทันกับความเสี่ยงที่เป็นภัยรายรอบตัว

3.2.3 ความตายกับความรุนแรงในครอบครัวและในสังคม

สังคมเมืองก่อร่างสร้างรูปขึ้นมาจากความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจซึ่งไม่ได้มีจารีตประเพณีหรือศีลธรรมกำกับชีวิตผู้คนเหมือนในสังคมชนบท แต่ความเป็นเมืองจะผูกพันเข้ากับผลประโยชน์ ระบบระเบียบและการทำงานตามหน้าที่ ขณะเดียวกันความเจริญหรือการพัฒนาที่ถูกกระตุ้นในเชิงกายภาพเป็นสำคัญ ในด้านจิตใจของคนเมืองที่ยึดถือความเป็นปัจเจกบุคคลจึงทำให้ชาวเมืองพัฒนาตัวตนด้วยการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปโดยไม่จำเป็นต้องสนใจกันและกันเหมือนในสังคมชนบท โดยเฉพาะเมื่อได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์เมืองจะยิ่งเต็มไปด้วยความหลากหลายที่หลั่งไหลเข้ามา

นีล โกรสส์ (Neil Gross, 2005 : 287 อ้างถึงใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559 : 57) ได้กล่าวว่าสังคมปัจจุบันได้เกิดการลดทอนชนบ (detraditionalization) ซึ่งเป็นกระบวนการสองกระบวนการที่แตกต่างหากเชื่อมโยงถึงกัน กระบวนการแรกคือการละทิ้งหรือการปรับเปลี่ยนทางสังคมวัฒนธรรมที่เคยยึดถือกันมา เช่น การแต่งงานและอยู่กินกันตลอดชีวิตด้วยเหตุผลทางการสืบพันธุ์ การแบ่งหน้าที่กันตามเพศสถานะ เป็นต้น กระบวนการที่สองคือการลดทอนของพฤติกรรมอันสอดคล้องกับประเพณีหรือความเชื่อที่ยึดถือกันมาแต่ต่อมาถูกตั้งคำถาม อาทิ ความเชื่อในเรื่องความแตกต่างอันเป็นธรรมชาติระหว่างชายกับหญิงซึ่งนำมาสู่ความไม่เสมอภาคทางอำนาจในครัวเรือน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่กิดเดนส์เรียกว่าสังคมหลังจารีตประเพณี (post-traditional society) ที่มนุษย์จะต้องคำนึงถึงบทบาทและการนิยามตัวตนของตนเองตลอดเวลา เราจะเป็นใคร จะทำอะไร เป็นคำถามที่มนุษย์ในสังคมยุคก่อนหน้าไม่ต้องแบกรับเพราะพวกเขาได้รับบทบาทที่สร้างขึ้นอันเป็นมรดกของชนบประเพณี เช่น บทบาทของผู้หญิงผู้ชายในครอบครัวที่ไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามถึงหน้าที่ของตน การที่มนุษย์ทบทวนบทบาทและต้องนิยามตนเองตลอดเวลา ส่งผลให้หลายครั้งที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความลำบากใจโดยเฉพาะในด้านจริยธรรม

เรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงการลดทอนชนบ (detraditionalization) โดยเฉพาะรูปแบบความสัมพันธ์ฉันทมิตรรยา ปรากฏในเรื่อง “กรีนปาร์ค” ของปรีดี หงส์ตัน (2552) เป็นเรื่องราวของผม อดีตทายาทเศรษฐีที่ทำตัวสำมะเลเทเมาจนกระทั่งพ่อเสียชีวิต มรดกธุรกิจของพ่อตกเป็นของน้องสาว ในขณะที่ผมตัดสินใจหนีตามกลดสกาบสาวคนรักไปอยู่ที่ลอนดอน ที่นั่นผมคือผู้ชาย

อ่อนแอที่ให้ผู้หญิงหาเลี้ยงและเธอก็ได้แอบมีความสัมพันธ์กับชายอื่นจนผมจับได้ ผมนึกถึงแม่ที่นอกใจ พ่อและแม่ก็คือคนที่ฆ่าพ่อด้วยมือตัวเอง ผมเองก็ฆ่ากวดสกาด้วยความรักและฝังร่างเธอไว้ที่กรีนปาร์ค

เรื่องให้ภาพความสัมพันธ์ของสองคู่คือ พ่อกับแม่ของผม และผมกับกวดสกา พ่อแม่ของผมหมดรักกันนานมากแล้ว พ่อคือเสาหลักของครอบครัวและคือนักธุรกิจที่มีหน้ามีตา แต่ความสนใจแต่ธุรกิจจึงทำให้พ่อทอดทิ้งแม่และละเลยครอบครัว แม่ถูกทำให้เป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่งของพ่อเวลาออกงานสังคมและทำหน้าที่เลี้ยงลูกเท่านั้น ซึ่งในสภาพเช่นนี้แม่จึงถูกทำให้ไม่ต่างกับสมบัติชิ้นหนึ่งของพ่อ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีของปิตาธิปไตยที่ผู้หญิงจะกลายเป็นสมบัติของสามีและต้องปฏิบัติตามหน้าที่แม่ เลี้ยงดูลูกอย่างเคร่งครัด การปฏิบัติและการวางตัวของพ่อจึงเป็นไปตามแบบแผนของผู้ชายตามอุดมคติของปิตาธิปไตย นั่นคือเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด หาเลี้ยงครอบครัวและรักษาสถานะทางการเงินของครอบครัวให้มั่นคง ซึ่งพ่อทำสิ่งเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน จะขาดก็เพียงหน้าที่ด้านจิตใจที่จะทำให้แม่มีความสุขเท่านั้น

คู่ความสัมพันธ์ของพ่อกับแม่นั้นโดยเริ่มแรกเป็นความสัมพันธ์ที่ตามขนบ นั่นคือแต่งงานเพื่อผลิตทายาท แรงงานภายในครอบครัวถูกแบ่งอย่างชัดเจนเมื่อพ่อทำหน้าที่หาเงินนอกบ้านเพื่อสร้างรากฐานครอบครัวแล้วแม่จึงดูแลบ้านและลูก รูปแบบความสัมพันธ์เช่นนี้หากดำรงอยู่ในสังคมที่เดินตามขนบหรือสังคมประเพณีที่มนุษย์ถูกกำกับด้วยจารีตและบทลงโทษร้ายแรงทางสังคม เรื่องการคบชู้ของผู้หญิง ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็คงดำเนินไปตามวิถีทางที่ควร แต่ทว่าสิ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นคือ ตัวละครแม่เลือกที่จะมีความสัมพันธ์กับชายอื่น ในขณะที่ตัวละครพ่อก็รับรู้แต่ก็ยังคงอยู่กับแม่เพื่อหน้าตาทางสังคมของตนเอง บทบาทของแม่แปรสภาพจากผู้ดูแลบ้านกลายเป็นเครื่องประดับฐานะที่เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือก็คือเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งที่พ่อใช้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จและมีครอบครัวสมบูรณ์ของตนเอง

เมื่อพ่อสวมบทบาทผู้คุมเกมที่พยายามจะรักษากฎเกณฑ์ที่ตนเองกำหนดบทบาทให้ทุกคนในครอบครัวไว้ตั้งแต่ต้น จนไปถึงผมที่ถูกคาดหวังตั้งแต่เด็กว่าต้องเป็นผู้สืบทอดกิจการ แม่จึงหาทางออกให้กับตัวเองโดยการลดทอนอำนาจของพ่อด้วยการมีชู้ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพ่อป่วยอนนึ่งใช้เครื่องช่วยหายใจ แม่ก็ตัดสินใจเอาหมอนกดหน้าพ่อจนพ่อขาดอากาศหายใจตาย การฆ่าสามีตัวเองด้วยมือของตัวเองอย่างตั้งใจและมีสติแสดงให้เห็นถึงการเลือกที่จะประกอบอาชญากรรม การตัดสินใจเป็นฆาตกรของแม่มาจากภาวะที่พ่อหยิบยื่นให้นั้นคือการเป็นเครื่องประดับในยามออกงานสังคม “แม่นั่งอยู่ไกลๆทางหนึ่ง จะผินยิ้มก็เมื่อแขกหรือหันไปพูดด้วยเท่านั้น นัยน์ตาแม่เศร้าหมองเหม่อมองออกไปทางนอกหน้าต่างอยู่บ่อยๆ จนบางครั้งดูเหมือนว่าแม่ได้ตายจากครอบครัวเราไปแล้ว” (ปริติ หงษ์สดัน, 2552 : 32) อาจกล่าวได้ว่าในฐานะปัจเจกบุคคลแม่ต้องประสบกับการดำรงอยู่ในบทบาทที่สังคมคาดหวังซึ่งขัดแย้งกับความปรารถนาในจิตใจตนเองที่อยากจะหนีอิสระจากพ่อ

และปรารถนาความรักและการดูแลเอาใจใส่ พ่อใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฐานะผู้นำครอบครัวในสังคมปิตาธิปไตยกดทับความปรารถนาของแม่และลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของแม่ เพราะพ่อไม่เคยแสดงความรักต่อแม่เลย แม่จึงรู้สึกเหมือนเครื่องประกอบฉากความสำเร็จของพ่อเท่านั้น กล่าวได้ว่าแม่ถูกทำให้ต้องเผชิญกับทางเลือกสองทาง (dilemma) ระหว่างคำจูนครอบครัวที่มีเพียงเปลือกของวัตถุเงินทองแต่ขาดแก่นแกนความรักข้างใน กับเลือกเป็นอิสระจากพ่อและบทบาทของวัตถุทางสังคมที่พอมอบให้

ความน่าสนใจก็คือแม่เลือกหนทางที่อยู่ระหว่างสองเส้นทางนั้น นั่นคือ เลือกรักษาสถานะความเป็นแม่ของลูกเอาไว้แต่กำจัดพ่อเพื่อปลดปล่อยตัวเองจากบทบาทเมียและสิ่งขีดหน้าชูตาทางสังคม การตัดสินใจฆ่าพ่ออย่างง่ายดายและรวดเร็วของแม่จึงนับเป็นการเลือกรักษาอัตลักษณ์ที่ไม่ขัดต่อบทบาททางสังคมในบางด้าน แต่โดยใช้วิธีการที่เป็นความผิดระดับอาชญากรรมด้วยการฆ่าคนอย่างไตร่ตรองไว้ก่อนแล้ว

ในสังคมสมัยใหม่ปัจเจกบุคคลสามารถออกแบบและสร้างตัวตนของตนเองได้ตลอดเวลา บ่อยครั้งที่พวกเขาต้องเผชิญหน้ากับการตัดสินใจซึ่งหมิ่นเหม่ต่อศีลธรรม เรื่องสั้นผลิตซ้ำภาวะดังกล่าวอีกครั้งเมื่อตัวละครผมตัดสินใจฟาตไม้เบสบอลใส่ร่างกวดสกาท ภรรยาของผม จนกระตุกเธอแหลกละ ผมกับกวดสกาทเป็นอีกคู่ความสัมพันธ์หนึ่ง que แสดงถึงการลดทอนชนบเช่นเดียวกับคู่ของพ่อและแม่ แต่ความแตกต่างกันของคู่ผมกับคู่ของพ่อแม่คือผมเป็นคนที่ถูกลดทอนบทบาทความเป็นชายในครอบครัวเดียวที่มหานครลอนดอน ในขณะที่ภรรยาของผมได้รับบทบาทใหม่ในการเป็นแรงงานหาเงินจากนอกร้าน ไม่เพียงถูกปลดบทบาทตามชนบของปิตาธิปไตยที่ผู้ชายต้องเป็นผู้นำครอบครัว แต่ผมยังต้องลดบทบาทจากผู้มีอำนาจและมีอำนาจมาสู่การเป็นแรงงานอพยพที่ไร้ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยมี

แรกที่เดียวการสลับบทบาทเป็นผู้ดูแลบ้านและกวดสกาทเป็นผู้หาเงินเข้าบ้านแทนผมดำเนินไปได้ด้วยดี แต่เมื่อผมไม่อาจยอมรับสถานะใหม่ที่มาพร้อมกับการละทิ้งบทบาทผู้นำครอบครัวของผม นั่นคือ การไม่มีปากเสียงและไม่มีอำนาจในบ้านเพราะกฎของการแบ่งงานตามระบบสังคมทุนนิยมและปิตาธิปไตยจะให้ค่ากับแรงงานที่สร้างมูลค่า นั่นคือการหาเงินนอกร้าน ผมจึงปฏิเสธกฎเกณฑ์ดังกล่าวด้วยการใช้อำนาจลงไม้ลงมือกับกวดสกาทในบางครั้ง ซึ่งแสดงถึงการไม่อาจกดขี่บทบาทของตนเองที่สังคมปิตาธิปไตยเคยมอบให้

ในส่วนของกวดสกาทผู้สลับบทบาทเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของครอบครัว เธอรับบทบาทใหม่ของตนเองอย่างไม่มีปากเสียง แม้เมื่อถูกผมใช้กำลังเธอก็ยังคงทำหน้าที่ของเธอต่อไป แต่ในที่สุดเธอก็ลอบไปมีความสัมพันธ์กับผู้ชายอีกคน การตัดสินใจของกวดสกาทเหมือนกับการตัดสินใจ

ของแม่ก่อนที่จะฆ่าพ่อ การเลือกทางเลือกมีผู้หญิงสองคนในเรื่องแสดงให้เห็นการพยายามที่จะมีความสุขและยอมรับบทบาทที่ถูกผู้ชายหยิบยื่นให้ไปพร้อมกัน แม่ถูกพ่อใช้อำนาจของผู้นำครอบครัวกำหนดให้เป็นเพียงสัญลักษณ์ของความเป็นครอบครัวในวงสังคม ในขณะที่กลดสกาถูกผมใช้อำนาจของความเป็นชายที่แม่จะสูญเสียบทบาทการหารายได้ไปแล้ว ผลักให้เธอออกไปทำงานนอกบ้านแทนผมที่ไม่เอาไหน หนักไม่เอาเบาไม่สู้

หากเทียบในด้านของการเป็นปัจเจกบุคคลที่มีอำนาจในการเลือกและตัดสินใจในชีวิตตนเอง กลดสกาจะเป็นตัวละครที่แทบไม่มีโอกาสนั้นเลย ตั้งแต่การหาเลี้ยงครอบครัวคนเดียวที่เธอต้องยอมรับโดยปริยายเพราะผมไม่ยอมทำหน้าที่นั้น จนถึงการเลือกที่จะมีคู่ซึ่งเหมือนกับเธอมีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจเลือกเส้นทางดังกล่าว แต่ผลของการเลือกนี้้นำเธอไปสู่จุดจบของชีวิต ตรงข้ามกับตัวละครแม่ที่ความป่วยไข้ทำให้พ่อไร้อำนาจจนเปิดโอกาสให้แม่ได้ปลดปล่อยตัวเองและเลือกออกแบบชีวิตตนเอง นอกจากนี้การเลือกที่จะยังรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นแม่ซึ่งก็คือบทบาทหลักของผู้หญิงในสังคมปิตาธิปไตยจึงอาจทำให้ตัวละครแม่ไม่ใช่ผู้ที่ต้องจบชีวิตเหมือนกลดสกา

การนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้น “กรีนปาร์ค” จึงแสดงให้เห็นโครงสร้างอำนาจของครอบครัวที่ไม่ว่าจะด้วยบทบาทไหนและอยู่ในพื้นที่ใดผู้หญิงมักจะตกเป็นฝ่ายที่ถูกใช้ความรุนแรงเสมอ トラบไคที่ความเป็นชายไม่อ่อนแอหรือด้อยกำลังมากพอ หรืออาจตราบไคที่สังคมชายเป็นใหญ่ยังดำรงอยู่

“มารูโกะ” เป็นเรื่องสั้นของปริดี หงส์ตันเช่นกัน ใช้นิยายเป็นสังคมญี่ปุ่นที่พัฒนาและเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี แต่ขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็เป็นประเทศที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูง นอกจากนี้การใช้ชื่อตัวละครและชื่อเรื่องว่า “มารูโกะ” ยังพ้องกับชื่อตัวเองในการ์ตูนชื่อดังที่ได้รับความนิยมอย่างมากในญี่ปุ่นรวมถึงในประเทศไทยด้วย มารูโกะในการ์ตูนเป็นเด็กสาวที่เต็มไปด้วยจินตนาการและความสดใส ครอบครัวของมารูโกะเป็นภาพแทนชีวิตครอบครัวในสังคมญี่ปุ่นที่เต็มไปด้วยความอบอุ่นของพ่อแม่ ปู่ พี่สาวและมารูโกะ โลกของเด็กหญิงมารูโกะจึงเต็มไปด้วยความร่าเริงเพ้อฝัน และงดงาม ซึ่งแตกต่างจาก “มารูโกะ” ในเรื่องสั้นอย่างสิ้นเชิง

ในเรื่องสั้นมารูโกะเป็นเด็กสาวที่ถูกพ่อแท้ๆ ล่วงละเมิดทางเพศ แม่จะเป็นเพียงครั้งเดียวแต่การถูกระทำในวัยเด็กเป็นสิ่งที่เก็บอยู่ในใจของมารูโกะตลอดมา และเธอก็ถูกทำให้ไม่รู้สึกรว่านั่นคือความรุนแรง เพราะเมื่อหลังจากนั้นเหตุการณ์ทุกอย่างก็ถูกทำให้เงียบหายไป พ่อเรียกให้แม่ของเธอกลับมาอยู่ด้วยกัน และแม่เป็นเพียงคนเดียวที่พูดกับเธอ ในขณะที่พ่อไม่พูดกับเธออีกเลยนับจากนั้น ซึ่งมารูโกะไม่เคยเข้าใจว่าเพราะอะไร กล่าวได้ว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในวัยเด็กของมารูโกะ

ถูกปิดบังอำพรางเอาไว้ จนเธอไม่รู้ตัวว่าตนเองถูกกระทำรุนแรงและก่อเกิดเป็นความผิดปกติในการใช้ชีวิตของเธอต่อมา

ความผิดปกติในใจของมารุโกะชัดเจนขึ้นเมื่อเธอเขียนบทความเกี่ยวกับข่าวโสเภณีไทยที่มาทำงานที่ญี่ปุ่นและข่าวนักธุรกิจญี่ปุ่นเพื่อนำอวัยวะไปขาย โดยลงจบบทความว่า “การใช้บริการกระหึ่มยอมแลกมาซึ่งความเสี่ยงของผู้ใช้บริการที่ตัดสินใจจ่ายเงินแล้ว...และวิเคราะห์ว่าความเลวร้ายจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก หากลูกค้าติดเอดส์แล้วไปแพร่แก่ภรรยาซึ่งไม่รู้วิธีป้องกัน ฉะนั้นการเอาอวัยวะของเขาไปขายยังสามารถช่วยเหลือชีวิตอื่นๆ ที่ดูจะมีค่ากว่าเขาเสียอีก” (ปริทัศน์สดัน, 2552 : 9) บทลงจบที่แสนจะปกติในความรู้สึกของมารุโกะได้ดึงดูดให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสนใจเธอและเรียกเธอเข้ารับการบำบัดจิต

ทั้งที่มารุโกะ ควรจะได้รับคำวินิจฉัยจากจิตแพทย์ว่าจิตใจของเธอถูกกระทบกระเทือน แต่ผลที่ออกมาจริงๆกลับเป็น สภาพจิตใจของเธอปกติ ซึ่งเรื่องได้เผยให้เห็นเบื้องหลังว่าหมอก็คือเป็นอีกคนที่ล่วงละเมิดเธอ ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้มารุโกะได้เรียนหนังสืออย่างปกติสุขต่อไป

ความรุนแรงทางเพศที่มารุโกะถูกกระทำจากทั้งพ่อและจิตแพทย์ไม่ต่างอะไรกับการลวนลามผู้หญิงบนรถไฟของสังคมญี่ปุ่น ที่ผู้หญิงจะเลือกเงียบเฉยเพราะเชื่อว่าถึงพูดไปก็ไม่มีใครฟัง เสียงพวกเธอและยังได้รับความอับอายเพิ่มขึ้น มารุโกะอาจไม่ได้เลือกที่จะเงียบแต่ในแต่ละครั้งที่เธอถูกล่วงละเมิด เธอถูกทำให้ต้องเงียบตั้งแต่พ่อที่ไม่ปรึกษาพูดคุยกับเธออีกเลย จนถึงจิตแพทย์ที่ใช้ใบรับรองความ “ปกติ” ที่เขามีอำนาจจัดการทำให้ความผิดปกติด้านจิตใจของมารุโกะถูกปิดบังไว้ และยังทำให้การล่วงละเมิดของต่อเด็กสาวเป็นเรื่องปกติราวกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น

จะเห็นว่าเรื่องตั้งใจเล่นกับความปกติและความไม่ปกติ เพราะผู้อ่านจะรับรู้ได้ตลอดเวลาว่ามีเรื่องไม่ปกติเกิดขึ้น แต่ทุกครั้งเรื่องจะถูกกลบให้เสมือนปกติเสมอ เช่นกันกับความเงียบและการส่งเสียง ก่อนเหตุการณ์ล่วงละเมิดมารุโกะ พ่อยังพูดคุยกับมารุโกะอย่างดีเป็นปกติ แต่เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วพ่อก็ได้สร้างรูปแบบความปกติใหม่ให้แก่เธอนั้นคือไม่คุยกับเธอจนเป็นปกติ

นอกจากความรุนแรงทางเพศที่มารุโกะถูกพ่อและจิตแพทย์กระทำแล้ว เธอยังถูกอิชิกุโร เพื่อนชายที่รู้จักกันตั้งแต่สมัยเด็กที่ทำงานในร้านราเม็งเดียวกันเบียดค่าจ้างของเธอไปทั้งหมด นับเป็นอีกหนึ่งความรุนแรงที่มารุโกะถูกกระทำจากมนุษย์เพศชาย และเช่นกันที่เธอไม่เคยรู้สึกโกรธอิชิกุโร

“ขอโทษ” มารูโกะพบกระต่ายโน้ตแผ่นเล็กๆ สอดไว้ที่ช่องล็อกเกอร์พร้อมกับลายมือที่คุ้นตาของเขา มือสั้นระริก น้ำตาพลันเอ่อขึ้นมาเต็มหน่วย ความรู้สึกทุกอย่างประดังโถมเข้ามาที่ร่างของเธอ มันเป็นความรู้สึกทุกอย่างที่เคยรู้สึกตั้งแต่จำความได้ หากแต่ไม่มีความโกรธอยู่ในนั้นแม้แต่น้อย

(ปริตี หงษ์สตัน, 2552 : 7)

ความไม่โกรธอิชิกุโรอาจเป็นผลมาจากการที่มารูโกะถูกระทำรุนแรงมาแล้วหลายครั้งและทุกครั้งความรุนแรงนั้นก็ถูกกลบให้กลายเป็นเรื่อง “ปรกติ” เหมือนที่จิตแพทย์เขียนรายงานสภาพจิตเธอว่า “ปรกติ” ทั้งที่ในกระบวนการตรวจได้เผยให้เห็นความทรงจำบางอย่างที่ไม่ปกติเกิดขึ้น การถูกระทำรุนแรงซ้ำซ้อนอยู่ตลอดเวลาส่งผลให้การตัดสินใจหรือความคิดต่อความรุนแรงของมารูโกะบิดเบือนไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น เพราะเมื่อเธอไม่เคยถูกทำให้รู้สึกว่าจะอะไรคือความรุนแรงอะไรคือความผิด ดังนั้นการกระทำของอิชิกุโรที่เมื่อเทียบกับพ่อและจิตแพทย์แล้วเบาบางกว่ามาก มารูโกะจึงยังไม่คิดจะโกรธเขา อย่างไรก็ตามคำขอโทษจากอิชิกุโรได้เข้าไปกระทบความรู้สึกที่เก็บซ่อนอยู่ในใจเธอทั้งหมด ความรู้สึกต่อความรุนแรงที่เธอถูกทำให้ไม่รู้สึกมาโดยตลอดจึงถูกปลดปล่อยออกมาเป็นน้ำตาที่ไม่ได้เจือปนความโกรธอิชิกุโรแม้แต่น้อย อาจเป็นไปได้ว่าเพราะอย่างน้อยเขาก็คือคนผิดคนเดียวที่เปล่งเสียง ขอโทษเธอ ไม่ใช่เจียบังัน

จากความไม่โกรธและไม่เข้าใจว่าอิชิกุโรมาขอโทษเธอทำไมแสดงให้เห็นว่ามารูโกะยอมรับเงื่อนไขของการมีชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความเสี่ยงที่มนุษย์อาจทำร้ายกันได้เสมอและมันไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรโดยเฉพาะสังคมความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในสังคมปิตาธิปไตยที่มารูโกะประสบมาตลอด ทั้งจากคนใกล้ชิดในครอบครัว ผู้ที่มีการศึกษาและประกอบอาชีพที่น่านับถืออย่างหมอ หรือแม้แต่ผู้ชายที่ดูไม่เอาไหนเก็บตัวอย่างอิชิกุโรก็สามารถที่จะใช้ความรุนแรงกับมารูโกะได้ สถานะของมารูโกะซึ่งก็คือตัวแทนผู้หญิงในสังคมปิตาธิปไตยจึงไม่ต่างอะไรท่วงโซ่สุดท้ายที่ต้องเป็นเหยื่อของผู้ชายที่แข็งแกร่งและมีอำนาจมากกว่า ผลจากการถูกระทำรุนแรงมาโดยตลอดได้แปรเปลี่ยนความรู้สึกของมารูโกะให้ซาชินต่อความรุนแรงและการเป็นผู้ถูกระทำ ซึ่งสุดท้ายความซาชินต่อความรุนแรงนั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์ของมารูโกะที่พร้อมจะสร้างความรุนแรงต่อไปเมื่อมีโอกาส

หลังจากเรียนจบ มารูโกะตัดสินใจเดินทางมาใช้ชีวิตและทำงานที่กรุงเทพฯ เธอยังพกพาโลกทัศน์ที่หล่อหลอมขึ้นจากความรุนแรงที่ถูกปิดบังซ่อนเร้นในสังคมญี่ปุ่นไว้ด้วยตลอดเวลา

ด้วยเหตุนี้มารูโกะจึงลงมือฆ่าคู่นอนที่มาใช้บริการเธอ หลังจากที่เธอเล่าเรื่องตลกให้เขาได้หัวเราะอย่างมีความสุขที่สุดแล้วก่อนตาย

มารูโกะคว้าบางอย่างออกจากกระเป๋าถือแล้วหยิบหมอนขึ้นมาพร้อมๆกับเสียงหัวเราะที่ตาแก่ระเบิดมายาวนาน

“แหม...หนูนี่ช่างมีอารมณ์ขันนะ...โอ๊ะ!” ก่อนที่จะเปิดตาหมอนก็ถูกกดไปบนใบหน้า เธอเหนียวโก เสียง ‘ปุ’ เบาๆ ทำให้ร่างนั้นแน่นิ่งไป ที่เมืองไทยปีนหาซื้อง่ายพอๆ กับผ้าอนามัย

การใช้บริการกระหึ่มแถมแลกมาซึ่งความเสี่ยงของผู้ใช้บริการที่ตัดสินใจจ่ายเงินแล้ว

ฉับพลันนั้น มารูโกะนึกถึงวันที่เปิดตู้ล็อกเกอร์แล้วพบกับกระดาศไนต์ของอิชิกุโร...เธอได้กลิ่นนั้นอีกครั้ง

เธอไม่รู้ว่าเขาจะขอโทษทำไม

(ปริดี หงษ์สตัน, 2552 : 15)

การฆ่าคู่นอนของมารูโกะอยู่บนตรรกะชุดเดียวกับที่เธอคิดต่อผู้หญิงโสเภณีที่ฆ่านักธุรกิจเพื่อขายอวัยวะตามที่เธอเขียนไว้ในเรียงความสมัยเรียนมหาวิทยาลัย นั่นคือ สำหรับหญิงการฆ่านักธุรกิจแล้วนำอวัยวะไปใช้ประโยชน์ได้ย่อมดีกว่าปล่อยให้ชายผู้สาบสูญกลับไปสร้างโอกาสแพร่เชื้อเอชไอวีให้แก่ภรรยาที่ไม่ได้กระทำผิดอะไร สำหรับตัวมารูโกะเองก่อนจะฆ่าคู่นอน เธอก็เชื่อว่าได้ทำให้เขามีความสุข ได้หัวเราะอย่างที่สุดแล้วก่อนจากไป อีกทั้งยังเป็นการดีกับภรรยาของคู่นอนของเธอที่สามีมักมากได้ตายลงก่อนที่จะสร้างความเดือดร้อนให้เธอ กล่าวได้ว่าการกระทำของมารูโกะจึงไม่ใช่สิ่งผิดในทัศนะของเธอ เช่นเดียวกับทัศนะที่เรามองว่าโสเภณีฆ่านักธุรกิจก็ไม่ใช่ความผิด

การฆ่าคู่นอนและการคิดว่าโสเภณีฆ่าชายผู้ซื้อบริการไม่ใช่เรื่องผิดนั้นแสดงถึงการโต้กลับการถูกใช้อำนาจและถูกกระทำรุนแรงตลอดมาของมารูโกะ ซึ่งไม่ใช่เพียงความรุนแรงระดับบุคคลที่กระทำต่อกัน แต่เป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสังคมแบบปิตาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ผู้ชายใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง สิ่งที่น่าสนใจก็คือการโต้กลับความรุนแรงของมารูโกะนั้นเธอไม่อาจทำได้ในดินแดนบ้านเกิดของเธอซึ่งก็คือประเทศญี่ปุ่น แต่เรื่องได้กำหนดให้เธอฆ่าคู่นอนที่เมืองไทยเท่านั้น ซึ่งการกระทำที่สัมพันธ์กับพื้นที่ไม่ใช่ความบังเอิญ แต่เป็นการสื่อนัยถึงการไม่อาจต้านทานกับอำนาจของ

ปีตาธิปไตยได้อย่างแท้จริง การฆ่าผู้ชายมักมากที่เมืองไทยจึงเป็นเพียงการระบายออกในสิ่งที่เธอไม่เคยทำได้และไม่เคยได้ทำเท่านั้น

นอกจากนี้ความตายและความรุนแรงที่อยู่ในเรื่องสั้น “มารูโกะ” แสดงให้เห็นถึงความสุมเสี่ยงของสังคมที่เจริญและพัฒนาแต่กลับเอื้อให้ความรุนแรงเกิดขึ้น ในอีกด้านหนึ่งความตายและความรุนแรงในเรื่อง “มารูโกะ” ได้เสียดสีสภาพสังคมญี่ปุ่นโดยเชื่อมโยงกับโลกของการ์ตูนที่เป็นที่นิยมในหมู่คนญี่ปุ่น เรื่องสั้นตั้งใจที่จะแสดงให้เห็นว่าความสดใสและชีวิตสวยงามของชาวญี่ปุ่นมีอยู่เฉพาะในการ์ตูนเท่านั้น แต่โลกที่แท้จริงในสังคมคือเต็มไปด้วยความรุนแรงและการทำร้ายกัน

ในมิติของสังคมเสี่ยงภัยจะเห็นว่าความเจริญด้านวัตถุและเทคโนโลยีของสังคมญี่ปุ่นก่อให้เกิดรูปแบบชีวิตครอบครัวสมัยใหม่คือการเป็นครอบครัวเดี่ยวที่แยกกันอยู่ระหว่างสามีกับภรรยา ซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัวที่พ่อกระทำต่อลูก แม้ในเรื่องพ่อจะทำไปด้วยความมีนเมา แต่การไม่มีแม่อยู่ด้วยก็ทำให้มารูโกะต้องประสบกับภัยในบ้านจากพ่อเธอเอง และถ้าจะชี้เฉพาะเจาะจงให้มากที่สุดอาจบอกได้ว่า เรื่องสั้นได้นำเสนอความเสี่ยงในสังคมญี่ปุ่นที่มีต่อผู้หญิงซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งระดับครอบครัว สถานศึกษา หรือแม้แต่ที่ทำงาน

“เรื่องของกู” ของพิเชษฐ์ศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์เป็นเรื่องสั้นที่ไม่ได้เกี่ยวพันกับความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ปรากฏในครอบครัวโดยตรง แต่แสดงให้เห็นถึงสังคมที่เอื้อให้ความผิดทางศีลธรรมเกิดขึ้น เรื่องกล่าวถึงการพัฒนาตัวตนของ “กู” ซึ่งเป็นทั้งผู้เล่าเรื่องและตัวละครหลัก โดย “กู” ได้สร้างเรื่องเล่าและเรื่องราวเกี่ยวกับบอภินิหารของตนเองเพื่อหลอกลวงผู้คนให้นับถือศรัทธาและเป็นสานุศิษย์ การสร้างตัวตนหรือตัวกูในที่นี้สอดคล้องกับการสร้างความหมายของปัจเจกบุคคลในยุคสมัยใหม่ หากมองว่าสังคมเป็นตลาด “กู” ก็กำลังพยายามเสนอสินค้าการทรงเจ้าโดยพึ่งพิงพิธีกรรม ซึ่งหนึ่งในพิธีที่ “กู” เลือกใช้อย่างสุดโต่งก็คือการฆ่าแม่ตัวเองเพื่อบูชาโย

คุณตั้งได้ยินเสียงสั่งจากสวรรค์หรือนรกก็ไม่ทราบ กูต้องทำเพื่อความยิ่งใหญ่ การทรงเจ้าเข้าผีตั้งตนเป็นผู้วิเศษก็เหมือนละครฉากหนึ่ง มึงต้องทำให้คนดูตื่นเต้นตลอดเวลา สำนักสงฆ์ สำนักทรงเจ้ามีเป็นหมื่นเป็นแสนสำนัก หากมึงเกาะกุมศรัทธาของผู้คนไว้ไม่ได้ เขาก็ไปขึ้นที่อื่น และสำนักมึงก็จะอยู่ในสภาพจนกรอบ

(พิเชษฐ์ศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์, 2554 : 85 - 86)

สังคมใน “เรื่องของกู” เป็นสังคมที่ผู้คนแสวงหาศรัทธา สำนักทรงเจ้าเป็นเหมือนสินค้าสนองตอบความปรารถนานั้น และการแข่งขันในธุรกิจทรงเจ้าก็คือการสร้างอภินิหารให้ฝูงชนจดจ่ออยู่กับสิ่งที่เห็น การเป็นสังคมเมืองที่ผู้คนถูกร้าด้วยโฆษณา อัตลักษณ์ที่หลากหลายของแต่ละคน เรื่องราวที่ต้องพบเผชิญตลอดเวลา ส่งผลให้ผู้คนแสวงหาความแปลกใหม่ที่มากขึ้นเรื่อยๆ เหมือนกับการบริโภคที่ปรารถนาจะเพิ่มปริมาณมากขึ้น ซึ่งความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วที่เกิดขึ้นในสังคมนี้เองที่มีส่วนผลักดันให้ “กู” ไปสู่จุดที่ฆ่าแม่เพื่อบูชายัญ

“เรื่องของกู” แสดงให้เห็นการปะทะกันของสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนขาดจารีตประเพณี เป็นบรรทัดฐานยึดโยงจิตใจและการตัดสินใจ กับ ค่านิยมเดิมเรื่องความกตัญญูต่อบุพการีที่ฝังแน่นอยู่ในรากฐานของสังคมไทยและสังคมพุทธ ความไม่มั่นใจในอัตลักษณ์และการตัดสินใจของตน การเลือกทางเลือกที่ผู้คนมีอิสระจากประเพณีและค่านิยมส่งผลให้คนแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจและสำนักทรงเจ้าก็เข้ามารับบทบาทนั้น แต่อย่างไรก็ตามแม้ในปัจจุบันอาจพบปัญหาคนชราถูกลูกหลานทอดทิ้ง ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาของสังคมที่หันมาสร้างครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยายในระบบสังคมเดิม แต่สังคมก็ยังไม่พัฒนาไปไกลจนผู้คนสามารถยอมรับการฆ่าบุพการีได้ การตัดสินใจประกอบพิธีบูชายัญแม่ตัวเองของ “กู” จึงนำไปสู่จุดสิ้นสุดของเรื่องเล่าอภินิหารทั้งปวง

กูไม่เถียงหรือกว่ายาทำให้ความเข้าใจต่อโลกของกูคลาดเคลื่อนไป กูคิดว่า การฆ่าแม่จะทำให้สำนักเทพของกูดูขลังมากยิ่งขึ้น กูเข้าใจว่าหากทำให้พวกมันเชื่อว่ากูสะกดได้แม้แต่วิญญาณแม่ตัวเอง จะทำให้กูกลายเป็นเทพะมากยิ่งขึ้น กูลืมเสียสนิทเลยว่าพวกมันถูกเป่าหูมานานจากวัดและโรงเรียนว่าแม้แต่เสียงพ่อแม่ก็เป็นบาปมหันต์ [...] อีกทั้งโทรทัศน์ยังพูดรอกหูพวกมันอยู่ทุกวันว่าการไม่รักพ่อแม่ส่งผลให้โลกนี้พังทลายลงได้อย่างไร แม้เมื่อตอนสามขวบมึงจะถูกพ่อถีบตกระไดก็ตาม พวกมันบอกว่ากูคือผีนรกมาเกิด แม้ก่อนหน้านี้พวกมันจะเห็นกูเป็นเทวดามาโปรดสัตว์

(พิเชษฐศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์, 2554: 85 - 86)

จากตัวบทจะเห็นว่าการตัดสินใจทำมาตุฆาตส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้ยาเสพติดที่ทำให้ตัวละครตัดสินใจและประเมินสถานการณ์คลาดเคลื่อน แต่ถ้าพิจารณาดูให้ดีจะเห็นว่าไม่ใช่เพียงยาเสพติดที่ทำให้ระบบคิดของตัวละครบิดเบี้ยว แต่เป็นผลมาจากสังคมที่ให้คุณค่ากับอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอภินิหารเหนือธรรมชาติ จนสมยอมให้เกิดความผิดศีลธรรมหลากหลายขึ้นในสำนัก

ทรงเจ้า เช่น การไต่ห่วยทั้งที่รู้ว่าการเล่นการพนันคือสิ่งที่ผิดศีลธรรม การทำเสน่ห์ที่นำไปสู่การประพาศผิดในกาม เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความฉ้อฉลในสังคมที่เปิดโอกาสให้การกระทำผิดเกิดขึ้น

ความหมายของตัวตน “กู” เปลี่ยนแปลงไปทันทีเมื่อมีตาดาบสลับลงที่ศีรษะของแม่ “กู” แบบไม่มีเทคนิคพิเศษ การเลื่อนไหลความหมายของ “ตัวกู” ที่เปลี่ยนบทบาทจากผู้ผลิตเรื่องเล่า สร้างความหมายให้แก่ตัวเอง กลายเป็นผู้ถูกสร้างความหมายโดยสังคม จากเรื่องจะเห็นว่าสังคมที่เคยปิดตาข้างหนึ่งกับความผิดศีลธรรมต่างๆ ของสำนักทรงเจ้าได้หันกลับมาเป็นผู้พิพากษาเสียเอง อาจกล่าวได้ว่าความเป็นสังคมที่ลดทอนประเพณีหรือสังคมหลังประเพณีของไทยยังอยู่ภายในกรอบของจารีตบางอย่างที่ไม่อาจทบทวนทำลายได้ เหมือนดังเช่นกฎหมายไทยที่มีลักษณะจารีตอยู่สูง บุตรไม่ว่าจะเป็นบุตรบุญธรรมหรือผู้สืบสันดานจะไม่สามารถฟ้องบุพการีของตนได้ด้วยตัวเอง หากจะทำต้องยื่นผ่านผู้กระทำความแทนเท่านั้น

การนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏใน “เรื่องของกู” จึงแสดงให้เห็นถึงความโศกเศร้าของบรรทัดฐานทางศีลธรรมของผู้คนที่เปิดโอกาสให้คนฉ้อฉลสามารถหากินจากความศรัทธาของผู้คนได้ และความฉ้อฉลหลอกลวงของคนเหล่านั้นก็หล่อเลี้ยงสังคมด้วยเรื่องโกหกอีกชั้นหนึ่ง อย่างไรก็ตามแม้สภาพสังคมไทยในเรื่องจะเป็นอิสระจากจารีตจนขาดไว้เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่ขณะเดียวกันสังคมก็ยังยึดมั่นในจารีตหรือบรรทัดฐานทางจริยธรรมบางอย่างที่ไม่ว่าผู้ใดก็ละเมิดไม่ได้ นั่นก็คือความกตัญญูต่อบิดามารดาซึ่งแนวคิดดังกล่าวผูกพันกับศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้น

“นักตมกลืน” ของรุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์ (2555ก) เป็นเรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายในกลุ่มนี้ แสดงถึงความรุนแรงและการขาดไว้บรรทัดฐานทางจริยธรรมในสังคมซึ่งถูกผลักให้ปรากฏออกมาอย่างสุดโต่งในรูปของการเฉลิมฉลองวาระครบรอบความตาย “นักตมกลืน” เผยให้เห็นความพินเพื่อนทางจริยธรรมในจิตใจมนุษย์ทั้งระดับปัจเจกและสังคม ในระดับปัจเจกได้สร้างตัวละครเดนเนลและดูโกให้เป็นตัวแทนของผู้มีรสนิยมที่แปลกประหลาด นั่นคือ ให้เดนเนลชอบสูดกลิ่นความตาย ในขณะที่ดูโกจะชอบกลิ่นเลือด .ในระดับสังคมนำเสนอผ่านท่าทีของผู้คนในเมืองที่มีต่อความตายจากการวางระเบิดโบสถ์กลางเมือง

การชอบกลิ่นความตายและชอบกลิ่นเลือดของเดนเนลและดูโกเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาอัตลักษณ์เพื่อให้ตนถูกจดจำตามวิถีของคนเมือง เพียงแต่ตัวละครทั้งสองเลือกสรรเรื่องเล่าของตนเองให้อยู่ในแดนที่หมิ่นเหม่ทางจริยธรรมเท่านั้น เราจะเห็นความตั้งใจในการสร้างอัตลักษณ์ได้อย่างชัดเจนผ่านตัวละครเดนเนล เขาไม่เพียงชอบกลิ่นความตาย แต่การชอบกลิ่นความตายของเขานำไปสู่การเลือกอาชีพเป็นสัปเหร่อเพื่อจะได้ใกล้ชิดกับความตายก่อนใคร การไปถึง

ทุกที่มีการตายก่อนใครทำให้เขามีความสามารถเฉพาะในการดมกลิ่นการตายลักษณะต่างๆ หากปรับคุณลักษณะดังกล่าวจากความตายเป็นอาหาร และจากอาชีพสัปเหร่อเป็นพ่อครัว ตัวละครเดเนลก็จะเหมือนมนุษย์ปกติทั่วไปในสังคมสมัยใหม่ ความไม่ปกติของเดเนลจึงไม่ได้อยู่ที่การชอบดมกลิ่นความตายแต่อยู่ที่เขาสามารถทำทุกอย่างเพื่อให้ได้สูดกลิ่นความตายมากกว่า

พวกบ้านันวิ่งกันโกลาหลเหมือนมดแตกรัง บางคนก็ปีนออกจากซากโบสถ์ เสียงเอะอะมาจากทุกทิศ ผู้คนสับสนวุ่นวาย เศษเนื้อ คราบเลือดไหลปะปนกับเศษฝุ่นผงเต็มไปหมด [...] เมืองธรรมดาๆ ก็เหมือนฝันผ้าใบที่ว่างเปล่า ชีวิตของคนผ่านไปมาต่างอะไรกับหลอดสีน้ำเดินได้ บางทีผมก็ใช้แค่หลอดเดียว แต่ในวันที่ครึกครื้นอยากบรรเลงงานศิลปะของผม ก็แค่เลือกสีมาหลายๆ หลอด แล้วบีบลงลงลงไป

(รุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์, 2555ก : 62)

เดเนลใช้ความรู้ที่เคยได้เรียนการทำการระเบิดกับนักวางระเบิดมืออาชีพมาสร้างกลิ่นความตายเพื่อความพึงพอใจของตนเอง เขาระเบิดโบสถ์กลางเมืองและมีความสุขกับกลิ่นความตายที่เขารังสรรค์ขึ้นเอง จากตัวอย่างจะเห็นว่าสำหรับเดเนล ความตายคือความสวยงาม ชีวิตปกติของผู้คนที่ไปโบสถ์ในวันสำคัญเป็นความจืดชืด ไร้สีสัน และเขาคือผู้เพิ่มความสวยงามให้แก่เมืองด้วยความตาย การมองความตายว่าเป็นความสวยงามแสดงถึงสภาพจิตใจอันวิปริตและความฝันเพ้อฝันของเดเนล

ไม่เพียงระดับปัจเจกบุคคลที่เรื่องสั้น “นักดมกลิ่น” แสดงให้เห็นความบิดเบี้ยวของศีลธรรมในจิตใจของคน แต่ลักษณะเดียวกันนี้ก็เกิดขึ้นในระดับสังคมด้วยเช่นกัน

ชาวเมืองมากมายออกมารวมตัวกันที่จัตุรัสนี้ มีดอกไม้เต็มไปหมด เสียงเพลงทั้งจากร้านเหล้าข้างๆ และเวทีคอนเสิร์ตกลางลาน ร้านค้ามากมาย หลายคนหอบหิ้วซื้อของ หญิงชายหลายคนเดินกะหนุงกะหนิง บางคนจับกัน กอดรัดพิดเหวี่ยงกัน เสื้อผ้าหลุดลุ่ย ผมได้ยินเสียงแห่งความใคร่แว่วมาเบาๆ จากซอกตึกข้างๆ ให้ตายสิ! มันผสมปนธ์กัน

ผู้คนเหล่านั้นกำลังอยู่ในงานรื่นเริงเหมือนขบวนคาร์นิวัล ในชุดสวยงามหลากสี พวกมันทำได้ยังไง บนฝันผ้าใบแห่งความตายของผม

(รุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์, 2555ก : 67)

ภาพที่ปรากฏคือการจัดงานรำลึกถึงผู้ตายจากเหตุระเบิดโบสถ์กลางจัตุรัส สิ่งที่ชาวเมืองทำแสดงออกถึงความวิปลาสัยยิ่งกว่าเดเนลและดูโก เนื่องจากทุกคนที่มาร่วมงานเฉลิมฉลองล้วนเป็นผู้สูญเสียญาติมิตรจากเหตุระเบิด พื้นที่นั้นจึงควรเป็นพื้นที่ของความโศกเศร้ามากกว่างานรื่นเริง แต่ภาพที่ปรากฏกลับตรงกันข้ามเพราะพื้นที่ที่ควรไว้อาลัยกลับเต็มไปด้วยการแสดงความรัก ความสนุกสนานอย่างบ้าคลั่ง บรรทัดฐานทางจริยธรรมของชาวเมืองจึงถูกกลับหัวกลับหางและผิดที่ผิดทาง จนทำให้รู้สึกว่าคุณภาพพวกเขาไม่มีความรัก ความผูกพัน หรือแม้แต่ความเคารพต่อกัน

ฉากแสดงความโศกที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้คล้ายคลึงกับฉากหนึ่งของภาพยนตร์เรื่อง *Perfume น้ำหอมมนุษย์* ซึ่งตัวละครเอกเกรอนูย์ส์ผู้เป็นฆาตกรก็หลงใหลในกลิ่นกายของมนุษย์และเผ่าคิดค้นน้ำหอมสูตรเฉพาะซึ่งจะได้มาจากการสกัดจากเรือนร่างของผู้หญิง พฤติกรรมของเกรอนูย์ส์ก่อให้เกิดการฆาตกรรมต่อเนื่อง เพราะเขาพยายามที่จะแสวงหากลิ่นน้ำหอมที่ดึงดูดผู้คนให้ได้มากที่สุด ความหลงใหลในน้ำหอมและก่อคดีฆาตกรรมนี้ใกล้เคียงกับการชอบสูดกลิ่นความตายของเดเนลในเรื่องสั้น “นักดมกลิ่น” ฉากสำคัญของภาพยนตร์คือฉากสุดท้ายที่เกรอนูย์ส์กำลังจะถูกประหารชีวิต เขาได้โยนน้ำหอมที่เขาทำลงไปท่ามกลางฝูงชน คนเหล่านั้นต่างก็ตกอยู่ใต้อำนาจของน้ำหอมจนบ้าคลั่ง กลุ่มหลงและเสพสังวาสกัน ณ ลานประหารแห่งนั้น เมื่อเกรอนูย์ส์เห็นภาพดังกล่าวเขาจึงนำน้ำหอมที่คิดค้นขึ้นมาราดรดตัวเอง และเขาก็ถูกฝูงชนกลุ่มรุมฉีกทิ้งร่าง แต่เขาก็ยอมรับมันด้วยใบหน้ายิ้มสุข

ประเด็นสำคัญของภาพยนตร์เรื่องนี้คือการกล่าวถึงตัวตนของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนต้องการเป็นที่รักและพยายามที่จะสร้างความแตกต่างให้แก่ตนเองเพื่อดึงดูดผู้อื่นเหมือนน้ำหอมกลิ่นเฉพาะ ตัวเกรอนูย์ส์เองก็ปรารถนาความรัก เพราะเขาไม่เคยได้รับความรักจากใคร แม้แต่กลิ่นกายเขาก็ไม่มี เขาจึงหมกมุ่นที่จะคิดค้นกลิ่นกายอันเฉพาะและดึงดูดผู้อื่นให้ได้มากที่สุด ในขณะที่เรื่องสั้น “นักดมกลิ่น” เดเนลไม่ได้เสาะแสวงหาอัตลักษณ์หรือกลิ่นที่เฉพาะตัวของตน แต่เขาชอบสูดกลิ่นความตาย เดเนลเป็นคนที่ชาวเมืองไม่ให้ความสนใจ การฆ่าคนของเขาอาจตีความได้ว่าเพราะเขาต้องการการยอมรับ การมีตัวตน ต้องการให้ชาวเมืองตระหนักถึงจิตกรรมสีแดงฉานกลางจัตุรัสที่เขาสร้างไว้ เดเนลยกสถานะตนเองเทียบเท่าพระเจ้าที่ทำหน้าที่พิพากษาและกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ เขาก่อคดีวางระเบิดเพื่อให้ชาวเมืองจดจำความสูญเสียจากน้ำมือเขา หากพระเจ้าคือการสร้าง เขาก็คือผู้ทำลาย แต่เมื่อพบว่าชาวเมืองกลับใช้วาระโศกเศร้าเสพสังวาสกันอย่างบ้าคลั่ง เดเนลก็ได้ตระหนักว่าคนเหล่านั้นตายไปเสียแล้วโดยที่เขาไม่ต้องลงมือฆ่าอีก การจบเรื่องดังกล่าวทำให้สารแตกต่างกับภาพยนตร์นั่นคือ แม้เดเนลจะปรารถนาความสนใจและการยอมรับเหมือนเกรอนูย์ส์ แต่เขาก็ไม่ได้

ต้องการจากคนที่ความรู้อันดีรู้ชอบตายไปแล้ว ตรงข้ามกับเกรอนุยส์ที่ต้องการการยอมรับโดยไม่สนใจว่าคนเหล่านั้นจะเป็นอย่างไร

ฉากจบของเรื่องสั้นที่แม้จะเหมือนว่าได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์แต่ความหมายของการกระทำของชาวเมืองซึ่งบ้าคลั่งเหมือนกันนั้นแตกต่างกัน ชาวเมืองในภาพยนตร์คลั่งไคล้เพราะหลงใหลในกลิ่นของน้ำหอมที่เกรอนุยส์ผลิต การรื่นเริง สนุกสนาน และเสพสังวาสกันเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับในกลิ่นหรือตัวตนของเกรอนุยส์ และเกรอนุยส์เองก็ยอมตายอย่างเป็นสุขเพื่อการได้รับการยอมรับเช่นนั้น ตรงข้ามกับเดเนลที่ปฏิเสธพฤติกรรมของชาวเมืองอย่างสิ้นเชิงและเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่เขาจะฆ่าชาวเมืองเหล่านั้นอีกต่อไป

เรื่องสั้นดูเหมือนจะตั้งใจให้เกิดความสับสนและพรั่นเลือนในการตัดสินเชิงจริยธรรม เมื่อแรกตัวละครเดเนลและดูโกเป็นตัวละครที่ดูจะผิดปกติหากนำมามาตรฐานทางจริยธรรมมาตัดสิน แต่ต่อมาชาวเมืองกลับจัดงานรื่นเริงในนามของการไว้อาลัยผู้คนที่เสียชีวิต จนเดเนลกลายเป็นผู้โกรธแค้นต่อพฤติกรรมที่ไม่เคารพความตายของชาวเมืองเสียเอง และเมื่อนั้นการตัดสินว่าระหว่างชาวเมืองหรือเดเนลใครคือผู้ที่จิตใจวิปริตมากกว่ากันจึงไม่อาจแยกได้

การนำเสนอภาพแทนสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยมนุษย์ที่จิตใจผิดประหลาด ไม่อาจแยกแยะตัดสินว่าสิ่งใดคือความดี สิ่งใดคือเลว สิ่งใดคือถูกต้อง และสิ่งใดคือความผิด ในเรื่องสั้น “นักดมกลิ่น” นี้คือภาพของความพรั่นเลือนทางจริยธรรมในสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนต้องใช้การขบคิดทบทวนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวตลอดเวลา และความพรั่นเลือนที่ไร้บรรทัดฐานนี้จะเอื้อให้เกิดความรุนแรงหรือ ภัยต่อมนุษย์ซึ่งมาจากการตัดสินของมนุษย์ด้วยกันเอง

ความตายกับความรุนแรงในครอบครัวและสังคมที่ปรากฏในวิถีชีวิตสมัยใหม่ได้เผยให้เห็นถึงอันตรายที่มนุษย์จะได้รับจากสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิดที่สุดคือครอบครัว ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวส่วนสำคัญเป็นผลมาจากโครงสร้างอำนาจที่ผู้หญิงเป็นรองผู้ชายทั้งในแง่กายภาพและบทบาทในครัวเรือน แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะเปิดโอกาสให้บทบาทที่แบ่งแยกกันของหญิงและชายปรับเปลี่ยน เลื่อนไหลได้ หรือเปิดโอกาสให้มีการลดทอนชนบับบางอย่าง แต่ตราบไต่ที่ผู้รับบทบาทไม่อาจยอมรับในบทบาทใหม่ของตนเอง ความรุนแรงก็อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวยังอาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของมนุษย์ผู้ดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม ทำให้สังคมเต็มไปด้วยคนที่ไม่อาจตัดสินความดีชั่วได้ด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมของตนเอง ซึ่งที่น่าตระหนกคือตัวละครที่มีลักษณะดังกล่าวในเรื่องสั้นมักไม่รู้สึกรู้สีกว่าเขาหรือเธอผิดปกติ

เรื่องสั้นในกลุ่มนี้ปรากฏทั้งฉากที่เป็นเมืองไทยและต่างประเทศแสดงให้เห็นถึงการเปิดรับและเชื่อมต่อของสังคมไทยเข้ากับสังคมอื่นๆ แม้เรื่องจะเล่าโดยใช้ฉากต่างประเทศแต่ในแง่ความรู้สึกร่วมสังคมไทยก็สามารถพบเห็นปรากฏการณ์เหล่านั้นได้ ไม่ว่าจะเป็นพ่อข่มขืนลูก แพทย์ล้วงละเมิดคนไข้ คนวางระเบิดสถานที่ชุมชน เหล่านี้ก็ล้วนเป็นความเป็นไปได้ที่อาจเกิดขึ้นในสังคมไทยเช่นกัน

การนำเสนอภาพแทนความตายที่สัมพันธ์กับความเป็นเมืองและสังคมทุนนิยมที่กล่าวมาล้วนแสดงให้เห็นถึงรูปแบบและวิถีชีวิตแบบเมืองที่พัฒนาไปไกลกว่าความรู้สึกแปลกแยกและความขัดแย้งทางชนชั้นซึ่งเป็นส่วนสำคัญในสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่ในช่วงแรก ซึ่งสำหรับเรื่องสั้นไทยจะพบได้ในงานเขียนช่วงปลายทศวรรษที่ 2510 จนถึง ทศวรรษที่ 2530 ความเปลี่ยนแปลงของประเด็นที่นำเสนอในเรื่องสั้นช่วงที่เป็นข้อมูลวิจัย คือ 2547 – 2556 สอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และ 11 ซึ่งเริ่มในปี 2550 จนถึง 2559 ได้แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้ปัญหาของสังคมที่พัฒนาขึ้นมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ค่อยๆ เปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์และลักษณะของสังคมไทย เรื่องสั้นเองก็ได้้นำประเด็นสำคัญไม่ว่าจะเป็นทุนนิยม สังคมบริโภคนิยม โลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงในระดับวิถีชีวิตที่โดดเด่น เดี่ยว เผชิญหน้ากับความตายและความรุนแรงที่อยู่ร่วมกับมนุษย์ในสังคมมานำเสนอไว้ด้วยเช่นกัน ที่น่าสนใจก็คือจะเห็นถึงลีลาของเรื่องเล่าที่แตกต่างกันตามประเด็นอีกด้วย กล่าวคือหากเป็นเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพความตายกับสังคมบริโภคนิยมและทุนนิยม จะถูกเขียนถึงด้วยลีลาเสียดสี ประชดประชัน ซึ่งทำให้โทนของเรื่องเบาว่า ตรงข้ามกับเรื่องที่กำลังกล่าวถึงความตายกับความรุนแรง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการดำรงอยู่ท่ามกลางสังคมทุนนิยมและบริโภคนิยมเป็นสิ่งที่ต้องยอมรับอย่างเลี่ยงไม่ได้ตราบไต่ที่ทุนนิยมยังเป็นระบบเศรษฐกิจที่โลกยังต้องยอมรับ

บทที่ 4

ความตายนับถือการเหนื่อธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติเป็นภัยคุกคามชีวิตที่มนุษย์ประสบมาตั้งแต่อดีตกาลไม่ว่าจะเป็นภัยแล้ง แผ่นดินไหว พายุ หรือน้ำท่วมซึ่งปรากฏเป็นอนุภาคสำคัญในนิทานและตำนานปรัมปราเรื่องน้ำท่วมโลกในหลายดินแดน การใช้ชีวิตโดยพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มนุษย์จำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรนและคิดค้นวิวัฒนาการขึ้นมาเพื่อเอาชนะภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านใต้ถุนสูงของคนไทยภาคกลาง เพื่อมีชีวิตรอดให้ได้ในฤดูน้ำหลาก การมีครัวไฟไว้กลางบ้านเพื่อให้ความอบอุ่นของชนเผ่าที่อาศัยบริเวณภาคเหนือของไทยที่มีอากาศหนาวเย็น หรือการสร้างบ้านจากดินในดินแดนที่อุณหภูมิช่วงกลางวันกับกลางคืนแตกต่างกันมาก เพื่อป้องกันความร้อนจัดในเวลากลางวันและเก็บกักความอบอุ่นในเวลากลางคืนที่อากาศหนาวเย็น เมื่อสังคมมนุษย์เจริญมากขึ้นและความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนามากขึ้น ความซับซ้อนในการรับมือกับภัยธรรมชาติก็ถูกคิดค้นขึ้น เช่น การใช้สารเคมีก่อเมฆฝนเพื่อแก้ปัญหาฝนแล้ง การผลิตเครื่องวัดค่าแรงสั่นสะเทือนจากแผ่นดินไหวเพื่อประกาศเตือนภัยการเกิดคลื่นสึนามิ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าวิทยาการของมนุษย์ที่ถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อป้องกันความตายและความสูญเสียจากภัยธรรมชาติเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงอหังการของมนุษย์ที่จะอยู่เหนือและเอาชนะธรรมชาติ แต่ทว่าความพยายามของมนุษย์นี้เหมือนจะไม่มีวันเป็นจริง เพราะหลายครั้งที่สุดท้ายแล้วธรรมชาติก็ได้สำแดงตนให้เห็นว่าอยู่เหนือมนุษย์อย่างแท้จริง ดังกรณีภัยพิบัติจากแผ่นดินไหวและการเกิดคลื่นสึนามิที่สร้างความสูญเสียให้แก่มนุษยชาติอย่างมหาศาลในรอบสิบปีที่ผ่านมา

การเกิดแผ่นดินไหวครั้งรุนแรงในภูมิภาคโทโฮกุของประเทศญี่ปุ่นในปี 2554 เป็นตัวอย่างหนึ่งของภัยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจต้านทาน เพราะไม่เพียงแผ่นดินไหวเท่านั้นแต่แรงสั่นสะเทือนระดับสูงได้ก่อให้เกิดคลื่นสึนามิขึ้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเฉียงเหนือของญี่ปุ่น ได้แก่ บริเวณเซนได มิยาจิ อิวาเตะ และฟูกูชิมะ ซึ่งนำไปสู่โศกนาฏกรรมด้านพลังงานนิวเคลียร์ครั้งสำคัญครั้งหนึ่งที่โลกตื่นตระหนก นั่นคือการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสีจากเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิ ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นไม่เพียงสร้างความเสียหายและอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและผู้คนในจังหวัดฟูกูชิมะ แต่ยังเกิดความหวาดระแวงว่ากัมมันตภาพรังสีที่รั่วไหลดังกล่าวอาจปนเปื้อนสู่ผืนดินและแพร่กระจายสู่ท้องทะเลซึ่งหมายถึงอันตรายต่อพืชและสัตว์ที่เป็นอาหารของมนุษย์ ความสูญเสียที่เกิดจากเหตุการณ์นี้จึงไม่อาจประมาณการได้ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงภัยจากความ

เจริญก้าวหน้าของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงได้ทุกเมื่อไม่ว่ามนุษย์จะคิดค้นระบบป้องกันความปลอดภัยไว้ดีเพียงใดก็ตาม

อาจกล่าวได้ว่าภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ฟูกูชิมะนี้เป็นการเผชิญหน้ากับสังคมเสี่ยงภัยในโลกยุคสมัยใหม่อย่างชัดเจน กล่าวคือ สังคมเสี่ยงภัยเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัยใหม่โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีซึ่งเป็นผลผลิตของมนุษย์ โดยที่มนุษย์เองก็ไม่สามารถจะล่วงรู้ถึงผลกระทบที่แน่นอนของมันได้ จึงก่อให้เกิดภาวะ “เสี่ยงภัย” ที่ทำให้มนุษย์ต้องตระหนัก นอกจากนี้ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจะไม่สามารถประมาณการณได้ (Incalculableness) หมายถึงเมื่อความเสี่ยงได้กลายเป็นภัยพิบัติที่เกิดขึ้นแล้ว ความสูญเสียที่ตามมาจะอยู่นอกเหนือระบบคำนวณที่มนุษย์คาดถึง เช่น ผลกระทบของกัมมันตภาพรังสีที่อาจกินเวลาหลายปีหรืออาจจะหลายชั่วอายุคน นอกจากนี้ยังไม่มีระบบประกันใดจะสามารถชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ (Non-compensability) ซึ่งทั้งสองประการนี้คือลักษณะสำคัญของความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่

อย่างไรก็ตามแม้แนวคิดสังคมเสี่ยงภัยจะไม่นับว่าภัยพิบัติจากธรรมชาติคือความเสี่ยงรูปแบบใหม่เพราะไม่ใช่ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นโดยเป็นผลผลิตของมนุษย์ แต่ในกรณีของการเกิดแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิที่ญี่ปุ่นในปี 2554 ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความก้าวหน้าด้านพลังงานนิวเคลียร์ที่มนุษย์สร้างขึ้นบนพื้นฐานที่เชื่อว่าจะสามารถควบคุมพลังงานดังกล่าวได้ แต่เมื่อได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติก็ได้พิสูจน์ให้เห็นความเสี่ยงที่เกิดจากเทคโนโลยีของมนุษย์ ดังนั้นความเสียหายจากคลื่นสึนามิและแผ่นดินไหวจึงไม่ใช่เพียงภัยธรรมชาติเหมือนในอดีตอีกต่อไปตราบใดที่มนุษย์ได้เข้าไปดัดแปลงและปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

กิดเดนส์ (Giddens อ้างถึงใน เชษฐา พวงหัตถ์, 2551 : 15) เสนอแง่มุมเกี่ยวกับความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่ไว้ว่า มนุษย์มีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมาเองทั้งสิ้น สภาพแวดล้อมไม่ได้เป็นขีดจำกัดต่อสิ่งที่เราสามารถทำได้อีกต่อไป แต่กลับเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของเรามากขึ้น ขณะที่สังคมก่อนสมัยใหม่เผชิญกับความเสี่ยงที่มาจากภัยคุกคามตามธรรมชาติ สังคมสมัยใหม่ก็เผชิญกับความเสี่ยงที่ถูกสร้างขึ้นจากน้ำมือมนุษย์ เป็นความเสี่ยงที่มีต่อชีวิตมนุษย์แต่ละคนและต่อชีวิตของดาวเคราะห์ดวงนี้ซึ่งเป็นผลมาจากวิถีทางที่เราใช้ในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ดังนั้นความเสียหายอย่างใหญ่หลวงที่แม้จะตั้งต้นจากการเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างสึนามิจึงสัมพันธ์กับผลผลิตทางเทคโนโลยีของมนุษย์ตรงที่เพราะมนุษย์พยายามสร้างสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ อาคารบ้านเรือน โรงแรมที่พักตากอากาศ เหล่านี้คือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มนุษย์เข้าไปจัดการกับธรรมชาติเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ที่มนุษย์จะอาศัยอยู่ได้อย่างสะดวกสบาย ครั้นเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงมากมายยิ่งกว่าความเสียหายจากภัยธรรมชาติในสังคมก่อนสมัยใหม่

ในส่วนของประเทศไทย ในปี 2547 ประเทศไทยได้เผชิญกับภัยพิบัติจากคลื่นสึนามิเป็นครั้งแรก ซึ่งสร้างความตื่นตระหนกและความเสียหายรุนแรงที่สุดต่อชายฝั่งทะเลไทย ชายหาดท่องเที่ยวที่สวยงามจำนวนมากได้รับความเสียหายอย่างหนัก เช่น หาดป่าตอง หาดกมลา หาดกะตะ หาดกะรน จังหวัดภูเก็ต เกาะพีพี จังหวัดกระบี่ เกาะสิมิลัน เขาหลัก และหมู่บ้านน้ำเค็ม จังหวัดพังงา เป็นต้น ผลกระทบจากเหตุการณ์สึนามิสร้างความเสียหายที่ไม่อาจประเมินค่า กล่าวคือ ในทางวัตถุได้แสดงให้เห็นข้อจำกัดในวิศวกรรมการก่อสร้างของมนุษย์ที่เคยเชื่อมั่นว่าจะสามารถสร้างอาคารที่แข็งแรงและยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ยังได้เข้าไปรुक้าและจัดสรรพื้นที่บริเวณชายฝั่งซึ่งเป็นการดัดแปลงธรรมชาติด้วยความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยของตน แต่การกระทำดังกล่าวกลับสร้างความเสียหายที่รุนแรงให้แก่มนุษย์มากขึ้น ในด้านจิตใจ สึนามิได้ทิ้งร่องรอยและบาดแผลไว้ในใจของผู้ประสบเหตุการณ์และผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักจากเหตุการณ์นี้อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งบาดแผลเหล่านั้นคงอยู่กับผู้คนและไม่มีสิ่งใดสามารถชดเชยได้ นอกจากนี้ในระดับสังคม คลื่นสึนามิยังทำให้คนไทยทั้งประเทศเศร้าสลดกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นพร้อมกันผ่านภาพข่าวที่ผลิตซ้ำและกลายเป็นคลื่นน้ำใจมหาศาลไหลล้นไปช่วยผู้ประสบภัย

ในทางวรรณกรรมปรากฏรวมเรื่องสั้นเฉพาะที่เกี่ยวกับสึนามิถึง 3 เล่ม ได้แก่ จาก ‘กรือเซะ’ ถึง ‘สึนามิ’ รวมข้อเขียนทั้งเรื่องสั้น กวีนิพนธ์ ความเรียงบอกเล่าความรู้สึกเกี่ยวกับเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะและเหตุการณ์สึนามิของเยาวชนภาคใต้ ตีพิมพ์ในปี 2548 รวมเรื่องสั้น *เปลือก* ของ จิรภัทร อังศุมาลี พิมพ์ในปี 2550 และรวมเรื่องสั้นชุด *ฝั่ง ใจ ไฟ ฝัน 3 ธรรมชาติของการตาย* ของนักเขียนกลุ่มวรรณกรรมภูเก็จ ตีพิมพ์เมื่อปี 2551 รวมเรื่องสั้นเหล่านี้ได้บอกเล่าถึงเหตุการณ์สึนามิโดยตรง เรื่องสั้นทั้งหมดนำเสนอภาพแทนของท้องทะเลหลังสึนามิ การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคนตลอดจนบาดแผลและตัวตนของผู้ประสบเหตุการณ์สึนามิในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยลำดับต่อไป

4.1 ภาพแทนของทะเล ภาพแทนของสึนามิ

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2520 โดยปรากฏมาตรการการส่งเสริมการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2524) และมาเห็นผลอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) ที่ระบุว่า การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสามารถทำให้ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นดีขึ้นและยังลดการขาดดุลการค้า (รุ่งกานต์ มงคลวีราพันธ์, 2553 : 1 - 2) ซึ่งทะเลเป็นเป้าหมายหนึ่งของการท่องเที่ยวในประเทศไทย การสร้างภาพแทนทะเลจึงเป็นส่วนสำคัญในการท่องเที่ยวอย่างปฏิเสธไม่ได้

ในงานวิจัยของรุ่งกานต์ มงคลวีราพันธ์ (2553) เรื่อง “การวิเคราะห์การสื่อความหมายของโปสเตอร์ในการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2530 – 2542” ได้แสดงให้เห็นการสร้างสัญลักษณ์สำหรับการท่องเที่ยวไทยโดยการสื่อความหมายทางคำทางภาพ และทางสัญลักษณ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับทะเลพบว่ามีการใช้ภาพอาหารทะเลเป็นส่วนหนึ่งของโปสเตอร์เพื่อสื่อความหมายในแง่ความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลไทยและได้มีการจัดการรณรงค์ให้เห็นว่าการมาพักผ่อนที่ชายทะเลของไทยนอกจากจะได้พบกับทะเลที่สวยงามแล้วยังได้เรียนรู้วัฒนธรรมและกิจกรรมต่างๆ อีกมากมาย ภาพที่ถูกนำมาใช้ก็คือ ภาพเกาะ ภาพชายหาด ภาพต้นมะพร้าว ภาพอาหารทะเล ภาพที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ภาพเหล่านี้ถูกผลิตขึ้นมาต่อเนื่องและยาวนาน

ภาพแทนท้องทะเลที่สวยงามสัมพันธ์แนบแน่นกับวัฒนธรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะของชนชั้นกลาง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538 : 63 - 80) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวไว้ว่าการท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมที่เพิ่งเกิดไม่นานมานี้ทั้งในตะวันตกและในประเทศไทย ในยุโรปการท่องเที่ยวเริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเฟื่องฟูนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ในส่วนของประเทศไทย วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเริ่มขึ้นก่อนในราชสำนักเมื่อรัชกาลที่ 4 และแพร่หลายเฉพาะในหมูชนชั้นสูงอยู่นานกว่าจะค่อยๆ ขยายตัวลงมาถึงกระแสมันในสมัยหลังซึ่งมีเงินเหลือพอจะรับวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของชนชั้นสูงมาใช้ ในยุโรปการท่องเที่ยวเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมกระแสมันโดยแท้ คนในเมืองซึ่งได้เข้าสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมแล้วรู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิตการงานประจำ ความจอแจของเมือง ความซ้ำซากของชีวิต จึงต้องการปลีกตัวออกไปจากสภาพชีวิตเช่นนั้นชั่วคราวจึงออกเดินทางท่องเที่ยว

จากทัศนคติข้างต้นจะเห็นว่าความเฟื่องฟูของการท่องเที่ยวสอดคล้องไปกับการเติบโตของชนชั้นกลางและธุรกิจแบบทุนนิยม และเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวคือการพักผ่อนหย่อนใจของผู้มีกำลังทรัพย์ ด้วยเหตุนี้ภาพแทนของท้องทะเลที่ปรากฏในการท่องเที่ยวที่ผู้คนคุ้นเคยจึงเป็นภาพของทะเลอันสงบ สวยงาม รายล้อมไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภาพประดิษฐ์ธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์เท่านั้น แต่เพื่อภาพเหล่านี้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจึงกลายเป็นมายาคติความสวยงามและความปลอดภัยของท้องทะเลไปในที่สุด

อย่างไรก็ตาม หลังจากเกิดเหตุการณ์คลื่นสึนามิซึ่งสร้างความเสียหายมหาศาลให้แก่การท่องเที่ยวทางทะเลของไทย ภาพแทนทะเลขณะเกิดเหตุได้ถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อมากมาย ทั้งในรูปของภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ซึ่งให้ภาพขัดแย้งและแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับภาพแทนท้องทะเลเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้แม้หลังเหตุการณ์คลื่นสึนามิผ่านไปก็ยังคงปรากฏภาพแทนทะเลที่เกิดคลื่นสึนามิใน

เรื่องสั้นจำนวนหนึ่ง เรื่องสั้นเหล่านี้ได้สร้างภาพแทนท้องทะเลที่ตรงข้ามกับภาพแทนทะเลที่การท่องเที่ยวสร้างขึ้นเช่นกัน โดยเรื่องได้เล่าและนำเสนอภาพเหตุการณ์คลื่นสึนามิทั้งในขณะเกิดเหตุและผลพวงหลังจากนั้น ภาพแทนทะเลในเรื่องสั้นจึงประกอบไปด้วยความพังทลาย สับสน กระจาย และไม่มีความสุขสมบูรณ์เหมือนก่อน ซึ่งภาพที่ปรากฏเหล่านี้ได้สร้างการรับรู้และการมองธรรมชาติที่แตกต่างไปจากธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

4.1.1 ความภิงท์พังของหาดสวย ทะเลใส และชีวิตผู้คน

คงไม่ผิดหากจะบอกว่าการเกิดคลื่นสึนามิเป็นโศกนาฏกรรมที่ร้ายแรงที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ไม่เคยมีภัยธรรมชาติครั้งไหนสร้างความเสียหายมหาศาลและร้ายแรงได้เท่าสึนามิ มีผู้เสียชีวิตทั้งคนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสึนามิจึงเป็นภาพที่เจนาตาผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ แม้กระทั่งรวมเล่มภาพเหตุการณ์จากสึนามิก็มีจำหน่าย ภาพแทนท้องทะเลและสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นส่วนหนึ่งจึงไม่อาจหนีจากภาพความพังทลายที่ธรรมชาติทิ้งร่องรอยไว้ให้แก่มนุษย์ ชีวิตริมหาดสวยทะเลใสอันอุดมสมบูรณ์จึงไม่อาจเหมือนเดิมได้อีกต่อไปหลังเกิดคลื่นสึนามิ

ปฏิเสธไม่ได้ว่าความเสียหายอย่างหนักที่เกิดขึ้นมาจากความเสียหายของอาคารสถานที่ที่ปลูกสร้างเพื่อประโยชน์ของการท่องเที่ยวซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของมนุษย์ที่จะสร้างสภาพแวดล้อมเทียมขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์เอง ซึ่งมนุษย์ก็เชื่อมั่นในศักยภาพทางความรู้และการจัดการธรรมชาติของตนเอง จนนำไปสู่ภัยพิบัติมหาศาลจากสึนามิที่ทำลายทุกสิ่งรวมถึงความเชื่อมั่นต่อระบบการจัดการของมนุษย์เอง ซึ่งก่อให้เกิดการตั้งคำถามและขบคิดทบทวนถึงวิทยาการและความรู้ที่มนุษย์ใช้จัดการธรรมชาติและโลกรอบตัว

1) สึนามิกับการล่มสลายสลายของมายาคติแห่งท้องทะเล

“คำคืนอันยาวนานระหว่างเขาและเธอ” ขวัญยืน ลูกจันทร์ นำเสนอภาพสิ่งปลูกสร้างที่พังทลายและกระจายกระจายของโรงแรมหน้าหาดเขาหลักที่เคยตกแต่งไว้อย่างสวยงามจนราวกับเป็น “สวรรค์ชั้นหนึ่งของนักท่องเที่ยวและผู้มาพักผ่อน ซึ่งมีรสนิยมในความเรียบง่ายและชื่นชมธรรมชาติอย่างแท้จริง” (ขวัญยืน ลูกจันทร์, 2551 : 76)

มาบัดนี้ทุกสิ่งทุกอย่างมันกลายเป็นเพียงซากปรักหักพัง ผมเดินไปตามริมธารที่เคยสวยงาม แต่บัดนี้กลับเต็มไปด้วยเศษวัสดุและขยะ ทั้งกระเป๋าดินทางใบใหญ่ที่ถูกรื้อคันของภายในไปจนหมดสิ้น เศษเฟอร์นิเจอร์หักพังระเกะระกะ คอมพิวเตอร์หมกมอยู่ในโคลน เสื้อผ้ากระจุกกระจุกยวมดินและรองเท้าหนังฉีกขาด บิดเบี้ยวผิดรูป ต้นไม้ในสวนที่เคยสวยงามเหลือเพียงซาก บางต้นถูกถอนรากถอนโคนนอนจมอยู่ในเศษวัสดุ

(ขวัญยืน ลูกจันทร์, 2551 : 76)

ภาพที่ปรากฏในเรื่องแสดงความย่อยยับของทุกสิ่งที่เคยปลูกสร้างและออกแบบไว้ อย่างงดงาม โดยเฉพาะภาพของสิ่งของจากธุรกิจท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นสวน เฟอร์นิเจอร์จากตกแต่งสถานที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว กระเป๋าดินทาง รองเท้า ที่เป็นตัวแทนของการเดินทางท่องเที่ยวจากแดนไกล ภาพต่างๆ เหล่านี้ไม่เหลือเค้ามายาคติการท่องเที่ยวเพื่อความสุขความเพลิดเพลินได้เลย ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องเน้นย้ำถึงสิ่งที่ “เคยสวยงาม” จากการออกแบบและตกแต่งของมนุษย์ บัดนี้กลายเป็นเศษวัสดุและขยะไม่แตกต่างกัน ไม่หลงเหลือความสงบของสวรรค์บนดินอีกต่อไป ภาพของความ “ฉีกขาด บิดเบี้ยวผิดรูป” ของวัตถุสิ่งของเมื่อถูกแรงของคลื่นสึนามิโถมเข้าใส่ สร้างภาพความจริงเชิงประจักษ์ของการถูกทำลาย ผิดรูป ผิดที่ผิดทางจากสิ่งที่ควรจะเป็น หรือสิ่งที่มนุษย์กำหนด

ไม่เพียงแต่สถานที่ที่ถูกทำลายย่อยยับ ชีวิตมนุษย์เองก็เช่นกัน เรื่องพยายามจินตนาการภาพนาฬิกาที่คลื่นสึนามิซัดเข้ามาคร่าชีวิตคนโดยไม่รู้ตัวเพราะมนุษย์ไว้วางใจในความปลอดภัยของสิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์คิดค้นขึ้นและเพราะปรากฏการณ์นี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในดินแดนแห่งนี้

น้ำกระเพื่อมเพียงเล็กน้อยจนเอ่อล้นขอบอ่างที่ชื่อว่ามหาสมุทรอินเดีย ส่งผลให้หญิงสาวที่อยู่ในชุดบิกินีสีฟ้าถูกกระแสน้ำอุตุกระซอกเธอออกมาจากสวรรค์ เข้าสู่ห้วงนรกยี่สิบนาทีก่อน แต่เธอคงทรมาณไม่ถึงสิบนาทีก่อนเพราะศีรษะของเธอเข้าไปขัดอยู่กับคานซีเมนต์ชั้นล่างของอาคารที่พักซึ่งตั้งอยู่ข้างสระว่ายน้ำ ขาข้างหนึ่งของเธอหักพับย้อนมาข้างหน้า

เธออาจไม่รู้ตัวและอาจไม่เข้าใจ ความรู้สึกสุดท้ายของเธอเต็มไปด้วยความหวาดกลัวและความงุนงงสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้นที่นี่ ดวงวิญญาณของเธอที่ออกจากร่างกะทันหันอาจจะกำลังนั่งชมพระอาทิตย์ที่กำลังจะตกน้ำอยู่ในวันนี้

สามวันหลังสิ้นนามิ ร่างกายอันเย็นซีดไร้ความอบอุ่นของเธอเริ่มบวม บริเวณทรวงอกที่ชุ่มด้วยน้ำหลดลุ่มเริ่มปริ ผิวหนังปริจากแรงดันของของเหลวที่คั่งภายใน เซลล์จนเห็นเส้นเลือดฝอยที่มหาล่อเลี้ยง

(ขวัญยืน ลูกจันทร์, 2551 : 78 - 79)

เรื่องพยายามเสนอภาพการตายที่กระทันหัน รวดเร็ว และน่ากลัวอย่างที่ไม่มียะไรด้านทานหรือช่วยชีวิตมนุษย์ไว้ได้ แม้แต่อาคารคอนกรีตที่สร้างจากความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทันสมัยก็ไม่อาจปกป้องชีวิตมนุษย์ได้ กลับกันมันกลับเป็นสิ่งที่กดขวาง กักขัง และคร่าชีวิตมนุษย์ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น อาจกล่าวได้ว่า “ร่างหญิงสาวในชุดบิกินีสีฟ้า” เป็นภาพแทนของนักท่องเที่ยวผู้เดินทางมาหาความสงบ หาสรวงสรวยในท่ามกลางธรรมชาติ แต่ภัยพิบัติจากสึนามิได้ทำให้เธอต้องจบชีวิตราวกับตกนรกอย่างแทบจะทันที อาคารที่พักหรือวิมานของเธอถูกทำให้กลายเป็นเศษซากในพริบตา ไม่ต่างจากชีวิตของเธอ

สภาพศพชิ้นอืดบวมปริเป็นสภาพที่จะเห็นได้บ่อยครั้งในเรื่องสึนามิ เพราะมันเป็นคือภาพแทนของความตายมหาศาลที่ไม่สามารถจัดการได้ในเวลาอันสั้น จึงมีศพมากมายริมชายหาด สภาพและกลิ่นชวนคลื่นเหียนสะอิดสะเอียน ผู้คนคลาคล่ำเต็มหาด แต่มิใช่เพื่อใช้ชีวิต หากเป็นเก็บกู้เศษซากชีวิต ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ธรรมชาติของการตาย”

ทุกทิศทางมีแต่ศพ ปะปนอยู่กับบรรดาสรรพสิ่งซึ่งแปรเปลี่ยนเป็นขยะ เศษไม้ ข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน ซากรถยนต์ และซากเรือ [...] ศพลอยเกลื่อนอยู่ทั่ว และเหล่าอาสาสมัครก็ลุยน้ำลงไปลากกลับขึ้นตลิ่ง

[...]

[...] เขาเห็นศพมาแล้วนับร้อยๆ หรืออาจถึงจำนวนพัน ทุกก้าวเดินของวันนั้นเหมือนจะเหยียบลงเฉียดตัวศพ เขามาทันเห็นศพเคลื่อนที่เขาหลัก แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ สถานที่ซึ่ง ย่อยยับหนักที่สุดที่บ้านบางสัก, ก่อนถึงทางแยกเข้าบ้านน้ำเค็ม เขามาทันอาสาสมัครกำลังขนศพขึ้นจากคลองที่พาดผ่าน ถนนนั้นเป็น

ทางสัญจรเส้นใหญ่ เลียบชายฝั่งในระยะห่างกว่าหนึ่งกิโลเมตร คลื่นกวาดเอารถทุกคันพลัดตกจากถนน บ้านทุกหลังซึ่งเรียงรายอยู่สองฟาก อาคารโรงเรียนทั้งโรงเรียนเหลือไว้เพียงเสาธงยืนโด่ คลื่นกวาดทุกสิ่งทุกอย่างข้ามถนนไปอีกฟาก กระแสคลื่นเอ่อไกลขึ้นไปตามแนวคลอง และเมื่อมันสิ้นกำลังหวนคืนทะเล บรรดาทุกระรพสิ่งเหล่านั้นก็ถูกกวาดลงมารวมอยู่ในสายคลอง เศษซากต่างๆอัดแน่นกับตอม่อสะพานเชื่อมถนน กลายเป็นกำแพง และศพนับร้อยๆ ก็เกลื่อนรายอยู่ที่นั่น

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 142 - 144)

สภาพที่ทุกก้าวที่เหยียบย่างลงไปจะเจียดใกล้ศพแสดงให้เห็นถึงความตายที่แผ่ขยายไปทั่ว ไม่เพียงหน้าหาด แต่พลังของคลื่นกลืนกินไปถึงอีกฟากฝั่งของถนน ภายในช่วงเวลาไม่กี่นาที พลังของธรรมชาติได้สำแดงตัวออกมาเพื่อทำลายล้างมนุษย์ อาคารเรียนทั้งหลายยังไม่อาจต้านทานพลังของคลื่นยักษ์ได้ ความย่อยยับพังทลายของสถานที่นำไปสู่การทำลายมายาคติของท้องทะเลที่สงบสวยงามซึ่งเผยแพร่ผ่านภาพการท่องเที่ยว สิ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้น “ธรรมชาติของการตาย” เป็นอีกด้านหนึ่งของทะเลที่คนไทยไม่เคยสัมผัส เราเคยชินกับภาพของทะเลที่ถูกคัดสรรมาแล้วว่าดูสวยงามและปลอดภัย แต่ภาพของทะเลหลังเกิดสึนามิได้สั่นคลอนความเชื่อดังกล่าวหมดสิ้น ทำให้คนตระหนักถึงการประกอบสร้างสัญญาณเพื่อนำเสนอภาพแทนท้องทะเลไทยเพื่อการท่องเที่ยวตลอดเวลาที่ผ่านมา และก็อาจเป็นเพราะการท่องเที่ยวอีกเช่นกันที่รุกล้ำเข้าใกล้อาณาเขตของทะเลจนนำไปสู่หายนะครั้งยิ่งใหญ่ ภาพความพังพินาศของสิ่งปลูกสร้างและชีวิตคนจากคลื่นสึนามิจึงช่วยเปิดเผยอีกด้านของความจริงเกี่ยวกับทะเลที่คนไทยไม่เคยรู้ เพราะเราหลงอยู่กับภาพแทนทะเลที่เราสร้างขึ้นมาตลอดเวลา จนลืมนึกว่าทะเลมีชีวิตที่เราอาจคิดไม่ถึง เช่นกันกับความรู้และความเชื่อมั่นทางเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมที่ถูกสั่นคลอนเมื่ออาคารสถานที่อันสวยงามไม่อาจคุ้มครองมนุษย์จากภัยธรรมชาติได้

ในปี 2537 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำภาพของอาหารทะเลไปเป็นส่วนหนึ่งของโปสเตอร์รณรงค์ให้คนมาท่องเที่ยวประเทศไทย ในด้านหนึ่งทะเลไทยจึงถูกสร้างภาพให้มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นสวรรค์ของผู้ชื่นชอบอาหารทะเลทั้งหลาย แต่เช่นกันเมื่อเกิดเหตุการณ์สึนามิ ภาพของท้องทะเลที่อุดมสมบูรณ์ก็ถูกแทนที่ด้วยการหายไปของปลาบางชนิด เช่น ในเรื่อง “ไม่มีปลาทรายหน้าหาด” ของจิรภัทร อังศุมาลี ที่เล่าถึง โผน ชายหาปลาหน้าหาด เขาได้พบว่าตั้งแต่เกิดสึนามิ แม้จะถึงฤดูของปลาทรายที่จะมาหน้าหาด แต่กลับไม่มีปลาทรายสักตัวให้เขาจับเลย

โผน...ชายวัยห้าสิบหกปีลุกขึ้นยืน สาวสวยเบ็ดเตล็ดๆ จ้องไปตรงปลายคลื่น
ขาวสะท้อนแสงจากกองไฟ หมึกกล้วยตัวขนาดฝ่ามือติดมากับเบ็ด หนวดสั้นๆ
สะบัดแล้วมันขดเป็นวงกลม โผนส่ายหน้า ถอนหายใจแรงอย่างผิดหวัง ปลดหมึก
ออกจากเบ็ด เดินไปยัดใส่ช่องวางกวดทรายให้ปลายคลื่นเลียถึง ภายในช่องมีแต่หมึก
กล้วยขนาดเดียวกันหลายตัว...

“ทุเรศ... ได้แต่หมึก” โผนพึมพำ ทรุดนั่งลงบนซากต้นสนทะเลอีกครึ่ง แล้ว
รอ...

(จิรัชทร อังศุมาลี, 2550 : 14)

โผนเป็นชายสูงอายุมีอาชีพประมงริมชายฝั่ง ในเรื่องเขาเฝ้ารอดตลอดสี่เดือนหลัง
สึนามิว่าจะจับได้ปลาทรายสักตัวทั้งที่ถึงฤดูปลาทรายเข้าหน้าหาดแล้ว แต่เขาก็ไม่เคยได้ปลาทรายเลย
สักตัว ภาพหมึกกล้วยหนวดสั้นตัวขนาดฝ่ามือแตกต่างสิ้นเชิงกับภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเล
ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของภาพการท่องเที่ยว ในความรู้สึกของโผน “อ่าวคล้ายจะเหมือนเดิม แต่เขามั่นใจ
ว่าสิ่งที่เป็หัวใจซึ่มซบอยู่ในทุกสิ่งซึ่งประกอบรวมกันเป็นอ่าวที่เขาคุ้นชินมาแต่เกิดมันหายไปแล้ว สึนามิ
กวาดไปหมดเลย...กวาดปลาทรายไปด้วย” (จิรัชทร อังศุมาลี, 2550 : 25 – 26)

กล่าวได้ว่าการหายไปของปลาทรายหน้าหาดในเรื่องสั้น ในแง่หนึ่งหมายถึงอาหาร
การกิน ความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลที่ขาดหายไป เป็นความเปลี่ยนแปลงทางรูปธรรมที่เห็นชัด
เช่นเดียวกับ “พื้นที่หัวอ่าวเคยเป็นป่าค่อนข้างสมบูรณ์ ตอนนี้อยู่โล่งเตียนตั้งแต่หน้าหาด [...] ซากร้าน
ขายของที่ระลึกกับร้านอาหารตรงหน้าหาดถูกรื้อออกแล้วเกลี่ยพื้นที่กลายเป็นที่โล่งเรียบไปตามถนน
หน้าหาด” (จิรัชทร อังศุมาลี, 2550 : 22) แต่ในเชิงสัญลักษณ์หรือนามธรรม การหายไปของปลา
ทรายหน้าหาดและความเปลี่ยนแปลงของภูมิสถานที่อาจหมายถึงวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของผู้คนที่
หายไปหลังเกิดสึนามิ สึนามิไม่เพียงพรากเอาความอุดมสมบูรณ์หรือสิ่งปลูกสร้างไปจากหาดทราย
แต่สึนามิยังได้พัดพาเอาความรู้สึกมั่นคง ความไว้วางใจ และความเข้าใจที่มนุษย์เคยเชื่อว่าตนรู้จักผืน
ทราย ทุกเม็ดในบ้านเกิดของตนให้มลายหายไป ด้วยความพยายามเก็บกวาดหรือฟื้นฟูชายหาดทำได้
แต่เพียงวัตถุเท่านั้น แต่ในด้านจิตใจคงต้องใช้เวลาเนิ่นนานกว่านั้นมาก

2) คลื่นหลังสึนามิ : ความตายของวิถีชีวิต

ปฏิเสธไม่ได้ว่าเหตุการณ์ธรณีพิบัติสึนามิสร้างความสูญเสียมหาศาลให้แก่ผู้คน
โดยเฉพาะชีวิต ทรัพย์สินและสิ่งปลูกสร้าง และบ่อยครั้งที่เวลาประเมินความเสียหายหลังสึนามิ คนจะ
มองที่มูลค่าของวัตถุและเม็ดเงินมหาศาลจากการท่องเที่ยวที่สูญเสียไป แต่นอกจากความสูญเสียที่

สามารถประมาณค่าได้เหล่านั้น ในอีกแง่มุมหนึ่งจะพบความสูญเสียที่ไม่อาจตีราคาออกมาได้ นั่นคือ ความสูญเสียในระดับวิถีชีวิต ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นอีกแง่มุมหนึ่งของความตายที่ไม่ได้นิยามแค่เพียงรูปธรรมของการสูญเสียชีวิต แต่เป็นนามธรรมของการตายจากวิถีชีวิตเดิม ซึ่งในเรื่องสั้นที่เลือก มาศึกษาพบความสูญเสียในสองระดับคือ ระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน

ในระดับปัจเจกบุคคล การเกิดคลื่นสึนามิได้ทำให้ธุรกิจต่างๆ ภายในจังหวัดภูเก็ต ชบเซาเพราะนักท่องเที่ยวขาดความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย ผลกระทบจึงติดตตามไปถึงคนที่แม้ ไม่ได้ประสบกับเหตุการณ์สึนามิโดยตรง แต่ความสั่นคลอนทางธุรกิจก็ทำให้พวกเขาไม่อาจดำรงชีวิต ได้เหมือนที่เคยเป็นมา ดังเช่นครอบครัวของอำไพและจุมพตในเรื่อง “ดึนรน” ของฉมังฉาย

ปลายเดือนธันวาคมของปีนั้น โลกทั้งโลกต้องตกตะลึง เมื่อคลื่นยักษ์สึนามิ
ถาโถมเข้าโจมตีประเทศไทย และอีกหลายประเทศในภูมิภาคแห่งนี้

จุมพตและอำไพไม่ได้ถูกคลื่นยักษ์ปลิดชีวิตเหมือนคนจำนวนหนึ่ง แต่ความ
สะเทือนเลือนลั่นของมันก็ได้เขย่าฐานครอบครัวของเขาให้สั่นคลอนไปมากทีเดียว

(ฉมังฉาย, 2551 : 183)

จุมพตมีอาชีพเป็นช่างภาพถ่ายรูปรูปงานแต่งงานที่สตูดิโอในภูเก็ต ส่วนอำไพเป็น
มัคคุเทศก์และมีความสามารถทางการนวดแผนไทย แต่ชะตาชีวิตของทั้งสองพลิกผันเมื่อตัดสินใจมีลูก
และปรากฏว่าเด็กมีพัฒนาการช้าและต้องใช้เงินในการดูแลจำนวนมาก ครั้นเกิดคลื่นสึนามิซัดฝั่งทะเล
ภูเก็ตจึงทำให้ครอบครัวของเขาลำบากมากยิ่งขึ้นเพราะจุมพตถูกลดเงินเดือนและอำไพตกงานอย่าง
ถาวร จนในที่สุดต้องย้ายเข้ามาหางานทำที่กรุงเทพฯ และส่งลูกไปให้ตายายดูแล

เมื่อพูดถึงความสูญเสียจากสึนามิ ทุกครั้งเรามักจะมองไปที่ผู้ประสบภัยและ
ผู้เสียชีวิต แต่ขณะเดียวกันผู้คนที่ดำรงอยู่และต้องรับกับผลจากความเสียหายเหล่านั้นมักจะถูก
มองข้าม ดังกรณีของจุมพตและอำไพ พวกเขาต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเองจากเกาะเล็กๆ อย่างภูเก็ตมาสู่
เมืองหลวงมหานครแบบกรุงเทพฯ การใช้ชีวิตในสังคมเมืองไม่ได้ง่ายตายสำหรับพวกเขา

จุมพตยกมือข้างหนึ่งปิดจมูก เขารู้สึกแสบจมูกมาก เขาไม่คุ้นเคยกับอากาศ
ที่นี้เลย มันทั้งร้อนอบอวล ทั้งฟุ้งด้วยฝุ่นควันยวดยาน เขาขยับตัวก้าวไปแอบยืนอยู่
เกือบด้านหลังป้ายรถเมล์ อยากจะหนีให้ไกลรถราที่แข่งกันเป่าควันพิษออกมาบน

ห้องถนนให้ได้มากที่สุด นักศึกษาหญิงชายกลุ่มหนึ่งของสถาบันการศึกษาชื่อดังยืนพูดจกกันอย่างสนุกสนาน ดูพวกเธอไม่รู้สึกรู้สาต่อสภาวะสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่เลย หรือพวกเธอซาชินกับมันเสียแล้ว หากเป็นเช่นนั้นเขาเองก็ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเมืองใหญ่แห่งนี้ให้ได้และรวดเร็วที่สุด

(ฉมังฉาย, 2551 : 185)

จากคำบรรยายแค่เพียงการขึ้นรถเมล์ก็แทบจะทำให้จุมพตไม่มีอากาศหายใจ แล้วเขาจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไรในเมืองหลวง ท่ามกลางชาวเมืองที่เหมือนจะมีภูมิคุ้มกันต่อควันพิษและฝุ่นละออง จุมพตคือสิ่งแปลกปลอมที่ไม่เข้าพวก แม้กระทั่งที่ยืนเขายัง “แอบยืนอยู่ด้านหลัง” เรื่องจึงสั้นถึงชะตาชีวิตของจุมพตในเมืองใหญ่อยู่ๆ

จุมพตและอำไพรอดพ้นจากเงื้อมมือของคลื่นยักษ์ แต่คลื่นชีวิตที่ถาโถมใส่พวกเขาหลังจากนั้นทำให้เขาต้องตัดสินใจทำในสิ่งที่คนมีชีวิตปกติจะไม่ทำ นั่นคือ จุมพตตัดสินใจประกาศขายร่างกายของตนยอมเป็นทาสแก่ผู้อื่นจนเป็นที่โด่งดังไปทั่ว

“ทำไมคุณจุมพตต้องทำขนาดนั้น” นักข่าวของหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่งโทรมาสัมภาษณ์ตามเบอร์โทรศัพท์มือถือที่ให้ไว้...

“ผมต้องการขายตัว” เขาตอบ

“ทำไมล่ะ” นักข่าวถาม

จุมพตเล่าให้นักข่าวฟังว่าเขากับภรรยาอำภวน ไม่มีเงินที่จะนำไปรักษาตัวลูกสาว ซึ่งต้องใช้ทุนรอนถึงสองแสนบาท แต่ที่เขาประกาศยอมเป็นทาสในราคาสามแสนบาทนั้น เพราะเขาต้องการนำเงินส่วนต่างร่วมๆ แสนบาทมอบให้กับภรรยาและลูกสาวไว้ใช้จ่ายในขณะที่เขาหมดโอกาสใช้ชีวิตร่วมกัน

(ฉมังฉาย, 2551 : 193)

การตัดสินใจยอมขายชีวิตเป็นทาสคนอื่นของจุมพตแสดงให้เห็นความลำบากที่เขาไม่สามารถใช้ชีวิตปกติธรรมดาในเมืองหลวงได้ สภาพของเขาไม่ต่างอะไรจากคนที่ต้องตายทั้งเป็นการยอมไปเป็นทาสคนอื่นและหมดโอกาสใช้ชีวิตร่วมกับภรรยาและลูกแสดงให้เห็นภาวะพลัดพราก

ไม่ต่างกับผู้ประสบเหตุสึนามิที่เสียชีวิต สูญหาย พลัดพรากจากครอบครัว ชีวิตของจุมพตจึงพังทลาย และตายลงไม่ต่างกับผู้ประสบภัย เพียงแค่ภัยที่จุมพตประสบไม่ใช่ภัยโดยตรงจากการโดนคลื่นยักษ์ กวาดล้างเท่านั้น

ความสิ้นสະเทือนของสึนามิไม่เพียงแต่คร่าชีวิตของคนที่อยู่ในเหตุการณ์ แต่ผลกระทบหลังสึนามิรุนแรงและกระจายวงไปสู่ชีวิตผู้คนในระดับกว้าง ภัยพิบัติจากสึนามิจึงไม่ใช่เพียงพื้นที่ประสบภัย แต่รวมถึงความล่มสลายของชีวิตคนที่เหลือรอด ภาพแทนของทะเลและสึนามิที่สัมพันธ์กับปัจเจกบุคคล ส่วนหนึ่งจึงเป็นการนำเสนอภาพของการประคับประคองชีวิตอย่างยากลำบากของปัจเจกบุคคลที่แม้ไม่ประสบกับคลื่นสึนามิโดยตรงแต่ก็ได้รับผลกระทบต่อชีวิตไม่ต่างกัน

ในระดับชุมชน การเกิดสึนามิส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน โดยอ้อมเช่นกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง “เรือมาดของเฒ่าवाद” ของวิโชติ ไกรเทพ เป็นเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในระดับวิถีชีวิตของชาวมอแกลน² หลังจากที่ถูกหมู่บ้านประสบกับสึนามิ แม้ที่หมู่บ้านแห่งนี้จะไม่ได้ประสบภัยสึนามิรุนแรงเท่าที่อื่น แต่คลื่นความช่วยเหลือจากภายนอกกลับถาโถมซัดเข้าใส่ชาวมอแกลนอย่างรุนแรงและหนักหน่วงยิ่งกว่าสึนามิหลายเท่าตัว

“สึนามิ” เอาคน “บ้านบากัน” ไปแค่คนเดียว แต่หลังจากนั้นองค์กรหน่วยต่างๆ พากันมาจ่ายประกันที่ไม่รู้เฒ่าอี่ไปทำไว้กับเทวดาองค์ไหน เริ่มตั้งแต่เสื้อผ้า อันแสนเหม็นอับ ปลายกระป๋องหมอตายู โองน้ำ ส้วม ยันมาถึงบ้าน ฯลฯ เหมือนกับระเบิดที่ถูกวางไว้ทั่ว รอดแต่ว่าใครจะมาผลอสะดุดเหยียบเข้า...

(วิโชติ ไกรเทพ, 2551 : 128)

แม้น้ำใจหรือกระแสรการช่วยเหลือของทั้งคนในประเทศและต่างประเทศจะแสดงให้เห็นถึงความเอื้ออาทรในเพื่อนมนุษย์หลังเกิดสึนามิ แต่พลังแห่งความช่วยเหลือที่เกินพอดีและไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสม ตลอดจนไม่ได้มีการวางแผนจัดการอย่างรอบคอบก็สร้างความหายนะได้ไม่แพ้กับคลื่นสึนามิ เหมือนที่เกิดกับชุมชนบ้านบากัน ชาวมอแกลนที่เดิมเป็นชุมชนชาวเล มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่ความช่วยเหลือจากมูลนิธิฯ หน่วยงานต่างๆ หลังสึนามิได้นำพาผลประโยชน์และเงิน

² “มอแกลน” สกัดตามตัวบทเรื่องสั้นเรื่อง “เรือมาดของเฒ่ามาด”

จำนวนมากเข้ามาสู่หมู่บ้านจนชาวมอแกลนตั้งตัวไม่ทัน ความปรารถนาดีจึงกลายเป็นปัญหาหรือกับระเบิดที่รอเวลาระเบิดวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวมอแกลนให้สิ้น

แสงดาว หม้ายสาวเคยมีผิวเป็นคนไทยเริ่มปรากฏตัวพร้อมกับเด็กสาวหน้าใสสองคน กลุ่มนี้มาไม่นานบรรดาแม่บ้านก็ถูกจัดไปปลูกผัก พ่อบ้านทำบ่อซีเมนต์เลี้ยงปลาตุ๊ก เยาวชนทำคอกเลี้ยงหมูซี่พัว เด็กๆ ฝึกเดิน ฝึกแสดงละครที่เกี่ยวข้องกับสีนามิ กลุ่มนี้เริ่มคึกคักเพราะนอกจากจะมีเบี้ยเลี้ยงแล้ว ยังมีโอกาสนั่งรถทัวร์ไปดูงานต่างจังหวัด บางครั้งก็ไปถึงต่างภาค

(วิโชติ ไกรเทพ, 2551 : 131)

ความช่วยเหลือที่พัดพามาตามสูตรที่หวังให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและเยียวยาจิตใจเด็กผู้ผ่านเหตุการณ์สีนามิเริ่มต้นด้วยการให้ชาวมอแกลนปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ และฝึกเดิน ฝึกแสดงละคร ทั้งที่ชาวมอแกลนเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตอยู่กับท้องทะเล ปลูกข้าวไร่ ทำปศุสัตว์เล็ก ดำรงชีวิตด้วยการประมง และที่สำคัญชาวมอแกลนบ้านบ่ากันไม่ได้ประสบภัยสีนามิรุนแรงจนถึงขั้นเกิดเป็นบาดแผลในใจของเยาวชน เพราะทั้งหมู่บ้านมีเฒ่าเฒ่าคนเดียวที่เสียชีวิตจากหูด้าฟางจึงเดินไปจับปูในยามที่คลื่นซัดเข้ามาพอดี สิ่งที่ชาวมอแกลนได้รับจึงเหมือนความช่วยเหลือที่ผิดที่ผิดทาง ผลที่ตามมาก็คือแทนที่ชาวบ้านจะคำนึงถึงการพยายามใช้ชีวิตพึ่งพาตนเองและเห็นประโยชน์จากการแนะนำทางช่วยเหลือ ชาวบ้านก็กลับคิดถึงแต่โอกาสที่จะได้ไปเที่ยวชมดูงานต่างจังหวัด ต่างหมู่บ้าน ซึ่งพวกเขาไม่เคยได้เดินทางไปมาก่อน ความช่วยเหลือที่ได้รับจึงกลายเป็นการสร้างปัญหามากกว่าการแก้ปัญหา

กลุ่มปลูกผักมีปัญหาที่บ้านใกล้ๆ เมื่อไถลงไปเขี่ยตั้งแต่เริ่มปลูก ตามมาด้วยหมูซี่พัวยังมาดุดย่ำแปลงร่องเสียใหม่ กลุ่มเลี้ยงปลาตุ๊กโตได้แค่หัวแม่โป้งปลาก็หายชนิดจับมือใครดมไม่ได้ กลุ่มเลี้ยงหมูซี่พัวเลี้ยงมาสักพักผอมโซ แม้ผู้เฒ่าเคยบอกว่าหมูชนิดนี้ต้องปล่อย เอามาขังไม่ได้ แต่พวกมุสนิธิยืนยันว่านี่เป็นการเลี้ยงแบบทันสมัย หมูจะโตวัย สุกท้ายต้องตกใจเมื่อหมูใหญ่กินหมูเล็กไปถึงสองตัว ลามลือไปว่าน่าจะเกิดอาเพศขึ้นในหมู่บ้าน

(วิโชติ ไกรเทพ, 2551 : 134)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะเห็นว่าความช่วยเหลือเรื่องการทำกินถูกนำเข้ามาในหมู่บ้านมอแกนโดยไม่ได้ศึกษาถึงวิถีชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านนั้นมาก่อน ความช่วยเหลือทุกอย่างได้รับการวางแผนตามขั้นตอนและวิธีการในตำรา เห็นได้ชัดจากการเลี้ยงหมูที่คำนึงถึงสุขอนามัยและวิธีสมัยใหม่โดยไม่เรียนรู้ธรรมชาติของสายพันธุ์หมูในท้องถิ่น ส่งผลให้ชาวมอแกนเองก็ละทิ้งคำสอนของปู่ย่าตายาย หลงเชื่อตามวิถีทางที่ได้ชื่อว่าความเจริญจากภายนอกจะทำให้ชีวิตของตนดีขึ้น แต่ที่จริงกลับยังทำให้ชุมชนแตกแยกและเกิดความโลภ ความเห็นแก่ตัวมากขึ้น เหมือนที่ปลาถูกอุกขโมยตั้งแต่ตัวยังไม่โตเต็มที่ อันที่จริงชะตากรรมของหมูขี้พราที่ถูกลี้ยงแบบระบบปิดล้อมคอก ซึ่งผิดธรรมชาติของหมูสายพันธุ์นี้ ก็ไม่ต่างอะไรกับชาวมอแกนผู้ไม่คุ้นเคยกับความเจริญและการพัฒนาที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว จึงฉกฉวย แย่งชิง เอารัดเอาเปรียบ ทำร้ายกันไม่ต่างจากหมูขี้พราที่กินกันเองในคอกของความเจริญสมัยใหม่

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้ภาพชัดเจนถึงความช่วยเหลือที่เข้ามาแล้วสร้างความปั่นป่วนให้แก่คนมอแกนนั้นคือ การเข้ามาของเครื่องยนต์เรือ

[...] หนึ่งอาทิตย์ให้หลังหมู่บ้านเกิดปั่นป่วนขึ้นมาอีก เมื่อเครื่องเรือวางกองอยู่หน้าลานบ้านตุงมกว่าสิบเครื่อง หลังให้ชาวบ้านที่มารอซื้อเหยื่อตกปูช่วยกันจัดฉาก ถ่ายรูปเสร็จคณะฝรั่งทั้งรอยล้ออันยุ่งเหยิงที่พยายามจะกลับรถในซอกแคบ วันนั้นตัวละครปรากฏขึ้นพร้อมหน้า อสม. แดดบอกเป็นไปได้อย่างไรคนตัดยางได้เรือผู้ใหญ่หากกล่าวหาว่าตุงมไม่ยอมปรึกษา ทำอะไรเกินหน้าเกินตาแล้วพาให้ยุ่งเหยิง [...] “เดี๋ยวพรงนี้ผมนัดประชุมเอง” ผู้ช่วยตัดบท แต่นัดหมายของผู้ช่วยเฉื่อยในวันรุ่งขึ้นไม่มีใครร่วมวงด้วย เครื่องเรือเคลื่อนย้ายแบบไร้ร่องรอย ตุงมปิดประตูบ้าน ลั่นกุญแจออกทะเลแต่เช้ามีด

(วิชาติ ไกรเทพ, 2551 : 131 – 132)

ชาวต่างชาติและองค์กรต่างประเทศเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสึนามิ จากเรื่องฝรั่งนำเครื่องเรือมาให้เพราะต้องการส่งเสริมอาชีพประมงให้แก่ชาวมอแกน แต่การให้ถูกกระทำอย่างง่าย ๆ เพียงแค่ใครอยากทำประมงให้มาลงชื่อ ความช่วยเหลือถูกทำให้เหมือนพิธีกรรมที่จัดขึ้นอย่างลวกๆ เรียกใครก็ได้มาถ่ายรูปเพื่อเป็นหลักฐาน จากนั้นผู้ให้ก็จากไปทิ้งไว้แต่ความยุ่งเหยิงของผู้รับ ตัวอย่างการให้นี้เป็นเหมือนการให้เพียงเพราะตอบสนองความปรารถนาที่จะแสดงเจตนาดีของผู้ให้ แต่สำหรับผู้รับที่ยังขาดวินัยและขาดการเรียนรู้ที่จะรับมือกับของที่ได้เปล่า จึง

กลายเป็นว่าการให้ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของมัน สุดท้ายความไม่เคยเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่แท้จริง จากของที่ได้รับความนิยมทำให้สิ่งที่อยู่ในมโนสำนึกของชาวบ้านมีแต่ความต้องการและผลประโยชน์ ของตัวเอง เครื่องเรือจึงหายสาบสูญไป

เรื่องจบลงโดยให้กระแสความช่วยเหลือเถาโถมและแปรเปลี่ยนชีวิตคนมอغلนไป อย่างสิ้นเชิง เมื่อแสวงหลานชายของเฒ่าवादผู้คอยช่วยเหลือปู่หาไม้มาขุดเรือมาด ก็มาบอกป่ว่าจะไป รับเรือจากฝรั่งและ “เดี๋ยวค่าๆ จะกลับมาให้ท่านฉลองส้ม” (วิโชติ ไกรเทพ, 2551 : 136) ทั้งๆ ที่วัน นั้นเป็นวันที่เฒ่าवादฉลองเรือมาดที่ขุดเองลงทะเล เฒ่าवादรอหลานจนนาทีสุดท้ายเพื่อไต่ยืนยันว่าหลาน จะไม่อยู่ร่วมพิธีกับตน จากนั้นเฒ่าवादก็พาเรือออกทะเลสู่เกาะตอก สุสานของคนมอغلน

การที่แสวงเลือกไปรับเรือเครื่องจากฝรั่งและให้คุณค่ากับการฉลองส้มซึ่งสร้างโดย การรื้อถอนกระต๊อบของเฒ่าवादทิ้ง แสดงให้เห็นว่าสายสัมพันธ์โยงใยสุดท้ายระหว่างชาวมอغلนรุ่น ใหม่และวิถีดั้งเดิมของคนมอغلนรุ่นเก่าได้ขาดสะบั้นลงหลังจากความช่วยเหลือจากภายนอก ได้เข้ามาสู่หมู่บ้าน การมุ่งหน้าสู่ดินแดนแห่งความตายของเฒ่าवादคือนัยยะความล่มสลายของวิถีชีวิต มอغلนที่ถูกความเจริญชัดตระหนักรู้ในนามของความช่วยเหลือ จนผู้คนมอغلนทอดทิ้งชีวิตที่พึ่งพา ตนเอง หันไปเรียนรู้แต่การขอ อีกทั้งยังให้คุณค่าในสิ่งที่ไม่มีความหมาย ชาวมอغلน หมู่บ้านบวกัน ในเรื่อง “เรือมาดของเฒ่าवाद” จึงตายแล้วหลังจากคลื่นสึนามิความช่วยเหลือเถาโถมเข้ามา ซึ่งดู เหมือนจะรุนแรงและสร้างความเสียหายได้ไม่แพ้คลื่นสึนามิจากธรรมชาติเลย

ภาพแทนท้องทะเลและสึนามิในกลุ่มความภิงท์พังของหาดสวย ทะเลใส และชีวิต ผู้คน เป็นภาพแทนที่สร้างขึ้นจากภาพความบาดเจ็บ ล้มตาย และความพังทลายของสิ่งปลูกสร้างที่ เป็นผลจากคลื่นสึนามิที่ปรากฏตามภาพข่าวและในสื่อมากมาย มองอย่างผิวเผินเหมือนเรื่องสั้นได้ ผลิตซ้ำภาพความย่อยยับและความรุนแรงจากคลื่นสึนามิ แต่หากพิจารณาให้ดีจะพบว่า ภาพแทนที่ ปรากฏเป็นการสื่อสารกับภาพแทนที่มีมาก่อนคือภาพของทะเลใส หาดทรายสวย และเป็นแหล่งอุดม ด้วยอาหารนาชนิดซึ่งเป็นภาพมายาคติที่ดึงดูดและหล่อเลี้ยงธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งภาพแทนท้องทะเล และสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นได้ฉีกทำลายมายาคติดังกล่าว และสร้างชุดความคิดใหม่ที่ด้วยพลังอัน มหาศาลของธรรมชาติที่ดูดกลืนทุกสรรพสิ่งให้พินาศลงได้ในพริบตา ภาพแทนความตายเหล่านี้ได้ สื่อสารกับมนุษย์และสร้างมโนทัศน์การมองธรรมชาติที่ไม่เพียงเป็นวัตถุที่รอคอยมนุษย์เข้ามาเสพรับ ความงดงามเพื่อเพิ่มพลังชีวิตให้แก่ตนเอง หรือเพื่อหลีกเลี่ยงจากความเครียดและความวุ่นวายใน ชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ธรรมชาติมีชีวิตและวิถีทางของตนเองที่มนุษย์หรือวิทยาการความก้าวหน้า

ใดๆ ของมนุษย์ไม่อาจควบคุมได้ ตรงกันข้ามการเข้าไปจัดการหรือปรับเปลี่ยนสภาพธรรมชาติกลับนำไปสู่อันตรายและความเสี่ยงภัยที่รุนแรงมากขึ้นเมื่อมนุษย์ต้องรับมือกับภัยธรรมชาติ

แม้ว่าในปัจจุบันจะเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้วที่เหตุการณ์สึนามิผ่านพ้นไป ร่องรอยความเสียหายถูกลบไปพร้อมรถแทรกเตอร์ที่เกลี่ยหน้าหาดให้เรียบสวยเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่ความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือร่องรอยของภาพแทนทะเลและสึนามิที่เต็มไปด้วยความสูญเสียยังคงอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่งในความสวยงามที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้นบางทีความเสียหายต่อมวลมนุษย์ที่รุนแรงที่สุดอาจไม่ได้มาจากภัยธรรมชาติ แต่อาจมาจากภัยมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบของความเจริญทางวัตถุที่หล่อหลอมให้คนอยากมี อยากได้อย่างไม่สิ้นสุด จนหลงลืมวิถีดั้งเดิมของธรรมชาติไปอย่างไม่อาจหวนกลับ

4.1.2 ความตายในสึนามิ : โศกนาฏกรรม ความสลับ กับความ(ไม่)รู้

คลื่นสึนามิที่เกิดขึ้นในช่วงสายของวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นเหตุการณ์ที่สร้างความโศกสลดให้แก่คนทั้งโลก เพราะมีผู้เสียชีวิตและผู้สูญหายมากเป็นประวัติการณ์ในจำนวนภัยพิบัติจากธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นมา ส่วนหนึ่งของความสูญเสียสำหรับกรณีของประเทศไทยเกิดจากการที่คนไทยไม่เคยประสบกับคลื่นสึนามิมาก่อน ดังนั้นคนจึงไม่ตระหนักถึงสัญญาณเตือนจากท้องทะเลก่อนเกิดเหตุ นับเป็นการเรียนรู้ที่ต้องจ่ายด้วยราคาของชีวิตมหาศาล อาจกล่าวได้ว่าปฐมบทของคลื่นสึนามิที่เกิดในประเทศไทยนั้นมาจากความไม่รู้ แต่ความตายของผู้คนจำนวนมากได้ทำให้คนไทยตระหนักถึงสิ่งใด

หากกล่าวถึงทัศนคติต่อความตายและการสูญเสียจากสึนามิในประเทศไทยจะพบว่าพุทธศาสนายังเป็นสิ่งที่คนไทยนึกถึง ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของพัฒนา กอวัฒนา เรื่อง *Beliefs in the Face of Disaster : Reflection on Thai Tsunami Songs and Poems* ที่พบว่าในบทเพลงและบทกวีที่แต่งขึ้นเพื่ออุทิศให้แก่เหตุการณ์สึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 นั้นได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่เป็นรากฐานดั้งเดิมของสังคมไทย ได้แก่ ลัทธิผีซึ่งปรากฏในรูปแบบของความเชื่อเรื่องวิญญาณและสิ่งลึกลับ หลักธรรมด้านพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้คนมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือและร่วมบริจาคให้แก่ผู้ประสบภัย นอกจากนี้ยังใช้หลักศาสนาเรื่องกิเลสเป็นคำอธิบายภัยพิบัติอันมหาศาลจากสึนามิว่าเป็นเพราะมนุษย์ไม่รู้จักรักเพียงพอ ทำลายธรรมชาติเพื่อสนองตอบความต้องการของตน จึงเป็นเหตุให้ธรรมชาติหันกลับมาทำร้ายมนุษย์ (Korwattana, 2009) จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าพุทธศาสนาถูกใช้เป็นทั้งคำอธิบายและคำสอนในเวลาเดียวกัน แต่

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายจากสึนามินั้นแตกต่างออกไป

จากข้อมูลที่สำรวจพบว่าการตายจากเหตุการณ์สึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นไม่ได้ให้น้ำหนักกับแนวคิดหรือหลักธรรมในศาสนาพุทธ แต่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอภาพความสูญเสียความโศกเศร้าและบาดแผลของผู้คนที่เกิดจากสึนามิ แสดงให้เห็นถึงพลังของธรรมชาติที่อยู่เหนือมนุษย์ ซึ่งการจะผ่านพ้นวิกฤตจากสึนามิไปได้นั้นจะต้องอาศัยกำลังกาย กำลังใจที่เข้มแข็ง และรวมถึงการช่วยเหลือกันของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

ความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างบทกวีและบทเพลงกับเรื่องสั้นนั้นอาจเป็นเพราะรูปแบบและจุดมุ่งหมายทางวรรณกรรมที่แตกต่างกันของงานทั้งสองประเภท กล่าวคือ บทเพลงและบทกวีมีรูปแบบที่เป็นได้ทั้งการเล่าอารมณ์ความรู้สึกและเล่าเหตุการณ์ (lyric and ballad) โดยมีลักษณะทางวรรณศิลป์เป็นจุดเด่นสำคัญ ในขณะที่เรื่องสั้นจะใช้การวางโครงเรื่องและพัฒนาปมปัญหาเพื่อนำเสนอสาระสำคัญ ด้วยเหตุนี้เรื่องสั้นจึงสามารถนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรู้สึกภายในจิตใจ ตลอดจนจำลองพฤติกรรมของผู้คนที่ประสบภัยพิบัติจากสึนามิได้อย่างละเอียดและเป็นอิสระมากกว่า ส่วนบทกวีและบทเพลงจะใช้วรรณศิลป์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวความรู้สึกเพื่อให้กระทบใจผู้อ่านหรือผู้ฟัง และด้วยลักษณะเฉพาะทางวรรณกรรมของบทกวีนี้เองที่ทำให้บทเพลงและบทกวีมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความรู้สึกกระทบใจหรือเกิดอารมณ์สะท้อนใจ อันเป็นพลังที่จะเปลี่ยนความคิดหรือปลอบประโลมผู้คนในช่วงเวลาที่หตุเหตุร้ายอย่างการเกิดภัยพิบัติจากสึนามิได้เป็นอย่างดี การใช้ศาสนาในบทเพลงและกวีนิพนธ์จึงเป็นเสมือนแสงแห่งศรัทธาที่นำทางให้ผู้คนมีความหวัง ในขณะที่วัตถุประสงค์ของเรื่องสั้นนั้นแตกต่างออกไป นอกจากนี้หากพิจารณาจากช่วงเวลาของการปรากฏงานจะพบว่าบทกวีและบทเพลงที่เป็นกลุ่มข้อมูลในงานวิจัยของพัฒนาเดชนั้นจะใกล้กับช่วงเวลาของการเกิดสึนามิมากกว่า ในขณะที่เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายจากสึนามิจะเว้นช่วงจากเหตุการณ์ 3 - 4 ปี การสร้างงานที่เว้นระยะจากช่วงเวลาแห่งความสูญเสียอาจเปิดโอกาสให้นักเขียนได้ขบคิดทบทวนต่อเหตุการณ์สึนามิ จึงได้นำเสนอประเด็นความคิดที่แตกต่างและหลากหลาย โดยเฉพาะได้มีเวลาขบคิดและตั้งคำถามกับศรัทธาในศาสนาซึ่งถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในยามประสบกับความทุกข์

นอกจากเรื่องเล่าแม่บทของศาสนาที่ไม่ปรากฏเป็นชุดคำอธิบายความตายจากสึนามิแล้ว แม้แต่คำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ก็ไม่ปรากฏเช่นกัน ซึ่งแตกต่างกับสภาพความเป็นจริงเป็นอย่างมากที่หลังเกิดเหตุสึนามิ ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์และธรณีวิทยามากมายที่เกี่ยวกับสึนามิได้รับการเผยแพร่ในสังคมไทยเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติดังกล่าว อย่างไรก็ตามพันธกิจหลักของเรื่องสั้นไม่ใช่เพื่อนำเสนอความรู้หรือข้อมูลทางวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว การ

ไม่ปรากฏคำอธิบายดังกล่าวจึงสามารถเป็นไปได้ แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือในขณะที่ไม่พบการให้ความสำคัญกับหลักธรรมหรือแนวคิดทางศาสนาและการให้เหตุผลอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ เรื่องสั้นก็ได้เลือกใช้ชะตากรรมและลางบอกเหตุซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นคนละภาคของด้านศาสนาและวิทยาศาสตร์ การปรากฏของชะตากรรมและลางบอกเหตุจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถตอบคำถามที่ทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนาไม่อาจให้ความกระจ่างได้ นั่นคือ เพราะเหตุใดผู้คนจึงมาตายพร้อมกันอย่างมหาดลในเหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งนั้นทั้งที่พวกเขาไม่รู้จัก มาจากต่างที่มา ต่างเชื้อชาติ และต่างศาสนา หรือเรื่องสั้นที่น่าเสนอภาพแทนความตายจากสึนามิเหล่านี้จะกำลังทำความเข้าใจโลกและชีวิตในมิติที่ก้าวพ้นไปจากศาสนาและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ก็เป็นได้

1) เมื่อศาสนาไม่ใช่คำตอบและมนุษย์เท่านั้นที่ต้องเรียนรู้ที่จะช่วยเพื่อนมนุษย์

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเรื่องสั้นสึนามิที่น่าเสนอภาพการตายและเกี่ยวเนื่องกับศาสนานั้นปรากฏน้อยมาก และที่สำคัญศาสนาเป็นเพียงส่วนประกอบเล็กๆ ที่ไม่ใช่สาระสำคัญของเรื่อง ซึ่งในที่นี่จะยกมาแสดงให้เห็น 2 เรื่องคือ “ธรรมชาติของการตาย” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ และ “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” ของศิริวรรณ แก้วกาญจน์

ใน “ธรรมชาติของการตาย” กนกพงศ์ได้แทรกเหตุการณ์ที่ดูเหมือนจะเกี่ยวพันและวิพากษ์วิจารณ์ศาสนาไว้ในตอนท้ายก่อนจบเรื่อง โดยให้ตัวละคร “เขา” ซึ่งเป็นตัวละครหลักของเรื่อง ที่เดินทางสำรวจความเสียหายจากสึนามิมาพบอาสาสมัครที่กำลังดึงซากศพออกจากคานของอาคารหนึ่ง ขณะที่ทั้งสองกำลังหาทางนำร่างศพออกมานั้น พระรูปหนึ่งก็ปรากฏตัวขึ้น เรื่องนำเสนอภาพของพระไว้ดังนี้

พระรูปหนึ่งกำลังก้มๆ เงยๆ ท่ามกลางซากปรักหักพัง จีวรสีลึกลับเหมือนลอยอยู่กลางสีเหลืองเจิดจ้า ท่านคงก้มลงสำรวจฝรั่งคนหนึ่ง เขาเพิ่งกดชัตเตอร์เก็บไว้ตอนเดินผ่าน ศพนั้นโดนซากผนังปูนทับไว้ โพล่แค่ส่วนหน้าอกขึ้นมา คราบโคลนจับจนดูเป็นรูปครึ่งท่อนตั้งอยู่กับพื้น

“เฮ้!... ท่าน! ท่าน!” อาสาสมัครยั้งโบกมือเหนือศีรษะ ตะโกนดัง พระรูปนั้นยืนมองอยู่เป็นครู่ แล้วเดินเนิบๆ เข้ามา

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 173)

จากคำบรรยายที่ว่า “จิวรสีกลักเหมือนลอยอยู่กลางสีเหลืองเจดจ้า” ทั้งที่ ณ เวลานั้นเป็นช่วงเวลาค่อนเย็น สีเหลืองเจดจ้าเป็นเสมือนแสงแห่งศรัทธาจากสายตาของคนที่ยืนเห็น พระสงฆ์ อากัปกิริยาเดินเนิบช้าล้นบ่งถึงความสงบเย็น ซึ่งเป็นภาพในอุดมคติของสมณเพศ แต่ทว่าภาพที่กำลังจะสื่อถึงความเป็นที่พึ่งด้านจิตใจก็กลับถูกทำลายลงในย่อหน้าต่อมา

คะเนอายุน่าจะพันหกสิบ ผิวคล้า หน้าตากร้านโลก รอยสักล้นขึ้นมาถึงคอ
สะพายย่ามใบหนึ่งซึ่งโป่งพอง

“มีอะไรหรือโยม?”

“ท่านช่วยผมหน่อย” อาสาสมัครพุทธร้อนรน “กับคุณคนนี่ ช่วยกันดึงเท้า
ผมจะงัดศพออกมา”

พระรวบชายจิวรแล้วลงนั่งยอง มองเพ่งเข้าไปในโพรงอันดำมืด ชั่วครู่ที่ท่าน
ท่องบทสวดสัพเพสัตตา ด้วยเสียงพึมพำเบาๆ มือพนมกับอกก็จริง แต่ไม่ได้อยู่นิ่ง
เมื่อต้องยกขึ้นปิดไล่แมลงวันซึ่งรุมตอมจมูก

[...]

ตอนนั้นเองที่เขาสังเกต ศพมีสร้อยเส้นเล็กๆ ห้อยคอ พระองค์จิวเปื้อน
โคลน พระกระชากขาดติดมือ อีกมือล้วงลงในย่าม ดัดแว่นขยายที่ใช้ส่องพระออกมา
ท่านใช้นิ้วลูบๆคราบโคลนตรงองค์พระออกแล้วยกขึ้นส่อง

“พระปลอม! ถึงว่า ทำไมตาย”

ท่านบ่นพึมพำ หย่อนสร้อยลงไว้ในย่าม พลาจลุกยื่นมองไปรอบๆ แล้ว
ทำท่าออกเดิน

“ท่าน...มาช่วยกันก่อน” อาสาสมัครร้องลั่น

พระเหมือนไม่ได้ยิน เดินหลบหลีกกองเศษซากอาคาร ก้มมองบางจุดและ
ไปต่อ

เขานิ่งมองตามหลังพระเหมือนงๆ ขณะที่อาสาสมัครถึงขั้นเดือดดาล

“พระท่าอะไรวะ” สบถลั่น, แล้วหันมาทางเขา “เหลือคุณกับผม”

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 173 – 174)

ผู้อ่านจะเห็นความผิดปกติที่ปรากฏกับพระในเรื่องตั้งแต่รูปลักษณ์ ได้แก่ “รอยสัก” ซึ่งมีมากจนล้นมาถึงคอและเล็ดรอดจากการซ่อนเร้นภายใต้อาภรณ์ที่ห่มคลุมอันเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นเพศบรรพชิต ใบหน้าที่ “กร้านโลก” เป็นคำขยายที่บ่งถึงการเคี้ยวกรำอยู่ในโลกียะ หรือ แม้แต่ยามซึ่งเป็นเครื่องใช้ของภิกษุก็ “โป่งพอง” ซึ่งสื่อถึงความมากจนเกินพอดี นอกจากนี้ในแง่ของการวางตัว พระในเรื่องยังได้แสดงอาการไม่สำรวมในขณะกล่าวบทสวดแผ่เมตตาโดยการใช้มือที่พนม โบกไล่แมลงวัน ไม่ต้องกล่าวถึงการกระซอกสรวลยอจากศพและเก็บสรวลยอของศพไว้เอง ยิ่งเป็นภาพลบที่ห่างไกลจากการเป็นนักบวชที่ละแล้วซึ่งกิเลสทั้งปวง

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าภาพของพระในเรื่องถูกสร้างขึ้นให้ตรงกันข้ามกับพระในอุดมคติของพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าพระในเรื่องอาจไม่ใช่พระจริง แต่เรื่องก็สร้างความคลุมเครือด้วยการเปิดช่องให้ตีความได้เช่นกันว่าเป็นพระที่ทุศีล ความน่าสนใจของการสร้างตัวละครพระเช่นนี้ขึ้นมาคงมิได้อยู่ที่ข้อถกเถียงถึงความเป็นพระจริงหรือพระปลอม แต่อยู่ที่เพราะเหตุใดผู้เขียนจึงเลือกนำเสนอภาพเช่นนี้มากกว่า การเลือกนำเสนอภาพพระที่ไม่เป็นพระ โจรในคราบพระ หรือการใช้ศาสนาหาประโยชน์ให้ตัวเอง เหล่านี้ล้วนแสดงถึงภาวะที่พุทธศาสนาเสื่อมถอยจากองค์ประกอบโดยเนื้อในของพระรัตนตรัยเองนั่นคือสงฆ์ เมื่อเป็นเช่นนี้พุทธศาสนาจึงไม่อาจเป็นหลักให้ผู้คนยึดเหนี่ยวจิตใจในยามเดือดร้อน ซึ่งเรื่องแสดงให้เห็นการไม่อาจพึ่งพาได้ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ด้วยการให้พระเดินหนีจากศพและชายสองคนที่กำลังช่วยเหลือศพโดยไม่สนใจ ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องได้ตั้งสถานภาพของสงฆ์ไปสูงสุดที่เสื่อมอย่างที่สุดอีกครั้งเมื่อ “ทันใดนั้นเอง, โดยที่เขาและอาสาสมัครไม่ทันรู้ตัว พระรูปเต็มโผล่พรวดจากกองเศษซากปรักหักพัง เข้าประชิดตัวอาสาสมัคร และอย่างไม่ทันตั้งตัว พระคว่ำแหวนไปจากมือ [...]” (กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ 2551 : 175) การปรากฏตัวขึ้นอีกครั้งของพระเพื่อมาเก็บแหวนของศพเป็นการยืนยันความติดข้องในโลกวัตถุและคิดถึงประโยชน์ส่วนตัว “กองเศษซากปรักหักพัง” ที่พระปรากฏกายออกมาเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจนของความพังทลายของพุทธศาสนาที่เคยมั่นคง ด้วยเหตุนี้เรื่องจึงจบลงที่มีเพียงอาสาสมัคร นักเดินทาง และศพเท่านั้นที่ต้องช่วยเหลือกันเอง เพื่อเน้นย้ำถึงภาวะที่มีเพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่จะช่วยเหลือกันได้ ในโมงยามที่เดือดร้อนสาหัสเช่นนี้

อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องศาสนาในเรื่อง “ธรรมชาติของการตาย” เป็นเพียงการพาดพิงถึงศาสนาเฉพาะในนามของตัวบุคคลผู้สืบทอดและเผยแพร่ศาสนา มิใช่ในเนื้อแท้หลักธรรมของศาสนา การตั้งคำถามกับศาสนาจึงอยู่ในขอบข่ายที่แคบ และคงไม่อาจนำไปสู่บทสรุปที่แสดงถึงความสิ้นศรัทธาต่อศาสนาในภาพรวมของเหตุการณ์สึนามิได้ แต่ถึงกระนั้นเรื่องก็ได้ก่อให้เกิดการขบคิดทบทวนระหว่างมนุษย์กับศาสนาว่ามนุษย์อาจไม่จำเป็นต้องรอให้ศาสนามาช่วยปลดปล่อย

มนุษย์จากความเดือดร้อน หรือความทุกข์ ด้วยการเฝ้ารอพึ่งพาความเชื่อ ความศรัทธา แต่แค่เพียงมนุษย์หันมาช่วยเหลือกันก็จะสามารถผ่านพ้นช่วงเวลาเลวร้ายได้

เรื่องสั้นอีกเรื่องที่มีประเด็นพาดพิงถึงศาสนา คือ “การเดินทางไกลครั้งแรกของ อารีญา” ของศิริวรรณ แก้วกาญจน์ เป็นเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงความล่มสลายของสภาพจิตใจที่ตึงตางอันเกิดจากการแบ่งแยกของมนุษย์ เรื่องบรรยายถึงการเดินทางสู่มหาสมุทรอินเดียอันกว้างใหญ่ครั้งแรกในชีวิตของอารีญา หญิงสาวมุสลิมที่เติบโตบนเกาะเล็กๆ ที่ได้ชื่อว่ายามักแห่งอันดามัน เรื่องสั้นเรื่องนี้เสนอภาพแทนของสีนามิที่ระดมสัญญาไว้มากมาย เพื่อสื่อถึงทั้งความสูญเสีย ความเจ็บปวด ความไร้ความหมายของทุกระบบการแบ่งแยกที่มนุษย์สร้างขึ้น และสุดท้ายสิ่งที่คงอยู่อย่างแน่นอนที่สุดคือความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตร่วมโลกที่ต้องผจญชะตากรรมร่วมกัน

ศาสนาในเรื่องนี้ถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบแบ่งแยกมนุษย์ให้แตกต่างจากกัน พุทธไม่ใช่คริสต์ ไม่ใช่อิสลาม ศาสนิกชนของแต่ละศาสนานำศรัทธาของตนมากำหนดให้ตนเองแตกต่างจากคนอื่น และไม่อาจเป็นหนึ่งเดียวกันได้ ดังเช่นสงครามศาสนาที่ปรากฏตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์สีนามิ ระบบการแบ่งแยกต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิงเมื่อทุกคนต้องมาตายพร้อมกัน ณ ที่เดียวกัน

คุณเป็นใคร? นีมันทะเลของข้านะ อย่าเข้ามาใกล้ฉันนะ พวกเศรษฐีอย่างแก ควรออกไปให้พ้น จงเชื่อพระเยซู! เลือกผมสักคนนะครับ พ่อจ๋า พ่อจ๋า พ่อจ๋า พุทโธ่ จงยำเกรงพระเยซู! รับรองผมจะขจัดความยากไร้ให้ท่านได้ภายใน อัลลอฮ์! หนึ่งวัน แกควรถามตัวเองว่าเป็นใครมาจากไหน พุทโธ่ พุทโธ่ พุทโธ่ เพราะนี่มันบ้านผม บู่ย่า ตายายผมอยู่ที่นั่นมาเป็น นี่เธอ ฉันจะบอกอะไรให้ ร้อยๆ ปีแล้ว เข้ามาใกล้ๆ ฉัน หน้อยลิ เห็นหนุ่มผมทองคนนั้นไหม นั่นไง พุทโธ่ พุทโธ่ พุทโธ่ อะอ้า! ที่แท้แกเป็น ชาวประมงกระจอกงอ่งงอ่งนี่เอง แม่จ๋า แม่จ๋า แม่จ๋า ออกไปห่างๆ ฉันนะ ออกไป! จงเชื่อพระเยซู ไม่งั้นฉันจะให้คนของฉันโยนแกออกไปข้างนอก ลูกจ๋า ลูกจ๋า ลูกจ๋า แม่อยู่นี่ อัลลอฮ์! อัลลอฮ์! จงเชื่อพระเยซู! จงยำเกรงพระเยซู! ออกไป! ไ่บ่บาบให้ ท่าน ออกไป! นังโสภณิริมหาด นังหมอนวดสกปรก เจ็บๆ กันเสียทีซีไวย์! ไม่รู้รีง ฉันคือเจ้าของโรงแรมและเจ้าของทรายทุกเม็ดบนหาดแห่งนี้ ออกไปห่างๆ ฉันได้ไหม ข้ากำลังพักผ่อน ฉันไม่อยากแปดเปื้อนเพราะแก! เจ็บๆ กันเสียทีซีไวย์! ที่รักฉันอยู่นี่ ที่รักฉันอยู่นี่ ที่รัก... ออกไปห่างๆ ฉันได้ไหม ไอ้พวกแขกหัวขาว ไอ้! พระเจ้า อย่ามา ยุ่งกับฉันนะ ไอ้ ลูกแม่ นั่นไม่ใช่ฉลามหรอกไม่ต้องกลัว ไอ้ แม่จ๋า ไม่ใช่ฉลามหรอก

โอ้ โอ้ เอ็งมันพวกนอกศาสนา ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องกลัว สมุนของซาตาน อรหัง
 ล้มมาล้มพทุโธภักควา อรหังล้มมา ช่วยฉันด้วย! นี่เ็งฉันมีเงินนะ ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดๆ
 ที่ชาวโลกรวมทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์ เห็นไหมเงินของฉัน ช่วยฉันด้วย!
 ออกไปให้พ้น! ไอ้พม่าข้าศึก แกมันแรงงานต่างด้าวราคาถูก ปีนขึ้นต้นมะพร้าวเร็วๆ
 เข้า ออกไป วิ่งขึ้นเนินเขาเร็วๆ ไอ้หม่อง ปีนขึ้นไป ขึ้นไปอีก ฉลาม! แรงงานต่างด้าว
 สกปรก ฉลาม! ขึ้นไปอีก ฉลาม! ฉลาม! หุบปากเดี๋ยวนี้ละ ข้ามาจากอเมริกานะโว้ย...

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2551 : 69 - 70)

จากข้อความเป็นเสียงแข็งแรงแม่ได้ศัพท์ที่อาริญาตัวเองของเรื่องซึ่งใช้ชีวิตบนเกาะ
 เล็กๆ ทางตอนใต้ของประเทศไทยและได้ประสบกับสึนามิได้ยืนในระหว่างที่เป็นศพลอยอยู่ในทะเล
 เสียงเหล่านี้เป็นการระดมเอาถ้อยคำที่เบื้องหลังแฝงด้วยอคติ ค่านิยม และความคิดความเชื่อของคน
 มากมายมาจัดวางอย่างไม่ต่อเนื่อง กระจัดกระจาย และแทบหาความหมายอันใดไม่ได้เลยในถ้อยคำ
 เหล่านั้น เพราะมันเป็นเพียงแค่ “กระแสเสียงอ้ออิงอลอยู่ในหูของเธอ [...] อาริญาพยายามดักจับ
 ความหมายจากสรรพสำเนียงเหล่านั้น แต่ความพยายามของเธอคล้ายว่าจะสูญเปล่า” (ศิริวร
 แก้วกาญจน์, 2551 : 69) สำหรับอาริญาถ้อยคำเหล่านั้นได้สูญเสียวความหมายแล้วโดยสมบูรณ์เพราะ
 เป็นเสียงอิงอลที่ฟังไม่ได้ศัพท์ และ “พักใหญ่ต่อมา สรรพสำเนียงเหล่านั้นก็ค่อยๆ แผ่วเบา กระทั่ง
 แ่ววหายแ่ววห่างออกไป [...]” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2551 : 70) และอาริญาเองก็ยังคงลอยคว้างอยู่
 เช่นเดิม แต่สำหรับผู้อ่านถ้อยคำเหล่านั้นซึมซับผ่านสายตาและกระบวนการรับรู้ความหมายของ
 ถ้อยคำยังคงอยู่ ความไม่ต่อเนื่องของรูปประโยค เนื้อความ หรือความคิด ไม่เพียงจำลองให้เห็นความ
 อิงอลแข็งแรงแห่งเสียงที่มาจากคนมากมายหลายหลากในห้วงเวลาหลังเกิดคลื่นสึนามิ แต่ความกระจัด
 กระจายและไม่ต่อเนื่องนี้ยังสร้างความหมายขึ้นมาอีกชั้น เป็นความหมายที่แสดงถึงความไร้สาระของ
 ระบบจำแนกแยกแยะของคน ใครเป็นอเมริกา ใครเป็นพม่า ใครเป็นแรงงาน ใครเป็นเศรษฐี ใครเป็น
 หมอนวด ไม่มีความหมายอะไรเมื่อทุกคนถูกรวมชาติเหวี่ยงให้มาผจญชะตากรรมร่วมกัน ไม่มีอัลลอฮ์
 ไม่มีพระพุทเจ้า ไม่มีพระเยซู เพราะไม่ว่าศาสนาของศาสนาไหนก็ไม่สามารถนำพาให้มนุษย์หลีกเลี่ยง
 จากชะตากรรมนี้

ถ้อยคำแม้จะถูกฉีกจากกันแต่ในฐานะคนอ่านที่เป็นเจ้าของภาษาย่อมทราบโดย
 บริบทว่าข้อความที่ต่อเนื่องกันควรจะเป็นอย่างไร ดังเช่นในช่วง 4-5 บรรทัดแรกของข้อความที่ยกมา
 ข้างต้น อาจนำมาเรียบเรียงให้เป็นภาษาที่ต่อเนื่องตามหลักไวยากรณ์ และถอดเจตนาการสื่อสารได้
 ดังนี้

1) คุณเป็นใคร? อย่าเข้ามาใกล้ฉันนะ 2) แกควรถามตัวเองว่าเป็นใครมาจากไหน นีมันทะเลของข้านะ พวกเศรษฐีอย่างแกควรออกไปให้พ้น 3) พ่อจ๋า พ่อจ๋า พ่อจ๋า พุทโธ่ พุทโธ่ พุทโธ่ จงเชื่อพระเยซู! จงยำเกรงพระเยซู! อัลลลอฮ์! 4) เลือกผมสักคนนะครับ รับรอง ผมจะขจัดความยากไร้ให้ท่านได้ภายในหนึ่งวันเพราะนีมันบ้านผม ปู่ย่าตายายผมอยู่ที่นี้มาเป็นร้อยๆ ปีแล้ว 5) นี่เธอ เข้ามาใกล้ๆ ฉันหน่อยสิ ฉันจะบอกอะไรให้ เห็นหนุ่มผมของคนที่นั่นไหม	1) เจตนาห้ามและไม่ให้ “คนอื่น” เข้ามาปะปนกับตนเอง 2) เจตนาแสดงความรังเกียจด้วยสรรพนาม “แก” การไล่และการแบ่งพวกโดยฐานะ 3) เป็นเสียงอุทาน ร้องขอความช่วยเหลือจากศาสนาและศาสดาที่นับถือ 4) คำว่า “เลือก” และ “ขจัดความยากไร้” ในที่นี้บ่งถึงการเลือกตั้ง มีนัยยะหาเสียงทางการเมือง และแสดงความเป็นพวกพ้องจากข้อความว่า “เพราะนีมันบ้านผม ปู่ย่าตายายผมอยู่ที่นี้มาเป็นร้อยๆ ปีแล้ว” 5) เป็นคำร้องเรียกและแสดงถึงการกำลังพูดถึงคนที่มีรูปพรรณต่างจากตน เป็นความต่างทางเชื้อชาติ

จากตัวอย่างการเรียงลำดับข้อความเพื่อสื่อความใหม่จะเห็นว่า ข้อความมีเจตนาสื่อถึงการจำแนกผู้คนตามเชื้อชาติ ศาสนา และฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนจรรยาบรรณแบบผู้แทนซึ่งอาจเรียกรวมกันได้ว่ามีการแบ่งเป็นพวกเขากับพวกเรานั้นเอง การนำข้อความเหล่านี้มาฉีกให้ขาดจากกัน เป็นถ้อยคำที่กระจัดกระจายดังในตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงการฉีกหรือทำลายระบบคุณค่าที่มนุษย์ใช้จัดจำแนกสังคม ผู้คนที่มนุษย์ถือปฏิบัติมาโดยตลอด ไม่เว้นแม้แต่ระบบไวยากรณ์ การเรียงประโยคในภาษาเอง การทำเช่นนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วชุดคุณค่าเหล่านี้ไม่ได้มีความหมาย เพราะไม่มีอะไรดำรงอยู่และช่วยเหลือมนุษย์ได้เลยเมื่อเกิดคลื่นสึนามิ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา เงินทอง หรือการปกครองที่ว้าว้าที่สุด

หากเจาะลึกลงไปเฉพาะประเด็นเรื่องศาสนา จะเห็นว่าคำอุทานหรือการเปล่งพระนามของศาสดาไม่ว่าจะในศาสนาไหนมีค่าเท่ากับ “เสียงอ็องลที่สับสนอลหม่าน” การร้องเรียกหาศรัทธา ทหารระบบแบ่งแยกมนุษย์ในนามของศาสนาไม่สามารถทำให้ความตายจากสันามิสงบลงได้ ขณะเดียวกันมันกลับยิ่งสร้างความไร้ระเบียบให้กับสถานการณ์ที่สับสนอยู่แล้ว ภาพของศาสนาในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงไม่ใช่ศูนย์รวมจิตใจที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้มนุษย์ยึดถือได้ แต่ศานากลับไม่ต่างอะไรกับระบบแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ฐานะ ชนชั้นที่กีดกันให้มนุษย์เข้าถึงกัน

ไม่เพียงแต่ระบบกฎเกณฑ์การแบ่งแยกที่เป็นนามธรรมจะถูกทำลาย ใน “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” ยังแสดงให้เห็นถึงความกระจัดกระจายของวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและจำแนกหน้าที่ พื้นที่การใช้สอยของมัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทว่าพอลิมิตาติน อาริญาจึงพบว่าฉลามยักษ์ในความฝันตัวนั้นมันคือชิ้นส่วนของโต๊ะ หากไม่ใช่ชิ้นส่วนของโต๊ะก็คงเป็นชิ้นส่วนของโซฟาหรืออะไรสักอย่างหนึ่งที่แรงคลื่นส่งมากระทบสี่ข้างเธอ

อาริญาพยายามผลักชิ้นส่วนดังกล่าวออกห่างจากตัว ทว่าพอลิมิตาตินลอยห่างไป เศษซากปรักหักพังชิ้นอื่นๆ ก็เลื่อนเข้ามาแทนที่

[...]

ยิ่งเธอพยายามว่ายน้ำหนี พวกมันก็ยิ่งจู่โจมเข้าใส่ ราวว่าทุกเศษชิ้นนั้นมีชีวิตเป็นของตนเอง ทั้งถึงออกซิเจนสำหรับดำน้ำ ทุ่นของชาวประมง หลอดไฟ เศษโฟม เศษกระดานเรือ โซฟา ฝาบาน บานหน้าต่าง หลังคากระท่อมไม้ไผ่ ตู้เย็น ถังน้ำ ยางรถยนต์ และข้าวของอื่นๆ อีกนับไม่ถ้วน

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2551 : 65)

จากข้อความจะเห็นว่ารอบกายของอาริญา มีแต่ส่วนเสี้ยวของความปรักหักพัง ชิ้นส่วนของสิ่งต่างๆ ที่กระจัดกระจาย ไม่เป็นไปตามตำแหน่งที่มันควรจะอยู่ มีทั้งฝาบาน เศษกระดานเรือ ยางรถยนต์ หลอดไฟ หลังคากระท่อมไม้ไผ่ ฯลฯ ทุกอย่างลอยมารวมกันอย่างไม่รู้ที่มาที่ไป การให้ภาพสิ่งของที่กระจัดกระจายเหล่านี้แสดงถึงความไร้ระเบียบ ความสับสน และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในความไม่น่าจะเป็น เป็นภาพที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความสับสนและความไม่ปกติของ ท้อง

ทะเลที่เราคุ้นเคย และที่เป็นเช่นนี้เพราะผลจากคลื่นสึนามิที่ซัดถล่มชายฝั่งทะเลในมหาสมุทรอินเดีย รวมถึงประเทศไทยด้วย

ภาพอันไร้ระเบียบของวัตถุสิ่งของที่สลับที่สลับทางลอยคว้างบนผืนน้ำเป็นสิ่งตอกย้ำให้เห็นพลังทำลายล้างของสึนามิและทะเล กล่าวคือ มนุษย์มีความพยายามที่จะจัดระบบ วางระเบียบให้กับธรรมชาติและ การดำรงชีวิตของตนเอง คิดสร้างบ้าน กระท่อมเพื่ออยู่อาศัยบนบก มีถังออกซิเจนยามต้องการใช้ชีวิตชมความงามใต้ท้องทะเล มีรถยนต์ มีเรือประมง มีทุกอย่างที่มนุษย์กำหนดหน้าที่ใช้สอยของมัน และมนุษย์ก็เชื่อว่าระเบียบเหล่านี้ถูกจัดวางไว้อย่างดีแล้ว แต่ภาพที่ปรากฏในเรื่องสั้นกลับทำให้เห็นว่าทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างมาเมื่อล่องลอยเป็นเศษซากบนผืนน้ำก็ไม่มีอะไรแตกต่างกัน ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ แท้จริงแล้วขึ้นตรงอยู่กับธรรมชาติซึ่งในที่นี้คือท้องทะเลเท่านั้น ภาพแทนสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่องนี้ในด้านหนึ่งจึงเป็นภาพแทนของความรุนแรงและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากพลังทำลายล้างของคลื่นสึนามิ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นความล่มสลายของระเบียบกฎเกณฑ์ที่มนุษย์กำหนดโดยคิดว่านั้นคือการอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่ดีและมนุษย์สามารถกำหนดควบคุมธรรมชาติได้ ทั้งที่จริงแล้วมนุษย์ไม่เคยทำได้

ในตอนจบของเรื่อง อารีญาเลือกที่จะล่องลอยไปสู่หมู่เกาะมัลดีฟส์ “สรวงสวรรค์กลางมหาสมุทรอินเดีย” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2551 : 73) เกาะในความใฝ่ฝันของเธอกับหนุ่มสแกนดิเนเวียนที่เพิ่งช่วยเธอจากฝูงปลาทะเลที่กำลังจู่โจมเธอ แทนที่จะเลือกทำร่างกายให้เป็นจุดเด่นเพื่อให้คนบนเฮลิคอปเตอร์มองเห็นเธอแล้วพาเธอกลับไปยังเกาะกลางทะเลอันตามัน การตัดสินใจเดินทางสู่ความใฝ่ฝันอย่างเรียบง่ายและทอดทิ้งเกาะที่คุมขังเธอมาทั้งชีวิต เป็นคำตอบที่บอกใบ้ให้มนุษย์ปลดตัวเองออกจากพันธนาการที่คุมขังมนุษย์ไว้ ไม่ว่าจะเป็ระเบียบ กฎเกณฑ์ การแบ่งแยก ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเมื่อมนุษย์ได้สัมผัสมนุษย์และยอมรับความแตกต่าง ไม่แบ่งแยกความ เป็นเรากับความเป็นอื่นแล้ว มนุษย์ก็จะพบกับความสุขแม้ในช่วงเวลาที่ทุกข์ที่สุด ดังเช่นที่อารีญาหญิงสาวชาวไทยนับถือศาสนาอิสลามเลือกจับมือล่องลอยไปกับชายหนุ่มที่แตกต่างกันทั้งเชื้อชาติและศาสนา เพราะเธอเรียนรู้และเข้าใจแล้วว่าระบบแบ่งแยกไม่ว่าจะเชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ใดๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่อจัดระบบระเบียบสังคม ล้วนแล้วแต่ไม่อาจพึ่งพาหรือช่วยเหลือมนุษย์ได้เมื่อต้องเผชิญหน้ากับภัยอันตรายอย่างสึนามิ จะมีก็แต่มนุษย์ ความช่วยเหลือ ความเข้าใจ และการเปิดใจยอมรับความเท่าเทียมกันในฐานะมวลมนุษยชาติของมนุษย์เท่านั้นที่จะพามนุษย์ผ่านพ้นคืนวันที่โหดร้ายไปได้

กล่าวได้ว่าภาพแทนของท้องทะเลยามเกิดสึนามิ ใน “การเดินทางไกลครั้งแรกของอารีญา” เป็นภาพของความแตกหักพังทลาย ความเจ็บปวดที่เป็นผลจากภัยพิบัติ แต่ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นการได้ขบคิดทบทวนต่อการแบ่งแยกทั้งหลายที่มนุษย์กำหนดขึ้นทั้งในนามของศรัทธา

และความเจริญ ว่าแท้จริงแล้วทุกอย่างบนโลกนี้เท่าเทียมกัน ระบบแบ่งแยกต่างๆเท่านั้นที่คิดกัน คนออกจากกันในนามของเชื้อชาติ ศาสนา ความเจริญ ฐานะ ฯลฯ ซึ่งทุกอย่างสลายลงได้ด้วยสึนามิ หรือพลังของธรรมชาติ ปราการต่างๆ ที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเพื่อแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกันก็ เช่นเดียวกัน สามารถสลายลงได้แค่เพียงมนุษย์ได้ขบคิดทบทวนถึงมัน และนี่คืออีกสิ่งที่มีมนุษย์ได้ เรียนรู้จากสึนามิ

การวิเคราะห์เรื่องสั้น 2 เรื่องที่ผ่านแสดงให้เห็นการลดบทบาทของศาสนาต่อการ อธิบายการตายและการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเมื่อศรัทธาในศาสนากลายเป็นระบบ แบ่งแยกมนุษย์ไม่ต่างกับระบบแบ่งแยกอื่นๆ จึงมีแต่มนุษย์เท่านั้นที่จะช่วยเหลือและพึ่งพากันเองได้ ซึ่ง เรื่องสั้นที่น่าเสนอประเด็นการเรียนรู้การพึ่งพากันของมนุษย์อย่างชัดเจนก็คือเรื่อง “อะไร...ในสึนามิ” ของชาติวุฒิ บุญยรัักษ์

“อะไร...ในสึนามิ” ผลงานเรื่องสั้นของชาติวุฒิ บุญยรัักษ์ แสดงให้เห็นกระบวนการ ก้าวข้ามจาก “ความไม่รู้” อะไรเกี่ยวกับสึนามิ มาสู่ “ความรู้” ที่มากกว่าความรู้สึกแต่คือการเรียนรู้ “อะไร...ในสึนามิ” กล่าวถึงนักเขียนสาวที่อยากเขียนเรื่องสั้นเกี่ยวกับสึนามิสักเรื่อง แต่เธอไม่รู้ อะไรเลยเกี่ยวกับสึนามิ ไม่รู้ทั้งในเชิงความรู้และความรู้สึก เธอใช้กุ๊กกึ่งเป็นเครื่องมือเข้าถึงสึนามิ ซึ่ง กุ๊กกึ่งก็ได้พาเธอท่องไปสู่ดินแดนทั้งด้านมืดและด้านสว่างของสึนามิ

จุดเริ่มต้นความไม่รู้ของนักเขียนสาวในเรื่อง คือ “เธอไม่ได้รู้สึกรู้อะไรนักกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แม้คลื่นยักษ์จะกลืนกินดวงวิญญาณของเพื่อนร่วมชาติไปกว่าห้าพันคนก็ตาม ” (ชาติวุฒิ บุญยรัักษ์, 2552 : 92) ภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับนักเขียนสาวคงเหมือนกับอีกหลายๆ คนใน ประเทศไทยที่ได้รับรู้ข่าวสารการเกิดสึนามิ ความเห็นใจ ตระหนกตกใจอาจจู่โจมเข้ามาเพียงชั่วครู่ และไม่นานก็จางหายไป หญิงสาวได้สันนิษฐานมูลเหตุของอารมณ์เช่นนี้ของเธอว่า

[...] หนึ่งอาจเพราะว่าเธอไม่ได้สูญเสียคนใกล้ชิดคนใดคนหนึ่งไปกับเหตุการณ์ครั้งนี้ สอง ความเคยชินอันเกิดจากการถูกกระทำซ้ำๆ จากสื่อที่ตอกย้ำข่าวโศกนาฏกรรม ในรูปแบบต่างๆ ทั้งเข้าเย็น ผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ ผ่านจอโทรทัศน์ [...] และความ ตายครั้งแล้วครั้งเล่าๆ ๆ...จนชิน [...] สาม เธอไม่แน่ใจไปกว่าควรนิยามมันเช่นไร รู้แต่เพียงมันเป็น ‘อะไรบางอย่าง’ ซึ่งสะท้อนอยู่ในแววตาอันกลวงเปล่าไร้ความรู้สึก ของผู้คน [...]

เพราะบริบททางสังคมมันเปลี่ยนไปกระนั้นหรือ เราจึงยุ่งและวุ่นวายจนไม่ มีเวลาเหลือพอจะใส่ใจกับเรื่องราวของคนอื่นที่มันไม่ได้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ด้วย

ผลประโยชน์หรือเงินทอง หรือเป็นเพราะโลกาภิวัตน์ที่ควรจะหลอมรวมเราให้เป็น
หนึ่งเดียว แต่กลับแยกเราออกจากกันให้ไกลห่าง ถ่างช่องว่างที่มีอยู่แล้วให้กว้าง
ยิ่งขึ้นไปอีก ให้เรารู้สึกเหงาและโดดเดี่ยวไปกว่าเดิม

(ชาติวุฒิชัย บุญยรักษ์, 2552 : 93 – 94)

จากเรื่องกล่าวถึงสามสาเหตุที่อาจทำให้จิตใจของคนซึ่งควรจะโศกเศร้าอ่อนไหวกับ
ความสูญเสียของเพื่อนมนุษย์แต่กลับเฉยชาว่ามาจากการไม่ได้เป็นผู้สูญเสียในเหตุการณ์เอง จากความ
รุนแรงที่ถูกระงับผ่านข่าวจนทำให้ความตายและความโศกเศร้าเป็นเรื่องชาชิน และจากความ
เปลี่ยนแปลงของสังคมที่พัฒนาไปสู่สังคมแบบตัวใครตัวมัน มนุษย์จะผูกพันกันเพียงหน้าที่และ
ผลประโยชน์ ที่แม้มนุษย์จะมีเทคโนโลยีการสื่อสารอันสูงส่ง เชื่อมโยงข่ายความสัมพันธ์ได้ทั่วโลกตาม
วิถีของโลกาภิวัตน์ แต่เทคโนโลยีและความเจริญเหล่านั้นกลับทำให้มนุษย์ยิ่งไกลกันทางความรู้สึก
สาเหตุทั้งสามประการที่นักเขียนสาวในเรื่องครุ่นคิดนี้ในแง่หนึ่งคือการขบคิดทบทวนถึงความเจริญ
ความก้าวหน้า และการพัฒนาที่จริงแล้วสิ่งเหล่านี้ล้วนไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์และความเอื้ออาทร
ระหว่างมนุษย์พัฒนาขึ้นได้เลย ซึ่งการตระหนักดังกล่าวนำมาสู่การพยายามหารูปแบบความสัมพันธ์
ที่มนุษย์ควรมีต่อมนุษย์แทนที่ความเจริญทางวัตถุที่ทำให้คนยิ่งห่างไกลกัน

ความรู้สึกของหญิงสาวที่เกิดขึ้นก็คงเหมือนกับผู้คนในเมืองใหญ่อีกมากมายที่เฉยชา
กับความตายของผู้อื่นดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 (ความตายกับทุนนิยมและสังคมเมือง) แต่ที่
น่าสนใจก็คือ สุดท้ายแล้วเธอก็เลือกใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์อย่างเว็บไซต์กูเกิ้ล เพื่อ
เข้าถึงความรู้สึกและความตายจากสึนามิ

ปล่อยหน้าจอให้ว่างเปล่าอยู่นานนับสิบนาที จึงตัดสินใจคลิกเมาส์สั่งการ
เชื่อมต่อกับเครือข่าย เสียวินาทีถัดมาโลกออนไลน์ก็พร้อมสำหรับการเข้าถึง ข้อมูล
มหาศาลรอการค้นพบผ่านใยแก้วนำแสงด้วยอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เธอเลื่อน
ลูกศรบนหน้าจอไปวางที่สัญลักษณ์รูปตัวอีสี่ฟ้าแล้วกดลงไปหนึ่งครั้ง หน้าต่างของ
เบราร์เซอร์ก็ด้งขึ้นมาในทันใด ขณะกำลังวิ่งเข้าสู่เสิร์ชเอ็นจิน-*Google ประเทศไทย*
ที่ถูกเซตค่าไว้ให้เป็นโฮมเพจ เมื่อเคอร์เซอร์กระพริบอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมด้านบนรอรับ
คำสั่ง เธอจึงพิมพ์คำว่า “สึนามิ” ลงไปแล้วกดปุ่มอินเทอร์เน็ต [...] 0.04 วินาทีถัดมา
เบราร์เซอร์ก็แสดงผลของการค้นหา

(ชาติวุฒิชัย บุญยรักษ์, 2552 : 93 – 94)

จากข้อความที่คัดมาจะเห็นว่าเต็มไปด้วยถ้อยคำเฉพาะเกี่ยวกับโลกไร้พรมแดน ไม่ว่าจะ เป็น เบราร์วเซอร์ เซิร์ฟเอนจิน โฮมเพจ เคอร์เซอร์ ฯลฯ การระดมใช้ถ้อยคำเหล่านี้แสดงให้เห็นความพยายามที่จะให้ภาพของการเข้าถึงโลกแห่งการสื่อสารยุคใหม่ แน่นนอนว่าในปัจจุบันคนคุ้นเคยและไม่จำเป็นต้องแปลความหมายถ้อยคำเหล่านี้ เมื่อเชื่อมโยงเข้ากับข้อสังเกตที่นักเขียนสาวตั้งไว้ในตอนต้นว่าเพราะเหตุใดเธอจึงไม่อาจเข้าถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมของเหตุการณ์สึนามิ จะพบว่าข้อความการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสึนามิในเว็บไซต์กูเกิ้ลที่คัดมาแสดงให้เห็นความย้อนแย้งในความคิดและการกระทำของหญิงสาว กล่าวคือ เธอตั้งคำถามและกล่าวโทษความเป็นไปในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ไม่อาจทำให้คนเชื่อมโยงหรือหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันได้เหมือนดังสโโลกาน Global Village หรือหมู่บ้านโลก ที่ให้ทั้งความรู้สึกใกล้ชิดและอบอุ่นของคนที่อยู่อาศัยในโลกเดียวกัน แต่ขณะเดียวกันเธอก็ได้ใช้การสื่อสารที่พัฒนามาพร้อมความเป็นโลกาภิวัตน์นี้เข้าถึงความจริงเกี่ยวกับสึนามิ ซึ่งสุดท้ายการค้นหาข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตของเธอก็ได้ทำให้เธอหลอมรวมความรู้สึกเข้ากับผู้สูญเสียจากสึนามิจนร้องไห้ออกมา

ความย้อนแย้งที่ปรากฏในเรื่องเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปัจจุบันไม่มากนักน้อย เราทุกคนตระหนักว่าโลกปัจจุบันกำลังเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนความสัมพันธ์ของผู้คนให้ห่างไกล ฉาบฉวย จนนำไปสู่การขบคิดทบทวนต่อเทคโนโลยีการสื่อสาร แต่ขณะเดียวกันมนุษย์ก็ยังคงดำรงอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีเหล่านั้น อยู่กับชีวิตที่โดดเดี่ยวและเกาะเกี่ยวกันอย่างผิวเผิน อยู่กับการสื่อสารที่ผ่านสื่ออย่างรวดเร็วจนเรารู้สึกเหมือนไม่ได้มีอะไรมาคั่นระหว่างผู้คนที่เราติดต่อ การตระหนักเรื่องนี้ไม่ได้สร้างความทุกข์ใจหรือการดิ้นรนเพื่อหลุดพ้นให้กับมนุษย์ แต่เป็นการรู้เพื่อที่จะเข้าใจและอยู่กับสิ่งเหล่านั้นอย่างต้องตระหนักคิดตลอดเวลา

จากจุดของความไม่รู้ ภาพความสูญเสีย ความพังทลาย ศพที่กลาดเกลื่อน และความดิ้นรนเอาชีวิตรอดที่ไม่อาจรอดของผู้คนในเหตุการณ์สึนามิ ได้ทำให้ “เมื่อรู้สึกตัวอีกที หยาดน้ำใสก็ไหลเป็นทางผ่านร่องแก้มของเธอเสียแล้ว [...] ตอนนี้เธอรู้สึกเหมือนว่าได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ครั้งนั้นไปเสียแล้ว” (ชาติวุฒิ บุญยรักษ์, 2552 : 97) จะเห็นว่าความตายจากสึนามิเป็นความสูญเสียที่รุนแรงจนสามารถสั่นสะเทือนความรู้สึกของคนที่ไม่เคยไม่มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์สึนามิได้ นั่นเพราะสึนามิเป็นการสูญเสียระดับมวลมนุษยชาติ เป็นความรุนแรงจากภัยธรรมชาติที่โดยเฉพาะคนไทยไม่เคยประสบ และดังที่กล่าวไปแล้วว่าความสูญเสียจากสึนามิได้ทำลายภาพแทนตลอดจนมายาคติเกี่ยวกับท้องทะเลในความรับรู้ของคนไทยที่คุ้นเคยกับทะเลที่สงบสวยงามมานาน การได้รับรู้พลังทำลายล้างจากธรรมชาติที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อนจึงเป็นความน่าสะพรึงกลัวแบบจู่โจม ซึ่งไม่ว่าใครที่ได้เห็นภาพเหล่านั้นก็สามารถเกิดอารมณ์ร่วมได้

นอกจากการรู้ในด้านความรู้สึกแล้ว เรื่องสั้นยังได้แสดงให้เห็น “อะไร...ในสึนามิ” อีกมาก โดยเฉพาะสึนามิทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของคนที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัย

ภาพฝูงมดดำแต่ครั้ง แม้จะดูสับสนวุ่นวาย แต่ท่ามกลางความไร้ระเบียบนั้น เรอมองเห็นความสามัคคี เสมือนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนไทย ยามที่มองเพื่อนร่วมชาติกำลังตกทุกข์ได้ยากอย่างแสนสาหัส เราต่างก็หันหน้าเข้าหากัน ร่วมมือร่วมใจกันโดยไม่ต้องให้ใครมาบอก...แถวรอบริจาคเลือดที่สภากาชาดยาวนาน ออกมานอกอาคารอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน อาสาสมัครนับพันคนจากทั่วทุกสารทิศ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ ต่างมารวมตัวโดยมิได้นัดหมายด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน คือหยิบยื่นน้ำใจให้กับผู้ประสบภัย แบ่งปันความเจ็บปวด ซึมซับหยาดน้ำตาให้แก่กันและกัน...

(ชาติวุฒิ บุญยรักษ์, 2552 : 97)

ความสูญเสียจากสึนามิได้สร้างสำนึกของความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้แก่เพื่อนมนุษย์ในหมู่คนไทย จริยอยู่ที่ในความเป็นสึนามิจะเชื่อมโยงให้เห็นทั้งภาพ “ศพฝรั่งบนหลังคา กับสายตาว่างเปล่าไร้วิญญาณของผู้คนบนรถเมล์กลางเมืองหลวง กลิ่นศพเหม็นเน่าชวนอ้วกกับเนื้อตัวที่หอมฉุยของนายทุนฉ้อฉล ความน่ารักของคนไทยที่พร้อมจะช่วยเหลือกันในยามวิกฤต กับหัวใจเหี้ยมๆ ของคนที่ขโมยเงินบริจาค [...]” (ชาติวุฒิ บุญยรักษ์, 2552 : 104) แต่สาระสำคัญที่ทำให้คนไทยผ่านพ้นวิกฤตสึนามิไปได้ก็คือความร่วมมือร่วมใจ

เรื่องสั้น “อะไร...ในสึนามิ” จึงแสดงให้เห็นการเรียนรู้ความเป็นไทยที่ไม่แบ่งแยก การหลอมรวมใจเป็นหนึ่งในคนไทยจำนวนมากที่พร้อมช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติ แม้วิถีชีวิตของผู้คนกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์และความเป็นเมือง เราอาจต่างคนต่างอยู่ ต่างสนใจเรื่องของตัวเองและเฉยชาต่อปัญหาของผู้อื่น แต่ความตายจากสึนามิก็ได้ดึงผู้คนกลับมาหากัน มาหลอมรวมความรู้สึกทุกข์ร้อนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

“การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” อาจแตกต่างกับ “อะไร...ในสึนามิ” ในแง่ของระดับการนำเสนอ “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” แสดงให้เห็นภาพในระดับกว้างที่ความตายจากสึนามิทำให้คนตระหนักรู้ในความเท่าเทียมกันและเป็นหนึ่งเดียวกันของมนุษยชาติ มนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นมาพร้อมการแบ่งแยก แต่เราก็คิดกันเองในนามของความเจริญ ความร่ำรวย เชื้อชาติ และศาสนา ภัยพิบัติจากสึนามิได้แสดงให้เห็นว่าการให้คุณค่ากับความแตกต่างเหล่านั้นช่างไร้

ความหมาย ส่วน “อะไร...ในสึนามิ” เป็นการเสนอภาพแทนในระดับแคบ ย่อลงมาที่สังคมไทย และเช่นกันที่ความตายจากสึนามิได้สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและปลุกความเอื้ออาทรให้สังคมไทย

สิ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นกลุ่มนี้ทำให้มนุษย์ได้ขบคิดทบทวนต่อโลกรอบตัวที่ดำรงอยู่ ก่อนเกิดสึนามิว่าไม่ว่าในระดับสังคมไหน โศกนาฏกรรมจากสึนามิก็ได้เปิดเผยความผิดพลาดของระบบระเบียบตลอดจนพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการแบ่งแยก การคิดค้นเทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงมนุษย์ให้ใกล้กัน ความเจริญทางวัตถุที่ส่งเสริมให้ผู้คนสนใจแต่เรื่องของตัวเอง หรือแม้แต่เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและความศรัทธาในรูปแบบของศาสนา เหล่านี้ล้วนแต่ทำให้มนุษย์ถอยห่างจากความเข้าใจกัน เพราะเรามัวแต่มองกันที่ความแตกต่าง แต่มนุษย์จะตระหนักในความเท่าเทียมและความเป็นหนึ่งเดียวกันอีกครั้งเมื่อต้องเผชิญกับอำนาจที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ ซึ่งก็คืออำนาจทำลายล้างจากสึนามิที่ทำให้มนุษย์รู้ว่าตนเองกระจ้อยร่อยเพียงใดและทุกสิ่งที่มีมนุษย์เพียรสร้างก็เป็นเพียงเปลือกเคลือบความแตกต่างที่ไม่มีสาระสำคัญอันใดกับชีวิตในยามที่ต้องประสบชะตากรรมที่โหดร้ายเลย

2) ลางกับการอธิบายชะตากรรมของผู้ประสบเหตุสึนามิ

ดังกล่าวมาแล้วว่าในเรื่องสั้นไม่ปรากฏคำอธิบายทางศาสนาต่อการเกิดสึนามิ และหากปรากฏเหตุการณ์หรือความคิดที่เกี่ยวข้องกับศาสนาก็จะไม่ใช้ในลักษณะทางออก ทางแก้ปัญหา หรือการใช้ศาสนาเป็นเครื่องเยี่ยวยาจิตใจมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันกลับพบว่าเรื่องสั้นที่เล่าถึงสึนามิ จำนวนมากกลับมีกลิ่นอายของความลึกลับ มีการใช้ความฝัน ลางบอกเหตุ มาเป็นชุดคำอธิบายความตายระดับมหัศจรรย์นี้ ซึ่งการย้อนกลับไปหาความเชื่อเรื่องโชคกลางซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาตั้งแต่ครั้งบุพกาลย่อมแสดงให้เห็นถึงการตระหนักของนักเขียนว่าที่พยายามแสวงหาคำตอบให้แก่การตายของผู้คนจำนวนมาก คำตอบที่ความรู้และความก้าวหน้าทางวิทยาการไม่อาจอธิบาย คำตอบที่ศาสนาไม่ใช่สิ่งที่ถูกเลือกมาใช้อธิบาย ซึ่งคำตอบนั้นคือชะตากรรมที่กำหนดชีวิตและนักเขียนจำนวนหนึ่ง ได้เลือกใช้ลางบอกเหตุเป็นเครื่องอธิบายและเข้าถึงชะตากรรม ดังปรากฏในเรื่องสั้น 3 เรื่องคือ “รอย” ของสมลักษณ์ สุกุลวงศ์ “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนผิงทะเลตะวันตก” ของ เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร และ “น้ำเข้าใต้ถุน” ของรัตนชัย มานะบุตร

เรื่องสั้น “รอย” ของสมลักษณ์ สุกุลวงศ์ ได้พยายามจำลองภาพเหตุการณ์ในช่วงสายของวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ที่เกิดสึนามิ โดยเริ่มต้นจากการได้เห็นปรากฏการณ์อันผิดปกติชวนประหลาดใจ และด้วยความไม่รู้ คนจึงพาตัวเองไปสู่จุดหายนะ

ถ้าเขาขึ้นหาดกับเอียนคืนนั้นเขาก็ต้องนอนค้าง และเช้าวันอาทิตย์ถัดมา เขาคงไม่นอนตื่นสายอย่างเช้าวันอาทิตย์ที่บ้านในเมือง เขาชอบเดินชายหาดตอนเช้าตรู่และหากเขายังอยู่บนชายหาดจนถึงช่วงเวลานั้น เขาจะต้อง-ใช้-รู้สึกเซๆ และคิดว่าคงเพราะนอนน้อย-และต้องได้เห็นแน่ๆ กับตาเลย (ไม่ใช่ตามคำบอกเล่า) ว่าจู่ๆ น้ำทะเลที่ซัดสาดอยู่เป็นปกตินั้นก็กลับลวบลวปเหือดลงอย่างรวดเร็ว อย่างน่าประหลาดใจ และเขาต้องไม่รู้แน่ๆ เลยว่า นี่มันอะไรกัน-หลังเกิดอะไรขึ้น น้ำทะเลถึงได้แห้งเหือดออกไปเสียไกลถึงอย่างนั้น กระทั่งเห็นปูปลาพล่านอยู่บนพื้นทรายที่เมื่อครู่ยังเป็นผืนน้ำทะเลอยู่แท้ๆ และต้องมีคนตื่นตื่นประหลาดใจกันใหญ่ ทั้งคงอดใจกันไม่ไหวที่เห็นอยู่ว่าปูปลาเหล่านั้นคว่ำจับเอาได้โดยง่ายและคงพากันวิ่งลงไป [...]

(สมลักษณ์ สุกุลวงศ์, 2551 : 37)

จากเรื่องจะเห็นว่าไม่ใช่เพียงแค่ความแปลกประหลาดที่หลอกล่อผู้คนให้พริ้งเพริดกับภาพน้ำทะเลที่เหือดแห้งไปต่อหน้า แต่ยังเป็นความโหมกของคนที่ล่องตัวเองให้ล่องไปไล่คว้าเอาปูปลาที่จับได้โดยง่าย โดยไม่เฉลียวใจถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้น ไม่มีใครคิดว่าอาการเซจะเกิดจากแผ่นดินไหว เพราะความรู้เรื่องแผ่นดินไหวแทบไม่อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย และเช่นกันที่ไม่มีใครคิดว่าการที่น้ำทะเลลดลงอย่างรวดเร็วจะกลายเป็นความหายนะครั้งยิ่งใหญ่ เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาอันตรายจากทะเลจะเกิดขึ้นเมื่อคนพาตัวเองไปอยู่ในทะเลช่วงเวลาที่คลื่นลมแรงตามคำพยากรณ์อากาศของกรมอุตุนิยมวิทยาเท่านั้น

ตัวละครเขาในเรื่อง “รอย” รอดจากสึนามิมาได้เพียงเพราะเขาไม่ได้เข้าไปค้างคืนที่หน้าหาดวันนั้น แต่เอียนเพื่อนของเขาเสียชีวิต ซึ่งในคืนก่อนเสียชีวิตและก่อนเกิดสึนามิเอียนพยายามบอกถึงความรู้สึกแปลกๆ ของตน ตั้งแต่ไม่ร่าเริงเหมือนก่อน รถเบรคมีปัญหา หาซื้อของที่ต้องการไม่ได้ และยังสะดุดเหล็กฉากบาดขา ทั้งหมดเป็นเหมือนลางสังหรณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเอียนจะจากไป

การใช้ลางสังหรณ์มาผูกโยงเข้ากับการตายเป็นชุดคำอธิบายที่ปรากฏมาเนิ่นนานในสังคมไทย ลางสังหรณ์ทำหน้าที่เหมือนคำพยากรณ์ล่วงหน้าว่าต้องเกิดเรื่องร้ายแรงขึ้น แต่ลางสังหรณ์จะชัดเจนขึ้นเมื่อเรื่องร้ายแรงได้เกิดขึ้นไปแล้ว เพราะลางสังหรณ์ที่ไม่ปรากฏเรื่องราวตามมามากไม่ถูกพูดถึง การนำลางสังหรณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายความตายจากสึนามิในส่วนเฉพาะบุคคล แสดงให้เห็นภาพของความลึกลับ พิศวง ของเหตุการณ์สึนามิ ในแง่วิทยาศาสตร์หรือธรณีวิทยาอาจสามารถอธิบายมูลเหตุของการเกิดสึนามิได้ แต่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไม

คนจำนวนมากจึงตายพร้อมกัน และทำไมคนนั้นจึงตาย คนนี้ไม่ตาย การใช้ลางสังหรณ์มาช่วยอธิบาย อาจตอบสนองด้านจิตใจของมนุษย์ผู้สงสัยในชะตากรรมได้ว่า ในการตายแต่ละครั้งมักมีคนที่ถูกลีอก อยู่ก่อนแล้ว และมนุษย์ไม่รู้ว่าจะใครจะถูกเลือก

ความไม่รู้ที่ปรากฏในเรื่อง “รอย” จึงไม่ใช่เพียงความไม่รู้จักสึนามิ ไม่รู้ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แต่เป็นความไม่รู้ในระดับชะตากรรมที่มนุษย์ไม่รู้ว่าจะตนเองคือผู้ถูกลีอกด้วย ด้วยเหตุนี้ ลางสังหรณ์จึงเป็นวาทกรรมที่ถูกหยิบยกมาใช้เมื่อต้องการอธิบายการตายจากสึนามิ หรือการเกิดสึนามิที่ไม่ใช่แค่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นกระบวนการทางชะตากรรมที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ลางสังหรณ์ในเรื่องไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อเตือนหรือช่วยให้มนุษย์รอดจากหายนะภัย แต่ลางสังหรณ์ทำหน้าที่ตอกย้ำให้เห็นภัยที่มนุษย์ไม่อาจเลี่ยง เป็นระบบเหตุผลสำหรับพิสูจน์และยืนยันชะตากรรม ไม่ต่างกับการที่ชุดความรู้ทางธรณีวิทยาที่ยืนยันความเป็นวิทยาศาสตร์ของการเกิดคลื่นสึนามิ

“รอย” จึงนำเสนอภาพแทนประสบการณ์ความไม่รู้ของมนุษย์ ซึ่งเป็นความไม่รู้ทั้งในแง่ความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติและความรู้ในแง่ชะตากรรมของปัจเจก คำว่า “รอย” ในชื่อเรื่องสามารถตีความได้หลายความหมาย ทั้งร่องรอยของคลื่นสึนามิที่ทิ้งไว้แต่ความเสียหาย ร่องรอยของลางสังหรณ์ที่พยายามจะสื่อสารกับมนุษย์ รอยของชะตากรรมที่ถูกลิขิตขีดไว้บนชีวิตของคนแต่ละคนว่าใครคือผู้รอดและผู้จบชีวิต ซึ่งเหตุการณ์สึนามินี้จะทิ้งรอยไว้ในความทรงจำที่ทุกคนไม่อาจลืม

เรื่องสั้นอีกเรื่องที่กำลังถึงลางสังหรณ์และชะตากรรมอย่างชัดเจนก็คือเรื่อง “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนผิงทะเลตะวันตก” ของเกริกศิษฏ์ พละมาตร์ ซึ่งนำเสนอแนวคิดสำคัญว่าชะตากรรมเป็นเครื่องกำหนดชีวิตมนุษย์ ลางสังหรณ์ในเรื่องนี้แตกต่างจากเรื่อง “รอย” ตรงที่ในเรื่องนี้ลางสังหรณ์ถูกใช้เพื่อบอกถึงภัยร้ายแรงที่จะเกิดกับคนจำนวนมากทั้งหมดบ้าน นั่นคือการเกิดสึนามิที่บ้านน้ำเค็ม เรื่องใช้ลางบอกเหตุเป็นองค์ประกอบหลักเพื่อเกริ่นการถึงภัยพิบัติที่กำลังจะมาและเกิดขึ้นเฉพาะสถานที่แห่งนี้ เรื่องให้ฉันทวลละครเอกพบเหตุการณ์แปลกประหลาดที่ไม่รู้ที่มาที่ไป เช่น

[...] รู้สึกถึงอะไรบางอย่างซึ่งหนักทึบ กดทับลงกลางกระหม่อม ก่อนความรู้สึกนั้นจะปลิวสลายเป็นเส้นสีดำมากมายเคลื่อนเป็นลอนคลื่นพลิวกระจายภายในรถ-ถนนสายนี้ต้องคำสาป-เสียงพึมพำจากภายในดังอยู่นอกเหนือบงการของฉันทัน”

(เกริกศิษฏ์ พละมาตร์, 2551 : 88)

ขณะฉันกำลังขับรถมองนั่นมองนี่ไปตามเรื่อง เสียงภายในประโยคเดิม กลับมารบกวนอีกครั้ง ครานี้มันวนเวียนอยู่หลายรอบจนรู้สึกหงุดหงิด อาการกดทับบนขมับรุนแรง กระทั่งกลายเป็นเส้นสายสีดำปกคลุมไปทั่วหมู่บ้าน ฉันไม่เข้าใจสัมผัสประหลาดนี้เลย จะว่าด้วยอาการผลอไผลให้ความคิดแปลกปลอมผ่านมาเล่นงานก็ไม่ใช่วิสัย...

(เกริกศิษฏ์ พละมาตร์, 2551 : 90)

เหตุการณ์แปลกประหลาดที่ตัวละครในเรื่องพบก็คือการได้ยินเสียงพึมพำในหัวเมื่อขับรถผ่านถนนสายตะกั่วป่า และอาการกดทับหนักที่กลายเป็นม่านมืดสีดำแผ่ขยายไปทั่ว ซึ่งจะเกิดกับเฉพาะบริเวณหมู่บ้านน้ำเค็มอันเป็นที่ประสบเหตุสึนามิเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่เมื่อสึนามิเกิดขึ้นแล้วตัวละครได้นำภาพเหล่านั้นมาปะติดปะต่อกัน

พลันปรากฏการณ์ประหลาดตลอดหลายเดือนที่เคลื่อนผ่านไปกลับมาจู่โจมฉันอีกครั้ง เป็นเหตุการณ์เคลื่อนไหวที่คล้ายภาพยนตร์กลับมาฉายเวียนซ้ำอีกครั้ง แต่ถูกตัดต่อเฉพาะตอนที่ขึ้นตรงกับสถานการณ์ปัจจุบัน แรงกดทับบนขมับ เสียงประหลาดนั้น คำพูดพิกลกับชาวบ้านน้ำเค็ม หมาตัวโปรดซึ่งเกิดกลัวทะเลขึ้นมากะทันหัน ภาพน้องชายยิ้มรถไปต่างจังหวัด โดยทิ้ง รถเครื่องผูกพันฉันไว้ให้ฉันขึ้นไปเยี่ยมแม่ที่บ้านลุ่มสาธิตาซึ่งอยู่ในอำเภอท้ายเหมือง ภาพไหลมาบรรจบที่รถเครื่องซึ่งขึ้นมาเสียบบนเนินแห่งนี้พอดีพอดี

(เกริกศิษฏ์ พละมาตร์, 2551 : 94)

จะเห็นว่าตัวละครไม่รู้จักความหมายของเหตุการณ์แปลกประหลาดหรือลางบอกเหตุที่เกิดขึ้นกับตนเองเลยจนเมื่อได้เห็นภาพเหตุการณ์สึนามิกับตาจึงปะติดปะต่อเรื่องราวทั้งหมดและเข้าใจถึงการสื่อสารจากธรรมชาติที่บอกว่าเหตุการณ์ร้ายแรงกำลังจะเกิดขึ้น ลางบอกเหตุในเรื่องนี้อาจแตกต่างกับเรื่อง “รอย” ตรงที่ไม่ใช่ลางบอกเหตุที่สื่อถึงทายชะตาของเฉพาะบุคคล แต่เป็นเฉพาะสถานที่ ดังนั้นความมืดดำที่ตัวละครประสบจึงแผ่ขยายปกคลุมทั่วหมู่บ้านและมีเสียงพึมพำเกิดขึ้นเฉพาะเมื่อรถผ่านถนนสายตะกั่วป่าเท่านั้น ซึ่งจากข้อเท็จจริงจะพบว่าบ้านน้ำเค็มเป็นชุมชนที่ประสบกับคลื่นสึนามิอย่างรุนแรงที่สุดแห่งหนึ่ง การสื่อสารของลางบอกเหตุในเรื่องจึงทำหน้าที่

อธิบายการเกิดภัยพิบัติว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดกับบริเวณบ้านน้ำเค็มรุนแรงกว่าที่อื่น และเพราะเหตุใดตัวละครฉันจึงรอดจากภัยพิบัติ ซึ่งคำอธิบายเช่นนี้ชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถไขข้อข้องใจของมนุษย์ได้

อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นได้ทำให้การตายจากสึนามิเป็นเรื่องของชะตากรรมเหมือนส่วนหนึ่งของชื่อเรื่อง “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนฝั่งทะเลตะวันตก” ชะตากรรมเป็นสิ่งที่กำกับอยู่เบื้องหลังการตายอันมหัศจรรย์ของมนุษย์ มนุษย์อาจควบคุมและสร้างองค์ความรู้มากมายเข้ามาอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้ แต่สิ่งที่มนุษย์ไม่อาจเข้าไปกำหนดได้เลยนั่นคือชะตากรรมที่ถูกลิขิตมาแล้ว อันที่จริงที่ชนะเรื่องชะตากรรมมีมาตั้งแต่สมัยกรีกตั้งในบทธะครโศกนาฏกรรมที่มนุษย์ไม่อาจฝืนชะตากรรมของตนเองได้ เรื่องสั้นก็พยายามสื่อความหมายว่าความตายจากสึนามิก็เช่นกัน ชะตากรรมได้กำหนดมาแล้วว่าบางที่พื้นที่ที่จะต้องประสบความสูญเสียอย่างรุนแรง บางคนต้องจบชีวิต และบางคนรอดชีวิตเหมือนตัวละครฉันในเรื่อง เพราะเขาเหล่านั้นถูกกำหนดแล้วให้เป็นผู้รอดและผู้เห็นการทำงานของชะตากรรม

การนำเสนอภาพแทนของสึนามิในเรื่อง “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนฝั่งทะเลตะวันตก” จึงเป็นการใช้ชะตากรรมและลางบอกเหตุเข้ามาอธิบายเหตุการณ์สึนามิ เพื่อทำความเข้าใจการเกิดสึนามิในด้านที่เหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่อาจตอบได้ หรือไม่อาจทำให้คนพึงพอใจในคำตอบได้ กล่าวคือ หากใช้ชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์อธิบายความรุนแรงที่ไม่เท่ากันของการเกิดคลื่นสึนามิแต่ละที่ สิ่งที่ได้ อาจเป็นการอธิบายลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ เช่น ลักษณะหาด ชั้นหินใต้ท้องทะเล หรือระบบนิเวศและสิ่งปลูกสร้างในบริเวณนั้น ซึ่งคำอธิบายเหล่านี้ อาจสร้างความเข้าใจในด้านของความเป็นเหตุเป็นผลได้ในระดับหนึ่ง แต่คำถามที่อาจตามมาก็คือเมื่อมนุษย์มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากมายจนสามารถอธิบายการเกิดสึนามิและความรุนแรงได้เช่นนี้ แล้วเพราะเหตุใดความรู้ทางวิทยาศาสตร์เหล่านั้นจึงไม่อาจช่วยให้มนุษย์รอดพ้นความตายและความสูญเสียจากคลื่นสึนามิได้เลย เมื่อถึงจุดนี้คำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จะไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ลางบอกเหตุและชะตากรรมจึงถูกนำมาใช้แทนที่คำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ เพราะชะตากรรมคือความลึกลับที่มนุษย์ไม่อาจล่วงรู้และเมื่อไม่สามารถล่วงรู้ได้ มนุษย์จึงจำยอมต่อชะตากรรม บทบาทของลางบอกเหตุในเรื่อง “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนฝั่งทะเลตะวันตก” จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องยืนยันการมีอยู่ของชะตากรรมที่กำหนดทุกสรรพชีวิตไว้แล้ว มนุษย์ไม่สามารถเอาชนะชะตากรรมได้

เรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายในชุดที่เกี่ยวกับลางบอกเหตุและชะตากรรม คือ เรื่อง “น้ำเข้าใต้ถุน” ของรัตนชัย มานะบุตร ความฝันของแม่ในเรื่องเป็นลางบอกเหตุสึนามิ สิ่งที่แม่เห็นในฝันแม่นยำไม่ผิดเพี้ยนกับความจริงที่เกิดขึ้น

ราวกับว่าแม่ได้กลิ่นอนาคต...

แม่ฝันว่าแม่กับเพื่อนสวมชุดดำนั่งรถยนต์เต็มกระบะเดินทางไปงานศพที่วัด
ทุกคนพากันโบหน้าเศร้าสลดและด้วยความสงสัย และฝูงชนที่แห่กันไปที่วัดมีทุกชาติ
ทุกภาษา

ไปงานศพใครกันก็ไม่รู้?

แม่ได้กลิ่นศพตอนสวมเสื้อดำก่อนออกเดินทาง

“งานศพคนทั้งโลก” ใครคนหนึ่งเอ่ย

ที่วัดเสียงร้องระงมไปทั่ว ทุกๆ ครึ่งชั่วโมงมีรถยนต์ชนศพเต็มคันมาส่ง มี
หมอมดมแดงคนดังและอาสาสมัครตรวจดี.เอ็น.เอ. ทุกกระยะจะมีคนมาขอถ่ายรูป
ร่วมกับศพ ศพที่ตรวจดี.เอ็น.เอ.และฝังไม่โครซิฟแล้วจะถูกคืนชีวิตให้ พวกเขาลุกขึ้น
ยืนทุกๆ ที่เนื้อตัวเต่งตึง ร่วมถ่ายรูปหมู่ ถ่ายรูปเสร็จทุกศพต่างเอ่ยปากขอบคุณ เสียง
ที่เปล่งออกไม่เต็มเสียงนักเพราะในปากของพวกเขามีแต่น้ำ...น้ำสงสารศพที่ไม่มี
ญาติมารับ พวกนี้ถูกบังคับให้เดินไปหลังวัด มีรถแทรกเตอร์กำลังขุดหลุมขนาดใหญ่
ยาวเหยียด เตรียมฝังเพราะศพมากเกินไปไม่มีที่เก็บ [...]

(รัตนชัย มานะบุตร, 2551 : 11)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในฝันของแม่ก็คือเหตุการณ์สึนามิเป็นภาพ
การเคลื่อนย้ายและจัดการศพซึ่งมีจำนวนมาก หากย้อนไปเมื่อเกือบ 10 ปีก่อน เราจะเห็นภาพข่าว
การจัดการกับศพผู้เสียชีวิตจากสึนามิโดยให้ไปรวมกันไว้ที่วัดย่านยาวเพื่อทำการพิสูจนดี.เอ็น.เอ. และ
ฝังไม่โครซิฟให้แก่ศพอย่างต่อเนื่อง ความฝันของแม่ในเรื่องจึงสร้างโดยซ้อนทับกับภาพข่าวที่เกิดขึ้น
จริง จะต่างก็ตรงที่ในความฝันศพกลับมีชีวิต พุดคุย และเดินได้

การให้ศพกลับมา มีกิริยาอาการเหมือนมีชีวิตอีกครั้งนั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่า
การตายจากสึนามิเป็นการตายในสองระดับ คือ การตายที่หมายถึงการหมดลมหายใจจากเหตุการณ์
ดังกล่าว กับการตายในแง่การสูญเสียความเป็นอัตบุคคลเพราะการตายจากสึนามิมิมีจำนวนมหาศาล
และรุนแรงจนสภาพศพอาจไม่สามารถแยกให้เห็นความแตกต่างของแต่ละบุคคลที่ตายได้ แต่ระบบ
ไม่โครซิฟและการตรวจดี.เอ็น.เอ.ได้มอบความหมายในเชิงอัตบุคคลให้กับผู้ตายอีกครั้ง เราจะรู้ว่า
ผู้ตายคือใคร เชื่อชาติไหน แม้ว่าโบหน้าผู้ตายจะเหลวและจนระบุตัวตนไม่ได้แล้วก็ตาม นอกจากนี้

การฟื้นคืนชีวิตของศพในความฝันยังทำหน้าที่เปล่งเสียงแทนผู้เสียชีวิตในความเป็นจริง นั่นคือ ขอบเขตในการพยายามจัดการกับศพจำนวนนับพันแต่ขณะเดียวกันก็ยับยั้งด้วยการให้แต่ละศพ ต้องถ่ายภาพหมู่ก่อนหลังจากฟื้นคืนชีวิต ซึ่งภาพดังกล่าวสื่อถึงการวิพากษ์ขั้นตอนการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและความช่วยเหลือต่างๆ ที่หลังไหลเข้าไปในพื้นที่ที่เกิดสึนามิ ว่าในท่ามกลาง ความสูญเสียและความโศกเศร้า มนุษย์ก็ยังไม่รีรอที่จะประกาศความเป็นผู้ให้ ผู้ช่วยเหลือผ่าน พิธีกรรมลวงๆ อย่างการถ่ายรูป

นอกจากความฝันที่ให้ศพมีความมหัศจรรย์พูดคุย มีชีวิต เดินเหินได้ไม่ต่างกับคนจะเป็นกลางบอกเหตุก่อนการเกิดสึนามิแล้ว ในฝันของแม่ใน “น้ำเข้าใต้ถุน” ยังได้เล่าถึงกลางบอกเหตุจาก อดีตอันไกลโพ้น ราวกับเป็นสารเตือนจากธรรมชาติก่อนที่จะหายนะครั้งใหญ่จะเกิดขึ้นกับดินแดนชายฝั่ง ทะเลตะวันตก

แม่กลับมาพร้อมความมืดและกลิ่นศพไฟจากรถสว่างและว่างเปล่าจนน่า กลัว พบหญิงชราอินโบกมืออยู่ข้างทาง แกมมีรูปร่างผอม หลังอ้อม ทรนงค์จอดรับ และดึงแก๊ซขึ้นนั่งทำกระบะร่วมกับคนอื่นๆ แกบอกขออาศัยไปครึ่งทาง ถึงเชิงเขาให้ จอด แกขอลง

“ยายจะไปไหน” เพื่อนแม่ถาม

“ยายจะขึ้นเขา”

“ขึ้นทำไม บ้านยายอยู่บนนั่นหรือ?”

“ไม่...ยายหนีคลื่นยักษ์”

“คลื่นยักษ์มันผ่านไปแล้ว คนตายเกลื่อน”

“ผ่านไปแล้วแต่มันยังมีอีก...”

“ไอ้...แค่นี้ยังไม่พออีกรึ!”

“ใช่...จำข้าไว้ ให้อพยพขึ้นภูเขา”

“ยายรู้ได้ไง?”

“ทำไมไม่รู้...สมัยก่อนยังถล่มเมืองทั้งเมืองให้จมลงสู่ทะเล อยากรู้มัยยะว่ามี เมืองอะไรบ้าง”

รถจอดตรงเชิงเขา หึงขราลง ดูแกค้อยๆ เดิน ภูเขาตระหง่านตัดขอบฟ้า
โดยมีกลุ่มดาวเฝ้าอยู่หลังฉาก เลยกูเขาอีกด้านเป็นทะเลอันดามันอันกว้างใหญ่ไพศาล
แล้วยายก็หายไปในความมืด

(รัตนชัย มานะบุตร, 2551 : 13)

คำเตือนจากหึงขราในความฝันเป็นกลางบอกเหตุเช่นเดียวกับภาพบุพนิมิตเกี่ยวกับ
งานศพและการจัดการศพที่ต้องฝังไม้โครซิฟและตรวจดี.เอ็น.เอ. ตัวละครแม่ฝันถึงเหตุการณ์ดังกล่าว
ก่อนที่สินามิจะซัดเข้าฝั่งภูเก็ต แต่ฉากเช่นชีวิตปกติทั่วไป ความหมายของความฝันของแม่ไม่ได้มีสิ่งใด
มากไปกว่าเรื่องเล่าแลกเปลี่ยนในหมู่ชาวบ้านก่อนที่สุดท้ายจะจางหายไป สินามิยังคงเกิดขึ้นและสร้าง
ความสูญเสีย บทบาทของกลางบอกเหตุในเรื่องสั้น “น้ำเข้าใต้ถุน” จึงเป็นการตอกย้ำชะตากรรมที่ไม่
อาจเลี่ยง กล่าวคือแม่จะมีกลางบอกเหตุซึ่งในเรื่องนอกจากในความฝันของแม่แล้วยังมีภาพของการ
อพยพเคลื่อนย้ายของมด ตะเข็บ ตะขาบที่หนีขึ้นต้นไม้ และพบเจอเต่าทะเลริมชายหาด เหล่านี้คือ
ความผิดปกติของธรรมชาติที่นับเนื่องเป็นกลางบอกเหตุได้เช่นกัน แต่เพราะมนุษย์ไม่รู้จักรัฐธรรมชาตจึง
ไม่อาจสื่อสารกับธรรมชาติได้ หรืออีกนัยหนึ่งเพราะชะตากรรมที่อยู่เบื้องหลังยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์
จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ดังนั้นไม่ว่ากลางบอกเหตุจะถูกส่งมาเท่าไร มนุษย์ก็ยังคงต้องประสบกับ
โชคชะตาเช่นเดิม

อย่างไรก็ดี เรื่องสั้น “น้ำเข้าใต้ถุน” มิได้มุ่งนำเสนอแก่นหลักเรื่องการตกอยู่ภายใต้
ชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้วดังเช่นเรื่อง “รอย” และ “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนระแห่งฝันฝั่งทะเล
ตะวันตก” แต่กลับมุ่งสื่อสารเรื่องความเป็นมนุษย์ที่ไม่ว่าเชื้อชาติใดก็ล้วนแต่เป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน
เมื่อถึงยามประสบชะตากรรมเดือดร้อนร่วมกัน อคติหรือความเดียดฉันท์ที่มีต่อกันของมนุษย์ก็จะถูก
ลบไป เพราะแท้จริงแล้วเราทุกคนต่างคือมนุษยชาติร่วมกัน

เรื่องสั้นตั้งใจใช้ส่วนของความฝันและกลางบอกเหตุเป็นจุดเปิดนำเรื่อง ก่อนจะพัฒนา
ความขัดแย้งไปสู่การลงใจของแม่ที่จะช่วยเหลือฝรั่งที่แม่เกลียดหรือไม่เมื่อเขาถูกคลื่นซัดมาที่ใต้ถุน
บ้าน เพราะตลอดเวลาก่อนเกิดสินามิ แม่ได้แสดงให้เห็นว่าแม่เกลียดฝรั่งและแม่ไม่แบ่งแยกกว่าฝรั่งที่
หาตปาดองแตกต่างกับฝรั่งที่มีความรู้ผู้มาถ่ายรูปแบบบ้านเก่าของแม่อย่างไร สำหรับแม่ฝรั่งไม่ใช่มนุษย์
โลกเหมือนเรา

“มนุษย์โลกเหมือนเรารี” แม่ยิ่งขึ้นเสียงอีก “พวกมันนอนแก้ผ้าตากแดดบน
ชายหาดนะเธอมนุษย์โลกเหมือนเรา...นี่ถ้าใครเจอพี่สาวแก้ผ้าฝรั่งนอนแก้ผ้าอยู่นั้น
แม่ไม่รู้จะเรียกอะไรดี สมแล้วที่คนเขาตั้งชื่อ “แม่ควาย””

(รัตนชัย มานะบุตร, 2551 : 13)

จากตัวอย่าง แม่ตัดสินใจว่าฝรั่งไม่ใช่มนุษย์เหมือนคนไทยเหมือนแม่เพราะแม่ไม่
เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม สำหรับแม่การนอนแก้ผ้าตากแดดคือเรื่องบัดสี และโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งเมื่อลูกสาวคนโตของแม่ไปทำงานที่ป่าตอง แม่ยิ่งชิงชังฝรั่งเพราะแม่ปักใจแล้วว่าป่าตองคือ
พื้นที่ของฝรั่งและความไม่เหมาะสม ตกต่ำทั้งปวง ความเกลียดชังฝรั่งของแม่ดำเนินไปตลอดเรื่อง
จนกระทั่งเกิดเหตุสึนามิและได้มีฝรั่งบาดเจ็บถูกน้ำพัดเข้ามาใต้ถุนบ้านแม่ ที่แรกแม่ทำอะไรไม่ถูกแต่
สุดท้ายแม่ก็เลือกช่วยผู้บาดเจ็บโดยลบลืมความเกลียดชังที่มีต่อฝรั่งมาแต่เดิม พฤติกรรมของแม่แสดง
ให้เห็นการตัดสินใจจากเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่มนุษย์ธรรมอยู่เหนือทุกอย่าง สึนามิจึงไม่เพียงพว
เลือนเส้นพรมแดนของความจริง ความฝัน เหตุผล เรื่องเร้นลับ แต่ยังคงความแบ่งแยกพวกเขา พวกเขา
เรา ไม่มี “ฝรั่งตาน้ำข้าว” จะมีก็แต่เพื่อนมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ ซึ่งแก่นเรื่องนี้สอดคล้องกับเรื่อง “การ
เดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อก่อนหน้านี้ ด้วยเหตุนี้จากกล่าวได้
ว่าสำหรับความตายในสึนามิ การพึ่งพาช่วยเหลือกันของมวลมนุษยชาติถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะไม่
มีอะไรจะทดแทนชะตากรรมหรือพาให้มนุษย์หลุดพ้นจากภัยพิบัติได้นอกจากความเอื้ออาทรและ
ร่วมมือร่วมใจกันของมนุษย์เอง

ภาพแทนการตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นสึนามิในส่วนนี้ ในแง่หนึ่งแสดงความลึกลับ
และการใช้ชุดความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์และลางบอกเหตุมาเป็นคำอธิบายการตายจำนวนมหาศาล
จากคลื่นสึนามิ แต่ขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งก็พยายามแสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ของมวลมนุษยชาติที่ไม่มีการแบ่งแยก ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา วรรณะ หรือความ
เจริญ นักเขียนได้ขบคิดทบทวนถึงการพัฒนาที่มากขึ้นของโลกทุกวันนี้ว่าไม่ได้บ่งบอกความสูงส่งหรือ
ความเจริญที่มีมากขึ้นของมนุษย์เป็นอยู่ในปัจจุบันว่ามีกว่าในอดีต แม้ปัจจุบันมนุษย์จะพร้อมไป
ด้วยวัตถุสิ่งของที่คอยอำนวยความสะดวกสบายและระบบระเบียบที่มนุษย์จัดวางขึ้นเพื่อแบ่งแยก
จำแนกผู้คน แต่สิ่งเหล่านั้นก็ไม่ได้ช่วยให้มนุษย์รอดพ้นจากชะตากรรม แม้แต่ศาสนาเองก็ยังเป็นอีก
ระบบของการแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกัน ซึ่งเมื่อถึงคราที่ประสบภัยชะตากรรม ศาสนาก็ไม่ใช่ที่พึ่งพาของ
มนุษย์ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ความเท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ เพื่อดำรงอยู่ให้ได้ท่ามกลางชะตา

กรรมที่โหดร้าย การตายจากสึนามิในด้านหนึ่งจึงปลุกให้มนุษย์ตระหนักรู้ในความเอื้ออาทรต่อกันที่แม้จะเป็นเพียงจุดเล็กๆ ในความมืดดำของโชคชะตาก็ตาม

ดังกล่าวนี้อาจจะเห็นว่า ภาพแทนทะเลและสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นสร้างขึ้นมาจากภาพความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลที่มีอยู่เดิมกับภาพความพังพินาศของผืนชายฝั่งทะเลหลังเกิดสึนามิ โดยภาพทั้งสองจะอ้างอิงและโยงใยถึงกันอย่างปฏิเสธไม่ได้ เพราะความหมายของความรุนแรงและความเสียหายจากธรรมชาติจะปรากฏชัดเจนและสะเทือนใจมากยิ่งขึ้นเมื่ออ้างอิงกับภาพแทนทะเลที่เป็นที่รับรู้กันมาแต่เดิม เพราะยิ่งภาพทะเลในความเข้าใจของเราสงบสวยงามมากเท่าไร ภาพความย่อยยับหลังเกิดคลื่นสึนามิก็จะขบขันพลังอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะเป็นเครื่องชี้ชัดว่ามนุษย์ไม่เคยเข้าใจธรรมชาติและไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้เลยไม่ว่าจะมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีระดับใดก็ตาม

นักเขียนได้ขบคิดทบทวนถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังชี้นำสังคมในปัจจุบันผ่านเรื่องสั้นสึนามิ นั่นคือ การตระหนักรู้ว่าความเจริญและวิทยาศาสตร์ไม่อาจอธิบายความตายของผู้คนจำนวนมากและไม่อาจตอบสนองความบอบช้ำด้านจิตใจของผู้คนได้ นักเขียนจึงหันไปหาชุดคำอธิบายที่อิงอยู่กับความเชื่อและลางบอกเหตุ เพราะความเชื่อเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงชะตากรรมที่กำหนดความเป็นความตายของมนุษย์จากสึนามิอย่างรูปธรรมมากขึ้น เพราะลางบอกเหตุจะเข้าไปกำกับว่าใครหรือสถานที่ใดที่ถูกเลือกให้ประสบกับหายนะภัยครั้งนี้ ในขณะที่ชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจทำได้ การใช้ความเชื่อหรือลางบอกเหตุมาเป็นส่วนหนึ่งในการอธิบายการเกิดสึนามิมีลักษณะคล้ายวิธีคิดของคนในยุคสมัยก่อนที่สร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า พญาแถน ตำนานปรัมปราขึ้นมาเพื่ออธิบายธรรมชาติให้เป็นรูปธรรม การกลับไปหาคำอธิบายเช่นนี้อาจแสดงให้เห็นถึงวิธีคิดของมนุษย์ที่อาจกำลังเปลี่ยนแปลงหรือเปิดรับชุดความคิดอื่นมากขึ้นกว่าชุดความคิดที่มองโลกรอบตัวอย่างแยกส่วนแบบวิธีคิดทางวิทยาศาสตร์ วิธีการมองโลกแบบอื่นที่กล่าวถึงนั้นคือการมองโลกแบบองค์รวมเหมือนกับที่คนในอดีตมองโลกผ่านนิทานปรัมปราที่ไม่มีชั้นบรรยากาศ ไม่มีชั้นหินหรือชั้นดินที่ลึกลงไปได้มหาสมุทร จะมีก็แต่โลกที่ประกอบขึ้นจากสวรรค์ บาดาล และเมืองมนุษย์ ที่ฟ้าหรือสวรรค์พร้อมจะลงโทษมนุษย์ได้ถ้ามนุษย์ทำผิดประเพณี

ภาพแทนทะเลและสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงไม่เพียงทำลายอุดมการณ์เดิมที่คนเรามีต่อธรรมชาติ หากยังกำหนดบทบาทและสถานะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติใหม่ว่า มนุษย์เป็นเพียงส่วนเสี้ยวหนึ่งของธรรมชาติที่พร้อมจะถูกทำลายได้เสมอ ทั้งตัวมนุษย์เองและระบบระเบียบวิทยาการที่มนุษย์สร้างขึ้น เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่มีความหมายใดเลยในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

โศกนาฏกรรมจากสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้นนำไปสู่ประเด็นการเรียนรู้ที่จะเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน และสลายความแตกต่างระหว่างกันของมนุษย์ เพราะไม่ว่ามนุษย์จะกำหนดคุณค่าใดขึ้นมาเพื่อแบ่งแยกก็ตงกัน แต่สุดท้ายแล้วคุณค่าเหล่านั้นก็จะหายไปเมื่อประสบกับสึนามิไม่เว้นแม้แต่ชุดความเชื่อและความศรัทธาของศาสนา

ภัยพิบัติจากสึนามิในทางหนึ่งอาจสร้างความเสียหายและความสูญเสียอย่างมหาศาล แต่สึนามิก็ได้ส่งผลให้มนุษย์ย้อนกลับมาตั้งคำถามและขบคิดทบทวนในสิ่งที่มนุษย์เป็น สิ่งที่มนุษย์สร้างตลอดจนการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่เราเคยเชื่อว่าเราสามารถกำหนดควบคุม และปกป้องตัวเองจากธรรมชาติได้ แต่แท้ที่จริงแล้ว ไม่ว่าจะความก้าวหน้าหรือความเจริญใดๆ ก็ไม่สามารถคุ้มครองมนุษย์จากพลังอันมหาศาลของธรรมชาติได้และยิ่งไปกว่านั้นมันกลับทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความสูญเสียมากยิ่งขึ้น สิ่งเดียวที่มนุษย์จะทำได้ก็คือจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอีกครั้ง ซึ่งจะกล่าวถึงในช่วงต่อไป

4.2 โลกนี้มีอยู่ด้วยมนุษย์เดียวนา

สึนามิเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการเคลื่อนตัวของแผ่นเปลือกโลก เป็นภัยธรรมชาติที่รุนแรงที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้ แตกต่างกับภัยธรรมชาติอื่นๆ เช่น ปรากฏการณ์เอลนินโญ่ น้ำท่วม ภาวะโลกร้อน ซึ่งล้วนแต่เป็นผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ อย่างไรก็ตามแม้สึนามิจะไม่ใช่ผลโดยตรงของน้ำมือมนุษย์ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการรุกรานธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาล เพราะการสร้างสิ่งปลูกสร้างอย่างโรงแรม รีสอร์ทที่ใกล้กับชายหาดมากเกินไป ทำให้ได้รับผลกระทบและเกิดความสูญเสียอย่างรุนแรงเมื่อเกิดสึนามิ กล่าวได้ว่าความตายและความเสียหายจากสึนามิเป็นผลทางอ้อมของการรุกรานธรรมชาติและมองธรรมชาติเป็นเพียงแหล่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่มนุษย์ และนี่คืออีกหนึ่งเรื่องราวที่น่าเสนาในเรื่องสั้นที่กล่าวถึงความตายและความสูญเสียจากสึนามิ

ประเด็นนิเวศวิทยาเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นสึนามิ แม้จะไม่ได้ปรากฏเป็นจำนวนมากหากเทียบกับเรื่องที่แสดงถึงความสูญเสียและความเจ็บปวดแล้ว แต่ก็แสดงให้เห็นวิถีคิดการมองโลกและชีวิตของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติได้อย่างน่าสนใจ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2545) ได้กล่าวถึงพัฒนาการความรู้เรื่องนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยไว้ในงานวิจัยเรื่อง *นิเวศประวัติศาสตร์: พรหมแดนความรู้* ว่ามีความแตกต่างกันตามช่วงเวลาและมีการพัฒนาโดยลำดับ กล่าวคือ ระยะแรกเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นการรับรู้และให้ความหมายธรรมชาติโดยเน้นลักษณะทางกายภาพ เป็นความจริงเชิงประจักษ์ มองธรรมชาติจากสิ่งที่เห็น เช่น การเรียนรู้ปรากฏการณ์ทาง

ธรรมชาติ เรียนรู้ความรู้ด้านภูมิศาสตร์ซึ่งรับมาจากตะวันตกซึ่งแตกต่างกับภูมิศาสตร์แบบไตรภูมิที่อยู่ในรากฐานความคิดความเชื่อของสังคมไทยในสมัยนั้น ต่อมาคือระยะที่สอง นับตั้งแต่ประมาณปี 2500 เป็นต้นมา ความรู้ภูมิศาสตร์ในเชิงประจักษ์ที่สะสมองค์ความรู้เป็นระยะเวลาอันยาวนานได้ทำให้สังคมไทยมองและรับรู้ความหมายของธรรมชาติในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ด้วยสภาพแวดล้อมที่ต่างกันจึงทำให้คนแต่ละภูมิภาคมีอาชีพต่างกัน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และผลผลิตจากธรรมชาติล้วนมีประโยชน์ต่อมนุษย์ เราจึงควรรู้จักใช้และสงวนทรัพยากรระยะที่สามเป็นการรับรู้และให้ความหมายธรรมชาติที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนขึ้น ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2518 จนถึงปัจจุบัน เป็นการเล็งเห็นถึงปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หลังจากที่มีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างมากในระยะที่สอง ความหมายและการรับรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในระยะที่สามนี้สัมพันธ์กับการศึกษาวิจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างเป็นระบบ ก่อเกิดนิเวศวิทยาสาขาต่างๆ มีการพัฒนาความรู้เชิงเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเกิดความรู้ใหม่ที่วางอยู่บนฐานของโลกทัศน์ใหม่ที่มองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงควรอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน แต่อย่างไรก็ตามพัฒนาการในระยะที่สามนี้ยังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่ยังไม่อาจหาข้อสรุป แต่มีแนวโน้มว่าความเคลื่อนไหวเชิงนิเวศนี้จะชัดเจนมากขึ้น และจะช่วยให้สังคมไทยรับมือกับปัญหาเชิงนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ในงานวิจัยดังกล่าวยังได้ตั้งข้อสังเกตบางประการถึงความสลับซับซ้อนของความเปลี่ยนแปลงการรับรู้และการให้ความหมายนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ แต่เดิมการใช้คำว่า “นิเวศวิทยา” และ “สิ่งแวดล้อม” ต่างกัน คำว่า “นิเวศวิทยา” มองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของธรรมชาติ มีปฏิสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ ทั้งในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ มนุษย์กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ในขณะที่คำว่า “สิ่งแวดล้อม” มีความหมายในเชิงมองมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ธรรมชาติมีฐานะเป็นเพียงสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ซึ่งให้นัยยะว่ามนุษย์เป็นฝ่าย “จัดการ” กับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งคำว่าสิ่งแวดล้อมเริ่มผูกติดกับการมองเห็นเป็น “ปัญหา” ทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีนัยว่ามนุษย์จะสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2545 : 126 – 127)

การมองธรรมชาติในเรื่องสั้นสีนามิแสดงให้เห็นการรับมโนทัศน์ด้านนิเวศและเริ่มตระหนักถึงความ เป็นธรรมชาติแบบองค์รวม และด้วยวิธีคิดดังกล่าวเรื่องสั้นได้นำเสนอเป็นภาพแทนความสูญเสียจากสีนามิและแสดงการตระหนักถึงสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นที่นอกเหนือจากมนุษย์ ซึ่งแสดงถึงการลดความสำคัญจากที่เคยมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางและธรรมชาติคือสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่ไม่ใช่เพียงรุกรานและมองธรรมชาติเป็นเพียงทรัพยากรที่เอื้อประโยชน์กับมนุษย์ แต่เป็นการกลับคืนสู่ธรรมชาติ เพราะภัยพิบัติจากสีนามิทำให้มนุษย์ตระหนักถึงการเป็นผู้ถูกกระทำจากธรรมชาติ มิใช่เป็นผู้จัดการธรรมชาติอย่างที่เคยเข้าใจ

4.2.1 เรื่องสั้นสีนามิ : ความตายของมนุษย์กับความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์

เป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพความสูญเสียและความตายจากสีนามิได้กล่าวถึงสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นไว้อย่างน่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นหมู นก สุนัข ปลา หรือแม้แต่ไม้เลื้อยอย่างชายผ้าสีดา พืชและสัตว์เหล่านี้ถูกอ้างถึงและเข้ามามีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอเรื่องราวของสีนามิ การนำเสนอภาพสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นอาจเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนวิธีคิดและมุมมองของมนุษย์ต่อตัวเองและสิ่งอื่น กล่าวคือ ภัยพิบัติจากสีนามิได้สร้างความสูญเสียอย่างมหาศาลให้แก่มนุษย์ แต่สัตว์ต่างๆ ซึ่งมนุษย์มองและจัดแบ่งสายพันธุ์ให้ต่ำชั้นกว่ามนุษย์กลับเป็นสิ่งมีชีวิตที่รอดจากสีนามิ หรือกลับเป็นอันตรายต่อมนุษย์ การกล่าวถึงสิ่งมีชีวิตต่างสายพันธุ์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงมีนัยยะว่ามนุษย์ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่เข้มแข็งที่สุดอีกต่อไป และภัยพิบัติจากธรรมชาติในครั้งนี้ มุ่งตรงสู่มนุษย์และการกระทำของมนุษย์เท่านั้น

1) สัตว์โลกไม่น่ารัก : เมื่อมนุษย์ไม่ใช่ศูนย์กลางของสรรพสิ่ง

แนวคิดยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric ethics) เป็นโลกทัศน์ที่แสดงถึงความสำคัญที่สุดของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นในธรรมชาติ มนุษย์มีคุณค่าในตัวเองสูงกว่าทั้งในเชิงสายพันธุ์และมีอำนาจทางจริยธรรมที่เหนือกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น เพราะมนุษย์ถือเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการพัฒนาไปมากกว่าสัตว์ มนุษย์จึงมีอำนาจเหนือกว่าในการปฏิบัติต่อสัตว์และสิ่งมีชีวิตร่วมโลก และด้วยแนวคิดนี้ดังกล่าว มนุษย์จะพูดว่ามนุษย์มีหน้าที่ดูแลธรรมชาติ แต่นั่นก็ไม่ใช่ความรับผิดชอบโดยตรงของมนุษย์ต่อธรรมชาติ สถานะของธรรมชาติเมื่อเทียบกับมนุษย์จึงต้อยกว่า อ่อนแอกว่า และดำรงอยู่ในฐานะส่วนประกอบหรือ “สิ่งแวดล้อม” รอบตัวมนุษย์เท่านั้น

ดังกล่าวมาแล้วว่าในสังคมไทยเรามีมโนทัศน์ของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ที่มีนัยยะของการมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางในธรรมชาติ ผลที่ตามมาก็คือเรามักจะมองว่าธรรมชาติบริสุทธิสวยงาม เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจอันสงบ และมนุษย์ก็รู้วิธีการที่จะควบคุมธรรมชาติ ในธรรมชาติประกอบด้วยสัตว์โลกที่น่ารักซึ่งจะไม่สามารถรุกรานมนุษย์ได้ แต่ความคิดนี้ต้องสั่นสะเทือนเมื่อเกิดภัยพิบัติสีนามิ

เรื่องสั้นสีนามิจำนวนมากแสดงให้เห็นความรุนแรงของคลื่นยักษ์สีนามิที่ทำลายล้างทุกสิ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถควบคุมหรือมองธรรมชาติว่าต้อยต่ำกว่าตนได้อีกต่อไป นอกเหนือจากพลังและความรุนแรงของคลื่นแล้ว เรื่องสั้นยังเสนอภาพสัตว์ที่กลับมาเป็นปฏิปักษ์กับมนุษย์ เช่น ในเรื่อง “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” ที่ให้ภาพฝูงงูและปูทะเลรุมทำร้ายมนุษย์

อาริณารู้ดีว่าเจ้านกพวกนั้นร้ายกาจเพียงไร เพราะสามวันก่อนเจ้าสัตว์แสนสวยเหล่านั้นโผจิกกินดวงตาเด็กหญิงชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง อาริณเสียใจที่ไม่สามารถช่วยเหลือเพื่อนตัวน้อยๆ ของเธอได้ เพราะ ณ ขณะนั้นอาริณเองก็กำลังทะเลาะอยู่กับฝูงปูทะเลที่กำลังยกกองทัพเข้าจู่โจมเธอ [...]

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2551 : 66)

จากข้อความจะเห็นว่าทั้งอาริณและเด็กหญิงชาวญี่ปุ่นไม่มีอำนาจใดเลยที่จะปกป้องตัวเองจากการโจมตีของนกและปูทะเลได้ การให้มนุษย์เป็นผู้ถูกระทำจากสัตว์ซึ่งแตกต่างจากมุมมองที่เราเคยรับรู้มาก่อนว่าปูเป็นอาหารของคน นกมีอิสรเสรีบนท้องฟ้า แสดงให้เห็นถึงภาวะไร้อำนาจของมนุษย์ ซึ่งตรงข้ามกับการมองมนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างสิ้นเชิง สิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่องแสดงถึงการตกอยู่ใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ นกและปูทะเลต่างมีวิถีของมัน เมื่อหิวมันก็ต้องหาอาหาร และมนุษย์ที่ลอยคออยู่ในทะเลก็คืออาหาร จากเรื่องจึงกล่าวได้ว่า มนุษย์ไม่ได้เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีคุณค่าเหนือสิ่งมีชีวิตอื่นอีกต่อไป

เช่นกันกับการกล่าวถึงหมูขี้พริ้วในเรื่อง “ธรรมชาติของการตาย” หมูขี้พริ้วในเรื่องรอดตายจากสึนามิและเข้ามากัดกินศพที่เรียงรายอยู่บนชายหาด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[...] พวกมันฝูงหนึ่งกำลังรุมโจมตีศพผู้หญิงคนหนึ่งในกองเศษไม้ เปิดหน้าท้องออกก่อน แล้วจับเอาไส้พุง เหยยหัวขึ้น เคี้ยวพวงขยอกให้ท่อนไส้ไหลลงคอ เศษส่วนไส้บางชิ้นห้อยออกจากมุมปาก ก่อนโดนฟันกัดขาร่วงลงพื้น ถึงที่พวกลูกหมูกลุ่มรุมเข้าแย่งชิง

ฝูงนั้นมีหมูใหญ่อยู่ถึง 5 ตัว ต่างแย่งชิงชิ้นส่วนในช่องท้องศพด้วยอารมณ์หิวโหยจนดูมาร้าย ตัวซึ่งจับชิ้นส่วนลำไส้ออกมาได้แผ่นไปตั้งหลัก เคี้ยวหับๆ และขยอกกลืน ท่วมปลายจมูกด้วยน้ำเหลืองจากศพเป็นมันแฉล็บ

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 139)

ภาพหมูขี้พริ้วารูมกินซากศพในเรื่องห่างไกลจากภาพสารคดีสัตว์โลกที่เราเคยดูอย่าง สิ้นเชิง หมูที่ดูเป็นสัตว์อ้วนอ้วน ไม่มีพิษภัย กลับกลายเป็นสัตว์ที่น่ากลัวด้วยพฤติกรรมแย่งชิงฉีกทิ้งศพ และในท่ามกลางศพที่กลาดเกลื่อน ไม่มีใครสามารถป้องกันร่างของใครจากการรุกรานของหมูหิวโซได้ การให้หมูขี้พริ้วารูมกินซากศพก็ไม่ต่างอะไรกับการที่ปูทะเลหรือนก เข้าจิกกินร่างของอาริญาและ เต็กหญิงชาวญี่ปุ่นในเรื่อง “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา” เลย

จากเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องที่น่าเสนอภาพสัตว์ในฐานะผู้ล่าหรือผู้กระทำได้นำไปสู่ระบบ ของโลกที่มนุษย์ไม่ใช่ผู้ควบคุมและกำกับทุกสิ่งอีกต่อไป เพราะมนุษย์สามารถกลายเป็นเหยื่อที่ถูกล่า ได้เช่นกัน ในวัฏจักรของธรรมชาติมนุษย์กลายเป็นเพียงอาหารไม่ต่างอะไรกับเมื่อมนุษย์ล่าสัตว์ อื่นเพื่อเป็นอาหาร อีกโฉมหน้าหนึ่งของความตายจากสึนามิจึงเป็นการแสดงให้เห็นการสิ้นสละเทือน แนวคิดมนุษย์เป็นศูนย์กลางซึ่งดำรงอยู่ในสังคมไทยและสังคมโลก

2) “ธรรมชาติของการตาย” : ธรรมชาติไม่เคยตาย มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่ตาย

เป็นที่รู้กันว่าความเสียหายที่รุนแรงที่สุดอย่างหนึ่งในการเกิดสึนามิก็คือ การเสียชีวิต ของผู้คนเรือนพันเรือนหมื่น การตายของมนุษย์ที่เกิดในสึนามิจึงนับเป็นเรื่องปกติวิสัย แต่ความ น่าสนใจที่ปรากฏในเรื่องสั้นคือ เรื่องได้กล่าวถึงการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตอื่นควบคู่ไปกับการตายของ มนุษย์ เพื่อสื่อถึงความสามารถของพืชและสัตว์ที่มนุษย์ไม่มีและไม่เคยตระหนักถึง

ใน “ธรรมชาติของการตาย” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ได้กล่าวถึงต้นชายผ้าสีดาซึ่ง รอดตายจากสึนามิ โดยกล่าวไว้ตั้งแต่ตอนเปิดเรื่อง

ชายผ้าสีดาตอนนี้ไม่มีร่องรอยบุบสลาย แผ่นใบใหญ่ขนาดตาลปัตรหุ้มเข้า เป็นกระเปาะ ทบซ้อนกันหลายๆ ชั้น เคยอยู่อย่างไรก็คงอยู่เช่นนั้น มีเพียงชั้นนอก สุดนั้นหรือที่แปรเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล กรอบแห้ง แต่นั่นก็เกิดจากการสิ้นอายุขัย ของใบมากกว่าอย่างอื่น

นอกนั้นยังคงเขียวสด ยืดคาคบของมะม่วงต้นหนึ่งไว้มัน ทั้งใบไว้ว้าๆ แหว่งๆ เป็นริ้วยาวหลายๆ ริ้ว ห้อยย้อยลงจากกันกระเปาะ ใบพิเศษพวกนี้เองเป็นที่มาของ นามชายผ้าสีดา น่าแปลกที่ริ้วใบเหล่านี้ยังเห็นอยู่ครบสมบูรณ์ ทั้งล้วนเขียวสด

ลมจากทะเลพัดมาเป็นกลุ่มๆ กรรโชกฝุ่นคลุ้งขึ้นจากพื้น กลางแดดเปรี้ยง ลมพวกนั้นพัดชายผ้าสีดาแกว่งไกวไปมา

มะม่วงต้นที่มันเกาะขึ้นอยู่หน้าบ้านหลังหนึ่ง เป็นบ้านสองชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้ ครึ่งไม้ ชั้นบนพังทลายลงทั้งหมด คลื่นซัดกระดานหลุดออกเป็นแผ่นๆ ยุบลงมา รวมกันอยู่ในชั้นล่างซึ่งเป็นครึ่งปูน คลื่นยังแยกชิ้นส่วนไม้ซึ่งเคยเป็นโครงสร้างหลังคา ออก ยุบลงไปกองอย่างไม่เป็นระเบียบอยู่ในชั้นล่างของบ้านด้วยเช่นกัน

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 139)

จากคำบรรยายจะเห็นว่าเรื่องตั้งใจให้รายละเอียดและเน้นย้ำภาพความเชี่ยวชาญของ ชายผ้าสีดา ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญของสิ่งมีชีวิตท่ามกลางซากปรักหักพังจากสึนามิ การให้ชายผ้าสีดาไหว ตามแรงลมทะเลเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่สู้ไหวตามธรรมชาติ ไม่แข็งขึ้นเหมือนปูนหรือไม้ที่ถูกแปรรูป มาสร้างบ้าน ชายผ้าสีดายังถูกกล่าวซ้ำถึงอีกครั้งเมื่อตัวละครเขาเดินทางย้อนทวนกลับมาที่หน้าบ้าน หลังเดิม หลังจากตระเวนไปตามหมู่บ้านและชายหาดที่ประสบภัยจากสึนามิ

เขากำลังคิดเช่นนั้น แล้วพลันต้องหยุดกึก เมื่อสายตาหันไปเจอมะม่วงต้น ใหญ่ยืนตายซากอยู่ตรงหน้า และชายผ้าสีดากอใหญ่เกาะแน่นอยู่ล่างพุ่มใบอันกรอบ แห้งนั้นลงมา

เขายืนจ้องเหมือนตะลึง ชายผ้าสีดาก้อนนั้นไม่มีร่องรอยบุบสลาย แผ่นใบ ใหญ่ขนาดตาลปัตรหุ้มเข้าเป็นกระเปาะ ทบซ้อนกันหลายๆ ชั้น เคยอยู่อย่างไรงี้คง อยู่เช่นนั้น มีเพียงชั้นนอกสุดนั้นหรือที่แปรเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล กรอบแห้ง แต่นั่นก็ เกิดจากการสิ้นอายุขัยของใบมากกว่าอย่างอื่น

นอกนั้นยังคงเขียวสด ยึดคาบของมะม่วงต้นหนึ่งไว้มัน ทั้งใบเว้าๆ แหว่งๆ เป็นริ้วยาวหลายๆ ริ้ว ห้อยย้อยลงจากกันกระเปาะ ใบพิเศษพวกนี้เองเป็นที่มาของ นามชายผ้าสีดา น่าแปลกที่ริ้วใบเหล่านี้ยังเห็นอยู่ครบสมบูรณ์ ทั้งล้วนเขียวสด

ลมจากทะเลพัดมาเป็นกลุ่มๆ กรรโชกฝุ่นคลุ้งขึ้นจากพื้น กลางแดดเปรี้ยง ลมพวกนั้นพัดชายผ้าสีดาแกว่งไกวไปมา

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 166 – 167)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเรื่องจริงใจซ้ำข้อความที่บรรยายถึงต้นชายผ้าสีดาทั้งหมด การซ้ำในที่นี้ไม่เพียงเป็นการเน้นย้ำ แต่ยังแสดงให้เห็นความคงเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่า “เขา” จะเดินทางไปสำรวจชายหาดแห่งอื่นมาหลายที่ แต่เมื่อย้อนทวนกลับมาที่บ้านหลังนั้น ต้นชายผ้าสีดาก็ไม่ได้เหี่ยวแห้งไปสักนิด ทั้งที่ต้นไม้อื่นๆ ที่ถูกคลื่นสึนามิซัดย่นต้นแห้ง เหลือง ใบไหม้ เกรียม การอยู่รอดของชายผ้าสีดาจึงน่าอัศจรรย์ใจเมื่อเทียบกับสิ่งมีชีวิตอื่นโดยเฉพาะมนุษย์

[...] ชายผ้าสีดาตอนนี้ น่าจะมาจากป่าลึกแถบบ้านเกิดของเขา พรานล่าพันธุ์ไม่กำลัง เป็นอาชีพหนึ่งของที่นั่น พันธุ์ไม้ป่าหายากทยอยออกจากป่าแทบทุกวัน มันกระจาย ไปสู่ตลาดต้นไม้ตามเมืองต่างๆ และอาจกอนึ่งกอนี้ เดินทางมาไกลถึงที่นี่ คนหนึ่ง จากหมู่บ้านเกิดของเขาก็เดินทางไกลมาอยู่ที่นี่ เพียงแต่ตอนนี้, คนคนนั้นดับสิ้นไป แล้ว แต่ชายผ้าสีดาวยังอยู่

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 168)

การรอดจากคลื่นสึนามิของต้นชายผ้าสีดาทำให้เขาสงสัยและครุ่นคิดว่ามันมาจาก ไหน ความคิดที่เปรียบเทียบ “ต้นชายผ้าสีดา” ที่น่าจะมาจากบ้านเกิดของเขากับ “คน” ที่มาจากที่ เดียวกันแสดงให้เห็นถึงชะตากรรมที่ต่างกัน ต้นไม้ถูกมนุษย์พรากจากป่า แม้ในท่ามกลางความเกรี้ยว กราดของธรรมชาติ มันก็ยังคงดำรงอยู่ได้ แต่มนุษย์กลับไม่สามารถเอาชีวิตรอดได้เหมือนต้นไม้ทั้งที่ มนุษย์คือผู้เข้าไปจัดการกับธรรมชาติ เปลี่ยนชายหาดให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดันต้นนำต้นไม้จาก ป่าลึกออกมาขาย การกระทำของมนุษย์เหมือนว่ามนุษย์จะสามารถควบคุมและจัดการกับธรรมชาติได้ แต่เมื่อถึงเวลาธรรมชาติก็ได้แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติต่างหากที่ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์

ไม่เพียงต้นชายผ้าสีดาที่เป็นสิ่งมีชีวิตที่รอดจากสึนามิ ในเรื่องยังกล่าวถึงป่าชายเลน และสัตว์อีกหลายชนิดไว้ด้วยเช่นกัน ในกรณีของป่าชายเลนไม่เพียงไม่ได้ได้รับความเสียหายหากยังเป็น กำแพงป้องกันคลื่นซัดได้อีกด้วย

[...] ต่อภัยพิบัติครั้งนี้ ป่าชายเลนหาได้เสียหายแม้แต่นิดเดียว ทั้งยังเป็นปราการ ป้องกันชายฝั่งอันเห็นผลชะงัด [...]

คงมีคนเคยศึกษาไว้บ้างแล้ว ไม่มีภัยพิบัติธรรมชาติรูปแบบใดทำลายป่าชายเลนลงได้ ระบบรากอันเป็นกลุ่มก้อนส่งลำต้นขึ้นเหนือพื้นโคลนและผิวน้ำ แข็งแรง

เกินกว่ากำลังคลื่นชนิดใดจะชุดถอน ลำต้นอันเหนียวและแผ่กิ่งก้านมากมาย พร้อมจะโอนอ่อนยามเกิดพายุ และตั้งทรงได้ใหม่ทันทีที่พายุพัดผ่าน หรือแม้แต่เกิดเหตุบังเอิญให้ไฟไหม้ลามให้หลังไม่นาน ใบอ่อนก็พร้อมระเบิดขึ้นกลางซากเถ่าเถ่า [...]

คงมีการศึกษาไว้เช่นกันว่า มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่ทำลายป่าชายเลนลงได้อย่างน้อยก็บริเวณชายฝั่งทุกที่ซึ่งนากุ้งรุกเข้าไป พวกเขาใช้แบ็คโฮขุดพื้นโคลนออกเป็นร่องน้ำ ซอยผืนป่าออกเป็นบล็อกๆ ทำให้น้ำนิ่ง กลายเป็นน้ำตาย ชั่วไม่นานไม้ทุกต้นก็เหี่ยวเฉา แปรใบเป็นสีน้ำตาล แล้วหล่นร่วง

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 148 – 149)

การรอดพ้นจากภัยพิบัติสึนามิของป่าชายเลนเป็นผลมาจากคุณสมบัติทางธรรมชาติของต้นโกงกางเอง หากมองในแง่นี้จะเห็นว่าในวิถีของธรรมชาติฯ ได้ให้ปรากฏการป้องกันอันตรายแก่มนุษย์แล้ว แต่มนุษย์ต่างหากที่เต็มไปด้วยความไม่รู้และทำลายระบบนิเวศเพื่อเข้าไปจัดสรร จัดการที่ดินในนามของการพัฒนาและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ป่าโกงกางที่ไม่เคยพ่ายแพ้ต่อภัยธรรมชาติใดๆ จึงต้องตายเพราะเครื่องจักรที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้น แม้แต่น้ำก็ยังถูกทำให้เป็น “น้ำตาย” ได้

ในกรณีของสัตว์ เรื่องได้กล่าวถึงการไม่พบซากสัตว์หลังเกิดสึนามิเลย สิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่พบว่าตายมากที่สุดก็คือ มนุษย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น่าแปลก, ท่ามกลางความย่อยยับของหาดป่าตองศพเกลื่อนกล่น เขาเตรียมใจพญากับกลิ่นเน่าเหม็นของบรรดาเหล่าซากสัตว์ วันหนึ่งกับครึ่งคืนผ่านไป และในสถานการณ์ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับน้ำ ซากศพของพวกมันคงได้เวลาพองอืดและเริ่มโศยกลิ่น [...]

ยิ่งน่าแปลก, เขาไม่พบซากหนูหรือสัตว์อื่นใดเลยท่ามกลางกองปรักหักพังของหาดป่าตอง

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 148 – 149)

การไม่พบซากสัตว์ในเหตุการณ์สึนามิ ในเรื่องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นเพราะสัญชาตญาณของสัตว์ที่รับรู้แรงสั่นสะเทือนและความเคลื่อนไหวได้เร็วกว่ามนุษย์ สัตว์เหล่านั้นจึงรอด

เช่นกันกับการรอดชีวิตของชาวมอแกนหมู่บ้านหนึ่งที่มีผู้ศึกษาดำเนินงานเล่าขานของชาวมอแกนและเชื่อว่าจากตำนานดังกล่าวได้กลายมาเป็นสิ่งที่ “แฝงฝังอยู่ในสัญชาตญาณ ผู้รู้บางคนยังเจาะลึกไปถึงวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติของชาวมอแกน เชื่อมั่นว่าพวกเขาเรียนรู้วิถีของฟ้า ดิน น้ำ สัมผัสกระทั่งกลายเป็นปมปัญญา ญาณพิเศษ และนำมาซึ่งหนทางรอดเมื่อเจอภัยพิบัติ” (กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 147) แต่ข้อเสนอแนะในเรื่องสั้นกลับไม่เป็นเช่นการศึกษาที่กล่าวอ้าง เรื่องได้เสนอความเห็นอีกแง่มุมหนึ่ง คือ

เขาเพ่งมองชายผ้าสีดำจากต้นมะม่วง ขณะครุ่นคิดถึงข้อสันนิษฐานในธรรมชาติของสัตว์และชนเผ่ามอแกน เขาไม่แน่ใจว่านั่นจะเป็นความจริงมากนัก เขาคิดถึงวันแรกที่มาถึงบ้านน้ำเค็ม คิดถึงฝูงหมูที่แย่งกันขุดคุ้ยศพ นึกถึงคำบอกเล่าของชาวบ้านบางคนในเรื่องหมูลอยคออยู่เหนือน้ำ บางที- เขาคิด, การรอดของพวกหนูหมา หรือแมว หรือสัตว์เล็กสัตว์น้อยอื่นๆ อาจไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณพิเศษใด เช่นเดียวกับหมู พวกมันเพียงแต่ปล่อยตัวให้ลอยไหลไปกับกระแสคลื่นในระดับพื้นผิว ทนให้ได้ในชั่วเวลาไม่เกิน 10 นาที ทุกอย่างก็คืนกลับสู่ภาวะปกติ

ชาวมอแกนเองก็อาจหาได้มีสัญชาตญาณเฉพาะหรือพิเศษกว่ามนุษย์เผ่าพันธุ์อื่น นักข่าวหนังสือพิมพ์เพียงแค่พบกรณีการรอดทั้งหมู่บ้านของชาวมอแกนแห่งเกาะสุรินทร์ จึงตีข่าวออกมาในแนวทางนั้น... แต่แท้ที่จริงยังมีชาวมอแกนในหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งถูกละเว้นไม่กล่าวถึง ชาวมอแกนซึ่งสูญหายไปกับคลื่น กลายเป็นศพเปื่อยเน่าอยู่ในทะเลและใต้ผืนโคลนเช่นเดียวกับมนุษย์เผ่าพันธุ์อื่น

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 147)

ในด้านหนึ่งมนุษย์พยายามค้นหาคำตอบของการรอดตายของสัตว์และชุมชนบางกลุ่ม ซึ่งได้ข้อสรุปในเชิงคุณสมบัติพิเศษหรือสัญชาตญาณที่สัตว์และคนบางกลุ่มมีมากกว่าคนทั่วไป แต่อันที่จริงแล้วในกรณีของชนมอแกน การรอดตายนั้นก็ไม่ได้เกิดกับคนมอแกนทั้งหมด แต่เราเลือกสรรที่จะมองและเชิดชูให้เป็นความพิเศษ เช่นกันกับการรอดตายของสัตว์ ซึ่งหากเป็นไปตามคำบอกเล่าของชาวบ้านในเรื่องสั้น หมูชี้พร้าวเหล่านั้นรอดตายมาได้ด้วยการปล่อยตัวเองให้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ชุมชนชาวมอแกนที่รอดตายส่วนหนึ่งคือหนีขึ้นภูเขาตามตำนานปรัมปราของชุมชนกับอีกส่วนหนึ่งที่หมู่บ้านได้แนวของป่าชายเลนเป็นกำแพงกันพลังคลื่นสึนามิเอาไว้ การรอดชีวิตของ

ชาวมอแกนจึงเป็นการรอดที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ธรรมชาติในแบบที่ธรรมชาติเป็น ย้ำเกรงต่อธรรมชาติ ไม่รุกรานและทำลายธรรมชาติเหมือนกลุ่มคนอื่น ๆ

เรื่อง “ธรรมชาติของการตาย” ได้ตั้งข้อสังเกตในเชิงสรุปเอาไว้ที่น่าสนใจว่า

ดูเหมือนคลื่นงใจซัดสาดโศกนาฏกรรมเข้าใส่แต่เฉพาะกับผู้คนเท่านั้น เหมือนมันมุ่งหมายเอาเฉพาะชีวิตคน และสิ่งปลูกสร้างของคน อาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง กระชังเลี้ยงปลา และนาทุ่ง, เสมือนเป็นคำเตือนซึ่งธรรมชาติเลือกกล่าวกับมนุษย์ แต่ถึงอย่างไร, ไม่มีใครสำเหนียกหรือหลีกเลี่ยง หลังคลื่นซัดผ่านไป ทุกแห่งแห่งที่คิดถึงแต่การฟื้นฟู หรือฟื้นฟูวิถีซึ่งเคยอยู่เคยเป็นให้หวนคืนมา แล้วอีกไม่นาน ทุกอย่างก็คงคืนสู่สภาพเดิม ผู้คนก็ล้วนกลับไปสู่วิถีเดิม [...]

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2551 : 147)

ความสูญเสียจากคลื่นสึนามิไม่มีผลกระทบต่อธรรมชาติเลย ธรรมชาติยังคงอยู่ แต่ฝ่ายที่ย่อยยับคือคนและทุกสิ่งทีคนสร้างขึ้นเพื่อแปรเปลี่ยนสภาพธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการตัดถนนหนทางเพื่อการคมนาคมขนส่งที่สะดวก การทำพื้นที่ป่าชายเลนเป็นนาทุ่งเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมถึงการแปรเปลี่ยนธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เจริญ เหล่านี้คือวิถีที่นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เป็นวิถีที่ฝืนความเป็นไปของธรรมชาติ การเกิดสึนามิอาจเป็นเสียงเตือนจากธรรมชาติถึงการรุกรานและรุกรานของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ แต่จากภาพที่ปรากฏ มนุษย์กลับไม่ได้สำเหนียกในเสียงนั้นและยังคงมุ่งมั่นปรับเปลี่ยนวิถีของธรรมชาติเพื่อรับใช้ตัวเองต่อไป

การนำเสนอภาพแทนความตายจากสึนามิในส่วนนี้ได้ตอบกับการขบคิดทบทวนต่อความทันสมัยและความเจริญทางก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังที่กล่าวมาก่อนหน้า นั่นคือ เมื่อมนุษย์ได้ตระหนักว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการที่มนุษย์ค้นคิดขึ้นไม่อาจช่วยมนุษย์และกลับเป็นภัยต่อมนุษย์มากยิ่งขึ้นในยามที่ต้องประสบกับภัยพิบัติ การปรับเปลี่ยนการมองโลกและชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็น เรื่องสั้นในกลุ่มนี้ได้นำเสนอมุมมองที่อยู่บนพื้นฐานว่ามนุษย์ไม่ใช่ศูนย์กลาง แต่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งขององค์ภาพในธรรมชาติ ไม่มีสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์ใดคือผู้คุมกฎหรือผู้ยิ่งใหญ่เหนือกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ทุกชีวิตต่างมีบทบาทที่สลับสับเปลี่ยนกันได้ทั้งผู้ล่าและผู้ถูกล่า ความหลงลืมและชะล่าใจในความก้าวหน้าทางวิวัฒนาการของมนุษย์นำพามนุษย์ไปสู่วิถีทางที่ห่างไกลจากธรรมชาติมากขึ้น เมื่อมนุษย์คิดถึงแต่

ผลประโยชน์ ความสะดวกสบาย และไม่เคยผ่อนปรนต่อวิถีธรรมชาติเลย เมื่อเกิดภัยพิบัติจากธรรมชาติ มนุษย์จึงสูญเสียมาก และตราบโศกที่เรามองตัวเองในฐานะที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง ความสูญเสียของมนุษย์ก็จะยิ่งคงยิ่งใหญ่กว่าอะไรทั้งหมด

4.2.2 บทเรียนจากความตาย : บทลงโทษของการละเมิดธรรมชาติ และการกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

สีนามิเป็นภัยธรรมชาติที่ร้ายแรงและสร้างความเสียหายมากที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นประสบการณ์ภัยพิบัติทางทะเลครั้งแรกที่คนไทยได้รู้จัก แต่สิ่งที่สังคมไทยและผู้ผ่านเหตุการณ์สีนามิทุกคนได้เรียนรู้ไม่ใช่เพียงการป้องกันตัว การเฝ้าระวัง หรือการสร้างศูนย์เตือนภัยสีนามิขึ้น แต่เรายังได้เรียนรู้พลาณภาพอันมหัศจรรย์ของธรรมชาติที่เคยสวยงาม และเป็นการเรียนรู้ที่ต้องแลกมาด้วยความตายของคนจำนวนมาก ซึ่งการเรียนรู้ครั้งนี้อาจนำไปสู่ความเข้าใจและความพยายามที่จะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ โดยปรากฏเรื่องสีนามิที่แสดงทัศนะเช่นนี้ไว้กัน นั่นคือ เรื่อง “ตอง” ของนง ปักษานาวิน และ “เปลือก” ของจิรัชกร อังศุมาลี

“ตอง” เป็นเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นบทเรียนจากธรรมชาติในด้านของการลงโทษมนุษย์ที่ย่ำยีธรรมชาติและเข้าใจเอาเองว่าธรรมชาติไม่เคยรับรู้ถึงพฤติกรรมเหล่านั้น เรื่องเล่าโดยใช้สัญลักษณ์และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในเรื่องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมีตัวละครหลักในเรื่องคือ “ผม” และ “ตอง”

ผมเป็นนักพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่หลงใหลการถ่ายภาพ ผมมีภรรยาแล้วแต่ผมก็มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับตอง หญิงสาวผู้ทำงานกลางคืนและใช้ชีวิตอยู่ที่หาดป่าตอง ความสัมพันธ์ของผมกับตองลึกซึ้งแต่เป็นความลึกซึ้งที่ถูกซ่อนเร้น ปิดบัง และเปิดเผยเฉพาะในยามค่ำคืน

หลายเดือนต่อมา ผมรู้จักเธอลึกซึ้งขึ้นเรื่อยๆ ความหมายของคำว่า “ความรู้จักลึกซึ้ง” ระหว่างเรานั้น หมายถึงว่าทุกสัปดาห์ผมจะขับรถยนต์จากตัวเมืองไปหาเธอด้วยเกียร์ต่ำสุด [...] เมื่อรถขึ้นมาถึงจุดที่สูงที่สุด แสงไฟราตรีของหาดป่าตองก็ปรากฏเบื้องหน้า จากนั้น ถนนจะค่อยๆ ลาดลงพร้อมๆ กับจำนวนผู้คนที่ค่อยๆ พลุกพล่านขึ้น [...] ผู่ชนมหาศาลเต็มสองข้างทาง ฉากหลังเป็นโรงแรม ร้านอาหาร สปา ร้านขายเสื้อผ้าตัดสำเร็จ บาร์ สนามมวย [...]

(นง ปักษานาวิน, 2551 : 199)

จากคำบรรยายจะเห็นถึงความสม่ำเสมอที่ผมไปหาตอง ความพ้องกันของชื่อ “ตอง” กับหาตองไม่ใช่สิ่งบังเอิญ ตองเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของหาตองทั้งโดยชื่อ แหล่งพำนัก และอาชีพ รวมถึงการปฏิบัติที่ผู้ชายมีต่อเธอ กล่าวคือ จากคำบรรยายของหาตอง เราจะเห็นว่าชีวิตชีวาของหาตองอยู่ในช่วงกลางคืน ทุกอย่างที่ปรากฏที่นั่นคือความบันเทิงและการค้า “ร้านอาหาร สปา บาร์ ร้านตัดเสื้อผ้าสำเร็จ สนามมวย” คนมุ่งหน้าสู่หาตองเพื่อความสะดวกสบายค่ำคืน ทั้งที่การเดินทางไปหาตองจากตัวเมืองต้องขึ้นและลงเขา แต่คนก็ดันดันที่จะไป ไม่ใช่เพราะธรรมชาติสวยงามที่ซ่อนเร้นอยู่หลังเนินเขา แต่เป็นความบันเทิงที่มนุษย์สร้างขึ้นในธรรมชาติต่างหาก ที่ดึงดูดมนุษย์

ผมก็เหมือนนักท่องเที่ยวคนอื่นที่เดินทางไปหาตองทุกคน ไปเพื่อคลายเหงา ผมไม่เคยรู้สึกผิดที่นอกใจภรรยา ขณะเดียวกันก็ไม่เคยรู้สึกผิดต่อตองด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ของทั้งสามถูกฉายซ้ำให้เป็นเรื่องธรรมดา ผมยังคงรักภรรยาของผมในขณะที่นอนกอดตองในยามค่ำคืน

ครั้งหนึ่ง ก่อนไปส่งภรรยากลับบ้านเร็ว [...] ผมจ้องร้านอาหารชื่อลอยด์ บราชเซอร์ไอไว [...] และตอนนั้นเองตองก็เดินเข้ามา เธอใส่ชุดแซกสีดำ เคียงคู่มากับผู้ชายรูปร่างสูงใหญ่ ผมนึกคาดเดาว่าเขาน่าจะเป็นแขกคนหนึ่งของเธอ [...] ภรรยาของผมบังเอิญเงยหน้าไปสบตาของตองเข้าขณะที่เธอกำลังนั่งลง ทั้งสองยิ้มให้แก่กันแวบหนึ่ง [...] แต่ตองเดาออกเช่นกันว่านี่เป็นภรรยาของผม ตลอดมือนั้นผมมองหน้าภรรยาแล้วก็แอบไพล่มองไปยังตอง ผมรู้สึกว่าเหมือนเรานั่งร่วมโต๊ะกันอยู่สามคน ผมจินตนาการไปถึงเหตุการณ์ซึ่งยังไม่เกิดในอนาคต เราทั้งสามคุยกันอย่างออกรส [...]

หลังจากไปส่งภรรยาขึ้นเรือ คิโนันผมนอนค้างที่โรงแรมของตอง

(นข ปักษานาวิน, 2551 : 203)

อาชีพของตองคือหญิงบริการ เธออยู่ในชุดสีดำพองๆ กับชีวิตของเธอที่อยู่ในเงามืดและเหมือนกันกับชีวิตของหาตอง จินตนาการของผมที่คิดว่าเราทั้งสามจะพูดคุยกันอย่างออกรสแทนที่จะเป็นความระแวงระวังหรือกลัวว่าภรรยาจะจับได้ว่าผมนอกใจ แสดงให้เห็นว่าผมไม่เคยมองว่าสิ่งที่ตนกำลังทำเป็นเรื่องผิดต่อภรรยา ผมยังคงดำเนินชีวิตแบบนั้นต่อไป ในส่วนของตองเองอาชีพของเธอสะท้อนชีวิตของหาตองที่เต็มไปด้วยแหล่งค้าเรือนร่าง และมันก็เป็นเรื่องปกติที่เธอจะพบชายที่เธอมีความสัมพันธ์ด้วยกับภรรยาของเขา ตองรับมือกับการเผชิญหน้านี้ด้วยการยิ้มให้กับ

ภรรยาของเขา และด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผม ตอง และภรรยาจึงดำเนินต่อไปตามปกติ เพราะในพื้นที่ของป่าตองและพื้นที่ในความรู้สึกของตอง การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องผิดหรือเสียหายแต่อย่างใด

ในเรื่องตองมีแม่ที่ตาบอดและเธอใฝ่ฝันที่จะหาสุนัขนำทางดีๆ ให้แม่ แต่เธอกลับไม่รู้ว่าแม่ของเธอตาบอดเมื่อไร เธอคิดว่ามันอาจรุนแรงขึ้นเมื่อเธอเริ่มเป็นสาว แต่ชีวิตของเธอมีแว่นแว่นววยอยู่กับสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อรู้ตัวอีกทีแม่ก็ตาบอดไปแล้ว หากเราเปรียบเทียบตองกับหาดป่าตองดังกล่าวมาแล้ว แม่ของเธอคงเปรียบได้กับ Mother Nature หรือแม่แห่งธรรมชาติ จากเรื่องเล่าของตอง แม่ไม่ได้ตาบอดแต่กำเนิด แต่เพิ่งมาบอดตอนเธอเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งอาจตีความได้ว่าแรกเริ่มเดิมทีของการพัฒนาหาดป่าตอง ป่าตองคงเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความเจริญและความบันเทิงที่เข้ามาได้ทำให้ป่าตองกลายเป็นสวรรค์ของชีวิตยามค่ำคืน ซึ่งเทียบได้กับตองที่เคยเป็นลูกสาวที่น่ารักของแม่ แต่เมื่อเธอเติบโตขึ้นและ “มีแว่นแว่นววยแต่กับสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น” (นพ ปักษานาวิน, 2551 : 207) ซึ่งเทียบได้กับความเจริญและนักท่องเที่ยวแปลกหน้าที่หลั่งไหลเข้ามาที่หาดป่าตอง ดวงตาแม่ของตองจึงบอด เหมือนธรรมชาติที่ถูกหลงลืมและมนุษย์ได้พัฒนาหาดป่าตองไปสู่แหล่งแสงสีโดยห่างไกลจากวิถีของธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ไม่เคยตระหนักมาก่อนเลยว่าธรรมชาติรู้ทุกอย่างที่มนุษย์กระทำต่อธรรมชาติ

ตอนจบของเรื่อง ผมพบว่าแม่ของตองไม่ได้ตาบอด แต่ดวงตาของเธอมองเห็น และเกรี้ยวกราดใส่ผม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นยามเช้าของวันที่ 26 ธันวาคม ในวันนั้นผมจึงรู้ว่าแม่ของตองไม่ได้ตาบอด

ขณะที่เรานอนอยู่ด้วยกันบนเตียง เสียงนาฬิกาปลุกดังขึ้นเมื่อเวลาแปดนาฬิกา แดดอ่อนๆ ลอดผ่านม่านหน้าต่างและทอดเงาบนร่างเปลือยเปล่าของเราทั้งสอง เรายังคงนอนอ้อยอิ่งอยู่ท่ามกลางกองเสื่อผ้า อย่างช่วยไม่ได้ ผมเริ่มรู้สึกถึงความต้องการที่คุโชนชูชันขึ้นมาอีกครั้ง และเริ่มจะปลุกเธอด้วยวิธีของผม

เมื่อลมพัดไหวผ้าม่าน ผมมองไปยังบานหน้าต่างที่เปิดอ้า ภายนอกแดดจัดจ้า ท้องฟ้าใสกระจ่างอย่างยิ่ง และในเวลานั้นเองสิบนาฬิกา –แม่ของเธอเปิดประตูเข้ามา ผมเองตอนนี้รู้ตัวเมื่อแม่ของเธอเข้ามาใกล้มากแล้ว ผมจำแม่ของเธอได้ดีจากในรูปถ่าย แต่สายตาที่มองมายังเรานั้นเหมือนไม่ใช่เธอ กลับกลายเป็นสิ่งที่

เราไม่เข้าใจและไม่อาจอธิบาย เธอไม่ได้ตาบอด –ผมควรกล่าวว่าสายตาคู่นั้นเป็นสายตาของกาลีสปีศาจ [...]

อย่างยาวนานเหมือนไม่มีที่สิ้นสุด เธอจับจ้องสายตาไปยังร่างของตอง และเพียงแคเธอจ้องมองเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างดูเหมือนจะพังพินาศไปได้ในทันที

(นธ ปักษานาวิน, 2551 : 212 – 213)

ฉากที่ปรากฏนี้เป็นยามเช้าเดียวที่ปรากฏในเรื่องสั้นเพราะนอกเหนือจากนั้นจะเป็นฉากเวลากลางคืนทั้งสิ้น หากยามราตรีคือสีสนของหาดป่าตอง คือความมืดดำ คือการปกปิดซ่อนเร้น คือความผิดศีลธรรมและการย้ายถิ่นแผ่นดินธรรมชาติ การใช้ฉากยามเช้าก็มีความหมายในทางตรงกันข้าม นั่นคือเป็นช่วงเวลาของความถูกต้อง ดิงาม เปิดเผยและส่องสว่างถึงด้านที่มีมืดมิด ลักษณะการของผมที่กระทำต่อตองก็แสดงการรุกราน หื่นกระหายด้วยความปรารถนาที่ “คุโซชน” ไม่ต่างจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสู่ป่าตองยามค่ำคืน การปรากฏตัวของแม่ของตองที่ดวงตามิได้มีตบอดแต่กลับมองเห็นและสามารถทำลายทุกอย่างให้พังพินาศได้ แสดงให้เห็นความโกรธแค้นของธรรมชาติ ซึ่งเป็นมารดาของหาดป่าตองต่อมนุษย์ทุกคนที่ย้ายลูกสาวของเธอ ธรรมชาติอดทน นิ่งเฉย และดูตายกับการกระทำของมนุษย์ที่รุกรานธรรมชาติโดยเข้าใจเอาเองว่าธรรมชาตินั้นไม่มีชีวิต ไม่สามารถรับรู้การกระทำของมนุษย์ได้ แต่ที่จริงแล้วธรรมชาตินั้นอาจเฝ้ามองดูความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมที่มนุษย์กระทำต่อหาดทรายของธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา เมื่อรวมกับฉากเวลาที่ระบุไว้ว่าเป็นยามเช้าของวันที่ 26 ธันวาคม ซึ่งเชื่อว่าชาวไทยคงจำได้ดีว่าเป็นวันที่คลื่นยักษ์สึนามิซัดเข้าชายฝั่งตะวันตกของทะเลภูเก็ต แม่ของตองที่วันนี้ตาไม่บอดและพร้อมจะทำลายล้างทุกอย่างตรงหน้าได้แค่เพียงจ้องมองก็คือตัวแทนของคลื่นสึนามิที่ซัดขึ้นฝั่งชายหาดป่าตองและทำลายล้างสิ้นกีนความไม่ถูกต้อง บาร์ไนต์คลับ กิจกรรมบันเทิงยามค่ำคืนต่างๆ ให้ราบเป็นหน้ากลอง

เรื่องสั้น “ตอง” แสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่าการความเสียหายที่คลื่นสึนามิกระทำต่อหาดป่าตองนั้นเป็นผลมาจากการที่ธรรมชาติไม่อาจฝืนทนต่อวิถีความบันเทิงที่มนุษย์กระทำต่อชายหาดป่าตอง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการตัดทวงผลประโยชน์และสร้างความสุขให้ตัวเองจากธรรมชาติ เหมือนดังที่ผมมีความสุขกับเรือนร่างของตองวันแล้ววันเล่าทั้งที่ตนเองมีภรรยาอยู่แล้ว อุปลักษณะความเป็นแม่ของตัวละครเชื่อมโยงกับความเป็นแม่ของธรรมชาติ ธรรมชาติที่มนุษย์เคยมองว่าใจดี เป็นมิตรต่อมนุษย์ และไม่เคยสนใจการกระทำต่อธรรมชาติในนามสถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ แท้ที่จริงคือธรรมชาติที่สามารถทำลายล้างมนุษย์ที่ตัดทวงผลประโยชน์จากธรรมชาติได้ ความสูญเสียจากสึนามิจึงเป็นบทเรียนราคาแพงที่บอกให้มนุษย์รู้ว่าพลังของธรรมชาตินั้นมหาศาล

หากมนุษย์ไม่หยุดพฤติกรรมที่ทำร้ายและทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติก็พร้อมจะให้บทลงโทษมนุษย์อย่างสาสม

ในขณะที่เรื่องสั้น “ตอง” แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่และบทลงโทษของมนุษย์ที่ได้รับจากธรรมชาติ “เปลือก” กลับเป็นเรื่องสั้นที่หาแนวทางที่จะดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจธรรมชาติ และละทิ้งสิ่งซึ่งพอกพูนตนเองและจิตใจของตนเอง เพื่อกลับสภาพของมนุษย์ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติให้เป็นมนุษย์ที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ดังเดิม

“เปลือก” เล่าถึงกิดผู้เสียลูกชายไปในเหตุการณ์สึนามิ กิด “สิ้นหวัง สับสน และดูเลือนลอย [...] เหมือนร่างมีแต่เปลือก” (จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 68) เขามักเก็บเปลือกหอยสังข์มาแนบหูฟังเสียงทะเลและส่องดูช่องโพรงลึกมืดดำภายในราวกับมุ่งหาความหมายที่อยู่ในเปลือกนั้น ขณะเดียวกันเรื่องก็เดินควบคู่ไปกับการหายไปของเฒ่าแปลกในคืนคลื่นลมแปรปรวน เหลือกลับมาเพียงเรือเล็กประจำตัว เพื่อนบ้านและกำนันต่างจะออกไปหาเฒ่าแปลก แต่นิพนธ์ลูกชายของเฒ่ากลับห้ามไว้ เขาบอกเพียงว่านั่นไม่ใช่สิ่งที่เฒ่าแปลกต้องการเพราะเขารู้ว่าพ่อของเขาฟังเสียงทะเลที่บอกว่าเวลาของพ่อหมดแล้ว พ่อจึงต้องไป และเมื่อกำนันบอกให้หาศพเพื่อนำมาทำพิธี นิพนธ์ก็กลับบอกว่าไม่ต้องเพราะพ่อของเขามีเปลือกแล้ว

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเรื่องเล่นกับคำว่า “เปลือก” เปลือกที่หนึ่งคือเปลือกหอยสังข์ ที่ไม่เห็นซากหอยตายหรือแม้แต่เห็นเปลือกหอยเลยหลังจากเหตุการณ์สึนามิ ราวกับเพราะเปลือกจึงทำให้พวกมันรอด เปลือกที่สองคือเปลือกของมนุษย์ ซึ่งเรื่องได้เสนอเปลือกของมนุษย์ไว้สองระดับคือ เปลือกสวยงามที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อห่อหุ้มร่างกาย กับเปลือกของธรรมชาติที่ธรรมชาติได้มอบให้เราไว้แต่มนุษย์กลับหาเปลือกอื่นมาพอกพูน

“น่าเสียดายที่คนเราไม่มีเปลือกแบบหอย” น้ำเสียงคำจริงจัง “ตอนสึนามิ
เข้าจึงตายเกลื่อน

กิดก้มหน้า ค่อยๆ วางเปลือกหอยลงข้างตัว ถอนหายใจยาว เหยงหน้ามองดำ
ซำๆ กลางทะเลปกคลุมไปด้วยฝุ่นสีขาวเทาจากละอองคลื่นและม่านสายฝนโปรย

คำมองหน้าเพื่อนด้วยความหวังโย

“ดำ...คนเรามีเปลือก” กิดพูดด้วยน้ำเสียงสั้นเครือ “หนาแล้วหนักด้วยเลย
ตายกันมากมาย”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 84)

เปลือกของมนุษย์ที่ห่อหุ้มให้เราหนาและหนักจนต้องจบชีวิตไปเป็นจำนวนมหาศาล ในเหตุการณ์สึนามินั้นคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทะเลและความมั่นคงของชีวิตที่เราเอาหัวตัวเอง เอาไว้ เพราะเราเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะทำให้เราปลอดภัย แต่แท้จริงแล้วความรู้นั้นกลับกลายเป็นความไม่รู้และนำไปสู่การสูญเสีย เหมือนเรื่องเล่าที่เคยได้ยินกันว่าเมื่อคนเห็นความผิดปกติที่ชายหาดในวันเกิดเหตุสึนามิ แต่แทนที่คนจะรีบหนีเหตุการณ์ไม่ปกตินั้น คนกลับสนใจ ยืนดู รู้สึกแปลกประหลาด ด้วยเพราะเราเชื่อมั่นในความรู้จักทะเลที่สงบสวยงามของเรา เชื่อมั่นในอาคารสถานที่ที่เราก่อสร้างขึ้นเพื่อป้องกันภัยต่อตัวเรา แต่สุดท้ายความรู้พวกนี้กลับทำให้เราไม่รู้และหนีไม่ทันหายหน้าภัย มันกลายเป็นเปลือกแปลกปลอมที่ทั้งหนาและหนักที่ห่อหุ้มตัวเองไว้ และเพราะเปลือกเหล่านี้มนุษย์จึงต้องตายมากมายจากสึนามิ

เปลือกที่ธรรมชาติมอบให้เรา จากในเรื่องคือเปลือกของเฒ่าแปลกที่ได้มาเมื่อตัดสินใจพาเรือเล็กออกฝั่งและหายไปท่ามกลางคลื่นลม เปลือกของเฒ่าแปลกในที่นี่จึงหมายถึงธรรมชาติหรือทะเลที่เฒ่าแปลกเข้าใจและเลือกให้ห่อหุ้มร่างกายและชีวิตของตนเอง บทสนทนา ระหว่างเฒ่าแปลกและลูกชายแสดงให้เห็นความเข้าใจในท้องทะเลของเฒ่าแปลก เข้าใจจนรู้ว่าทะเลกำลังบอกอะไร

“มึงเห็นริ้วคลื่นมั๊ย” เฒ่าแปลกเอ่ยขึ้น

นิพนธ์พยักหน้า “เหมือนทุกวันแหละ”

“ใช่...” เฒ่าแปลกผงกหัว “เหมือนกันทุกวัน แล้วยังซ้ำซาก เหมือนกูเหมือนไอ้หงัด บางทีเหมือนมึงด้วย”

“พ่อจะบอกอะไรไม่เห็นรู้เรื่องเลย”

เฒ่าแปลกยิ้ม

[...]

“กูเห็นเลตั้งแต่จำความได้ แต่ไม่จำไม่ได้ว่าออกเลมากี่ครั้งแล้ว” เฒ่าแปลกขมวดคิ้ว “เหมือนกูอยู่ในเลนนั้นแหละ”

[...]

“คลื่นเหมือนกันทุกลูกเลย” เฒ่าแปลกจ้องไปยังระลอกคลื่น เรือหางโยนไปตามเกลียวคลื่น “ซ้าซากแล้วน่าเปื้อเหมือนกู”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 72 – 73)

นิพนธ์จ้องเกลียวคลื่นคลื่นคล้ายกันทุกลูกคล้ายคลึงกัน แต่สำหรับตัวเองเชื่อมั่นว่าคลื่นแต่ละลูกแตกต่างกัน บางทีอาจเป็นขนาด ความหนาแน่น หรือช่วงจังหวะการเคลื่อนไหว

“ไม่เหมือนกัน” นิพนธ์โพล่งออกมา

“คลื่นเหรอ” เฒ่าแปลกถาม

“ใช่”

“สำหรับมึงยังไม่ถึงเวลา” เฒ่าแปลกยิ้ม แหวตาสงบและอบอุ้น “ของกูถึงที่สุดแล้ว”

[...]

“สั้นสุดไร” นิพนธ์เงยหน้าถาม

“ชีวิต”

“พอรู้ได้ไง”

“เลบอก”

นิพนธ์ขมวดคิ้วถอนหายใจแรง

“ไว้มึงแก่เท่ากู มึงจะรู้”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 82)

บทสนทนาของเฒ่าแปลกและนิพนธ์แสดงให้เห็น ความเข้าใจชีวิตที่แตกต่างกันระหว่างคนสองช่วงวัย เฒ่าแปลกอยู่กับทะเลและเรียนรู้จากทะเลตั้งแต่จำความได้ เขามองคลื่นทุกลูกเหมือนกัน เหมือนชีวิตของคนที่ยวนเวียนซ้าแล้วซ้าเล่า ในขณะที่นิพนธ์ในวัยหนุ่มกลับมองว่าคลื่นแต่ละลูกต่างกัน ซึ่งก็คือคนทุกคนแตกต่าง นิพนธ์ไม่เคยเข้าใจสิ่งที่พ่อบอก จนวันที่พ่อจากไป เขามองทะเลและทบทวนเรื่องราวที่คุยกันอีกครั้ง เขาจึงเข้าใจว่าพ่อได้กลับไปหาทะเล กลับไปหาเปลือกอัน

แท้จริงของพ่อ ซึ่งก็คือธรรมชาติของชีวิตที่มีเกิด ใช้ชีวิต แล้วต้องตาย เฒ่าแปลกได้กลับไปหาเปลือกสุดท้ายของมนุษย์เพื่อยุติการวนเวียนซ้ำซากของชีวิต ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องตามหาศพเฒ่าแปลกเพื่อนำกลับมาประกอบพิธีที่เป็นแค่เปลือกอีกแบบหนึ่งของการใช้ชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นเท่านั้น

บทเรียนจากความตายจากสึนามิในเรื่อง “เปลือก” จึงมิใช่บทลงโทษจากธรรมชาติที่กระทำต่อมนุษย์ผู้ล่วงละเมิดเหมือนเรื่อง “ตอง” แต่เป็นการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าหากมนุษย์ประสงค์จะอยู่รอดในท่ามกลางภัยพิบัติจากธรรมชาติ มนุษย์จะต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจวิถีของธรรมชาติ และอยู่กับธรรมชาติด้วยธรรมชาติ มิใช่การสร้างเปลือกที่เป็นความสวยงาม ความสะดวกสบายขึ้นมาพอกพูนตัวเองให้แตกต่างจากธรรมชาติ เพราะเปลือกเหล่านั้นจะนำพามนุษย์ไปสู่หายนะในท้ายที่สุด

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า เรื่องสึนามิไม่ใช่ตัวบทที่มุ่งหมายจะสื่อถึงแนวคิดนิเวศน์สำนึกเป็นหลัก แต่เรื่องได้พยายามนำเสนอบางแง่มุมที่ทำให้มนุษย์ได้ขบคิดทบทวนตนเองและการกระทำของตนเองที่มีต่อธรรมชาติ มนุษย์ได้เห็นบทบาทของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือพืช ที่ครั้งหนึ่งมนุษย์เคยมองว่าสิ่งเหล่านี้มีสายพันธุ์ที่ต่ำกว่ามนุษย์ แต่ยามเกิดภัยพิบัติ พืชและสัตว์เหล่านี้ต่างหากที่สามารถอยู่รอดได้ ผิดกับมนุษย์ที่มีแต่ความสูญเสีย นอกจากนี้เรื่องสึนามิยังแสดงให้เห็นต้นตอของความสูญเสียมหาศาสตร์ของมนุษย์ว่ามาจากการรุกรานและกระทำกับธรรมชาติจนเกินพอดี มนุษย์บุกรุกธรรมชาติเพื่อสร้างแหล่งบันเทิง เชื้อมั่นในวิทยาการด้านสถาปัตยกรรมที่มั่นคงแข็งแรง เชื้อมั่นว่าความคิดของมนุษย์คือความเจริญที่สุดจนสามารถควบคุมธรรมชาติได้ แต่แท้จริงแล้วสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงเปลือกที่มนุษย์แสวงหามาห่อหุ้มร่างกาย ทำให้ธรรมชาติที่เคยดำรงอยู่ในตัวมนุษย์สูญเสียไปจนมนุษย์ไม่อาจเข้าใจธรรมชาติ ไม่อาจสื่อสารกับธรรมชาติ ผิดกับพืชและสัตว์ที่ยังมีวิถีชีวิตที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และเพราะเหตุนี้มนุษย์จึงเป็นสิ่งมีชีวิตเดียวที่ตายจากสึนามิมากที่สุด ความตายครั้งนี้จึงได้ให้บทเรียนสำคัญที่มนุษย์พึงตระหนักและทบทวนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งที่เรียกว่าความเจริญก้าวหน้าที่มนุษย์สร้างขึ้นมา

4.3 ความตายจากสึนามิกับบทบาทของเรื่องเล่าบาดแผล

ปัจจุบันมีการพูดถึงบาดแผลกันอย่างแพร่หลาย ทั้งบาดแผลที่เกิดจากประสบการณ์ เกิดจากเหตุการณ์ เกิดจากการกระทำ ความรุนแรงหรือการล่วงละเมิดทางเพศ หรือแม้แต่ประสบการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านทางสังคมอย่างไม่คาดฝัน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแบบทันทีทันใด โดยทั่วไปบาดแผลจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้ความเป็นตัวตนแตกกระจายหรือทำให้ความรู้สึกในแง่ของความมั่นคงปลอดภัยและความสุขของกลุ่มคนล่มสลาย (Alexander, 2012 : 6 - 7)

ในทางจิตวิทยาบาดแผลทางจิตเป็นอาการป่วยอย่างหนึ่ง เรียกว่า PTSD (Posttraumatic Stress Disorder) ซึ่งผู้ป่วยจะแสดงอาการวิตกกังวล หวาดกลัว ฝันร้าย ย้ำคิดย้ำทำ เศร้าซึม ฯลฯ พรอยด์ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบาดแผลทางจิตไว้ใน Beyond the Pleasure Principle ว่า บาดแผลทางจิตจะทำให้ประสบการณ์เรื่องเวลาไม่เป็นระบบ เกิดการแตกแยกของตัวตนและการรับรู้ต่อโลก บาดแผลทางจิตไม่ได้ชัดเจนและไม่ใช่เหตุการณ์ที่จะรักษาเยียวยาได้ แต่มันเป็นเหตุการณ์ที่ประสบอย่างไม่คาดฝัน รวดเร็วเกินกว่าจะรู้ตัว และตั้งนั้นมันจึงไม่ได้ดำรงอยู่ในจิตสำนึกจนกระทั่งมันถูกวนซ้ำแล้วซ้ำเล่าในรูปแบบฝันร้ายและการกระทำซ้ำๆ ของผู้ที่ผ่านเหตุการณ์บาดแผล กล่าวได้ว่า บาดแผลไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏชัดในเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงหรือเหตุการณ์ต้นตอที่เป็นชนวนบาดแผลของปัจเจกบุคคลในอดีต แต่บาดแผลจะอยู่ในรูปแบบของธรรมชาติที่ไม่ประสานกลมกลืน ที่ไม่อาจรู้แน่ใน ณ ขณะที่เหตุการณ์อันนำมาซึ่งบาดแผลนั้นเกิดขึ้น ทว่าบาดแผลจะกลับมาหลอกหลอนผู้รอดจากเหตุการณ์ในภายหลัง (Freud อ้างถึงใน Caruth, 1996 : 3 - 4)

แคที คารูธ (Caruth, 1996 : 2 - 6) นักทฤษฎีด้านบาดแผลเสนอความเห็นต่อยอดจากแนวคิดของพรอยด์ที่ยกตัวอย่างเรื่องราวของ Tancred ในมหากาพย์เรื่อง Gerusalemme Liberata ที่ได้สังหารคนรักซึ่งปลอมกายอยู่ในหมู่อัศวินฝ่ายศัตรู เมื่อฝังร่างเธอเสร็จ เขาก็ได้เดินทางไปยังป่าเวทมนตร์แห่งหนึ่ง อันเป็นที่ซึ่งทำให้เหล่านักรบครูเสดหวาดกลัว Tancred ได้ใช้ดาบของเขาฟาดฟันไปที่ต้นไม้สูงต้นหนึ่ง แต่ทว่าเลือดและเสียงร้องที่ออกมาจากต้นไม้กลับเป็นเสียงของคนรักของ Tancred รวากับเธอถูกจองจำอยู่ในต้นไม้และเขาก็ได้สร้างบาดแผลให้แก่เธออีกครั้ง พรอยด์ได้ตีความเสียงร้องโหยหวนของคนรักที่ดังออกมาจากต้นไม้ว่าเป็นอาการของบาดแผลที่อยู่ในใจของ Tancred ซึ่งมันไม่ได้ปรากฏในครั้งแรกที่เขาได้สังหารเธอ แต่มันกลับเป็นประสบการณ์ที่ตามมาทีหลังและหลอกหลอนเขา ซึ่งประสบการณ์เช่นนั้นก็คือประสบการณ์บาดแผลนั่นเอง แต่สำหรับคารูธ เธอมองเรื่องเล่านี้แตกต่างและเพิ่มเติมจากพรอยด์ กล่าวคือ คารูธมองว่าในประสบการณ์บาดแผล แต่ละประสบการณ์นอกจากสิ่งที่ปรากฏแล้วยังมีสิ่งซึ่งไม่ปรากฏ จจริงอยู่ที่เหตุการณ์บาดแผลไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีท่วงที แต่มันล่าช้าและเกิดตามมาทีหลังหลังจากที่ผู้ประสบเหตุการณ์ได้ผ่านเหตุการณ์นั้นมาแล้ว คารูธเห็นว่าบาดแผลไม่ได้เชื่อมโยงแต่เฉพาะความจริงเกี่ยวกับบาดแผลที่ถูกทำให้รู้ (known) แต่มันยังมีสิ่งที่ไม่รู้ (unknown) รวมอยู่ด้วยในพฤติกรรมและในภาษาที่ใช้ในการเล่าถึงบาดแผลนั้น สำหรับคารูธ เรื่องเล่าบาดแผลจะบ่งบอกถึงสิ่งซึ่งตามหลอกหลอนเหยื่อผู้ประสบเหตุการณ์บาดแผล สิ่งซึ่งไม่ใช่เพียงความจริงของเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่มันยังมีอีกความจริงของวิถีแห่งความรุนแรงที่ยังไม่ได้ถูกเปิดเผยให้รับรู้ได้ทั้งหมด

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าคารูธให้ความสำคัญกับสิ่งซึ่งไม่ปรากฏหรือสิ่งที่ยังไม่รู้มากกว่า เพราะความซับซ้อนของบาดแผลไม่ใช่เพียงแค่เปิดเผยความจริงเชิงประจักษ์ นอกจากนี้จากกรณีเรื่อง

เล่าของ Tancred ยังนำไปสู่แนวคิดเรื่องเสียงของคนอื่นที่ปรากฏในเรื่องเล่าบาดแผลด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในเรื่องเล่าบาดแผลของปัจเจกบุคคลนั้นไม่ได้เพียงสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในอดีตของตัวผู้ประสบเหตุการณ์เอง หากยังไปผูกพันอยู่กับเรื่องเล่าบาดแผลของคนอื่นด้วยเช่นกัน

สำหรับเหตุการณ์สึนามิเมื่อปี 2547 นับเป็นเหตุการณ์ที่สร้างบาดแผลทางความรู้สึกให้แก่ผู้คนจำนวนมาก งานวิจัยของคริสตี้ ฟรี (Kristi Free) รายงานเกี่ยวกับอาการ PTSD ที่เกิดขึ้นกับผู้ประสบเหตุสึนามิในแถบมหาสมุทรอินเดีย ในบทความเรื่อง *Psychological Aspects : The Psychological Impacts of 2004 Indian Ocean Tsunami* เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของสำนักงานบริการข้อมูลศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (Office of Arts & Sciences Information Services) แห่งมหาวิทยาลัย North Carolina at Chapel Hill งานชิ้นนี้เก็บข้อมูลจากหมู่บ้านชาวประมงชายฝั่งในแคว้น Tamil Nadu ประเทศอินเดีย ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าผู้คนในบริเวณดังกล่าวประสบกับอาการ PTSD ทั้งในผู้ใหญ่และเด็กโดยอาจแสดงออกมาในรูปของการเก็บตัว ฝันร้าย นอนไม่หลับ วิตกกังวล หลีกเลียงที่จะพูดถึงวันเกิดเหตุ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาการที่ต้องได้รับการเยียวยา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษามีส่วนสำคัญกับความรุนแรงของอาการหรือการบาดเจ็บทางอารมณ์ กล่าวคือผู้ที่การศึกษาน้อย มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะเป็นผู้ที่ป่วยทางใจได้ง่ายและรุนแรงกว่าผู้ที่มีการศึกษาและมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า นอกจากนี้บทความยังแสดงให้เห็นว่าศาสนามีบทบาทสำคัญมากขึ้นกว่าตอนก่อนเกิดสึนามิเนื่องจากผู้คนได้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ในส่วนที่เป็นเรื่องเล่าของประเทศไทยเอง นอกจากเรื่องเล่าเชิงสารคดีจำนวนมากแล้ว ยังปรากฏเรื่องเล่าบาดแผลในรูปแบบบันเทิงคดีเรื่องสั้น ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาศึกษาในกรอบของเรื่องเล่าบาดแผลใน 2 ประเด็นได้แก่ ความตายในสึนามิ : ความจริงที่(ไม่)ปรากฏ กับ “เสียงของคนอื่น” และเรื่องสั้น : กำลังใจถึงผู้ประสบภัย

4.3.1 ความตายในสึนามิ : ความจริงที่ไม่ปรากฏกับ “เสียงของคนอื่น”

เรื่องสั้นสึนามิจำนวนมากแสดงให้เห็นความตายและความเจ็บปวดจากประสบการณืบาดแผลสึนามิ ความรุนแรงของสึนามิไม่เพียงกระทำต่อสิ่งปลูกสร้าง บุคคลที่สูญหายจากสึนามิ หากยังรวมถึงบุคคลผู้รอดชีวิตและสูญเสียคนที่รักจากสึนามิอีกด้วย เรื่องสั้นที่เล่าถึงเหตุการณ์สึนามิจึงนำเสนอความจริงทั้งในระดับข้อเท็จจริงที่ปรากฏและความจริงของความรุนแรงจากเหตุการณ์สึนามิที่ไม่ได้ปรากฏอย่างตรงไปตรงมา เป็นความจริงที่ไม่อาจนำเสนอได้ ซึ่งความน่าสนใจของการนำเสนอสิ่ง

ที่ไม่อาจนำเสนอได้นี้คือการใช้บาดแผลนำเสนอบาดแผล นอกจากนี้ยังปรากฏความพยายามที่จะทำให้เห็น “เสียง” มากมายจากบาดแผลจากสึนามิอีกด้วย

1) บาดแผลจากสึนามิกับการนำเสนอความจริงที่ไม่ปรากฏ

เรื่องสั้นที่เล่าถึงสึนามิจำนวนหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงอาการทางจิตของผู้มีประสบการณ์บาดแผล นั่นคือการหมกมุ่น ย้ำคิดย้ำทำ ซึ่งปรากฏชัดเจนในเรื่อง “ชายโดดเดี่ยวผู้ยืนหันหลังให้คลื่นสึนามิ” ของจิรภัทร อังสุมาลี ซึ่งเล่าถึงแม่ผู้เผชิญกับอาการ PTSD หลังจากเสียลูกชายให้กับคลื่นยักษ์สึนามิ หลังจากนั้นตลอดสิบเดือนที่ผ่านไปแม่อีกก็เฝ้าแต่ขังตัวเองในห้องและชมวิดีโอ สึนามิซ้ำๆ

ภาพชายผู้โดดเดี่ยวเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง...และอีกหลายครั้ง

“ไม่เข้าใจจริงๆ” หญิงวัยกลางคนบ่น “ทำไมต้องตัดช่วงสำคัญทิ้งไป ทำไม [...]”

สิบเดือนหลังเกิดสึนามิ หญิงวัยกลางคนยังคนหมกมุ่นกับการดูภาพชายผู้โดดเดี่ยว คนนั้น เธอให้ลูกสาวบันทึกหนังสือเกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามิทุกเรื่องจากช่องเนชั่นแนล จีโอกราฟิกกับช่องดิสคัฟเวอร์ีเอาไว้ แต่มีเพียงภาพชายผู้โดดเดี่ยวบนหาดเท่านั้นที่ตริ้งเธอเอาไว้พร้อมคำถามมากมายในใจ

“แม่ไม่เบื่อบ้างเหรอ” ลูกสาววัยรุ่นถามขณะทรุดตัวลงนั่งบนโซฟาข้างๆ หญิงวัยกลางคนผู้เป็นแม่ “เห็นดูแต่ช่วงนี้มาเป็นเดือนแล้ว”

“แม่อยากรู้ว่าทำไมชายคนนั้นไม่วิ่งหนีคลื่น” ผู้เป็นแม่ยังคงจ้องภาพในจอโทรทัศน์ “เขายืนเฉยทำไม”

“ใครจะรู้คะ” เด็กสาวมองแม่ด้วยแววตากังวล “บางทีเขาคงตายแล้ว”

“เหมือนพี่แก” เสียงผู้เป็นแม่ขาดหายใจ น้ำตาเอ่อคลอดวงตากำลังจ้องภาพชายผู้โดดเดี่ยวคนนั้นในจอโทรทัศน์ “ลูกโตคงไม่ทรمانเหมือนชายคนนี้นะ”

[...]

“เรื่องผ่านไปแล้ว”

“แม้อย่างทำอะไรไม่ได้” เสียงผู้เป็นแม่สะอื้น “โด้งเพิ่งทำงานได้แค่สองปีเอง
ทำไมต้องเกิดเรื่องแบบนี้กับเราด้วยนะ”

“แม่” เด็กสาวสบตาผู้เป็นแม่ “ยังไงที่โด้งก็ไปแล้ว แม่ยังมีพ่อ มีหนูอยู่ พ่อ
เป็นห่วงแม่มาก”

“แม่ไม่เป็นไร ไม่ต้องห่วง” ผู้เป็นแม่จับมือลูกสาวแน่น “ให้เวลาแม่หน่อย”

“สิบเดือนแล้ว...” น้ำเสียงเด็กสาวสั่น “แม่มิ่ออกไปไหนเลย ซุกอยู่ใน
ห้องที่โด้ง แล้วนั่งดูสารคดีสีนามิซ้าซาก มิได้ช่วยให้อะไรดีขึ้นเลย”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 30 - 32)

จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นว่าเรื่องสั้นได้เปิดเผยให้เห็นความจริงที่เกี่ยวกับความ
โศกเศร้าสูญเสียของแม่ที่เสียลูกชายไปในเหตุการณ์สีนามิ แม่พยายามเฝ้ามองความรุนแรงของคลื่นที่
โถมใส่ชายคนหนึ่งจากด้านหลังซ้าแล้วซ้าเล่า จนจบเรื่องแม่มิ่ยังคงทำพฤติกรรมซ้าเดิมและกับคำถาม
เดิมว่าทำไมชายคนนั้นจึงมิ่วหนีคลื่นสีนามิ

พฤติกรรมของแม่แสดงให้เห็นการมิ่อาจซ้าผ่านความเจ็บปวดที่เกิดจากการ
สูญเสียลูกชายไปได้ การเสียลูกชายไปอย่างกระทันและมิ่อาจซ้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือบาดแผลลึก
ที่อยู่ในใจของแม่ การนำเสนอเรื่องราวด้วยการให้แม่เฝ้าดูวิดีโอสีนามิซ้าๆ อาจเป็นความพยายามที่จะ
เสนอความเจ็บปวดที่มิ่อาจนำเสนอหรือทำให้ปรากฏออกมาได้ เป็นความเจ็บปวดของผู้เสียชีวิตใน
เหตุการณ์สีนามิที่มิ่มีใครล่วงรู้เพราะทุกคนล่วงลับ ขณะเดียวกันก็เป็นความเจ็บปวดของผู้รอดชีวิต
ด้วย กล่าวคือ ผู้ที่รอดชีวิตเองก็ได้รับความกระทบกระเทือนทางความรู้สึกอย่างรุนแรงเพราะต้อง
สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักอย่างกะทันหันและพวกเขาต้องดำรงอยู่ต่อไปให้ได้ นี่คืความจริงที่เจ็บปวด
มิ่แพ้กัันอีกด้านของสีนามิ

การฉายซ้าภาพวิดีโอเหตุการณ์สีนามิจากสารคดีหลากหลายมิ่ต่างอะไรกับการ
ปรากฏตัวของเหตุการณ์บาดแผลที่ลอกหลอนผู้ประสบเหตุการณ์ซ้า แม่เลือกที่จะเยียวยาบาดแผล
ของตนเองด้วยการเฝ้าดูเหตุการณ์บาดแผลที่ผู้อื่นประสบ คำถามที่เกิดขึ้นจากการดูวิดีโอซ้าๆ และ
เกิดขึ้นตลอดเวลาคือ เพราะอะไรผู้ชายในวิดีโอจึงมิ่หนีสีนามิที่กำลังซ้าเข้ามา ความมิ่ซ้าใจในตัว
ชายคนดังกล่าวสะท้อนกลับเป็นเสียงความมิ่ซ้าใจของแม่เองที่ต้องสูญเสียลูกชายไปในเหตุการณ์
สีนามิ นอกจากนี้เรื่องยังแสดงให้เห็นว่านอกเหนือจากความจริงที่ปรากฏจากเหตุการณ์บาดแผลว่าแม่
ต้องทุกข์ทรมานจากการสูญเสียและกัซังตัวเองอยู่กักับความเจ็บปวดมิ่ต่างอะไรกับการมิ่ยอมออกมา

จากห้องของแม่แล้ว ยังมีอีกหนึ่งความเจ็บปวดที่เกิดจากการที่แม่ได้กระทำต่อครอบครัวที่เหลืออยู่ของเธอเอง เพราะเธอหมกมุ่นครุ่นคิดแต่บาดแผลที่เกิดกับตัวเองจนละเลยผู้คนที่อยู่รอบข้างเธอ

ชื่อเรื่อง “ชายโหดเดี่ยวผู้ยื่นหันหลังให้คลื่นสึนามิ” แสดงให้เห็นถึงภาวะของผู้ประสบเหตุการณ์บาดแผล พวกเขาโหดเดี่ยว ไม่มีใครเข้าใจความรู้สึกเหมือนดังที่ลูกสาวไม่เข้าใจแม่ และแม่ก็ไม่อาจอธิบายความรู้สึกของตนเองให้ลูกเข้าใจได้ คำว่า “ยื่นหันหลังให้คลื่นสึนามิ” บ่งบอกถึงการมีความทรงจำบาดแผลติดตาอยู่เบื้องหลัง เป็นทั้งเงาที่หลอกหลอนและเป็นความหวาดกลัวที่จะเผชิญหน้ากับมัน แม่แม่จะเฝ้าดูสารคดีสึนามิซ้ำๆ แต่ไม่ใช่เพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์สึนามิหรือชายหนุ่มในสารคดีที่ยื่นหันหลังให้กับคลื่นสึนามิ แต่เธอดูเพื่อพยายามที่จะเข้าใจบาดแผลของตัวเองและเยียวยาบาดแผลของตนเอง

ความน่าสนใจของเรื่องสั้นสึนามินอกจากเรื่องจะนำเสนอบาดแผลที่ผู้คนที่ต้องประสบจากเหตุการณ์สึนามิแล้ว ยังพบเรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์บาดแผลจากสึนามินำเสนอบาดแผลอื่นด้วย เช่นกันดังเช่นที่ปรากฏใน เรื่อง “คลื่น” ของวิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา ที่ใช้เหตุการณ์สึนามินำเสนอบาดแผลจากการสูญเสียสามีของหญิงชราคนหนึ่ง

เรื่องเล่าถึง “นาง” หญิงม่ายที่สามีตายไปทิ้งนางให้อยู่คนเดียว แม้สามีจะตายจากไปแล้ว แต่นางก็ยังคงรู้สึก ได้ยิน และเห็นพฤติกรรมของสามีนางบ่อยๆ นางยังทำกิจวัตรประจำวันที่สามีนางเคยชอบทำ คือ เปิดวิทยุ แม้ข่าวสารเรื่องราวในวิทยุจะเปลี่ยนไปจนนางไม่อาจเชื่อมโยงกับโลกภายนอกได้ แต่วิทยุก็ยังเป็นสัญลักษณ์เดียวที่เชื่อมนางกับอดีตได้

เรื่องไม่ได้บอกถึงสาเหตุการตายของสามีนาง แต่แสดงให้เห็นว่านางไม่อาจยอมรับถึงการจากไปของเขา ภาพของสามีนางจึงปรากฏขึ้นในชีวิตประจำวันของนางตลอดเวลา สามีเดินไปหลังบ้าน ตีหมาแก๊พ ออกไปข้างนอก รวากับความทรงจำในอดีตได้ตามหลอกหลอนนาง เรื่องได้แสดงให้เห็นว่านางต้องทนทรมานอยู่กับโลกใบใหม่ที่นางไม่เข้าใจและการยึดโยงความทรงจำเอาไว้ข้างรางเลือน

นางชอบฟังข่าวหกโมงเช้า จะว่าไปแล้วคนที่ชอบฟังจริงๆ คือสามีที่ตายไปแล้วของนางต่างหาก ตอนเขายังอยู่มักตื่นเข้ามาฟังข่าวกับเพลงเก่าๆ ขณะอาบน้ำ แต่งตัวไปทำงาน กระทั่งว่าเรือชุดแร่หยุดกิจการไป... คนประกาศข่าวในตอนนั้นตายไปแล้ว สามีของนางก็ตายแล้ว รายการวิทยุแบบเดิมก็ตายไปแล้ว มันยังมีข่าวในตอนเช้า แต่ไม่มีเพลงเก่า มีแต่เพลงที่นางไม่รู้จัก แต่นางยังคงตื่นมาเปิดวิทยุในตอนเช้าทุกวัน มันเป็นความเคยชินของนางไปแล้ว นางนึกไม่ออกหรือกว่าเนื้อข่าว

เหล่านั้นว่าอะไร ยิ่งช่วงหลังๆ มานี้นางไม่เข้าใจกระทั่งคำบางคำในข่าวด้วยซ้ำ [...] สถานีวิทยุคุดขึ้นมากมายในยุคหลังมานี้ [...] นางความหาไปอย่างมีติดบอด จนกระทั่ง เจอเสียงนุ้มที่นางคุ้นหูที่สุดจึงปล่อยไว้ ราวกับจะความหาคลื่นวิทยุจากอดีตจาก เสียงที่ยังหลงเหลือค้างอวลอยู่ในอากาศรอบๆ [...]

(วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศ์, 2551 : 21)

สิ่งที่ประสบและเป็นปัญหาของนางก็คือ การหลงติดอยู่ในโลกใบเก่า โลกที่มีสามีของนาง ซึ่งเป็นโลกตั้งแต่ภูเก็ดยังมีเรือซูดแร่อันเป็นยุครุ่งเรืองของภูเก็ท แต่มาบัดนี้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นอดีตที่ตายจากนางไปแล้ว ทั้งเรือซูดแร่ ทั้งเพลงเก่า และแม้แต่สามีของนาง การกระทำของนางในทุกวันนี้ก็คือการพยายามไล่ความเก่าของอดีตโดยไม่ยอมไปไหน การจากไปของสามีของนางเป็นความสะเทือนใจที่สร้างบาดแผลที่ไม่อาจยอมรับได้ให้แก่ นางตั้งเขากลับมาทุกครั้งด้วยความทรงจำของนาง การตายของสามีคือการจากพรากอันเจ็บปวดที่นางไม่อาจรับได้ เพราะมันคือการยอมรับว่านางถูกทิ้งให้อยู่ในโลกแปลกหน้า

การที่นางเห็นสามีเคลื่อนไหวและรู้สึกเหมือนเขายังอยู่กับนางแสดงให้เห็นว่านางมีอาการทางจิตที่เห็นภาพหลอน ยิ่งไปกว่านั้นนางยังครุ่นคิดถึงการตาย ซึ่งเป็นลักษณะของอาการโรค PTSD ที่คนไข้ที่ประสบเหตุการณ์บาดแผลจะย้ำคิดย้ำทำ หมกมุ่น และฆ่าตัวตายได้

แล้วนางก็ครุ่นคิดถึงความตาย นางคิดถึงสิ่งเหล่านี้บ่อยครั้งขึ้นหลังจากสามีนางตายลง [...] บางครั้งในเวลาที่น่าอยู่เพียงลำพัง สวมชุดผ้าดิบเนื้อสากระคาย นางใคร่คิดตายไปด้วย นางอาจมีชีวิตรอนานเกินไป อาจมีชีวิตรอยู่กับเขานานเกินไป มันทำให้นางทนไม่ได้ที่จะต้องใช้ชีวิตที่เหลือตามลำพัง [...]

(วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศ์, 2551 : 27)

อาการทางจิตและอาการทางกายที่เกิดขึ้นของนางบ่งบอกถึงบาดแผลที่เกิดจากการตายของสามี เป็นความหวาดกลัวของนางที่จะต้องอยู่ในโลกที่เปลี่ยนไปอย่างลำพัง นางสร้างเขาขึ้นมาจากความทรงจำเพื่อปฏิเสธการตายของเขาแม้ที่จริงนางจะรู้ว่าเขาได้ตายจากนางไปแล้วพร้อมๆ กับอดีตที่นางคุ้นเคย

เหตุการณ์สึนามิถูกผู้ร้อยประสานสลับเข้ามากับเรื่องซึ่งดำเนินโดยความคิดของหญิงชราเป็นหลัก น้องสาวและลูกชายของนางโทรมาบอกข่าวและถามถึงนางด้วยความเป็นห่วงตลอดเวลา และนี่เป็นครั้งแรกที่นางดึงตัวเองออกจากความตายของสามี และตระหนักดีว่ามีการสูญเสียและมีความตายที่มากมายกว่าที่นางประสบ

นางนึกสงสัยว่าเป็นไปได้ไหมที่คลื่นยักษ์จะโถมซัดเข้ามาในเมือง กวาดต้อนทุกสรรพชีวิตให้ล่มสลายลงในพริบตา อารยธรรมหลายร้อยปีที่ใครๆ ต่างภูมิใจเพียงชั่วแม่ธรรมชาติพลิกฝ่ามือเดี๋ยวก็สาบสูญเลือนลับราวกับไม่เคยปรากฏมาก่อน ในเวลานี้นางรู้อย่างลึกซึ้งว่าที่แท่นางตัวเล็กนิดเดียว สามีที่ตายไปของนางก็เช่นกัน ไม่ใช่ว่าร่างเขาเล็กลงหลังจากวิญญานหลุดลอย แต่ความโศกเศร้าเสียใจของนางกลับทำให้เขายิ่งใหญ่ขึ้น มันราวกับว่าเขาคือจักรวาล และนางหมุนรอบตัวเขา แต่ที่จริงเขาก็เป็นเพียงคนตัวเล็ก ที่พอคลื่นซัดมาก็กวาดกลืนหายไปในห้องทะเล [...]

(วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา, 2551 : 28)

การซัดมาของคลื่นสึนามิและการรับรู้ข่าวสารสึนามิจากทั้งวิทยุและโทรทัศน์ของนางทำให้นางได้เห็นความตายของคนอื่น และได้ทำความเข้าใจความตายของสามีซึ่งเป็นแผลในใจของนาง นางได้ตระหนักว่าการสูญเสียสามีไม่ได้ทำให้โลกกลมกลาย มันยังมีสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น มีความตายของคนอื่นอีกจำนวนมากที่เกิดจากสึนามิ ซึ่งยิ่งใหญ่มากกว่าสิ่งที่นางประสบอยู่

เรื่องใช้การตายจากสึนามิเพื่อเตือนสติหรือดึงนางออกจากการหมกมุ่นครุ่นคิดถึงความโศกเศร้าจากการสูญเสียสามี การตายจากสึนามิทำให้นางได้เปรียบเทียบเรื่องราวของตัวเองกับเรื่องราวของคนอื่น นางได้ตระหนักว่าความยิ่งใหญ่ของการตายของสามีนางเป็นแค่ในใจของนางเท่านั้น มันไม่ได้ถึงขั้นจะทำให้โลกต้องหยุดหมุนเหมือนที่นางต้องการด้วยการตั้งรังเธอออกมาจากความทรงจำ ในขณะที่ความตายของสึนามินั้นมหาศาลมากกว่านั้น กล่าวได้ว่าความตายจากสึนามิ ทำให้นางได้เรียนรู้และทำให้นางได้ทำความเข้าใจกับบาดแผลในใจของนางเอง

อย่างไรก็ตามแม้ดูเหมือนสึนามิจะได้ปลดปล่อยนางจากความตายของสามี แต่นางก็ยังคงเลือกที่จะไม่หนีสึนามิ “พวกสูไปตะ จี้ไม่ไป ถ้าคลื่นมากก็ให้มันพาไปเลย” (วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา, 2551 : 28) เป็นคำตอบที่นางให้แก่ น้องสาว เหตุผลของการไม่หนีของนางครั้งนี้ไม่ใช่เพราะความโศกเศร้าเจ็บปวดที่เสียสามีไปจนไม่ยอมมีชีวิตอยู่ต่อดังที่นางเคยรู้สึก แต่เป็นเพราะนางไม่ยอมอยู่ใน

โลกที่แปลกหน้าต่อนางอีกต่อไป เป็นโลกใบใหม่ที่นางไม่คุ้นเคย และโลกใบเก่าที่นางรักและโหยหาได้จากนางไปแล้ว

[...] นางหลับไปในแดดบ่าย ที่เคลื่อนคล้อยช้าๆ ไปบนร่างกายที่ยาวนของนาง รู้สึกคล้ายสัมผัสอุ่นของสามีที่ตายไปแล้ว โอบกอดนางเพื่ออำลา ความฝันไหลล่องเลื่อนลอยไปสู่เมืองภูเก็ทที่เคยอยู่ในสายตานาง เมืองภูเก็ทอันเก่าก่อน เมืองที่นางรู้จัก รัก และไม่ได้ดำรงอยู่เช่นนั้นแล้ว

(วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา, 2551 : 29)

ความไม่ยอมมีชีวิตอยู่ต่อของนางเป็นความเจ็บปวดจากการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย นางกลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่ตกค้างจากยุคเก่า การตระหนักแน่แก่ใจว่าสามีที่นางรักได้ตายไปแล้วจริงๆ และกำลังจะตายจากการหลอกหลอนในใจนางไปอย่างถาวรยิ่งทำให้นางรู้สึกโดดเดี่ยวและอ้างว้าง เพราะนั่นเป็นเครื่องยืนยันว่าอดีตที่นางยึดโยงอยู่ทั้งหมดกำลังจะหายไป และ “นางจะกลายเป็นเพียงหญิงม่ายวัยชราที่เศร้าสร้อย คนหนุ่มสาวบางคนอาจสงสารนาง อยากช่วยเหลือมันนี่ แต่ก็เท่านั้น พวกเขาแค่สงสารหญิงชราผู้โดดเดี่ยวเดียวดาย นั่นจะเป็นวิธีที่นางถูกจดจำหลังจากนางตายไป ” (วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา, 2551 : 27 – 28) ด้วยเหตุนี้ นางจึงอยากเลือกที่จะตายในสันนามมากกว่าอยู่ท่ามกลางโลกใหม่ที่ไม่น่าคุ้นเคยและมองนางเป็นเพียงแค่สิ่งตกค้างจากอดีตที่น่าสงสาร

เหตุการณ์สันนามในเรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้แสดงความเป็นบาดแผลในตัวของมันเอง ซึ่งแตกต่างกับเรื่อง “ชายโดดเดี่ยวผู้ยืนหันหลังให้คลื่นสันนาม” แต่ในเรื่อง “คลื่น” ความตายจากสันนามได้ทำหน้าที่ซบแน่นและทำความเข้าใจบาดแผลจากการสูญเสียสามีซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้าการเกิดสันนาม เรื่องได้ใช้การเกิดสันนามทำให้ตัวละครยอมรับและเผชิญหน้ากับความสูญเสียของตัวเอง การปรารถนาที่จะตายไปพร้อมคลื่นยักษ์ของตัวละครในตอนท้ายเรื่องไม่ใช่ความรู้สึกอยากตายจากอาการ PTSD เหมือนที่ปรากฏในตอนกลางเรื่อง เรื่องสั้นนี้ให้เห็นว่านางปลดปล่อยตัวเองจากความเจ็บปวดและจากบาดแผลด้วยการรู้สึกเหมือนว่าสามีนางได้อำลาจากนางไปแล้ว การไม่หนีและยอมให้คลื่นสันนามพัดพานางไปนั้นคือการยอมรับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่นางปฏิเสธตลอดมา

จากที่กล่าวมาสันนามในเรื่อง “คลื่น” จึงถูกใช้เพื่อนำเสนอบาดแผลที่แสดงออกมาไม่ได้แต่ปรากฏในใจของนาง บาดแผลจากการสูญเสียสามีจนทำให้เธอเคยคิดอยากตายตามเขา และยังมีภาพหลอนของเขายู่ออบกายของเธอ ความจริงที่ไม่อาจนำเสนอได้ในตัวบาดแผลของนางเองก็คือความจริงที่ว่าความเจ็บปวดที่แท้จริงของนางไม่ได้อยู่ที่การสูญเสียสามี แต่อยู่ที่การไม่อาจมีชีวิตอยู่

ได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไป สามคือโยงโยสุดท้ายจากอดีตที่ทำให้ชีวิตของนางยังคงดำรงอยู่ในความคุ้นเคย แต่เมื่อสินามิเข้ามา สินามิได้พัดพาเอาสามและอดีตของเธอจากไป นางจึงตระหนักแน่แท้ใจแล้วว่านางกำลังโดดเดี่ยวในยุคสมัยที่ไม่เหมือนกับยุคของนางอีกต่อไป

2) “เสียงของคนอื่น” ในบาดแผลจากสินามิ

ดังกล่าวมาแล้วว่าในการปรากฏของบาดแผลจะไม่ได้มีเพียงส่วนที่เป็นเสียงของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ในบาดแผลสามารถสื่อเสียงของคนอื่นได้อีกด้วย ซึ่งในเรื่องสั้นสินามิก็ได้ปรากฏ “เสียงของคนอื่น” ออกมาอย่างเป็นรูปธรรม หมายถึงเสียงของผู้ประสบและเผชิญหน้ากับบาดแผลเดียวกัน ดังปรากฏในเรื่อง “น้ำตาเทียน” ของจิรภัทร อังศุมาลี

“น้ำตาเทียน” เป็นเรื่องของจ๊อนที่สูญเสียหญิงคนรักให้กับสินามิ เขาได้ไปเป็นอาสาสมัครช่วยผู้ประสบภัยสินามิ เมื่อกลับจากภูเก็ตเขาได้เขียนภาพภาพหนึ่งขึ้นมา เป็นภาพของน้ำตาเทียนที่ซ้อนทับกันหลายชั้นและยังมีดวงตาของผู้คนจำนวนมากปรากฏในภาพซึ่งยังเขียนไม่เสร็จ เพราะจ๊อนได้ฆ่าตัวตายเสียก่อน เขาทิ้งรูปภาพที่วาดไม่เสร็จ กระดาษประกาศคนหาย พร้อมจดหมายไว้ให้สันต์เพื่อนรักหนึ่งฉบับ

หลังงานศพแก้วไม่รู้ทำอะไร เลยเข้าไปร่วมกับกลุ่มอาสาเพื่อหาศพที่หาย ยิ่งผ่านไปหลายวัน แค่มึงเอานิ้วเข้าไปจิ้ม เนื้อศพก็ละลายไหลเอิ้มเลย กลืนไม่ต้องพูด ถึง ตัดจมูกมึงไปอีกเป็นเดือน ตอนกูตัดสินใจ (รอยขีดฆ่าด้วยเส้นหนักๆจนกระดาษขาด) จมูกยังมีกลิ่นศพอยู่เลย

[...]

กูเขียนภาพให้เสร็จไม่ได้ ยิ่งงูก็เขียนไม่เสร็จ (ลายมือประโยคนี่แทบอ่านไม่ออก) ไม่เสร็จ กลิ่นเหม็นแรงมาก โดยเฉพาะตอนกูเพ็ลีย กูอยากหลับ เหนื่อย กูต้องทำ กูต้องทำแน่ๆ

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 52)

ข้อความในจดหมายของจ๊อนบอกให้รู้ว่าเขาได้ไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับผู้ประสบภัยจากสินามิ ได้ไปพบเห็นสภาพหลังเกิดสินามิ และมันเป็นสิ่งที่หลอกหลอนเขา จ๊อนพยายามเขียนภาพ

น้ำตาเทียนของเขาให้เสร็จแต่เขาไม่สามารถทำเสร็จได้ ความตายจากสึนามิได้ตามหลอกหลอนเขา และเขาก็อ่อนแอเกินกว่าจะต้านทานความเศร้ามหาศาลนี้ได้

สิ่งที่เกิดขึ้นกับจ็อนคืออาการบาดเจ็บทางจิตที่เรียกว่า PTSD เป็นสภาพจิตใจที่ได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงจากการสูญเสียคนรักและการเผชิญหน้ากับความตายของผู้คนจำนวนมาก ส่งผลให้จ็อนเก็บสิ่งที่พบเจอมาคิดวนเวียนซ้ำๆ กลายเป็นกลิ่นของศพที่ติดจมูกอยู่ตลอดเวลา หมกมุ่นกับการจะวาดภาพน้ำตาเทียนให้เสร็จ ซึ่งดวงตาที่ปรากฏในน้ำตาเทียนเหล่านั้นคือดวงตาจากภาพผู้สูญหายในเหตุการณ์สึนามิ และเมื่อประสบปัญหาทางจิตอย่างหนักหน่วงเข้า จ็อนจึงเลือกที่จะปลิดชีวิตตนเอง เพราะเขาไม่อาจทนอยู่กับความโศกเศร้าที่ตามหลอกหลอนเขาได้

ในแง่หนึ่งเรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงถึงการพ่ายแพ้ต่อประสบการณ์บาดเจ็บของจ็อน ซึ่งเป็นประสบการณ์ของปัจเจก แต่ในอีกด้านหนึ่งการที่จ็อนวาดภาพน้ำตาเทียนซึ่งประกอบด้วยดวงตาของผู้สูญหายจากเหตุการณ์สึนามิที่จ็อนรวบรวมประกาศเหล่านั้นมา ก็เป็นพื้นที่ที่แสดงถึงเสียงของผู้ประสบชะตากรรมจากสึนามิคนอื่นๆ ที่ส่งผ่านความปวดร้าวมาสู่เขา ภาพประกาศคนหายทั้งหมดเป็นภาพหน้าตรงที่ผู้สูญหายทุกคนมองออกมาหาผู้คนที่พบเห็น พวกเขาเหล่านั้นที่ครั้งหนึ่งเคยมีชีวิต แต่เมื่อเกิดสึนามิ คนสูญหายมากมายและประกาศมากมายถูกติดไว้ทั่วมืองภูเก็ต ภาพประกาศตามหาผู้สูญหายจากสึนามิจึงบรรจุไว้ทั้งความหวังว่าจะพบผู้สูญหาย ความสูญเสียที่แน่นอนว่าคนเหล่านั้นจำนวนมากไม่อาจค้นพบ ความเจ็บปวดและความโศกเศร้าของผู้ที่สูญเสียญาติมิตรและคนรักทุกคนรวมอยู่ในภาพเหล่านี้ และมันได้ส่งเสียงที่มากกว่าความทุกข์ทรมานใจจากการเสียคนรักไปของจ็อนเอง ซึ่งในที่สุดเสียงที่ฆ่าจ็อนไม่ใช่เสียงจากบาดเจ็บของเขาเอง แต่เป็นเสียงของคนอื่นที่ท่วมท้นอยู่ในหัวจ็อนและอยู่ในภาพที่จ็อนวาด

เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้ทำให้เสียงของคนอื่นที่ปรากฏในเรื่องเล่าบาดเจ็บออกมาเป็นรูปธรรมผ่านรูปวาดน้ำตาเทียนและดวงตانب่อยในประกาศคนหาย การพบเห็นและเป็นส่วนหนึ่งของการตายจำนวนมากจากเหตุการณ์สึนามิส่งผลให้ตัวละครได้รับความกระทบกระเทือนจิตใจอย่างรุนแรง เป็นความโศกเศร้าที่ไม่อาจปลดปล่อยหรือลบล้างได้ ตัวละครได้พยายามถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองบอกเล่าแก่เพื่อนและผ่านภาพวาด ซึ่งภาพนั้นไม่เพียงบรรจุไว้ด้วยความโศกเศร้าของเขา แต่ยังเป็นความโศกเศร้าและความเจ็บปวดของผู้อื่นไปด้วยพร้อมกัน ผู้อ่านจึงได้รับรู้เสียงของคนอื่นผ่านเรื่องราวบาดเจ็บของตัวละคร

4.3.2 เรื่องสั้นสึนามิ : กำลังใจถึงผู้ประสบภัย

เรื่องสั้นสึนามินำเสนอบาดแผลจากสึนามิในรูปแบบของเรื่องแต่ง และผู้เขียนเรื่องสั้นในกลุ่มข้อมูลที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาเป็นหลัก 2 เล่ม คือ *เปลือก* ของจิรภัทร อังศุมาลี และ *ธรรมชาติของการตาย* ของกลุ่มวรรณกรรมกุเก็จ เป็นผู้เขียนที่อยู่ใกล้ชิดพื้นที่ที่ประสบกับความสูญเสียจากสึนามิ การใช้วรรณกรรมถ่ายทอดเรื่องราวจากสึนามิจึงเป็นมุมมองจากคนใน และด้วยช่วงเวลาตีพิมพ์ที่ใกล้กับช่วงเกิดเหตุสึนามิ จึงพบว่าเรื่องสั้นสึนามิหลายเรื่องเสนอแนวคิดให้ความหวังและให้กำลังใจผู้ประสบภัยโดยผ่านการสร้างตัวละครที่เข้มแข็งสามารถหยัดเยียนสู่กับความสูญเสียได้อย่างกล้าหาญ นับเป็นการทบทวนต่อบทบาทและการกระทำของมนุษย์โดยแท้ ดังปรากฏในเรื่อง “ไอ้ขาว” และ “แสงเทียนในหลุมทราย”

“ไอ้ขาว” เป็นเรื่องที่เสนอวิธีการรับมือกับบาดแผลจากสึนามิด้วยการต่อสู้ เห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในเรื่องตัวละครที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิมีทั้งคน สัตว์ และธรรมชาติ คนคือครอบครัวของตาเทียนที่แม่ไม่เสียใครไปในเหตุการณ์สึนามิแต่ก็ต้องซ่อมแซมบ้านบ่อน้ำ ที่ทำอย่างไรก็ไม่มิน้ำจืดจากบ่อ จึงต้องซื้อน้ำกิน สัตว์ในเรื่องได้แก่ ไอ้ขาว หมาที่หลงหายไปหลังเหตุการณ์สึนามิและกลับมาอย่างซึ่มเศร้าสองเดือนหลังจากนั้น และพิราบเป่ที่ผ่านเหตุการณ์สึนามิมาเหมือนกัน แต่พิราบเป่กลับพยายามดิ้นรนเพื่อจะใช้ชีวิตให้รอด ตรงข้ามกับไอ้ขาวที่อยู่อย่างท้อแท้ซังกะตาย ส่วนธรรมชาติคือภาพเปรียบของต้นहुกวางที่ยืนต้นเฉาได้กับทิวซึ่มและโกสนที่รอดชีวิตทั้งที่ต้นไม้ทั้งหมดได้รับผลกระทบของสึนามิเหมือนกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“สึนามิทำให้มันซาเป” เด็กชายพูดพร้อมพยักหน้า มือลูบสันหลังไอ้ขาว ย้ายไปลูบตรงหัว จากนั้นก้มหน้าลงไปพูดข้างหูไอ้ขาว “แล้วสึนามิทำให้มันไม่ใช่ไอ้ขาวตัวเดิม”

ตาเทียนพยักหน้า มองหลานชายกับไอ้ขาว “มึงยังเหมือนเดิมมัย”

“เหมือนเดิม” เด็กชายเงยหน้ายืนยัน “ก็แค่น้ำเลขึ้นมาเต็มบ้านเอง”

“บ้านพังไปหมด มีคนตายหลายคน มีคนหายด้วย จะเหมือนเดิมได้ยังไง”

ตาเทียนแก้งถาม

เด็กชายก้มหน้านิ่ง มือยังลูบหัวไอ้ขาว แล้วเงยหน้ามองผู้เป็นตา “บ้านพังก็สร้างใหม่ คนตายไม่ใช่ตา ไม่ใช่พ่อกับแม่ คนหายเดี๋ยวกก็กลับมาเหมือนไอ้ขาว”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 61)

จากบทสนทนาระหว่างตากับหลานจะเห็นว่าแม่สีนามิจะสร้างความสูญเสียและเปลี่ยนให้ทุกสิ่งไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป แต่ชีวิตหลังการเผชิญหน้ากับความสูญเสียจากสีนามิก็สามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยความรักจากครอบครัว จากความอดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จะเห็นว่าวิถีคิดวิถีมองปัญหาของเด็กชายที่รับรู้วสีนามิทำให้หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป แต่เขาก็เลือกที่จะคิดว่าตัวเขาไม่เปลี่ยน สำหรับเขาสีนามิก็เป็นแค่เงาที่ขึ้นมากกว่าผู้คนและสิ่งของให้หายไป แต่ตราบไคที่เรายังเหลือคนที่รัก เหลือที่ให้ทำกิน ให้สร้างบ้าน เหลือชีวิตให้ต่อสู้ ตราบนั้นเราก็ไม่จำเป็นต้องพ่ายแพ้ให้กับสีนามิ ซึ่งเรื่องก็ได้สร้างภาพคู่ขนานของผู้ไม่ยอมแพ้ต่อชะตากรรมผ่านตัวละครพิราบเป้ด้วยเช่นกัน

“ตา...ไ้ไปมาแล้ว” เด็กชายชี้ไปยังนกพิราบขาวาพิการงอดีตลำตัวตลอดกำลังกระโดดตรงไปยังจานใส่อาหารนกดตรงข้ามแนวต้นโกสนไม่ห่างจากชานหน้าบ้านมากนัก

“มีงใส่อาหารเตรียมไว้หรือเปล่า” ตาเทียนถามหลานชาย

“ใส่ตั้งแต่เข้ามิดแล้ว” เด็กชายตอบเสียงดัง ไ้ขาวนอนตรงชานบ้านเงยหน้ามองเด็กชาย แล้วซุกหน้าลงระหว่างขาอีกครั้ง

นกพิราบขาเป้จิกอาหารในจานอย่างรวดเร็ว ขาพิการงอดีตลำตัวโยกไปข้างหน้าทุกครั้งเมื่อขยับตัว มันก้มหน้าใช้จะงอยปากจิกอาหารนกด รวดเดียวไม่เงยหน้ามองอะไรทั้งสิ้น จนกระทั่งอิม ขาซ้ายรับน้ำหนักตัวจะขยับร่างเพื่อหันไปทางทะเล ปีกกางออกไม่มากเพื่อให้ร่างกายสมดุล ยืนนิ่งๆ หันหัวไปมาสักครู่ จากนั้นกระพือปีกบินหายไปทางแหลมพรหมเทพเหมือนทุกเช้า”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 61)

ภาพบรรยายละเอียดถึงความพยายามที่จะมีชีวิตรอดของนกพิราบเป้ มันยอมบินจากฝูงมาไกลเพื่อกินอาหารที่ตาเทียนและหลานชายเตรียมให้ เนื่องจากหากมันอยู่ในฝูง “มันคงแย่งจิกเศษอาหารไม่ทัน เลยเข้ามาถึงบ้านเรา” (จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 61) แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปของพิราบเป้ ไม่ว่าสภาพร่างกายของมันจะพร่อง จะสูญเสียจากสีนามิแค่ไหนก็ตาม ตรงข้ามกับไ้ขาวที่กลับมาอย่างสภาพร่างกายปกติหลังสีนามิ แต่ชีวิตชีวาของมัน

หายไป “มันไม่เล่นแล้ว [...] ตั้งแต่ไอ้ข้าวกลับมา มันเดินออกไปนั่งมองเลตรงหน้าหาดทรายทุกเช้า พอกลับมาก็เอาแต่นอนอย่างเดียว” (จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 56) หากพิจารณาสัตว์ทั้งสองในฐานะสัญลักษณ์ ไอ้เป้ก็เป็นตัวแทนของคนที่ผ่านมาเหตุการณ์สึนามิและไม่ยอมแพ้ แม้บาดแผลทางกายจะสาหัส แต่ก็ยังไม่ยอมจำนนต่อชะตากรรม ไม่ต่างจากครอบครัวตาเทียนที่เฝ้าชุดน้ำจากบ่อทรายที่ไม่ให้น้ำ ส่วนไอ้ข้าวเป็นตัวแทนของคนที่ผ่านมาเหตุการณ์สึนามิแล้วไม่อาจถอนตัวเองออกมาจากบาดแผลทางใจได้ จึงปล่อยให้บาดแผลครอบงำจิตใจและตัวตน จนไม่มีกำลังใจในการใช้ชีวิต ซึ่งสุดท้ายไอ้ข้าวก็ถูกรถขยะที่วิ่งลงเขาด้วยความเร็วชนตายอยู่ริมถนนอย่างไม่มีค่า

เรื่องสั้นเรื่องนี้มุ่งเสนอแนวคิดเรื่องความอดทนต่ออุปสรรคและโชคชะตา บาดแผลทางกายอาจไม่สามารถเยียวยาให้ฟื้นคืนได้เหมือนขาของไอ้เป้และบ่อทรายที่ไม่ให้น้ำอีกต่อไป แต่คนที่สูญเสียก็สามารถหัดยืนมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและความเอื้ออาทรเหมือนที่ไอ้เป้บินไกลมากินอาหารเพื่อมีชีวิตอยู่ทุกเช้า และเหมือนที่ตาเทียนให้อาหารไอ้เป้ทุกวันด้วยความเอื้ออาทร การเสนอแนวคิดดังกล่าวเป็นการให้ความหวังและให้กำลังใจคนที่ประสบภัยสึนามิและเฝ้าคิดถึงแต่ความสูญเสียของตน เรื่องสั้นได้พยายามทำหน้าที่สร้างภาพแทนมนุษย์ผู้เข้มแข็งไม่ยอมแพ้ต่อชะตากรรมให้แก่ผู้ผ่านเหตุการณ์สึนามิ เพื่อต่อสู้กับสภาพความพังทลายเสียหายของสิ่งของและผู้คนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมากจากสึนามิ

“แสงเทียนในหลุมทราย” เป็นอีกเรื่องที่น่าสนใจของเรื่องราวของผู้รอดชีวิตที่สูญเสียญาติและคนรักให้กับสึนามิ เป็นเรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายในรวมเรื่องสั้นชุด *เปลือก* ของจิรภัทร อังศุมาลี ซึ่งได้นำตัวละครจากเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆ ในเล่มมารวมตัวกันเพื่อแสดงให้เห็นว่าทุกคนสามารถก้าวข้ามผ่านบาดแผลจากสึนามิมาได้

ตรงปลายคลื่นซบหาดไม่ห่างจากแสงเทียนในหลุมทรายมากนัก โผน...ชายวัยห้าสิบหกไม่ได้เปลือยร่างท่อนบนอย่างเคย ก้าวลุยปลายคลื่นลงสู่ทะเล ในมือถือถุงพลาสติกก้อนข้างใหญ่ ลักษณะถึงโป่งพองค่อนข้างกลม มือจับปากถึงแน่น ภายในถุงตั้งแต่ปากถุงถึงผิวน้ำเค็ม เป็นพื้นที่ว่างเปล่าสำหรับอัดอากาศให้ปลายทรายสองตัวว่ายวนในน้ำได้หายใจ

[...]

“กูเพิ่งได้มาตอนหัวรุ่งนี่เอง” โผนพึมพำกับตัวเอง สลัดถุงพลาสติกข้างตัว “ถึงปลาทรายจะมาช้ากว่าทุกปี แต่พวกมันก็มา

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 103 – 104)

โผนในเรื่องสั้นเรื่องนี้คือตัวละครตัวเดียวกับโผนในเรื่อง “ไม่มีปลาทรายหน้าหาด” ซึ่งที่ผ่านมาหลังเกิดสึนามิโผนพยายามหาปลาทรายแต่ก็ไม่เคยจับมันได้เลยสักครั้ง จนถึงวันที่สึนามิผ่านไปครบหนึ่งปี โผนก็บรรลุในความพยายามของเขา เขาจับปลาทรายได้สองตัว และเขาก็ได้นำมันมาปล่อยหน้าหาดในวันครบรอบหนึ่งปีสึนามิ การหาปลาทรายได้กับการปล่อยปลาทรายของโผนแสดงถึงความหวัง กล่าวคือ แม้จะรู้ว่าไม่มีปลาทรายหน้าหาดอีกเลยหลังสึนามิ แต่โผนก็ยังคงออกหาปลาทรายทุกวัน ด้วยความหวังว่าปลาทรายหรือความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลจะกลับมาเหมือนเดิม และความหวังของโผนก็เป็นจริงเมื่อเขาจับปลาทรายได้สองตัว แต่การกระทำของโผนที่เลือกปล่อยปลาทรายสองตัวคืนสู่ท้องทะเลยิ่งเป็นการแสดงความหวังในขั้นที่สอง นั่นคือความหวังที่จะให้ปลาทรายสองตัวนี้คืนระบบนิเวศน์สู่ทะเล คืนชีวิตให้กับชายฝั่งที่ถูกทำลาย ในทางหนึ่งโผนได้เป็นฝ่ายเยียวยาธรรมชาติด้วยความหวังว่าสักวันหนึ่งธรรมชาติจะกลับคืนมีชีวิตดังเดิม เช่นกันกับมนุษย์ที่ถ้าไม่หมดหวัง เรื่อย่อมจะพบความสำเร็จ เหมือนที่โผนพบปลาทรายหน้าหาด เพราะโชคชะตาไม่ได้ลิขิตให้มนุษย์สิ้นหวังเกินไป สำหรับคนที่อดทนแล้ว ความหวังจะยังมีอยู่เสมอ

เรื่องสั้น “แสงเทียนในหลุมทราย” ไม่เพียงแสดงให้เห็นภาพของผู้ผ่านเหตุการณ์สึนามิที่อดทนและมีความหวังเท่านั้น หากยังนำเสนอความเข้าใจซึ่งกันและกันที่จะสามารถนำพาผู้คนที่ประสบกับความสูญเสียจากสึนามิให้ผ่านพ้นจากเหตุการณ์เลวร้ายดังกล่าวได้ ดังจะเห็นจากการที่เรื่องได้ปล่อยตัวละครทุกตัวที่ปรากฏในเรื่องสั้นอื่นๆ ให้เข้ามาพบ ทักทาย และส่งยิ้มให้กันอย่างเข้าใจในเรื่องสั้น “แสงเทียนในหลุมทราย”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“คุณเผากรดาศให้ใครคะ” หญิงสาวร่างเล็กถาม

“เพื่อนรักของผม” สันต์เงยหน้ามองขณะตอบ

“ฉันเสียแม่ที่เกาะพีพี”

“เพื่อนผมเสียคนรักที่หาดในยาง” สันต์หยุด ก้มมองเปลวเทียนในกำหลุม

ทราย

คือหญิงสาวขมวด สายตาจ้องสันต์ และรอ

ผมยืนนิ่งและตั้งใจฟัง

“เพื่อนผมฆ่าตัวตายหลังเกิดสึนามิ” สันต์ตัดสินใจพูดออกมา

“เราทุกคนต่างสูญเสียเหมือนกัน” ผมออกความเห็น

“เพลงที่คุณเล่นชื่ออะไรคะ” หญิงสาวร่างเล็กเงยหน้าถามผม

สันต์หันมองผมเช่นกัน

“โลนลิวแมนครับ”

(จิรภัทร อังศุมาลี, 2550 : 114 – 115)

ตัวละครสามตัวที่สนทนากันในตอนนี้เป็นสันต์จาก “น้ำตาเทียน” ผมจาก “เพลงสุดท้าย” และหญิงสาวร่างเล็กจาก “พวกเขาไปไหนกัน” ตัวละครทุกตัวไม่รู้จักกันมาก่อน แต่พวกเขายอมเปิดเผยความเจ็บปวดของตนให้อีกฝ่ายฟัง อาจด้วยเหตุผลเพราะทุกคนผ่านการสูญเสียและได้รับบาดเจ็บจากสึนามิมาเหมือนกัน จึงทำให้ทุกคนเข้าใจกันและเปิดใจยอมรับกัน ความสูญเสียไม่ใช่เรื่องดีแต่ในแง่หนึ่งความสูญเสียมหาศาลอย่างสึนามิก็ก่อให้เกิดความเป็นกลุ่มก้อน ความเข้าอกเข้าใจของคนที่สูญเสียเหมือนกัน การสูญเสียจากสึนามิในเรื่องเหมือนได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า Collective past หรืออดีตร่วมกันของตัวละครที่ผ่านเหตุการณ์บาดเจ็บ แต่อย่างไรก็ตามเรื่องไม่ได้พัฒนาไปถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม หรือ Collective Identity ซึ่งจะเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากบาดเจ็บร่วมกันของคนในสังคม โดยสังคมจะนำบทเรียนจากบาดเจ็บมาแปรเปลี่ยนเป็นอนุสาวรีย์ ประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วม เพื่อกำหนดอัตลักษณ์ใหม่ร่วมกันของคนในสังคม (Alexander 2012: 26 - 27)

เรื่องสึนามิเล่าถึงประสบการณ์บาดเจ็บของผู้คนจากสึนามิแต่แตกต่างจากเรื่องเล่าบาดเจ็บตรงที่เรื่องสึนามิมีสถานะเป็นเรื่องแต่ง ในขณะที่เรื่องเล่าบาดเจ็บจะมาจกประสบการณ์ ความทรงจำของผู้ประสบบาดเจ็บ ด้วยเหตุนี้สิ่งที่ปรากฏในเรื่องสึนามิจึงเป็นการจำลองประสบการณ์ร่วมของผู้ผ่านเหตุการณ์ แต่ไม่อาจบอกได้ว่านั่นคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วกับผู้เขียนหรือปัจเจกบุคคลคนใดคนหนึ่ง และด้วยสถานะดังกล่าวจึงทำให้เรื่องสึนามิทำหน้าที่ในการสร้างภาพแทนมากกว่าการเยียวยาบาดเจ็บจากสึนามิโดยตรง เพราะเมื่อไม่มีเจ้าของบาดเจ็บที่เป็นผู้ประสบเหตุการณ์บาดเจ็บโดยตรงแล้วกระบวนการเรียนรู้และการเยียวยาที่จะเกิดจกเรื่องเล่าและเกิดกับตัวผู้ประสบเหตุจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ บทบาทของเรื่องสึนามิที่ทำได้ก็คือการสร้างภาพแทนของผู้สูญเสียจากสึนามิขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อให้ความหวังและให้กำลังใจแก่ผู้ประสบภัยเป็นภาพแทนของผู้อดทนเข้มแข็งเท่านั้นที่จะสามารถผ่านคืนวันเลวร้ายจากสึนามิไปได้ ขณะเดียวกันเรื่องก็ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าภัยพิบัติจากสึนามิได้สร้างความทรงจำและอดีตร่วมกันของผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสีย ซึ่งความทรงจำหรืออดีตที่มีร่วมกันนี้จะช่วยให้ผู้ประสบภัยเข้าใจซึ่งกันและกันและผ่านคืนวันอันเลวร้ายไปได้ ไม่ใช่เพียงลำพัง

ภาพแทนความตายจากสึนามิในบทนี้ได้แสดงให้เห็นภาพของพลังทำลายล้างอันมหาศาลจากธรรมชาติ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับภาพแทนท้องทะเลที่สุข สงบ สวยงามและอุดมสมบูรณ์ที่คนไทยเข้าใจและรับรู้ภาพนั้นตลอดมา การสื่อสารความหมายของภาพแทนในเรื่องสั้นส่วนหนึ่งไม่แตกต่างกับภาพข่าวเหตุการณ์สึนามิ คือต้องการให้เห็นความรุนแรงของเหตุการณ์ ความสูญเสียอันประมาธค่าไม่ได้ แต่ขณะเดียวกันสิ่งที่ภาพแทนความตายจากเรื่องสั้นสึนามิได้บอกเล่ามากกว่าภาพข่าวก็คือ ความตายหรือความสูญเสียจากสึนามิเหล่านั้นได้มีส่วนกระตุ้นให้คนขบคิดทบทวนเกี่ยวกับความตายและการมองโลกตามหลักเหตุผลของวิทยาศาสตร์หรือปรัชญาศาสนา ความตายจากสึนามิไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนผ่านจากคนเป็นไปสู่คนตายเหมือนวิธีคิดทางศาสนาที่เรามีต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย แต่ความตายจากสึนามิซึ่งเป็นความตายที่กำหนดไม่ได้และอธิบายด้วยคำอธิบายด้านศาสนาที่คุ้นเคยในสังคมไทยไม่ได้ ได้ทำให้นักเขียนตระหนักถึงความตายในฐานะชะตากรรมที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ เราไม่อาจลดทอนความตายจากสึนามิให้เป็นแค่การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เพราะความตายจากสึนามิมียุทธศาสตร์จำนวนมากและเกิดขึ้นพร้อมกันจนนำไปสู่การตั้งคำถามกับเรื่องเล่าแม่บทเดิมๆ ที่ให้การตายเป็นเรื่องของบุญกรรมหรือการเวียนว่ายตายเกิด

เรื่องสั้นใช้โชคกลาง ความฝัน สิ่งซึ่งพิสูจน์ไม่ได้มาเป็นชุดคำอธิบายการตายจากสึนามิ แทนที่ความเข้าใจด้านศาสนาและวิทยาศาสตร์ที่เป็นเหตุเป็นผล เหล่านี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าการตายจากสึนามิหลุดพ้นไปจากกรอบทั้งสอง เพราะในโมงยามแห่งความตายของสึนามิ วิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้า เหตุผล หรือแม้แต่ศาสนาก็เป็นเพียงแค่เครื่องแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกัน เหมือนที่มนุษย์แยกตัวเองออกจากธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้การอธิบายความตายที่ธรรมชาติกำหนดมาจึงหันกลับไปใช้ลางบอกเหตุซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่บุพกาล เพราะลางบอกเหตุหรือสัญชาตญาณอาจเป็นสิ่งเดียวจากธรรมชาติที่หลงเหลืออยู่ในตัวมนุษย์

ความน่าสนใจในประเด็นเรื่องการใช้ลางบอกเหตุ ความฝัน หรือลางสังหรณ์ในการอธิบายปรากฏการณ์การตายจากสึนามิอยู่ตรงที่กระบวนการดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการขบคิดทบทวนต่อโลกสมัยใหม่โดยเฉพาะในส่วนของวิทยาการและความเจริญก้าวหน้าที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ภาพแทนที่ปรากฏในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่านักเขียนได้ขบคิดและตั้งคำถามกับความเจริญที่มนุษย์หยิบยื่นให้ธรรมชาติ ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้เห็นอีกด้านของการพยายามที่จะอธิบายและเข้าใจธรรมชาติอันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติได้อย่างสันติ

บทเรียนจากความตายจากสึนามิขยายความการขบคิดทบทวนต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมนุษย์ ว่ามนุษย์เฝ้าสร้างและสะสมสิ่งที่ทำให้เราแปลกแยกจากธรรมชาติ ดังเช่น การ

เรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มนุษย์เชื่อว่าทำให้เข้าใจความเป็นไปของโลกนั้น แท้จริงแล้วยิ่งทำให้เราถอยห่างจากธรรมชาติมากขึ้น และความรู้เหล่านั้นของมนุษย์เองที่ทำให้เราป่วยแพ้และสูญเสียอย่างใหญ่หลวงเมื่อธรรมชาติหันกลับมาเล่นงานเรา ความรุนแรงของธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจต้านทานได้ก่อให้เกิดวิธีคิดและวิธมองธรรมชาติใหม่ดังปรากฏในเรื่องสั้นสีนามิ กล่าวคือ เกิดทัศนคติที่ยอมรับว่ามนุษย์ไม่ได้สูงส่งหรือเหนือกว่าหรือสามารถควบคุมธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ควรที่จะเรียนรู้ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมากกว่า นับเป็นบทเรียนจากความตายที่จ่ายด้วยราคาชีวิตมหาศาลครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

สำหรับเมืองไทย เหตุการณ์สีนามิได้สร้างบาดแผลและความตกตะลึงให้แก่สังคมเพราะคนไทยไม่เคยประสบกับภัยธรรมชาติที่ร้ายแรงเช่นนี้มาก่อน เรามีความสุขอยู่กับในท้องทะเลมีปลาและทะเลคือแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เรื่องสั้นสีนามิได้แสดงให้เห็นบาดแผลจากสีนามิที่ไม่เพียงเล่าถึงความจริงที่เต็มไปด้วยความรุนแรงจากสีนามิ แต่ขณะเดียวกันก็ได้เปิดเผยให้เห็นความเจ็บปวดที่ไม่อาจถูกนำเสนอให้เป็นรูปธรรมออกมาได้ เรื่องสั้นสีนามิจึงถูกใช้นำเสนอบาดแผลอื่นที่อยู่ในใจของตัวละครด้วยเช่นกัน

การนำเสนอภาพแทนความตายจากสีนามิในบทนี้จึงมีลักษณะโต้ตอบและสนทนากับ ภาพแทนชุดอื่นของท้องทะเลไทยรวมถึงภาพแทนสีนามิจากภาพข่าวที่มีแต่ความสูญเสีย ภาพแทนความตายจากสีนามิในเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นกระบวนการขบคิดทบทวนต่อความทันสมัยและต่อบทบาทของมนุษย์ในฐานะมนุษยชาติที่เท่าเทียมกัน วิทยาศาสตร์ เหตุผล ความเจริญ หรือแม้แต่ศาสนาที่นำมนุษย์ไปสู่การจำแนก แบ่งแยกระหว่างกัน ล้วนไม่มีความหมายเมื่อมนุษย์ต้องประสบกับภัยธรรมชาติเหมือนกัน สิ่งที่จะเยียวยาและช่วยเหลือมนุษย์ได้นั้นมีแต่มนุษย์ที่เข้มแข็งเท่านั้นที่จะผ่านพ้นและหยิบยื่นความช่วยเหลือให้มนุษย์ผู้ประสบชะตากรรมอันเลวร้ายให้กลับมาหยัดยืนได้อีกครั้ง ความตายในเรื่องสั้นสีนามิจึงไม่ได้อุ้มด้วยความโศกเศร้าและภันทิพิงเพียงอย่างเดียวแต่ยังเป็นความหวังนำทางให้กับผู้คนไปพร้อมกันอีกด้วย

บทที่ 5

ความตายกับการเมือง

หากกล่าวถึงการตายในรอบทศวรรษที่ผ่านมา (2547 – 2556) คงเป็นไปได้ที่จะไม่พูดถึงการตายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองอย่างความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ หรือความขัดแย้งทางความคิดในการเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มการเมืองเสื้อเหลืองเสื้อแดง จนกล่าวได้ว่าสถานการณ์ชายแดนใต้และสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในช่วงทศวรรษที่ 2550 เข้มข้นและแหลมคมอย่างมาก

ในส่วนของสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดปัญหารุนแรงมากขึ้นในรอบสี่สิบปี นับตั้งแต่ปี 2510 ซึ่งภาครัฐได้พยายามอย่างต่อเนื่องที่จะทำให้เกิดความแตกต่างทางศาสนาและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนใต้ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยในระบบประชาธิปไตย แม้ว่าการเมืองท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จบนเส้นทางประชาธิปไตยและส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยมากขึ้น แต่พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ก็ปฏิเสธการบูรณาการตนเองเข้ากับความเป็นไทยมาโดยตลอดซึ่งก่อให้เกิดความไม่เชื่อมั่นของภาครัฐ และเมื่อเกิดการเติบโตของกลุ่มอิสลามฝ่ายรุนแรงขึ้นในเวทีระดับโลกและเกิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนติมอร์ตะวันตกในประเทศอินโดนีเซียซึ่งใกล้ชิดกับประเทศไทย ทางของไทยก็ได้ปรับเปลี่ยนองค์การทหารที่กำกับดูแลสามจังหวัดชายแดนใต้ในปี 2545 ซึ่งสองปีถัดมาความรุนแรงในชายแดนใต้ก็ปะทุขึ้นอีกครั้ง (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2559 : 320 - 321)

แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง (2550: 11) ได้สรุปข้อวินิจฉัยของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ว่าเหตุแห่งปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเกิดจากเงื่อนไข 3 ประการคือ เงื่อนไขบุคคล ได้แก่กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบซึ่งมีหลายกลุ่มรวมถึงกลุ่มต่อสู้แบ่งแยกดินแดนที่เรียกร้องมายาวนานนับศตวรรษซึ่งฝ่ายรัฐเองก็ตอบโต้กลับด้วยความรุนแรงเช่นกัน เงื่อนไขต่อมาคือเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ความไม่เป็นธรรมอันเกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมและการปกครองที่เป็นอยู่ ปัญหาเศรษฐกิจ การศึกษา รวมถึงปัญหาในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่ทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างผู้คนศาสนาเดียวกันในปัตตานีกับมาเลเซีย และเงื่อนไขสุดท้ายคือเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะเฉพาะของศาสนาอิสลาม ภาษามลายู และประวัติศาสตร์ปัตตานีที่ประกอบกันขึ้นเป็นอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิม เงื่อนไขทั้งสามนี้เกี่ยวพันโดยตรงกับอำนาจบริหารจัดการของรัฐที่มีต่อพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ส่วนของการเรียกร้องทางการเมืองที่เกิดกลุ่มพลังมวลชนเสื้อเหลือง เสื้อแดงนั้นได้สร้างปัญหาความแตกแยกทางความคิดในหมู่ผู้คนในสังคมอย่างกว้างขวางจนกล่าวได้ว่าเป็นความแตกแยกในวงกว้างอย่างที่สังคมไทยไม่เคยเผชิญมาก่อน ผู้คนต่างนิยมตัวเองเข้ากับกลุ่มทางการเมืองและปฏิเสธฝ่ายตรงข้ามอย่างสุดเหวี่ยง การชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองจึงนำไปสู่การปะทะและปราบปรามด้วยความรุนแรง ความเข้มแข็งและเติบโตของกลุ่มพลังทางการเมืองเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว แต่ละกลุ่มต่างมีช่องรายการโทรทัศน์เป็นของตนเองพร้อมถ่ายทอดสดการชุมนุมจากพื้นที่ชุมนุมสู่ครัวเรือน การชุมนุมจึงไม่จำกัดแต่เพียงพื้นที่จริงพื้นที่เดียวอีกต่อไป ร้านกาแฟ สนามกีฬาแต่ละจังหวัด สามารถเชื่อมโยงเข้าหากันผ่านการถ่ายทอดสด ซึ่งเป็นมิติใหม่ของการชุมนุมทางการเมืองที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในทศวรรษก่อนหน้า ขณะเดียวกันประชาธิปไตยอันให้สิทธิในการรวมตัวเรียกร้องได้อย่างสันติก็ถูกใช้และจบลงด้วยความรุนแรงอย่างย่นแย้งกับความเป็นประชาธิปไตย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองของไทยทั้งเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และความไม่สงบในการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองต่างทำให้สังคมตกอยู่ในภาวะเสี่ยงภัย เห็นได้ชัดในกรณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้บริสุทธิ์ไม่ว่าจะเชื้อชาติ ศาสนาใดก็สามารถประสบเหตุรุนแรงได้ การฆ่า ระเบิด เผาโรงเรียนกลายเป็นข่าวรายวัน ความไม่แน่นอนในชีวิตและทรัพย์สินถูกทำให้เกิดขึ้นโดยผู้คนไม่อาจรู้หรือประเมินสถานการณ์ได้ ซึ่งหากพิจารณาจากแง่มุมของการเป็นสังคมเสี่ยงภัย ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากกลไกของรัฐสมัยใหม่ กล่าวคือความพยายามของรัฐที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในดินแดนที่เป็นอธิปไตยของตนกลับส่งผลให้เกิดความรุนแรงที่เป็นภัยคุกคามชีวิตของประชาชน ยิ่งไปกว่านั้นปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เฉพาะอย่างสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังนำไปสู่ความรู้สึก “เสี่ยง” ของผู้คนในพื้นที่อื่นในสังคม ส่งผลให้เกิดความหวาดกลัวที่จะเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

การเมืองในสังคมสมัยใหม่ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเมืองที่ทำผ่านตัวแทนสถาบันทางการเมืองของรัฐสมัยใหม่เท่านั้น แต่การเมืองยังแผ่ขยายและครอบคลุมไปถึงพื้นที่ส่วนตัว นั่นคือ ปัจเจกบุคคล มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งการเมืองลักษณะเช่นนี้เรียกว่า การเมืองย่อย หรือ sub-politics หากนำมิติของการเมืองมาพิจารณาการเมืองไทยในทศวรรษที่ 2550 จะพบว่าบทบาทของปัจเจกบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างมาก ตัวกระทำทางการเมืองไม่ได้มีเพียงแต่นักการเมือง แต่ปรากฏผู้นำชุมชน ผู้นำการเคลื่อนไหว ตลอดจนผู้มีความเห็นต่างทางอุดมการณ์ที่พร้อมจะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทั้งในสาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว นอกจากนี้ยังปรากฏการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องของกลุ่มองค์กรอิสระต่างๆ ที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งแตกต่างกับความเป็นการเมืองในยุคก่อนหน้าโดยเฉพาะที่ปรากฏในเรื่องสั้น อาจกล่าวได้ว่าการเมืองในทศวรรษที่ 2550 เป็นช่วงเวลาที่สังคมกำลัง

เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ให้บทบาทแก่ปัจเจกบุคคลมากขึ้น แม้โดยโครงสร้างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นการเมืองหลักของประเทศจะยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเกิดเสถียรภาพแล้วก็ตาม

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นช่วงปี 2547 – 2556 ปรากฏเรื่องสั้นที่สัมพันธ์กับปัญหาการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวจำนวนมากไม่น้อย แต่ละเรื่องความตายถูกนำมาใช้อย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์การนำเสนอภาพแทนความตายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองใน 3 ประเด็น คือ

- 1) ความตายกับความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2) เสียงเรียกให้จดจำ : จาก 6 ตุลา 19 ถึง เมษา – พฤษภาคม 53 และขบวนการเสื้อเหลืองเสื้อแดง
- 3) ความตายกับสิทธิมนุษยชน

5.1 ความตายกับความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

ปัญหาความไม่สงบในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศซึ่งก่อตัวและยืดเยื้อมานาน ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยปฏิรูปประเทศเมื่อปี 2445 ที่รัฐสยามเข้าปกครองรัฐปัตตานีโดยตรงผ่านการจัดเขตแดน 7 หัวเมืองของรัฐปัตตานีเป็นจังหวัดในนามของมณฑลปัตตานี ก่อนที่สยามจะทำสนธิสัญญากับอังกฤษในปี 2449 ซึ่งส่งผลให้พื้นที่บางส่วนของรัฐปัตตานีที่เคยอยู่ในความปกครองของสยามต้องไปอยู่ภายใต้อธิปไตยของอังกฤษ เติ้งกู อับดุล การ์เด กามาราดิน ราชวงศ์สุดท้ายของรัฐปัตตานีที่ลี้ภัยไปอยู่รัฐกลันตันได้มีความพยายามที่จะรวบรวมอำนาจเพื่อเรียกร้องอิสรภาพให้รัฐปัตตานีในปี 2458 แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ จนกระทั่งปี 2465 เติ้งกู อับดุล การ์เด กามาราดิน ได้รวมตัวกับชาวบ้านมุสลิมจำนวนมาก ที่บ้านน้ำใส อำเภอมายอ เพื่อก่อการกบฏต่อรัฐบาลสยาม แต่ก็ล้มเหลวอีกครั้ง เติ้งกู อับดุล การ์เด กามาราดิน ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ที่รัฐกลันตันจนสิ้นชีวิต เหลือบุตรชายคนเล็กคือ เติ้งกู มะหมัด มหยุดิน เป็นผู้สืบทอดความคิดปลดปล่อยปัตตานีจากสยามต่อมา (ศุภรา จันทรชิตฟ้า, 2549 : 242 - 243)

หลังจากจุดกำเนิดความขัดแย้งเรื่องเรียกร้องอิสรภาพจากรัฐสยามในครั้งนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลสยามและมณฑลปัตตานีก็ยังคงเป็นปัญหาแม้สยามจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขแล้ว ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมของรัฐบาลต่อชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อตั้งกลุ่มเรียกร้องทางการเมืองต่างๆ เช่น กลุ่มกัมปาร์ (GAMPER : The Gabungan Malaya Pattani Raya) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2491 ซึ่งถือเป็นกลุ่มแรกสุด

ของกลุ่มมลายูปัตตานี กลุ่มบี.อาร์.เอ็น. (B.R.N.: The Barisan Revolusi Nasional) ที่เป็นที่รู้จักกันดี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2503 และต่อมาได้แยกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีก 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม B.R.N. Co-ordinate เน้นบทบาททางการเมืองและการทหาร ซึ่งเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนที่มีระบบจัดตั้งเข้มแข็งที่สุดทั้งด้านการเมืองและการทหาร กลุ่ม B.R.N. Congress เน้นเฉพาะบทบาทด้านการทหาร และกลุ่ม B.R.N. Ulama เน้นบทบาทด้านศาสนาและสังคม และอีกกลุ่มที่มีชื่อคุ้นหูกันดีคือกลุ่มพูโล (PULO : Pattani United Liberation Organization) ก่อตั้งเมื่อปี 2511 เป็นต้น (สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้, 2551 : 31)

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษามิติด้านความมั่นคงและการพัฒนาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : รากเหง้าแห่งปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้” ของสุภาคีพรรณ ตั้งตรงไพโรจน์ (2552) ได้วิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยหลายด้าน รวมถึงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสรุปได้ว่ามูลเหตุแห่งความขัดแย้งและความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ ดังนี้

1) ปัญหาทางเอกลักษณ์ ซึ่งหมายถึงทั้งเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรม กล่าวคือ สามจังหวัดชายแดนใต้ซึ่งแต่เดิมอยู่ในการปกครองของรัฐปัตตานีก่อนที่จะมาอยู่ใต้อำนาจของสยาม ดินแดนรัฐปัตตานีมีประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการเมืองการปกครองในรัฐปัตตานีเป็นผลมาจากปัจจัยภายนอก เช่น การเข้ามาของพ่อค้าอิสลามและการรุกรานจากรัฐอื่นที่เข้มแข็งกว่า การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกนี้ไม่ได้ทำให้คนในดินแดนรัฐปัตตานีอพยพย้ายถิ่นหรือทิ้งถิ่นฐานของตน ส่งผลให้สำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ของดินแดนยังคงอยู่และผูกพันอยู่กับผู้คนที่ย้ายมาในดินแดนนั้นรุ่นต่อรุ่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนใต้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เฉพาะของตนซึ่งแตกต่างกับประวัติศาสตร์ส่วนกลางของชาติไทยอย่างสิ้นเชิง ความแตกต่างนี้นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดและสำนึกของความเป็นชาติ ในส่วนของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่าสามจังหวัดชายแดนใต้ถูกรุกรานทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในช่วงรัฐนิยมของจอมพล ป. ที่ห้ามใช้ภาษาอื่นในการสื่อสาร ส่งผลให้มีการห้ามใช้ภาษามลายูติดต่อราชการ ห้ามสอนภาษามลายูในโรงเรียน ห้ามใช้ชื่อภาษามลายู ตลอดจนห้ามแต่งกายแบบมุสลิม ฯลฯ นโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดการต่อต้านของชาวมุสลิมมากยิ่งขึ้น และขณะเดียวกันก็ทำให้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้นด้วย

2) ปัญหาเศรษฐกิจและการศึกษา จากรายงานวิจัยพบว่าปัญหาความยากจนและอัตราการว่างงานในสามจังหวัดชายแดนใต้ยังเป็นปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขได้ รวมถึงปัญหาด้านการศึกษาที่ประชาชนขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่มีงานทำ ไม่มีที่ดินทำกิน ประกอบกับประชาชน

ในสามจังหวัดชายแดนใต้มีความคิดที่จะไปเป็นแรงงานที่มาเลเซียซึ่งมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับตนมากกว่า

3) ปัญหาการต่อต้านรัฐหรือกลุ่มที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน ดังกล่าวมาแล้วว่ากลุ่มต่อต้านรัฐเพื่อแบ่งแยกดินแดนเริ่มมีมาตั้งแต่รัฐปัตตานีอยู่ภายใต้การปกครองของสยามและเพิ่มขึ้นตลอดกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีเป้าหมายที่เหมือนและแตกต่างกันไป ซึ่งอาจพอสรุปเป้าหมายได้ 3 ลักษณะ คือ เพื่อปลดแอกจังหวัดชายแดนใต้หรือเพื่อสถาปนารัฐอิสลามปัตตานี เพื่อก่อการร้ายและวินาศกรรม และเพื่อเผยแพร่เอกสาร ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ และเน้นกิจกรรมเรียกร้องความถูกต้องเป็นธรรม เช่น สาส์นถึงนายกรัฐมนตรีมาเลเซียเพื่อโจมตีมาเลเซียที่ช่วยเหลือรัฐบาลไทยในการจับผู้นำขบวนการพูโล หรือเผยแพร่บทความภาษาอังกฤษเกี่ยวกับรัฐปัตตานี เป็นต้น

4) ปัจจัยภายนอก อาทิ กระแสฟื้นฟูอิสลามที่หันไปให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์อิสลามมากขึ้นเพื่อต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ หรือนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายของอเมริกาซึ่งดูเหมือนจะรุกรานและมุ่งโจมตีประเทศอิสลามเป็นหลัก หากในสามจังหวัดชายแดนใต้ของไทยมีกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อแบ่งแยกดินแดนอยู่จริง กลุ่มต่างๆ เหล่านี้อาจได้รับการช่วยเหลือและส่งเสริมจากมุสลิมหัวรุนแรงภายนอก เพื่อให้ต่อต้านและสร้างสถานการณ์ความไม่สงบให้แก่รัฐไทยอย่างต่อเนื่องในฐานะที่ไทยเป็นมิตรที่ดีต่อสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ดีนอกจากมูลเหตุความขัดแย้ง 4 ประการที่กล่าวข้างต้น ยังพบว่าสาเหตุที่ทำให้ความรุนแรงยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นอุปสรรคสำคัญในการแก้ปัญหาความไม่สงบก็คือ การปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้หลายครั้งมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี 2547 ซึ่งเป็นขบวนการสำคัญที่ทำให้เหตุการณ์ความไม่สงบปะทุขึ้นมารุนแรงอีกครั้ง

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปี 2547 เริ่มตั้งแต่เหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม ปี 368 กระบอกลูกปล้นหายไปจากกองพลพัฒนาที่ 1 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภोजะเจาะไอร่อง จังหวัดนราธิวาส นายสมชาย นีละไพจิตร ทนายความด้านสิทธิมนุษยชนได้ออกมาเปิดเผยว่าผู้ต้องหาในคดีปล้นปืน 5 คน ถูกทรมานให้ยอมรับสารภาพ และผลจากการออกมาเปิดเผยข้อมูลนั้นทำให้เขาถูกข่มขู่ก่อนที่จะถูกอุ้มหายตัวไปอย่างปริศนาในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน และหลังจากนั้นเพียงหนึ่งเดือนก็เกิดกรณีชายฉกรรจ์พร้อมด้วยมีดพร้ามากกว่าร้อยคนบุกเข้าโจมตีป้อมตำรวจ จุดตรวจของทหารพร้อมๆ กันถึง 10 จุด ในสามจังหวัดชายแดนใต้ อันนำไปสู่เหตุการณ์ที่มีสียัดกรือเซะซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐวิสามัญฆาตกรรมชาวบ้านในนามของการป้องกันตนเอง และในเดือนตุลาคมของปีเดียวกันนี้เองที่ชาวบ้านได้ชุมนุมเรียกร้องให้ปล่อยชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน ณ บริเวณหน้า

สถานีตำรวจอำเภอตากใบ การชุมนุมครั้งนี้นำไปสู่การปะทะกันอีกครั้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้าน โดยรัฐได้ใช้กองกำลังเข้าปราบปรามการชุมนุมมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก โดยเฉพาะการเสียชีวิตจากกระสุนการขนส่งผู้ชุมนุมที่อัดแน่นเบียดเสียดและกดทับกันจนขาดอากาศหายใจ ภาพดังกล่าวสร้างความสะเทือนใจแก่ผู้พบเห็นและก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนเกิดความไม่พึงพอใจของชาวบ้านที่ขยายตัวไปในวงกว้างมากขึ้น

เอกสารสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ของสภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ กระทรวงมหาดไทย (2551) ระบุว่าจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี 2547 ดังกล่าวมาแล้ว ส่งผลให้เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นทุกขณะ จนถึงปี 2551 มียอดผู้เสียชีวิตเกือบ 3,000 คน บาดเจ็บอีกนับหมื่น และสถานการณ์ความไม่สงบนี้ก็ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันภายใต้ความพยายามของรัฐบาลทุกสมัยที่จะนำสันติสุขคืนสู่พื้นที่และชุมชน

ในส่วนในเรื่องสั้นพบว่าตั้งแต่ปี 2547 มีการนำเสนอภาพแทนความตายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจน ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากความไม่สงบและการก่อเหตุรุนแรงรายวันที่มีให้เห็นจากข่าวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2547 การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นกลุ่มนี้ผลิตซ้ำภาพความสูญเสียและการตกเป็นเหยื่อของประชาชนผู้บริสุทธิ์ ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นขับเน้นให้เห็นการมีชีวิตอยู่ของผู้คนในพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง หวาดระแวง ที่ดูเหมือนไม่มีปลายทางแห่งสันติสุขอันนำไปสู่ภาวะเสี่ยงภัยในมาตุภูมิของตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1.1 ความตายที่ไม่สิ้นสุด : ภัยคุกคามชีวิตปกติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นวิกฤตปัญหาในระดับประเทศ ความตายที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวแผ่ขยายและลุกลามเป็นปัญหาสำคัญด้านความมั่นคงซึ่งสร้างความสูญเสียทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพย์สิน การแก้ปัญหาที่ยังไม่เห็นแนวทางว่าจะประสบความสำเร็จได้สันคลอนประสิทธิภาพของรัฐ เนื่องจากประชาชนต้องประสบกับความเสี่ยงจากปัญหาดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้นสถานการณ์รุนแรงจากความไม่สงบยังคุกคามไปถึงปริมาณของการใช้ชีวิตส่วนตัวและกิจวัตรประจำวัน การหยุดเรียนเพราะโรงเรียนถูกเผา การบิณฑบาตและดับบาตรภายใต้การอารักขาของทหารและปืน สวัสดิการด้านความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่รัฐสมัยใหม่จะต้องให้แก่ประชาชนของตน ซึ่งจากกรณีความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้แสดงให้เห็นว่าความปลอดภัยที่รัฐมอบให้ในขณะเดียวกันก็คือความไม่ปลอดภัยที่แผ่ขยายมากขึ้น นอกจากนี้ความ

ไม่สงบและความรุนแรงยังลุกลามกลายเป็นความเสียหายที่ทำให้ผู้คนนอกพื้นที่หวาดหวั่นและไม่กล้าเข้าไปในพื้นที่นั้น

ในส่วนของการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงความตายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่จำกัดกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ทหาร ตำรวจ ผู้ก่อการร้าย หรือแม้กระทั่งพระสงฆ์ ความตายเหล่านี้เกิดขึ้นและแฝงฝังตัวอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนจนก่อเกิดเป็นความหวาดระแวงทั้งระหว่างคนไทยพุทธกับมุสลิม ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือแม้แต่มุสลิมกับมุสลิมด้วยกันเอง การผลิตซ้ำภาพแทนความตายอันไร้เหตุผลและที่มาที่ไปอย่างต่อเนื่องตอกย้ำถึงความตายและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และยิ่งสื่อถึงความตึงตันของปัญหาที่ไร้ทางออก ความตายเป็นทั้งปัญหาและปลายทางตันที่รัฐไม่อาจแก้ไข และในบางครั้งความตายกลับกลายเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับผู้อยู่ท่ามกลางปัญหานั้น

“กว่าพรุ่งนี้จะมาเยือน” ของวันเสาร์ เชิงศรี เป็นเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงภัยคุกคามจากความไม่สงบที่คืบคลานเข้าสู่ชีวิตปกติของผู้คน การออกจากบ้านไม่ว่าในยามใดอาจนำไปสู่อันตรายถึงชีวิตโดยเฉพาะในยามวิกาลที่คนพร้อมจะแปลกหน้าต่อกัน การใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเหมือนการอยู่ในความมืดมนของกลางคืน ผู้คนได้เพียงเฝ้ารอแสงเช้าของวันใหม่ รอคความหวังที่ดินแดนแห่งนี้จะสงบสุขอีกครั้ง เหมือนดังชื่อเรื่อง “กว่าพรุ่งนี้จะมาเยือน” ซึ่งแสงของวันใหม่และความหวังเนิ่นนานจนไม่รู้เมื่อไรจะมาถึง

เรื่องได้แสดงให้เห็นถึงความสงบสุขที่หายไปจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้ผู้คนต้องอยู่อย่างหวาดกลัวและรู้สึกได้ถึงความเสี่ยงเพราะไม่รู้ว่เมื่อไรลมหายใจและชีวิตจะถูกปลิดทิ้ง

CHULALONGKORN UNIVERSITY

มันไม่ใช่ความสุขของครอบครัวเท่านั้นที่หายไป แต่ความสุขของบ้านเมืองก็หายไปด้วยความวุ่นวาย ความเปลี่ยนแปลงของทั้งสามจังหวัดมันไม่เหมือนเดิมเสียแล้ว

ความปลอดภัยถูกความหวาดกลัวเข้ามาแทนที่ทุกแห่งหน ความอยู่รอดกับความตายอยู่ใกล้กันแค่ลมหายใจรดถึงกัน ฝ่าเท้าที่เหยียบย่างก้าวเดินไปบนหนทางทุกรอบวงล้อที่หมุนไปบนถนน ไม่มีใครรู้ว่าจะนำไปพบความตายที่ไหนบ้าง

ออกจากบ้านพร้อมลมหายใจ ไม่มีใครรู้หรือกว่าจะมีโอกาสกลับบ้านพร้อมลมหายใจหรือไม่ ใครจะทิ้งลมหายใจสุดท้ายไว้ที่แห่งไหนใด ในเวลาใด

(วันเสาร์ เชิงศรี, 2549 : 28)

จากข้อความจะเห็นถึงความรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่มั่นคงของชีวิต ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ไม่ใช่เพียงปัญหาการเมืองระดับประเทศเรื่องการแบ่งแยกดินแดน แต่ปัญหาที่เกิดลุกลามไปถึงชีวิตเล็กๆ ของผู้คนในสังคม เรื่องไม่ได้บอกมูลเหตุแสดงถึงความขัดแย้งที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับปัญหาในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่จะนำไปสู่การตายของผู้บริสุทธิ์ แต่นำเสนอสภาพของปัญหาที่มีอยู่แล้วและพร้อมจะลุกลาม ดังเช่นความเปลี่ยนแปลงของมาแอบุตรชายของสาและที่มีพฤติกรรมเปลี่ยนไป เขาไม่พอใจรัฐบาลและเริ่มออกจากบ้านตอนกลางคืน กลับเข้าบ้านตอนเช้า ไม่สนใจการกรีดขงและครอบครัวเหมือนก่อน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับมาแอบุตรชายไม่เพียงพอใจต่อการแก้ปัญหาและการปฏิบัติงานของภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับอุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏในงานวิจัย *การศึกษามิติด้านความมั่นคงและการพัฒนาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : รากเหง้าแห่งปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้* ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เรื่องตั้งใจใช้ภาษามลายูในบทสนทนาของ “มาแอบ” ไม่ว่าจะเป็นการสลับว่าผู้บริหารประเทศหรือบทสนทนาสั้นๆ กับสาและผู้เป็นพ่อ การเลือกให้มาแอบใช้ภาษามลายูในการสื่อสารแสดงให้เห็นจุดยืนของมาแอบหลายๆ ว่าเขาเลือกที่จะอยู่ตรงข้ามกับส่วนกลางโดยการปฏิเสธที่จะสื่อสารและใช้ภาษากลางของประเทศไทย ในเรื่องมาแอบจึงเป็นตัวแทนของชาวมุสลิมที่เผชิญกับปัญหาและเลือกข้างมากกว่าจะอยู่ตรงกลาง ซึ่งแตกต่างกับสาและผู้พ่อที่เลือกใช้ศรัทธาต่อศาสนาปลอบประโลมตัวเองและเลือกที่จะอยู่อย่างสงบและปลอดภัยในพื้นที่ของตัวเอง

แม้ “กว่าพรุ่งนี้จะมาเยือน” จะไม่ได้แสดงมูลเหตุของความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ชัดเจน แต่เรื่องก็ได้แสดงให้เห็นว่าในท่ามกลางความขัดแย้งที่รุนแรง ความเป็นกลางไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยผ่านการตายของตัวละครสองตัว ตัวแรกคือชายชาวมุสลิมวัยกลางคนที่เป็นพลเรือนอาสาสมัครชุมชน ทุกเช้าเขาจะขี่จักรยานยนต์ไปดูแลความปลอดภัยให้แก่พระสงฆ์ที่ออกบิณฑบาต ภายใต้อาสาสมัครในชุมชนมุสลิมบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ด้วยมองว่าการอารักขาพระสงฆ์ควรเป็นหน้าที่ของชาวพุทธเอง แต่สำหรับสาและเขาชื่นชมชายคนดังกล่าวเพราะเขาเชื่อว่าท่ามกลางบ้านเมืองที่ไม่สงบ คนเราต้องช่วยกันในฐานะเพื่อนร่วมชาติ แต่สุดท้ายชายอาสาสมัครชุมชนคนนั้นก็ถูกยิงตายหลังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในเช้าวันหนึ่ง ซึ่งต่อมาไม่นานตัวละครที่สองที่ตายตามไปก็คือสาและ เรื่องไม่ได้ระบุกลุ่มผู้สังหารเขา เพียงแต่ให้ภาพเขาถูกยิงประจบจากรถจักรยานยนต์ที่ขับตามหลังมาในคืนวันหนึ่ง ณ บริเวณทางเข้าสวนยางของเขาเอง เป็นความตายที่รวดเร็ว ไม่ทันที่สาและจะเห็นหน้าคนร้ายร่างเขาก็ล้มลงอย่างเดียวดายบนถนนสายเปลี่ยว

การตายของสาและและชาวมุสลิมวัยกลางคนเสนอภาพแทนความไม่สงบของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ชีวิตผู้คนอยู่บนความเป็นและความตายเท่าๆ กัน เป็นสภาวะเสี่ยงภัยที่มีคู่ตรงข้ามคือเป็นกับตาย การให้ตัวละครตายอย่างไม่รู้สาเหตุและไม่รู้ผู้ลงมือเป็นการบอกถึงปัญหาที่

ลูกกลมไปมากกว่าการเมืองเรื่องแบ่งแยกดินแดน แต่เป็นการที่ชีวิตของปัจเจกชนตกเป็นเหยื่อของปัญหาการเมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้การให้ตัวละครที่ตายสองตัวมีความคิดเห็นเป็นกลาง ไม่แบ่งฝักฝ่ายไทยพุทธหรือมุสลิมก็ยิ่งแสดงให้เห็นความน่าสะพรึงกลัวของปัญหาความไม่สงบที่ไม่เปิดพื้นที่ให้ความเป็นกลางหรือการถ้อยทีถ้อยอาศัยเข้ามาแก้ปัญหา การไม่ปรากฏคนร้ายในการตายทั้งสองกรณีและการไม่ให้มีพยานพบเห็นเหตุการณ์แสดงถึงทางตันของการสืบสวนหาผู้กระทำผิด นอกจากนี้โดยเฉพาะในการตายของสาและที่ระบุฉากเป็นยามค่ำคืนยิ่งขับเน้นความมืดมนของปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ไม่อาจสืบหาสาเหตุและคลี่คลายได้ในเวลาเดียวกัน ภาพแทนความตายที่เกิดขึ้นจึงมีแต่ความตายและความตายที่ต่อเนื่องอย่างไม่สิ้นสุด เพราะเมื่อไม่อาจสืบหาสาเหตุหรือที่มาที่ไปของความตายได้ การคลี่คลายหรือการแก้ปัญหาก็ไม่อาจทำได้เช่นกัน สถานการณ์ความตายที่เกิดขึ้นจึงปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าเหมือนในภาพข่าวรายวัน

การจบเรื่องด้วยความตายของสาและในยามค่ำคืนสื่อถึงความมืดมนของปัญหาที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สิ่งที่น่าสนใจก็คือนอกจากความตายแล้วเรื่องยังให้ภาพคู่ขนานของการมีชีวิตของมาแอบบุตรชายของสาและ มาแอบเป็นตัวละครที่ชิงชังภาครัฐทุกระดับตั้งแต่เจ้าหน้าที่เล็กๆ ไปจนถึงนายกรัฐมนตรี เรื่องไม่ได้ระบุว่ามาแอบร่วมมือกับกลุ่มแบ่งแยกดินแดนหรือไม่ แต่การปฏิเสธข่าวสารจากส่วนกลางและการเลือกใช้ภาษายาวีอันเป็นภาษาที่แสดงถึงเอกลักษณ์และรากฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกับภาษาไทยกลางอย่างสิ้นเชิง ได้แสดงให้เห็นว่าคู่ขัดแย้งที่รัฐต้องเผชิญไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดนซึ่งเป็นตัวแสดงทางการเมืองระดับมหภาคเท่านั้น แต่หากเป็นปัจเจกบุคคลที่เลือกสร้างตัวตนของตนเองในนามของคณมลาญมุสลิมมากกว่าการเป็นคนไทยมุสลิม และเมื่อความขัดแย้งดังกล่าวแผ่ซ่านและแทรกซึมไปสู่ระดับชาวบ้านแนวโน้มของการแก้ปัญหาหรือการยุติการสูญเสียจึงแทบไม่อาจเป็นไปได้

เรื่องสั้นอีกเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความตายอย่างต่อเนื่องที่ขยายวงเข้าสู่ชีวิตปกติของผู้คนไปทุกขณะ นั่นคือเรื่อง “การจากไปของนกเค้า” ของวิน วนาตร เรื่องให้ภาพความตายของผู้คนจากแรงระเบิด ผู้คนซึ่งยังมีชีวิตอยู่เมื่อไม่กี่ชั่วโมงที่ผ่านและได้ตายจากไปในช่วงเวลาที่กำลังดำเนินชีวิตปกติ

สิ้นเสียง “บีม!” รถจักรยานยนต์ป้ายทะเบียน สข. กตจ 684 ที่ซุกระเบิด
แสงเครื่องคั่นนั้นกระจายกระจาย ยางล้อหน้าหลุดจากกระทะล้อซึ่งบิดเบี้ยว ตะกร้า
หน้าพร้อมบังโคลนปลิวหาย น้ำมันเครื่องและเบนซินหยดตึงๆ เจ็งบองพื้น

รณยูนิม็อกเป้าของการโจมตี ยางล้อหน้าแตก ตัวถังพุนด้วยสะเก็ดระเบิด ประตูด้านซ้ายเปิดอ้า ทหารในชุดยูนิฟอร์มร่างหนึ่งฟุบคาแผงคอนโซลรถ เลือดสดๆ ทะลักปูดๆ จากบาดแผลที่ขมับ ลมหายใจรวยริน

ครูหญิงท่องแก้แปดเดือนกับเล็กเพื่อนสาววัยละอ่อนกว่าเล็กน้อยฟุบเคียงข้างรถจักรยานยนต์ริมขอบถนน มีบาดแผลจากสะเก็ดระเบิดที่ลำตัวและศีรษะ ไกลๆ กันถูกซาเย็นหล่นร่วงแตกกระจายอยู่กับพื้น น้ำสีขาและเลือดแดงสดเปรอะปะปนแทบเป็นสีเนื้อเดียวกัน ส่งกลิ่นคาวเหียน

(วิน วนาตร, 2550 : 139 - 140)

จากภาพจะเห็นว่า การตายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากแรงระเบิดเพียงครั้งเดียวแต่ความเสียหายแผ่ขยายเป็นวงกว้าง ผู้ตายที่ปรากฏในข้อความที่คัดมานี้ไม่ใช่เพียงส่วนหนึ่งของบรรยากาศที่ทำให้เห็นว่าสถานที่มีชีวิต มีผู้คนอาศัยอยู่ แต่ผู้ตายทุกคนเป็นตัวละครที่แสดงพฤติกรรมในเรื่องทหารที่เสียชีวิตคือพลเปรี๊ยะทำหน้าที่คุ้มกันพระสงฆ์บิณฑบาตทุกเช้า เล็กลูกสาวครูชิตที่ใส่บาตรหลวงพ่อย่างสม่ำเสมอ เธอมาที่เกิดเหตุเพียงเพื่อถ่ายเอกสารตามปกติ เช่นกันกับครูสาวท่องแก้เพื่อนของเธอที่เพียงแค่วะมาซื้อขนมเย็น ตัวละครทุกตัวใช้ชีวิตปกติของพวกเขาจนความตายที่ไม่ทราบสาเหตุมาพรากพวกเขาไป

การให้คนตายทุกคนเป็นตัวละครที่มีบทบาทหน้าที่ในเรื่องแสดงให้เห็นการตายของบุคคลที่มีชีวิตและเลือดเนื้อ ตัวละครทุกตัวยังใช้ชีวิตโดยไม่รู้ว่าจะตาย แต่ความตายได้เข้ามาจู่โจมอย่างรวดเร็ว พลเปรี๊ยะยังเพิ่งคุยกับพระสมณิกถึงการจะลากลับไปหาเมียและลูกชายคนแรกในท้องของเธอในอีกไม่กี่สัปดาห์ข้างหน้า ครูชิตและลูกสาวยังออกมาใส่บาตรหน้าบ้านและสนทนากับหลวงพ่ที่เคยเดินบิณฑบาตแต่มาบัดนี้ต้องนั่งรถทหารเพื่อบิณฑบาต การตัดสลับภาพชีวิตและความตายที่รวดเร็ว กะทันหัน และเป็น การตายปริมาณมากนั้นแสดงให้เห็นถึงความไร้เหตุผลของการตายที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อกับผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นความรุนแรงที่ถูกทำให้ปกติและคุกคามชีวิตปกติ

“การจากไปของนกเค้า” เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่ได้เสนอภาพมูลเหตุความขัดแย้งอันนำไปสู่การตายของตัวละครอย่างชัดเจนและไม่ได้แสดงให้เห็นการสืบสวนหาหลักฐานหรือผู้กระทำผิด แต่กลับเน้นที่สภาพความไม่สงบและการตายอย่างไม่รู้ตัวของผู้บริสุทธิ์ซึ่งยิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงความตายที่ไม่มีจุดสิ้นสุดและเห็นเพียงทางตันของปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่นำเสนอผ่านเรื่องสั้น นอกจากนี้เรื่องยังใช้เหตุการณ์ที่สอดคล้องกับอาเพศยามครึ่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองเพื่อ

เตือนคนให้ตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงจากความไม่สงบที่จะบานปลายต่อไปจนอาจถึงขั้น
บ้านเมืองแตกแยก แต่เหตุการณ์ลางบอกเหตุนั้นกลับสูญเปล่า ไม่มีผู้ใดสนใจ

ขณะบินมุ่งสู่วัดด้วยหัวใจสลาย นกเค้าถ้ำและตอบตัวเองว่า “ที่นี่ที่ไหน”

“ประเทศไทย เมืองแห่งสันติ สยามเมืองยิ้ม”

“เมืองที่ไทยฆ่าไทยได้ตามใจ คือไทยแท้”

“อุบารห์!” มันแผดขิ้นสุดเสียง รู้สึกอดกลั้นฝืนทนกับความเลวทรามต่ำช้า
ของมนุษย์ ไม่แยกแยะดีชั่ว มุ่งแต่รบราฆ่าฟันกันเอง

นกเค้าบินลงล่างหูล้างตากับสายน้ำเบื้องล่าง ถึงกระนั้นก็ไม่อาจลบ
เหตุการณ์ที่ค้างคาอยู่ในมโนภาพ แล้วใจประหวัชยอนถึงคำบอกเล่าเรื่องราวยุคเสีย
กรุงแต่ครั้งก่อน จึงคิดเปิดทางออกที่ปิดตายให้ผู้คนสำนึก เพื่อว่าอาจมีผู้คน
บางส่วนเปลี่ยนใจหันหน้าเข้าหากัน

ตัดสินใจได้แล้วจิตก็หลุดพ้นจากพันธนาการ ลื่นความห่วงหาอาลัย นกเค้า
โผล่กลางชั้นสู่อากาศอีกครั้ง ลูสู่น่านฟ้าวัดหลักเมือง บินสูงขึ้นๆ

แล้วทันทีนั้นก็ทิ้งตัวตั้งเร็วปานธนูหลุดจากแฉ่ง ตาเหลืองหม่นจับจ้องอยู่กับ
เป้าหมายเบื้องล่างที่ภาพร่นใกล้เข้ามาทุกขณะ

“สวป!”

อกนกเค้าเสียบติดตรงเหล็กแหลมปลายสายล่อฟ้าเหนือโรงธรรม ร่วงสีเทา
สั่นระริกและค่อยๆ เบาลง

เลือดแดงดั่งสีกุหลาบรินหยดเหมะๆ ตกต้องหลังคา ทอดร่างทิ้งไว้ประชด
ประชันความมารยาสาไถยของผู้นำพาบ้านเมืองแห่งยุคสมัย

เสียงตะโกน เสียงชี้ชวนดู...สลอนดังไม่เป็นสรรพสำเนียง

[...]

เสียงสวดเมตตาสืบทิศก้องกังวานจากคณะสงฆ์ เพื่อแผ่ไปยังสรรพสัตว์ทุก
หมู่เหล่า ไม่มีประมาณทั้งชนชั้น ชาติพันธุ์ สมกับความใจกว้างของชาวพุทธ ผู้รู้ ผู้ตื่น
ผู้เบิกบาน

ภารกิจเสร็จแล้ว หลายๆ คนคงได้กลับบ้าน

(วิน วนาตร, 2550 : 125 – 126)

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ได้มีเหตุการณ์อาเพศที่เป็นเหมือนลางบอกเหตุหลายเหตุการณ์ และหนึ่งในนั้นก็คือเหตุการณ์ที่อีกาสองตัวตีกันกลางอากาศและอีกาทัวหนึ่งตกลงมาอกเสียบเข้ากับยอดพระปราสาทวัดราชบูรณะ ส่งเสียงร้องโหยหวนอยู่สองวันจึงสิ้นใจตายจากเหตุการณ์ครั้งนั้นต้องตรงกับการกระทำของ “นกเค้า” ในเรื่องสั้นที่คิดฝากอุทาหรณ์ให้คนตระหนักถึงภัยร้ายที่กำลังมา แต่ในเรื่องสั้นได้ให้ภาพนกเค้าในฐานะผู้หยิ่งรู้และได้สูญเสียนกเค้าตัวเมียไปในเหตุการณ์ระเบิดกลางเมือง ซึ่งหากมองนกเค้าในฐานะสิ่งมีชีวิต ความรุนแรงและความสูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็สร้างความเดือดร้อนไปถึงสัตว์ ไม่ใช่เพียงมนุษย์ด้วยกัน แต่หากมองนกเค้าในฐานะเสียงของผู้เห็นและต้องอยู่ในสถานการณ์ความไม่สงบ การตายของนกเค้าก็คือความสิ้นหวังอย่างแท้จริง กล่าวคือ สถานการณ์ความไม่สงบสร้างความเดือดร้อน เช่นฆ่าผู้บริสุทธิ์ สร้างความทุกข์ใหญ่หลวงให้ผู้คนในที่นี้คือ “นกเค้า” เป็นตัวแทนของผู้ประสบเหตุการณ์และการสูญเสีย สิ่งที่เกิดทำให้สิ้นหวังที่จะแก้ปัญหาในยามที่มีชีวิตอยู่ แม้ “นกเค้า” เลือที่จะตายอย่างมีความหวังคือเพื่อใช้การตายของตนเตือนสติผู้คน แต่การตายของนกเค้าก็แค่เพียงดึงความสนใจและสร้างความตื่นตระหนกได้เพียงชั่วขณะเท่านั้น ก่อนที่ฝูงชน ณ โรงธรรมจะแยกย้ายไปสู่ชีวิตปกติของตน

ผู้เขียนตั้งใจสร้างภาพเทียบเคียงการตายของนกเค้ากับลางบอกเหตุก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เพื่อให้ผู้คนเกิดการเชื่อมโยงถึงอันตรายและความสูญเสียที่กำลังจะเกิดขึ้น สำหรับสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ การตายของนกเค้าอาจสื่อถึงลางบอกเหตุการแบ่งแยกดินแดนที่มีขบวนการเคลื่อนไหวหลายขบวนการสนับสนุนและพยายามที่จะแบ่งแยกดินแดนอยู่ หากคนไทยไม่ตระหนักหรือไม่รีบแก้ไขปัญหานี้ อนาคตเราอาจต้องแบ่งแยกดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เหมือนเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาก็เป็นได้

นอกจากความสิ้นหวังในการแก้ปัญหาของผู้นำประเทศแล้ว บทบาทสำคัญของ “นกเค้า” ก็คือการเสียดสีและวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยพุทธที่ผู้คนเปี่ยมด้วยเมตตาและคุณธรรม แต่ก็ปล่อยให้เกิดการฆ่าผู้บริสุทธิ์อย่างไร้เหตุผล ประชดประชันภาพสยามเมืองยิ้มที่วันนี้ชายแดนใต้มีแต่เลือดและคราบน้ำตา โรงธรรมยังเทศนาเตือนใจคนเรื่องความทุกข์โศก แต่ความทุกข์โศกที่อยู่รอบตัวกลับจัดการอะไรไม่ได้ อยากรู้ก็ดี การจากไปของนกเค้าในเรื่องอาจแสดงให้เห็นความสิ้นหวังและความตายที่ลูกหลานต่อเนื่องของสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ แต่ในความจริง

“การจากไปของนกเค้า” ได้สัมผัสถึงความรับรู้ของคนอ่านต่อสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ถึงกระนั้นก็มีอาจพิสูจน์ได้ว่าแรงกระทบนั้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใดตราบเท่าที่ข่าววาระเปิดลอบยิง บุกรงพยาบาล ฆ่าผู้บริสุทธิ์ยังปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์

เรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นภัยคุกคามชีวิตของปัจเจกบุคคลอย่างที่สุดก็คือเรื่อง “ไม่มีแผ่นดินอยู่” ของนรพัลลภ ประณูทรพาล เรื่องสั้นรางวัลรองชนะเลิศจากการประกวดเรื่องการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10 เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอภาพความตายของตัวละครที่อาศัยอยู่กับความหวาดกลัวและหวาดระแวงในยามค่ำคืนที่สถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่สงบ ซึ่งเป็นความทุกข์ทรมานเสียยิ่งกว่าการตาย

จะเห็นว่าเรื่องสั้นสองเรื่องทีกล่าวมาก่อนหน้านี้ ความหวาดระแวงต่อสถานการณ์ของผู้คน จะถูกบรรยายเมื่อใช้ชีวิตอยู่ “นอกบ้าน” แต่สำหรับเรื่อง “ไม่มีแผ่นดินอยู่” สถานการณ์ความไม่สงบบีบบังคับคนเข้าไปถึงพื้นที่ส่วนตัวและส่งผลต่อการใช้ชีวิตแม้แต่ “ในบ้าน” ตัวเองที่ควรจะให้ความรู้สึกปลอดภัย แต่ตรงกันข้ามการใช้ชีวิตในช่วงโมงพักผ่อนของผู้คนกลับกลายเป็นความเสียงตื่นตระหนก เพราะเสียงระเบิดและปืนอาจดังขึ้นได้ทุกเมื่อ

พลัน! เสียงปืน!

ใจผมสั่นไหวขณะมุดอยู่ในผ้าห่ม มันดังใกล้มาก อาจดังอยู่ในซอย หรือไม่กี่อาจจะหน้าบ้านผมด้วยซ้ำ

นัดเดียว แล้วความเงียบก็กลับมา ผมค่อยๆ โผล่หัวออกจากผ้าห่มแล้วกอบเงินใส่ถุงผ้าอย่างแผ่วเบาเพราะไม่อยากให้เสียงของเหรียญทำลายความเงียบสงบเหมือนเสียงปืน

[...] นึกอยากแง้มม่านดำดูมอเตอร์ไซค์แต่กลัวแสงไฟลอดออกไป ผมไม่อยากปิดไฟ เพราะไม่อยากอยู่ในความมืดแม้แต่นาทีเดียว แต่ใจที่ห้วงมอเตอร์ไซค์ทำให้ต้องปิด

หน้าบ้านมืดมาก เสาไฟฟ้าในซอยที่เคยมีไฟส่องสว่างทุกต้นถูกตัดกระแสไฟต้นเว้นต้น และเสาที่ถูกตัดอยู่หน้าบ้านผมพอดี มอเตอร์ไซค์จอดอยู่ในความมืด ผมรู้สึกเหมือนว่าความมืดกำลังคุ้มครองมอเตอร์ไซค์

(นรพัลลภ ประณูทรพาล, 2554 : 32 - 33)

จากเรื่องจะเห็นว่าการใช้ชีวิตของปัจเจกบุคคลถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะในบ้านอันเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลที่ปัจเจกมีสิทธิในการใช้ชีวิต การทำกิจกรรมต่างๆ แต่เหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นได้คุกคามชีวิตจนไม่สามารถใช้ได้อย่างปกติสุข คนต้องการแสงสว่างยามค่ำคืนแต่กลับไม่อาจปล่อยให้แสงสว่างเล็ดลอดไปสู่ภายนอกได้ เพราะแสงสว่างจะนำอันตรายมาให้ แต่ขณะเดียวกันความมืดภายนอกกลับช่วยคุ้มครองทรัพย์สินอย่างมอเตอริไซค์ในเรื่อง

กล่าวได้ว่าพื้นที่ของบ้านในเรื่องซ้อนทับกับพื้นที่ของ “แผ่นดินหรือบ้านเกิดเมืองนอน” ความมืดยามกลางคืน อันตรายรายรอบที่ปรากฏในเรื่องก็คือสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ ความรู้สึกของตัวละครที่ไม่อยากปิดไฟ ไม่อยากอยู่ในความมืดก็คือความรู้สึกของผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ไม่อยากอยู่ในสถานการณ์ความไม่สงบในบ้านเกิดของตัวเอง

เรื่องเล่นกับความกลับตาลปัตรของความมืดและความสว่าง ความปลอดภัยและอันตราย ความกลัวกับความกล้าเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสับสนของสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และความผิดที่ผิดทางของการใช้ชีวิต ซึ่งในสถานการณ์เช่นนั้นเป็นความทุกข์ทรมานที่คนต้องการหลบหนี

เรื่องใช้ฉากกลางคืนที่ยืดยาวเหมือนไม่มีวันสิ้นสุด แม้ความมืดคือความปลอดภัยแต่ความมืดของกลางคืนก็เป็นอันตราย บรรยากาศกลางคืนที่ครอบคลุมเรื่องคือภาพคู่ขนานของชีวิตตัวละครที่อาศัยอยู่ในความมืดมนของปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การที่ความมืดเป็นได้ทั้งความปลอดภัยและอันตรายในเวลาเดียวกันแสดงให้เห็นถึงความบิดเบี้ยวของตรรกะการใช้ชีวิต ผู้คนต้องอยู่โดยไม่รู้ว่ามีอะไรคือปลอดภัยและเมื่อไรคืออันตราย การมีชีวิตอยู่จึงเป็นความทุกข์ยิ่งกว่าการตาย ในเรื่องญาติพี่น้องทุกคนของตัวละครเอกเสียชีวิตไปหมดแล้ว เหลือเพียงเขาคนเดียวที่ยังมีชีวิต

คิดมาถึงตรงนี้ก็นึกสงสารตัวเอง วันนี้เหลือเพียงผมคนเดียวที่กำลังพยายามก้าวไปหาความสุขที่อยู่ในอนาคต ขณะที่พ่อกับแม่คงกำลังล่องลอยอยู่ในสายลมที่โชยพัดเย็นสบาย พี่ชายผมคงกำลังนั่งแต่งกลอนอยู่บนเมฆก้อนใดก้อนหนึ่ง ส่วนพี่สาวกับน้องสาวผมคงกำลังชวนกันล่องไปเที่ยวเล่นแถวขอบฟ้า

ผมเห็นพ่อ แม่ พี่ชาย พี่สาว น้องสาวยืนยิ้มอยู่ตรงหน้า แต่เมื่อเปิดผ้าห่มที่คลุมโปงออกทุกคนก็หายไป

พลันเสียงระเบิดอีกลูก

[...]

พรุ่งนี้ผมจะไปจากที่นี่!

(นรพัลลภ ประณูทรรพาล, 2554 : 32 – 33)

ภาพพ่อแม่พี่น้องที่ตายไปแล้วในทัศนะของตัวละครเอกเป็นภาพที่สวยงาม ทุกคนมีความสุขมากกว่าตัวเขาทั้งที่เขา “กำลังพยายามก้าวไปหาความสุขที่รออยู่ในอนาคต” การให้การตายเป็นความสุขมากกว่าการมีชีวิตอยู่แสดงถึงภาวะที่ย้อนแย้งของสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้คนต้องประสบ เมื่อบ้านที่ควรปลอดภัยกลับไม่ปลอดภัย การมีชีวิตอยู่ควรมีความสุขแต่กลับไม่เป็นสุข ความตายน่าจะเป็นความน่ากลัวแต่กลับบังตาม เรื่องตั้งใจภาพขัดแย้งเพื่อตอกย้ำความไม่ปกติของสถานการณ์

แม้ตัวละครจะตัดสินใจในตอนแรกว่าเขาจะทิ้งบ้านเกิดตัวเองเดินทางไปที่ยื่นพรุ่งนี้ แต่ในที่สุดเขาก็ไม่อาจทนให้คำคืนแห่งความหวาดกลัวที่ยาวนานผ่านพ้นไปได้ เขาจึงตัดสินใจซื้อรถมอเตอร์ไซด์ออกจากบ้านกลางดึกและมันก็นำเขาไปสู่วิถีกระสุนของทหารที่เฝ้ารักษาสถานการณ์ ความสงบยามคำคืนด้วยเข้าใจว่าเขาคือผู้ไม่ประสงค์ดีเพราะเขาไม่ยอมหยุดรถตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่

แล้วความเจ็บสงบก็กลับมา ผมมองทางข้างหน้าไม่รู้สะพานหายไปไหน...
ทุกอย่างรอบตัวผมก็หายไปด้วย...

ช่างมัน อะไรจะหายไปก็ช่าง เพราะตอนนี้ผมได้ความสงบกลับคืนมาแล้ว
นั่น พ่อ แม่ พี่ชาย พี่สาว น้องสาว ญาติฝ่ายพ่อ ญาติฝ่ายแม่ ทุกคนยืนรวมกลุ่มกัน
อยู่ข้างหน้า ด้วยความดีใจผมจึงตะโกนบอกว่าเดี๋ยวผมไปหาหนะ กระสุนจากไหนก็ไม่
รู้ หนึ่งนัดหรือกี่นัดก็ไม่รู้พุ่งใส่หลังผม ตอนนี้อยู่ท่ามกลางพายุไปหาหนอ อย่าเพิ่งไป
ไหน รอผมก่อน

หม้ออาจช่วยชีวิตผมไม่ทันก็ได้

(นรพัลลภ ประณูทรรพาล, 2554 : 32 – 33)

การเลือกไม่ทนที่จะอยู่ในความหวาดระแวงของคำคืนอันยาวนานก็เป็นเหมือนความสุดทนต่อปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ยืดเยื้ออย่างไม่รู้จุดสิ้นสุด ข้อความที่ยกมาคือ

ตอนจบของเรื่อง จะเห็นว่าสำหรับตัวละครแล้วความตายคือความสงบอย่างแท้จริง ตัวละครไม่เสียดายชีวิตที่จะตาย กลับกันเขาปรารถนาที่จะตายเพื่อได้อยู่ร่วมกับครอบครัวของเขา เพื่อที่จะไม่ต้องทนหวาดระแวงและใช้ชีวิตอย่างหวาดกลัวเพียงลำพังอีกต่อไป

การที่ตัวละครเอกเลือกทิ้งบ้านเกิดเพื่อเดินทางไปใช้ชีวิตที่อื่นแสดงให้เห็นถึงความสิ้นหวังที่จะหาความสงบสุขในบ้านตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเขาไม่รอให้ฟ้าสาบเสียก่อนจึงเดินทางแต่กลับเลือกเดินทางยามกลางคืนซึ่งที่รู้ว่าเป็นช่วงเวลาที่อันตรายที่สุด ยิ่งแสดงให้เห็นภาวะที่สุดหนักกับปัญหา แสดงให้เห็นความสิ้นหวังในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้เพราะคนยอมเลือกที่จะไปตายเอาดาบหน้ามากกว่าอยู่รออนาคตที่กำลังถูกสร้างให้สงบสุขด้วยระเบิดและเสียงปืน

อย่างไรก็ตามแม้เรื่องสั้นส่วนใหญ่จะไม่ให้ความหวังในการแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ แต่ก็ยังปรากฏเรื่องสั้นที่ให้ผู้เข้าร่วมขบวนการแบ่งแยกดินแดนกลับใจและหันกลับมาให้การที่เป็นประโยชน์ต่อราชการ ดังในเรื่อง “แผ่นดินของใคร” ของอรอุมา แซ่เตียว ที่ให้ลอลูชายชาวประมงผู้ซึ่งร่วมก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ตัดสินใจหักหลังองค์กรเพราะต้องการปกป้องรักษาแผ่นดินของตัวเอง ซึ่งนับเป็นแนวโน้มความหวังอันน้อยนิดที่ปรากฏในเรื่องสั้น แต่ทว่าความหวังนั้นก็สลายได้เพียงไม่นาน เพราะเรื่องได้จบลงโดยให้ลอลูถูกลอบสังหาร การตายของลอลูจึงบ่งบอกถึงการกลับคืนสู่แนวทางแก้ปัญหาที่ตีบตันอีกครั้ง การกลับใจของลอลูอาจช่วยให้ผู้บริสุทธิ์คนหนึ่งรอดพ้นจากความตาย แต่นั่นหมายถึงการนำความตายมาสู่ตัวเอง ดังนั้นไม่ว่าจะอย่างไรการตายจากสถานการณ์ความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้น ความหวังที่จะฝากไว้กับผู้กลับใจจึงไม่อาจนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะผลิตซ้ำภาพความตายของผู้บริสุทธิ์ ความตายที่ไม่อาจคาดเดาและไม่มีเหตุผล ภาพดังกล่าวไม่เพียงตอกย้ำและทำให้เห็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หากยังแสดงให้เห็นความมืดมนของปัญหาที่ไม่ว่าจะหันหน้าไปทางไหนก็มีแต่ความตายที่เหมือนไม่สิ้นสุด ยิ่งไปกว่านั้นการเสนอภาพว่าความตายคือความสงบและความสุขที่แท้จริงยิ่งกว่าสถานการณ์ในปัจจุบัน ยิ่งเสียดสีภาวะและการจัดการแก้ปัญหาของภาครัฐ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ความเสียงภัยที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นภัยคุกคามจากขบวนการแบ่งแยกดินแดนซึ่งใช้รูปแบบการก่อวินาศกรรมเหมือนการก่อการร้ายที่มีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน เรื่องสั้นได้นำเสนอภาพแทนความหวาดกลัวต่ออันตรายที่ขยายวงกว้างขึ้นจนไม่อาจรู้ได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด เพราะการแก้ปัญหาของรัฐกลับยิ่งนำไปสู่ความรุนแรงที่

เพิ่มมากขึ้น ดังแนวนโยบายการปราบปรามขบวนการแบ่งแยกดินแดนในช่วงปี 2547 ที่รัฐบาลใช้มาตรการความรุนแรงโต้ตอบความรุนแรง ซึ่งผลก็คือได้ก่อให้เกิดความรุนแรงซ้ำซ้อน ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยพื้นฐานประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างที่มีมาแต่เดิม เมื่อรวมกับการใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาของรัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านจึงทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ตั้งคำถามถึงความปลอดภัยที่ตนได้รับจากรัฐ และบ่มเพาะเชื้อความไม่พึงพอใจต่อการบริหารจัดการความสงบของรัฐมากยิ่งขึ้นจึงปรากฏชาวบ้านอย่างมาแต่ที่ลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจรัฐ ด้วยสถานการณ์เช่นนี้การเผชิญหน้ากับปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐบาลจึงไม่ใช่เพียงกลุ่มขบวนการก่อการร้ายเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นปัญหาการเมืองระดับย่อย (sub-politics) ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการแก้ปัญหาความไม่สงบ เนื่องจากการแก้ปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน ไม่ใช่เพียงการบังคับใช้อำนาจรัฐเพียงอย่างเดียว ความเสี่ยงภัยที่เกิดขึ้นกับสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งจึงหมายถึงภัยคุกคามการใช้ชีวิตของประชาชนจากขบวนการก่อการร้าย แต่ในอีกระดับหนึ่งจะหมายถึงความเสี่ยงในแง่ของความมั่นคงของรัฐที่ไม่เพียงต้องต่อสู้กับขบวนการแบ่งแยกดินแดน แต่ยังต้องขัดแย้งกับพลเมืองของตนเองที่หันมาเป็นปฏิปักษ์ต่อการใช้อำนาจอย่างผิดวิธีของรัฐ

ในประเด็นการขบคิดทบทวนจะเห็นว่า เรื่องสั้นในกลุ่มนี้นักเขียนกำลังตั้งคำถามอย่างหนักหน่วงต่อความปลอดภัยที่รัฐมอบให้แก่ประชาชน เพราะการตายที่เกิดขึ้นแพร่หลายขยายวงอย่างไม่รู้จุดสิ้นสุด แม้แต่พื้นที่ส่วนตัวก็ให้ความรู้สึกไม่ปลอดภัย กิจกรรมประจำวันของคนถูกคุกคามทั้งความเป็นบ้านและมาตุภูมิไม่อาจให้ความวางใจหรือความรู้สึกปลอดภัยแก่ผู้คนได้เลย เรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงการมีชีวิตอยู่ที่ทุกข์ทรมานกับความหวาดระแวงยิ่งกว่าการตาย เหล่านี้นับเป็นการทบทวนและวิพากษ์การแก้ปัญหาที่ไม่ประสบความสำเร็จได้อย่างถึงแก่น

5.1.2 ความตายของอำนาจรัฐกับความซับซ้อนของปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้

ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้เป็นปัญหาที่ซับซ้อนเพราะไม่ใช่เพียงปัญหาภายในประเทศแต่ยังเกี่ยวพันกับขบวนการก่อการร้ายนอกประเทศซึ่งปัจจุบันทางการได้พยายามที่จะร่วมมือกับประเทศมาเลเซียเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว แต่ปัญหาที่สืบเนื่องมายาวนานก็ไม่อาจแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสถานการณ์โลกต้องเผชิญหน้ากับกลุ่มมุสลิมฝ่ายรุนแรง การแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้ก็ต้องเฝ้าระวังการแทรกแซงมากยิ่งขึ้น

ในมุมมองของสังคมเสี่ยงภัยกล่าวไว้ว่า สถาบันหลักของภาวะสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็น วิทยาศาสตร์ ธุรกิจ การเงิน และการเมือง ถูกคาดหวังว่าจะดำเนินงานอย่างมีเหตุมีผลและให้ความปลอดภัย แต่ในยุคของสังคมเสี่ยงภัยสถาบันเหล่านี้จะต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่กลไกการทำงานของตัวเองจะไม่มีค่าอีกต่อไปและหลักการพื้นฐานสำคัญของภาวะสมัยใหม่จะไม่สามารถกำกับควบคุมได้ดีเช่นกัน สถาบันเหล่านี้จะไม่ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือจัดการความเสี่ยงแต่ตัวมันเองจะกลายเป็นที่มาของความเสี่ยงด้วย (Beck, 2006 : 336) ในที่นี้น่าสนใจที่จะนำมาพิจารณาถึงการใช้อำนาจของรัฐในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับระบบราชการ อันเป็นผลผลิตของภาวะสมัยใหม่ กล่าวคือ หากพิจารณาภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นจะพบว่าเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งได้นำเสนอความตายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นไปในรูปแบบของความไม่ไว้วางใจ ไม่เชื่อใจ อันนำไปสู่การไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในสามจังหวัดชายแดนใต้มักจะไม่แสดงต้นทางของปัญหาแต่จะเน้นภาวะของปัญหาที่กำลังเกิดและสร้างผลกระทบให้แก่ชีวิตผู้คนเพื่อเสริมแง่มุมทางความรู้สึกที่ชาวหรืองานวิชาการไม่อาจเสนอได้ อย่างไรก็ตามปรากฏเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งชื่อ “ไฟลามทุ่ง” ซึ่งเป็นผลงานของศุภรา จันทรจิตฟ้า ผู้เขียนหนังสือเรื่อง *ความรุนแรงในชายแดน : สิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปในสามจังหวัดชายแดนใต้* ซึ่งเป็นสารคดีบอกเล่าเรื่องราวชายแดนใต้จากชีวิตของชาวบ้าน ได้รับการสนับสนุนตีพิมพ์เป็นภาษาไทยจากมูลนิธิเอเชีย และมูลนิธิไฮน์ริชเบล โดยเรื่องสั้น “ไฟลามทุ่ง” อยู่ท้ายเล่มของหนังสือเรื่องดังกล่าว

“ไฟลามทุ่ง” มีเค้าโครงเรื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้แต่ไม่ได้เน้นความรุนแรง ความสูญเสียเหมือนเรื่องสั้นอื่นๆ หากแต่เน้นความสลับซับซ้อนของเหตุการณ์และมูลเหตุที่ทำให้ความขัดแย้งขยายวงกว้างออกไปอย่างรวดเร็วและควบคุมไม่ได้เหมือนดังชื่อเรื่อง “ไฟลามทุ่ง” เรื่องสั้นเรื่องนี้แตกต่างจากเรื่องสั้นทั่วไปตรงที่บรรจุเหตุการณ์และตัวละครไว้มากมายจนสูญเสียลักษณะของเรื่องสั้นที่ดี แต่ความน่าสนใจของเรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่ความเป็นเรื่องสั้น หากแต่อยู่ที่การเป็นเรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวที่พยายามร่างภาพมูลเหตุของความขัดแย้งที่รังแต่จะบานปลายออกไป เพื่อให้เห็นว่าต้นเหตุของปัญหาที่สำคัญมาจากการปฏิบัติงานของภาครัฐซึ่งประกอบไปด้วยการไม่เข้าใจปัญหา อคติทางชาติพันธุ์ และความเห็นแก่ตัวของข้าราชการ

เรื่องเปิดฉากที่เหตุระเบิดที่สถานีรถไฟทางตอนใต้ของประเทศตามแส มีผู้บาดเจ็บล้มตายหลายคน ผู้นำของประเทศจึงเดินทางไปที่นั่นเพื่อประชุมกับหน่วยงานความมั่นคง

“คุณคิดว่าเหลือพวกแบ่งแยกดินแดนอีกกี่คน”

“ประมาณคร่าวๆ 40 คน ครับ” เป็นเสียงตอบของทหารหน่วยความมั่นคง

“คุณช่วยจัดการได้ไหม เดือนละ 10 คน” นายกอ ผู้เคยเป็นซีอีโอใหญ่ของบริษัทแห่งหนึ่งออกคำสั่งด้วยความมั่นใจ ด้วยอำนาจเงินอันล้นมือที่ทำให้เขาได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้บริหารประเทศ

เจ้าหน้าที่ความมั่นคงมองหน้ากันไปมาก่อนตอบว่า “ได้ครับ”

(ศุภรา จันทร์ชิตฟ้า, 2549 : 259)

บทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นปัญหาจากทัศนคติของผู้บริหารประเทศที่มองว่ากลุ่มแบ่งแยกดินแดนเป็นเพียงกลุ่มคนเล็กๆ ที่สามารถจัดการได้อย่างง่ายดาย และวิธี “จัดการ” ก็คือสั่งทหารให้ดำเนินการโดยไม่พยายามทำความเข้าใจปัญหา ที่มาที่ไปหรือภูมิหลังของปัญหาที่ยืดเยื้อมายาวนาน ขณะเดียวกันผู้ได้บังคับบัญชาที่รับหน้าที่จัดการปัญหาก็ทำหน้าที่เพียงรับคำสั่ง เมื่อนายถามว่าได้หรือไม่ แม้จะมีท่าทีลังเลแต่ก็ตอบรับ

การจำลองสถานการณ์ของประเทศตามแสบในเรื่องคือตัวแทนของจังหวัดชายแดนใต้ของไทยดังกล่าวมาแล้วว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐและจังหวัดชายแดนใต้มีมานานด้วยเหตุผลด้านการเมือง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การแก้ปัญหาด้วยการใช้กำลังทหารจึงเป็นการจัดการที่ปลายเหตุ และสำหรับในเรื่องสันติได้เป็นขนวนจุดไฟความขัดแย้งที่ลุกโชนและยากจะมอดดับ

การจำลองสถานการณ์สืบสวนของตำรวจหน่วยพิเศษที่ถูกส่งมาจากเมืองหลวงในเรื่องคือ การบุกเข้าไปจับกุมชาวบ้านและนำตัวมาสอบสวนพิเศษด้วยการซ้อม ทุบตี และช็อตไฟฟ้า แม้ชาวบ้านจะปฏิเสธว่าไม่รู้เรื่องการแบ่งแยกดินแดน แต่ตำรวจหน่วยพิเศษก็ไม่ยอมปล่อยตัวจนผู้ถูกจับกุมทนพิษบาดแผลไม่ไหวสิ้นใจตาย

“ผมทำผิดอะไร” รอฮิมถาม

“เอ็งไม่รู้หรือว่าเอ็งทำผิดอะไร” ตำรวจ 1 ใน 10 ที่มาปฏิบัติภารกิจคุมตะคอกกลับ และก็เริ่มบ่นว่า “ไอ้พวกแขกไม่กินหมูนี่มันปากแข็ง”

[...]

ตำรวจเหล่านี้หาได้ตกใจความตายที่อยู่เบื้องหน้าไม่ เขานำร่างที่ไร้วิญญาณ
ของรอฮิมไปทิ้งที่ถนนสายเปลี่ยวแห่งหนึ่ง

“ไอ้พวกผู้ร้ายปากแข็ง มันสมควรตาย” ตำรวจคนหนึ่งสบถก่อนโยนร่าง
รอฮิมลงข้างถนน

(ศุภรา จันทร์ชิตฟ้า, 2549 : 260)

พฤติกรรมของตำรวจหน่วยพิเศษข้างต้นแสดงถึงการใช้อำนาจรัฐในการกดขี่ข่มเหง
ชาวบ้าน อีกทั้งปฏิบัติการสอบสวนที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบ แต่กระทำเหมือนใช้อำนาจตั้งศาลเตี้ย
มาคุมตัวชาวบ้านไปสอบสวน การไม่ตกใจต่อการตายของชาวบ้านที่เสียชีวิตในระหว่างสอบสวนแสดง
ให้เห็นถึงการเชื่อมั่นในอำนาจรัฐที่ตนมีว่าสามารถปฏิบัติอย่างไรต่อชาวบ้านก็ได้ ซึ่งแสดงถึงทัศนคติที่
มองว่าชาวบ้านต่ำชั้นกว่าตน การใช้สรรพนาม “ไอ้พวกแขก” ยังเป็นการแบ่งแยกความแตกต่างทาง
ศาสนาโดยมีนัยยะของการดูถูกซึ่งเสริมให้ภาพของเจ้าหน้าที่รัฐในเรื่องเป็นผู้ใช้กำลัง ป่าเถื่อน และไร้
คุณธรรม

ระบบราชการที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในส่วนบนในนามของผู้ปกครองหรือ
ผู้ดูแลได้นำพาให้เกิดการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม อำนาจที่มีมากเกินไปของเจ้าหน้าที่กำลังทำลาย
ตัวเองด้วยความเชื่อมั่นว่าเจ้าหน้าที่และอำนาจรัฐไม่อาจถูกท้าทายได้ ซึ่งการทำลายที่ตามมาก็คือการ
เกิดปัญหาความไม่สงบนั่นเอง

ไม่เพียงเจ้าหน้าที่รัฐมีทัศนคติเชิงลบต่อชาวบ้าน เสียงเล่าลือถึงการกระทำของ
เจ้าหน้าที่รัฐก็แพร่กระจายไปในหมู่ชาวบ้าน โดยเฉพาะกับกลุ่มวัยรุ่นนหัวรุนแรงที่มีอคติต่อรัฐเป็น
ทุนเดิมก็พร้อมที่จะสรุปว่าการตายของชาวบ้านเกิดจากเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งเมื่ออคติเผชิญหน้ากับอคติ
กำแพงของความไม่เข้าใจย่อมเกิดขึ้นตามมา

การใช้อคตินำทางการแก้ปัญหาปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อเกิดกรณีปล้นปืนที่ค่ายทหาร
หลงปิง ค่ายทหารในเรื่องสั้น ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่ค่าย
ทหารกองพันพัฒนาที่ 4 อำเภोजะเอวร้อย จังหวัดนราธิวาส จากรายงานข่าว ปืนจำนวนกว่าสามร้อย
กระบอกได้หายไปจากค่ายทหารแห่งนั้น และทหารก็ได้ตั้งหน่วยสืบสวนกรณีดังกล่าว ซึ่งจากรายงาน
ข่าวเราจะรับรู้เพียงว่าเป็นถูกปล้นหายไปและสันนิษฐานว่าคนร้ายเกี่ยวข้องกับผู้ก่อการร้าย แต่ใน
เรื่องสั้นเสนอเบื้องหลังของเหตุการณ์ว่าเป็นเพราะความโลภของทหารนายหนึ่งที่ลักลอบนำปืนไปขาย
และเพื่อปกปิดความผิดตัวเองจึงสร้างสถานการณ์ให้มีการปล้นปืนทั้งที่จริงปืนบางส่วนได้หายไปก่อน
หน้านั้นแล้ว

การสร้างเรื่องให้เหตุการณ์ปล้นปืนกลายเป็นการลักลอบขายปืนได้สร้างความเข้าใจอีกชุดต่อเหตุการณ์ปล้นปืนในปี 2547 จากเดิมที่เป็นส่วนหนึ่งของการก่อการร้ายกลายเป็นความเลวร้ายที่เกิดจากในระบบราชการทหารเอง ซึ่งเมื่อรวมกับอคติทางศาสนาและชาติพันธุ์ที่เจ้าหน้าที่รัฐมีต่อชาวบ้าน การสืบสวนในเรื่องจึงพุ่งเป้าไปที่พลทหารมุสลิมที่เพิ่งปลดประจำการ และจากจุดนี้ก็ได้กลายเป็นเหตุการณ์ลุกลามต่อไปด้วยความเข้าใจผิด

ภาพความไม่สงบอันได้แก่เหตุยิงกัน ฆ่ากันอย่างมโหฬารหลังเหตุการณ์ปล้นปืนที่ปรากฏในเรื่องสั้นกลายเป็นภาพของการล้างแค้นและหักหลังกันเองของกลุ่มค้าอาวุธข้ามพรมแดน รวมถึงการตามเก็บผู้ที่ทางกองปราบ “เชื่อ” ว่าอยู่เบื้องหลังการปล้นปืนแต่ผู้ต้องหาไม่สารภาพ เรื่องให้ภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นความโกลาหล ซึ่งนับวันจะมีคนตายมากขึ้นและมากขึ้น

[...] การฆ่ากันจึงเกิดขึ้นอย่างมโหฬาร ระหว่างทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การฆ่ากันรายวันเกิดขึ้นพร้อมข้อสันนิษฐานของทางราชการที่ว่าเป็นการก่อการร้ายรายวันต่อความโกลาหลเช่นนี้ แม้ว่าทางราชการเองเริ่มรู้ว่าพวกเขาที่มีส่วนในการสร้างเงื่อนไขของความโกลาหลในภาคใต้ ทหารพยายามส่งคนของตนเองไปตามหมู่บ้าน รูลุงเพื่อสืบราชการลับ ส่งทหารบางคนไปบวชในพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านรูลุง พระพวกนี้นอกจากจะทำหน้าที่เป็นพระเขายังทำหน้าที่เป็นทหารด้วย แต่ทางราชการไม่เคยสรุปทเรียนว่าพวกเขาไม่ควรทำอะไร หรือควรทำอะไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศุภรา จันทร์ชิตฟ้า, 2549 : 266)
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเรื่องได้พยายามอธิบายเหตุการณ์ก่อการร้ายหลังกรณีปล้นปืนตามข่าวว่าไม่ใช่การก่อการร้ายตามที่ทางราชการเข้าใจแต่อย่างใด แต่เป็นสถานการณ์ที่บ้านปลายจากหลายสาเหตุ และหนึ่งในนั้นคือสาเหตุจากการทำงานที่ผิดพลาด ใช้อำนาจเกินขอบเขต และอคติของเจ้าหน้าที่รัฐ เรื่องปรากฏน้ำเสียงของผู้เล่าที่ชัดเจนเพื่อวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลที่แม้จะพยายามแก้ไขสถานการณ์ด้วยการส่งทหารเข้าไปสืบราชการลับในพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ แต่สิ่งสำคัญที่รัฐละเลยมาตลอดก็คือ รัฐไม่เคยมองปัญหาและบทเรียนที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่รัฐเอง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเรื่องสั้นได้นำเสนอภาพความล้มเหลวของรัฐต่อการจัดการปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจัยสำคัญก็คือการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐต่อชาวบ้าน ซึ่งจากวงของชาวบ้านการสืบสวนที่ผิดทิศผิดทางก็ลุกลามไปสู่โรงเรียนสอน

ศาสนาปอเนาะ ด้วยการบุกเข้าจับกุมอาจารย์ในโรงเรียนสอนศาสนาและจับนักเรียนผู้เคร่งศาสนาไปทรมานให้สารภาพผิดทั้งที่เขาไม่มีส่วนรู้เห็นต่อเหตุการณ์ปล้นปืนและแผนการต่างๆ เลย

โยฮันคิดว่าเขาคงต้องตายแน่นอน แต่สิ่งที่เขาอยากทำเป็นสิ่งสุดท้ายคือการได้อ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน โยฮันไม่เคยกลับไปทรมานหรือทรมานอีกเลย มีนักเรียนสองคนเห็นชายแปลกหน้า 4 คนใส่เสื้อดำ ผมเกรียน กางเกงดำ สวมรองเท้าบูท ขับรถไฟร์วีล มาจับตัวโยฮันไป ข่าวลือเช่นนี้แพร่สะพัดไปในหมู่ญาติและผู้คนที่รู้จักโยฮัน ไฟความแค้นเคืองถูกสุขขึ้นอีกหลายกอง

(ศุภรา จันทร์ชิตฟ้า, 2549 : 270)

จากตัวอย่างนี้คือย่อหน้าสุดท้ายของเรื่อง เรื่องจบลงที่การหายไปของนักเรียนปอเนาะซึ่งเพิ่มความแค้นเคืองภาครัฐให้แก่ชาวบ้านอีกมาก เรื่องไม่ได้บอกตรงๆ ว่าทหารคือผู้จับกุมโยฮันไป แต่จากคำบรรยายก็พออนุมานได้ว่าชายลึกลับ 4 คนนั้นคือทหารเป็นแน่ การปิดเรื่องถึงความตายของ “โยฮัน” นักเรียนปอเนาะผู้เคร่งศาสนาที่แม้แต่วาระสุดท้ายของชีวิตเขาก็ปรารถนาเพียงการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานจึงไม่ใช่เพียงแค่การจับชาวบ้านคนหนึ่งไปสืบสวน แต่องค์ประกอบที่รวมอยู่ในตัวโยฮันคือความบริสุทธิ์ของเด็กและความศรัทธาในศาสนา ในสายตาของชาวบ้านโยฮันเป็นทั้งสมาชิกรุ่นใหม่ที่เป็นอนาคตผู้นำทางศาสนาของชุมชนและเป็นผู้ศรัทธาที่เคร่งครัด ซึ่งไม่สมควรด้วยประการทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่รัฐผู้กดขี่ข่มเหงชาวบ้านจะมาก่อการร้ายใส่ ด้วยเหตุนี้ไฟของความไม่สงบจึงปะทุขึ้นอย่างพร้อมจะลุกกลาม

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น “ไฟลามทุ่ง” จึงเป็นอีกด้านหนึ่งของคำอธิบายถึงมูลเหตุของสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นตัวแทนปากเสียงของชาวบ้านที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐข่มเหง พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐในเรื่องนำไปสู่อคติและความชิงชังที่ชาวบ้านมีต่อรัฐ ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานต่างๆ ของรัฐถูกต่อต้านและปฏิเสธ การแก้ปัญหาความไม่สงบที่ควรจะหันหน้าเข้าหากันจึงเกิดขึ้นได้ยาก

ความไม่พอใจ ต่อต้านและปฏิเสธอำนาจรัฐยังปรากฏในเรื่องสั้นอื่นๆ อีกเช่นกัน ดังในเรื่อง “กว่าพຸ່ງนี้จะมาเยือน” ของวันเสาร์ เจริญศรี ที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น ตัวละครมาแหม่มสวนยางมั่ง “มีท่าทีฮึดฮัดคล้ายโกรธแค้นชิงชังต่อชาวคราวที่เขาได้ดู ในบางคืนเมื่อเห็นคนระดับผู้บริหารบ้านเมืองให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าว เขาโพล่งออกมาอย่างลึมตัว “บาฮง(โกหก)” (วันเสาร์ เจริญศรี,

2549 : 16) จะเห็นว่ามาแอมไม่เชื่อในข่าวสารของรัฐและไม่ยอมรับในตัวผู้บริหารประเทศ นอกจากนี้ในเรื่องเดียวกันยังปรากฏพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตำรวจอีกด้วย

“เมียของมาแอมหรือ” ตำรวจอีกคนที่เพิ่งเสร็จจากไปยืนถ่ายปัสสาวะข้างต้น
 ยางใกล้ๆ บ้านถามขึ้นบ้าง

สาและพยักหน้าแทนคำตอบ เขารู้สึกไม่พอใจนักที่ตำรวจหนุ่มใช้สวนยางของเขาเป็นที่ปลดปล่อยทุกข์เบาโดยไม่ขออนุญาตจากเขาซึ่งเป็นเจ้าของสวนเลยสักคำ อย่างน้อยก็น่าจะมีมารยาทกันบ้าง ขนาดชาวบ้านการศึกษาแล้วยังรู้จักขอจากชาวบ้านก่อนทุกครั้งที่จะทำเช่นนี้ แต่... เจ้าของบ้านยืนอยู่ใกล้ๆ กลับไม่เห็นหัวเห็นตัว เขาเคยพบเห็นคนที่มองข้ามเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่นนี้มาบ้างแล้ว โดยเฉพาะคนที่มีอำนาจอยู่ในมืออีกมากมายในแผ่นดิน พวกเขามักเห็นว่ามันไม่ใช่เรื่องสำคัญ

(วันเสาร์ เชิงศรี, 2549 : 16)

จากข้อความจะเห็นว่า พฤติกรรมของตำรวจจัดได้ว่าเสียมารยาทและไม่ให้เกียรติเจ้าของบ้านซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นเลย คำบรรยายสั้นๆ บ่งบอกถึงการวางตัวของภาครัฐที่ลงพื้นที่ไปเพื่อ “แก้ปัญหา” แต่กลับสร้างปัญหาและความขุ่นเคืองให้แก่คนในท้องถิ่น เรื่องแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐวางตัวอยู่เหนือชาวบ้านโดยไม่ใส่ใจความรู้สึกของชาวบ้านเลย ทั้งที่มีการศึกษามากกว่า มีอาชีพการงานเหนือกว่า คงเพราะอำนาจที่มากับหน้าที่การงานจึงทำให้เจ้าหน้าที่รัฐถือตัวว่าเหนือกว่าชาวบ้านและสามารถทำอะไรก็ได้

การถ่ายทุกข์เบาในพื้นที่บ้านของชาวบ้านโดยไม่ขออนุญาตเป็นภาพย่อส่วนของปัญหาระดับใหญ่ นั่นคือ การที่เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางถูกส่งเข้าไปในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็น “บ้าน” หลังใหญ่ของชาวบ้านแต่พวกเขากลับไม่สนใจเจ้าของพื้นที่ ไม่เรียนรู้มารยาทและวัฒนธรรม คิดจะทำอะไรก็ทำ ซึ่งความรู้สึกของคนในพื้นที่ก็ไม่ต่างอะไรกับความรู้สึกของสาและในเรื่อง นอกจากนี้เรื่องสั้นยังแฝงให้เห็นว่าพฤติกรรมไม่เห็นหัวชาวบ้านนี้ไม่ใช่เพียงเป็นเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ระดับล่าง แต่แม้แต่คนที่อำนาจเหนือขึ้นไปก็ทำให้ชาวบ้านรู้สึกแบบนี้เช่นเดียวกัน

ปัญหาการวางตัวของเจ้าหน้าที่รัฐและการต่อต้านรัฐของชาวบ้านสัมพันธ์กับความตายหรือสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยิ่ง กล่าวคือ แม้พฤติกรรมของตำรวจในเรื่องจะดูเป็นเรื่องของนิสัยหรือพฤติกรรมส่วนตัวของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ได้สัมพันธ์กับ

แนวนโยบายหรือการแก้ปัญหาของรัฐต่อสถานการณ์ในพื้นที่ แต่จากการนำเสนอประเด็นปัญหาในเรื่องสั้นจะพบว่า อุปสรรคหนึ่งของการแก้ปัญหาก็คือความไม่พึงพอใจต่อพฤติกรรมวางอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐนั่นเอง เจ้าหน้าที่ถูกส่งลงพื้นที่เพื่อสร้างความรู้สึกลดภัยให้แก่ชาวบ้าน เพื่อปกป้องพวกเขาจากความเสี่ยงและอันตรายจากการก่อการร้าย แต่ทว่าเจ้าหน้าที่กลับสร้างปัญหาและละเมิดสิทธิ์ส่วนบุคคลของชาวบ้านเสียเอง ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านอย่างมาแฉจึงเลือกที่จะปฏิเสธอำนาจรัฐและสนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนหลายๆ ด้วยการเลือกใช้แต่ภาษาข่าวิเพื่อประกาศตัวตนความเป็นมลายูมุสลิมมากกว่าที่จะเป็นคนไทยมุสลิม

ในยุคของสังคมเสี่ยงภัยปัญหาหรือความขัดแย้งทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่แต่ระดับสถาบันทางการเมืองเอง เช่น รัฐสภา ศาล อำนาจอธิปไตย ฯลฯ แต่สังคมเสี่ยงภัยจะดำรงอยู่ร่วมกับการขบคิดทบทวนของปัจเจกบุคคล ซึ่งการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลจะมีผลต่อการเมืองเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสถาบันทางการเมืองแต่เดิมที่ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาและความทันสมัยอาจสามารถควบคุมและแก้ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่เมื่อสังคมเผชิญหน้ากับความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น ปัจเจกบุคคลถูกกระตุ้นเตือนให้ขบคิดทบทวนตลอดเวลาและไม่ลังเลที่จะแสดงความคิดเห็น ตัวตนของตนเพื่อประกาศจุดยืนและอัตลักษณ์ของตนเอง ปัจเจกบุคคลจึงกลายเป็นตัวกระทำที่ขึ้นมาแทนสถาบันทางสังคมในท้ายที่สุด ต่อกรณีของสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การตัดสินใจเลือกที่จะให้หรือไม่ให้ความร่วมมือต่อภาครัฐของชาวบ้านจึงเป็นการแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผลในระยะยาวของการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลกระทบโดยตรงต่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของรัฐ ด้วยเหตุนี้แนวนโยบายหนึ่งในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของภาครัฐก็คือการมวลชนสัมพันธ์และการให้คนในพื้นที่สอดส่องดูแลกันเองในรูปแบบหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) หรือกองกำลังประชาชนชุดคุ้มครองตำบล (ชคต.) โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นพี่เลี้ยง แม้ยังไม่อาจบอกได้ว่าโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด แต่การส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือจากชาวบ้านก็แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้ในความเสี่ยงด้านความมั่นคงของรัฐที่มีประชาชนหรือชาวบ้านเป็นตัวแปรสำคัญ

เช่นกันกับในเรื่อง “ในทัศนะของคนบาป” ของเดช อัคร ที่กล่าวถึงปัญหาการวางตัวที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติต่อชาวบ้านชาวมุสลิม

[...] บ้านเมืองปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมาเกือบร้อยปี และพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้อิสระเต็มที่ในการนับถือศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นพระมหากรุณาอย่างล้นพ้น ที่ทุกคนที่อยู่ในประเทศไทยไม่ว่าศาสนาใดควรน้อมรับ แต่แกก็ไม่ปฏิเสธว่า

ระบบราชการที่ผู้มีอำนาจได้นำมาใช้กับคนที่ไม่เป็นธรรมอย่างที่สุด คนในพื้นที่ถูกข่มเหงรังแกจากเจ้าหน้าที่รัฐ ปฏิบัติต่อพวกเราราวกับบุคคลชั้นสองของประเทศ โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิม... ก็คนที่ตายในเหตุการณ์รุนแรงแต่ละครั้งโดยปราศจากคำอธิบาย ก็คนที่ถูกจับตัวไปทั้งที่ไม่รู้ตัวเองทำอะไรผิด บางคนเจ็บบหายไปราวกับไม่เคยปรากฏตัวตนอยู่บนโลกใบนี้มาก่อน ที่เหลือรอดกลับมาบ้างก็เป็นตายเท่ากัน ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่สามารถเรียกร้องความเป็นธรรมจากมนุษย์หน้าไหนได้ทั้งสิ้น ทุกครั้งที่คิดจะดำเนินเรื่องกับเจ้าหน้าที่ หากไม่ถูกข่มขู่ก็ถูกปฏิบัติราวกับคนโง่ ป่าเถื่อน ใช้ความรู้ที่พวกเขาได้เล่าเรียนมาสูงอย่างคุ้มค่าที่สุด... ถึงแม้ว่าเรื่องราวเหล่านี้จะเพลาๆ ลงบ้างในระยะหลัง แต่ก็เชื่อว่าจะหมดหายไปทีเดียว การจับตัวโดยปราศจากข้อกล่าวหา การทำร้ายร่างกายจากทหารยังมีอยู่... ครั้นเมื่อออกมาชุมนุมเรียกร้องก็ถูกมองว่าเป็นแนวร่วมของพวกแบ่งแยกดินแดน...

(เดช อัคร, 2551 : 85)

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านโดยเฉพาะชาวมุสลิมกับเจ้าหน้าที่รัฐยังคงเป็นความสัมพันธ์ในฐานะผู้ปกครองที่ใช้อำนาจเหนือกว่าผู้ใต้ปกครองตลอดเวลา ซึ่งการใช้อำนาจนี้ยังคงคุกคามไปถึงกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเรียกร้องหรือฟ้องร้องเจ้าหน้าที่รัฐได้ เพราะผู้มีอำนาจได้ใช้อำนาจไปในทางที่ผิดเสียแล้ว การแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ด้วยการส่งทหารหรือเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปในพื้นที่มากขึ้นจึงไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้นอย่างที่ควรจะเป็น กลับกันยิ่งเปิดโอกาสให้ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐมีโอกาสปะทะกันมากขึ้น トラบใดที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่เรียนรู้ที่จะปฏิบัติกับชาวบ้านอย่างเท่าเทียมและยอมรับปัญหาที่เกิดจากการทำงานของตนเอง

ภาพแทนพฤติกรรมและการวางตัวของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่เหมาะสมในเรื่องสั้นดังกล่าวมานี้สอดคล้องกับอุปสรรคในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ระบุไว้ในงานวิจัยเรื่อง *การศึกษา มิติด้านความมั่นคงและการพัฒนาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : รากเหง้าแห่งปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้* ดังกล่าวมาแล้วในตอนต้น งานวิจัยระบุว่า “ยังมีสาเหตุที่ทำให้ความรุนแรงยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแม้จะไม่ใช่รากเหง้าแห่งปัญหา แต่ก็ถือว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในกระบวนการแก้ไขปัญหาภาคใต้ นั่นคือปัญหาการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่รัฐ (สุภาคีพรรณ ตั้งตรงไพจิตร, 2552 : ข) และ “แก้ปัญหาไม่ได้เพราะคนแก่และผู้ปฏิบัติมองปัญหาผิดๆ หรือแบบผิวเผิน” (สุภาคีพรรณ ตั้งตรงไพจิตร, 2552 : 67) อย่างไรก็ตามในงานวิจัยไม่ได้ชี้ชัดถึงพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐในรายละเอียด ด้วย

เหตุนี้ภาพแทนพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงเป็นเสมือนจิ๊กซอว์ที่เสริมต่อจากงานวิชาการ เพื่อให้เห็นข้อมูลอีกด้านที่จะไม่ปรากฏในงานศึกษาปัญหาที่จัดทำโดยหน่วยงานรัฐ

ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐหรือข้าราชการกับชาวบ้านเป็นปัญหาที่มีมานานและเคยเกิดขึ้นกับหลายท้องถิ่น ไม่ใช่เฉพาะในชุมชนมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น “แค้นของคำพา” ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงไว้ในบทที่ 2 ส่วนของความตายในเรื่องสั้นก่อนทศวรรษที่ 2540 ทหารในนามผู้ปกป้องชาวบ้านที่ถูกส่งไปจากทางการได้กระทำร้ายชาวบ้านและยึดเหยียดข้อหาคอมมิวนิสต์ให้ชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ไม่ต่างกับข้อหาผู้ก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดนในปัจจุบัน แต่ความแตกต่างของสองเรื่องราวนี้นี้คือ ชาวบ้านในสังคมไทย พ.ศ. 2551 ตามปีพิมพ์เรื่องสั้นได้พยายามใช้กลไกของรัฐนั่นคือ การดำเนินเรื่องกับเจ้าหน้าที่ตามระบบราชการและระบอบยุติธรรม รวมถึงการชุมนุมเรียกร้องสิทธิของตน จะเห็นว่าความก้าวหน้าที่ของสังคมและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเปิดช่องทางให้ชาวบ้านมีอำนาจตัดสินใจที่จะเลือกร้องเรียน ในขณะที่เรื่องสั้นในทศวรรษที่ 2510 ชาวบ้านไม่อาจทำได้ แม้การร้องเรียนของชาวบ้านจะไม่บรรลุข้อตกลงเพราะถูกตัดตอนด้วยการข่มขู่และถูกป้ายสีด้วยความผิดที่ไม่ได้ทำ แต่ความพยายามจากการกระทำเหล่านั้นนำไปสู่การขบคิดทบทวนถึงอำนาจของระบบราชการรัฐไทย อาจกล่าวได้ว่าในขณะที่สังคมและชาวบ้านเคลื่อนไปข้างหน้า แต่ระบบราชการของรัฐกับหยุดนิ่งตัวเองด้วยการแก้ปัญหาและมองปัญหาแบบเดิม แบบที่รัฐมีอำนาจสูงสุดซึ่งจะใช้ได้ผลดีในภาวะของการก่อตั้งรัฐชาติสมัยใหม่เท่านั้นเพราะอำนาจของรัฐจะเบ็ดเสร็จและชอบธรรมเสมอ แต่ไม่อาจใช้ได้ในยุคสมัยของโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลข่าวสารและความรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว ดังปรากฏภาพและคติความร้องเรียนเจ้าหน้าที่รัฐมากมายในปัจจุบัน ในกรณีปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้การโต้กลับการกดขี่ข่มเหงของภาครัฐอาจเป็นไปในรูปแบบของความเพิกเฉย ซิงซัง และไม่ให้ความร่วมมือ ดังปรากฏในเรื่องสั้น “ความเจ็บของลัลลา” ที่จะวิเคราะห์ต่อไป

“ความเจ็บของลัลลา” เป็นเรื่องสั้นที่เล่าถึงการปฏิบัติตัวอย่างดีของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยพยายามเข้าไปผูกมิตรและสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้าน แต่เมื่อเกิดปัญหา ความไม่ไว้วางใจและความชิงชังของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตก็พร้อมจะปะทุและเป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหาของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างง่ายดายเช่นกัน

“ความเจ็บของลัลลา” เล่าถึงความตายของยูซุฟและอามานชาวบ้านมุสลิมสองคนที่มีความสัมพันธ์อันดีกับจรัลนายทหารที่เข้ามาดูแลพื้นที่ ยูซุฟและอามานถูกจับตัวไปกลางถนนสายเปลี่ยวโดยมีลัลลาน้องสาวเป็นผู้ร่วมรับรู้เหตุการณ์ และหลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้นทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปทั้งความสัมพันธ์ระหว่างจรัลกับครอบครัวของยูซุฟ ความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับ

ชาวบ้าน และความเจ็บของลัลาที่เธอไม่ยอมปรึกษาพูดคุยกับใครอีกเลยนับจากนั้นแม้แต่พ่อแม่ของเธอเอง

ความตายของอามานและยูซุฟไม่เพียงยังความเสียใจมาสู่ทุกฝ่ายทั้งครอบครัว ชุมชน และเพื่อนฝูงฝ่ายรัฐอย่างจรรีล แต่ยังเป็นจุดสิ้นสุดของความสัมพันธ์อันดีที่ทหารพยายามสร้างและแทรกซึมตัวเองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

ข้าพเจ้านำกำลังทหาร 10 นาย พร้อมกำลังตำรวจอีก 10 นาย ตรงไปยังป่า รกร้างบนภูเขาเหนือริมแม่น้ำเทพา ซึ่งไกลออกไปจากค่ายทหารของเราราว 3 กิโลเมตร สุลัยมานพ่อของยูซุฟพร้อมชาวบ้านกลุ่มหนึ่งยืนออกันตรงตีนเขา ใบหน้าที่เห็นชัดว่าอยู่ในอาการโศกเศร้ามองมายังข้าพเจ้าด้วยแววตาเคียดแค้น ข้าพเจ้าไป ทักทาย ท่านก็ไม่เอ่ยตอบแต่อย่างใด

ครั้นเมื่อข้าพเจ้าหันหลังเดินจากมา ท่านก็กระเบิดเสียงออกมา

“ใครทำอะไรลูกกู พวกมึงทำให้ลูกกูตาย!” ข้าพเจ้าขวูบไปทั้งตัว สุลัยมาน ผู้เคยโอบอ้อมอารีต่อข้าพเจ้ามีท่าทีเปลี่ยนไปเสียแล้ว

“อัลลอฮ์เท่านั้นที่รู้ แต่ปีะ...ไม่ต้องห่วง ผมจะจับตัวคนฆ่าเขาให้ได้!”

ข้าพเจ้าพูดออกมา จ้องดวงตาของผู้สูญเสียอย่างไม่รู้จะพูดอะไรอีก

(จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์, 2554 : 43 - 44)

น้ำเสียงและท่าทีที่กราดเกรี้ยวของสุลัยมานแสดงออกอย่างชัดเจนว่าเขาและชาวบ้านสงสัยว่าการตายของอามานและยูซุฟเกี่ยวเนื่องกับทหาร ทั้งที่ก่อนหน้านี้ทหารกลุ่มเดียวกันนี้เองที่ได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็น “[...] การรักษาความสงบ [...] การลงมวลชนสัมพันธ์ เข้าร่วมทั้งงานบุญทางศาสนา กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น [...]” (จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์, 2554 : 45) กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ทำให้ทหารคุ้นเคยกับชาวในระดับหนึ่ง แต่ความตายที่เกิดขึ้นกลับทำลายความเชื่อใจ ความไว้วางใจลงแทบจะทันที

จากเรื่องไม่มีหลักฐานใดที่ปรากฏว่าทหารมีส่วนเกี่ยวข้องหรือพัวพันกับการตายของอามานและยูซุฟ ท่าทีที่เปลี่ยนไปและการปักใจเชื่อของชาวบ้านเป็นผลมาจากความหวาดระแวงในตัวเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีมาก่อนที่ความสัมพันธ์ระหว่างทหารหน่วยของจรรีลจะเข้ามาในหมู่บ้าน และความไม่ไว้วางใจที่มีต่อเจ้าหน้าที่รัฐนี้เองที่ทำให้ทหารต้องดำเนินกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์เพื่อหวังให้ชาวบ้านเข้า

ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา แต่เมื่อเกิดความตายขึ้น ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ กิจกรรมและนโยบายแก้ปัญหาต่างๆ ก็ต้องยุติลง ความตายในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงไม่ใช่เพียงความสูญเสียและการสะท้อนภาพความรุนแรงของสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ยังเป็นตัวแปรทางการเมืองที่จะกำหนดและกำกับทิศทางการแก้ปัญหาของรัฐ ซึ่งเป็นเค้าวางให้เห็นแล้วว่ารัฐจะไม่สามารถเข้าถึงและเข้าใจชาวบ้านได้อีกต่อไป ความตายของชาวบ้านจึงนำไปสู่ความตายของอำนาจรัฐในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

นอกเหนือจากในมิติของการเมือง ความตายที่เกิดขึ้นในเรื่องสั้น “ความเจ็บของลัลลา” ยังแสดงให้เห็นถึงความตายของความสัมพันธ์และความเชื่อใจกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ กล่าวคือ การตายของอามานและยุซุฟได้สร้างความหวาดระแวงที่ไม่อาจลบเลือนได้ขึ้นในใจของชาวบ้าน ในบทบาทของทหารซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายรัฐ จรัลถูกชาวบ้านปฏิเสธหลังเกิดการตายก็อาจไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรเพราะความเป็นทหารคือความเป็นอื่นที่ชาวบ้านไม่ไว้วางใจอยู่แล้วตั้งแต่ต้น แต่การตายที่เกิดขึ้นยังทำให้บทบาทของจรัลในฐานะ “เพื่อน” สั่นคลอนไปด้วย อาจกล่าวได้ว่าเยื่อใยหรือความสัมพันธ์ระหว่างจรัลกับชาวบ้านสิ้นสุดลงทั้งในมิติของการเมืองและความเป็นเพื่อนมนุษย์ ความตายจากความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่ใช่เพียงปัญหาทางการเมือง แต่ยังเป็นปัญหาด้านจิตใจ ความรู้สึก และความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งไม่อาจแก้ปัญหามาได้ง่าย

ชื่อเรื่อง “ความเจ็บของลัลลา” แสดงให้เห็นถึงปฏิกริยาและท่าทีของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าหน้าที่รัฐ “ความเจ็บ” คือการเลือกที่จะไม่สื่อสาร ไม่ติดต่อสัมพันธ์ อีกทั้งยังเป็นความคลุมเครือที่ไม่อาจรู้ได้ว่าภายในความเจ็บบนนั้นจะซ่อนเร้นสิ่งใดอยู่ นอกจากนี้เรื่องยังเล่นกับสัญลักษณ์ “ฮิญาบ” หรือผ้าคลุมหน้าซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสตรีมุสลิมที่ลัลลาสวมอยู่ตลอด ฮิญาบในเรื่องเป็นสัญลักษณ์แทนปราการที่กั้นระหว่างรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เพราะผู้หญิงมุสลิมจะไม่ถอดฮิญาบเปิดเผยใบหน้าให้คนอื่นเห็นเป็นอันขาด เช่นกันกับที่จรัลนายทหารที่เห็นเพียงดวงตาและแววตาที่เปลี่ยนไปของลัลลาเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ถูกซ่อนเร้นและปิดกั้นด้วยปราการทางสังคมวัฒนธรรมที่รัฐซึ่งเป็นคนนอกไม่อาจเข้าถึงได้นั่นเอง

การปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ เรื่องสั้นไม่เพียงนำเสนอภาพการกดขี่ข่มเหงชาวบ้านของเจ้าหน้าที่รัฐแต่ยังแสดงให้เห็นความรู้สึกไม่พอใจ ไม่ไว้วางใจ และต่อต้านรัฐอยู่ตลอดเวลา แม้ว่ารัฐจะพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านกับรัฐ แต่ความสัมพันธ์ที่เพิ่งเริ่มต้นก็เปราะบาง ไม่อาจ

ด้านทานความรู้สึกเกลียดชังที่ฝังลึกมานาน ความตายของชาวบ้านที่ปรากฏในเรื่องสั้นทุกเรื่องเป็นความตายที่เห็นชัดในเชิงรูปธรรม แต่ประเด็นสำคัญของความตายเหล่านั้นกลับเป็นความตายในเชิงนามธรรมที่เกิดขึ้นกับอำนาจรัฐในสามจังหวัดชายแดนใต้มากกว่า กล่าวคือ ความตายที่เป็นรูปธรรมอาจแสดงถึงความไม่สงบ ความรุนแรง และความเลวร้ายของสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนใต้ แต่ทุกครั้งที่ความตายเหล่านั้นเกิดขึ้นได้บ่งบอกความน่าเชื่อถือของภาครัฐที่ทำหน้าที่แก้ปัญหาความไม่สงบฯ ไม่ว่าจะเป็ความตายของชาวบ้านที่เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ลงมือเองอย่างไรใน เรื่อง “ไฟลามทุ่ง” หรือความตายที่ไม่รู้ผู้ลงมือแต่ชาวบ้านพร้อมจะเชื่อว่าเป็นผลมาจากการเข้าไปสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างในเรื่อง “ความเงียบของลัลลา” จนท้ายที่สุดการวางตัวของเจ้าหน้าที่รัฐเองที่นำไปสู่ความหวาดระแวงและชิงชังรังเกียจเหมือนในเรื่อง “กว่าพຽ່ງนี้จะมาเยือน” และ “ในทัศนะของคนบาป” การที่ความรู้สึกและท่าทีของชาวบ้านชัดเจนออกมาว่าปฏิเสธรัฐทั้งตัวบุคคลและการดำเนินนโยบายจึงเป็นความตายของอำนาจรัฐที่ไม่สามารถใช้เพื่อยับยั้งหรือแก้ไขสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนใต้ให้ดีขึ้นได้ นับเป็นความตายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังความตายอย่างแท้จริง

5.1.3 ความตายกับศาสนา : ศรัทธาในท่ามกลางความขัดแย้ง

เอกสารสรุปวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ ระบุว่าความรุนแรงในพื้นที่เกิดจากความต้อการปกป้องอัตลักษณ์มลายูของคนไทยเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม (ปิยะ กิจถาวร, ม.ป.ป. อ้างถึงใน สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551 : 10) หากย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์ดินแดนในสามจังหวัดชายแดนใต้จะพบว่าศาสนาอิสลามเริ่มเป็นที่นับถืออย่างแพร่หลายตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรปัตตานี ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งก่อนหน้านั้นอาณาจักรปัตตานีเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรลังกาสุกะซึ่งนับถือศาสนาพุทธและฮินดู แต่เมื่ออาณาจักรลังกาสุกะเสื่อมอำนาจลงในราวพุทธศตวรรษที่ 20 ศาสนาอิสลามที่เริ่มเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้น (สุภาค์พรหม ตั้งตรงไพจิตร, 2552 : 20 – 32) อาจกล่าวได้ว่ารากฐานทางวัฒนธรรมของศาสนาอิสลามในดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประวัติศาสตร์มายาวนานก่อนที่รัฐสยามจะเข้ามาครอบครองรัฐปัตตานีจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยอย่างเช่นทุกวันนี้ ความแตกต่างทางด้านศาสนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งของปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ ดังจะเห็นได้จากขบวนการแบ่งแยกดินแดนต่างๆ ก็มีเป้าประสงค์ที่จะรื้อฟื้นรัฐปัตตานีขึ้นมาอีกครั้ง เช่น แนวร่วมมุจาฮีดีนปัตตานี แนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานีหรือเบอร์ตูใหม่ (BERSATU : Barisan Bersatu Kemerdekaan Patani) เป็นต้น

การนำเสนอภาพแทนความตายที่สัมพันธ์กับศาสนาที่ปรากฏในเรื่องสั้นนั้นจะพบการกล่าวถึงศาสนาอิสลามมากกว่าศาสนาพุทธอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ของชุมชนมุสลิมและการเรียกร้องของขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่สัมพันธ์กับอาณาจักรที่เคยเป็นรัฐอิสลาม ประกอบกับลักษณะวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ค่อนข้างปิดของชุมชนอิสลามจึงทำให้ภาพลักษณ์ของศาสนาอิสลามในภาพข่าวหรือในสายตาของคนที่อยู่นอกพื้นที่เป็นภาพความคลุมเครือ แปรกแยก เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายกับศาสนาอิสลามจึงทำหน้าที่บอกเล่าและอธิบายความเป็นอิสลามสู่สายตาคนภายนอกไปด้วยในที่ เพื่อลบล้างและได้กลับมาทบทวนความเป็นปฏิบัติและอันตรายของผู้นับถือศาสนาอิสลามไปพร้อมกัน

1) การยึดถือในวิถีแห่งอิสลาม คือแนวทางที่เป็นสุข

ประเด็นทางศาสนาไม่เพียงปรากฏในส่วนของความขัดแย้งและอคติที่ทางเจ้าหน้าที่รัฐมีต่อคนเชื้อสายมลายูมุสลิมเท่านั้น แต่เรื่องสั้นยังได้นำเสนอภาพของศาสนาอิสลามในฐานะศรัทธาที่ยึดโยงจิตใจของผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ให้อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งและความรุนแรงได้อย่างมีความหวัง ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ผืนผ้าในสงคราม” ของจรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์

“ผืนผ้าในสงคราม” เล่าถึงการตายของฟาริสบุตรชายคนโตของครอบครัวมุสลิมเล็กๆ ที่ประกอบด้วยแม่ ฟาริสและคุณยายน้องชาย ฟาริสจากไปเพราะความบังเอิญที่เข้าเมืองไปซื้อผ้ามาให้แม่เพื่อตัดเย็บเสื้อผ้าให้เพื่อนบ้านสำหรับวันฮารีรายอ แรงระเบิดทำให้ฟาริสสิ้นใจทันที และหลังจากนั้นมะก็จมอยู่กับความโศกเศร้าจนเหมือนไม่มีที่ท่าว่าจะกลับมาเป็นคนเดิมได้

แต่การจากไปอย่างไม่หวนคืนของพี่ฟาริสเปลี่ยนทุกสิ่งที่เราเคยมี เสียงดังจากจักรเย็บผ้าหายไป และเสียงท่องอัลกุรอานอันหวานนุ่มของมะกลายเป็นเสียงสร้อยเศร้า จริงอยู่ ศรัทธาที่มีต่อองค์อัลลอฮ์ของมะไม่อาจสั่นคลอนด้วยความตาย แต่เรี่ยวแรงต่อชีวิตที่เหลือของมะก็ได้ปลิวร่วงแว้งคว้างดังใบไม้ที่โรยลงในวันฝนพรำ และสายลมที่พัดอย่างโกรธเกรี้ยวจากสงครามของมัจจุราชในเงามืดก็ไม่เพียงกระทำต่อผืนแผ่นดินอันเคยสงบสุข แต่มันได้กระทำต่อวิถีของมะ ผู้ไม่เคยออกไปไหนไกลจากหมู่บ้านของตัวเองอยู่เงียบๆ

(จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์, 2554 : 29)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าความตายที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้ไม่ใช่เพียงการจากไปของคนคนหนึ่งหรือคนหลายคน แต่การจากไปเหล่านั้นได้ดึงเอาส่วนเสี้ยวของชีวิตของผู้ที่เหลืออยู่ไปพร้อมกันด้วย เรื่องพยายามแสดงให้เห็นแง่มุมของผู้สูญเสียที่ต้องพยายามประคับประคองชีวิตของตนให้อยู่กับความสูญเสียต่อไปให้ได้ ในที่นี้คนตายกับคนอยู่เจ็บปวดไม่ต่างกัน “สำหรับมุสลิม ความตายเป็นพระประสงค์ของอัลลอฮ์ เราควรตระหนักถึงมันเสมอ..” (จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์, 2554 : 32) แต่เมื่อถึงคราวที่ต้องเผชิญหน้ากับความตายการก้าวข้ามผ่านมันก็ไม่ใช่ง่าย

“ผืนผ้าในสงคราม” ได้แสดงให้เห็นถึงการซับซ้อนเกี่ยวพันระหว่างศรัทธาและความเจ็บปวดผ่านตัวละครมะหญิงชาวบ้านมุสลิมผู้รับหน้าที่ตัดเสื้อให้แก่มุขมนตรีและได้เสียลูกชายไปในวันที่เธอไหว้วานให้เขาออกไปซื้อผ้ามาตัดเสื้อนั่นเอง แม้จะเศร้าโศกกับการจากไปของลูกชายแต่เธอก็ไม่เคยละเลยวิถีของอิสลาม เธอยังคงละหมาดทุกช่วงเวลา ยังคงท่องคัมภีร์อัลกุรอานอยู่เสมอ ซึ่งกิจวัตรทั้งสองอย่างนี้เองที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของเธอไว้ไม่ให้จมกับความโศกเศร้าตลอดเวลา

ผ้าผืนใหญ่หลากสีที่เคยม้วนเก็บไว้ถูกนำมาวางกองบนพื้น กรรไกรและชุดด้ายหลากสีวางอยู่บนโต๊ะเย็บผ้า ร่องรอยเหล่านี้บ่งบอกว่า เสียงที่ฉันได้ยินเมื่อใกล้รุ่งนั้นคือความจริง บางสิ่งที่สูญหายไปกำลังกลับมา มะเริ่มลงมือกับงานตัวเองอีกครั้ง รายอปีนี้คนในหมู่บ้านจะมีชุดใหม่ใสในวันรื่นเริง

ฉันอดตื่นเต้นไม่ได้กับเสื้อทรงตัวใหม่สำหรับใสไปทำละหมาดอีดีนมัสยิด บางสิ่งที่ผล็อยกลับไปกับความสูญเสียของมะกลับคืนมาอีกหน วิถีที่สมบูรณ์ ศรัทธาในตัวตนที่แฝงด้วยความดีงามกลับมาก่อนวันสำคัญ

(จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์, 2554 : 33)

ทุกปีก่อนวันรายอหรือวันอีดีนซึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาอิสลามที่ปีหนึ่งจะมีสองครั้ง คือวันเริ่มออกบวช (ถือศีลอด) และวันออกฮัจญ์ ตัวละครมะในเรื่องจะรับตัดเสื้อให้แกเพื่อนบ้านเพื่อใส่เฉลิมฉลองเวลาดังกล่าว ซึ่งการได้ตัดเสื้อสีสันสดใสให้เพื่อนบ้านได้ใส่ทุกปีเป็นความภูมิใจและความยินดีของมะเสมอ ด้วยเหตุนี้การเห็นม้วนผ้าที่เคยถูกพับเก็บไว้ตั้งแต่ฟารีสตายกลับมาวางเตรียมพร้อมสำหรับตัดจึงเป็นเครื่องหมายของการหลุดพ้นจากความโศกเศร้าของมะพร้อมกับเป็นช่วงเวลาเริ่มสิ่งใหม่ๆ ในวันตรุษอีดีนของศาสนาอิสลาม

เรื่องให้วันรายอเป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นใหม่ที่สดใส อีกทั้งวันรายอในเรื่องยังเป็นวันรายอหลังจากการถือศีลอดแล้ว “ในเดือนแห่งบุญอันยิ่งใหญ่ ช่วงเวลาแห่งการถือศีลอด องค์อัลลอฮ์ทรงทดสอบบ่าวของพระองค์ให้อดทนต่อสิ่งยั่ววนทั้งหลาย และให้สายตาของผู้ศรัทธาได้มองเห็นผู้ยากไร้ ทั้งการได้ชำระล้างจิตใจให้ผ่องแผ้ว สร้างศรัทธาขึ้นในตัวตน [...]” (จรรยา อานาจ พันธุ์พงศ์, 2554 : 27 – 28) การ หลุดพ้นจากความโศกเศร้าของมะที่มาก่อนวันสำคัญทางศาสนาจึงเป็นเสมือนการสามารถก้าวผ่านบททดสอบจากอัลลอฮ์ที่ทดสอบผู้ศรัทธาของพระองค์ให้คงมั่นในวิถีแห่งความดีงาม

ตัวละครมะเป็นตัวแทนของชาวบ้านมลายูมุสลิมที่ต้องอยู่ท่ามกลางความไม่สงบและต้องเผชิญกับความสูญเสียที่มีโอกาสมาถึงได้ทุกเมื่อ แต่แม้พวกเขาจะเจ็บปวดเช่นไร เขาก็จะสามารถผ่านพ้นคืนวันเหล่านั้นมาได้เพราะเขามีศาสนาเป็นความหวังและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การกลับมาตัดเสื้อผ้าอีกครั้งของตัวละครมะไม่ใช่เพียงแสดงถึงความเข้มแข็งที่พร้อมจะเผชิญปัญหาของเธอ แต่แสดงให้เห็นถึงความดีงามและความเสียสละตามวิถีที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้อีกด้วย เนื่องจากการตัดเสื้อผ้าของมะไม่ใช่เพียงแค่อาชีพ แต่เสื้อสวยๆ ที่ชาวบ้านได้สวมใส่ในวันรายอนั้นคือสัญลักษณ์แทนความสุขและการเฉลิมฉลองของชุมชนมุสลิม มะรับหน้าที่ตัดเสื้อด้วยความภูมิใจทุกปี และในปีนี้อะก็ตื่นจากความโศกเศร้ากลับมาตัดเสื้อทันทให้ทุกคนได้ใส่ ยกเว้นตัวเธอเองที่ไม่มีเสื้อใหม่ เพราะเธอใช้เวลาทั้งหมดตัดเสื้อผ้าให้คนอื่นหมดแล้ว

“เปล้าหอกจะ ตัดไม้ทันทแล้วละ แต่มะก็ตั้งใจนะที่ตัดชุดใหม่ๆ ให้เพื่อนบ้าน ทันทใส่วันรายอ” มะยิ้มในดวงตาก่อนพูดต่อ “ไม่น่าเชื่อเลยว่าจะลุกขึ้นมาทำในสิ่งที่มะรักที่สุดได้อีกครั้ง” พูดจบน้ำตามะไหลออกจากดวงตาทั้งสอง แล้วยิ้มออกมาทั้งใบหน้า

[...]

ในความพว้าเลือนนั้น ฉันเห็นพวกผู้หญิงสวมใส่เสื้อผ้าหลากสีส้นด้วยฝีมือตัดเย็บของมะ เดินส่งเสียงพูดคุยอย่างรื่นเริงอยู่บนถนนสายเล็กๆ ที่ทอดยาวออกไปตามความโค้งข้างหน้า

ครั้นพอพวกผู้หญิงเดินลับหายไป ก็ปรากฏร่างของเด็กหนุ่มคนหนึ่งเดินตามหลังมาติดๆ เขาครอบกะปิเยาะห้สีน้ำตาลอ่อนไว้บนศีรษะ นุ่งโสร่งสีฟ้าผืนใหม่เอี่ยม และสวมเสื้อกุรงสีขาวนวลที่ทอประกายจนสว่างไสวไปทั่วบริเวณ

ในอ้อมกอดของมะผู้อารี ฉันรู้สึกว่าการส่องสะท้อนที่แผ่เข้ามาจากเสื้อกุรงตัว
นั้นช่างชวนให้อบอุ่นเหลือเกิน

(จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์, 2554 : 35)

นี่คือฉากจบของเรื่อง จะเห็นว่าเรื่องใช้เสื้อผ้าสีสันสดใสที่ตัวละครมัดให้เพื่อน
บ้านแทนความสุข และมะก็ตั้งใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสุขนั้น ช่วงเวลาของการใส่เสื้อ
ใหม่ในวันรายยังแสดงให้เห็นถึงวิถีของอิสลามที่มีศรัทธาเหนียวแน่น แม้ว่าพวกเขาจะโศกเศร้า จะ
พบเจอกับความทุกข์มากมายเพียงใด แต่เขาก็ยังคงยึดมั่นในวิถีของศาสนา แสงสว่างสดใสที่ทอ
ประกายจากเสื้อกุรงสีขาวนวลที่มัดตัวยังเป็นสัญลักษณ์แทนความหวังและความอบอุ่นจากศรัทธา
ตามวิถีของมุสลิม ความตายอาจทำให้ผู้คนทุกข์เศร้าได้แต่พวกเขาจะหยุดยั้งขึ้นมาได้อีกครั้ง

“ผืนผ้าในสงคราม” เป็นเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายในทัศนะของศาสนา
อิสลาม ความตายที่เป็นพระประสงค์ของอัลลอฮ์ แต่สารัตถะของชีวิตมนุษย์ไม่ได้อยู่ที่ความตายหรือ
การจมอยู่กับความสูญเสีย แต่อยู่ที่การทำชีวิตในปัจจุบันให้เป็นสิ่งดีงามทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น
นอกจากนี้ “ผืนผ้าในสงคราม” ยังแสดงให้เห็นว่าวิถีแห่งมุสลิมคือความหวังและความดีงามที่จะทำให้
ผู้คนอยู่บนผืนแผ่นดินที่ขาดสันติสุขได้ต่อไป การตายหรือความสูญเสียจากเหตุการณ์ไม่สงบเป็นบท
ทดสอบหนึ่งของพระเจ้าที่ประสงค์ให้มนุษย์ได้เรียนรู้และเข้มแข็ง ผู้ที่ประสบเหตุการณ์และยังยึดมั่น
ในวิถีแห่งอิสลามได้เหมือนมะก็จะพบกับสันติสุขในชีวิต เช่นกันกับผู้เสียชีวิตเอง เมื่อการตายเป็นพระ
ประสงค์ของพระเจ้า การตายจึงไม่ใช่เรื่องน่ากลัวหรือน่าโศกเศร้า เพราะผู้ตายได้คืนกลับสู่ดินแดน
แห่งสันติสุขนิรันดร์อีกครั้ง ดังนั้นแสงที่แผ่เข้ามาจากเสื้อกุรงที่ชาวมุสลิมใส่วันรายจึงเป็นแสงแห่ง
ความอบอุ่น อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้น “ผืนผ้าในสงคราม” ได้แสดงถึงการใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว
จิตใจ ซึ่งเป็นวาทกรรมโต้กลับขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่อ้างศาสนาและความแตกต่างทาง
วัฒนธรรมเพื่อก่อการ

ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้มักถูกเชื่อมโยงกับความแตกต่างทางศาสนา
แม้ในความจริงไม่ว่าจะคนไทยพุทธหรือมุสลิมก็ล้วนเป็นเหยื่อของสถานการณ์ไม่สงบทั้งสิ้น “คำ
อธิษฐาน” เรื่องสั้นของเชาวรส บุญยพานิช ได้พยายามลบล้างอคติที่มีต่อศาสนาอิสลามและคนมุสลิม
โดยให้ภาพความบริสุทธิ์สวยงามของศรัทธาที่มีต่อพระเจ้าของมุสลิมและขณะเดียวกันก็ให้ภาพของ
การตกเป็นเหยื่อสถานการณ์ความไม่สงบไม่แตกต่างจากคนเชื้อชาติและศาสนาอื่น

“คำอธิษฐาน” เป็นเรื่องราวความผูกพันของเด็กหญิงไทยพุทธกับมุสลิมที่พัฒนาจาก
ความไม่ไว้วางใจและไม่เห็นด้วยของพ่อแม่เด็กหญิงฝ่ายไทยพุทธ ในขณะที่ความรู้สึกของเด็กเองกลับ

มองเห็นว่าสิ่งที่เด็กหญิงมุสลิมเป็นและปฏิบัติตลอดมาคือความบริสุทธิ์และความดีงาม แต่ในที่สุดเด็กหญิงมุสลิมก็ตกเป็นเหยื่อความไม่สงบและจากเด็กหญิงไทยพุทธไปอย่างไม่ทันได้รำลา

ภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพุทธนอกพื้นที่กับคนมุสลิมในพื้นที่ที่ถูกนำเสนอผ่านครอบครัวของเด็กหญิงไทยพุทธที่เพิ่งย้ายมาอยู่กับครอบครัวของเด็กหญิงมุสลิมซึ่งเป็นคนท้องถิ่น

ไม่รู้ทำไมพ่อฉันถึงไม่ค่อยชอบให้ฉันมาเล่นกับเธอเท่าใดนัก ห้ามให้ฉันไม่ให้ออกไปหาเธอบ้าง ไม่ให้ไปยุ่งกับที่บ้านเธอบ้าง [...]

ฉันเคยแปลกใจนะว่าทำไมครอบครัวของเราถึงได้แตกต่างกันขนาดนี้ ทั้งๆเราก็เป็นเพื่อนกันแท้ๆ พ่อกับแม่มักบอกกับฉันเสมอว่า อย่าไปเที่ยวเล่นกับพวกที่เอาผ้าคลุมหน้า เพราะคนพวกนี้ชอบทำตัวลึกลับ ไร้ใจไม่ได้

ยิ่งพ่อชอบพูดติดตลกออกบ่อยๆ “พวกมงายเพื่อเจ้า” ฉันก็ไม่รู้เหมือนกันว่าพ่อหมายถึงอะไร แล้วทำไมพ่อคิดแบบนั้น เพราะเท่าที่ฉันมองดูเธอ เธอไม่เหมือนที่พ่อของฉันพูดเลยสักนิดเดียว

(เชาวเรส บุญยพานิช, 2554 : 91 - 93)

ในเรื่อง ครอบครัวของเด็กหญิงไทยพุทธเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ จะเห็นว่าความคิดและความรู้สึกของพ่อแม่ของเด็กหญิงไทยพุทธที่มีต่อชาวมุสลิมจะเป็นไปในแง่ลบ เรื่องตั้งใจใช้ผู้เล่าและมุมมองของเด็กหญิงไทยพุทธ เพื่อให้การพูดถึงความคิดของผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่เธอไม่อาจเข้าใจได้ ซึ่งในที่นี้คือทัศนคติที่พ่อแม่ของเธอมีต่อเพื่อนมุสลิมของเธอ การใช้ผู้เล่าเรื่องและมุมมองนี้มีผลให้ทัศนคติเชิงลบต่อชาวมุสลิมเป็นเพียงอคติของผู้ใหญ่ เพราะไม่สามารถอธิบายเหตุผลของความรู้สึกหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจชาวมุสลิมได้ อีกทั้งภาพของมุสลิมในเรื่องก็ไม่ได้ถูกสร้างให้เห็นภาพด้านลบเลย ความรู้สึกของพ่อแม่ของเด็กหญิงไทยพุทธที่มีต่อชาวมุสลิมจึงถูกทำให้เป็นเพียงอคติที่ไม่ผ่านการพิสูจน์ นอกจากอคติที่เต็มไปด้วยความหวาดระแวงชาวมุสลิมแล้วจะเห็นว่า นัยยะจากคำพูดของพ่อที่กล่าวถึง “พวกเอาผ้าคลุมหน้า” ว่าเป็นพวก “มงายเพื่อเจ้า” ยังแสดงถึงการดูถูกและกดขี่ให้ผู้ถูกพูดถึงต่ำกว่าตน ภาพแทนความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมที่ปรากฏในเรื่องจึงเป็นภาพของอคติของชาวไทยพุทธที่ไม่ไว้วางใจและดูถูกชาวมุสลิมซึ่งในความเป็นจริงก็มีผู้คนจำนวนมากน้อยที่เต็มไปด้วยอคติเหมือนเช่นพ่อแม่เด็กหญิงไทยพุทธในเรื่อง

อย่างไรก็ตามดังกล่าวนี้อาจทำให้ผู้เล่าและมุมมองเป็นเด็กหญิงไทยพุทธที่สนิทสนมคลุกคลีกับเด็กหญิงมุสลิม ภาพแทนของชาวมุสลิมที่เกิดจากการสัมผัสใกล้ชิดจริงจึงแตกต่างกับอคติที่มีเพียงแต่คำพูดลอยๆ ของพ่อกับแม่ของเด็กหญิงไทยพุทธอย่างสิ้นเชิง

ลำแสงสะท้อนผ่านกระจกห้องเรียน ฉับค้อยๆ เงยหน้าเอาฝ่ามือยกขึ้นบังแสงแดดทะลุลอดช่องระหว่างนิ้วมือ เห็นเป็นลำแสงสีขาวระยิบ เบื้องหน้านางฟ้าตัวน้อยในชุดสีขาวบริสุทธิ์ เธอเดินเข้ามาหาฉันใกล้ๆ ยืนมองเด็กขี้แย แล้วเอื้อมมากุมที่มือฉันไว้ บีบมันแน่น ระบายยิ้มของเธอทำให้ฉันอบอุ่นหัวใจเหลือเกิน [...]

[...]

อัญบาสิเหลืองครีมอ่อนๆ ดวงตาเธอช่างสวยเสียนี้กระไร มันเหมือนสีของผลอินทผลัม ที่เธอชอบเอามาให้ฉันกินบ่อยๆ สีนํ้าตาลเข้มเป็นประกายในแวตเธอ มองมาหาฉันเสมอ เวลาที่ฉันร้องไห้ เวลาฉันไม่สบายใจ ตอนที่ฉันวิ่งหกล้มในสนามหน้าโรงเรียน เธอจะเข้ามาปลอบฉัน ด้วยไออุ่นจากมือเล็กๆ ของเธอ ชับนํ้าตาที่อาบแก้มฉัน ฉันยังรู้สึกได้ทุกทีเลยละ ฉันจำได้ เธอมักจะพูดอยู่เสมอว่า อยากให้พวกเราทุกๆ คนรักกัน เธอไม่ชอบฟังเสียงคนทะเลาะกัน เธอบอก ไม่ว่าจะเกิดเรื่องพลาดพลั้งเลวร้ายแค่ไหนก็ตาม เราต้องให้อภัยกันได้ แม้มันจะเจ็บปวด แต่เธอก็เชื่ออย่างนั้น

(ชาวเรส บุญยพานิช, 2554 : 90 – 91)

จากตัวอย่างจะเห็นคำบรรยายถึงเด็กหญิงมุสลิมที่มีแต่ความอ่อนโยน สุขุม และบริสุทธิ์งดงาม ซึ่งแตกต่างกับความไม่น่าไว้วางใจที่พ่อและแม่ของเด็กหญิงไทยพุทธพูดไว้ทั้งสิ้น เรื่องตั้งใจให้ภาพของเด็กหญิงมุสลิมอย่างละเอียดผ่านประจักษ์สยดาของเด็กหญิงไทยพุทธ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ป็นอคติกับความจริงเชิงประจักษ์นั้นแตกต่างกัน นอกจากนี้ไม่เพียงเด็กหญิงมุสลิมจะมากด้วยความอ่อนโยนและบริสุทธิ์สดใส แต่เธอยังรักสงบ รังเกียจความขัดแย้งและพร้อมจะให้อภัยทุกความผิดพลาด สิ่งเหล่านี้เสริมให้เห็นว่าหากอคติที่เกิดกับผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องของมุสลิมแบ่งแยกดินแดนและสร้างความไม่สงบแล้ว ภาพแทนของมุสลิมในเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็เพียงจะยืนยันว่าแท้จริงแล้วมุสลิมคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ขบวนการแบ่งแยกดินแดนหาเป็นเช่นนั้นไม่ พวกเขารักความสงบและรังเกียจความขัดแย้งเช่นเดียวกับคนเชื้อชาติและศาสนาอื่นๆ

ยิ่งไปกว่านั้นหากมองคู่ความสัมพันธ์ของตัวละครเด็กหญิงทั้งสองจะเห็นว่า เด็กหญิงไทยพุทธคือผู้อ่อนแอที่ “ขี้แย” และ “ร้องไห้” อยู่เสมอ ในขณะที่เด็กหญิงมุสลิมจะเป็นผู้ที่คอยปลอบประโลม มีรอยยิ้มและมีความเข้มแข็งอยู่เสมอ ซึ่งความเข้มแข็งของเธามาจากศรัทธาและการยึดมั่นในวิถีอันดีงามของอิสลาม จนแม้แต่ในนาทีสุดท้าย

เธอบอกกับฉัน ชีวิตของเธอได้มอบให้พระเจ้าแล้ว เธอหวังเพียงว่าเธอจะได้อยู่กับพระเจ้าบนสวนสวรรค์ เธอพร้อมตายแล้ว แล้วเล่าถึงสวนสวรรค์ของพระเจ้า เธอบอกว่าที่แห่งนั้นน่าอยู่มาก มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านอยู่ในสวนสวรรค์ มีความร่มรื่น ใครที่ได้อยู่ที่นั่นจะไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บหรือความตายเข้ามาเบียดเบียน เขาจะมีแต่ความสุขเมื่อได้อยู่ร่วมกับพระเจ้าชั่ววันจิรันดร

(เซาวเรส บุญยพานิช, 2554 : 92)

“พระเจ้าของเธอไม่มีจริงหรอก เพราะทั้งฉันและเธอต่างก็ไม่เคยเห็นพระเจ้าเลย ถ้าแ่จริง ไหนลองเอาพระเจ้ามาให้ฉันดูหน่อยสิ”

ด้วยความโมโห ฉันตวาดเธอรุนแรงและเกรี้ยวกราด แต่เธอกลับไม่แสดงอาการแค้นเคืองฉันสักนิดเลย เธอมองตาฉันที่กำลังเดือดพล่าน มองหน้านิ่ง ลีกลงไปข้างใน แล้วยิ้มให้ฉัน เธอค่อยๆ เอื้อมมือมาสัมผัสแก้มฉัน ชับน้ำตาแล้วเอ่ยเบาๆ

“สิ่งสำคัญ มองไม่เห็นด้วยตาหรอกจ้ะ เราต้องมีศรัทธา”

เพียงคำพูดสั้นๆ เท่านั้น กลับทำให้ฉันหยุดร้องไห้ แม้ในเวลาทีฉันโกรธเป็นฟืนเป็นไฟ ไร้เหตุผล เธอก็ยังอ่อนโยนกับฉัน ฉันเองรู้สึกเจ็บปวดใจที่พูดจารุนแรงไปแบบนั้น เธอไม่ต่อว่าฉันสักนิด เธอสัญญากับฉันว่าประเดี๋ยวเธอจะกลับมา เธอต้องรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับพระเจ้าก่อน และนั่นเป็นสัญญาใจระหว่างเธอกับพระเจ้า ท่านคอยเธออยู่

(เซาวเรส บุญยพานิช, 2554 : 94)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าสำหรับเด็กหญิงมุสลิมแล้วศรัทธาต่อพระเจ้าคือสิ่งสำคัญและคือเป้าหมายในชีวิตของเธอ แต่เธอก็ไม่เคยถือโกรธผู้ที่ไม่เข้าใจในพระเจ้าของเธอ กลับกันเธอกลับนำ

ศรัทธาที่แรงกล้าของเธอมาแปรเป็นความเอื้ออารีและความเข้าใจผู้อื่น ยิ่งตอกย้ำให้เห็นภาพอันบริสุทธิ์และงดงามของวิถีแห่งมุสลิมที่หักล้างกับอคติทางศาสนาที่ปรากฏในปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างดี

อย่างไรก็ตามเรื่องจบลงที่เด็กหญิงมุสลิมตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและครอบครัวของเด็กหญิงไทยพุทธได้ย้ายออกจากพื้นที่ ชื่อเรื่อง “คำอธิษฐาน” คือคำอธิษฐานของเด็กหญิงมุสลิมและคำวิงวอนของเด็กหญิงไทยพุทธที่ปรารถนาให้คำอธิษฐานของเพื่อนมุสลิมเธอเป็นจริง

ทำได้เพียงอธิษฐานให้คำพูดของเธอเป็นจริงในสักวัน หวังว่าทุกคนจะรักและเข้าใจกัน เพียงคิดไม่เหมือนกัน สีสันต่างกันชาติกำเนิดผิดแผกกันบ้าง แต่เราทุกคนก็ล้วนแต่เป็นพี่น้องกันมิใช่หรือ พระเจ้าที่ปรากฏในหัวใจของเราก็คือพระเจ้าองค์เดียวกัน แค่มีรูปลักษณ์แตกต่างกันตามหัวใจของแต่ละคนเท่านั้น เพราะพระเจ้าทุกพระองค์ที่ฉันรู้จักต่างก็อยากให้เรารักกันนี่

(เชาวเรส บุญยพานิช, 2554 : 97)

ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้น “คำอธิษฐาน” จึงเป็นความตายอันบริสุทธิ์ของผู้บริสุทธิ์ที่สังเวียให้แก่ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งเป็นชนวนสำคัญในการก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การนำเสนอภาพแทนชาวมุสลิมที่เปี่ยมศรัทธาและเอื้ออารีต่อผู้อื่นช่วยลบล้างอคติทางศาสนาที่ผู้คนมีต่อชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ และช่วยยืนยันให้เห็นว่าศาสนาไม่เคยสอนให้ผู้คนกระทำการโหดร้ายต่อกัน ไม่เคยสอนให้ปฏิเสธผู้อื่นไม่ว่าเขาจะมองเราอย่างไร แต่ความรุนแรงและสถานการณ์เลวร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นล้วนมาจากใจของมนุษย์ที่เข้าไม่ถึงศาสนาจึงทำร้ายกันได้อย่างเลือดเย็น

แม้จะปรากฏเรื่องสั้นที่ทำให้เห็นว่าศรัทธาในวิถีมุสลิมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นความหวังของชาวมุสลิมที่ใช้ชีวิตอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ ดังเช่นเรื่อง “ผืนผ้าในสงคราม” และ “คำอธิษฐาน” ดังกล่าวมาแล้ว แต่ขณะเดียวกันก็พบว่ามามีเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างศาสนาที่แบ่งแยกความเป็นพวกเขา-พวกเรา และพร้อมจะเหยียบย่ำความผิดให้แก่ผู้อื่นเสมอ ดังในเรื่อง “ในทศนะของคนบาป” ของเดช อัคร

“ในทัศนะของคนบาป” แสดงให้เห็นการกีดกันคนนอกศาสนา กล่าวคือ เมื่อวาฮาบตัวละครเอกได้ไปแต่งงานกับชาวไทยพุทธ เขาก็ถูกคนในหมู่บ้านมุสลิมต่อต้าน ด้วยการไม่พูดคุยด้วย และตัววาฮาบเองก็ประชดประชันผู้คนเหล่านั้นด้วยการละเลยการปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาอิสลาม ละเมิดข้อห้ามเรื่องการดื่มเหล้า เมื่อมีลูกเขาก็ไม่ได้ให้ลูกเข้าศาสนาอิสลามเหมือนอย่างเขา แต่ปล่อยให้ลูกนับถือศาสนาพุทธตามญาติฝ่ายแม่ ย้ายไปอยู่ในชุมชนพุทธ สิ่งเหล่านี้ทำให้เขายิ่งกลายเป็นคนนอกของสังคมมุสลิมที่ไม่ใครอยากคบหาสมาคมด้วย ซ้ำร้ายไปกว่านั้น เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ลูกชายของวาฮาบกลับถูกชาวบ้านกล่าวหาว่ามีส่วนพัวพัน

“ก็ไหนบอกว่าคนที่ยิงชาวบ้านเป็นพวกทหารพราน โตะะครูก็เคยเห็นมากับตา แล้วทำไมจู่ๆ ถึงได้กลายเป็นลูกผม” วาฮาบเถียงคอขึ้นเอ็น ที่โตะะคอเต็บพูดที่ร้านน้ำชาเมื่อตอนเช้า ทั้งที่แกเป็นคนพูดเองว่าแกเคยเห็นมากับตา พวกที่กราดยิงใส่ชาวบ้านตายไปห้าคนเมื่ออาทิตย์ก่อนนั้นเป็นทหาร

“คนเขาพูดกัน” โตะะคอเต็บตอบพลางกระดกน้ำชาคว่ำจอก รวากับไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตัวเองได้พูดออกไปเท่าใดนัก “ก็เหมือนกับที่พวกมันพูดกันว่า เป็นเด็กวัยรุ่นบ้านเรานั้นแหละ”

(เดช อัคร, 2551 : 77 – 78)

จากคำโต้เถียงของวาฮาบและโตะะคอเต็บจะเห็นว่ากรกล่าวหา “ผู้อื่น” ในเรื่องสั้นเกิดขึ้นอย่างง่ายตายโดยไม่ต้องมีหลักฐาน เพียงแค่ “ผู้อื่น” เหล่านั้นมีสถานะ “เป็นอื่น” ในชุมชน ซึ่งในที่นี้ก็คือเป็นไทยพุทธที่ไม่ใช่มุสลิม เช่นกันกับการที่เด็กวัยรุ่นในหมู่บ้านมุสลิมถูกกล่าวหาที่อ้างอิงมาจาก “พวกมัน” ซึ่งน่าจะอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับ “พวกเรา” อย่างพวกมุสลิมในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามเรื่องได้ให้ความเป็นธรรมกับศาสนาอิสลามตรงที่แม้จะให้ตัวละครที่พูดจาวาร้ายคนจากศาสนาอื่นเป็นถึงโตะะครูหรือผู้สอนศาสนา แต่เรื่องก็ได้ปูพื้นให้เห็นว่าโตะะครูคนดังกล่าวคือคนที่เรียกร้องให้ชาวบ้านออกมาประท้วงขับไล่ทหารให้ออกไปจากหมู่บ้าน ซึ่งจากภูมิหลังของตัวละครได้แสดงให้เห็นว่าโตะะคอเต็บมีแนวโน้มของการใช้ศาสนาและสถานะของตนเองชี้้นำผู้อื่นทางการเมือง ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมตามหลักศาสนาโดยเฉพาะเมื่อไม่มีหลักฐานชัดเจนแล้ว กล่าวหาผู้อื่น

พฤติกรรมของโตะคอเต็บในเรื่องนี้แตกต่างกับตัวละครมะในเรื่อง “ผืนผ้าในสงคราม” และตัวละครเด็กหญิงใน “คำอธิษฐาน” อย่างสิ้นเชิง เพราะทั้งมะและเด็กหญิงต่างก็ปฏิบัติตามหลักศาสนา ใช้ศรัทธาเป็นเครื่องนำทางชีวิต และไม่ปรารถนาที่จะข้องเกี่ยวกับความขัดแย้งใดๆ ในขณะที่โตะคอเต็บกลับพุดจาใส่ร้ายผู้อื่นโดยไม่มีหลักฐานและยังพร้อมที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ภาพของศาสนาอิสลามที่ปรากฏในเรื่องสั้น “ในทัศนะของคนบาป” จึงเป็นภาพของสังคมปิดที่แบ่งแยกทางเชื้อชาติศาสนาซึ่งส่วนหนึ่งของการแบ่งแยกนั้นก็เกิดจากการที่ผู้นับถือศาสนาอิสลามเชื่อในผู้นำทางศาสนา จะเห็นว่าแม้ภาพของศาสนาอิสลามในเรื่องจะดูเป็นลบเมื่อเทียบกับเรื่องสั้นที่กล่าวมาแล้วก่อนหน้า แต่สิ่งที่ยังสื่อถึงศรัทธาที่ร่วมกันก็คือชาวบ้านมุสลิมเชื่อมั่นและเชื่อฟังในผู้นำทางศาสนาของเขา

เรื่องแสดงให้เห็นเค้าลางว่าศาสนาจะนำผู้คนไปสู่ความขัดแย้งและความไม่สงบเมื่อผู้นับถือศาสนาไม่ปฏิบัติตามวิถีทางที่ถูกต้อง แต่กลับมาพัวพันกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของโตะคอเต็บที่ใส่ร้ายลูกของวาฮาบที่เป็นนับถือพุทธและเป็นคนนอกชุมชน หรือจากกรณีเดียวกันที่โตะคอเต็บก็ได้กล่าวว่าทหารคือผู้สังหารชาวบ้าน การกระทำของโตะคอเต็บไม่ต่างอะไรกับการยุแหยงและปลุกปั่นให้เกิดความเกลียดชังและความหวาดระแวงของผู้คนต่างฝักต่างฝ่าย เรื่องได้ตอกย้ำประเด็นนี้อีกครั้งในตอนจบที่ให้วาฮาบเห็นเหตุการณ์ทหารสังหารทหารด้วยกันเองและทหารผู้ลงมือคนนั้นได้วิ่งไปทางบ้านของโตะอิหม่าม การจบเรื่องเช่นนี้สื่อถึงความเป็นไปได้ที่โตะอิหม่ามจะมีส่วนในการสร้างความขัดแย้งและปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้น เรื่องสร้างความคลุมเครือว่าทหารที่เห็นอาจไม่ใช่ทหารแต่เป็นเพียงผู้สวมรอยเป็นทหารและก่อเหตุฆาตกรรมซึ่งมีเสียงเล่าลือในหมู่บ้านมาก่อนหน้านั้น และสร้างความคลุมเครือว่า หรือเหตุการณ์ต่างๆ จะมีโตะอิหม่ามเป็นผู้รู้เห็นอยู่เบื้องหลัง ซึ่งการจบด้วยความคลุมเครือเหล่านี้ก็ตอกย้ำสภาพปัญหาในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ซับซ้อนสับสนและยากจะแก้ไขให้กระจ่างได้

ศาสนากับความตายในเรื่องสั้น “ในทัศนะของคนบาป” ไม่ได้สัมพันธ์กันในรูปแบบของความศรัทธาที่จะนำพาผู้คนให้ผ่านพ้นจากความทุกข์จากความสูญเสียหรือความหวังที่จะให้โลกนี้สงบสุขและผู้คนต่างรักกัน แต่ศาสนาถูกทำให้สัมพันธ์กับความตายในแง่ของการอาจเป็นส่วนหนึ่งของความตายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามเรื่องก็ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความเป็นศาสนาที่น่าเสนอผ่านเรื่องสั้นนั้นหาใช่สาระสำคัญของศาสนาที่แท้จริงไม่ แต่เป็นตัวผู้นับถือศาสนาที่ปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมจึงนำไปสู่ภาพด้านลบของศาสนาอิสลาม มิใช่คำสอนหรือคัมภีร์ทางศาสนาแต่อย่างใด

อาจกล่าวได้ว่าภาพแทนความตายในเรื่องสั้นที่สัมพันธ์กับศาสนาอิสลามนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการโต้กลับภาพด้านลบของศาสนาอิสลามที่ปรากฏอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาพของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรง ความไม่แน่ใจจากวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกับคนไทยพุทธ

หรือภาพของการเป็นกลุ่มสังคมปิดที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในกลุ่มตน ภาพด้านลบเหล่านั้นถูกโต้กลับด้วยภาพของการใช้ความตายเป็นบททดสอบจากพระเจ้าและวิถีแห่งอิสลามที่แท้เท่านั้นที่จะพาผู้คนไปสู่สันติสุข ความเป็นอิสลามไม่ใช่ความคลุมเครือน่าสงสัย แต่คือความบริสุทธิ์ในวิถีของตนเอง พวกเขาเพียงมีศรัทธาที่ยิ่งใหญ่ต่อพระเจ้าของเขา และคำสอนของศาสนาอิสลามก็ไม่เคยทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์แต่อย่างใด ภาพลักษณะที่เป็นลบหรือน่าหวาดกลัวของศาสนาอิสลามเป็นผลมาจากการไม่ยึดมั่นในวิถีของอิสลามของผู้ปฏิบัติเท่านั้น

2) ธรรมะกับมนุษยธรรมในท่ามกลางความรุนแรง

ในส่วนของศาสนาพุทธ เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพความตายในสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้กับศาสนาพุทธที่ปรากฏชัดเจนที่สุดคือ เรื่อง “HK-G36” ของรุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์ เป็นเรื่องราวของพระหนุ่มที่ตัดสินใจไปจำวัดอยู่ที่วัดเล็กๆ แห่งหนึ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะที่พระรูปอื่นๆ ในวัดต่างก็ลาสิกขาหรือไม่ก็ย้ายไปจำวัดที่วัดอื่นเพราะหวาดกลัวต่อสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น พระหนุ่มเลือกที่จะมาศึกษาธรรมะที่วัดแห่งนี้เพราะเชื่อว่าหากความกลัวความตายคือความทุกข์ การมาอยู่ มาเผชิญหน้ากับความตายก็น่าจะเป็นสาเหตุแห่งการดับทุกข์ แต่เมื่อถึงเวลาที่พระหนุ่มต้องเผชิญหน้ากับความตายอย่างแท้จริง ท่านก็ไม่อาจบรรลุซึ่งธรรมะที่ท่านฝึกฝนมาจนเจนใจ แต่ความตายกลับปลุกสัญชาตญาณอีกด้านของท่านให้ตื่นขึ้น

จากเรื่องพระหนุ่มตัดสินใจมาจำวัดที่ยะลา “เพื่อทดสอบศรัทธาของตัวเองว่าจะผ่านด่านที่ยากกว่ามรณานุสติได้อย่างไร (รุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์, 2555ข : 27) การเจริญมรณานุสติในทางพุทธศาสนาคือการตระหนักถึงความตายอยู่เสมอ เพื่อไม่ปล่อยตนให้หลงไปกับความมัวเมาของกิเลสและความสวยงามที่ลวงตาเพราะที่แท้แล้วชีวิตคือความไม่เที่ยงอันมีปลายทางคือความตายที่ทุกสรรพชีวิตไม่อาจหลีกเลี่ยง การทดสอบศรัทธาของตัวเองของพระหนุ่มจึงเป็นการพาตัวเองมาอยู่ใกล้กับความตายเพราะไม่เพียงเพื่อตระหนักถึงความตายที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาแต่ยังเป็นการเข้าถึงความทุกข์จากความกลัวและหากจะดับทุกข์ต้องดับที่ความกลัวนั้น

“ไม่กลัวเธอครับ ใครก็ตายได้ พระก็ไม่เว้นนะ อีหม่ามก็โดน ผมไม่กล้าพูดเต็มปากว่าใครทำ”

“นั่นสิ บางทีอาตมาก็ยังสงสัยอยู่เหมือนกัน”

“อ้าว...แล้วยังไงล่ะครับ สรุปลวกแล้วหรือเปล่า”

“ถ้าความกลัวเป็นส่วนหนึ่งของทุกข์ ถ้าเราพบว่าความกลัวเราเกิดขึ้นที่
ขั้นตอนไหนก็ดับมันลงเสีย เข้าใจไหม”

(รุ่งฤทธิ เพ็ชรรัตน์, 2555ช : 26)

บทสนทนาข้างต้นเป็นของพระหนุ่มกับพลทหารอารักขาที่จะเดินตามพระบิณฑบาต
ทุกเช้า ตัวละครทั้งสองมีความคิดและความยึดมั่นในศรัทธาที่แตกต่างกัน สำหรับพลทหารการลงมา
อยู่ที่ชายแดนใต้ของพระหนุ่มเป็นเรื่องอันตรายและน่าหวาดกลัว แต่สำหรับพระหนุ่มคือการเรียนรู้
ธรรมะ

“หลวงพี่ว่าศาสนาจะให้คำตอบทุกอย่างได้จริงหรือ”

“ไม่หรอก แต่ในความหมายแบบศาสนาสากล ธรรมะก็คือธรรมดา คือ
ธรรมชาติ คือพระเจ้า ทุกสิ่งที่อยู่เหนือไปกว่าเรา มากเกินกว่าการควบคุม เหมือน
การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เราขัดไม่ได้ เมื่อเราเดินตามธรรมะ เราก็จะพบคำตอบของทุก
อย่าง”

“โห...สมาเถอะหลวงพี่ ผมโคตรไม่เข้าใจเลย”

“ศรัทธานะ คือสิ่งที่อยู่เหนือถูกผิด เพราะความถูกผิดนะ มันมีความเป็น
ตัวตนของผู้ตัดสินเข้ามาเกี่ยวข้อง ศรัทธาของโยมคืออะไร” ผู้เป็นนักบวชถาม

“ที่ผมคิดนะ ถ้าผมฆ่าโจรได้คนหนึ่ง ผมช่วยชาวบ้านได้เป็นสิบคน อาจช่วย
ชาวบ้านได้เป็นร้อยก็ได้ นี่ก็ตายมาเกือบสี่พันแล้วนะครับ”

“ความปรารถนาดีนะดี แต่ไปยึดมั่นถือมั่นเกินไปก็เป็นอุปทาน ทุกสิ่งควร
เป็นสมาทาน คือถือไว้อย่างดี โยมอยากช่วยคนอาตมาเข้าใจ แต่ไอ้ที่เราจะไปยิง
เขานะ...มันก็คนนะ”

(รุ่งฤทธิ เพ็ชรรัตน์, 2555ช : 31)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าหลวงพี่เชื่อมั่นและศรัทธาในธรรมะซึ่งก็คือความธรรมดาหรือ
ธรรมชาติที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ทุกอย่าง เหนือการยึดมั่นถือมั่น ในขณะที่พลทหารยึดมั่นในหน้าที่

สำหรับนักบวชผู้ถือศีล ความถูกผิดและการแยกแยะตัดสินใจในทางโลกอาจไม่จำเป็น แต่สำหรับทหาร เขาจำเป็นต้องทำเพื่อรักษาชีวิตของผู้คนตามบทบาทหน้าที่ที่เขาได้รับ

“ศรัทธาที่อยู่เหนือความถูกผิด” ของพระหนุ่มถูกทดสอบเมื่อต้องเผชิญหน้ากับความกลัวและความตายที่ไม่ใช่เพียงแคในข้อธรรมะที่ท่านศึกษาแต่เป็นความตายของพลทหารหนุ่มซึ่งถูกสังหารโดยชายโหม่งสองคนต่อหน้าต่อตาของท่าน มือสังหารละเว้นชีวิตพระหนุ่มแต่เตรียมการที่จะเข้าไปก่อการในหมู่บ้านต่อ และ ณ จุดนั้นเองที่พระหนุ่มต้องทดสอบศรัทธาและการละวางของตน

ความโกรธเกลียดเคียดแค้นที่เคยยึดถือมาตลอดว่าสามารถวางมันลงได้ บัดนี้ได้แหกคอกสามัญสำนึกออกมายืนอยู่ตรงหน้าทำท่าล้อเล่น ยั่วโทสะ เชื้อเชิญให้เดินไปตามทางที่มันต้องการ ค่อยๆ ลากจูงไป เมื่อยอมรับว่ามันมีตัวตน มองเห็นมัน ก็จะรู้ว่าปีศาจร้ายอยู่ในใจเรานี่เอง

“[...] อนิจจังหรือ อนัตตาหรือ แล้วเด็กคนเมื่อเข้าละ พร้อมจะตายแล้วหรือ มีใครพร้อมเผชิญความเจ็บปวดบ้าง คนในหมู่บ้านมีใครอยากตาย อยากพิการบ้าง เหมือนมดที่พยายามเอาตัวรอด มันไม่ยอมตายนั่นแหละ...” เสียงในความคิดเริ่มเสนอทางออกที่ต้องเลือกในวินาทีนี้

[...]

เมื่อกระสุนนั้นพุ่งออกจากถังเพลิง ไฟเป็นประกายที่ปลายปืน แสงชีวิตของคนหนึ่งดับวูบลง

[...] แต่ตัวตนของใครบางคนกลับปรากฏชีวิตขึ้นมา

(รุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์, 2555ช : 35-36)

จากสถานการณ์ที่ต้องเผชิญจะเห็นว่าข้อธรรมะที่พระหนุ่มศึกษาว่าด้วยเรื่องธรรมชาติที่อยู่เหนือการควบคุมและการดับดับเหตุแห่งทุกข์นั้นมันไม่ใช่แค่การครุ่นคิดตรึกตรองด้วยใจอันสงบนิ่ง แต่ในสถานการณ์จริงอารมณ์ ความรู้สึกได้พาเขาให้หลุดพ้นจากจิตที่สงบ เป็นเหตุให้ศรัทธาไม่อาจลอยตัวอยู่เหนือผิดถูก จิตที่ปรารถนาให้ปล่อยวางจึงไม่อาจหลุดพ้นไปจากความขัดแย้งและความสูญเสียตรงหน้า

เรื่องสั้นเรื่องนี้เผยให้เห็นความยกย่องของธรรมะกับมนุษยธรรม เมื่อพระไต้ยินว่าผู้ลอบสังหารจะเข้าไปทำร้ายคนในหมู่บ้าน การซึ่งใจระหว่างเหตุผลในทางโลกกับการละวางให้เป็นไปตามธรรมะหรือธรรมดาโลกจึงเกิดขึ้น เรื่องไม่ได้มุ่งโจมตีศาสนาหรือพระสงฆ์แต่มุ่งแสดงให้เห็นว่าในท่ามกลางความสูญเสียและปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้แต่ศาสนาหรือพระสงฆ์ก็ไม่อาจวางเฉยและยึดมั่นกับธรรมะที่ศึกษาได้ เพราะปัญหาที่ประสบอยู่ตรงหน้าบีบคั้นให้คนต้องเลือกอยู่เสมอ นอกจากนี้อาจมองได้ว่าการแก้ปัญหาที่อยู่ในความคิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงนั้นแตกต่างกัน แม้แต่ผู้ที่ฝึกฝนจิตมาแล้วก็ไม่อาจปฏิบัติได้ตามที่ฝึกฝน การแก้ปัญหาที่อาศัยแต่หลักการก็เช่นกัน หลักการอาจไม่ได้นำไปสู่ผลลัพธ์ที่คาดหวังเมื่อนำมาปฏิบัติเพราะในสถานการณ์จริงมีปัจจัยมากมายที่หลักการไม่อาจจำลองออกมาได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าหากเปรียบเทียบระหว่างเรื่องสั้นที่นำเสนอความตายกับศาสนาอิสลามและความตายกับศาสนาพุทธแล้วจะพบว่าในด้านของศาสนาอิสลามจะชี้ให้เห็นคำตอบในแง่ของศรัทธามากกว่า ซึ่งที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเรื่องสั้นที่พูดถึงความตายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับศาสนาพุทธมีน้อยกว่ามากเมื่อเทียบกับเรื่อง que พูดถึงศาสนาอิสลาม เรื่องสั้นตัวอย่างที่นำมาศึกษาจึงให้ภาพศาสนาอิสลามได้ชัดเจนกว่า อีกทั้งในสารัตถะของศาสนาเอง ศาสนาอิสลามถือเป็นข้อห้ามที่ผู้ศรัทธาจะตั้งคำถามกับศาสดาและคำสอนของศาสดา ในขณะที่ศาสนาพุทธมีความยืดหยุ่นและเคร่งครัดน้อยกว่า ธรรมะเป็นเรื่องของเหตุและปัจจัยที่ทุกคนสามารถแสวงหาคำตอบได้ด้วยตนเอง การผูกเรื่องในเชิงตั้งคำถามกับการละวางเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นและเข้าถึงสังสารวัฏกับการปล่อยวางให้ผู้บริสุทธิ์อาจถูกสังหารอีกมากจึงเกิดขึ้นได้ ในขณะที่เรื่องที่กล่าวถึงคำสอนของศาสนาอิสลามจะเน้นที่ความเชื่อและศรัทธา นอกจากนี้ในรายละเอียดของเรื่องยังกำหนดให้ตัวละครเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในเรื่องสั้นที่พูดถึงความตายกับศาสนาอิสลามอย่างเรื่อง “ผืนผ้าในสงคราม” และ “คำอธิษฐาน” ต่างก็ให้ผู้ศรัทธาในศาสนาอิสลามเป็นผู้ถูกระทำโดยตรง คือเป็นผู้สูญเสียบุตรชายอันเป็นที่รัก เป็นผู้ถูกสังหาร แต่ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นผู้เห็นความตายตรงหน้าและถูกบีบให้ตัดสินใจว่าจะปล่อยให้การฆ่าเกิดขึ้นหรือจะหยุดเสียตรงนี้อย่างพระหนุ่มในเรื่อง “HK-G36” อาจกล่าวได้ว่าในสถานการณ์ที่ต่างกันภาพของศาสนาที่นำเสนอผ่านตัวละครจึงแตกต่างกันไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตามภาพแทนความตายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นก็ทำให้เห็นว่าศาสนาถูกดึงเข้ามาสู่ความขัดแย้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะในฐานะของเหยื่อหรือศรัทธาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความตายที่เกิดขึ้นซ้ำๆ อาจสิ้นคลอนศรัทธาในใจมนุษย์ แต่ศรัทธาที่มนุษย์มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันน่าจะช่วยลดความขัดแย้งและลดการเช่นฆ่าผู้บริสุทธิ์ลงได้

ภาพแทนความตายกับความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นทั้งหมดล้วนแสดงให้เห็นความรุนแรงและสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ผู้คนไม่ว่าเชื้อชาติใด ศาสนาใดต่างก็ต้องเผชิญ ซึ่งเป็นภาพที่สอดคล้องกับการรายงานข่าวและรายงานสถานการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไป แต่ในอีกด้านหนึ่งเรื่องสั้นได้เผยให้เห็นความซับซ้อนของปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนและ อคติทางศาสนา

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านนำไปสู่อคติและการต่อต้านอำนาจรัฐแสดงให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของระบบราชการที่ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐจนกลายเป็นการข่มเหงชาวบ้าน ประกอบกับมาตรการแก้ปัญหาความรุนแรงด้วยความรุนแรงยิ่งยงทำให้เกิดข้อบาดหมางและความไม่ไว้วางใจ สถานการณ์ของรัฐไทยในเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงให้ภาพของผู้ที่ไม่น่าไว้วางใจไม่ต่างกับผู้ก่อการร้าย ทั้งที่จริงแล้วรัฐมีบทบาทหน้าที่ในการปกป้องดูแลประชาชนและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน การไม่อาจควบคุมสถานการณ์และให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนได้นำมาซึ่งความเสี่ยง ความเสี่ยงแกชีวิตและทรัพย์สินของผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ และยิ่งไปกว่านั้นการลุกลามของปัญหาดังกล่าวยังนำไปสู่ความเสี่ยงที่ขยายวงไปทั่ว ดังจะเห็นได้จากเรื่องสั้นที่พ่อแม่บรมลูกให้ไม่ข้องเกี่ยวกับเพื่อนนักเรียนมุสลิม ซึ่งเหมือนกับความหวาดระแวงของผู้คนที่ได้รับข่าวสารความรุนแรงจากความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จนเกิดความหวาดกลัวที่จะเข้าไปในพื้นที่เสี่ยงภัย

อย่างไรก็ตามได้ปรากฏความพยายามของเรื่องสั้นที่จะสร้างภาพแทนชาวมุสลิมในมุมมองของผู้ศรัทธาและยึดมั่นต่อศาสนาอันบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นการแก้ภาพลักษณ์และอคติของความไม่ไว้วางใจต่อพี่น้องชาวมุสลิมที่เผยแพร่ผ่านความรุนแรงของข่าว ซึ่งนับเป็นบทบาทที่ใกล้เคียงกับการเรียกร้องความเป็นธรรมให้ผู้สูญเสียทางการเมืองที่เคยมีมาก่อนหน้าและยังคงปรากฏในเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

5.2 เสียงเรียกให้จดจำ : จาก 6 ตุลา 19 ถึง เมษา - พฤษภา 53 และขบวนการเสื้อเหลืองเสื้อแดง

ประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่เติบโตมาพร้อมยุคสมัยใหม่ซึ่งส่งเสริมให้มนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเป็นอิสระจากอำนาจครอบงำทางศาสนาพร้อมทั้งส่งเสริมความเป็นเหตุเป็นผลในตัวมนุษย์ที่มีอำนาจตัดสินใจและเลือกผู้แทนที่ดีที่สุด ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ปี 2475 ตลอดเส้นทางบนถนนประชาธิปไตยของไทยได้เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้คนต้องออกมาแสดงจุดยืนและเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยอยู่เนืองๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์เดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยครั้งใหญ่ของนักศึกษาประชาชนเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 หรือการล้อมปราบนักศึกษาที่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ตลอดจนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 และเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553 บางเหตุการณ์ได้รับการยอมรับและยกให้มีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทยดังเช่นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แต่อีกหลายเหตุการณ์ยังคงคลุมเครือ ไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบได้ จะเห็นว่าเส้นทางของประชาธิปไตยไทยไม่ได้สวยงามและราบรื่น หากแต่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการปิดบังอำพรางตลอดมา

การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นเครื่องหมายหนึ่งที่บ่งชี้ถึงการพัฒนาของประเทศ ดังนั้นเราจึงได้ยินคำพูดว่า “ประเทศไทยถอยหลังเข้าคลอง” ทุกครั้งที่เกิดการรัฐประหารเพื่อล้มล้างอำนาจของรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง แต่ถึงกระนั้นการรัฐประหารก็ยังคงปรากฏขึ้นอยู่เนืองๆ บนเส้นทางประชาธิปไตยไทย การเกิดรัฐประหารจึงแสดงถึงการขาดเสถียรภาพของสถาบันทางการเมืองของไทยและขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงอำนาจหรือบทบาทของทหารที่มีมากในสังคม

เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญระดับประเทศคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, พฤษภาทมิฬ 2535 และล่าสุดคือเหตุการณ์ เมษายน – พฤษภาทมิฬ 2553 สามเหตุการณ์แรกมีบทบาทอย่างมากต่อการเมืองการปกครองไทย โดยเฉพาะเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่มีสถานะแทบจะเป็นเรื่องเล่าแม่บทของการต่อสู้เรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยของไทย ในขณะที่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ให้ความรู้สึกเหมือนมลทินในหน้าประวัติศาสตร์ที่ไม่ใคร่มีใครอยากยอมรับ เช่นกันกับเหตุการณ์เมษายน – พฤษภาทมิฬ 2553 ที่กำลังเรียกร้องความเป็นธรรมอยู่ในทุกวันนี้

อย่างไรก็ตามในช่วงต้นทศวรรษที่ 2550 ที่ผ่านมามีกระบวนการประชาธิปไตยของไทยได้แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในประเทศที่แม้จะปรากฏในรูปแบบความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดง แต่พลังของประชาชนดังกล่าวก็มีบทบาทสำคัญในการแสดงออกถึงการตระหนักและให้ความสนใจต่อการเมืองระดับประเทศอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ลักษณะสำคัญของการเมืองระหว่างเสื้อเหลืองและเสื้อแดง คือ การที่ประชาชนแต่ละฝ่ายมีจุดยืนและไม่ลังเลที่จะแสดงออกซึ่งจุดยืนของตนเองในพื้นที่สาธารณะหรือในชีวิตประจำวัน เช่น การเลือกดูรายการของสถานีโทรทัศน์ที่ตนสนับสนุน การรวมกลุ่มชุมนุม หรือแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างขว้าง ซึ่งบ่อยครั้งนำไปสู่ความบาดเจ็บและสูญเสีย การที่ผู้คนเลือกที่จะแสดงจุดยืนทางการเมืองของตนเองอย่างชัดเจนสอดคล้องกับลักษณะของสังคมเสี่ยงภัยที่ปัจเจกบุคคลจะสร้างตัวตนและตัดสินใจต่อการกระทำของตนเองอยู่ตลอดเวลา พวกเขาไม่ลังเลที่จะแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของตน และจะขบคิดทบทวนต่อความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นรายรอบตัวเขาตลอดเวลาซึ่งความไม่แน่นอนเหล่านั้นจะนำมาสู่ความเสี่ยง หากนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาภิปรายกับสถานการณ์ทางการเมืองไทยใน

ต้นทศวรรษที่ 2550 จะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดงต่างเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความรู้สึกไม่มั่นคงหรือความไม่แน่นอน นั่นคือ กลุ่มเสื้อเหลืองรวมตัวกันภายใต้ร่มธงการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งในความรู้สึกของคนเสื้อเหลืองสถาบันกำลังถูกคุกคาม ในขณะที่คนเสื้อแดงรวมกันโดยเริ่มต้นจากการต่อต้านรัฐประหารในปี 2549 ซึ่งการรัฐประหารแสดงถึงความไม่มั่นคงของเสถียรภาพประชาธิปไตยไทย

การเผยแพร่อุดมการณ์ของทั้งฝ่ายเสื้อเหลืองและฝ่ายเสื้อแดงเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็วด้วยพลานุภาพของสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีช่องรายการทีวีเป็นของตนเอง มีแนวร่วมหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุน มีผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขารวมตัวกันอยู่ในแต่ละฝ่าย การเอื้ออำนวยของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์นี้เองที่ทำให้บุคคลกลายเป็นปัจเจกบุคคลที่พร้อมจะตัดสินใจต่อเรื่องราวและรวมถึงจุดยืนของตน แต่ทว่าเมื่อสถานการณ์ล้ำเส้นไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง การปะทะ การเลือกรับข่าวสารกลับทำให้ความเสียหายในอีกรูปแบบหนึ่งเกิดขึ้นในสังคม นั่นคือการแตกแยกทางความคิดและการปะทะกันอย่างรุนแรงของคนในสังคม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการขบคิดทบทวนของสังคมไทยยังไม่ได้สถาปนาตัวเองอย่างมั่นคงนัก เพราะการเป็นสังคมแห่งการขบคิดทบทวนจะต้องอาศัยความกินดีอยู่ดีและการศึกษา การเปิดกว้างทางความรู้ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าสังคมไทยแม้ในปัจจุบันจะพัฒนาให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าในอดีตโดยเฉพาะในแง่ของการให้การศึกษา แต่สังคมไทยก็ยังไปไม่ถึงสังคมแห่งความกินดีอยู่ดีที่ประชาชนจะมีโอกาสกลับมาขบคิดทบทวนเหตุการณ์ การพัฒนา และความเจริญก้าวหน้าต่างๆ อันเป็นผลผลิตของมนุษย์ได้เหมือนประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะในยุโรปอันเป็นต้นทางของแนวคิดสังคมเสี่ยงภัย

5.2.1 วีรชน 6 ตุลาคม กับประวัติศาสตร์ที่ยังไม่ได้รับการยอมรับ

การนำเสนอภาพแทนความตายจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นกลุ่มข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ. 2547 – 2556 พบว่า เหตุการณ์ทางการเมืองที่ถูกกล่าวอ้างถึงจะมี 2 เหตุการณ์สำคัญ คือ เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์ เมษายน – พฤษภาคม 2553 ในส่วนของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ถือว่าเป็นเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์นั้นกลับถูกพูดถึงน้อยมาก ปรากฏเพียงเพื่อเป็นแนวเทียบให้กับนิยามของคำว่าวีรชนซึ่งเรื่องสั้นมีเป้าหมายที่จะเชื่อมโยงมาถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม มากกว่า

การที่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม กับ เหตุการณ์เมษายน – พฤษภาคม 2553 ถูกนำมาพูดถึงในลักษณะที่ใกล้เคียงกันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ทั้งสองมีโครงสร้างของเหตุการณ์คล้ายคลึงกัน นั่นคือ เป็นเหตุการณ์ที่ผู้เรียกร้องประชาธิปไตยด้วยใจบริสุทธิ์ถูกเข่นฆ่าและยังไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบ

เหตุการณ์ได้ เพราะผู้มีอำนาจของบ้านเมือง ณ ขณะนั้นบิดเบือนข้อมูลและเลือกที่จะไม่จดจำ เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น ดังเช่นที่เกิดขึ้นกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ตลอดระยะเวลาสามสิบปี ซึ่งเพิ่งจะมีการเผยแพร่ภาพเหตุการณ์ เรื่องราวจากปากคำผู้ประสบเหตุอย่างเป็นระบบและเป็นสาธารณะมากที่สุดก็คือเมื่อปี 2549 ซึ่งต้องใช้เวลาถึงสามสิบปี ในขณะที่เหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม 2553 ซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานและยังมีการเรียกร้องความเป็นธรรมอยู่จนขณะนี้ อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ และเมษา - พฤษภาคม 2553 นั้นก็มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่นั่นคือ กลุ่มผู้ชุมนุมที่ถูกใช้ความรุนแรงนั้น ต่างกัน ผู้สูญเสียในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ คือนิสิตนักศึกษาที่มาร่วมชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้ขับไล่เณร ถนอมหรืออดีตรองพลถนอม กิตติขจร ผู้นำเผด็จการของไทยที่เดินทางกลับเข้าประเทศในร่างของ นักบวช ในขณะที่ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์เมษา - พฤษภาคม 53 คือ ผู้ชุมนุมของกลุ่มแนวร่วม ประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือ นปช. ซึ่งชุมนุมกันเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่

แม้โครงสร้างของเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 กับเหตุการณ์เมษา - พฤษภาคม 2553 จะมีความใกล้เคียงกันดังกล่าวมาแล้ว แต่หากพิจารณาในแง่มุมมองของผู้รับรู้เหตุการณ์จะพบว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ มีผู้รับรู้และเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หลายกลุ่ม ไม่ใช่เพียงแค่ผู้ใช้อำนาจคือรัฐบาลและทหาร กับผู้ถูกใช้อำนาจคือมวลชนเหมือนดังกรณีเหตุการณ์ 10 เมษายน ผู้มีส่วนรู้เห็นในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ นอกจากนักศึกษาและทหารแล้วยังมีกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคม ณ ขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระหิงแดง หรือกลุ่มนวพล ซึ่งทุกกลุ่มคือประชาชนคนไทยที่มีส่วนร่วมรับรู้กรณีกារล้อมปราบและสังหารโหดนักศึกษาในวันนั้น ทั้งจากประสบการณ์ตรงของผู้เข้าร่วมเหตุการณ์และจากการรายงานข่าววิทยุของกลุ่มนวพลในตอนนั้น ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการฆาตกรรมกลางเมืองในเช้ามีวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เป็นการกระทำของคนไทยที่กระทำกับคนไทย ไม่ใช่เพียงแค่ทหารกระทำกับประชาชนเท่านั้น[‡]

สืบเนื่องจากการมีส่วนร่วมก่อความรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ที่นอกเหนือไปจากทหาร จึงทำให้การเรียกร้องความเป็นธรรมให้เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ที่นำเสนอผ่านเรื่องสั้นไม่ได้จำกัดอยู่ที่การถูกระงับจากฝ่ายทหารเท่านั้น แต่เป็นการเรียกร้องให้สังคมยอมรับว่าครั้งหนึ่งได้เกิดความผิดพลาดที่เป็นตราบาปของสังคมไทยเพราะเป็นวันที่คนไทยฆ่าคนไทยด้วยกันเองอย่างโหดเหี้ยม ในขณะที่เหตุการณ์ 10 เมษายน จะเป็นการเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมจากภาครัฐที่ทำร้ายประชาชน และเป็นปากเสียงให้แก่ผู้ชุมนุมเสื้อแดงซึ่งมีภาพของผู้ก่อความรุนแรง

[‡] อ่านเพิ่มเติมได้ใน เบเนดิก แอนเดอร์สัน. (2559). *บ้านเมืองของเราลงแดง : แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม*, แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และเกษียร เตชะพีระ. กรุงเทพฯ : มติชน.

การนำเสนอภาพแทนความตายทางการเมืองจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นสิ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยมานานนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ไม่นานจนถึงปัจจุบัน “บาบปนรอยยับ” ของชัยกร หาญไฟฟ้า 1 ใน 14 เรื่องสั้นรางวัลสุภาวีย์ เทวกุล ประจำปี 2549 ก็ได้กล่าวถึงความตายจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เช่นกัน

“บาบปนรอยยับ” เป็นเรื่องราวของ “ข้าพเจ้า” ที่ดูวิดีโอเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ซ้ำแล้วซ้ำเล่าทุกปี ดูเพื่อรับรู้ข้อเท็จจริงและเพื่อลงโทษตัวเองที่ครั้งหนึ่งเคยร่วมพิพากษานิสิตนักศึกษาเหล่านั้นโดยถูกทำให้เชื่อว่าพวกเขากระทำผิดร้ายแรง เป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และกระทำการอันสันคลอนราชวงศ์และราชอาณาจักรไทย

บางเหตุการณ์เลวร้ายในอดีต แม้แต่คนที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์นั้นยังอยากลืมเลือน แต่ข้าพเจ้ากลับเลือกที่จะระลึกถึงเหตุการณ์นั้น อย่างน้อยก็ปีละครั้ง ไม่ยอมให้มันเป็นประวัติศาสตร์ที่ผ่านแล้วผ่านไปเลยจนซีดจางไปตามกาลเวลา

ข้าพเจ้ามิใช่คนวิปริตจิตผู้ฟังที่ชื่นชอบการทรมานตัวเอง แต่การกระทำของข้าพเจ้านั้นเป็นเรื่องของความเชื่อส่วนตัว เป็นความเชื่อที่ว่า เมื่อได้กระทำเช่นนั้นแล้ว มันจะช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับการให้อภัยจากพวกเขากับความไร้เดียงสาอ่อนเชิงของข้าพเจ้า ซึ่งได้หลงทางและถูกหลอกลวงร่วมกับคนอื่น ๆ เช่นฆ่าพวกเขาอย่างโหดร้ายทารุณ

(ชัยกร หาญไฟฟ้า, 2554 : 107)

การฆาตกรรมหมู่นักศึกษาในวันที่ 6 ตุลาฯ เป็นบาดแผลของสังคมไทยที่นับวันจะยากที่จะปกปิด ในช่วงที่เหตุการณ์เกิดขึ้น ข่าวสารและข้อเท็จจริงถูกบิดเบือนภายใต้การควบคุมของรัฐ คนไทยที่ไม่ใช่เพียงผู้ที่มาร่วมชุมนุมแต่เป็นผู้ที่รับฟังข่าวสารจากวิทยุและหนังสือพิมพ์ต่างก็ได้รับข้อมูลที่ถูกลบเบือนทั้งสิ้น นักศึกษามีอาวุธสงคราม นักศึกษาร่วมมือกับพวกคอมมิวนิสต์ นักศึกษาเล่นละครล้อเลียนเหตุการณ์การฆ่าแขวนคอพนักงานการไฟฟ้าโดยจงใจแต่งหน้าผู้ตายให้เหมือนองค์รัชทายาท ฯลฯ ข้อมูลให้ร้ายนักศึกษานี้เปรียบเหมือนเชื้อพิษที่ไหม้ให้ไฟแห่งความเกลียดชังนักศึกษาแรงกล้ามากขึ้น ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 คนไทยจำนวนมากจึงไม่ลังเลที่จะเข้าร่วมรุมทำร้ายนักศึกษา โดยไม่ตระหนักและไม่เฉลียวใจต่อข่าวสารที่ได้รับ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เปิดเผยหลังจากนั้นหลายปี แต่ความผิดพลาดใหญ่หลวงได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งวิธีเลือกที่จะจัดการกับความทรงจำของเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ของสังคมไทยก็คือการลืม

เลื่อน เพราะการลืมนำทำให้ไม่ต้องยอมรับผิด ด้วยเหตุนี้สถานะทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ในประวัติศาสตร์ชาติไทยจึงไม่ได้รับการยอมรับมาโดยตลอด

เรื่องสั้น “บาบบรอยยับ” ได้พยายามที่จะดึงภาพเหตุการณ์ในวันนั้นกลับมาอีกครั้งผ่านแถบบันทึกภาพและเสียง ซึ่งเนื้อหาหลักของเรื่องสั้นคือการให้ภาพเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาฯ โดยจำลองการเล่นเทปวิดีโอ และทุกครั้งทีภาพเหตุการณ์ปรากฏบนจอโทรทัศน์ ตัวละคร “ข้าพเจ้า” จะนึกย้อนถึงข้อเท็จจริงอีกชุดที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อหลอกลวงให้คนไทยเชื่ออย่างผิดๆ ในวันนั้น เช่น ภาพตำรวจยืนเด่นท่าทายเป็นเอกกรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พร้อมกับเหนียวไกเป็นอย่างใจเย็นเข้าไปภายในมหาวิทยาลัยโดยไม่กลัวว่าหากนักศึกษามีอาวุธสงครามจริงจะถูกยิงสวนกลับออกมา ภาพนักศึกษาไม่มีอาวุธถูกลากมาแขวนคอและทุบตีจนสภาพศพและ เป็นต้น การได้รับรู้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทำให้ผู้ที่มีส่วนร่วมก่อความรุนแรงในวันนั้นอย่างตัวละคร “ข้าพเจ้า” รู้สึกผิดและละอายแก่ใจเป็นอย่างยิ่ง

ชื่อเรื่อง “บาบบรอยยับ” สื่อถึงตราบาปจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ที่ทิ้งร่องรอยไว้ในประวัติศาสตร์สังคมไทย “รอยยับ” เป็นร่องรอยที่ไม่มีใครอยากให้ปรากฏไม่ว่าจะบนเสื้อผ้าหรือรอยยับบนแถบเทปในม้วนวิดีโอ ยิ่งไปกว่านั้นรอยยับที่ว้ากเกิดขึ้นจากความใจร้อนของ “ข้าพเจ้า” ที่รีบกดหยุดการทำงานของเครื่องฉายเมื่อภาพสะดุดไม่เคลื่อนไหว ความใจร้อนจากการกระทำนั้นส่งผลให้วิดีโอเกินเนื้อเทปจนเกิดรอยยับ เช่นกันกับประวัติศาสตร์ 6 ตุลาฯ หากม้วนวิดีโอแทนความจริงของสังคม รอยยับนั้นก็เปรียบเสมือนร่องรอยจากความใจร้อน ขาดความไตร่ตรองของผู้คน จึงทำให้เชื่อในข้อมูลบิดเบือนที่รัฐรายงานและคว่ำร่วมลงมือทำร้ายนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เหตุการณ์ครั้งนั้นจึงเป็นร่องรอยในความทรงจำของสังคมที่ผู้เกี่ยวข้องไม่อยากจะยอมรับ

ความตายจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงเป็นความตายจากห้วงเวลาหนึ่งที่ตามหลอกหลอนผู้กระทำผิดในเหตุการณ์ครั้งนั้น การผลิตซ้ำภาพแทนความตายเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ขึ้นอีกครั้งผ่านเรื่องสั้นจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกร้องให้สังคมไทยยอมรับความผิดพลาดของตนที่มีต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ทั้งความผิดพลาดจากการรุมทำร้ายนักศึกษาผู้ซึ่งไม่มีอาวุธและเป็นผู้บริสุทธิ์ในวันนั้น และความผิดพลาดจากการพยายามลบลืมเหตุการณ์ในวันนั้นด้วยการไม่พูดถึง ไม่ยอมรับความผิด และไม่ยอมรับให้เหตุการณ์มีสถานะทางประวัติศาสตร์ทัดเทียมกับเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แม้ปัจจุบันเวลาผ่านไปกว่าสามสิบปีแล้ว ภาพข่าวเหตุการณ์ตลอดจนบทสัมภาษณ์ บันทึกประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ได้เผยแพร่สู่สาธารณะมากขึ้น แต่ในสถานะของประวัติศาสตร์ของชาติ 6 ตุลาฯ ก็ยังคงไม่ได้รับการจดจารึกไว้อย่างเป็นทางการ

ในประเด็นสถานะประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ นั้น ธงชัย วินิจจะกุล (2558) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ยังอยู่ในสถานะ “อิหลักอิเหลื่อ” ทั้งในสังคมไทย และประวัติศาสตร์ชาติไทย เหตุการณ์ดังกล่าวนับเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลที่ยังไม่ได้รับการเยียวยา เนื่องจากด้วยตัวของเหตุการณ์มีลักษณะที่ขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ของชาติ สังคมไทยไม่อาจยอมรับ การล้อมปราบในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ที่หลายคนมีส่วนร่วมสร้างความรุนแรงได้โดยเฉพาะ สถาบันและบุคคลสำคัญทางการเมืองไม่อาจยอมรับความรุนแรงที่เกิดขึ้นเพราะมันขัดแย้งกับสำนึกรู้ หรือมายาคติของสังคมไทยที่ถูกมองว่าเป็นสังคมที่ผู้คนจิตใจดี อยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร แต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แสดงออกถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ตรงข้ามอย่างสิ้นเชิงด้วยเหตุนี้สถานะของเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ใน ประวัติศาสตร์ของชาติจึงยังเป็นความเจ็บที่จำไม่ได้และลึ้มไม่ลงของสังคมไทย⁵

“วีรชนนิรนาม” ของสมใจ สมคิด เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงความตายใน เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ซึ่งผู้ตายในครั้งนั้นไม่เคยถูกเรียกขานว่าเป็นวีรชน แตกต่างกับเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ อย่างสิ้นเชิง ชื่อของผู้เสียชีวิต 72 คนในเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ถูกจารึกไว้ที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลาฯ อย่างสมเกียรติ เรื่องใช้วิธีการเล่าถึงความตายของสองเหตุการณ์ โดยให้ความตายในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ อยู่ในวงเล็บ

“ในบรรดาวีรชนที่เสียชีวิตในเหตุการณ์นี้ จีระ บุญมากเป็นชื่อที่ต้องจารึก ไว้ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เขาถูกยิงตายบริเวณหน้ากรมประชาสัมพันธ์ ร่าง ของเขามีเพื่อนร่วมอุดมการณ์เข้ามาแหวดล้อม บ้างโกรธแค้น บ้างรำไห่ บ้างกราบ กรานร่างอันไร้วิญญาณนั้น [...]”

(“ในบรรดาคนที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ สามี่ของนางไม่มีชื่อในประวัติ ศาสตร์การเมืองไทยหรือที่ไหนๆ เขาถูกยิงตายบริเวณไหนก็ไม่รู้ แต่ที่รู้คือเขาหาย สาบสูญไปตั้งแต่วันนั้น”)

[...]

⁵ อ่านเพิ่มเติมได้ใน ธงชัย วินิจจะกุล. (2558). *6 ตุลา ลึ้มไม่ได้จำไม่ลง*. นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน.

นอกจากนี้ยังมีงานเขียนทางวิชาการที่กล่าวถึงสถานะของประวัติศาสตร์เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ และปัจจัยทางสังคมและ การเมืองต่างๆ ที่เอื้อให้เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เกิดขึ้นอีกจำนวนมาก เช่น “ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519” โดย ปวย อึ้งภากรณ์ “6 ตุลา กับสถานะทางประวัติศาสตร์และการเมือง” ของชาญวิทย์ เกษตรศิริ ใน *จาก 14 ถึง 6 ตุลา* (ชาญวิทย์ เกษตร ศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2541)

“เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จีระพาลูกออกไปซื้อของเล่น เสื้อผ้าและอาหาร... กลับมาแล้วอาบน้ำให้ลูก ฟังวิทยุกับลูก ฟังวิทยุไปพลางก็พรับว่าไม่จริงหาว่าเด็กก่อการจลาจล และกำลังบุกยึดวังสวนจิตรฯ อย่างนี้ต้องยึดกรมประชาสัมพันธ์

จีระลุกขึ้นไปหยิบกางเกงมาnung เอาเสื้อขึ้นมาพาดบ่า ควารองเท้ามาใส่ ลูกชายก็ร้องไห้เข้ากอดพ่อ ร้องตามพ่อ [...] ”

(“เช้าตรู่วันที่ 6 ตุลาคม 2519 เขาแต่งตัวออกจากบ้านด้วยท่าทางอึดโรยไบหน้าซีดเขียว แต่ดวงตาสีเหลืองอมเลือดอาบร่องรอยรูดราวตั้งดวงตาของนกบาดเจ็บ เมื่อคืนเขากลับถึงบ้านค่อนข้างนอนฟังวิทยุจนรุ่ง ก่อนออกจากบ้านเขาได้ตบตะโพกลูกทั้งสองที่กำลังหลับอย่างกับบอกลา”)

(สมใจ สมคิด, 2547 : 124 - 125)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเรื่องตั้งใจให้เกิดภาพล้อกันระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ไม่ว่าจะเป็สถานภาพ พฤติกรรม หรือการกระทำที่ถูกเทียบกันระหว่างจีระ บุญมาก กับ “สามีของนาง” พวกเขาต่างก็คือนคนที่ทำในสิ่งเดียวกันเพียงแค่ต่างช่วงเวลา แต่คนหนึ่งเรื่องของเขาได้รับการกล่าวขาน ในขณะที่อีกคนหนึ่งแม้แต่ชื่อก็ไม่ปรากฏ

เรื่องใช้เครื่องหมายอัญประกาศแทนการเล่าและใช้เครื่องหมายวงเล็บแทนการซ่อนเร้น ปิดบัง และแสดงถึงการเป็นข้อความที่ไม่สลักสำคัญสามารถตัดออกได้ ซึ่งข้อความที่เกี่ยวกับผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ อยู่ในนั้นทั้งหมด การใช้เรื่องเล่าและเหตุการณ์ที่ซ้ำรูปแบบกันของผู้ชายสองคนที่ออกไปเคลื่อนไหวทางการเมืองในเดือนตุลาเหมือนกันเป็นการขบขันให้เห็นว่าพวกเขา คือคนที่มีชีวิต มีครอบครัว และมีผู้สูญเสียอยู่เบื้องหลังไม่ต่างกัน ความแตกต่างเดียวที่ปรากฏคือสังคมเลือกที่จะไม่จดจำเหตุการณ์ในเช้ามืดของวันที่ 6 ตุลาคม 2519

การเปรียบเทียบความตายที่ปรากฏในเดือนตุลาทั้งสองครั้งในเรื่องสั้นเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกร้องและประกาศสถานะของผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ว่าพวกเขาก็คือวีรชนเช่นกัน แม้จะเป็น “วีรชนนิรนาม” ที่สังคมไม่เคยยอมรับก็ตาม

อย่างไรก็ดีเรื่องสั้น “วีรชนนิรนาม” เองก็ได้แสดงให้เห็นความยอกย้อนของการเรียกร้องสถานะวีรชนให้แก่ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ว่าแม้แต่ในเรื่องสั้นที่มีจุดมุ่งหมายเรียกร้องความเป็นวีรชน แต่ตัวเรื่องเองกลับไม่สามารถให้รายละเอียดของเหตุการณ์ที่จะแสดงถึง

ความเป็นวีรชนได้ ตรงข้ามกับเรื่องเล่าของจิระที่ถูกยกมาเป็นตัวเปรียบเทียบ รายละเอียดของเหตุการณ์นำ สัมไปให้ทหารแล้วถูกยิงของจิระถูกบรรยายไว้อย่างละเอียด ซึ่งลักษณะนี้ส่งผลให้ “เสียง” ของการ เรียกร้องความเป็นวีรชนให้แก่คน 6 ตุลาฯ ในเรื่องจึงแผ่วเบาว่าที่ควรจะเป็น ความไม่ชัดเจนหรือ ความคลุมเครือของเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้น่าจะเป็นผลมาจากสถานะของ ประวัติศาสตร์ 6 ตุลาฯ ในประวัติศาสตร์ของชาติที่ยังเป็นความเจ็บและไม่ได้รับการยอมรับ การ เข้าถึงข้อมูลหรือแม้แต่การเขียนงานวรรณกรรมภายใต้วัตถุประสงค์ทางการเมืองของเรื่องสั้น “วีรชน นิรนาม” ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าที่จัดโดยรัฐสภานั้นก็อาจเป็นภาพแทน หนึ่งของความอิทธิพลหรือความไม่รู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ในสังคมไทย

หากดูในแง่ช่วงเวลาจะเห็นว่า “วีรชนนิรนาม” ตีพิมพ์ในปี 2547 ในขณะที่ “บาป บรรอยยับ” ตีพิมพ์ในปี 2549 ทั้งสองเรื่องห่างจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มากกว่าสามสิบปี ซึ่ง แสดงให้เห็นว่า แม้เวลาจะผ่านไปสามทศวรรษแต่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ก็ยังคงอยู่ในสถานะ ประวัติศาสตร์ที่ถูกลืมเลือนของประเทศไทย ความตายในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ จึงแสดงให้เห็นภาวะ อิทธิพลหรือเหลือของสังคมไทยและประชาธิปไตยไทยเพราะไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ไม่ได้ เกิดขึ้นจริง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่มีใครยอมรับได้อย่างเต็มปากว่ามันเกิดขึ้นจริงและผู้มีอำนาจบางคนก็ เป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์รุนแรงครั้งนั้น

อย่างไรก็ตามปัจจุบันสถานะของเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ได้รับการยอมรับมากขึ้น เป็น ผลมาจากข้อมูลข่าวสารในช่วงเวลาดังกล่าวถูกนำเสนอมากขึ้นทั้งที่เป็นภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว อีกทั้งยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับรองข้อมูลสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เพื่อรวบรวม และเรียบเรียงข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ยังค้างคาเมื่อวาระครบรอบ 30 ปี 6 ตุลาฯ ในปี 2549 ด้วยเหตุนี้ จึงอาจทำให้เรื่องสั้นที่พูดถึงความตายในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ลดลงเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2550 ประกอบ กับประเทศไทยประสบกับสถานการณ์ทางการเมืองในรูปแบบใหม่ คือความขัดแย้งของกลุ่มพลัง มวลชนเสื้อเหลือง – เสื้อแดง และการปราบปรามการชุมนุมทางการเมืองที่มีผู้สูญเสียอีกครั้ง โดยเฉพาะในเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553

5.2.2 เมษายน – พฤษภาคม 2553 กับความขัดแย้งทางการเมืองและการเมืองของเสื้อ เหลืองเสื้อแดง

เหตุการณ์เมษายน – พฤษภาคม 2553 เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองชุดใหม่ที่ถู กกล่าวถึงในเรื่องสั้นแทนที่เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และ 6 ตุลาฯ ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้นมาตั้งแต่ปลาย ทศวรรษที่ 2510 หลังเหตุการณ์เกิดขึ้นไม่นาน ดังกล่าวมาแล้วว่าด้วยโครงสร้างของเหตุการณ์เมษา –

พฤษภาคม 53 ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ จึงส่งผลให้ข้อเรียกร้องจากการนำเสนอภาพแทนความตายของเหตุการณ์ดังกล่าวในเรื่องสั้นมีความใกล้เคียงกัน นั่นคือ ต้องการยกสถานะของเหตุการณ์ 10 เมษายน ให้มีสถานะเป็นประวัติศาสตร์ที่คนยอมรับ เพื่อให้เห็นว่าผู้ชุมนุมทุกคนที่สูญเสียในวันนั้น พวกเขาคือผู้ต่อสู้และผู้เสียสละไม่ต่างกับผู้ต่อสู้ในเหตุการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ที่มีมาก่อนหน้า ยิ่งไปกว่านั้นเหตุการณ์เมษา - พฤษภาคม 53 มีลักษณะเฉพาะตรงที่เป็นการรวมกลุ่มเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2550 ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง ต่อเนื่อง และสร้างความแตกแยกทางความคิดให้แก่ประชาชนคนไทยอย่างมาก ลักษณะของเหตุการณ์ 10 เมษายน ที่ปรากฏในเรื่องสั้นจึงโยงใยถึงภาพของคนเสื้อแดงที่เป็นผู้ถูกกระทำ

“ตะวันออกเฉียงเหนือ” เป็นเรื่องสั้นของธีร อัมมัย กล่าวถึงการตายของชายหนุ่มจากภาคอีสานในเหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม 2553 ที่รัฐบาลใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามผู้ชุมนุม นปช. บริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศในนามของการขอคืนพื้นที่ มูลเหตุของการชุมนุมของกลุ่ม นปช. คือเพื่อเรียกร้องให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยุบสภาฯ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งการชุมนุมเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม 2553 ก่อนจะมีตัวแทนกลุ่ม นปช. ไปร่วมเจรจากับรัฐบาลแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม นปช. กับรัฐบาลดำเนินมาจนถึงจุดแตกหักเมื่อรัฐบาลระงับการออกอากาศสถานีวิทยุ D Station เป็นเหตุให้ ผู้ชุมนุมเคลื่อนขบวนมายึดสถานีคืนจนเกิดการปะทะระหว่างทั้งสองฝ่าย เหตุการณ์ขอทวงคืนสถานี D Station ส่งผลให้รัฐบาลต้องใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดกับผู้ชุมนุมและเริ่มประกาศภาวะฉุกเฉินในวันที่ 7 เมษายน 2553 (กรกช เพียงใจ, 2553 : 6 - 11)

ในส่วนในเรื่องสั้น “ตะวันออกเฉียงเหนือ” ได้ให้ภาพของชายหนุ่มที่ต่อสู้ด้วยมือเปล่ากับทหารที่มีทั้งแก๊สน้ำตาและปืน เขาเสียชีวิตจากการถูกยิง ในงานศพของเขา มีญาติและเพื่อนสนิทมาร่วมไว้อาลัย

ผมถูกยิงตอนบ่ายสามโมงบริเวณต้นมะขามใหญ่ข้างกำแพงกระทรวงศึกษาธิการ ตอนนั้นมันเป็นวันที่ 10 เมษายน 2010 ผมหลบทหารหลังแท็งก์น้ำ แต่กระสุนก็เข้าตรงสี่ข้าง ผมมีแค่มือกับถุงมือและผ้าปิดจมูก ตอนนั้นเฮลิคอปเตอร์ทิ้งแก๊สน้ำตาลงที่เวที คนแก่ เด็กเล็ก แล้วก็ผู้หญิงต่างก็ยอมรับไม่ได้ เพราะเราต่างมามีมือเปล่า เราเรียกร้องแค่ให้เขายุบสภาแล้วให้มีการเลือกตั้งใหม่ ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านั้น

(ธีร์ อ้นมัย, 2555 : 41 - 42)

จากเรื่องจะเห็นความรุนแรงที่ผู้ชุมนุมถูกกระทำจากทหารที่ยิงแก๊สน้ำตาและใช้กระสุนจริงโดยไม่สนใจความปลอดภัยของผู้ชุมนุมไม่ว่าจะเป็นเด็ก คนแก่ หรือผู้หญิง เรื่องตั้งใจเปรียบเทียบให้เห็นข้อเรียกร้องเพียงเล็กน้อยกับการลงมือปราบปรามด้วยอาวุธครบมือ เพื่อประกาศความไม่เป็นธรรมและการใช้อำนาจเกินกว่าเหตุของรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งก็คือสมัยของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อน้องสาวของตัวละคร “ผม” ไปรับศพของ “ผม” ที่โรงพยาบาล หมอระบุว่า “ผมตายเพราะของแข็งชนิดหนึ่ง [...] สู้ตายคุณหมอที่มือเปราะไปด้วยเลือดก็บอกน้องสาวผมว่า “ผมทำตามหน้าที่” (ธีร์ อ้นมัย, 2555 : 43) การให้การตายถูกระบุว่ามีสาเหตุมาจาก “ของแข็งชนิดหนึ่ง” ยิ่งเปิดเผยให้เห็นการคุกคามการทำงานของแพทย์ของภาครัฐ ที่มีเจตนาให้ปกปิดว่าผู้เสียชีวิตไม่ได้ตายจากกระสุนปืน ภาพมือของหมอที่เปื้อนเลือดเป็นสัญลักษณ์ของการตกเป็นผู้รู้เห็นการฆาตกรรมประชาชนของทหาร แม้หมอจะทำตามหน้าที่แต่หน้าที่ที่ผิดจรรยาบรรณก็ทำให้หมอมือต้องเปื้อนเลือดไม่ต่างกับทหารและรัฐบาล

เรื่องแบ่งการเล่าเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งเล่าผ่านผู้เล่าที่อยู่ภายนอกเรื่องด้วยมุมมองของบุรุษที่ 3 เพื่อปูภูมิหลังของตัวละครเอก “ผม” ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ 10 เมษายน 53 เรื่องทำความเข้าใจผมในวัยเด็กที่เป็นเด็กซ้ซ้ฉลาด กลัวแม่แต่เสียงเครื่องบิน เพื่อนบ้านที่รู้จักผมทุกคนล้วนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าผมไม่มีทางที่จะไปก่อความรุนแรงหรือเป็นอันตรายให้ใครได้เพราะความซ้กลัวของผมและเพราะผมขยันเรียนมามาก ดังนั้นการตายของผมจึงเป็นความกลางแกลงของคนทั้งหมู่บ้าน ส่วนที่สองเรื่องให้ “ผม” ซึ่งตายไปแล้วเป็นผู้เล่า เพื่อเปลี่ยนมุมมองให้เป็นของคนในที่ประสบกับความรุนแรงทางการเมือง “ผมถูกยิงตอนบ่ายสามโมงบริเวณต้นมะขามใหญ่ข้างกำแพงกระทรวงศึกษาธิการ ตอนนั้นมันเป็นวันที่ 10 เมษายน 2010” (ธีร์ อ้นมัย, 2555 : 41) การให้คนตายเป็นผู้เล่าเรื่องนี้ไม่เพียงเพื่อให้สามารถเล่าถึงเหตุการณ์ในที่เกิดเหตุได้อย่างตรงไปตรงมา แต่ยังให้คนตายทำหน้าที่เรียกร้องความชอบธรรมจากการตายที่หาผู้รับผิดชอบไม่ได้อีกด้วย

การบอกเวลาในเรื่องตั้งใจใช้ปีคริสต์ศักราชแทนพุทธศักราช ซึ่งเรื่องทำให้เห็นว่าคนทั้งหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเรื่องบอกเวลาด้วยระบบนี้ เหตุผลก็คือ พวกเขาต้องการให้เรื่องราวที่เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยทั้งหมดรวมอยู่ในระบบเวลาโลก เพื่อไม่ให้เหตุการณ์เหล่านั้นอยู่นอกขอบเขตความทรงจำโลก “มันจะทำให้ความรู้ของเราเร็วเท่าความรู้สากล ไม่สับสน ไม่เสียเวลาบอกอีกต่อไป” (ธีร์ อ้นมัย, 2555 : 41)

การเปลี่ยนกรอบการรับรู้เวลาจากพุทธศักราชเป็นคริสต์ศักราชนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นใจในการบันทึกและจดจำเหตุการณ์ในอดีตของระบบพุทธศักราช ซึ่งก็คือของประเทศไทยนั่นเอง การจดจำเป็นปีคริสต์ศักราชไม่เพียงสร้างความเป็นสากล หากยังเป็นการพยายามสร้างพื้นที่ให้เหตุการณ์ทางการเมืองไทยในพื้นที่ประวัติศาสตร์สากล เพราะความเป็นสากลจะช่วยรักษาให้เรื่องเล่าเหล่านั้นดำรงอยู่ในกรอบเวลาที่ไม่ว่าจะมีใครบิดเบือนได้ ในขณะที่กรอบเวลาแบบพุทธศักราช มีผู้ใช้น้อยกว่าจึงขาดความเป็นสากล อีกทั้งประเทศไทยเองก็เคยมีเหตุการณ์ทางการเมืองที่เคยพยายามถูกลืมอย่างกรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ มาแล้ว ด้วยเหตุนี้การจดจำเรื่องด้วยปีพุทธศักราช บางเหตุการณ์อาจถูกตั้งใจลืมเลือนเหมือนที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว หรืออาจถูกใช้อำนาจให้ลบลืมเหมือนที่หมอลูกมอบหมายให้ทำตามหน้าที่คือระบุว่าผู้ป่วยเสียชีวิตจากของแข็งชนิดหนึ่ง ซึ่งการใช้อำนาจเช่นนั้นก็ทำให้กระสุนและปืนหายไปจากการตายของประชาชนอย่างสิ้นเชิง

การนำเสนอภาพแทนความตายใน “ตะวันออกเฉียงเหนือ” จึงทำหน้าที่เปิดโปงความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับประชาชนเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2553 ซึ่งถูกซ่อนเร้นด้วยอำนาจรัฐที่ป้ายเปี่ยงให้ชายชุดดำเป็นผู้ยิงปืนใส่ประชาชน และปกปิดร่องรอยกระสุนด้วยคำรับรองจากแพทย์ว่าตายด้วยสาเหตุอื่น เสียงเรียกร้องให้กับประชาชนในเหตุการณ์ 10 เมษายน ส่งเสียงดังและมีนัยยะเชิงเสียดสีมากขึ้นเมื่อมีการปรับการบอกเวลาเป็นปีคริสต์ศักราชแทนพุทธศักราช เพราะการปรับเวลาดังกล่าวได้สร้างความเป็นสากลและทำลายความน่าเชื่อถือของการบอกเวลาภายในประเทศลงพร้อมกัน

“ชีวประวัติฉบับย่อของจัน พรรณปี” ของวีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์ เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของกลุ่มคนเสื้อแดงในเดือนเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2553 แต่ความตายที่ปรากฏในเรื่องกลับเป็นผลมาจากความเข้าใจผิด และผู้ชุมนุมเสื้อแดงอย่างจัน พรรณปีก็ไม่ได้ผูกพันเป็นส่วนหนึ่งกับอุดมการณ์ของพันธมิตรจันทรจีโอโตตินายกรัฐมนตรีแต่อย่างใด

เรื่องเล่าถึงชีวิตของจัน เพียรมัน หรือจัน พรรณปี ชายจากที่ราบสูงผู้หลงใหลในตำนานและเรื่องเล่า เขาทำงานเป็นพ่อค้าหนังแร่ และร่วมเดินทางเข้ากรุงเทพฯ มากับผู้คนจากที่ราบสูงอีกจำนวนมากที่ถูกนักการเมืองผู้สวมวิญญาณนักรัฐศาสตร์และนักมานุษยวิทยาโน้มน้าวให้ขึ้นรถบัสมาร่วมชุมนุม

ตอนที่นักการเมืองท้องถิ่นคนหนึ่งป่าวร้องเรียกผู้คนในหมู่บ้านโนนม่วงด้วยเหตุแห่งความไม่เท่าเทียมในสังคม ความเหลื่อมล้ำในเชิงเศรษฐกิจและศักดิ์ศรีที่ชาติพันธุ์ของพวกเขาถูกกดขี่มาตลอดในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา รวมถึงความไม่ยุติธรรมที่พี่น้องร่วมชาติพันธุ์เห็นว่าได้บังเกิดขึ้นกับบุรุษผู้หวังพลิกพื้นแผ่นดินแห่ง

แล้งผืนนี้ให้ชุ่มชื้นด้วยการกระจายทรัพยากรลงมายังผืนดินระแหงอันผิดแผกไปจาก นายกรัฐมนตรีที่เคยมีมา ขณะที่อีกฟากความคิดก็ลงความเห็นว่ามันคือการหว่าน เพาะนิสัยฟุ้งเพื่อละโมภทางวัตถุผ่านหีบห่อทางการตลาด จูงใจล่อลวงผู้คนใน ภูมิภาคตั้งแต่นครราชสีมาไปจรดพรมแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและกินดินแดนลึกลงไป ทางบูรพาทิศ

(วีรพงษ์ สุทรฉัตรวัฒน์, 2555 : 254)

เรื่องได้ให้ภาพของผู้ชุมนุมที่ถูกรัฐบาลเมืองท้องถิ่นเกลี้ยกล่อมโดยใช้เหตุผลเรื่อง ความไม่เป็นธรรมทั้งในประวัติศาสตร์และปัจจุบันที่ชาวอีสานได้รับจากคนกรุง รัฐบาลที่ใช้นโยบาย ประชาชนนิยมกระจายเงินสู่ท้องถิ่นคือความหวังที่จะทำให้แผ่นดินอีสานที่แห้งอุดมสมบูรณ์ขึ้น แต่อดีต นายกรัฐมนตรีผู้นำนโยบายกลับไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงเป็นหน้าที่ของชาวบ้านที่ต้องช่วยกันรวมตัว เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้เขาและให้ตัวชาวบ้านเอง ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ ทางการเมืองก็คือการที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรถูกรัฐประหารในเดือนกันยายน 2549 และถูก อายัดทรัพย์สินจนต้องหลบหนีออกนอกประเทศ ซึ่งการเกิดขึ้นของขบวนการเสื้อแดงหรือกลุ่มแนว ร่วมประชาชนต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านการรัฐหารดังกล่าว เช่นกัน

จากข้อความที่คัดมาจะเห็นว่าชาวอีสานถูกปลุกเร้าให้เกิดสำนึกทางชาติพันธุ์ที่ถูกกดขี่ซึ่งเป็นลักษณะของการแบ่งแยกพวกเขา-พวกเราให้แก่ชาวบ้าน โดยเบื้องหลังการปลุกกระดมให้ลุก ขึ้นต่อสู้ของนักการเมืองนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมเพียงตกเป็นเหยื่อ ของความหวังว่าจะมีอนาคตและมีชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น จัน พรรณปี ตัวละครเอกในเรื่องก็เป็นผู้หนึ่งที่ เดินตามนักการเมืองขึ้นรถบัสทิ้งบ้านเกิดมาบริเวณที่ชุมนุม

หลายคนที่รู้จักมักคุ้นจัน พรรณปี เชื่อว่าเหตุผลทางสังคมมีน้ำหนักเพียงพอ ให้เขาร่วมเดินทางโดยไม่ลังเล จัน พรรณปีไม่ได้เตรียมข้าวของอะไรยกเว้นนิตยสาร บางกอกฉบับเมษายนของเมื่อ 4 ปีที่แล้วเหน็บกระเป๋าทรงปั้นท้ายยี่ห้อลีวายส์

แต่อีกหลายคนที่รู้จักมักคุ้นกับจัน พรรณปี เชื่อว่าชายแผ่นดินเมินไม่ได้ ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการร่วมขบวนในครั้งนั้น ทุกครั้งที่พันตำรวจโทอดีต นายกรัฐมนตรีผู้หมิ่นหมิ่นเย้ยหน้าจากต่างแดน ผ่านระบบวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ มี

สิ่งเดียวที่จัน พรรณปีเข้าถึงจิตใจชายไร่บ้านผู้นั้น มันคือความว่าเหวของการเร่ร่อน
อันบัดชบและแสนทรงเสน่ห์

(วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์, 2555 : 255)

เรื่องย้าความไม่เกี่ยวพันระหว่างอดีตนายกรัฐมนตรีนุ้ยผู้สืบทอดกับผู้ชุมนุมเสื้อแดงอย่าง
ชัดเจน การมาเรียกร้องของชาวอีสานในนามของคนเสื้อแดงเป็นเพียงความปรารถนาที่จะให้ท้องถิ่น
ของเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในสายตาคนภายนอกก็ยังคงติดกับมายาคติภาพผู้ใช้แรงงานผู้ไม่รู้คิด
และไม่เชื่อว่าพวกเขาจะลุกขึ้นมาเรียกร้องความเสมอภาคทางสังคมได้ ดังตัวบทที่ว่า

สภาพความเป็นจริงในสมัยนั้นที่ผองเราในพุทธศักราชนี้ต้องทำความเข้าใจ
ร่วมกันก่อน ก็คือว่าในตอนนั้นเป็นเรื่องยากเกินยอมรับว่าชาติพันธุ์ของจัน พรรณปี
จะมีความคิดนอกเหนือไปจากการแสวงหาความอิมท้องหย่อนกระเพาะอาหาร น้อย
คนนักในพุทธศักราชแห่งความโกลาหลจะปักใจเชื่อว่าชาติพันธุ์ของจัน พรรณปี
เติบโตมาในหมู่บ้านชนบท ได้รับการศึกษาน้อย ชายที่เดินทำกินเพื่อแลกกับเครื่อง
อำนวยความสะดวก แล้วอพยพโยกย้ายไปยังชีพด้วยการใช้แรงงานในถิ่นอื่นจะเข้า
ร่วมชุมนุมทางการเมืองโดยพกข้อเรียกร้องถึงความเสมอภาคของการแสวงหาชีวิตที่
ดี ความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์ หรือเพื่อที่อยู่ที่ยืนในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
โดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝงที่พวกเขาจะได้รับ

(วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์, 2555 : 255)

เรื่องใช้ภาพชีวิตและสิ่งที่เกิดขึ้นกับจัน พรรณปี แทนชีวิตของผู้ชุมนุมเสื้อแดงและ
ความขัดแย้งที่โกลาหลที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ณ เวลานั้น ภาพข่าวของคนเสื้อแดงที่มาชุมนุมประท้วง
ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อในฐานะผู้เรียกร้องอันนำไปสู่ความไม่สงบเรียบร้อยของประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นใน
ทัศนะของกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้าม ผู้ชุมนุมเสื้อแดงถูกตราหน้าว่าเป็นเพียงผู้ชุมนุมรับจ้าง เรื่องสั้น
ได้ใช้ชีวิตของจัน พรรณปี โต้แย้งภาพติดตัวที่สังคมมีต่อคนเสื้อแดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ความตาย
ของจัน พรรณปี เพื่อบอกให้สังคมรับรู้ว่าการจริงมีหลายชุดขึ้นกับผู้ฟังจะรับรู้ความจริงจากใคร
เหมือนความจริงที่เกี่ยวกับคนเสื้อแดงซึ่งถูกฉาบทาไว้ด้วยมายาคติด้านลบมากมาย

จัน พรรณปีเสียชีวิตจากการถูกรุมประชาทัณฑ์ริมถนนไม่ไกลจากโรงพยาบาลในบริเวณสยามสแควร์ เขาไปที่นั่นเพื่อชมภาพยนตร์และดื่มเหล้าร่ำลากับมิตรจากบ้านเกิด เขาไปชุมนุมที่เวทีราชประสงค์เพียงเพราะหนีความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นจากบริเวณราชดำเนิน จัน พรรณปีเป็นเพียงชายจากที่ราบสูงคนหนึ่งที่มาจบชีวิตใจกลางกรุงด้วยแรงกระทำจากผู้คนที่ได้ชื่อว่ามีการศึกษา ความจริงจากการเสียชีวิตของจัน พรรณปีถูกเล่าไว้สองแบบ ดังนี้

...ถึงตอนนี้ต้องรายงานตามเหตุการณ์ที่มีการบันทึกไว้จากปากคำผู้อยู่ในเหตุการณ์

‘เสี้ยววินาทีนั้น รถมอเตอร์ไซด์คันหนึ่งเสียหลักล้มหายแล้วตกลงไปบนพื้นถนนด้วยแรงถีบจากชายที่นั่งดื่มสุราอยู่ริมถนน ชายคนนั้นลุกพรวดหมายปรี่เข้าไปซ้ำชายผู้ล้มหายอย่างทันที รถยนต์และมอเตอร์ไซด์ที่วิ่งตามมาต่างหยุดกะทันหันทำให้รถคันที่ตามมาต่างห้ามล้อไม่ทัน พุ่งชนท้ายรถคันหน้าอย่างจัง รถคันที่วิ่งตามมาก็ห้ามล้อไม่ทันอีกจึงพุ่งชนท้ายรถคันหน้าเข้าไปอีก ชนติดต่อกันไปสิบเก้าช่วงรถ แสงไฟจากหน้ารถยนต์สอดส่องต้องไปยังร่างชายที่ยืนชะงักอยู่กลางถนน เขายกแขนขึ้นบังตาและหันมายืนจ้องก้ำทำทนายชบวนรถกลางถนน เมื่อรถยนต์คันแรกส่งสัญญาณแตรดังออกมา รถที่อยู่ข้างหลังก็เริ่มแผดเสียงแตรกรอกออกมาบ้าง เสียงแตรดังออกมาจากรถยนต์แถวที่สอง สาม สี่ จนถึงแถวรถยนต์ที่สิบเก้า โชคดีที่เขาไม่ทันเข้าถึงตัวคนขับมอเตอร์ไซด์... “ไอ้เหี้ย...มีงร่างนักไข่ม้อย” แล้วเสื่อแดงก็ถูกระชากพร้อมๆ หมัดที่สวนเข้าชนเข้าตาอย่างจัง พร้อมๆ กับการกรูเข้ามาของชายอีกหลายคนที่ดีสุภาพอย่างยิ่ง ซึ่งหากใครเห็นก็ต้องเชื่อว่าในชีวิตของพวกเขาที่ผ่านมาไม่น่าจะเคยเงื้อง่าหมัดใส่ใบหน้าผู้ใด ไม่นานทั้งนายแพทย์ บุรุษพยาบาล ทนายความ สถาปนิก ผู้กำกับภาพยนตร์ อาจารย์มหาวิทยาลัย ต่างลงจากรถยนต์ของตัวเองตามมาสมทบกลุ่มก่อนหน้า [...] ในตอนนั้นชายผู้ถูกกลุ่มรุมสาวหมัดไปทั่วคล้ายหว่านเมล็ดไม่หวังผล กว่าที่ร่างคนถ่อยจะแน่นิ่งก็เล่นเอาพลเมืองดีบาดเจ็บไม่น้อย’

(วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์, 2555 : 283 - 284)

มีอีกความจริงที่ไม่ตรงกับความจริงข้างต้น ความจริงนี้ระบุว่า

‘เสี้ยววินาทีนั้น รถมอเตอร์ไซค์คันหนึ่ง เสียหลักล้มหายแล้วแตกไกลไปบนพื้นถนนด้วยเบี่ยงหลบชายที่นั่งยองโย่งหยอกอยู่ริมถนนตัวโง่งงง ชายคนนั้นลุกพรุดหมายเข้าไปช่วยผู้บาดเจ็บ แต่ก็ตู่ปิดตู่เปิดด้วยความเมา รถยนต์และมอเตอร์ไซค์ที่วิ่งตามมาต่างหยุดกะทันหันทำให้รถคันที่ตามมาต่างห้ามล้อไม่ทัน พุ่งชนท้ายรถคันหน้าอย่างจัง รถคันที่วิ่งตามมาก็ห้ามล้อไม่ทันอีกจึงพุ่งชนท้ายรถคันหน้าเข้าไปอีก ชนติดต่อกันไปสับเก้าช่วงรถ แสงไฟจากหน้ารถยนต์สาดส่องต้องไปยังร่างชายที่หยุดชะงักกลางถนน เขายกแขนขึ้นบังตาและยืนนิ่งอยู่อย่างนั้น เมื่อรถยนต์คันแรกส่งสัญญาณแตรดังออกมา รถที่อยู่ข้างหลังก็เริ่มแผดเสียงแตรกรอกออกมาบ้าง เสียงแตรดังออกมาจากรถยนต์แถวที่สอง สาม สี่ จนถึงแถวรถยนต์ที่สับเก้า เขาไม่ทันเข้าถึงตัวคนขับมอเตอร์ไซค์คนนั้น... “อ้าวเฮ้ย...จะยืนขวางถนนไปทำหอกอะไรเล่า ไปช่วยคนเจ็บสิวะ” จู่ๆ ชายกลุ่มหนึ่งก็โผล่มาจากแถวหลังเข้ากระซอกเสื้อสีแดงพร้อมๆ กับหมัดที่สวนเข้าชนเป้าตาอย่างจัง... และด้วยในเวลานั้นข่าวสารจากปากหนึ่งของเมืองได้แพร่สะพัดมาสู่ปากหนึ่งของเมืองอย่างผิดๆ ...พร้อมๆ กับการกรูเข้ามาของชายอีกหลายคนที่ดีสุภาพอย่างยิ่ง ซึ่งหากใครเห็นก็ต้องเชื่อว่าในชีวิตของพวกเขาที่ผ่านมาไม่น่าจะเคยเจ้อ้างกำหมัดใส่ใบหน้าผู้ใด ไม่นานทั้งนายแพทย์ บุรุษพยาบาล ทนายความ สถาปนิก ผู้กำกับภาพยนตร์ อาจารย์มหาวิทยาลัย ต่างลงจากรถยนต์ของตัวเองตามมาสมทบกลุ่มก่อนหน้า... ชุลมุนกันสักพักจวนร่างนั้นทรุดลงและหมอบแน่นิ่ง เริ่มมีมือเท้าขนาดกระจิริดของสุภาพสตรีหลายท่านแห่อย่างเข้าตะลุมบอนเพราะเข้าใจผิดโดยแท้

(วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์, 2555 : 283 - 284)

จะเห็นว่าความตายที่เกิดขึ้นกับจัน พรรณปีนั้นมีสองแง่มุมขึ้นกับว่าจะได้รับรู้จากแง่มุมไหน แง่มุมหนึ่งถูกบันทึกและอ้างว่ามาจากผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ซึ่งจะเห็นว่าจัน พรรณปีกลายเป็นผู้ก่อเหตุ ในขณะที่ความจริงอีกชุดบอกว่าเขาเป็นผู้กำลังจะเข้าไปช่วยเหลือแต่ถูกภาพลักษณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจตอกตรึงให้กลายเป็นบุคคลอันตราย ความตายของจัน พรรณปีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในช่วงเวลาประท้วงของกลุ่มคนเสื้อแดง ณ บริเวณแยกราชประสงค์ในปี 2553 ได้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในช่วงเวลานั้นเป็นสังคมที่ผู้คนไม่พร้อมจะให้โอกาสกัน ไม่สืบสวนหาสาเหตุและคำอธิบาย

ทุกคนพร้อมจะปักใจเชื่อในสิ่งที่คิดและยึดมั่นเอาความเดือดร้อนของตนเป็นใหญ่ เหมือนดั่งที่กรณีรถมอเตอร์ไซค์ล้มไถลกลางถนนส่งผลให้รถชนกันสิบเก้าคันรวด ผู้มีอันจะกินทั้งหลายต่างลงจากรถมาด้วยความเดือดแค้นและพร้อมจะทำร้ายคนคนหนึ่ง ซึ่งคนคนนั้นคือ จัน พรรณปี จากในเรื่องจะเห็นว่าผู้ที่ลงมารุมทำร้ายจัน พรรณปีนั้นเป็นผู้ที่มีการศึกษา เป็นชนชั้นกลางมีฐานะ แต่เขาเหล่านั้นกลับกราดเกรี้ยว หยาบพราหมณ์และทำร้ายผู้อื่นอย่างไรเหตุผล เรื่องสั้นนำเสนอภาพแทนสังคมไทยในช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งทางการเมืองได้เป็นอย่างดี ภาพคนเมืองไม่ไว้ใจคนอีสาน ชนชั้นกลางไม่ไว้ใจชนชั้นล่าง และความบ้าคลั่งของฝูงชนที่ไม่อาจควบคุม ปราบปรามแล้วเสื่อเหลื่อเสื่อแดงนำสังคมไปสู่สองขั้วความคิดเช่นกันกับความจริงที่มีมากกว่าหนึ่งชุดเหมือนเหตุการณ์การเสียชีวิตของนายจัน พรรณปี แต่ที่น่าเศร้าใจที่สุดก็คือ ต้องมีผู้คนตายเพราะความจริงที่แตกต่างกันเหล่านั้น จุดเริ่มต้นของการชุมนุมประท้วงในวิถีประชาธิปไตยไม่ว่าจะของฝ่ายเสื้อแดงหรือฝ่ายเสื้อเหลือง ล้วนกลับนำมาซึ่งการไม่รับฟังความคิดเห็นกัน ไม่ยอมรับความแตกต่าง และก่อให้เกิดความแตกแยกทางสังคมมากขึ้น

ความแตกแยกไม่รับฟังความคิดเห็นของกลุ่มเสื้อแดง (นปช.) และกลุ่มเสื้อเหลือง (พธม.) แสดงถึงความขัดแย้งที่ร้ายลึก การเมืองไม่เพียงจำกัดเฉพาะในมิติของการเมืองสาธารณะหรือกระทำผ่านสถาบันทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมิติส่วนตัวที่ก่อให้เกิดเป็นการเมืองย่อยที่ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญ ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงมีลักษณะของการเมืองย่อยนั่นคือ ปัจเจกบุคคลตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อและรับฟังข้อมูลข่าวสารเฉพาะจากฝ่ายที่ตนเชื่อและขณะเดียวกันก็ปฏิเสธฝ่ายตรงข้ามชนิดถอนรากถอนโคน ซึ่งความขัดแย้งทางอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้แสดงผ่านพื้นที่ทางการเมืองอย่างเวทีประท้วงเท่านั้น แต่ลุกลามไปถึงมิติส่วนตัว เช่น การเลิกติดตามเพื่อนที่มีความเห็นต่างทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ การพูดคุยเรื่องการเมืองจากเวทีประท้วงที่ถ่ายทอดสดไม่ต่างกับการคุยเรื่องข่าวสารทั่วไป ฯลฯ

การแพร่ขยายและลุกลามของประเด็นการเมืองสาธารณะที่เข้าไปสู่มิติส่วนตัวได้นั้นเป็นผลมาจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นในทศวรรษนี้ที่สามารถเผยแพร่ภาพสดผู้ชุมนุมการปราศรัยได้อย่างทันทั่วทั้งที่ อีกทั้งทั้ง นปช. และ พธม. ต่างก็มีรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเป็นของตนเอง การประท้วงที่แม้จะมีเวทีจริงอยู่บนท้องถนน แต่ภาพเหตุการณ์บนเวทีเหล่านั้นจะถูกส่งตรงถึงผู้ชุมนุมหน้าจอ ปราบปรามการนัดตั้งงานดาวเทียมของแต่ละกลุ่มและรับชมรายการถ่ายทอดสดแพร่กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จนกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารได้พลิกโฉมหน้าการชุมนุมหรือการประท้วงให้มาอยู่บนโลกแห่งความจริงเสมือน โดยไม่ต้องเดินทางไปในพื้นที่ชุมนุม แต่ทุกคนสามารถรับรู้และมีอารมณ์ร่วมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ การสื่อสารในพื้นที่ชุมนุมจึงกลายเป็นการสื่อสารถึงผู้เข้าร่วมอุดมการณ์ ไม่ใช่เพียงผู้ชุมนุม ผู้ร่วมอุดมการณ์เหล่านั้นอาจจะอยู่คนละภาคคนละจังหวัด และอาจกำลังทำกิจวัตรอย่างกินข้าว ซักผ้า ไปพร้อมกันกับการชมถ่ายทอดสดและร่วม

ชุมนุมทางไกล การชมการถ่ายทอดสดจากที่ชุมนุมตลอดเวลาให้ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับผู้ชุมนุมในพื้นที่จริงเพราะเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้รับรู้เหตุการณ์ได้แทบจะทันทีเสมือนหนึ่งได้ร่วมชุมนุมด้วย

การที่ข่าวสารจากที่ชุมนุมสามารถส่งตรงถึงมวลชนได้รวดเร็วฉับไวทุกพื้นที่ที่มีผลทำให้การเผยแพร่ข้อมูลการชุมนุม ความคิดของแต่ละกลุ่มสามารถกระจายได้ในวงกว้างและแทบจะไร้ขีดจำกัดเพราะ ในช่วงเวลานั้นยังไม่มีอินเทอร์เน็ตหรือคอมพิวเตอร์ ช่างรายการของแต่ละกลุ่มจะมีทั้งข่าวสาร รายงาน และรวมถึงรายการแสดงความคิดเห็นจากแง่มุมของกลุ่มตนให้ผู้ชมได้ชมตลอดทั้งวัน บางคนเปิดชมตั้งแต่เช้าถึงค่ำ ความคิดทางการเมืองจึงถูกปลูกฝังและผู้คนก็ถูกก่อกวนด้วยข้อมูลตลอดเวลา ชาวบ้านผันตัวเองมาเป็นนักวิเคราะห์การเมืองได้อย่างง่ายดาย การเมืองกลายเป็นหัวข้อสนทนาในชีวิตประจำวัน และยิ่งไปกว่านั้นความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองได้กลายเป็นข้อขัดแย้งบานปลายระหว่างบุคคล เกิดการแบ่งแยกกีดกัน และประณามหมิ่นเหยียดซึ่งกันและกันในทุกพื้นที่ อาจกล่าวได้ว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในด้านหนึ่งอาจทำให้การเมืองเข้าถึงผู้คนได้มากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาความขัดแย้งและบ่มเพาะความเกลียดชังให้ลุกลามไปได้อย่างรวดเร็ว

“งานศพในเดือนกันยายน” ของมหารณพ โฉมเฉลา (2556) ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์เมษาฯ -พฤษภาฯ 53 โดยตรงเหมือนดังเรื่อง “ตะวันออกเฉียงเหนือ” และ “ชีวประวัติของจันพรรณปี” แต่เรื่องแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดงที่ความขัดแย้งลงลึกไปในระดับชีวิตทางสังคมของผู้คน

“งานศพในเดือนกันยายน” เป็นเรื่องราวของปลัดประทีปผู้เกษียณอายุราชการและเป็นผู้มีความคิดทางการเมืองแบบเสื้อเหลือง คือปกป้องสถาบันกษัตริย์และต่อต้านนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชัน เขาเดินทางไปร่วมงานศพของเพื่อนเก่าผู้มีลูกชายเป็นนักการเมืองฝ่ายเสื้อแดงซึ่งกำลังเรื่องอำนาจ ปลัดประทีปไปร่วมงานเพราะเห็นแก่เพื่อนเก่า แต่เขาก็วิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงข้ามทางความคิดของตนอยู่ในใจตลอดเวลา

รถจอดอยู่ได้ร่มสัก มันเป็นเนินที่มองไปเห็นบ้านคนตาย จากตรงนี้เขาเห็นรถจอดเป็นแนวยาว ในอำเภอนี้งานศพที่คนมากันมากขนาดนี้คือหลวงพ่อบุญรอดเจ้าอาวาสวัดกาสะลองใต้เมื่อสิบปีก่อน เดียวนี้อำนาจวาสนาทางการเมืองมันยิ่งใหญ่กว่าความดี บุญบารมี แพ้สมบัติบารมี คนชาติชั่วครองเมือง คนดีพ่ายแพ้ พวกมันไม่รู้จักพอเพียงกันเลย อดีตปลัดคิด...

(มหารณพ โฉมเฉลา, 2556 : 125)

ปลัดเห็นหมอยุทธศักดิ์ [...] กำลังคุยอยู่กับเจ้าของร้านขายยาและเครื่องเขียนที่จัดรายการวิทยุของสถานีวิทยุท้องถิ่นด้วย เจ้านี้เคยปลุกกระดมให้ชาวบ้านไปทำความวุ่นวายในกรุงเทพฯ เมื่อหลายปีก่อนเขารู้สึกเหมือนถูกเพื่อนร่วมรุ่นทรยศพวกตำรวจตัวดี พวกผู้ใหญ่กำนันก็พากันเป็นไปหมด มีแต่พวกทหารเก่า จำเริญ คนชายพระ ทหารผ่านศึกเวียดนาม แม่จันทร์ฟองเจ้าของร้านมังสวิรัต กับคนมหาดไทยอีกสองสามคนที่ไว้ใจได้ มีครูสมบุญอีกคนที่แข็งกร้าว เคยไปร่วมเวทีปิดสนามบินด้วย ปลัดมองหาคนเหล่านั้นแต่ไม่มีใครมางานศพนี้เลยสักคน เขาคนเดียวท่ามกลางฝูงหมา [...]

(มหรณพ โฉมฉายา, 2556 : 126)

ในทัศนะของปลัดประทีปคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามเขาคือพวกเห็นแก่ตัว โกงกินชาติบ้านเมือง แต่ในยุคนี้เป็นยุคที่เงินสำคัญ สำคัญว่าบุญดั่งที่เปรียบเทียบจำนวนผู้มาร่วมงานศพของนักการเมืองกับหลวงพ่อเจ้าอาวาส เรื่องไม่ได้ให้รายละเอียดพฤติกรรมของนักการเมืองหรือคนที่ถูกปลัดกล่าวหา เรื่องเล่าผ่านสายตาและน้ำเสียงของปลัด ซึ่งเป็นความตั้งใจที่จะให้เห็นจากแง่มุมเดียวเพื่อที่จะสื่อถึงการไม่เปิดรับฟังความคิดเห็นจากฝ่ายตรงข้าม ยิ่งไปกว่านั้นในท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างสี่สี่ คนที่คิดต่างกันสามารถปรึกษากันได้โดยไม่รู้สี่อะไร เหมือนที่ปลัดเรียกพวกในงานศพว่า “ฝูงหมา” และเมื่ออยู่ฝ่ายตรงข้ามกันทางการเมืองแล้วก็ไม่มีใครยอมมาร่วมงานศพแม้ว่าผู้ตายจะไม่ได้มีความคิดทางการเมืองเหมือนลูกชายก็ตาม ในกรณีของปลัด ที่แรกเขาก็ไม่ยอมไป แต่หมอยุทธศักดิ์ได้โน้มน้าวให้เห็นแก่เพื่อนเก่าคือกำนันผู้ตายซึ่งบุกเบิกพื้นที่มาพร้อมกับปลัด

เมื่อดูจากรายนามบุคคลที่ปลัดนับว่าพอจะคบหาด้วยได้นั้นจะเห็นว่าคนที่เป็ “พวกเดียว” กับปลัด ได้แก่ อดีตนายทหารเก่า ครู คนชายพระ แม่ค้าอาหารมังสวิรัต และข้าราชการสายมหาดไทยบางคน ตรงข้ามกับฝ่ายของนักการเมืองซึ่งประกอบด้วย เจ้าของร้านเครื่องเขียน ตำรวจ ผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึง อบต. กลุ่มคนสองฝ่ายในเรื่องนี้เป็นภาพแทนของกลุ่มประชาชนผู้สนับสนุนฝ่ายสี่สี่เหลืองกับสี่สี่แดงนั่นเอง กล่าวคือ ฝ่ายปลัดหรือฝ่ายสี่สี่เหลืองส่วนใหญ่เป็นพวกอนุรักษนิยม นิยมทหาร อาหารมังสวิรัตในเรื่องเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงอดีตผู้นำฝ่าย พธม. อย่างพลตรีจำลอง ศรีเมือง ในขณะที่ฝ่ายนักการเมืองหรือตัวแทนสี่สี่แดงในเรื่องจะเป็นกลุ่มนักธุรกิจ ตำรวจ ผู้นำท้องถิ่นอย่างผู้ใหญ่บ้านและ อบต. ซึ่งได้รับประโยชน์จากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หรือเงินประชาานิยมจากภาครัฐที่กระจายสู่ท้องถิ่น หมอยุทธศักดิ์ในเรื่องก็สื่อถึงทั้งผู้มีการศึกษาที่สนับสนุนฝ่ายสี่สี่

แดง หรือหากตีความเชื่อมโยงให้แคบกว่านั้นก็อาจหมายความว่าถึงนายแพทย์เหวง โตจิรากร อดีตแกนนำเสื้อแดง

ความขัดแย้งทางความคิดในเรื่องดำเนินไปจนถึงขั้นที่คนเคยรู้จักกันแต่ไม่มาร่วมงานศพเพื่อเคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายทั้งที่ผู้ตายไม่ได้มีความคิดทางการเมืองตรงข้ามกับพวกเขาเลย สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สื่อถึงสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างผู้คนต่างสีเสื้อในสังคม ณ ขณะนั้นได้อย่างดี คนสามารถเลือกตัดความสัมพันธ์แต่ครั้งเก่าก่อนลงได้เพียงเพราะความขัดแย้งกันทางความคิดเห็นทางการเมือง ปลัดประทีปเองที่แม้จะไปร่วมงาน แต่เขาก็ไม่ยอมเข้าไปงานก่อนเวลาเพราะไม่ยอมเสวนากับ “พวกนั้น” หรือแม้เข้าไปแล้วเขาก็ไม่ยอมคุยกับใครและคิดว่าตนเองต้อง “วางท่า” ให้อย่างหนึ่งที่คิดว่าเขาไม่เคยเกรงกลัวฝ่ายตรงข้ามเลย

ความพยายามที่จะทำตัวให้สง่างามของปลัดประทีปอยู่ในความคิดคำนึงของตัวเองตลอดเวลา เขารับค้ายอมเป็นผู้ทอดผ้าบังสุกุล แต่ด้วยความวิตกกังวลและมัวแต่ครุ่นคิดว่าเขาจะเดินผ่านหน้าประธานซึ่งเป็นอดีตรองนายกรัฐมนตรีและเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเขาไปโดยไม่หยุดทำความเคารพเหมือนคนอื่น เพราะเขาเชื่อว่าอดีตรองนายกฯ คนนั้นไม่ได้คู่ควรแก่การเป็นประธานหรือการเคารพแต่อย่างใด เขาจึงออกไปทอดผ้าตามเสียงประกาศชื่อโดยไม่ได้นำไม้เท้าติดตัวไปด้วย สุดท้ายแม้ทั้งในความคิดและความพยายามเขาจะก้าวเดินอย่างมั่นคงเพียงไร ปลัดประทีปก็ล้มลงในสภาพคุกเข่าและมือชันพื้นซึ่งก็คือท่วงท่าคลาน ตรงหน้าของประธานในพิธีพอดี

การล้มลงของปลัดประทีปไม่เพียงเป็นการพ่ายแพ้และอับอายในความรู้สึกของตัวเอง แต่ยังสื่อถึงความพ่ายแพ้ ตกยุคสมัยของอำนาจเก่าซึ่งก็คือฝ่ายนิยมทหารและข้าราชการสายอนุรักษนิยม ที่เป็นเช่นนี้เพราะปลัดประทีปเป็นตัวแทนของผู้ที่อยู่ในโลกเก่า หลงอยู่ในความรุ่งเรืองของอดีต ปลัดจะนึกถึงเรื่องราวแต่หนหลัง นึกถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตผู้นำเผด็จการทหาร นึกถึงการเป็นข้าราชการหรือข้าของแผ่นดิน ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังกล่าวถึงอาการความจำเสื่อมที่ค่อยๆ เริ่มก่อตัวในสมองของปลัด การล้มลงในท่าแสดงความเคารพที่ไม่ตั้งใจ ไม่เต็มใจ และขมขื่นใจของปลัดจึงแสดงถึงการจำเป็นต้องยอมรับความพ่ายแพ้แก่อำนาจใหม่ที่กำลังเฟื่องฟู ซึ่งก็คืออำนาจของนักการเมืองเสื้อแดงนั่นเอง เรื่องจบลงที่ปลัดประทีปตระหนักรู้ว่า “เขาไม่ได้อยู่ในโลกที่เคยรู้จักอีกต่อไปแล้ว” (มหารณพ โฉมเฉลา, 2556 : 130) ซึ่งแสดงถึงการยอมรับอยู่ในที่ว่าในโลกใบใหม่ที่ไม่คุ้นเคยนี้เขาจะไม่ใช้ผู้กุมอำนาจอีกต่อไป

“งานศพในเดือนกันยายน” ใช้งานศพเป็นพื้นที่แสดงอำนาจและความขัดแย้งทางการเมืองไปพร้อมกัน กล่าวคือ ในขณะที่เรื่องแสดงให้เห็นว่าคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามนักการเมืองลูกชายผู้ตาย ไม่มีใครสามารถตัดความขัดแย้งนั้นออกไปได้จึงไม่มาร่วมงานศพ ความขัดแย้งทางการเมืองจึง

กลายเป็นความขัดแย้งระดับปัจเจก เพราะผู้คนพร้อมจะโกรธเคืองและตัดความสัมพันธ์กันอย่างง่ายดายเพียงแค่เห็นต่างทางการเมือง นอกจากนี้พื้นที่งานศพยังถูกทำให้เป็นพื้นที่แห่งการบริหารอำนาจ การมีผู้มาร่วมงานศพจำนวนมากแสดงถึงความใหญ่โต มีบาร์มีของเจ้าภาพ แม้แต่ชีวประวัติผู้ตายก็ถูกแต่งเติมให้ดูดีสมค่าการเป็นพ่อนักการเมืองใหญ่ ซึ่งในมุมมองของปลัดก็จะมีเรื่องเล่าแย้งในความคิดคำนึงของเขาเสมอ แม้แต่ความใหญ่โตของงาน ปลัดก็มองว่าเป็นความฟุ่มเฟือย ดำน้ำพริกละลายแม่น้ำ แต่ไม่ว่าปลัดจะมองจะคิดอย่างไร แต่สุดท้ายปลัดก็ต้องจำยอมสยบแก่อำนาจที่รังเกียจนั้นด้วยการล้มลงเพราะเขาไม่สามารถรับน้ำหนักตัวเองได้เมื่อไม่มีไม้เท้าช่วยพยุง

อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นนำเสนอภาพแทนความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดงที่ไม่อาจยอมรับความเห็นต่างกันได้ เรื่องเน้นที่ความดิ่งตันของฝ่ายอนุรักษนิยมเสื้อเหลืองอย่างปลัดประทีป ตั้งแต่การไม่ยอมมาร่วมงานศพของคนเสื้อเหลืองคนอื่นๆ และการไม่ยอมรับทุกสิ่งในงานของปลัด นอกจากนี้การไปร่วมงานของปลัดประทีปก็เป็นเพียงการไปเพื่อประกาศความเหนือกว่าของตนเอง เหนือกว่าในเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่ปลัดเชื่อมั่นว่าคนรุ่นตนซื่อสัตย์ จริงใจมากกว่า การคิดเช่นนี้ก็ยังคงเป็นความคิดในเชิงแข่งขันขัดแย้ง แต่อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของเรื่องหรือแก่นเรื่องก็ได้แสดงให้เห็นว่าอำนาจทางการเมืองเป็นอำนาจที่มาพร้อมยุคสมัย ไม่มีอำนาจที่คงอยู่ถาวร เมื่อเวลาเปลี่ยน อำนาจก็เปลี่ยนมือ การขัดแย้งเอาเป็นเอาตายของผู้คนในเรื่องการเมืองจึงไม่ต่างอะไรกับผู้ไม่เข้าใจโลก

การนำเสนอภาพแทนความตายกับเหตุการณ์ทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 และ เมษายน – พฤษภาคม 2553 อาจมีเป้าหมายเพื่อเรียกร่องสถานะและความเป็นธรรมทางประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน แต่การเกี่ยวพันโดยตรงกับความขัดแย้งทางอุดมการณ์เสื้อเหลืองเสื้อแดงในช่วงทศวรรษที่ 2550 ได้ส่งผลให้เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนการตายดังกล่าวเสนอภาพแทนของความขัดแย้งที่ปรากฏในสังคมไปพร้อมกัน ทั้งการแตกแยกทางความคิดที่ลงไปถึงระดับความสัมพันธ์ของผู้คน การเกิดภาพเหมารวมของผู้ที่เห็นต่างทางการเมือง และการกลายเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยข้อเท็จจริงที่แตกต่างตรงข้ามกัน นอกจากนี้ยังพบว่าบทบาทของเรื่องเล่าเดือนตุลาลดลงจนพบในปริมาณที่น้อยหากเทียบกับเรื่องสั้นในยุคก่อนหน้า ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคมได้รับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวางแล้วในระดับหนึ่งในช่วง 30 ปี 6 ตุลาคม ในปี 2549 อีกทั้งสังคมไทยเกิดสถานการณ์ทางการเมืองที่รุนแรงอย่างเหตุการณ์เมษา – พฤษภาคม 53 ซึ่งยังไม่ได้รับการยอมรับในระดับสังคม ประเด็นการนำเสนอความตายทางการเมืองในเรื่องสั้นจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานการณ์ใหม่

เสถียรภาพของการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการพัฒนาประเทศ แม้สถานะของประชาธิปไตยจะแสดงถึงความไม่มั่นคงและเกิดการรัฐประหารมาตลอดระยะเวลาของการปกครองแต่การเมืองไทยในทศวรรษที่ 2550 ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการเกิดพลังของมวลชนอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน คือกลุ่มพลังเสื้อเหลืองและกลุ่มพลังเสื้อแดง ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างใช้สิทธิและพื้นที่ของประชาธิปไตยสำแดงอำนาจของตน และแม้ในท้ายที่สุดจะนำไปสู่การแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรงของสังคมไทย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าจุดเริ่มต้นคือการตระหนักถึงการเมืองของประชาชนว่าสัมพันธ์กับชีวิตอย่างไม่อาจเลี่ยงได้ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมในยุคสมัยใหม่ตอนปลายที่ประชาชนจะตระหนักถึงการเมืองที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและมีบทบาทอำนาจในการต่อรองทางการเมืองมากกว่าในอดีต อาจกล่าวไม่ได้ว่าในด้านการเมืองสังคมไทยก้าวเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ตอนปลายได้อย่างแท้จริงเพราะความรุนแรงและรัฐประหารที่เกิดขึ้นเป็นดัชนีบ่งชี้ความลุ่มๆ ดอนๆ ของการเมืองการปกครองไทย แต่ถ้าหากพิจารณาในแง่ของบทบาทของภาคประชาชนจะเห็นว่าประชาชนเกิดการทบทวนต่อการเมืองการปกครองไทยอย่างจริงจังที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

5.3 ความตายกับสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นคำที่ถูกใช้อยู่บ่อยครั้งจากหลายหน่วยงานหลายองค์กรแต่ยังไม่มีนิยามใดที่จะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แต่ละบุคคล กลุ่มองค์กรต่างก็ให้ความหมายของสิทธิมนุษยชนแตกต่างกันไปตามจุดเน้นของตนและองค์กรของตน แต่อย่างไรก็ตามในขอบเขตความหมายที่กว้าง สิทธิมนุษยชนจะหมายถึงสิทธิ์ที่มนุษย์ทุกคนบนโลก ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ศิวนพรณ ศาสนา วัฒนธรรม สติปัญญา ความสามารถ ฐานะเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสรภาพ เสรีภาพ เสมอภาค และมีชีวิตที่ดี ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม (จรัล ดิษฐาอภิชัย, 2550 : 2) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญ สมัยที่ 3 ได้มีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งนับเป็นรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก ซึ่งประเทศไทยก็ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของปฏิญญาดังกล่าว

ในส่วนของประเทศไทยความสนใจปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนค่อยๆ กว้างขวางมากขึ้น ในปี 2527 มีการศึกษาวิจัยการพัฒนาสิทธิมนุษยชนประเทศไทยโดยนักวิชาการและนักปฏิบัติ ซึ่งนับเป็นความพยายาม ในการใช้ทัศนะสิทธิมนุษยชนมองปัญหาสิทธิของสังคมไทย โดยเริ่มจากลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ สภาพความเป็นอยู่ ความจำเป็นและความต้องการของประชาชนในด้านต่างๆ รวมถึงวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเพื่อพิจารณาเหตุและปัจจัยอันเป็นเงื่อนไข

ต่อปัญหาสิทธิมนุษยชน ยิ่งไปกว่านั้น การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือเอ็นจีโอ (Non-Governmental Organization) ก็ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเผยแพร่ความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสู่ชุมชน ในด้านกฎหมาย รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 นับเป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัดและกว้างขวางกว่าทุกฉบับที่ผ่านมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามของภาครัฐที่จะยกระดับความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนให้ประชาชนรับรู้อย่างกว้างขวาง

ในส่วนของเรื่องสั้นจะพบว่าแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนมีให้เห็นมานานดังปรากฏในรายงานการวิจัย *จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : 40 ปี นับจาก 14 ตุลาคม 2516* ซึ่งได้ศึกษาประเด็นเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน ผลการศึกษาพบว่านักเขียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อิสรภาพในการดำเนินชีวิตและการแสดงความคิดเห็นอันจะมีผลโดยตรงต่อการปลุกจิตสำนึกประชาธิปไตย สำหรับเรื่องสั้นในช่วงปี 2547 – 2556 ซึ่งเป็นกลุ่มข้อมูลของผู้วิจัย พบว่าการนำเสนอภาพแทนความตายได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอความจริงของปัจเจกบุคคลซึ่งถูกควบคุมโดยอำนาจรัฐและสิทธิของชุมชนที่จะปกป้องทรัพย์สินของชุมชน นอกจากนี้ยังใช้ความตายเพื่อใคร่ครวญถึงสิทธิและความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ของคนต่างเชื้อชาติ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่ถูกนำเสนอโดยเกี่ยวพันกับการจัดการของรัฐทั้งสิ้น จนนำไปพิจารณาว่าอำนาจในการกำกับควบคุมดูแลประชาชนของรัฐสมัยใหม่ของไทยได้ก้าวล่วงสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การดำรงชีวิตและสามารถพิทักษ์ปกป้องประชาชนได้หรือไม่อย่างไร

5.3.1 เสียงแห่งความจริงกับการต่อสู้ของปัจเจกต่ออำนาจปกครอง

การแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีและพึงได้รับตราบใดที่ความคิดเห็นดังกล่าวไม่ได้ทำให้ใครเสียหายหรือได้รับความเดือดร้อน แต่ปัญหาการแสดงความคิดเห็นก็เกิดขึ้นบ่อยครั้งโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 112 ที่เป็นข้อถกเถียงถึงสิทธิและความเหมาะสมกันอย่างกว้างขวาง กฎหมายที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการแสดงความคิดเห็นส่วนบุคคลนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการกำกับดูแลของรัฐที่มีต่อประชาชน การปรากฏเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงการปะทะกันระหว่างอำนาจของรัฐกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนนั้นบ่งบอกถึงการกำลังตรวจสอบและทบทวนกลไกของรัฐในทางอ้อม เรื่องสั้นที่ปรากฏเนื้อหาเช่นนี้มีสองเรื่องคือ “แซะห้กัลือมบือค (ตอนนั้นมีพ่อค้าจากตรังกานูผู้หนึ่ง)” ของศิริวรรณ แก้วกาญจน์ (2554) และ “ยิงแดดขึ้นฟ้า หรือเรื่องสั้นแต่บัณฑิต อาเนียและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น” ของ นข ปักษนาวิน (2555)

“แซะห้กัลือมบือค (ตอนนั้นมีพ่อค้าจากตรังกานูผู้หนึ่ง)” เป็นเรื่องราวของแซะห้กัลือมบือคพ่อค้าผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของกษัตริยาแห่งปัตตานีที่ห้ามทุกคนซื้อขายทองเหลือง หากผู้ใด

มีทองเหลืองในครอบครองจะต้องนำมามอบให้แก่พระองค์ เมื่อถูกจับกุมแฉะห์ก็ล้อมบ็อคปฏิเสธข้อกล่าวหาด้วยวาจาที่เด็ดเดี่ยวว่า “ในฐานะพ่อค้าข้ามันใจว่าไม่ได้ทำอะไรผิด กฎกติกาซึ่งพระองค์ตั้งขึ้นมาต่างหากที่ไม่ถูกต้อง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2554 : 12 - 13) ผลก็คือเขาถูกประหารชีวิต แต่การต่อสู้ของเขาเพิ่งเริ่มต้น

เรื่องใช้ความตายของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคเปิดโปงและประจานการใช้อำนาจของผู้ปกครองซึ่งในที่นี้คือกษัตริยาแห่งปัตตานีว่าไร้เหตุผลและขาดความชอบธรรม คำกล่าวของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคที่เชื่อว่าในฐานะพ่อค้าเขาไม่ได้ทำอะไรผิดแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะเรียกร้องสิทธิของตน ในเมื่อเขาคือพ่อค้า เขาทำการค้าอย่างมิได้ลักลอบหรือหลบซ่อน เขาจึงเชื่อมั่นว่าเขาทำถูกต้องตามคุณธรรมของพ่อค้า ในขณะที่กฎของกษัตริยาต่างหากที่มาทีหลัง และกฎนั้นก็เกินไปเพื่อความมั่นคงทางอำนาจของกษัตริย์เองเนื่องจากกษัตริยาแห่งปัตตานีเกรงว่าจะถูกรุกรานจากประเทศอื่น จึงหมายจะเอาทองเหลืองมาหลอมสร้างอาวุธปืน การกระทำของกษัตริยาในด้านหนึ่งอาจมองได้ว่าเพื่อผลประโยชน์ของประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็คือการจำกัดสิทธิและเบียดเบียนประชาชนด้วยการให้ประชาชนนำทองเหลืองที่มีมามอบแก่พระองค์แต่เพียงผู้เดียว ยิ่งไปกว่านั้นการสั่งประหารแฉะห์ก็ล้อมบ็อคยิ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะโทษประหารไม่ใช่เพียงโทษของการฝ่าฝืนคำสั่งแต่หากเป็นโทษที่แฉะห์ก็ล้อมบ็อคตั้งคำถามและย้อนวิจารณ์องค์กษัตริยามากกว่า

หลังถูกประหารชีวิตศพของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคถูกนำไปทิ้งทะเล แต่ทว่าศพของเขาได้ลอยทวนน้ำกลับเข้ามาในเมืองในท่าของการยื่นกัมหนักราวกับกำลังทำละหมาดพร้อมนกออกเพื่อนยากที่เกาะอยู่ที่ไหล่ซ้าย แม้ทหารจะไล่จนและนำศพของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคกลับไปทิ้งทะเลอีกแต่ศพของเขาก็ลอยทวนน้ำกลับเข้ามาในท่าเดิมทุกครั้ง เมื่อกษัตริยาแห่งปัตตานีทราบเรื่องจึงให้ชาวประมงนำศพของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคไปฝังไว้วันนอกเมือง เนื่องจากเป็นศพของกบฏจึงไม่ควรฝังรวมกับศพอื่น ชาวประมงจึงนำศพไปฝังไว้ที่ชายหาดนอกเมืองแต่เมื่อขุดหลุมฝังศพเสร็จสิ้นคราใดแล้วจะนำศพไปฝังปรากฏว่าศพของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคก็จะยาวกว่าหลุมขึ้นทุกครั้ง ศพและหลุมยาวขนานไปกับชายฝั่งราวกับไม่มีที่สิ้นสุด ชาวประมงจึงต้องขอพรจากองค์อัลเลาะห์ให้ศพของแฉะห์ก็ล้อมบ็อคหยุดยาวเพื่อจะได้ฝังร่างเขาตามประเพณีของมุสลิมที่ดี

ตอนนั้นเรื่องน่าจะจบลงเพียงแค่นี้

ตอนนั้นเรื่องควรจะจบลงเพียงเท่านี้ หากตอนนั้นร่างของแชนท์ก็ลือมบ็อคที่ถูกฝังไปเรียบร้อยแล้วจะไม่ทำให้หาศพรายสีขาวยบริเวณหลุมศพอันยาวเหยียดของเขาค่อยๆ กลายเป็นสีแดง

ตอนนั้นสีแดงนั้นก็ค่อยๆ ซึมซ่านแผ่ไปตามหาศพรายชายฝั่ง ตอนนั้นสีแดงนั้นก็ค่อยๆ ซึมซ่านลงสู่อ่าวไทยและทะเลจีนใต้ ตอนนั้นสีแดงนั้นก็ค่อยๆ กระจายอาณาเขตกว้างไกลออกไป

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2554 : 19)

ความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นกับศพของแชนท์ก็ลือมบ็อคที่เกิดขึ้นถึง 3 ครั้ง เป็นเครื่องหมายแทนการต่อสู้ต่ออำนาจของกษัตริยาที่ไม่เป็นธรรม การลอยทวนน้ำกลับเข้ามาในท่าของคนที่กำลังละหมาด บ่งบอกถึงการละเมิดหลักศาสนาของกษัตริยา ศาสนาอิสลามมุ่งสอนให้เอื้อเพื่อพ่อแม่และแบ่งปัน แต่กฎของ กษัตริยา กลับเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว แม้กษัตริยาจะพยายามใช้อำนาจของตนกลบเกลื่อน ซ่อนเร้น และทำลายผู้ท้าทายอำนาจของตนเพียงใด การขัดขืนต่อต้านอำนาจนั้นก็ยิ่งเกินวิสัยที่เขาจะทำได้ เพราะความผิดที่เขาได้ประหารแชนท์ก็ลือมบ็อคและสั่งห้ามการค้าขายทองเหลืองโดยลูกแก้วอำนาจนั้นได้เปิดโปงตัวเองอยู่ตลอดเวลา ความตายของแชนท์ก็ลือมบ็อคในเรื่องจึงถูกใช้เพื่อเป็นการต่อสู้และเปิดโปงอำนาจไม่เป็นธรรมที่ประชาชนคนหนึ่งถูกกระทำจากผู้ปกครอง

“ยิ่งแดดขึ้นฟ้า หรือเรื่องสั้นแต่บัณฑิต อาเนียและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น” ของ นพ ปักษาวิน (2555) เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ใช้ความตายเปิดเผยให้เห็นถึงการไม่อาจพูดความจริงในสังคมที่ผู้ปกครองมีอำนาจอยู่เหนือประชาชน เรื่องเล่าคู่ขนานกันระหว่างเหตุการณ์ทหารใช้รถถังและเฮลิคอปเตอร์ปล่อยแก๊สน้ำตาปราบปรามประชาชน เรื่องไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งไหนเพราะจุดสำคัญที่เรื่องต้องการนำเสนอไม่ใช่เหตุการณ์ทางการเมืองเหมือนในหัวข้อก่อนหน้า แต่สิ่งที่เรื่องต้องการเสนอที่แท้จริงคือ “การต่อสู้” ของคนตัวเล็กๆ คนที่ถูกใช้ความรุนแรง แต่ก็ไม่ละความพยายามที่จะต่อกรกับอำนาจที่เหนือกว่านั้นคือการใช้กระจกสะทอนแดดยิงใส่เฮลิคอปเตอร์ที่กำลังหว่านแก๊สน้ำตาลงสู่ประชาชน เรื่องแทรกนิทานของบี ทราเวน เกี่ยวกับเด็กหญิงผู้กล้าตะโกนบอกความจริงแก่พระราชารว่าพระองค์เปลือยเปล่า ขณะที่พระองค์เสด็จออกพบประชาชนด้วยอาการที่เบาบางที่สุดในโลก ผลก็คือเธอถูกโบยตีจนเสียชีวิตและร่างถูกแขวนประจานอยู่หน้าเมือง

การกระทำของเด็กหญิงในนิทานและชายหนุ่มปารีสูทธิในพื้นที่ชุมนุมคือรูปแบบการกระทำที่ซ้อนทับกัน กล่าวคือ การใช้กระจกที่แตกยิ่งแตกขึ้นฟ้าเพื่อแยงตาทหารที่ขับเฮลิคอปเตอร์ทิ้งแก๊สน้ำตาสู่ประชาชนทั้งที่ตัวเขาได้รับบาดเจ็บจากแรงระเบิดจนสูญเสียดวงตาข้างหนึ่งแต่เขาก็ยังยืนหยัดทำในสิ่งเดิม เป็นการต่อสู้ของคนเล็กๆ ที่แม้จะรู้ว่าพ่ายแพ้แต่ก็ยืนหยัดในความถูกต้อง แดดที่สะท้อนจากกระจกกลับขึ้นไปข้างบนเป็นตัวแทนของแสงสว่างและความดีงามที่อาจกระทบถึงความมืดบอดในห้องนักบินและในใจของผู้ขับเฮลิคอปเตอร์ รวมถึงในความคิดของผู้ปกครองที่อยู่เหนือกว่า เช่นกันกับการกระทำของเด็กหญิงในนิทานเธอได้ตะโกนบอกความจริงแก่พระราชาท่ามกลางฝูงชนที่เอออวยไม่กล้าพูดความจริงนั้น เธอตะโกนจนเสียงเธอดังพอที่พระราชาก็ได้ยิน แต่ความจริงจากคนเล็กๆ ของเธอกลับกลายเป็นแส้ที่กลับมาโบยตีเธอเอง แดดสะท้อนกระจกของปารีสูทธิไม่อาจยิงให้เฮลิคอปเตอร์หยุดหรือตกฉับใด ความจริงจากปากเด็กสาวก็ไม่อาจเป็นที่ยอมรับของพระราชานั้น

ความตายทั้งของเด็กหญิงในนิทานและของประชาชนที่ถูกยิงจากแก๊สน้ำตาและระเบิดเป็นการสื่อถึงความตายของประชาชนที่ต้องการเพียงบอกความจริงหรือทำในสิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น แต่พวกเขากลับถูกผู้ปกครองที่อยู่เหนือกว่าทั้งสถานะและอำนาจกระทำรุนแรง ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ก็ไม่มีใครกล้าพูดความจริงหรือทำในสิ่งที่ถูกต้อง เหมือนดังที่ผู้คนในเรื่องต่างบอกปารีสูทธิให้หากระจกบานใหญ่กว่านี้ บอกเด็กหญิงให้ตะโกนให้ดังกว่านี้ แต่กลับไม่มีใครช่วยหากกระจกหรือช่วยพวกเขาตะโกนเลย

อันที่จริงจากชื่อเรื่องสั้น “ยิงแตกขึ้นฟ้า หรือเรื่องสั้นแต่บัณฑิต อาเนียและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น” ก็บ่งบอกถึงวัตถุประสงค์ของเรื่องอย่างชัดเจนแล้วว่าผู้เขียนต้องการสื่อถึงกรณีข้อกล่าวหามาตรา 112 หมิ่นพระบรมเดชานุภาพที่นายบัณฑิต อาเนียต้องประสบ บัณฑิต อาเนียเป็นนักเขียนอาวุโสที่มุ่งสร้างงานเขียนเพื่อเปลี่ยนแปลง เสนอแนะ และวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทย เขาถูกดำเนินคดีในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจากกรณีที่แสดงความคิดเห็นว่าในห้องพิจารณาคดีของศาลไม่ควรมีรูปปั้นไดโนเสาร์จากตราชูที่สถิตไว้ซึ่งความยุติธรรมและถือเป็นอำนาจสูงสุด การต่อสู้คดีของบัณฑิต อาเนียยืดเยื้อและใช้เวลานาน ในชั้นของศาลฎีกาเขาไม่ได้คัดค้านคำตัดสินของศาลที่ระบุว่าเขากระทำผิดในมาตรา 112 แต่ขอความเมตตาต่อศาลให้รอลงอาญาไว้เพื่อให้โอกาสจำเลยได้รับการรักษาและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีต่อไปในบั้นปลายชีวิต (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ 2556)

หากเทียบโยงกรณีของบัณฑิตอาเนียกับเรื่องสั้นจะเห็นว่าผู้เขียนมีจุดยืนที่จะเรียกร้องและตีแผ่ความเป็นจริงบางด้านให้แก่สังคมได้รับรู้ นั่นคือการไม่อาจพูดความจริงในสังคมไทยซึ่งเต็มไปด้วยอำนาจที่อยู่เหนือกว่าและควบคุมประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจของกฎหมาย ความตายของเด็กหญิงในนิทานและประชาชนผู้ชุมนุมในเรื่องขบเน้นความไม่ชอบธรรมของการใช้

อำนาจ โดยเฉพาะในกรณีของเด็กหญิง เธอไม่ได้มีเจตนาลบลู่พระราชอำนาจ แต่เธอเพียงต้องการจะบอกความจริงเท่านั้น แต่กฏศักดิ์สิทธิ์แห่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ทำให้เธอถึงแก่ความตาย

ทั้ง “แซะห์กล้อมบ็อค (ตอนนั้นมีพ่อค้าจากตรังگانาผู้หนึ่ง)” และ “ยิงแดดขึ้นฟ้าหรือเรื่องสั้นแต่บัณฑิต อาณิยาและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น” แสดงให้เห็นถึงการที่ปัจเจกบุคคลพยายามที่จะเรียกร้องสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การพูดความจริงในสังคม ซึ่งการแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นกระบวนการหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย เรื่องสั้นไม่เพียงใช้ความตายเพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมที่มนุษย์คนหนึ่งพึงมี คือการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ความไม่ถูกต้องในสังคม แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการจัดการความจริงของสังคมไทยที่ใช้อำนาจรัฐข่มขู่และคุกคามสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

5.3.2 ความตายกับความเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิทธิของมวลชน

ในหัวข้อที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ของปัจเจกบุคคลต่ออำนาจปกครองเพื่อเรียกร้องสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งน่าสนใจว่าการต่อสู้ดังกล่าวจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อคนผู้ลุกขึ้นต่อสู้บาดเจ็บหรือสูญเสียแล้ว ขณะเดียวกันการต่อสู้ดังกล่าวถูกทำให้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลหรือคนคนเดียวกระทำต่ออำนาจปกครองที่อยู่เหนือขึ้นไปกว่าตน แต่ในสิ่งที่กล่าวถึงต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอภาพแทนความตายที่เกี่ยวพันกับสิทธิของมวลชน ชีวิตและความเป็นอยู่ของคนจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรมและไม่สนใจต่อความเดือดร้อนของผู้คน

กระบวนการทางสังคมของประชาชนเป็นกระบวนการสำคัญในการก้าวไปสู่การดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่ตอนปลาย เนื่องจากเป็นสังคมที่คนต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่เพียงมนุษย์เท่านั้นที่จะต้องขบคิดไตร่ตรองถึงทางเลือกที่ตนจะดำเนินไป กระบวนการทางสังคมของภาคประชาชนจึงมีบทบาทอย่างมากในการก่อให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลง เรื่องสั้นที่นำเสนอในประเด็นนี้มี 3 เรื่องคือ “ฝนน้ำตา”, “การลุกไหม้ของไฟหินดำ” และ “ผาไส้ขาด” เรื่องแรกเป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องป่าไม้และทรัพยากรที่ถูกคนกลุ่มหนึ่งในสังคมนำไปใช้ประโยชน์เพื่อตนเองจนเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม เป็นการต่อสู้ที่ตรงไปตรงมาและด้วยวิถีทางของชาวบ้าน ในขณะที่อีกสองเรื่องจะซับซ้อนและมีกลุ่มเคลื่อนไหวอย่างเอ็นจีโอให้การสนับสนุนซึ่งนำไปสู่สภาพปัญหาที่รุนแรงมากขึ้นแต่ก็ทำให้เสียงของชาวบ้านมีพลังมากขึ้นตามมาเช่นกัน

“ฝนน้ำตา” ของธีร์ อันมัย (2554) เล่าถึงความตายและการพยายามปกป้องสิทธิร่วมกันของมวลชนต่อผืนป่าและการใช้ทรัพยากรภายในประเทศ ฝนน้ำตาซึ่งมีสภาพเป็นกรดได้ตกลง

มาที่ประเทศไทย 5 ปีแล้ว ฝนดังกล่าวได้สร้างความเสียหายให้แก่พืชผลทางการเกษตร สภาพแวดล้อม สัตว์น้ำใหญ่ อาคารบ้านเรือนตลอดจนการใช้ชีวิตของประชาชน เรื่องรายงานข่าวถึงสภาพของฝนน้ำตาโดยเฉพาะที่เกิดในภาคเหนือและภาคอีสาน ในส่วนของภาคเหนือฝนน้ำตาที่ตกลงมาได้ทำลายป่าชุมชนที่พวกเขาหวงแหนและรวมถึงชีวิตของผู้นำปกากะญอที่เคยเดินเท้าเข้ามาเรียกร้องให้ผู้คนตระหนักในป่าชุมชนจนในที่สุดรัฐบาลก็ได้ออก “พระราชบัญญัติป่าชุมชนที่คนถูกกันออกจากป่าอย่างสิ้นเชิง” (ธีร์ อัมมัย, 2554 : 76) ผู้นำปกากะญอ โดดหน้าผาลงสู่ธารน้ำตาเพื่อฆ่าตัวตาย แต่ความตายของเขาก็ไม่ได้หยุดยั้งให้ชาวปกากะญอยุติบทบาทผู้ดูแลป่าแต่อย่างใด เมื่อซอ เวพอบุตรชายของเขาได้ใช้ความรู้และประสบการณ์จากการทำงานในนิคมอุตสาหกรรมและเรือนเพาะชำในมหาวิทยาลัยพัฒนาต้นกระดาษที่สามารถต้านทานฝนน้ำตาได้ แต่การกรำงานหนักท่ามกลางฝนน้ำตาก็ทำให้ซอ เวพอเสียชีวิตลงเช่นกัน

การออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่กันคนออกจากป่าอย่างสิ้นเชิงแสดงให้เห็นการไม่ตระหนักและไม่เข้าใจถึงปัญหาของรัฐบาล การบุกรุกป่าเพื่อทำกินและดูแลป่าไปพร้อมกันของชาวบ้าน หากเทียบแล้วไม่ได้ทำให้ป่าไม้เสียหายมากเท่านักลงทุนที่ตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งแม้จะออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนแล้วแต่การบุกรุกทำลายป่าของนักลงทุนก็ยังคงเกิดขึ้นไม่ต่างกับการที่ฝนน้ำตาทำลายป่าที่ชาวปกากะญอ พยายามรักษาในเรื่อง

ฝนน้ำตาได้รับการอธิบายว่าเป็นผลมาจาก “พระยาเถรเห็นความผิดแผกบนแผ่นดินนี้ที่ผู้คนจนทุกข์ท้อสิ้นแผ่นดิน แต่มีเพียงคนเพียงหยิบมือหยิบถือเอาทรัพย์สินเงินส่วนต่างอย่างไม่ขัดเขิน เสพสุขบนกองทุกข์อย่างไม่อายฟ้าอายเถร ความคับแค้นของพระยาเถรจึงกลายเป็นฝนน้ำตา” (ธีร์ อัมมัย, 2554 : 79) ทางแก้เพื่อจะหยุดฝนน้ำตามีสองวิธีคือการแบ่งเอาทรัพย์สินของคนมั่งมีกระจายให้เกิดความเท่าเทียมซึ่งไม่สามารถทำได้ ชาวบ้านในภาคอีสานจึงเลือกทางที่สองคือทำบั้งไฟแสนถวายเถรที่ใจกลางเมือง

การตายของซอ เวพอและพ่อ แม้จะเป็นการต่อสู้ที่นำไปสู่ความสูญเสียและความโศกเศร้าแต่จะเห็นว่าอุดมการณ์นี้มีผู้สานต่อ และสิ่งซึ่งซอ เวพอสานต่อจากพ่อก็สามารถเยียวยาและต้านทานความทุกข์จากฝนน้ำตาหรือก็คือการถกฉวยผลประโยชน์ของคนกลุ่มหนึ่งได้ เช่นกันกับทางเลือกทำบั้งไฟแสนเป็นบรรณาการแด่เถรของประชาชนชาวอีสาน พวกเขาเลือกที่จะรวมตัวกันเพื่อเดินเท้าแห่บั้งไฟมาที่ใจกลางเมืองหลวง เมื่อรัฐบาลยังล่าช้าไม่อาจแก้ปัญหาฝนน้ำตาที่กำลังจะไหลเข้าท่วมบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำโขง ชาวบ้านจึงร่วมกันแก้ปัญหาด้วยภูมิปัญญาของตนเอง

“คุณผู้ชมครับ ภาพที่ท่านเห็นนี่คือ แรงระเบิด เอ๊ย! ขอภัยครับ คือ เหตุการณ์ที่พวกคนอีสานพากันแห่บั้งไฟและจากจุดที่ผมอยู่ตรงนี้ เสียงเปรี้ยงที่ได้ยิน เมื่อสักครู่นี้ ผมไม่แน่ใจว่าเกิดจากการระเบิดของบั้งไฟหรือจากสายฟ้าที่ฟาดลงมา แต่ หลังจากเสียงเปรี้ยงนั้น ภาพที่ผมเห็นจากตรงนี้ซึ่งอยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุราวสองสาม ร้อยเมตร คือ จีวรของพระภิกษุที่เป็นประธานจุดบั้งไฟได้ปลิวว่อนขณะที่ร่างของเขา เอ๊ย! ท่าน เอ่อ...ได้ร่วงจากแท่นจุดบั้งไฟหล่นลงกลางถนน และที่น่าตกใจกว่านั้นคือ ข้างล่างนั้นมีคนบาดเจ็บและล้มตายจำนวนมากครับ ขณะที่ผู้คนในขบวนกลับไม่ หวาดหวั่นต่ออันตรายจากสายฝนและสายฟ้า ยังคงเชิดหน้ารำเ้ายฟ้าทำฝนต่อไป เพื่อให้พิธีกรรมหยุดฝนน้ำตาได้ลุล่วง [...]”

(ธีร์ อัมมัย, 2554 : 83)

แม้บั้งไฟจะระเบิดไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดจนทำให้ผู้คนบาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก แต่ภาพที่ปรากฏคือคนอีสานยังคงยึดรั้วสายฝนแห่งความหายนะอย่างไม่หวั่นเกรง การกระทำ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการพร้อมกันลุกขึ้นต่อสู้กับความทุกข์และการเอารอดเอาเปรียบของบุคคลที่ฉก ฉวยทรัพยากรของประเทศเพื่อประโยชน์สุขของตน จนทำให้เกิดช่องว่างทางชนชั้นและเกิดความลำบาก ยากจนซึ่งเรื่องนำเสนอในเชิงสัญลักษณ์ของฝนน้ำตาที่ก่ดกร่อนและก่ดกินทุกสิ่งในประเทศนี้ ภาพการ ฟ้อนรำท่ามกลางสายฝนและความตายคือสัญลักษณ์ของการหยัดยืนต่อสู้ของประชาชนชาวอีสาน เป็น ภาพของการรวมพลังต่อสู้ที่แม้คนหนึ่งจะตายแต่ยังมีคนอีกมากที่จะไม่หนีหายไปไหน ทุกคนยอม เสียสละและต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ที่ควรจะเป็นของมวลชนมิใช่คนเพียงกลุ่มเดียว อาจกล่าวได้ว่าความ ตายและการเดินหน้าทำพิธีจุดบั้งไฟต่อไปท่ามกลางความสูญเสียนี้แสดงให้เห็นถึงวิธีการต่อสู้ด้วยตนเอง ของชาวบ้าน เพราะรัฐบาลในเรื่องนี้อาจแก้ปัญหาให้แก่ประชาชนได้ หนทางที่จะเยียวยาและบำบัดทุกข์ ให้แก่ประชาชนได้ก็คือการที่ประชาชนต้องร่วมกันลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหานั้นด้วยตนเองอย่างเข้มแข็ง นั้นเอง

“การลุกไหม้ของไฟหินดำ” ของชัยกร หาญไฟฟ้า เป็นหนึ่งในเรื่องสั้นรางวัลนาย อินทร์อะวอร์ดครั้งที่ 9 ปี 2551 เรื่องกล่าวถึงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินร่วมกับต่างชาติ ณ บ้านเลงาม การไฟฟ้าได้พยายามลงพื้นที่ชุมชน และทำรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยชี้ให้เห็นว่าการ สร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่บ้านเลงามจะช่วยพัฒนาชุมชน กระจายรายได้และก่อให้เกิดการจ้างงาน เสียง ต่อต้านในตอนต้นมีเพียงเล็กน้อย ปัญหาใหญ่อยู่ตรงที่ลุงพรเจ้าของที่ใจกลางโรงไฟฟ้าไม่ยอมขายที่ให้ เนื่องจากต้องการเก็บไว้ให้ลูกหลาน โรงไฟฟ้าจึงต้องเปลี่ยนผังการก่อสร้างเป็นให้บ้านของลุงพรอยู่ตรง

กลางและโอบล้อมด้วยอาคารคอนกรีตของโรงไฟฟ้า การต่อสู้ของชาวบ้านทรงพลังมากขึ้นเมื่อปรากฏกลุ่มเอ็นจีโอให้การสนับสนุน ข้อเรียกร้องต่างๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ลุงพรกลายเป็นชาวบ้านตัวอย่างที่ยืนหยัดในวิถีทางของตน มีผู้คนเข้าออกบ้านลุงพรมากมายแต่ลุงก็ไม่เคยให้ร้ายโรงไฟฟ้าเลย ลุงเพียงยืนยันเจตนากรรมของลุงที่จะเก็บที่ทำกินไว้ให้ลูกหลาน เรื่องบานปลายมากขึ้นเมื่อลุงพรถูกลอบวางเพลิงและเสียชีวิตเนื่องจากบริษัทค่าที่ดินคับแคบที่ถูกโรงไฟฟ้าฟ้องต่อกรณีไม่สามารถขายที่ดินที่เป็นผืนเดียวกันได้ ความตายของลุงพรถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการเรียกร้องและโจมตีโรงไฟฟ้า เรื่องลูกหลานจนเกิดเป็นการปะทะระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นสภาวะการเกิดสังคมแห่งการขบคิดทบทวนภาวะสมัยใหม่ที่ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มาพร้อมกับการพัฒนาหรือความเจริญทางเทคโนโลยีของมนุษย์ ในเรื่องการสร้างโรงไฟฟ้าถูกโฆษณาให้เป็นความเจริญที่จะนำอาชีพและความเป็นอยู่ที่ดีมาสู่ชุมชน แต่ขณะเดียวกันการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินก็มีผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างไม่มีใครปฏิเสธ เพียงแต่ฝ่ายผู้สร้างพยายามที่จะให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

การตระหนักรู้หรือขบคิดทบทวนถึงผลกระทบจากการสร้างโรงไฟฟ้าในเรื่องมีกลุ่มเอ็นจีโอเป็นกลุ่มขับเคลื่อนสำคัญ พวกเขาเข้ามากำหนดวิถีทางการต่อสู้และให้ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมแก่ชาวบ้าน ซึ่งส่งผลให้การขบคิดทบทวนยังไม่ได้เกิดจากการตระหนักรู้จากภายในชุมชนเอง หรือชุมชนยังไม่มีศักยภาพมากพอที่จะขบคิดทบทวนด้วยตนเองจึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญแนะนำ เพราะแรกเริ่มการต่อต้านของชาวบ้านไม่รุนแรงนักและมีที่ท้าวว่าจะสงบลงจนกระทั่งกลุ่มเอ็นจีโอปรากฏตัวขึ้น การต่อสู้ของเอ็นจีโอที่มาสนับสนุนและช่วยเหลือชาวบ้านจึงเป็นสัญลักษณ์ของการเปิดรับการขบคิดทบทวนความเป็นสมัยใหม่หรือการพัฒนาเข้าสู่สังคม บทบาทของเอ็นจีโอจึงเป็นเหมือนผู้เชี่ยวชาญและแหล่งข้อมูลจากภายนอกที่เข้าถึงได้ง่ายและซึมซาบสู่ท้องถื่นได้ง่ายเช่นเดียวกัน เมื่อชาวบ้านรับทราบข้อมูลเพิ่มเติมชาวบ้านก็จะตัดสินใจผ่านข้อมูลสองด้านที่ได้รับรู้ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมแห่งการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่

อาจกล่าวได้ว่าการต่อสู้เพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นการต่อสู้จากภายนอก คือ ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอิสระนอกชุมชน ในขณะที่การต่อสู้ของชาวบ้านที่แท้จริงนำเสนอผ่านตัวละครลุงพรที่ไม่ยอมขายที่ดินให้แก่โครงการสร้างโรงไฟฟ้า เหตุผลที่ลุงพรใช้เป็นคนละชุดอย่างสิ้นเชิงกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับลุงพรการไม่ย้ายออกเป็นเพียงเพราะแก่แล้วลูกชายจะไม่มีที่ดินทำกินหากกลับมาบ้านเกิด ลุงพรไม่ได้ขบคิดทบทวนถึงผลกระทบใดๆ ที่จะตามมาจากวิทยาการของมนุษย์ หรือที่จะมีต่อชาวบ้านหากแต่แค่เลือกยึดยืนในวิถีทางของปัจเจกบุคคลที่กำลังต่อกรกับบรรษัทข้ามชาติ

ลุงพรต่อสู้ตามวิถีทางของแกด้วยการไม่ย้ายออกจากพื้นที่และไม่รับเงินทอง หรือความสะดวกสบายใดๆ ที่ฝ่ายโรงไฟฟ้านำมาล่อใจ ตัวละครลุงพรจึงแสดงถึงการรู้จักตนเองของชาวบ้านและการเลือกแล้วที่จะเป็นตัวของตัวเอง การไม่อาจขายที่ดินทำกินเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการไม่หลงลืมรากเหง้าของตน ลุงพรปฏิเสธแม้แต่ไฟฟ้าที่โรงไฟฟ้าจะเอื้อเพื่อต่อให้แก่ถึงบ้าน แกไม่สนใจและมองว่ามันไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับแก ความจำเป็นเดียวที่แกรับรู้ก็คือหากขายที่ไปแล้วลูกของแกจะไม่มีที่ดินทำกิน ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของลุงพรที่ไม่คิดว่าความเจริญมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของแกเหมือนดังคำโฆษณาชวนเชื่อของโรงไฟฟ้าแสดงให้เห็นถึงการตั้งคำถามต่อการพัฒนาว่าแท้จริงแล้วมีประโยชน์จริงหรือ หรือมนุษย์เพียงถูกล่อลอกให้หลงประโยชน์จากการพัฒนา

อย่างไรก็ตามเรื่องก็ได้แสดงให้เห็นความซับซ้อนของการเคลื่อนไหวของเอ็นจีโอที่พร้อมจะใช้ทุกทางเช่นกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังที่ใช้ความตายของลุงพรเป็นชนวนให้ชาวบ้านลุกขึ้นต่อสู้จนเกิดการปะทะ หรือการยื่นข้อร้องเรียนต่อโรงไฟฟ้าในด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งฝุ่นจากการเคลื่อนย้ายถ่านหิน อากาศที่มีควันพิษ และแนวกันคลื่นที่เปลี่ยนระบบนิเวศน์ทางทะเล ซึ่งในหลายข้อเรียกร้องก็ไม่อาจสืบหาที่มาที่ไป เช่น กรณีฝุ่นดำจากการเคลื่อนย้ายถ่านหินที่โรงไฟฟ้าจัดการคลุมถ่านและเคลื่อนย้ายในพื้นที่ปิดตลอด โรงไฟฟ้าเองก็ไม่ทราบที่มาของคราบฝุ่นดำดังกล่าว

เรื่องแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาในสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะที่กระทบกับสิ่งแวดล้อมจะถูกสำรวจตรวจสอบมากขึ้น ไม่เพียงจากชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้สูญเสียที่ดินทำกิน แต่ยังมาจากกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสังคมซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยตระหนักและตื่นรู้ในบทบาทของพลังประชาชนมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งหากเทียบโยงกับเรื่องสั้นด้วยกันที่ปรากฏก่อนหน้านี้ในปี 2534 เรื่อง “คนค้ำเขื่อน” ของสังคม สัจจกร จะเห็นว่าการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนนั้นต่างกันมาก กล่าวคือ ใน “คนค้ำเขื่อน” ชาวบ้านจำนวนมากถูกล่อล่อด้วยผลประโยชน์และเงินจึงสนับสนุนการสร้างเขื่อนและหันมาต่อต้านนักศึกษาที่เข้ามาช่วยร่วมรณรงค์ต่อต้านการสร้างเขื่อน และผู้ที่เป็นผู้นำการต่อต้านนักศึกษาก็คือผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง เมื่อเปรียบเทียบดูจะเห็นว่าเรื่องสั้นในทศวรรษที่ 2550 บทบาทและการเคลื่อนไหวของชาวบ้านเปลี่ยนไป เงินและการพัฒนาไม่อาจทำให้ชาวบ้านวางใจกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ทั้งหมด องค์กรภาคประชาชนก็เข้มแข็งและมีบทบาทมากขึ้น แต่สิ่งที่ยังคงเหมือนกันก็คือเรื่องสั้นที่แม้จะมีระยะเวลาห่างกันถึง 2 ทศวรรษ แต่ยังคงให้ตัวละครที่ยืนหยัดต่อสู้เป็นตัวละครผู้สูงอายุที่เห็นค่าในแผ่นดินทำกินของตน และทั้งคู่ก็ต้องจบชีวิตเช่นเดียวกัน การเลือกใช้ตัวละครผู้สูงอายุอาจเพราะต้องการสื่อถึงความผูกพันกับชุมชนและการส่งต่อสืบทอดสมบัติของชุมชนให้แก่ลูกหลาน

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น “การลุกไหม้ของไฟหินดำ” แสดงการปกป้องสิทธิ์อย่างจริงจังของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรอิสระ เรื่องที่เล่าผ่านมุมมองของวิศวกรโครงการของโรงไฟฟ้าได้แสดงให้เห็นความขัดแย้งในใจของตัวละครที่ตระหนักรู้ในส่วนลึกว่าการ

เกิดขึ้นของโรงไฟฟ้ามีผลกระทบและทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปไม่มากนักน้อย การพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติจึงมาคู่กันอย่างเลี่ยงไม่ได้

เรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายในหัวข้อนี้คือ “ผาไล่ขาด” ของปราจิณ คงจะจันทร์ (2554) เรื่องสั้นรางวัลชมเชยวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10 บอกเล่าเรื่องราวของการต่อต้านการสร้างเขื่อนแก่งผาไล่ขาดซึ่งมีนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์มากมายอยู่เบื้องหลัง ฝ่ายคัดค้านคือชาวบ้านผาไล่ขาดและหมอนิคม ผู้อำนวยการโรงพยาบาลผาไล่ขาดที่เป็นกำลังหลักในการหาข้อมูลโครงการ

และชาวบ้านก็จัดชุมนุมประท้วงต่อต้านการสร้างเขื่อนเป็นรายวัน มีผู้นำชุมชนหญิงชายขึ้นกล่าวปราศรัยสลับสับเปลี่ยนกันไปทุกวัน จากผู้ประท้วงนับสิบก็เพิ่มจำนวนเป็นร้อยเป็นพัน แต่ละคนมีจุดยืนและอุดมการณ์ที่เหนียวแน่น ไม่น่าเชื่อว่าชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ชาวนา คนเก็บของป่า คนรับจ้าง พ่อค้า แม่ค้าเร่ พระสงฆ์ ฯลฯ จะมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้ขนาดนี้ อีกทั้งทุกคนที่ร่วมคัดค้าน ยิ่งต่อสู้ก็ยิ่งมีความรู้จริงและรู้รอบด้าน เต็มไปด้วยสติปัญญาและเหตุผล พร้อมกับสำนึกในการรักถิ่นฐานบ้านเกิด รวมทั้งมีจิตวิญญาณในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์อยู่ในเกณฑ์สูง หลายคนรู้เรื่องอีไอเอและเอสไอเอ เป็นอย่างดี บางคนให้ความเห็นเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชั่นงบประมาณในการก่อสร้างอย่างเป็นทางการเป็นหลักฐาน บางคนมีใจรักป่าสักทองแห่งสุดท้ายที่จะถูกนำไปแปรรูปเป็นบ้านหรือเฟอร์นิเจอร์หรือของผู้มีอำนาจและอิทธิพล บางคนคิดถึงฝูงนกยูงที่เหลืออยู่ในป่าเพียงไม่กี่ตัว กระทั่งกระทั่งเขาเกิดตัวสุดท้าย

(ปราจิณ คงจะจันทร์, 2554 : 117)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการสร้างเขื่อนแก่งผาไล่ขาดในเรื่องนี้ แม้จะให้ตัวละครเอกอย่างหมอนิคมซึ่งเป็นผู้มีการศึกษาเป็นผู้นำของชาวบ้าน แต่ตัวชาวบ้านเองก็ได้รับการบรรยายไว้ว่ามีความรู้และมีความใส่ใจในปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึง “มีสติปัญญาและเหตุผล” ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ ชาวบ้านในเรื่อง “ผาไล่ขาด” จึงแตกต่างกับชาวบ้านในเรื่อง “การลุกไหม้ของไฟหินดำ” อย่างเห็นได้ชัด เพราะการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของผืนป่าและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดจากการพัฒนาไม่ได้มาจากการชี้แนะของคนนอกพื้นที่อย่างเอ็นจีโอ แต่เกิดจากการตระหนักรู้และเข้าใจของชุมชนเอง การเรียกร้องดังกล่าวจึงเกิดจากการขบคิดทบทวนของ

ปัจเจกบุคคลที่มีความเห็นพ้องกันลุกขึ้นต่อสู้ บทบาทขององค์กรอิสระหรือกลุ่มเอ็นจีโอใน “ผาไล่ขาด” นั้นเป็นเพียงองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนการเรียกร้องของชาวบ้านภายหลังจากที่เป็นข่าวแล้วเท่านั้น

[...] และจำนวนชาวบ้านที่มาร่วมประท้วงก็เพิ่มจากหลักร้อยเป็นหลักพัน...สองพัน... สามพันอย่างรวดเร็ว บางคนเหมารถเดินทางมาจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัด เอ็นจีโอชน ผู้คนนักเคลื่อนไหวและนักวิชาการจากต่างถิ่นเข้ามาหมุนเวียน นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เข้ามาสมทบ ตามด้วยศิลปินนักร้องเพลงเพื่อชีวิตคนดังที่เข้าร่วมและประพันธ์เพลงต่อต้านการสร้างเขื่อนปลุกเร้ามวลชน รวมทั้งมีเสียงเรียกร้องดังไปถึงองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนองค์กรสหประชาชาติ

(ปราจิณ คงจะจันทร์, 2554 : 119)

การชุมนุมของชาวบ้านขยายวงจากคนภายในพื้นที่ไปสู่ผู้สนใจ บทบาทของเอ็นจีโอ และสื่อมวลชนในเรื่องทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวการประท้วงและดึงดูดผู้คนให้ร่วมการชุมนุมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว การต่อสู้เรียกร้องในท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงเข้ากับการองค์กรระดับโลก ขณะเดียวกันองค์กรระดับโลกก็สามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อท้องถิ่นได้ ที่ปรากฏในเรื่องคือการที่เสียงเรียกร้องของชาวบ้านดังไปได้ถึงองค์กรสหประชาชาติ แต่เรื่องไม่ได้สานต่อการเชื่อมโยงดังกล่าวให้ชัดเจน ไม่มีการระบุว่าสหประชาชาติเข้ามามีบทบาทต่อการเรียกร้องต่อต้านการสร้างเขื่อนแก่งผาไล่ขาดและชาวบ้านอย่างไร

ความซับซ้อนของปัญหาการต่อต้านการสร้างเขื่อนใน “ผาไล่ขาด” อยู่ตรงที่ผู้อยู่เบื้องหลังการสร้างเขื่อนแก่งผาไล่ขาดคือรัฐบาลและนักการเมือง ไม่ใช่บริษัทเอกชนเหมือนในเรื่อง “การลุกไหม้ของไฟหินดำ” การให้ตัวแทนรัฐบาลเป็นผู้อยู่เบื้องหลังส่งผลให้การเรียกร้องต่อสู้ของชาวบ้านเป็นการต่อสู้กับภาครัฐที่เหนือกว่าชาวบ้านแทบทุกทาง นิคมได้พบข้อมูลประจักษ์พยานที่ถูกลบที่ถูกลบขึ้นล่วงหน้าแล้วก่อนที่จะฝ่ายรัฐจะมาเจรจากับชาวบ้าน รวมถึงมีแผนแม่บทซึ่งแบ่งสรรผลประโยชน์ให้กลุ่มบุคคลต่างๆ อย่างชัดเจน นิคมรู้ทันทีว่าถึงอย่างไรเขื่อนแก่งผาไล่ขาดก็ต้องถูกสร้างอย่างแน่นอน การกระทำของภาครัฐในเรื่องคือการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบและไม่สนใจเสียงเรียกร้องหรือต่อต้านของชาวบ้านเลย การแสดงท่าทีรับฟังความคิดเห็น รับยื่นเรื่องร้องเรียนของชาวบ้าน เป็นเพียงการจัดฉากให้กระบวนการต่างๆ ดำเนินไปอย่างถูกต้องเท่านั้น แต่เนื้อในที่แท้แล้วคือการปกปิด ปิดเป็นเพื่อผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจและกลุ่มคนไม่กี่กลุ่ม

เรื่องได้ให้ตัวละครถึง 5 ตัวจบชีวิตลง คนแรกคือแม่น้อย สาวชาวบ้านแกนนำผู้ประท้วง เธอตายที่ผาไผ่ขาด ซึ่งมักจะปรากฏชาวบ้านกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายบ่อยๆ ก่อนตายมีจดหมายลาตายของเธอซึ่งแม้จะเป็นลายมือเธอ แต่ไม่มีใครเชื่อว่าเธอจะฆ่าตัวตายเอง ยิ่งไปกว่านั้นหมอนิคมก็ถูกบังคับให้บิดเบือนผลการชันสูตรศพ ผู้ตายรายต่อไปก็คือหมอนิคมซึ่งได้รู้ข้อมูลประชาพิจารณ์ปลอมและแผนแม่บทแบ่งสรรผลประโยชน์ซึ่งถือเป็นการทุจริตคอร์รัปชั่นประเทศอย่างมหาศาล หมอนิคมตาย ณ ผาไผ่ขาดเช่นกัน คนต่อมาคือภวานาคนรักของหมอนิคมซึ่งหมอนิคมได้ให้ข้อมูลที่ลักลอบนำมาได้นั้นก่อนตาย ภวานาได้ส่งข้อมูลต่อให้ภูมิใจเพราะเธอรู้ว่าเธอกำลังไม่ปลอดภัย และในฐานะที่ได้ไฟล์ข้อมูลคนสุดท้ายภูมิใจและแฟนสาวก็จมน้ำตายเช่นกัน

เรื่องจบลงที่การตายของคนทั้งสี่ที่รู้เรื่องข้อมูลการทุจริต แต่การพิสูจน์ศพและสืบหาเหตุผลการตายกลับกลายเป็นว่าพวกเขามีปัญหาความรักที่เส้าทำให้ตัดสินใจจบชีวิตตัวเองด้วยลักษณะการต่างๆ สำนักข่าวมากมายมาทำข่าวการตายของหมอนิคมแต่ไม่มีใครเลยที่ย้อนทวนถึงประเด็นการต่อต้านการสร้างเขื่อนที่กำลังต่อสู้อยู่ ข่าวปัญหาความรักถูกตีแผ่พร้อมกับการเรียกร้องของชาวบ้านที่เคียดแค้นตัวแทนจากรัฐเพิ่มมากขึ้น แต่พวกเขาก็ไม่อาจทำอะไรได้ ภาพสุดท้ายคือชาวบ้านนับหมื่น ณ ผาไผ่ขาดแสดงท่าทีโกรธแค้นชิงชังนายกฯและรองนายกฯ ที่เดินทางมาที่ผาไผ่ขาด ก่อนที่ทีมผู้บริหารประเทศจะลอยขึ้นอยู่เหนือสถานการณ์ด้วยเฮลิคอปเตอร์ที่ทิ้งผู้ชุมนุมไว้เบื้องล่าง

การตายของผู้นำประท้วงและผู้รู้เห็นข้อมูลทุจริตทุกคนตอกย้ำการใช้อำนาจปกครองในทางที่ผิดของภาครัฐ เรื่องแสดงให้เห็นว่าในขณะที่ประชาชนพยายามที่จะต่อสู้ตามกระบวนการของประชาธิปไตยที่ถูกต้องแต่รัฐกลับบิดเบือนและใช้ประโยชน์จากอำนาจที่ตนมีตลอดเวลา ประชาชนในเรื่องถูกทำให้เป็นรองรัฐทุกด้าน การลอยตัวขึ้นอย่างเชื่องช้าของเฮลิคอปเตอร์ของผู้นำรัฐบาลเป็นสัญลักษณ์ของการลอยตัวอยู่เหนือปัญหาและความผิดที่ตนเป็นผู้ก่อไว้ แต่การจบเรื่องที่ทิ้งท้ายเป็นความโกรธแค้นชิงชังของผู้ชุมนุมเรือนหมื่นก็สะท้อนถึงการต่อสู้ที่ยังไม่จบสิ้นเช่นกัน

การสร้างให้รัฐเป็นอุปสรรคสำคัญในการต่อสู้และการเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของขบวนการมวลชนในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่าแม้ประชาชนจะตระหนักถึงบทบาทของตนและสามารถขบคิดทบทวนต่อการพัฒนาที่จะนำประโยชน์และโทษมาให้แก่ชุมชนได้มากเพียงไรก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือนำพาสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งการขบคิดทบทวนที่สมบูรณ์ได้หากขาดระบบการเมืองที่มีประสิทธิภาพสนับสนุน การเมืองภาคประชาชนและการเมืองระดับมหภาคจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเติบโตไปพร้อมกัน

ทั้ง “ฝนน้ำตา” “การลุกไหม้ของไฟหินดำ” และ “ผาไร้ขาด” ล้วนกล่าวถึงการตระหนักในสิทธิของมวลชนและความพยายามที่จะดูแลปกป้องตนเองของชุมชน ซึ่งแต่ละเรื่องแสดงให้เห็นถึงระดับการตระหนักรู้และการขบคิดทบทวนการพัฒนาของประชาชนซึ่งมีทั้งที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้เชี่ยวชาญและประชาชนที่มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ หาข้อมูลด้วยตนเอง แม้เรื่องจะยังไม่บ่งบอกว่าการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนประสบความสำเร็จ แต่เหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นเหล่านี้ก็เป็นภาพแทนสำคัญของการค่อยๆ ก้าวไปสู่สังคมแห่งการขบคิดทบทวนของสังคมไทย การตายในเรื่องสั้นแต่ละเรื่องทำบทบาทหน้าที่เดียวกันก็คือเน้นย้ำและปลุกจิตวิญญาณการต่อสู้ให้แก่มวลชนที่เหลือ ขณะเดียวกันก็ตอกย้ำให้เห็นกลไกการคุ้มครองดูแลประชาชนของรัฐที่ยังเป็นปัญหา การให้บทบาทรัฐในด้านลบที่ปรากฏในทุกเรื่องเป็นการแสดงถึงการขบคิดทบทวนต่อระบบและกลไกของรัฐไทยในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่นักเขียนใช้เรื่องสั้นเป็นสื่อในการแสดงออก

5.3.3 ความตายกับปัญหาชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าว

ชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าวเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยทั้งโดยถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย ปัญหาที่กลุ่มคนเหล่านี้ต้องประสบก็คือสิทธิในการทำงานและสวัสดิการ การมีสถานะไม่ใช่พลเมืองและโดยเฉพาะลักลอบเข้าเมืองทำให้สถานภาพของชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าวอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่าพลเมืองของประเทศ ด้วยความเจริญก้าวหน้าในการคมนาคมจึงทำให้การอพยพโยกย้ายแรงงานต่างด้าวทำได้อย่างสะดวกมากขึ้นตามรอยต่อของพรมแดนระหว่างประเทศ ก่อเกิดเป็นปัญหาค้ามนุษย์ซึ่งคุกคามสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง แม้ปัจจุบันประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 ซึ่งกำกับดูแลการว่าจ้างนายจ้าง และสิทธิคุ้มครองลูกจ้าง รวมถึงไทยยังได้เข้าร่วมปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ แต่ปัญหาการค้ามนุษย์และเอาเปรียบแรงงานต่างด้าวก็ยังคงมีให้เห็นอยู่เสมอ ในเรื่องสั้นก็ปรากฏการนำเสนอภาพแทนความตายกับปัญหาดังกล่าวเช่นกัน

“คล้ายว่าเริ่มจากฝน” ของจเด็จ กำจรเดช (2554) เรื่องเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและชาวมอญที่ลี้ภัยการเมืองมาอยู่ประเทศไทย ความไม่เข้าใจหรือไม่รู้จักความเป็นมอญทำให้คนไทยสร้างภาพเหมารวมคนมอญว่าเป็นคนพม่า และคนพม่าคือกลุ่มคนที่ยึดโรงพยาบาล สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประเทศชาติและอันตรายเกินกว่าจะคบหาสมาคมด้วย

“คนร้ายที่บุกโรงพยาบาลหนีรอดไปได้หลายคน มันอาจจะหลบอยู่บนภูเขา
แก่เห็นใครบ้างไหม”

“ตลก! พวกนั้นตายหมดแล้ว ศพห่อผ้าไว้ด้วยกันทุกช่องที่วี อีกอย่างบ้านเราอยู่ห่างจากที่นั่นตั้งเยอะ”

“ตำรวจปิดข่าว และที่นี่ก็ไม่ได้ไกลอย่างที่แกคิด ภูเขามันทอดแนวต่อกันเป็นสันเดียว พวกนั้นตั้งค่ายในป่า ภูเขานี้เห็นห่างสรรพสินค้าของมัน มันอาจผ่านมาทางนี้บ้างก็ได้” พ่อจ๋องตา ท่าทางพ่ออึดอัดมาหลายวันแล้ว “เพื่อนคนอื่นไม่มีหรือไง”

“ใครกัน บ้านเราแทบจะหลังสุดท้าย พันสวนเราไปก็มีแต่ฮะตู...”

พ่อทำท่าครุ่นคิด “พ่อของมันคนที่ใส่ขาเทียมหรือเปล่า เขาว่าเป็นบ้าไม่ใช่รี”

“แค่ประสาท หวาดระแวง เขาเคยผ่านสงครามมา”

“นั่นละ เตี้ยมันเกิดบ้าขึ้นมา ใครจะรู้ว่ามันจะไม่ฆ่าแก เอาเป็นว่า อย่าไปถึงบ้านก็แล้วกัน” เอาเข้าจริงท่าทีของพ่อกลับไม่จริงจังนัก คล้ายพ่อจะแค่อายชาวบ้าน แม้มันจะฟังรุนแรงเหลือเกิน

(จเด็จ กำจรเดช, 2554 : 86 – 87)

จากตัวอย่างเป็นบทสนทนาระหว่างพ่อกับงหลังจากที่พ่อรู้เรื่องราวจริงเรื่องทะเลาะวิวาทกับเพื่อนเพราะช่วยปกป้องฮะตู สืบเนื่องจากสรรพนามที่พ่อใช้เรียกแทนฮะตูและครอบครัว ทุกคำจะแทนด้วย “มัน” ซึ่งแสดงถึงการรังเกียจ ดูถูก และไม่นับรวมเป็นพวกพ้อง พ่อไม่ได้รู้จักครอบครัวของฮะตูอย่างจริงจัง เพียงแต่ฟังเรื่องเล่าต่อๆ กันมาแต่ก็ทำให้พ่อตั้งข้อรังเกียจและหวาดระแวงอันตรายจากคนกลุ่มนี้จนห้ามธงไม่ให้ไปที่บ้านของฮะตู คำห้ามปรามของพ่อที่ไม่ได้จริงจังนักแสดงให้เห็นว่าพ่อเองก็ไม่ได้รู้สึกว่ครอบครัวของฮะตูเป็นอันตรายอย่างมากเหมือนที่พูด แต่ที่ห้ามก็เพราะ “พ่อแค่อายชาวบ้าน” ความอายนี้เกิดจากการที่คนในหมู่บ้านต่างพากันต่อต้าน รังเกียจและไม่สมาคมกับครอบครัวของฮะตู หากพ่อปล่อยให้ธงคลุกคลีกับฮะตูแล้วพ่อก็จะกลายเป็นคนที่ต่างไปจากชาวบ้าน ซึ่งความต่างนั้นถูกให้ค่าสำคัญมากกว่าการให้โอกาสคนกลุ่มน้อยที่ไม่เคยรู้จัก เช่นกันกับบรรดาเพื่อนๆ ของธงก็ไม่มีใครคบกับฮะตู เด็กชายต่างตัวขาเป๋ และพวกเขาาก็ห้ามธงไม่ให้คบกับฮะตูด้วย แต่ธงก็เลือกแตกต่างกับเพื่อนเพราะเขาสงสารและรู้สึกผิดที่ทำให้ฮะตูถูกเพื่อนแกล้งจนขาเทียมหัก

การเปิดใจเรียนรู้และยอมรับฮะตูทำให้ธงได้รับมิตรภาพที่ดีจากฮะตูและได้รู้ว่าแท้จริงแล้วนั้นฮะตูไม่ใช่พม่า เป็นคนละชาติพันธุ์กับกลุ่มคนใจร้ายที่บุกยึดโรงพยาบาลที่ชาวบ้านใจฮะตูคือคนมอญและพวกเขามีหน้าที่กู้ชาติ ชาติที่ไม่มีแม่แต่ดินแดนในแผนที่โลก

เรื่องให้ผลของการรังเกียจและอคติที่ชาวบ้านมีต่อครอบครัวอะตุนำอันตรามาสู่ลูกหลานของพวกเขาเองเมื่อกองกำลังกู้ชาติมอญซึ่งนำโดยพี่ชายของอะตุนำเข้าบุกโรงเรียนและจับเด็กนักเรียนเป็นตัวประกัน หนึ่งในนั้นมีธรรมาอยู่ด้วย

[...] ดูให้ตีว่ามันไม่ได้เป็นธงชาติพม่าทั้งยังไม่ใช่ธงของประเทศไหนที่คนรู้จัก จึงไม่ควรเรียกพวกเขา รวมไปถึงพวกไหน ไม่ว่าจะ เป็นพวกที่ยึดโรงพยาบาล พวกที่ค้ายาเสพติดที่ชายแดน และหรือแม้แต่พวกที่ทำสงครามสมัยซึ่งข้างกันอยู่

[...]

“เราไม่ได้เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ไม่ได้เข้าร่วมแข่งขันกีฬาไม่ว่าจะระดับไหน ไม่ควรอยู่ในประเทศผู้อื่น ทั้งอาจไม่สมควรอยู่ในโลกนี้ในสายตาชาวโลก แต่เรายังอยู่ในค่ายลี้ภัยที่เพิงโดนเผา เราไม่ควรถูกปฏิบัติเช่นนี้ ทั้งเราก็ไม่คิดจะปฏิบัติเช่นนี้กับใคร”

(จเด็จ กำจรเดช, 2554 : 103 – 104)

จากตัวอย่างเป็นเหตุการณ์ที่กองกำลังกู้ชาติมอญซึ่งนำโดยพี่ชายของอะตุนำได้บุกเข้าไปที่โรงเรียนของธรรมาด้วยเหตุผลว่าพวกเขาอยากให้คนจดจำเขาไว้ก่อนจะจากไป จำในความเป็นชนชาติมอญที่ไม่ใช่พม่า ไม่ใช่ผู้ร้าย ไม่ใช่พวกขายยาเสพติด ไม่ใช่แม้แต่เป็นศัตรูสู้รบกับไทยในสมัยก่อน ความไม่เข้าใจ ไม่รู้จัก และเรียกเหมารวมคนชาติอื่นที่ลี้ภัยเข้ามาอยู่ในประเทศไทยว่า “ชนกลุ่มน้อย” เป็นการเบียดขับให้พวกเขาเป็น “คนอื่น” ที่แตกต่างจากเรา คำเรียกเหมารวมนี้ทำให้คนไทยไม่จำแนกแยกแยะ มองเห็นแต่ความเป็นอื่นของคนอื่น และถือตนว่าสูงกว่าในฐานะประเทศที่มีดินแดนและเป็นเจ้าของดินแดนให้ผู้ลี้ภัย ส่งผลให้คนไทยวางตนอยู่เหนือชนกลุ่มน้อย ปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยท่าทีที่เหยียดฉิ่ง เรื่องให้พี่ชายของอะตุนำในฐานะผู้นำกองกำลังกล่าวแก่นักเรียนและครูด้วยความคับแค้นใจว่าพวกเขาไม่ได้เป็นพวกเดียวกับกลุ่มที่สร้างปัญหา พวกเขาเพียงไม่มีดินแดนเป็นของตนเองจึงต้องอาศัยประเทศผู้อื่น ไม่มีโอกาสเข้าร่วมองค์การสหประชาชาติ แต่พวกเขาก็ไม่เคยคิดเบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่นเหมือนที่ผู้อื่นมองเขาหรือคิดกับพวกเขาด้วยภาพเหมารวม

คำพูดของพี่ชายอะตุนำหาพฤติกรรมของชาวบ้านคนไทยที่ไม่เคยมองพวกเขาในแง่ดีและยังกลั่นแกล้งน้องชายของเขาที่พิการอยู่แล้วให้ต้องเสียเขาเทียมไปอีก นี่หรือคือมนุษยธรรมที่คนพึงกระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน เรื่องตั้งใจเล่นกับความเป็นรัฐชาติที่มีดินแดนของไทยและไม่มีดินแดนของ

มอญว่าความเป็นรัฐชาติที่ปักปันเขตแดนเหล่านี้แท้จริงคือเส้นสมมติที่กีดกันคนอื่นออกจากเรา และเมื่อคนยึดถือในเส้นสมมติก็น่าจะเชื่อและกันคนอื่นให้แตกต่างซึ่งบางครั้งนำไปสู่การกระทำที่ไร้มนุษยธรรม เช่น ที่เด็กๆ หลอกให้ฮะตูไปเล่นฟุตบอลแต่ที่จริงคือรูมเตะขาเทียมของฮะตูจนหัก เรื่องย่ำให้เห็นความสมมติของเส้นแบ่งพรมแดนอย่างชัดเจนด้วยการกล่าวถึงประเทศสมมติบนภูเขาที่มีต้นไม้ที่งอกกับพี่ชายและพาฮะตูไปที่นั่นด้วย ประเทศไซเนานั้นแท้จริงก็คือพื้นที่บนเขาแต่ด้วยความเชื่อของงที่นั่นจึงเป็นประเทศ อาจกล่าวได้ว่าการยึดมั่นในเขตแดนและละเลยมองข้ามผู้คนที่มีความรู้สึกของผู้คน คือการสำนึกในความเป็นชาติที่ไม่มีความหมายเพราะมนุษย์ได้มองข้ามมนุษย์ด้วยกันไป

เรื่องจบลงที่ฮะตูไปบอกพ่อของงว่าโรงเรียนถูกทหารมอญยึดและพาดำรวจเข้ามา คลีคลายสถานการณ์ ฮะตูเสียชีวิตด้วยการถูกยิงโดยงก็ไม่แน่ใจว่าใครคือคนยิงเขาหรือเขาจะยิงตัวเอง แต่ไม่ว่าจะอย่างไรการกระทำของฮะตูก็น่าให้ชังและเพื่อนคนอื่นๆ รอดชีวิต ทุกคนจดจำฮะตูและพยายามทำให้รู้สึกเหมือนเขายังอยู่ เช่น คุณครูยังคงขานชื่อฮะตู ส่วนงก็จะนึกคำโกหกว่าเพราะเหตุใดฮะตูถึงไม่มาโรงเรียน ฮะตูจึงยังมีชีวิตอยู่เสมอในใจของครูน้ำฝน ครูประจำชั้น และในใจของง

ความตายของฮะตูในเรื่องสั้นคือเครื่องสังเวการสร้างภาพเหมารวมให้แก่คนกลุ่มน้อย ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการขบคิดทบทวนต่อความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่และประชากร กล่าวคือความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่เกิดขึ้นโดยเงื่อนไขสำคัญคือการมีดินแดนของตนเอง มีประชากร และมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนนั้น ซึ่งดินแดนที่กำหนดล้วนเป็นสมมติแต่คนเราก็น่าจะเชื่อความสมมตินั้น องค์การสหประชาชาติเองที่มีจุดมุ่งหมายทางความร่วมมือด้านหนึ่งคือสิทธิมนุษยชน แต่สิทธิมนุษยชนนั้นเหมือนจะพิทักษ์เฉพาะมนุษย์ผู้สังกัดประเทศที่มีพรมแดนชัดเจนโดยละเลยความเป็นมนุษย์ที่ไม่ใช่ชาติใด ศาสนาใดก็ล้วนแต่มีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันทั้งสิ้น

“ความฝันและความตายของชายต่างด้าว” ของวันเสาร์ เชิงศรี (2554) เป็นเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นการถูกทำให้เป็นอื่นของแรงงานต่างด้าวอย่างชัดเจน เรื่องแสดงให้เห็นถึงความด้อยกว่าของแรงงานต่างชาติที่ลักลอบเข้าเมืองมาทำงานทำ ไม่ใช่เพียงผู้อพยพที่อาศัยเพียงดินแดนของประเทศอื่น แต่คนต่างด้าวในเรื่องสั้น “ความฝันและความตายของชายต่างด้าว” ตั้งใจอพยพเข้ามาหางานและหาเงิน ในเรื่องกล่าวถึงการใช้ชีวิตของแรงงานต่างด้าวชื่อขาว ขาวและครอบครัวหลบหนีเข้าเมืองไทย ขาวต้องใช้ชีวิตอย่างหลบซ่อนไม่กล้าออกไปไหนเพราะกลัวว่าจะถูกตำรวจจับและส่งกลับมามตุภูมิ แต่แม้เขาจะหลบซ่อนจากตำรวจได้แต่สุดท้ายเขาก็ถูกฆ่าตายเพราะข่าวลือว่าเขาถูกหวยมาก โจรจึงไปปล้นและฆ่า ความตายของขาวเสียดแทง ไม่มีใครสืบสวน ไม่มีใครจับกุมคนร้ายด้วยเหตุผลเพราะเขาเป็นแค่แรงงานต่างด้าวเท่านั้น

การใช้ชีวิตอยู่ของแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยที่ต้องหลบซ่อนตัวจากตำรวจทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้ปกติเหมือนคนไทย การซื้อข้าวของเครื่องใช้ก็ต้องฝากคนไทยหรือนายจ้างจัดหามาให้ ซึ่งนั่นเปิดโอกาสให้ผู้รับฝากเอาเปรียบคิดบวกราคาของเข้าไปโดยไม่แจ้ง

เขาบอกว่าผมเป็นคนดีไม่เหมือนเจ้าของสวนยางที่ระนอง ที่เอาเปรียบมาก ฝากซื้อของก็ไม่คิดตามราคาจริงเลย มีการบวกเพิ่มทุกรายการ ไม่เคยเขียนรายการซื้อของและราคาของแต่ละอย่างให้ดูเลยแม้แต่ครั้งเดียว เอาของมายื่นให้ก็บอกว่าเท่านั้นเท่านั้นบาท แล้วก็จกวันที่และจำนวนเงินไว้ในสมุดพกของตัวเอง พอถึงวันขายยางก็หักจากเงินที่ขายยางได้ แล้วแต่เขาจะบอกว่าเท่าไร ชาวต้องยอมรับกติกานี้ มิฉะนั้นก็ต้องถูกไล่ออกในข้อหาไม่ไว้วางใจเจ้าของสวนหรือถูกเขาหาว่าโกงราคาของที่ฝากซื้อ การแบ่งค่าแรงที่นั่นแบ่งกันหกสิบต่อสี่สิบ หมายถึงเจ้าของสวนได้หกสิบเปอร์เซ็นต์ คนกรีดยางได้สี่สิบเปอร์เซ็นต์ [...]

(วันเสาร์ เชียงศรี, 2554 : 82)

ปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายไม่ใช่แค่เพียงมีโทษด้านลักลอบเข้าเมืองเท่านั้น แต่ปัญหาหลักอยู่ที่การดำรงชีวิตซึ่งสัมพันธ์กับการปฏิบัติของผู้ว่าจ้างหรือของคนไทยเจ้าของพื้นที่ต่อแรงงานต่างด้าวมากกว่า ในเรื่องแสดงให้เห็นถึงการเอาเปรียบและใช้ประโยชน์จากความผิดกฎหมายและความหวาดกลัวถูกส่งกลับพม่าของชาวเพื่อให้ประโยชน์แก่นายจ้างอย่างชัดเจน แรงงานต่างด้าวไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงที่จะเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับตนเอง ความเป็นอยู่ของพวกเขาจึงขึ้นกับความเมตตาของนายจ้างเท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการตั้งรางวัลนำจับ นั่นคือหากใครสามารถแจ้งเบาะแสของแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองมาได้จะได้รางวัลหัวละสองพันบาท การตั้งรางวัลเช่นนี้ไม่ต่างอะไรกับการจัดลำดับชั้นให้แรงงานต่างด้าวเท่ากับอาชญากรทั้งที่พวกเขาเพียงเดินทางมาหางานทำและมีความฝันว่าจะได้เงินมากพอก่อนจะกลับไปบ้านเกิดเมืองนอน เรื่องพยายามเน้นให้เห็นความขยันขันแข็งในการทำงาน ความมีน้ำใจของชาวซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าว หากไม่นับที่เชื้อชาติแล้ว ชาวไม่ได้มีอะไรแตกต่างกับคนงานทั่วๆ ไปเลย แต่สิ่งที่เขาได้รับจากคนที่จ้องจะฉกฉวยประโยชน์จากเขาต่างหากที่ทำให้เขาเป็น “คนอื่น” ในสังคมไทย

ชาวและครอบครัวเสียชีวิตจากโจรที่เข้ามาปล้นเพราะได้ยินข่าวลือว่าเขาถูกหายจำนวนมากซึ่งจริงๆ แล้วข่าวลือได้แต่งเติมขยายความออกไปจากความเป็นจริง เมื่อโจรบุกเข้ามาและ

ถามถึงที่ซ่อนเงินทั้งขาและภรรยาจึงไม่สามารถบอกได้เพราะเขาไม่ได้มีเงินมากขนาดนั้น ชาวถูกฆ่าตายคาบ้านพัก ภรรยาถูกข่มขืนและลูกหายตัวไป

อาจเพราะเขาเป็นแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองกระมัง ความตายของเขาจึงถูกกลืนเลื่อนไปจากความทรงจำของผู้คนที่นี้อย่างง่ายดาย ไม่มีเรื่องให้เป็นคดีความใดๆ เป็นความตายที่เงียบสูญไปกับกาลเวลา เขาตายเช่นสัตว์ตัวหนึ่ง ช่างเป็นการตายที่ไร้ค่าจริงๆ

(วันเสาร์ เชิงศรี, 2554 : 87)

เรื่องเปิดและจบลงที่ข่าวการตายของชาวซึ่งสะพัดในหมู่ชาวบ้านแค่ช่วงเวลาหนึ่ง ทั้งที่เป็นอาชญากรรมรุนแรงเพราะก่อนตายชาวถูกทรมานอย่างมาก แต่ตำรวจก็ไม่ได้ดำเนินคดีแต่อย่างใด นอกจากถูกจัดลำดับความผิดที่มีค่าหัวให้เท่ากับอาชญากรแล้ว การตายของชาวยังถูกจัดลำดับให้เท่ากับการตายของสัตว์ตัวหนึ่งที่เมื่อหมดประโยชน์และหากทำอะไรให้กับมนุษย์ไม่ได้แล้วก็ไม่มีความสนใจอีกต่อไป การให้ชาวจบชีวิตอย่างน่าอนาถเพราะชาวสื่อผิดๆ โดยที่เขาไม่อาจแก้ข่าวสื่อได้ แสดงให้เห็นถึงการไม่มีอำนาจแม้แต่กับการบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง ความตายของชาวในเรื่องจึงนำเสนอภาพแทนชีวิตของแรงงานต่างด้าวที่ถูกความเป็นอื่นด้านเชื้อชาติและกฎหมายกีดกันออกจากความเท่าเทียมกันในฐานะเพื่อนมนุษย์

“ดอยรวก” ของนที ศศิวิมล (2551) ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เล่าถึงหญิงสาวสองพี่น้องที่เดินทางจากประเทศเพื่อนบ้านหวังจะเข้ามาหางานทำและรักษาอาการป่วย แต่ระหว่างทางพวกเธอได้พบกับเจ้าหน้าที่รัฐและถูกขโมยใจโดยอ้างว่าพาไปสอบสวน หญิงสาวคนพี่ยอมรับความจริงอันเลวร้ายนั้นลำพังเพื่อจะปกป้องน้องสาว หญิงคนไทยวัยกลางคนที่โดยสารรถมาด้วยมองเหตุการณ์ด้วยความรู้สึกสงสารเธอจึงเขียนเบอร์โทรศัพท์ของเธอมอบให้หญิงสาวคนพี่ ก่อนที่การยื่นมือไปช่วยเหลือนั้นจะพาเธอจบชีวิตที่ก้นเหวลึกของดอยรวก

“พี่ๆ ไทรแล้ว พี่อุ้มบอกว่ามันจ่ายแล้ว แต่จ่ายคนเดียว เอาไงดี”

“อ้าว ไอ้เหี้ยนี่ ก็มันมีสิถ้างั้น มันจ่ายคนเดียว มันก็เอาไปได้คนเดียวสิวะ ”

เจ้าหน้าที่สูงวัยที่สุดพูดขึ้น

คนขับรถดูสิ้นหวังเต็มที่ “โอ้...พี่...เด็กมันป่วย แล้วมันก็เป็นพี่น้องกัน มันมาด้วยกัน พี่มันจะเอาน้องมาหาหมอในเมือง ให้มันผ่านไปเถอะนะพี่ เด็กตัวแค่นี้เอง”

“งั้นเอามาให้พวกกูสอบสวนก่อน เดี่ยวกูให้ไป” เจ้าหน้าที่ตัวสูงโยงเดินเข้ามาคว้าแขนเด็กสาวทั้งสอง เด็กคนโตพยายามสะบัดหนีเต็มที่ แต่เด็กสาวตัวเล็กกระเด็นตัวลอยเข้าไปในอ้อมแขนของเจ้าหน้าที่คนนั้นเกือบจะทันที ด้วยแทบไม่เหลือเรี่ยวแรงอะไรอยู่แล้ว

เจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ที่ยืนอยู่ด้วยกันหัวเราะกันร่าเริง

(นพธิ ศศิวิมล, 2551 : 263)

จากบทสนทนาจะเห็นว่า การลักลอบนำแรงงานต่างด้าวเข้าประเทศทำกันอย่างเป็นระบบ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐรู้เห็น เด็กสาวสองคนในเรื่องถูกปฏิบัติราวกับเป็นสิ่งของ การผ่านทางของพวกเธอมีราคาที่ต้องจ่าย และถ้าไม่ได้จ่ายด้วยเงินก็ต้องจ่ายด้วยร่างกาย ภาพเจ้าหน้าที่หัวเราะร่าเริงกับความหวาดกลัวตื่นตระหนกของเด็กหญิงขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง เพราะเพียงพวกเธอไม่ใช่คนไทย และเป็นชาวบ้านธรรมดา พวกเธอจึงถูกปฏิบัติราวกับไม่มีชีวิตจิตใจ ยิ่งไปกว่านั้นนอกจากเด็กสาวทั้งสองแล้วรถคันที่เธอโดยสารมายังถูกดัดแปลงให้มีช่องว่างขนคนเป็นกรณีพิเศษเพื่อลักลอบข้ามนุษย์มากขึ้นและหลีกเลี่ยงการจ่ายเงินให้แก่เจ้าหน้าที่เพิ่มขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนนั้นฉันจึงได้เห็นว่า รถคันนี้มีการดัดแปลงทำที่ซ่อนพิเศษไว้ใต้พื้นรถ และมีบางอย่างซ่อนอยู่ด้านใน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าตื่นตระหนกไม่น้อย

คนขับรถดึงเด็กสาวที่อายุไล่เลี่ยกับวรรณเพ็ญและวรรณขึ้นมาจากที่ละคน [...]

หนึ่งคน...สองคน...เด็กสาวเหล่านี้ยังใส่ชุดแบบพม่า นุ่งผ้าถุงยาวกรอมข้อเท้า เนื้อตัวชะมุกชะมอมเปื้อนคราบน้ำมันเครื่องเป็นคราบดำ และอ่อนระโหยจนไม่มีแรงยืน ต้องลงมานั่งกองอยู่ที่พื้นหายใจรวยริน

(นพธิ ศศิวิมล, 2551 : 266)

เด็กสาวพม่าจำนวนมากถูกบรรทุกมาในห้องที่ใต้พื้นรถซึ่งทั้งแคบ อับ และไม่มีอากาศ เด็กคนหนึ่งเสียชีวิตและถูกทิ้งไว้ข้างทางทันทีด้วยเหตุผลว่าไม่ควรนำไปต่อให้เป็นภาระ ภาพ

ของเด็กหญิงที่ถูกนำออกมาจากพื้นรถด้วยท่าทีอ่อนระโหยโรยแรงและถูกทิ้งเมื่อหมดประโยชน์ไม่ต่างกับอะไรกับสัตว์ที่ถูกบรรทุกมาขาย พวกเขาเธอถูกลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงตั้งแต่กระบวนการซื้อขาย ขนส่งและสุดท้ายจบลงที่สถานบริการแห่งใดแห่งหนึ่ง นี่คือชะตากรรมของเด็กหญิงต่างด้าวที่มุ่งหวังจะหาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าบ้านเกิดตัวเอง แต่พวกเขาก็ต้องเผชิญกับความเลวร้ายของมนุษย์ที่ไม่ได้มองพวกเขาว่าเป็นมนุษย์เหมือนกัน

ตัวละคร “ฉัน” ผู้เล่าเรื่องได้พยายามจะช่วยเหลือเด็กสาวพี่น้องสองคนที่พบกันบนรถวันเพ็ญคนที่พินิมาโทรศัพท์แจ้งเบาะแสแก่เธอได้ แต่โชคร้ายไม่สิ้นสุดเมื่อ “ฉัน” ได้แจ้งความและถูกเจ้าหน้าที่พาตัวมาที่หน้าผาดอยรวก เพราะผู้ที่เธอไปแจ้งความนั้นก็คือ “พ็อ” ผู้เป็นหัวหน้าเก็บเงินค่าหัวจากการลักลอบนำพาแรงงานต่างด้าวเข้าประเทศนั่นเอง “ฉัน” จึงต้องจบชีวิตลงที่ดอยรวกแห่งนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่องทั้งหมดจึงเท่ากับว่าเป็นการมองผ่านสายตาของคนตายและถูกเล่าด้วยเสียงของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นผู้หญิง ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อความหมายของความตายและการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่จะพิจารณาต่อไป

การตายของตัวละคร “ฉัน” นอกจากจะเปิดเผยความย้อนแย้งและพอนเพะของกระบวนการยุติธรรมของไทยแล้ว ยังแสดงให้เห็นการกดทับในมิติของเพศสภาพอีกประเด็นหนึ่งด้วย กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมควรจะเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชน แต่เมื่อประชาชนแจ้งเรื่องกลับนำอันตรายมาสู่ตัวเอง เรื่องตั้งใจแสดงให้เห็นวงจรการค้ามนุษย์ที่ไม่มีทางสิ้นสุดว่าเป็นเพราะกระบวนการยุติธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของวงจรดังกล่าวอย่างแยกไม่ออก เรื่องสั้นเรื่องนี้ให้คนตายเป็นผู้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมดและออกมาเล่าเรื่องนี้ให้คนอ่านฟัง ฉันคือพลเมืองดีผู้มีการศึกษาและถือสัญชาติไทยที่ปรารถนาจะช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นคนไทยแต่หากไม่โอนอ่อนผ่อนตามระบบหรืออำนาจมืดของเจ้าหน้าที่รัฐ คนไทยก็สามารถถูกทำให้เป็นอื่นแทนได้ ในที่นี้การเป็นอื่นคือการตาย ในอีกแง่หนึ่งความตายของตัวละคร “ฉัน” ยังทำให้เห็นว่ากฎหมายไม่เพียงไม่สามารถคุ้มครองแรงงานต่างด้าว แต่กฎหมายเองก็ไม่สามารถคุ้มครองคนไทยด้วยเช่นกันตราบใดที่ใช้กฎหมายรั้นมนุษยธรรมและทำผิดเสียเอง และหากพิจารณาในมิติของเพศสภาพ ผู้แต่งให้ฉันผู้เล่าเรื่องคือเพศหญิงที่สามารถก้าวผ่านพรมแดนของความเป็นเชื้อชาติและสัญชาติ ไปสู่ความเห็นอกเห็นใจแรงงานต่างด้าวที่เป็นเพศหญิงเช่นกัน เมื่อเห็นความไม่ถูกต้องที่แรงงานเหล่านั้นกำลังถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ฉันจึงพยายามต่อสู้แทนทั้งโดยการร้องขอความเห็นใจและการเรียกร้องความเป็นธรรมผ่านกระบวนการยุติธรรม แต่ทั้งหมดก็ไร้ผล การที่ผู้แต่งให้คู่ต่อสู้ของเธอคือเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเป็นเพศชาย คือการตอกย้ำภาวะการกดขี่ข่มเหงและกดทับความเป็นมนุษย์เพศหญิงของอีกฝ่ายให้อยู่ในสภาพพ่ายแพ้ไร้ทางสู้ การปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้มีอำนาจ เพศชาย กับ พลเมืองดี/แรงงานต่างด้าว ผู้ไร้อำนาจต่อรอง เพศหญิง จึงมีผลลัพธ์ที่ความตาย

ของฝ่ายหลัง และหากพิจารณาตอนจบที่แสดงให้เห็นว่าผู้เล่าเป็นเพียงวิญญูณรอคอยความช่วยเหลือจากผู้ผ่านทางได้รับรางวัลของเธอที่ถูกโยนทิ้งเหวแควนั้นให้กลับบ้าน ก็ยิ่งลดทอนพลังของการต่อสู้ที่เล่ามาทั้งหมดให้เป็นเพียงการหลอกหลอนเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมที่ไม่มีวันเกิดขึ้นได้

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า การนำเสนอภาพแทนความตายกับแรงงานต่างด้าวที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่เลือกมาศึกษานี้ได้ผลิตซ้ำสถานภาพของชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าวที่ “เป็นอื่น” ในสังคมไทย ทั้งเป็นอื่นในทางชาติพันธุ์และเป็นอื่นในสายตาของคนไทยจนได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมดังเช่นในเรื่อง “ความฝันและความตายของชายต่างด้าว” และ “ดอยรวก” หรือถูกมองและถูกตัดสินอย่างไม่เป็นธรรมดังกรณีคนมอญอพยพในเรื่อง “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” นอกจากนี้ภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นยังเผยให้เห็นความป่วยไข้ของระบบยุติธรรมไทย ตั้งแต่การเปิดช่องทางให้แรงงานต่างด้าวข้ามพรมแดนเข้ามาอย่างผิดกฎหมายโดยการลักลอบข้ามนุขย์ภายใต้การรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่รัฐ จนถึงความเป็นธรรมเมื่อแรงงานต่างด้าวต้องประสบเคราะห์กรรมในประเทศไทย พระราชบัญญัติว่าด้วยแรงงานต่างด้าวหรือการมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังอาจเป็นกลไกของรัฐที่ดูแลแรงงานต่างด้าวได้ไม่มากพอ เพราะการทุจริตและรับสินบนในหน้าที่ได้คุกคามไปถึงชีวิตของพลเมืองไทยเองเมื่อต้องการที่จะช่วยเหลือแรงงานต่างด้าวที่เดือดร้อน ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการค้ามนุษย์จึงยังคงปรากฏต่อเนื่องในสังคมไทย ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นทำหน้าที่ได้เพียงส่งเสียงสะท้อนกลับถึงปัญหาที่เกิดจากการจัดลำดับชั้นและแบ่งแยก กัดขี้ทั้งแรงงานต่างด้าวในสังคมไทยและการกัดขี้ทางเพศ รวมถึงเสียงสะท้อนกลับที่วนไปมาของวงจรค้ามนุษย์ที่เหมือนจะไม่มีทางออกในสังคมไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การนำเสนอภาพแทนความตายกับการเมืองตั้งแต่ปี 2547 – 2556 แสดงให้เห็นว่าความตายถูกนำไปเชื่อมโยงกับปัญหาทางการเมืองและเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ นั่นคือ ปัญหาการเมืองแบ่งแยกดินแดนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเหตุการณ์เมษายน – พฤษภาคม 2553 ได้เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ของเรื่องสั้นแทนเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในยุคก่อนหน้าคือเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และ 14 ตุลาคม 2516 นอกจากนี้ยังพบเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายอันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิมนุษยชนในส่วนของ การแสดงความคิดเห็นของปัจเจกบุคคล การต่อสู้เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชน และปัญหาสิทธิมนุษยชนของแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย

การนำเสนอภาพแทนความตายกับการเมืองทั้งสามประเด็นดังกล่าวมาแล้วได้แสดงให้เห็นถึงสิ่งหนึ่งที่ร่วมกันคือ ภาพแทนความตายที่เกิดขึ้นได้พุ่งตรงไปสู่การตั้งคำถามและการขบคิดทบทวนต่ออำนาจและบทบาทหน้าที่ของรัฐในด้านการดูแล ให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน โดยเฉพาะที่ปรากฏ

ในเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพความตายจากเหตุการณ์ไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายจากเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553 ต่อกฎหมายของเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความรู้สึกไม่ปลอดภัยที่เกิดขึ้นกับประชาชนไม่เพียงเกิดขึ้นในพื้นที่ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เอง หากยังแพร่ไปสู่ประชาชนในภูมิภาคอื่นจนทำให้เกิดความเสียวและความหวาดระแวงพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตามความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นก็มีบทบาทในการทำความเข้าใจความรู้สึกของชาวบ้านและสร้างภาพแทนชาวมุสลิมที่แตกต่างจากมายาคติเดิมที่ผู้คนเคยรับรู้

เหตุการณ์รัฐประหาร 2549 และเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองเมษาฯ - พฤษภาคม 53 ตลอดจนความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดงล้วนแสดงให้เห็นความเสี่ยงทางการเมือง (political risk) ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดเสถียรภาพของผู้กุมอำนาจรัฐที่แสดงผ่านการรัฐประหารหรือยุบสภา ความเสี่ยงดังกล่าวจะคุกคามประชาชนและก่อให้เกิดการโต้ตอบของประชาชนต่อการคุกคามนั้น ขณะเดียวกันเสถียรภาพของประชาชนก็ทำให้เกิดความเสี่ยงทางการเมืองต่อการคุกคามอำนาจรัฐ ถ้ารัฐวางระบอบการเมืองไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน (อภิญา รัตนมงคลมาศ และ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, 2547 : 155) ดังจะเห็นได้จากการเกิดรัฐประหารในปี 2549 ที่นับว่าเป็นการขาดเสถียรภาพของผู้กุมอำนาจรัฐที่หวาดกลัวนโยบายประชานิยม ซึ่งกลุ่มเสื้อแดงก็ได้สถาปนาตัวเองขึ้นมาเพื่อตอบโต้การรัฐประหารครั้งนั้นและมีบทบาทสำคัญทางการเมืองมากกว่าครึ่งทศวรรษที่ 2550 ขณะเดียวกันการเกิดการชุมนุมของกลุ่มเสื้อแดง นปช. และเสื้อเหลือง พธม. ก็แสดงให้เห็นถึงการคุกคามอำนาจรัฐในทางกลับกันเพราะข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายนำไปสู่การยุบสภาของรัฐบาลฝ่ายตรงข้ามกับตนทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอภาพแทนความตายจากเหตุการณ์ทางการเมืองได้แสดงถึงความพยายามที่จะยกสถานะทางประวัติศาสตร์และเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียชีวิต ตลอดจนนำเสนอภาพแทนความขัดแย้งทางอุดมการณ์ที่สร้างความแตกแยกครั้งใหญ่ให้สังคมไทย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้การชุมนุมเข้าถึงตัวประชาชนได้แม้ในบริเวณบ้านผ่านการถ่ายทอดสดการชุมนุมประท้วงของแต่ละกลุ่ม

นอกจากนี้ความเสี่ยงทางการเมืองที่รัฐคุกคามประชาชนยังปรากฏในรูปแบบของการลิดรอนสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอความจริง ความตายของปัจเจกบุคคลที่อยู่ใต้อำนาจผู้ปกครองที่ปรากฏในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงภาวะของสังคมที่ยังควบคุมความคิดและการกระทำของคน ในส่วนของการต่อสู้ของกลุ่มคนเพื่อพิทักษ์หรือปกป้องสิทธิของมวลชนนั้นเรื่องได้ให้ภาพของการเคลื่อนไหวของมวลชนเพื่อปกป้องและแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีนัยยะถึงการส่งทอดและสืบทอด ซึ่งต่างกับการเรียกร้องสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของปัจเจกซึ่งมักจบลงด้วย

ความพ่ายแพ้หรือสูญเสียของปัจเจก แต่การเคลื่อนไหวในนามกลุ่มคนแสดงถึงกระบวนการที่ยังไม่จบสิ้นแม้ในการเรียกร้องนั้นจะเกิดความตายหรือความสูญเสียก็ตาม

การนำเสนอภาพแทนความตายกับสิทธิมนุษยชนต่อปัญหาแรงงานต่างด้าวเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ได้รับการพูดถึงในเรื่องสั้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีทั้งส่วนที่เป็นอคติทางชาติพันธุ์ที่ส่งผลให้คนมองคนกลุ่มน้อยอย่างดูถูกและไม่ไว้วางใจและปัญหาการใช้อำนาจในทางที่ผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ คือ การเรียกรับสินบนซึ่งหล่อเลี้ยงให้ขบวนการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนสามารถดำเนินไปได้อย่างไม่รู้จุดสิ้นสุด กฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมไม่เพียงไม่อาจคุ้มครองแรงงานต่างด้าวแต่ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถคุ้มครองคนไทยด้วยหากบุคคลนั้นขัดขวางหรือรู้เห็นการกระทำผิดของเจ้าหน้าที่ ภาพแทนความตายที่ปรากฏจึงขัดกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่ประเทศไทยก็เข้าร่วมด้วย

จะเห็นได้ว่าการนำเสนอภาพแทนความตายกับการเมืองในเรื่องสั้นตั้งคำถามกับกลไกของรัฐเป็นหลักโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จ การมีอยู่ของกฎหมาย การลงนามในปฏิญญาฯ หรือแม้แต่การกำหนดนโยบายแก้ปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เหล่านี้ไม่อาจประสบความสำเร็จได้หากผู้ปฏิบัติงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ปฏิบัติด้วยความตระหนักรู้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามในส่วนของความเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชน แม้จะเกิดความตายจากเหตุการณ์ทางการเมืองหรือการพิทักษ์สิทธิ์ของตนและชุมชน แต่ก็ได้แสดงให้เห็นว่าประชาชนเรียนรู้และตระหนักในพลังและบทบาทของตนอันมีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการก้าวเป็นสังคมแห่งการพัฒนาและประชาธิปไตย

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นร่วมสมัยของไทยระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอภาพแทนความตายและความหมายของความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นซึ่งสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อันได้แก่ ความเป็นสังคมทุนนิยมและสังคมเมือง เหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิถล่มชายฝั่งทะเลภาคใต้ของไทยในปี 2547 เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเหตุการณ์ทางการเมือง พ.ศ. 2553 โดยมีแนวคิดเรื่องสังคมเสี่ยงภัย (Risk Society) และการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ (Reflexive Modernization) เป็นกรอบการวิเคราะห์

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1) ความตายกับลักษณะของสังคมในยุคสมัยใหม่ช่วงปลาย

เรื่องสั้นร่วมสมัยของไทยระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556 ที่นำเสนอภาพแทนความตายได้แสดงให้เห็นถึงสภาวะของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ช่วงปลาย ได้แก่ การเป็นสังคมทุนนิยมบริโภคนิยม การแพร่หลายของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยียุคโลกาภิวัตน์ ความไม่แน่นอนที่ถูกผลิตขึ้นอันนำไปสู่การเกิดความเสียหายโดยเฉพาะในมิติของวิถีชีวิตและสุขภาพ และความเป็นปัจเจกบุคคลในสังคมที่จารีตประเพณีถูกลดทอน

สังคมทุนนิยม บริโภคนิยม ในยุคโลกาภิวัตน์

ความตายถูกนำมาใช้ขบเน้นให้เห็นสภาวะของสังคมบริโภคที่พร้อมจะแปรรูปทุกอย่าง เป็นสินค้าไม่เว้นแม้แต่ความตาย ความตายอาจถูกนำเสนอในรูปแบบของของที่ระลึก ข่าวสารที่เกี่ยวกับความตาย ซึ่งผู้บริโภคจะไม่ได้บริโภคความหมายของการตายที่เป็นการสูญเสีย ความโศกเศร้า ซึ่งเกิดกับผู้อื่น แต่จะบริโภคความตายเหล่านั้นเพื่อสร้างความหมายใหม่ให้แก่ตนเอง ในเรื่องสั้นตัวอย่างคือเพื่อการเป็นนักสะสมและการเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องข่าว นอกจากนี้บทบาทสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการบริโภคก็คือสังคมโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ทำให้การสร้างตัวตนของปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นได้ทั้งในโลกแห่งความเป็นจริงและโลกเสมือน อีกทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีก็ทำให้คนเข้าถึงข่าวสารได้อย่างฉับไวและมากมาย ซึ่งความล้นเกินของข่าวสารที่บริโภคทำให้ความตายที่ปรากฏในข่าวกลายเป็นเพียงสินค้าซึ่งถูกนำเสนอแก่ผู้บริโภคไม่ต่างกับสินค้าประเภทอื่นๆอีกมากมาย

โลกาภิวัตน์เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการทำให้ความทันสมัยหรือความเป็นสมัยใหม่แผ่ขยายไปทั่วโลก ความทันสมัยหรือความเจริญที่เข้าสู่ท้องถิ่นอาจทำให้เกิดแรงปะทะระหว่างค่านิยมดั้งเดิมที่ให้คุณค่าทางจิตใจกับค่านิยมใหม่ที่ให้ค่ากับวัตถุ ความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นถูกใช้เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการขบคิดทบทวนต่อความทันสมัยที่เข้ามาบ่อนเซาะและทำให้คนหลงลืมวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนโดยไม่รู้ตัว เช่นกันกับข้อมูลข่าวสารอันท่วมท้นที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์ก็อาจทำให้คนหลงไปกับความรู้อันเปิดกว้าง และสามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่หากเป็นการรู้ที่ปราศจากการขบคิดทบทวนหรือบุคคลยังไม่ตระหนักถึงการเป็นปัจเจกบุคคลของตนเองแล้ว เขาก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเท่าทันในสังคมสมัยใหม่ที่เรียกร้องการขบคิดทบทวนของปัจเจกบุคคลอยู่ตลอดเวลา

ในส่วนของทุนนิยมนั้นความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมกับความตายซับซ้อนขึ้นกว่าในยุคก่อนหน้า กล่าวคือ เรื่องสั้นในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2540 แสดงให้เห็นถึงการรุกรานของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ครอบคลุมพื้นที่เมืองและเข้าไปเปลี่ยนแปลงความคิดของคนชนบท ทุนนิยมได้สถาปนาวิถีชีวิตแบบชนชั้นกลางขึ้นในหมู่มนุษย์เงินเดือนในเมืองโดยผู้คนยอมรับวิถีชีวิตที่ต้องทำงานเพื่อความมั่นคงของชีวิตซึ่งวัดความสำเร็จได้จากกวัตตเงินทอง ในขณะที่สังคมชนบททุนนิยมมาพร้อมกับความเจริญและเงินอันทำให้เกิดค่านิยมแบบวัตถุนิยมซึ่งให้คุณค่าแก่วัตถุมากกว่าจิตใจ แม้แต่ในพื้นที่ของศาสนาทุนนิยมก็สามารถใช้ความเชื่อเรื่องบุญแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่คนกลุ่มหนึ่งได้ นับเป็นรูปแบบธุรกิจที่ใช้ศาสนาบังหน้าเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตน

เรื่องสั้นกลุ่มข้อมูลวิจัยเปรียบเสมือนส่วนต่อที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงคลี่คลายของรูปแบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยเฉพาะในพื้นที่เมืองและกับผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว สังคมคาดหวังบทบาทของผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวว่าต้องสามารถดูแลสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้โดยอาศัยความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นทุน ผู้ชายจึงถูกเรียกร้องให้ดำเนินรอยตามอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมอย่างไม่อาจปฏิเสธได้

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่าปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะผู้ชายได้พยายามที่จะต่อสู้กับความคาดหวังและอำนาจของทุนนิยมที่เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน โดยการตั้งคำถามกับรูปแบบวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งและความสำเร็จตามแนวทางของอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยม ว่าการใช้ชีวิตตามเป้าหมายดังกล่าวอาจไม่สามารถเติมเต็มความสุขในด้านจิตใจให้แก่ผู้คนได้อย่างแท้จริง ยิ่งไปกว่านั้นผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวจะต้องละทิ้งความฝันซึ่งไม่อาจสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เทียบเท่าอาชีพการงานที่มั่นคง เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามแนวทางที่ทุนนิยมวางไว้ จึงนับเป็นการเสียสละของผู้ชายเพื่อแลกกับบทบาทหัวหน้าครอบครัวตามอุดมคติของสังคม

การตั้งคำถามกับอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมซึ่งเป็นผลผลิตของความเติบโตทางเศรษฐกิจของยุคสมัยใหม่ที่น้อมรับเอาทุนนิยมเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมล้ำอันเป็นผลมาจากสถาบันหลักทางสังคมของโลกยุคสมัยใหม่คือสถาบันเศรษฐกิจ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สร้างความเติบโตทางการค้าและการลงทุน อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในดัชนีชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศต่างๆ ในโลกได้กลับกลายเป็นภัยคุกคามชีวิตมนุษย์เสียเอง กล่าวคือ บรรทัดฐานความสำเร็จและความก้าวหน้าในชีวิตผู้คนที่ยึดอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมกำหนดไว้ได้กลับมาลดทอนอิสรภาพ ความฝัน และความสุขทางใจของมนุษย์

นักเขียนได้ขบคิดทบทวนถึงสถานการณ์ดังกล่าวและนำเสนอผ่านตัวละครซึ่งขบคิดทบทวนถึงชีวิตของตนเองโดยผ่านการเล่าเรื่องที่จำกัดมุมมองหรือการรับรู้ของผู้อ่านไว้เฉพาะที่มุมมองของตัวละครเอกเพศชาย การจำกัดมุมมองนี้มีผลอย่างยิ่งต่อการแสดงความกลายเป็นปัจเจกบุคคล (Individualization) ของมนุษย์ในยุคของสังคมเสี่ยงภัย กล่าวคือ มนุษย์จะต้องขบคิดใคร่ครวญต่อโลกรอบตัวและต่อเรื่องราวของตนเองตลอดเวลา เพื่อตัดสินใจกำหนดชีวิตและตัวตนของตนเองในสังคมที่ความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัยใหม่ได้กลายมาเป็นผลกระทบต่อมนุษย์ในด้านต่างๆ เรื่องสั้นได้ชี้ให้เห็นภาวะของการกลายเป็นปัจเจกบุคคลผ่านเรื่องเล่าและกลวิธีทางวรรณศิลป์เช่นกัน

นอกจากประเด็นเรื่องอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมแล้ว เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2547 – 2556 ยังได้แสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นของทุนนิยมในงานศพ กล่าวคือ การแสวงหาผลประโยชน์จากงานศพจะถูกกระทำในรูปแบบของธุรกิจมากขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องใช้ความเชื่อเรื่องบุญบังหน้าเหมือนในอดีต การจัดงานศพกลายเป็นการเจรจาทางธุรกิจที่มีการนำเสนอสินค้าหรือการให้บริการโดยแลกกับเงินที่ใช้ในการดำเนินการ ยิ่งไปกว่านั้นในพื้นที่เมืองงานศพยังถูกละเลยของเมืองบีบบังคับให้ต้องกระชับ รวดเร็ว จนไม่มีเวลาให้การโศกเศร้าคร่ำครวญ ปრაการณณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นถึงสารัตถะที่แท้จริงของพิธีศพที่หายไป ไม่ว่าจะเป็นการปลงอนิจจังหรือการแสดงความโศกเศร้าอาลัย จึงอาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นผ่านพิธีศพในเรื่องสั้นกลุ่มข้อมูลวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงการสำแดงตนเองที่ชัดเจนขึ้นของทุนนิยมในปัจจุบันที่เปิดเผยและก้าวล่วงเข้ามาในชีวิตของผู้คนแม้แต่ในวาระสุดท้าย

อย่างไรก็ตามเรื่องก็ได้แสดงแง่มุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับความคิดของเจ้าภาพหรือผู้จัดพิธีศพว่าเขาเหล่านั้นเข้าใจและเท่าทันในระบบของทุนนิยมที่ต้องใช้เงินแลกกับความต้องการหรือความสะดวกสบายในการจัดพิธีศพ เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นว่าเจ้าภาพยินยอมที่จะจ่ายเพื่อแลกมาซึ่งความต้องการของตนเอง มิใช่การใช้เงินเพื่อแลกกับบุญเหมือนดังปรากฏในเรื่องสั้นยุคก่อนหน้า ความ

เข้าใจที่เกิดขึ้นนี้ในแง่หนึ่งก็ได้หล่อเลี้ยงให้ทุนนิยมในงานศพเติบโตอย่างมั่นคง แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ได้ แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่อย่างเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ของทุนนิยมที่มนุษย์ต้องเผชิญ

ความไม่แน่นอนที่ถูกผลิตขึ้นในมิติของวิถีชีวิตและสุขภาพ

ในยุคสมัยของสังคมเสี่ยงภัย ความอยู่ดีกินดีหรือการใช้ชีวิตอย่างสะดวกสบายไม่ใช่ สิ่งที่รับรองว่ามนุษย์จะพบกับความผาสุกในชีวิต แต่ตรงกันข้ามความอยู่ดีกินดีหรือมีชีวิตที่ครบครัน ด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นกลับทำให้มนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่ไม่อาจคาดการณ์ได้มาก ขึ้นและล้นแล้วแต่เป็นภัยคุกคามมนุษย์

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงที่เกิดจาก ความไม่แน่นอนที่ถูกผลิตขึ้นไม่ว่าจะเป็นในมิติของชีวิตประจำวันที่ผู้คนสามารถประสบอุบัติเหตุจาก ยวดยาน ความตายที่เกิดจากคนแปลกหน้าในเมืองใหญ่ อุบัติเหตุของผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยอยู่คนเดียว หรือภัยคุกคามด้านสุขภาพที่ไม่ใช่มาจากความอดอยากหิวโหย แต่เป็นโรคที่เกิดจากการใช้ชีวิตในยุค สมัยใหม่ที่สุขสบายและเครียดจากการทำงาน เช่น โรคหัวใจ โรคมะเร็ง หรือแม้แต่การฆ่าตัวตาย นอกจากนี้วิถีชีวิตในเมืองใหญ่ยังทำให้ผู้คนมองความตายของผู้อื่นอย่างมีระยะห่างซึ่งเป็นผลมาจาก รูปแบบความสัมพันธ์ของคนเมืองที่เป็นไปอย่างห่างเหิน ไม่ใกล้ชิด ท่าทีของผู้คนต่อความตายจึงถูก สงวนไว้ ไม่แสดงออก จนกลายเป็นความเฉยชา ความตายที่ถูกผลิตซ้ำในเรื่องสั้นเหล่านี้แสดงถึงการ จากไปอย่างรวดเร็วและง่ายตายของผู้คนในยุคสมัยใหม่ และขบขันให้เห็นถึงความว่างเปล่าและการ ไร้ความหมายของชีวิต เพราะการตายได้ถูกทำให้เป็นเพียงสถานการณ์หนึ่งที่ไม่ปรากฏผลกระทบต่อ อะไรหรือผู้ใด

ในส่วนของกลวิธีทางวรรณศิลป์พบว่าท่าทีต่อความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นเป็นท่าที ที่มีระยะห่าง ผู้เขียนเลือกนำเสนอมุมมองต่อความตายจากภายนอกคือไม่เข้าไปแสดงความรู้สึกต่อ ความตาย กลวิธีดังกล่าวส่งผลให้ความตายกลายเป็นอื่น เป็นอีกภาคด้านของชีวิตที่เกิดขึ้นกับทุกคน ได้อย่างง่ายตายราวกับชีวิตไม่มีความหมาย

ความเป็นปัจเจกบุคคลในสังคมที่จารีตประเพณีถูกกลดทอน

ในสังคมสมัยใหม่ช่วงปลายจารีตประเพณีเป็นสิ่งที่ถูกกลดทอน ผู้คนจะดำรงอยู่ ด้วยการตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของตนเองมากขึ้น กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลจะเป็นอิสระจาก โครงสร้างทางสังคมมากขึ้นและตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการกำหนดชีวิตของตนเองโดยจารีต หรือจริยธรรมเป็นแค่เพียงทางเลือกหนึ่งของชีวิต ไม่ใช่บรรทัดฐานทางสังคมที่ควบคุมการกระทำหรือ พฤติกรรมของผู้คนอีกต่อไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ปรากฏในการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นเช่นกัน โดยเฉพาะในมิติของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หากอุดมการณ์ชีวิตแบบทุนนิยมได้เข้ามาครอบงำ

และทำให้เกิดความเสียดใจในชีวิตของผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวแล้ว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมบิดาธิปไตยก็เป็นสิ่งที่ผู้หญิงต้องเผชิญเช่นกัน แต่ด้วยความลดทอนลงของจารีตประเพณีและการให้บทบาทแก่การกลายเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นจึงทำให้ผู้หญิงได้ตัดสินใจกำหนดรูปแบบชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะด้านของชีวิตคู่ ซึ่งเรื่องสั้นได้ใช้การละเมิดศีลธรรมและความตายเป็นเครื่องแสดงความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้หญิง

เรื่องสั้นได้เสนอภาพของผู้หญิงที่ดำรงบทบาทของภรรยา มารดา และบุตร โดยในมิติของภรรยาผู้หญิงเรียกร้องและปรารถนาความรักและการดูแลมากกว่าความมั่งคั่งทางวัตถุ ซึ่งหากผู้ชายไม่สามารถตอบสนองเธอได้ ผู้หญิงก็ไม่ลังเลที่จะละเมิดคุณธรรมความซื่อสัตย์ด้วยการมีความสัมพันธ์นอกสมรส ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังกำหนดให้ผู้หญิงสามารถฆ่าคู่ครองตนเองได้เพื่อปลดปล่อยตนเองจากสถานภาพภายในครอบครัวที่เป็นรอง การละเมิดจารีตดังกล่าวของผู้หญิงมีทั้งที่ถูกกลโกงและไม่ถูกกลโกง ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจก็คือตัวละครหญิงที่ไม่ถูกกลโกงหรือไม่ได้รับผลการกระทำจากการละเมิดจารีตก็คือตัวละครหญิงที่ยังคงรักษาบทบาทความเป็นแม่ไว้ได้อย่างมั่นคง ในขณะที่ตัวละครที่ถูกกลโกงจะไม่อยู่ในสถานะดังกล่าว ความแตกต่างนี้นำไปสู่การขบคิดทบทวนที่น่าสนใจว่าในบทบาทของความเป็นเมียและแม่ของผู้หญิงในสังคมไทย ความเป็นแม่ยังเป็นสิ่งที่ผู้หญิงไม่อาจทำลายได้ ไม่ว่าผู้หญิงจะตระหนักถึงความเปราะบางของตนเองเท่าไร แต่ก็ยังคงไม่อาจละเมิดกรอบของความเป็นแม่ได้

การให้ผู้หญิงมีโอกาสเลือกเส้นทางชีวิตคู่ของตนโดยฝ่าฝืนจารีตประเพณีและศีลธรรมแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลในการกำหนดชีวิตตนเองมากกว่าจารีตทางสังคมซึ่งมีมาแต่เดิม นับเป็นการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่นักเขียนเล็งเห็นและเลือกนำเสนอเป็นภาพแทนผ่านเรื่องสั้น

ในส่วนการเป็นบุตรนั้น ผู้หญิงก็ถูกโครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ในครอบครัวใช้ความรุนแรงเช่นกัน และเป็นความรุนแรงที่ผู้หญิงในฐานะลูกไม่สามารถปฏิเสธได้ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวนี้เป็นผลมาจากการเป็นครอบครัวเดี่ยวของสังคมสมัยใหม่ ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องยังแสดงให้เห็นว่าการใช้ความรุนแรงกับผู้หญิงเป็นเรื่องของโครงสร้างทางสังคมของสังคมบิดาธิปไตย นั่นคือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงมิใช่เพียงจำกัดพื้นที่แค้ในครอบครัว แต่ในสังคมผู้ชายก็พร้อมจะใช้อำนาจกับผู้หญิงเมื่อสบโอกาส แต่เรื่องก็ปรากฏให้ผู้หญิงได้ลุกขึ้นมาได้กลับความรุนแรงที่ถูกผู้ชายกระทำด้วยความรุนแรงเช่นกัน

อาจกล่าวได้ว่าการกลายเป็นปัจเจกบุคคลของผู้หญิงสังคมเสี่ยงภัยที่ปรากฏในเรื่องสั้นถูกนำมาใช้เพื่อตอบโต้อำนาจของผู้ชายและแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของสังคม

สมัยใหม่เปราะบาง พร้อมจะแตกหักจากกัน และเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรง ปรากฎการณ์เหล่านี้สอดคล้องกับการเป็นสังคมสมัยใหม่ช่วงปลายที่สถาบันทางสังคมต่างๆ จะลดบทบาทลง ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือสถาบันครอบครัว

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่าการนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นได้ขบขันให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโดยเฉพาะการกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ช่วงปลายที่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม บริโภคนิยมและสังคมโลกาภิวัตน์เข้ามามีบทบาทอย่างมาก รวมถึงการกลายเป็นปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของสังคมแห่งการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่หรือสังคมเสี่ยงภัยที่เข้ามาแทนที่โครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้นอันเป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรม เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงการขบคิดทบทวนต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทัศนะของนักเขียนโดยเลือกใช้ความตายเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดการขบคิด

2) ความตายกับบ่อน้ำของมนุษย์เหนือธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติไม่ได้จัดเป็นความเสี่ยงในสังคมเสี่ยงภัย แต่ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นหลายครั้งได้สร้างความเสียหายมหาศาลโดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ ดังเช่นความสูญเสียจากสึนามิที่การตายของผู้คนจำนวนมากเป็นผลมาจากการติดอยู่ในอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นวิทยาการความก้าวหน้าที่มนุษย์เคยเชื่อมั่นว่าสามารถให้ความปลอดภัยแก่มนุษย์ได้ แต่พลังทำลายล้างของสึนามิก็ได้พิสูจน์แล้วว่าไม่มีสิ่งใดต้านทานได้ บทเรียนจากสึนามิได้ก่อให้เกิดการขบคิดทบทวนของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ วิทยาการ และแม้แต่ต่อตัวมนุษย์เอง

สึนามิกับกฎเกณฑ์ที่ถูกทำลาย

เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนความตายจากสึนามิที่เกิดขึ้นในประเทศเมื่อเช้าวันที่ 26 ธันวาคม 2547 แสดงให้เห็นถึงภัยพิบัติที่มนุษย์ไม่อาจคาดการณ์ได้ ความรุนแรงและความเสียหายจากสึนามิได้ทำลายมายาคติของท้องทะเลที่คนไทยคุ้นเคยและรับรู้มาตลอดผ่านวาทกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือ ทะเลคือความสวยงาม คือสถานที่พักผ่อนและคือความอุดมสมบูรณ์ แต่การเกิดสึนามิได้ให้ภาพกลับ คือ ภาพความพังทลายของระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับการออกแบบมาอย่างสวยงาม ถนนหนทางที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ หรือแม้แต่การแบ่งแยกผู้คนตามเชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะ เหล่านี้ล้วนถูกพลังทำลายล้างของสึนามิกวาดต้อนให้กลายเป็นเพียงเศษซากปรักหักพัง ความภินท์พังที่เกิดจากสึนามิจึงไม่ใช่เพียงการทำลายวัตถุหรือชีวิตผู้คน แต่ยังทำลายความเชื่อมั่นในวิทยาการที่มนุษย์สถาปนาขึ้นเพื่อตัดแปลงธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่าความตายจากสึนามิได้ลดทอนอหังการของมนุษย์ที่เคยเชื่อมั่นในความรู้และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของตนและตอกย้ำให้มนุษย์ได้ตระหนักว่ามนุษย์มิได้ยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น ความตายที่ปรากฏในเรื่องสึนามิจึงนำไปสู่การขบคิดทบทวนต่อความเจริญก้าวหน้าและกฎเกณฑ์ การแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนาต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นว่าแท้จริงแล้วเป็นเพียงกับดักที่กั้นมนุษย์ให้ห่างไกลจากธรรมชาติและห่างไกลจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การเกิดสึนามิจึงเป็นเสมือนเสียงเตือนจากธรรมชาติให้มนุษย์ยอมรับในข้อจำกัดของตนและเปลี่ยนท่าทีที่มีต่อธรรมชาติ

ชะตากรรมและกลางบอกเหตุกับการกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

นอกจากความพังทลาย เสียหาย สับสนปนเปที่ปรากฏในภาพแทนการตายจากสึนามิในเรื่องสั้นแล้ว ยังปรากฏความพยายามที่จะใช้ชะตากรรมและกลางบอกเหตุเข้ามาอธิบายการตายของผู้คนจำนวนมากจากเหตุการณ์สึนามิ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอาจช่วยค้นหาสาเหตุและอธิบายปรากฏการณ์การเกิดสึนามิแต่ความรู้เหล่านั้นไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าเพราะเหตุใดมนุษย์ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องใดๆ ต่อกันเลยจึงต้องมาตายพร้อมกัน การถอยกลับไปหาโชคชะตา สัญชาติญาณ และกลางบอกเหตุจึงเข้ามาทำหน้าที่ไขปริศนาชะตากรรมของมนุษย์ เรื่องสั้นหลายเรื่องได้พยายามแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ได้รับสารเตือนจากความฝัน เรื่องลึกลับ และพฤติกรรมที่ผิดปกติของสัตว์ก่อนเกิดสึนามิ แต่ความรู้และการถูกกำหนดมาแล้วจากชะตากรรมทำให้มนุษย์ต้องประสบกับภัยพิบัติที่ไม่อาจเลี่ยง

การมองธรรมชาติด้วยสายตาของวิทยาศาสตร์คือการแยกส่วนสรรพสิ่งในธรรมชาติ ออกจากกันรวมทั้งแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ ตรงข้ามกับการมองโลกหรือการมองธรรมชาติของชุมชนบุพกาลที่จะมองทุกสิ่งเป็นองค์รวม ความฝันและความเชื่อเรื่องกลางบอกเหตุเป็นชุดคำอธิบายที่สืบทอดมาจากการมองโลกดังกล่าว การทวนกลับไปใช้คำอธิบายเรื่องชะตากรรม ความฝัน และกลางบอกเหตุนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์สึนามิที่วิทยาศาสตร์ไม่อาจให้ความกระจ่างได้ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์จำเป็นต้องขบคิดทบทวน

อย่างไรก็ตามแม้การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นสึนามิจะแสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์นั้นเป็นเพียงสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งในธรรมชาติ ไม่ต่างกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ แต่เรื่องสั้นก็ยังแผงน้ำเสียงเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวมนุษย์ โดยให้กำลังใจและปลุกปลอบมนุษย์ผู้ประสบชะตากรรมว่าหากมนุษย์เข้มแข็งและพร้อมที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ก็จะสามารถผ่านวิกฤตจากภัยพิบัติสึนามิไปได้

อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนการตายจากสึนามิได้สั่นคลอนโลกทัศน์ที่มนุษย์เคยใช้มองธรรมชาติ และมองสถานะตนเองที่มีต่อธรรมชาติ การได้ตระหนักว่าความรู้และวิทยาการที่เจริญก้าวหน้าของมนุษย์แท้จริงแล้วไม่อาจช่วยปกป้องมนุษย์จากภัยพิบัติทางธรรมชาติได้เลย แสดงถึงการขบคิดทบทวนต่อความเจริญ ความรู้ และระบบคัดสรรแบ่งแยกต่างๆ ที่มนุษย์เคยเชื่อมั่น ยิ่งไปกว่านั้นการเสนอภาพสองด้านที่มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มิใช่ผู้ยิ่งใหญ่เหนือกว่า และขณะเดียวกันก็เป็นผู้เข้มแข็งที่สามารถหัดยืนช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้นี้ก็เป็นอีกหนึ่งการขบคิดทบทวนของนักเขียนที่มีต่อสถานะและความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่ควรมีต่อธรรมชาติและควรมีต่อมนุษย์ด้วยกัน

3) ความตายกับการเมือง

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นกับมิติทางการเมืองนั้นไม่เพียงกล่าวถึงสถานการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในช่วงปี 2547 – 2556 แต่ยังแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของบทบาทตัวกระทำการทางการเมือง กล่าวคือ ประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น การเมืองจึงไม่ใช่เพียงเกิดขึ้นในระดับมหภาคอย่างนโยบายทางการเมืองหรือการเลือกตั้ง แต่การเมืองจะกระจายสู่ระดับย่อยมากขึ้น ก่อเกิดเป็นการเมืองภาคประชาชน ซึ่งลักษณะนี้สอดคล้องกับสภาพของสังคมแห่งการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่ ในส่วนของความเสียดแทงพบว่าสืบเนื่องจากเสถียรภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ยังไม่มั่นคงจึงทำให้รูปแบบความเสี่ยงทางการเมืองที่เกิดขึ้นมีรัฐเป็นปัจจัยหลักอันนำไปสู่การตั้งคำถามกับบทบาทของรัฐสมัยใหม่ ความเป็นปัจเจกบุคคล การเมืองย่อย และความเสี่ยงทั้งสามประเด็นนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมากในการนำเสนอภาพแทนความตายกับการเมืองในเรื่องสั้น

การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นที่กล่าวถึงความตายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงอันเป็นภัยคุกคามการใช้ชีวิตของประชาชน ภาพแทนความตายที่เกิดขึ้นถูกผลิตซ้ำราวกับไม่มีที่สิ้นสุด ความตายสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนและง่ายตายจนราวกับชีวิตไม่มีความหมาย การแก้ปัญหาของภาครัฐไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นเพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐวางตัวไม่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงกลับยิ่งสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้น เรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่รัฐกำลังเผชิญหน้าไม่ใช่เพียงขบวนการแบ่งแยกดินแดนซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองในระดับสถาบันทางสังคม แต่รัฐกำลังเผชิญกับปัจเจกบุคคลที่ตัดสินใจเลือกสร้างอัตลักษณ์ของตนในฐานะมลายูมุสลิมมากกว่าไทยมุสลิม ลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการเมืองย่อยที่ปัจเจกบุคคลมีบทบาทมากขึ้นและปัญหาการเมืองกับเรื่องส่วนตัวไม่สามารถแยกขาดจากกันได้อย่างชัดเจน เหมือนดังที่ชาวบ้านที่ปรากฏในภาพแทนผ่านเรื่องสั้นได้เลือกปฏิเสธอำนาจรัฐซึ่งถือเป็นตัวแปรสำคัญในการแก้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้น

บทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐชาติสมัยใหม่ก็คือการให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน แต่ภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นล้วนแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยล้มเหลวในการทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งนำมาสู่การขบคิดทบทวนบทบาทหน้าที่ของรัฐ การวางตัวของเจ้าหน้าที่รัฐที่แสดงตัวเหนือกว่าชาวบ้านเป็นวิถีคิดของระบบราชการยุคเก่าที่แบ่งความเป็นผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองชัดเจน ความน่ากลัวและน่ากังวลก็คือเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงอคติของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อชาวบ้านมุสลิมซึ่งวิถีคิดดังกล่าวได้กันชาวบ้านให้กลายเป็นอื่นกับภาครัฐไปโดยปริยาย การบังคับใช้อำนาจจากส่วนกลางหรือจากข้างบนหมายถึงระบบราชการลงสู่ข้างล่างคือชาวบ้านอาจไม่เพียงพอสำหรับความเป็นไปของสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน ซึ่งเหล่านี้คือสิ่งที่นักเขียนขบคิดทบทวนต่อบทบาทของรัฐไทยและต่อระบบราชการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสมัยใหม่

การเลือกใช้มุมมองในการเล่าถึงความตายที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่าผู้เขียนมักจะเลือกจำกัดการรับรู้ที่มุมมองของชาวบ้านในพื้นที่เป็นสำคัญ การเลือกดังกล่าวไม่เพียงเป็นการเลือกใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์หากยังเป็นการเลือกส่งผ่านข้อมูล ความคิด ความรู้สึกของผู้คนในพื้นที่ซึ่งนับเป็นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของเรื่องสั้น การเลือกนำเสนอเรื่องราวผ่านมุมมองของผู้คนในพื้นที่ไม่เพียงเปิดเผยให้เห็นแง่มุมที่แตกต่างกับข่าวหรือรายงานสถานการณ์ของภาครัฐ หากยังช่วยลดอกคิตต่อสถานการณ์และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะพี่น้องชาวมุสลิมซึ่งมักถูกสร้างภาพเหมารวมร่วมกับขบวนการแบ่งแยกดินแดน การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นได้พยายามสร้างภาพโต้กลับให้ศาสนาอิสลามและผู้นับถือศาสนาอิสลามว่าเป็นผู้ที่ยึดมั่นในศรัทธาและวิถีอันดีงาม อีกทั้งพวกเขาก็ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงไม่แตกต่างกับคนไทยพุทธ เพียงแต่ในทัศนะของศาสนาอิสลาม ความตายคือพระประสงค์ของพระเจ้า เป็นบททดสอบผู้ศรัทธา ซึ่งเรื่องสั้นได้ให้ภาพของผู้ศรัทธาที่สามารถก้าวผ่านความโศกเศร้าและความสูญเสียไปได้

ในส่วนของความตายในระบอบประชาธิปไตยและความขัดแย้งทางอุดมการณ์ก็ปรากฏการขบคิดทบทวนถึงบทบาทหน้าที่ของรัฐในลักษณะที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นกัน กล่าวคือ ในเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความรุนแรงและความสูญเสียเกิดขึ้นกับประชาชนแต่ละครั้ง รัฐมักเป็นส่วนหนึ่งในความรุนแรงและเลือกใช้อำนาจปิดเบือน ปิดบังกับประชาชนเสมอ ซึ่งเป็นความรุนแรงทั้งทางกายภาพและเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์เมษายน - พฤษภาคม 2553 เรื่องสั้นได้ทำหน้าที่เรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียชีวิต ขณะเดียวกันความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นก็บอกเล่าถึงเหตุการณ์บางด้านที่ถูกละเลย

ต้นทศวรรษที่ 2550 เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ไทยต้องเผชิญกับความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง ปรากฏการณ์นี้แม้จะสร้างความแตกแยกให้แก่

สังคมไทยแต่ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงความสนใจของประชาชนที่มีต่อการเมืองระดับประเทศมากขึ้น เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นการไม่อาจแยกกันได้ของการเมืองระดับประเทศและเรื่องส่วนตัว เพราะคนไม่ลังเลที่จะแสดงจุดยืนทางการเมืองของตนไม่ว่าจะในพื้นที่ใด การหยิบยกประเด็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองมาเชื่อมโยงเข้ากับความตายเป็นความพยายามของนักเขียนที่จะกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งและแตกแยกทางการเมืองในสังคมได้หันกลับมาขบคิดทบทวนถึงประเด็นดังกล่าว

สิทธิมนุษยชนเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ปรากฏในการนำเสนอภาพแทนความตายกับการเมือง เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงการไร้ประสิทธิภาพของภาครัฐอีกเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการปกป้องผืนป่า การจัดการสิ่งแวดล้อม หรือแม้แต่ปัญหาชนกลุ่มน้อย พลังขับเคลื่อนด้านสิทธิมนุษยชนที่แท้จริงอยู่ที่บุคคลและกลุ่มคนรวมถึงองค์กรอิสระ เรื่องให้บทบาทประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลที่สามารถขบคิดทบทวนถึงสิทธิ ความชอบธรรม และความเป็นธรรมที่พวกเขาจะได้รับซึ่งเป็นลักษณะของปัจเจกบุคคลที่มีคุณสมบัติในการอยู่ท่ามกลางสังคมเสี่ยงภัย

เรื่องสั้นได้วิพากษ์วิจารณ์การใช้อำนาจของรัฐอย่างที่กระทำอย่างเถรตรง นั่นคือใช้อำนาจในการห้ามนำเสนอความจริง ห้ามตั้งคำถาม และออกกฎหมายควบคุมแต่ไม่ตรวจสอบการปฏิบัติ ซึ่งตรงข้ามกับการเติบโตของพลังประชาชนที่สนใจ ศึกษา เรียนรู้ และสามารถเลือกใช้ช่องทางในการเรียกร้องและต่อสู้ของตนได้อย่างเหมาะสมและยืดหยุ่น แต่การเรียกร้องต่อสู้เหล่านั้นมักจะล้มเหลวเพราะการขัดขวางของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งแสดงถึงการใช้อำนาจโดยมิชอบอย่างชัดเจน สิ่งที่น่าเสนอผ่านเรื่องสั้นเหล่านี้นำไปสู่การขบคิดทบทวนต่อบทบาทของรัฐอีกครั้ง แต่ครั้งนี้ไม่ใช่เพียงบทบาทหน้าที่ในการดูแลและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนของรัฐ หากยังหมายถึง ระบบบริหารจัดการที่สื่อเค้าว่าบางที่รัฐไทยอาจปรับตัวหรือพัฒนาได้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตของภาคประชาชนซึ่งตระหนักถึงบทบาทของตนเองมากขึ้นในยุคของสังคมเสี่ยงภัย

4) บริบททางวรรณกรรมในทศวรรษที่ 2550 กับความเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอภาพแทนความตาย

ในทศวรรษที่ 2550 การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นปรากฏเป็นจำนวนมากอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่สังคมไทยต้องเผชิญกับความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่จากสึนามิและสถานการณ์ทางการเมือง ทั้งสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และความขัดแย้งทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เหตุการณ์ทางสังคมและการเมืองเหล่านี้จึงเป็นวัตถุดิบสำคัญที่นักเขียนนำมาเชื่อมโยงเข้ากับประเด็นเรื่องการตาย แต่หากพิจารณาในสาร์ตละจะพบว่า การนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นทศวรรษที่ 2550 แตกต่างกับ

ทศวรรษก่อนหน้าในหลายประเด็น ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจากทั้งปัจจัยด้านนักเขียน พื้นที่นำเสนองานเขียน และความคิดทางสังคมของยุคสมัย

เมื่อพิจารณาในบริบทของนักเขียนจะพบว่านักเขียนที่นำเสนอภาพแทนความตายในช่วงทศวรรษ 2550 เป็นนักเขียนคนละกลุ่มกับนักเขียนยุคก่อนหน้า กล่าวคือ นักเขียนที่นำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นช่วงทศวรรษที่ 2550 จะเป็นนักเขียนใหม่ที่สร้างผลงานนับย้อนขึ้นไปได้ไม่เกินสิบปี เช่น กตัญญู สว่างศรี กิตติพล สรัคคานนท์ ชัยกร หาญไฟฟ้า ภพ เบญญาภา เป็นต้น ในขณะที่เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนการตายในยุคก่อนหน้าจะเป็นผลงานของนักเขียนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักเขียนแถวหน้าในแวดวงเรื่องสั้นไทย เช่น ศรีดาวเรือง ประภัสสร เสวกุล ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ จำลอง ผึ้งชลจิตร เป็นต้น นักเขียนสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในด้านของภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรม กล่าวคือ นักเขียนในยุคก่อนหน้าเป็นผลผลิตของสังคมเกษตรกรรม เนื่องจากนักเขียนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด การเดินทางเข้าสู่เมืองหลวงเป็นไปเพื่อศึกษาและประกอบอาชีพ ด้วยเหตุนี้นักเขียนจึงสัมผัสความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะความเจริญที่เข้าไปในชนบทและวิพากษ์ความเป็นเมืองที่แตกต่างกับประสบการณ์ในบ้านเกิดของตน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นสำคัญในเรื่องสั้นทศวรรษก่อนหน้า ในขณะที่นักเขียนรุ่นใหม่ เมื่อดูจากประวัติการศึกษาและภูมิลำเนาแล้วพบว่า นักเขียนเหล่านี้เติบโตในพื้นที่เมือง การนำเสนอภาพแทนความตายที่เกี่ยวกับสังคมเมืองจึงมีท่าทีที่ผ่อนคลายและยอมรับวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นได้ และด้วยการถูกหล่อหลอมจากสังคมอันเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศ นักเขียนรุ่นใหม่จึงมีโอกาสดำเนินคิดทบทวนต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะในประเด็นสังคมเสี่ยงภัยและการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่และนำเสนอผ่านภาพแทนความตายในเรื่องสั้นดังกล่าวกลุ่มข้อมูลวิจัย

ในแง่ของพื้นที่นำเสนองานพบว่า บทบาทของเรื่องสั้นตามสิ่งพิมพ์ นิตยสารลดลงอย่างมากในทศวรรษที่ 2550 ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลักของการเก็บข้อมูลวิจัย ตรงข้ามช่วงทศวรรษที่ 2510 – 2520 บรรยากาศของการสร้างสรรค์เรื่องสั้นในสิ่งพิมพ์ตื่นตัวมาก แต่การลดลงของพื้นที่นำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสารและหนังสือพิมพ์นี้ถูกแทนที่ด้วยบทบาทของสำนักพิมพ์และรางวัลวรรณกรรม กล่าวคือในทศวรรษที่ 2550 สำนักพิมพ์ปรากฏขึ้นมาก ส่งผลให้นักเขียนมีโอกาสตีพิมพ์ผลงานในรูปแบบรวมเรื่องสั้นมากขึ้น อีกทั้งยังปรากฏรางวัลวรรณกรรมที่ส่งเสริมการเขียนเรื่องสั้นขึ้น เช่น รางวัลนายอินทร์อะวอร์ด รางวัลวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานฟ้า ซึ่งทั้งสองรางวัลนี้มอบรางวัลให้ผลงานหลายประเภท ไม่ใช่เฉพาะเรื่องสั้นก็จริง แต่ก็ทำให้บรรยากาศการสร้างสรรค์เรื่องสั้นมีสีสันมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องสั้นการเมืองจากรางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้าที่รัฐสภานับสนุนรางวัลดังกล่าวเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อาจไม่ใช่นักเขียนอาชีพสามารถส่งผลงานเข้าประกวดได้ จึงทำให้เกิดนักเขียนหน้าใหม่และเรื่องสั้นการเมืองเพิ่มขึ้นอย่างมากในรอบสิบปีที่รางวัลพานแว่นฟ้า

ปรากฏตัวขึ้น ยิ่งไปกว่าในช่วงต้นทศวรรษที่ 2550 นิตยสารเรื่องสั้นอย่างช่อการะเกดก็กลับมาปรากฏตัวอีกครั้ง แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่ช่อการะเกดก็ได้สร้างนักเขียนหน้าใหม่ขึ้นมามากมาย

อาจกล่าวได้ว่าบริบทของพื้นที่นำเสนอของเรื่องสั้นในทศวรรษที่ 2550 แตกต่างจากในอดีตแต่ก็ทำให้วงการเรื่องสั้นเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทั้งเกื้อหนุนและชะลอการเติบโตของเรื่องสั้นก็คือธุรกิจสิ่งพิมพ์ที่มีความเป็นทุนนิยมเต็มรูปแบบ นั่นคือ สำนักพิมพ์จะสนับสนุนผลงานที่ได้รับรางวัลเพื่อเป็นจุดขาย เรื่องสั้นจำนวนมากจึงถูกส่งเข้าประกวดโดยเฉพาะรางวัลเก่าแก่อย่างรางวัลซีไรต์ นอกจากนี้ด้วยความแข่งขันกันที่สูงขึ้นตามการตลาดของทุนนิยม แนวการเขียนเรื่องจึงถูกกระตุ้นให้แปลกใหม่และแตกต่างเพื่อดึงดูดผู้บริโภค ซึ่งหนึ่งในนั้นอาจเป็นเรื่องของการนำเสนอภาพแทนความตายที่ปรากฏมากขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญดังกล่าวมาแล้ว การคำนึงถึงแต่ผลกำไรหรือผลตอบแทนก็ทำให้เรื่องสั้นถูกลดบทบาทลงในพื้นที่ของนิตยสารซึ่งเคยเฟื่องฟูในทศวรรษ 2520 ความเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่กระทบต่อการผลิตและเผยแพร่เรื่องสั้นนี้อาจถือเป็นบริบทเฉพาะของสังคมวรรณกรรมในทศวรรษที่ 2550 ซึ่งน่าจับตามองถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อไป

นอกจากภูมิหลังที่แตกต่างกันของนักเขียนและพื้นที่ในการนำเสนอแล้ว ความคิดทางสังคมก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาของเรื่องสั้น กล่าวคือ ในทศวรรษที่ 2510 – 2520 วรรณกรรมไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตและแนวคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซ์จึงส่งผลให้นักเขียนมองภาพสังคมในกรอบของความแตกต่างทางชนชั้น ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาทางสังคมที่ประเทศเริ่มพัฒนาประเทศโดยใช้เศรษฐกิจทุนนิยมเป็นธงนำ ส่งผลให้การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นเป็นภาพของความเหลื่อมล้ำและขัดแย้งทางชนชั้น การเอาไรต์เอาเปรียบของนายทุน เป็นต้น ในขณะที่สังคมปัจจุบันความคิดดังกล่าวได้จางหายไปจากสังคมไทยแล้ว แต่สังคมกำลังได้รับอิทธิพลจากโลกาภิวัตน์และงานวรรณกรรมแนวหลังสมัยใหม่ การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นยุคปัจจุบันจึงสอดคล้องกับสภาพดังกล่าว

อาจกล่าวได้ว่าด้วยบริบททางสังคมและภูมิหลังที่แตกต่างกันนี้เองจึงทำให้การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นในทศวรรษที่ 2550 นำเสนอประเด็นการขบคิดทบทวนและความเสี่ยงซึ่งเป็นประเด็นผูกพันกับบริบทและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก นักเขียนที่เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอประเด็นดังกล่าวจึงล้วนเป็นนักเขียนใหม่ที่สร้างตัวตนขึ้นมาจากการขบคิดต่อความเป็นไปทางสังคมที่พวกเขาถูกหล่อหลอมขึ้นมา

5) แนวคิดสังคมเสี่ยงภัยหรือสังคมแห่งการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่กับสังคมไทย

สังคมเสี่ยงภัยเป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นมาจากรูปแบบสังคมของตะวันตกโดยเฉพาะในยุโรปซึ่งมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและมีวิทยาศาสตร์และเหตุผลเป็นกระบวนทัศน์สำคัญ พัฒนาการของสังคมตะวันตกซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดดังกล่าวแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับสังคมไทย กล่าวคือ กระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์และเหตุผลเกิดขึ้นจากการปฏิวัติทางความคิดในสังคมตะวันตกเอง ในขณะที่สังคมไทยเป็นการรับความคิดดังกล่าวมาจากการเรียนรู้จากตะวันตกอีกชั้นหนึ่งซึ่งไม่อาจนับได้ว่าเป็นการตระหนักรู้จากภายใน ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญของพัฒนาการทางสังคม เพราะในสังคมตะวันตกหลังเกิดยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ซึ่งถือเป็นการปฏิวัติวิทยาศาสตร์แล้วได้ส่งผลให้สังคมเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต การเกิดยุคสมัยใหม่และสังคมอุตสาหกรรมของตะวันตกจึงสัมพันธ์กับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นภายในสังคมเอง แต่สำหรับสังคมไทยแล้วการพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทยเป็นผลมาจากการ “นำเข้า” วิทยาการซึ่งสังคมไทย “ยอมรับ” ว่าเป็นความเจริญ ความก้าวหน้า ทัศนคติของสังคมไทยต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นไปในแง่บวกเป็นสำคัญ ซึ่งทัศนะดังกล่าวเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ในสังคมตะวันตกที่เชื่อมั่นว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะทำให้มนุษย์พบกับความผาสุก อาจกล่าวได้ว่าการดำรงอยู่ของวิทยาศาสตร์และความเจริญก้าวหน้าที่มาพร้อมกับวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยเป็นการดำรงอยู่อย่างไร้รากฐานปรัชญาความคิดรองรับนั่นเอง

การเป็นผู้รับวิทยาการในแง่หนึ่งอาจส่งผลให้สังคมไทยขาดการตระหนักรู้และความเข้าใจผลกระทบจากวิทยาศาสตร์หรือการกลายเป็นสังคมสมัยใหม่ได้เหมือนสังคมตะวันตก ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาภายในสังคมไทยเองก็ยังไม่อาจนับว่าได้เปลี่ยนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ในระดับเดียวกับสังคมตะวันตกได้ เนื่องจากสังคมไทยยังคงประสบปัญหาเรื่องรายได้ของประชากร ความอยุติภคินคิของผู้คนในสังคมยังกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลวงและไม่กระจายไปสู่ภูมิภาคอย่างทั่วถึง ซึ่งความเป็นอยู่ที่คินั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการเกิดสังคมแห่งการขบคิดทบทวน

การนำแนวคิดสังคมเสี่ยงภัยหรือสังคมแห่งการขบคิดทบทวนการเป็นสมัยใหม่มาพิจารณาเรื่องคินั้นจึงไม่ใช่เพื่อเป็นการพิสูจน์หรือยืนยันแนวคิดและความเติบโตทางสังคมของไทยว่าเป็นไปในแบบแผนเดียวกับสังคมตะวันตก หากแต่แนวคิดดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยอาจกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมเสี่ยงภัยเหมือนกับสังคมอื่นๆ ด้วยอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การเป็นสมัยใหม่แพร่ขยายไปทั่วโลก แนวคิดสังคมเสี่ยงภัยช่วยให้สังคมไทยได้ตระหนักและขบคิดต่อก้าว่างที่กำลังดำเนินไปสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ว่าแท้ที่จริงแล้วปลายทางของความมั่งคั่งอาจไม่ได้ นำพาให้สังคมประสบความสุขเหมือนมายาคติของการพัฒนาของสมัยใหม่เลยก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เลือกศึกษาเฉพาะการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้น โดยคัดเฉพาะเรื่องสั้นที่มีการปรากฏความตายในเชิงรูปธรรมเท่านั้น หากมีผู้สนใจศึกษาวิเคราะห์ความตายในเชิงนามธรรม หรือความตายในเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นหรือนวนิยายก็น่าจะช่วยให้เห็นถึงความคิดของสังคมที่มีต่อการตายได้อย่างชัดเจนและในมุมมองที่กว้างมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กตัญญู สว่างศรี. (2554). *คำสาป*. กรุงเทพฯ : นกเค้า.
- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (2551). *ธรรมชาติของการตาย*. ใน *มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), ธรรมชาติของการตาย*, 138 - 176. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- กรกช เพียงใจ. (2553). *วีรชน 10 เมฆา : คนที่ตายมีใบหน้า คนที่ถูกฆ่ามีชีวิต*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิวีรชนประชาธิปไตย.
- กฤษฎา ขำยัง. (2552). *วิถีเมืองในงานเขียนของปราบดา หยุ่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิตติพล สรัคคานนท์. (2550). *ที่อื่น*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- เกริกศิษฐ์ พลสมมาตร. (2551). *ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนผิงทะเลตะวันตก*. ใน *มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), ธรรมชาติของการตาย*, 86 - 98. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- เกษม เพ็ญภินันท์. (2550). *สู่พรมแดนความรู้...เรื่องวัฒนธรรมบริโภค : ความเป็นปกติวิสัยของการบริโภควัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน*. ใน *สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค*, 1 - 91. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ขวัญยืน ลูกจันทร์. (2551). *คำคืนอันยาวนานระหว่างเขาและเธอ*. ใน *มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), ธรรมชาติของการตาย*, 74 - 85. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2559). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มติชน.
- จเด็จ กำจรเดช. (2554). *คล้ายว่าเริ่มจากฝน*. ใน *แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ*, 71 - 111. กรุงเทพฯ : ผจญภัยสำนักพิมพ์.
- จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์. (2554). *ความเงิบของลัลา*. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.
- จรัล ดิษฐาอภิชัย. (2550). *บนหนทางสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา.
- จारी จันทราภา. (2554). *ชีวิตปกติ*. กรุงเทพฯ : สามัญชน.
- จิรภัทร อังศุมาลี. (2550). *เปลือก*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ฉมังฉาย. (2551). *ดินรน*. ใน *มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), ธรรมชาติของการตาย*, 178 - 194. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *การเป็นสมัยใหม่ของไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 1,*

36 : 1-7.

ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์. (2536). *คนทรยศ (นักหนังสือพิมพ์)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บ้านหนังสือ.

ชัยกร หาญไฟฟ้า. (2554). *การลูกไหม้ของไฟหินดำ*. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2541). *จาก 14 ถึง 6 ตุลา*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ

โครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

ชาติรี เพ็ญศรี. (2543). *วาทกรรมการพัฒนาของรัฐไทย : พ.ศ. 2504 - 2539*. วิทยานิพนธ์

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาติ กอบจิตติ. (2527). *มีดประจำตัว*. ใน *มีดประจำตัว*, 181 - 198. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

คนวรรณกรรม.

ชาติวุฒิ บุญรักษ์. (2552). *นาฏกรรมเมืองहरราช*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : หมูเพนกวิน.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2539). *เชิงอรรถวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : มติชน.

เซตวัน เตือประโคน. (2553). *วีรชน/คนบ้า/นักล่าเงา*. กรุงเทพฯ : มติชน.

เชษฐา พวงหัตถ์. (2551). *ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจสภาวะสมัยใหม่ของแอนโธนี กีดเดนส์*.

วารสารร่วมพฤษ 26, 1 (ตุลาคม 2550 - มกราคม 2551) : 1 - 41.

เขาวเรส บุญยพานิช. (2554). *คำอธิบาย*. ใน *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10*,

89 - 97. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ชาติร์ ฌ็อง-ปอล. (2543). *ปรัชญาเอ็กซีเตนเซียลลิสม์*. แปลโดย ศักดิ์ชัย นิรัฐทวิ. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : สมิต.

เดช อัคร. (2551). *ในทัศนะของคนบาป*. ใน *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 6*,

75 - 90. กรุงเทพฯ : สำนักประชาสัมพันธ์.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2558). *6 ตุลา ลืมไม่ได้จำไม่ลง*. นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน.

ธีร์ อันมัย. (2554). *ฝนน้ำตา*. ใน *มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), ร้างกลางท่ากระสุน*, 71 - 84.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

ธีร์ อันมัย. (2555). *ตะวันออกเฉียงเหนือ*. ใน *มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), เปลือยประชาชน*,

33 - 43. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

นข ปักษนาวิน. (2551). *ตอง*. ใน *มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), ธรรมชาติของการตาย*, 196 -

213. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

นข ปักษนาวิน. (2555). *ยิงแดดขึ้นฟ้า หรือเรื่องสั้นแต่บัณฑิต อานियाและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น*.

ใน *มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), เปลือยประชาชน*, 201 - 208. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

ภาพพิมพ์.

นที ศศิวิมล. (2551). *ดอยรวก*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- นรพัลลภ ประณูทนต์พาล. (2554). ไม่มีแผ่นดินอยู่. ใน *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10*, 29 - 36. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- นวมิน ยูเด็น. (2534). *อัตวินิบาตกรรมในนวนิยายไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - 2530*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์. (2547). *เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม. ใน *ผ้าขาวม้า ผ้าขึ้นกางเกงใน และ ฯลฯ*, 63 - 80. กรุงเทพฯ : มติชน.
- บรรจง บรรเจิดศิลป์. (2521). *ชีวิตกับความใฝ่ฝัน*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- บุญมี มาลาวชิโร, พระมहा. (2548). *พระพุทธศาสนากับความตาย*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้าวิชาการ.
- เบนดิก แอนเดอร์สัน. (2559). *บ้านเมืองของเราแดง : แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม*, แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และ เกษียร เตชะพีระ. กรุงเทพฯ : มติชน.
- เบนดิกท์ แอนเดอร์สัน. (2553). *ในกระจก : วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน*. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- ปราจิณ คงคะจันทร์. (2554). ฟ้าไล่ขาด. ใน *รวมวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10*, 111 - 130. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ปริทรรศ หุตางกูร. (2548). *โคลกดิจิตัล*. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.
- ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2545). *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในครุ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี หงษ์สดัน. (2552). *ระหว่างที่เดินออกไปข้างนอก*. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.
- พัชรพล ชูแสงสี. (2534). *ลูกปืนที่เหลื่ออยู่*. กรุงเทพฯ : บ้านสีเสด.
- พิเชษฐศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์. (2554). *เรื่องของเรื่อง*. กรุงเทพฯ : ใบไม้ป่า.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2550). *ความรู้และความไม่รู้เรื่องสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสังคมไทย ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ช่วง 2547 - 2550*. *วารสารอินโดจีนศึกษา : ฉบับเพื่อบ้านของไทย* 8 (มกราคม - ธันวาคม) : 387 - 405.
- ไพโรจน์ พรหมน้อย. (2521). *มีใครอยู่ข้างไหน*. ใน *ด้วยมือของเรา*, 40 - 49. กรุงเทพฯ : พี.พี.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. (2541). *สามปีดอกไม้บานร้อยดอก เรื่องสั้นเพื่อชีวิตบานร้อยเรื่อง พ.ศ. 2516 - 2519*. *วารสารภาษาและหนังสือ รวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้น พ.ศ. 2475 - 2540* 29 : 103 - 111.

- ฟูเลเซอร์ เจมส์. (2554). *ทุนนิยม : ความรู้ฉบับพกพา*. แปลโดย ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย. กรุงเทพฯ : openworlds.
- ภพ เบญญาภา. (2553). *พ่อผู้ไม่ยอมยกเดินทางไปรัสเซีย*. กรุงเทพฯ : ศิราภรณ์บุ๊คส์.
- มหรธณพ โฉมเฉลา. (2556). งานศพในเดือนกันยายน. ใน มาโนช พรหมสิงห์ (บรรณาธิการ), *โลกสั้นนิवास*, 121 -130. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- มาโนช พรหมสิงห์. (2540). *ร่างแหแห่งวิหค*. กรุงเทพฯ : บ้านทุ่ง.
- ยมลภัทร ภัทรคุปต์. (2553). *อุปถัมภ์ความตายในหนังสือธรรมะ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนชัย มานะบุตร. (2551). น้ำเข้าใต้ถุน. ใน มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), *ธรรมชาติของการตาย*, 10 - 19. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2541). เรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2475 - 2510. *วารสารภาษาและหนังสือ : รวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้น พ.ศ. 2475 - 2540*, 29 : 25 - 69.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และคณะ. (2558). *จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้นไทย : 40 ปี นับจาก 14 ตุลา 2516*. กรุงเทพฯ : คมบาง.
- รุ่งกานต์ มงคลวิราพันธ์. (2553). *การวิเคราะห์การสื่อความหมายของโปสเตอร์ในการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2530 - 2542*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- รุ่งฤทธิ เพ็ชรรัตน์. (2555ก). นักตมกลืน. ใน *ผู้มีเวลาจะกิน*, 55 - 69. กรุงเทพฯ : way of book.
- รุ่งฤทธิ เพ็ชรรัตน์. (2555ข). HK-G36. ใน *ชายชราเบาหวาน*, 21 - 36. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.
- วัชระ สัจจะสารสิน. (2551). *เราหลงลืมอะไรบางอย่าง*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : นาคร.
- วัฒน์ วรรณยางกูร. (2522). ความใส่ใจของกระดุกในฟาร์มจระเข้. ใน *ความหวังเมื่อเก้านาฬิกา*, 195 - 207. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : รหัส.
- วันเสาร์ เชียงศรี. (2549). *กว่าพຽນนี้จะมาเยือน*. ใน *วาวแสงแห่งศรัทธา*, 119 - 133. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- วันเสาร์ เชียงศรี. (2554). ความฝันและความตายของชายต่างดาว. ใน *รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 10*, 77 - 87. กรุงเทพฯ : องค์การส่งเสริมกิจการทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วาสนา ศรีรักษ์. (2542). *ความตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิโชติ ไกรเทพ. (2551). เรือมาดของเฒ่าवाद. ใน มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), *ธรรมชาติของ*

- การตาย, 126 -136. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- วิน วนาตร. (2550). *มาตุภูมิเดียวกัน*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศ์. (2551). คลื่น. ใน มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), *ธรรมชาติของการตาย*, 20 - 29. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- วิสา คัญทัพ. (2518). แค้นของคำพา. ใน ชลธิรา กลัดอยู่ (บรรณาธิการ), *ส่องไทย : รวมวรรณกรรมร่วมสมัยของไทย*, 257 - 271. พระนคร : ศึกษิตสยาม.
- วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์. (2555). ชีวประวัติฉบับย่อ ของจัน พรธณปี. ใน *ผู้มีเวลาจะกิน*, 247 - 287. กรุงเทพฯ : way of book.
- วุฒิชัย วชิรเมธี. (2548). *สบตากับความตาย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- ศิริวร แก้วกาญจน์. (2551). การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา. ใน มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), *ธรรมชาติของการตาย*, 63 - 73. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ศิริวร แก้วกาญจน์. (2554). แซ่ท์กล่อมบ๊อค (ตอนนั้นมีพ่อค้าจากตรังกานูผู้หนึ่ง). ใน *ความมหัศจรรย์ครั้งยิ่งใหญ่และเรื่องราวอื่นๆ*, 8 - 21. กรุงเทพฯ : ผจญภัยสำนักพิมพ์.
- ศุภรา จันทร์ชิตฟ้า. (2549). *ความรุนแรงในสายหมอก : สิ่งที่เห็นและเป็นไปในสามจังหวัดชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2551). *สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ยะลา : สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้.
- สมใจ สมคิด. (2547). วีรชนนิรนาม. ใน รักษ์มัญญา สมเทพ (บรรณาธิการ), *วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 2*, 121 - 127. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- สมลักษณ์ สุกุลวงศ์. (2551). รอย. ใน มารุต เหล็กเพชร (บรรณาธิการ), *ธรรมชาติของการตาย*, 30 - 39. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สรณัฐ ไตลิ่งคะ. (2550). *เรื่องสั้นไทยแนวคตินิยมสมัยใหม่ พ.ศ. 2507 - 2516*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวทช. กระทรวงวิทยาศาสตร์. *สาร CFC คืออะไร*. [ออนไลน์]. (2560). แหล่งที่มา : <http://www.nstda.or.th/nstda/nstda/www.nstda.or.th/th/vdo-nstda/sci-day-techno/5107-what-cfc.html> [21 มิถุนายน 2560].
- สังคม สัจจร. (2536). *หญ้าพิษ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- สันติสุข กาญจนประกร. (2555). โศกนาฏกรรมปอร์ตแปรงซ์. ใน *ผู้มีเวลาจะกิน*, 173 - 186. กรุงเทพฯ : way of book.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue [13 กรกฎาคม 2558].

สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ). (2518). *ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.

สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2536). ประวัติศาสตร์ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนไทย. ใน สุชาชัย

ยิ้มประเสริฐ (บรรณาธิการ), *60 ปี ประชาธิปไตยไทย*, 10 - 57. กรุงเทพฯ : บริษัท ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง.

สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพจิตร. (2552). *ความขัดแย้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : รากเหง้าปัญหาและ*

แนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2550). วัฒนธรรมการบริโภคในพื้นที่เมือง : บทวิเคราะห์วรรณกรรมไทย

ร่วมสมัย. ใน *สุพรรณแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค*, 165 - 198. กรุงเทพฯ :

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). อ่านเมือง เรื่องคนกรุง : วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และภาพแทน

ของพื้นที่. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สุรสม กฤษณะจุกะ. *แนวคิดสังคมเสี่ยงภัย (Risk Society)*. [ออนไลน์]. (2552). แหล่งที่มา :

www.shi.or.th/download/564/ [14 พฤศจิกายน 2559].

เสาวณิต จุลวงศ์. (2550). *ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัย*

ของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญา รัตนมงคลมาศ และ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์. (2547). *คนไทยกับการเมือง : ปิติฤวิปโยค*.

กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายการศึกษา.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2545). *นิเวศประวัติศาสตร์ : พรหมแดนความรู้*. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์

คบไฟ.

อัศศิริ ธรรมโชติ. (2538). *ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : ก.ไก่.

Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน. [ออนไลน์]. (2559).

แหล่งที่มา: <http://www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf> [25 มิถุนายน

2560].

ภาษาอังกฤษ

- Alexander, J. C. (2012). *Trauma : A Social Theory*. Cambridge : Polity Press.
- Appadurai, A. (2011). Disjuncture and Difference. In Connell, L., and Marsh, N. (eds.), *Literature and Globalization*, 28 - 36. London ; New York : Routledge.
- Beck, U. (1994). The Reinvention of Politics : Towards a Theory of Reflexive Modernization. In *Reflexive Modernization*, 1 - 55. Cambridge : Polity Press.
- Beck, U. (2006). Living in the World Risk Society. *Economy and Society* 35, 3 (August) : 329 - 345.
- Bronfen, E., & Goodwin, S. W. (1993). Introduction. In *Death and Representation*, 3 - 25. London : The Johns Hopkins University Press.
- Caruth, C. (1996). *Unclaim Experience*. Maryland : The Johns Hopkins University Press.
- Clarke, S. (2006). *From enlightenment to risk : social theory and contemporary society*. Hampshire ; England ; New York : Palgrave Macmillan.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. California : Stanford University Press.
- Giddens, A. (1994). Living in a Post-Traditional Society. In *Reflexive Modernization*, 56 - 109. Cambridge : Polity Press.
- Giddens, A. (2006). *Sociology*. 5th ed. Cambridge : Polity Press.
- Hall, S. (1997). *Representation : Cultural Representations and Signifying Practices*. London : Sage.
- Korwattana, P. (2009). *Beliefs in the Face of Disaster : Reflection on Thai Tsunami Songs and Poems*. Master's Thesis, Thai Studies, Thai Studies Center, Chulalongkorn University.
- Kriengkraipetch, S., & Smith, L. E. (1992). *Value Conflicts in Thai Society : Agonies of Change Seen in Short Stories*. Bangkok : Chulalongkorn University Printing House.
- Lash, S., & Wayne, B. (1986). Introduction. In *Risk Society : Towards a New Modernity*, 1 - 8. London ; Newbury Park ; New Delhi : Sage Publications.
- Tucker, K. H. (1998). *Anthony Giddens and Modern Social Theory*. London ; California ; New Delhi : Sage.

Zinn, J. O. (2008). *Social Theories of Risk and Uncertainty : An Introduction*. Australia : Blackwell Publishing.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กรีนปาร์ค

ชายคนหนึ่งนัดกับเพื่อนชาวต่างชาติไว้ที่กรีนปาร์ค ระหว่างรอเพื่อนเขาก็นึกถึงอดีตที่ผ่านมาถึงทศวรรษ เขาเติบโตมาในครอบครัวที่ร่ำรวยและมีคนตามใจตั้งแต่เด็ก พ่อของเขาทำงานหนักจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว ทำให้แม่เสียใจมาก จนกระทั่งพ่อได้ข่าวว่าแม่นอกใจไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่น พ่อกับแม่จึงแยกกันอยู่แต่ไม่ได้หย่าร้างเพื่อรักษาศักดิ์ศรีวงศ์ตระกูลและความมั่นคงของบริษัทไว้ จากนั้นพ่อของเขาก็ล้มป่วย คนรอบข้างต่างไม่ไว้วางใจว่าเขาจะบริหารงานต่อจากพ่อได้ เขาเลือกที่จะใช้ชีวิตอย่างสุขสำราญและมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงไปทั่ว จนกระทั่งลูกสาวของบริษัทคู่ค้าบอกว่าเธอท้องกับเขา พ่อบอกให้เขาเห็นแก่บริษัท เขาตัดสินใจจ้างให้ผู้หญิงทำแท้งด้วยเงินจากการปิดธุรกิจไปหนึ่งสาขา พ่อล้มป่วยจนเข้าโรงพยาบาลและแม่ต้องไปเฝ้า เขาตัดสินใจกินยาแก้ปวดฆ่าตัวตาย แต่รอดชีวิตมาได้ พ่อไม่ยอมพูดกับเขานีก วันหนึ่งเขาเห็นแม่ทำให้พ่อหยุดหายใจ เมื่อพ่อจากไป น้องสาวของเขาก็รับช่วงทำงานต่ออย่างขยันขันแข็งและทำให้ธุรกิจก้าวหน้าไปด้วยดี

ต่อมาเขาได้รู้จักกวดสกาและคบหากัน กวดสกาเข้าใจเขาและผลักดันให้เขาบริหารธุรกิจหนึ่งของครอบครัวได้ดี จนกระทั่งเปิดพินัยกรรม พ่อยกมรดกให้แม่และลูกคนอื่น ส่วนเขาได้รับเพียงรถยนต์ กวดสกาชวนเขาไปอยู่ลอนดอนด้วยกัน เขาทำงานที่ร้านอาหาร ส่วนกวดสกาเป็นนักข่าว ทั้งสองช่วยกันสร้างฐานะ วันหนึ่งเขาได้รู้จักกับทอมซึ่งต่อมากลายเป็นเพื่อนกัน ทอมมักตั้งคำถามต่อสิ่งรอบตัวและชวนเขาอภิปราย ขณะนั้นเขายังคงไม่มีความสุข ร่างกายเจ็บป่วย และอารมณ์แปรปรวนจนเสียงานและผลการทำงาน กวดสกาทำร้ายร่างกายกวดสกา แต่กวดสกาก็ยังดูแลอย่างอดทน จนวันหนึ่งเขาจึงได้รู้ว่ากวดสกามีความสัมพันธ์กับชายอื่น เขาฆ่ากวดสกาและฝังศพไว้ในกรีนปาร์ค แล้วขายบ้านก่อนเดินทางไปทั่วยุโรป เมื่อเขาได้พบกับทอมอีกครั้ง ทอมถามเขาเกี่ยวกับการประท้วงรัฐบาลที่กรุงเทพฯ

กว่าพรุ่งนี้จะมาเยือน

สาและอาศัยอยู่กับลูกชายที่แต่งงานแล้วยังอยู่บ้านเดียวกัน ส่วนลูกสาวสองคนแต่งงานแล้วย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด ตั้งแต่เกิดความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กัน สาและเริ่มสังเกตว่ามาแอลูกชายมีท่าทีแปลกไป โดยเฉพาะเมื่อดูข่าวสถานการณ์ความไม่สงบ เขาจะแสดงท่าทีไม่พอใจ นอกจากนี้มาแอลังซอกซอกหายออกจากบ้านไปทั้งคืน สาและกลัวว่าลูกจะได้รับอันตราย แต่พอลูกถามว่าเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ก่อการหรือไม่ ลูกกลับไม่ตอบ สะปิเยาะภรรยาของมาแอลก็ไม่สบายใจไปด้วยเพราะสามีไม่สนใจครอบครัวเหมือนก่อน สาและปลอบลูกสะปิและตั้งใจจะหาทางคุยกับมาแอลให้รู้เรื่อง สถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังรุนแรงต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งวันหนึ่งมาแอล

หายไประหว่างบ้าน สาและพยายามติดตามข่าวสารแต่ก็ไม่เห็นข่าวลูกชาย สาและต้องไปช่วยลูกสะใภ้ กริதியางแทนมาแเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ต่อมาข่าวลือเกิดขึ้น ทั้งมาแไปอยู่ชวบนการก่อความไม่สงบ และข่าวลือว่าสาและกับลูกสะใภ้มีอะไรกัน ตอนสายวันหนึ่งมีตำรวจมาที่บ้านสาและเพื่อถามหา มาแ สาและโกหกว่าลูกชายไปทำงานที่อื่น พอตำรวจเห็นสะปิเยาะก็มีท่าที่สนใจแล้วก็กลับไป สาและร้อนใจมากแต่ก็ยังม้อลลอสเป็นสิ่งยึดมั่นในจิตใจ วันหนึ่งสาและถูกคนไม่ทราบฝ่ายยิงตาย

การจากไปของนกเค้า

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถานการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ผู้ได้รับผลกระทบมีทั้งทหาร พระ และประชาชนทั่วไป พระที่ออกบิณฑบาตต้องมีทหารคุ้มกัน เหตุการณ์ทั้งหมดอยู่ในสายตาและความทรงจำของนกเค้าแมว วัดแห่งหนึ่งมีพระสมณิก หลวงตาทอง และเปรื่องซึ่งเป็นทหารที่มาคอยดูแลความเรียบร้อย วันหนึ่งเปรื่องเล่าให้หลวงตาทองฟังว่าได้ยินนกเค้าแมวคุยกันเรื่องความฝัน หลวงตาทองก็เล่าเรื่องที่เห็นนิมิต ทั้งคู่สรุปว่าเป็นลางบอกเหตุร้ายคือความแตกแยกของคนในสังคมเช่นที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เปรื่องวางแผนว่าจะลางานกลับไปเยี่ยมบ้าน วันหนึ่งเกิดเหตุระเบิดขึ้น ทำให้เปรื่องและประชาชนอีกหลายคนเสียชีวิต รวมทั้งนกเค้าแมวตัวเมียด้วย ทำให้นกเค้าแมวตัวผู้เสียใจมากที่ผู้คนเข่นฆ่ากันอย่างโหดเหี้ยม นกเค้าตัวผู้ตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการบินพุ่งตรงเอาตัวเสียบเหล็กแหลมปลายสายล่อฟ้าเหนือโรงธรรม ในขณะที่พระกำลังเทศนาธรรม

การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา

หลังเกิดสึนามิ 5 วันตรงกับวันปีใหม่ พ.ศ.2548 อาริญาฝันว่ากำลังลอยอยู่ในทะเลเดดซี ในทะเลมีสัตว์ทะเลมากมาย รวมทั้งนักท่องเที่ยวจากทั่วสารทิศกำลังพักผ่อนอย่างสบายใจ บนท้องฟ้ามีฝูงนกอพยพมาจากยุโรป อาริญาคิดถึงแม่ซึ่งไม่รู้ว่ายู่ที่ไหน เธอฝันอยากเดินทางไปเกาะมัลดีฟส์ กลางมหาสมุทรอินเดีย ทันใดนั้นฉลามตรงเข้าจับเธอ แล้วเธอก็ตื่น อาริญาพบว่ากำลังลอยอยู่ในน้ำ และมีเศษซากปรักหักพังลอยมากระแทกจนเธอต้องว่ายน้ำ มีเสียงของผู้คนดังอยู่รอบตัว หนึ่งในนั้นคือเสียงเรียกหาแม่ แล้วเธอก็พบว่านั่นคือเสียงของเธอเองในยามสายวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เมื่อเธอถูกคลื่นซัดไปค้างบนต้นไม้และแม่พลัดตกน้ำ สุดท้ายแม่กับเธอก็ปลิวไปคนละทาง อาริญาอยู่ที่ทะเลท่ามกลางซากปรักหักพังและกลับไปจนกระทั่งตื่นมาเพราะฝันว่าถูกฉลามจับ เธอไม่รู้ว่าตัวเองอยู่ที่ไหนในโลก เธอพยายามปะติดปะต่อภาพในความทรงจำหลังคลื่นยักษ์ และเดาว่าตัวเองอาจอยู่ในมหาสมุทรอินเดียจึงลิ้มความเศร้าใจไปชั่วขณะ เพราะเธอเคยใฝ่ฝันจะออกเดินทางไกลไปจากเกาะที่แม่กักขังเธอไว้ อาริญาได้ยินเสียงรอบตัวของผู้คนต่างภาษา ต่างศาสนา ต่างอาชีพ แล้วเสียงก็ค่อยๆ

เจ็บไป หลังจากนั้นเธอได้ยินเสียงเฮลิคอปเตอร์ เธอกำลังตัดสินใจว่าจะให้เฮลิคอปเตอร์พากลับไปหาแม่ที่กักขังเธอไว้ หรือมุ่งหน้าสู่เกาะในความฝัน ขณะนั้นฝรั่งชื่อโจนาธานลอยเข้ามาทักทายเธอ ชายหนุ่มบอกว่ากำลังจะเดินทางไปมัลดีฟส์ อาริญาตื่นเต้นมาก โจนาธานชวนอาริญาไปด้วยกัน แล้วทั้งสองก็ลอยเคียงคู่ไปสู่อะลันดา

การลุกไหม้ของไฟหินดำ

ชายคนหนึ่งเป็นผู้จัดการโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน เมื่อจัดหาที่ดินได้แล้ว เขาก็ประสานงานกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยเพราะได้รับผลประโยชน์ และชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เห็นด้วย การก่อสร้างเริ่มต้นขึ้นแม้ว่ายังมีปัญหาเรื่องที่ดินแปลงเล็กๆ แปลงหนึ่ง นายก อบต. ยืนยันว่าจะจัดการเรื่องที่ดินได้ตามสัญญาที่เซ็นร่วมกันไว้ ตอนแรกการต่อต้านไม่รุนแรงนัก จนกระทั่งมีการประสานกับเอ็นจีโอ ทำให้เกิดการต่อต้านว่าการก่อสร้างจะทำลายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชาวบ้าน วันหนึ่งเขาตัดสินใจไปคุยกับลุงพร เจ้าของที่ดินแปลงสุดท้ายที่ไม่ยอมขาย ลุงพรยืนยันอย่างสุภาพว่าจะไม่ย้ายออกและไม่ต้องการการชดเชยใดๆ หลังจากนั้นนายก อบต. ถูกสังหาร มีการสันนิษฐานว่ามูลเหตุมาจากผลประโยชน์จากการก่อสร้าง

เขาตัดสินใจให้ผู้ออกแบบเปลี่ยนผังโรงงานใหม่แม้ว่าต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม โดยให้เว้นที่ดินของลุงพรไว้พร้อมสร้างเส้นทางเชื่อมกับภายนอก ฝ่ายกฎหมายจะเอาเรื่องกับบริษัทของนายก อบต. ที่จัดการเรื่องที่ดินไม่ได้ สื่อมวลชนเริ่มสนใจชีวิตของลุงพรในฐานะนักสู้ รวมทั้งยังนำเสนอข่าวด้านลบของโรงไฟฟ้า มีการประท้วงต่อต้านของชาวบ้านและเอ็นจีโอ เขาเห็นใจชาวบ้านที่ต่อสู้เพื่อชุมชนและรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติ แต่ก็เห็นใจตัวเองด้วยในฐานะที่ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ เขานับวันรอที่จะไปจากพื้นที่ และปฏิเสธตำแหน่งรองกรรมการผู้จัดการโรงไฟฟ้ารวมทั้งไม่ขอรับงานที่กระทบต่อชีวิตผู้คนมากมายเช่นนี้อีกแล้ว ในที่สุดโรงงานก็เสร็จสิ้นและเริ่มดำเนินงานพร้อมกับคำร้องเรียนเรื่องมลพิษ วันหนึ่งลุงพรถูกฆาตกรรม ผู้ต้องสงสัยคือลูกชายของนายก อบต. ที่โกรธแค้นเพราะลุงพรทำให้บริษัทของพ่อถูกฟ้องร้อง ความตายของลุงพรจุดชนวนให้ชาวบ้านลุกฮือประท้วงอย่างรุนแรง หลังจากนั้นฝ่ายกฎหมายมาแจ้งเขาว่าคนของลูกชายของนายก อบต. นำโฉนดที่ดินลุงพรมามอบให้

ขุนข้าว

ชายคนหนึ่งมีฉายาว่า “ขุนข้าว” เพราะเขาเสพติดการติดตามข่าวสาร เขาภูมิใจฉายาของตัวเอง เขาอาศัยอยู่ตัวคนเดียว มีอาชีพอิสระรับเขียนแบบ ส่วนน้องสาวย้ายไปทำงานที่ภาคใต้ วันหนึ่งเขาทำกิจวัตรเหมือนทุกวันคือ ตื่นขึ้นมาอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่า 1 ฉบับ พร้อมกับกินข้าวเข้าไป

ด้วย ระหว่างนั้นก็เปิดโทรศัพท์ฟังข่าวภาคเช้ามากกว่า 1 รายการเพื่อตรวจสอบข่าว วันนั้นมีข่าวใหญ่คือข่าวเรือล่มในทะเลอันดามัน เขาติดตามสักพักก็เลิกสนใจ แล้วก็ไปนั่งทำงาน จนถึงเวลาข่าวเที่ยง เขาได้รับข้อความสั้นทางโทรศัพท์มือถือจากสำนักข่าวที่เขาสมัครไว้ เขากินข้าวพร้อมกับดูรายการข่าวเที่ยง เขารู้สึกว่าข่าวเรือล่มน่าสนใจมากขึ้นเมื่อมีรายชื่อผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ หลังจากนั้นเขาก็เปลี่ยนไปดูข่าวการเมืองและอาชญากรรม เขาอยากโทรศัพท์หาน้องสาวแต่นึกได้ว่ายังเคื่องที่น้องสาวเพิ่งตำหนิเขาว่า ไม่ควรเสพข่าวเป็นความบันเทิง แต่ควรติดตามด้วยหัวใจและคิดถึงใจญาติของผู้ตกเป็นข่าว เขาทำงานตลอดบ่ายจนถึงตอนเย็น แล้วจึงดูรายการข่าวอย่างสบายอารมณ์ ผู้สื่อข่าวแจ้งจำนวนผู้เสียชีวิตที่เพิ่มขึ้นจากเหตุการณ์เรือล่ม แต่ก็ไม่ได้ทำให้ข่าวน่าสนใจ จนกระทั่งเขาเห็นรายชื่อผู้เสียชีวิตและพบว่าน้องสาวของเขาเป็นหนึ่งในนั้น เขาคิดว่าเข้าใจคำที่น้องสาวว่าเขาแล้ว

เข้าเมือง

เขานั่งรถสองแถวเข้าเมืองในยามเช้า คนในรถกำลังหลับ ปราบภรรยาสองแถวอีกคันหนึ่งแซงขึ้นมาด้านข้างตรงจุดที่เป็นทางโค้ง เสียงเบรกรถยนต์และเสียงรถชนราวกันตกลงไปข้างทาง เขาและเพื่อนร่วมรถโดยสารเดินลงไปดูที่เกิดเหตุ เขาพบผู้คนที่เสียชีวิตมากมาย บ้างอยู่ในท่าเหมือนกำลังหลับอวัยวะ ข้างของไปคนละทิศละทาง เขาเดินไปสูดอากาศให้พ้นจากที่เกิดเหตุ พบเพื่อนร่วมรถโดยสารอีกสอง

คล้ายว่าเริ่มจากฝน

ธงอาศัยอยู่กับพ่อและพี่ชาย พี่ชายได้เป็นนักฟุตบอลตัวแทนจังหวัดและต้องไปเก็บตัวฝึกซ้อมเพื่อเข้าสู่ทีมชาติ ที่โรงเรียนของธงมีเด็กชายชาวพม่าชื่อฮะตูเรียนอยู่ด้วย ฮะตูใส่ขาเทียม 1 ข้างเช่นเดียวกับพ่อของเขาที่เป็นลูกจ้างของครูใหญ่ ฮะตูเรียนช้าขึ้นมานานและไม่มีเพื่อนคบเพราะเด็ก ๆ รวมทั้งชาวบ้านไม่ชอบคนพม่าจากข่าวกลุ่มติดอาวุธบุกยึดโรงพยาบาล พ่อของธงก็ห้ามธงไปยุ่งกับคนพม่า วันหนึ่งมีผู้พบศพคนงานพม่า ชาวบ้านรำลึกกันว่าเป็นโจร จึงตัดสินใจฝังศพไว้ในบริเวณที่พบศพ ธงไม่กล้าขี่จักรยานผ่านที่ฝังศพจึงชวนให้ฮะตูซ้อนท้ายจักรยานไปกลับโรงเรียนด้วยกันโดยอ้างว่าจะไม่ให้ใครมาแกล้งฮะตู แต่ก็ยังไม่ยอมเป็นเพื่อน ตั้งแต่นั้นเพื่อนๆ ก็เริ่มไม่พอใจธง วันหนึ่งธงจำใจชวนฮะตูไปเล่นกับกลุ่มเพื่อน ฮะตูถูกแกล้งจนขาเทียมพัง นักเรียนทั้งกลุ่มถูกครูลงโทษ ทุกคนยกเว้นธงโกรธฮะตูและตั้งใจแก้แค้น แต่ธงปกป้องฮะตูไว้พร้อมบอกว่าฮะตูคือเพื่อนของเขา พ่อของธงบอกว่าคนร้ายที่บุกโรงพยาบาลอาจจะมาหลบบนภูเขาน้ำค้างบ้านของเขา และสั่งให้ธงเลิกยุ่งกับครอบครัวฮะตู วันรุ่งขึ้นธงไปหาฮะตูและพบพี่ชายของฮะตูที่เป็นทหารกู้ชาติ

ธกับฮะตุยั้งคงไปเที่ยวเล่นด้วยกันจนกระทั่งฮะตุบอกธว่าเขาไม่ใช่พม่า แต่เป็นคนมอญซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีกระทั่งประเทศของตนเอง ต่อมาพี่ชายของธติดทีมชาติไปเก็บตัวที่ต่างประเทศ วันหนึ่งเกิดไฟป่าไหม้ภูเขารวมถึงค่ายผู้ลี้ภัย หลังจากนั้นฮะตุก็ไม่มาโรงเรียนอีกโดยไม่มีใครรู้สาเหตุ คืบก่อนวันที่พี่ชายของธจะแข่งฟุตบอล ฮะตุแอบมาหาธและขอร้องไม่ให้ธไปโรงเรียนในวันรุ่งขึ้น วันต่อมาครูใหญ่จัดที่ในหอประชุมให้ทั้งโรงเรียนมาดูถ่ายทอดสดฟุตบอล มีกลุ่มคนใส่ชุดทหารบุกเข้าหอประชุมพร้อมอาวุธ คนกลุ่มนั้นบอกว่าจะยิงหัวนักเรียนหนึ่งคนต่อหนึ่งประตูที่ทีมไทยยิงได้ นักเรียนคนแรกที่ถูกจับเป็นตัวประกันคือธ เพราะพี่ชายของฮะตุที่อยู่ในกลุ่มนั้นจำธได้ กลุ่มคนในชุดทหารประกาศถึงความยุติธรรมที่พวกเขาได้รับ ทันใดนั้นฮะตุก็บุกเข้าไปพร้อมกับตำรวจและทหาร ฮะตุขอให้พี่วางอาวุธ สู้ตายตัวประกันทุกคนปลอดภัย ส่วนคนในชุดทหารตายทั้งหมด รวมถึงฮะตุด้วย เมื่อเหตุการณ์ผ่านไป ธยังคงคิดถึงฮะตุ และคนอื่นๆ ก็ยังสำนึกว่าฮะตุช่วยชีวิตพวกเขาไว้

คลื่น

หญิงคนหนึ่งใช้ชีวิตอยู่คนเดียวที่ภูเก็ตหลังจากสามีตาย และลูกย้ายไปอยู่กรุงเทพ ทุกวันนางจะตื่นมาฟังข่าวเหมือนที่สามีทำตอนยังมีชีวิตอยู่ เช้าวันหนึ่งนางได้ยินเสียงโทรศัพท์ตอนเช้า ลูกชายของนางโทรหาด้วยความเป็นห่วงเพราะได้ยินข่าวว่ามีพายุเข้า เขาบอกให้นางระวังตัวแล้วสัญญาณก็หายไป นางออกไปดูหน้าบ้านก็ไม่เห็นว่าพายุ หลังจากนั้นน้องสาวของนางที่อยู่นอกเมืองก็โทรหาให้นางเปิดโทรทัศน์ นางจึงเห็นข่าวคลื่นยักษ์ถล่มหาดป่าตองและชายฝั่งอันดามัน นางไม่เข้าใจเนื้อหาข่าวและนึกอยากให้สามีมาอธิบายให้ฟัง น้องสาวบอกให้นางเก็บของเตรียมอพยพ สักพักลูกชายก็โทรมาให้ฟังข่าววิฤ แต่สัญญาณโทรศัพท์ไม่ค่อยดีจึงฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง นางเปิดวิทยุฟังข่าวคลื่นยักษ์แต่ก็ไม่รู้จะตัดสินใจอย่างไรต่อไป ลูกชายโทรมาบอกว่าเขาให้น้องสาวนางมารับนางอพยพไปที่อื่น แต่นางไม่ออกไปเพราะคิดว่าในเมืองที่นางอยู่จะปลอดภัย แล้วนางก็นึกถึงความโศกเศร้าและเจ็บเหงาหลังการสูญเสียสามี หลังจากนั้นน้องสาวนางโทรมาบอกว่าจะไปรับ แต่นางปฏิเสธแล้ววางสาย นางไม่รับโทรศัพท์หลังจากนั้นอีกและนอนหลับไหลอยู่ในบ้าน

ความกดดันเหลือทนของชีวิต

วิโรจน์เป็นเด็กชายที่พ่อแม่เลือกเส้นทางชีวิตให้ตั้งแต่เด็ก เขาเข้าโรงเรียนตั้งแต่ชั้นเตรียมอนุบาลและใช้เวลาส่วนใหญ่ที่โรงเรียน ต่อมาเขาเข้าเรียนชั้นอนุบาลและประถมศึกษาในโรงเรียนเอกชนที่ดีที่สุด ทุกวันเขาต้องเรียนพิเศษวิชาที่พ่อแม่เลือกให้ วิโรจน์ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน โดยเฉพาะเวลาเข้าห้องน้ำ วันหนึ่งเพื่อนเอาหนังสือการ์ตูนของเขาไปซ่อน ทำให้วิโรจน์เสียเวลาหา

การตูนจนเข้าห้องน้ำไม่ทัน เขาจึงได้ฉายาวิโรจน์ตดแตก เมื่อถึงชั้นมัธยมเขาย้ายโรงเรียน พ่อแม่ให้เขาเรียนพิเศษและเข้าร่วมชุมนุมวิชาการต่างๆ ยกเว้นชุมนุมวรรณศิลป์ที่เขาอยากเข้า ต่อมาเขาสอบเข้าคณะวิศวกรรมศาสตร์ตามความต้องการของพ่อ ทั้งที่เขาอยากเรียนอักษรศาสตร์ แต่พ่อแม่ก็ยอมให้เขาเรียนพิเศษภาษาต่างประเทศ หลังจบปริญญาตรีเกียรตินิยม วิโรจน์เลือกเรียนต่อปริญญาโทด้วยตัวเอง เพราะรู้ว่าจะทำให้พ่อที่ป่วยภูมิใจ ส่วนแม่อยากให้เขามีครอบครัวจึงพยายามแนะนำผู้หญิงฐานะดีให้ แต่เขายังไม่พร้อม หลังจากนั้นเขาไปเรียนต่อปริญญาเอกที่ต่างประเทศพร้อมซื้อบ้านอยู่กับภรรยาที่นั่น วันหนึ่งเขาทะเลาะกับภรรยาและคิดถึงช่วงชีวิตที่ผ่านมา สุดท้ายเขาตัดสินใจฆ่าตัวตาย หนังสืองานศพของวิโรจน์เป็นงานเขียนของเขาเอง และได้รับการยกย่องในเวลาต่อมาว่าเป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่ดีที่สุดของไทย หนังสือเล่มนั้นชื่อว่า “ความกดดันเหลือทนของชีวิต”

ความเจ็บของลัลา

ยูซุฟไปรับลัลลากลับจากละหมาดที่มีสยิด แล้วตั้งใจแวะไปหาจรัญที่ค่ายทหารก่อนกลับบ้าน ระหว่างทางมีกลุ่มคนจับตัวยูซุฟไป แล้วทิ้งลัลลาไว้ ลัลลาได้รับความช่วยเหลือและถูกนำตัวไปค่ายทหารในสภาพหวาดกลัว ตั้งแต่นั้นลัลลาก็ตัดขาดจากโลกภายนอกและแทบไม่พูดกับใครอีกเลย จรัญสัญญากับพ่อของยูซุฟว่าจะช่วยลูกชายเขากลับมาให้ได้ รุ่งเช้ามีผู้พบศพอามาน เขาเพิ่งได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านไม่ถึงเดือน ชาวบ้านคาดว่าอามานถูกฆ่าตัดตอนเพราะอามานทำงานกับทหารและมีนโยบายปราบปรามยาเสพติด หลังจากนั้นก็มีผู้พบศพยูซุฟในสภาพเดียวกับศพอามาน พ่อของยูซุฟมองจรัญด้วยความเคียดแค้น จรัญสัญญาว่าจะหาตัวคนร้ายให้ได้ จรัญพบลัลลาในพิธีฝังศพยูซุฟ ลัลลายังดูเฉยเมยและซุกซ่อนความรู้สึกไว้ จรัญตระหนักดีกว่าหลังจากนี้ภารกิจมวลชนสัมพันธ์ที่เขากับยูซุฟร่วมมือกันคงยากจะเกิดขึ้นอีกแล้ว คดีของอามานกับยูซุฟไม่คืบหน้า ลัลลาก็ยังคงเก็บตัวอยู่ในบ้านโดยไม่มีใครรู้ว่า ทุกวันเมื่อละหมาด เธอขอดุอาอ์ให้พระเจ้าช่วยให้เธอลืมภาพความโหดร้ายในวันที่ยูซุฟถูกลักพาตัว

ความฝันและความตายของชายต่างดาว

ชายเจ้าของสวนยางรู้ว่าชายเลี้ยงแพะว่า “ชาว” ถูกฆ่าตายในสวนยางแห่งหนึ่ง ชาวคือคนงานพม่าหลบหนีเข้าเมืองที่ชายเจ้าของสวนยางเคยรับมาทำงาน ชาว ภรรยา และลูกหลบซ่อนตัวสร้างครอบครัวในสวนยาง ใช้ชีวิตอย่างสุขสงบ ชาวทำงานได้ดีมากและซื่อสัตย์ ทำให้เจ้าของสวนพอใจ และชาวก็เคารพเจ้าของสวนเช่นกันเพราะไม่คิดเอาเปรียบเขา ชาวมักจะฝันถึงเจ้าที่และซื้อหอยถูกบ่อยๆ หลังจากนั้นชาวไปช่วยคนเลี้ยงแพะต่อเติมบ้านแล้วมีคนเห็นเข้า วันรุ่งขึ้นผู้ใหญ่บ้านกับ

ตำรวจก็มาตามจับขาว ขาวหนีไปหลบบนภูเขา ต่อมาขาวก็ขอลาออก และได้ทำงานในสวนอีกแห่งหนึ่ง ขาวยังคงถูกห่วยและขาวก็แพร่ออกไปจนทำให้โจรขึ้นบ้าน ขาวบอกโจรว่าส่งเงินกลับพม่าไปหมดแล้วแต่โจรไม่เชื่อ สุดท้ายครอบครัวของขาวก็ถูกฆ่าตาย คนงานพม่าคนอื่นให้การกับตำรวจว่าไม่กล้าช่วยขาวและเพราะกลัวถูกล้างแค้น สุดท้ายเรื่องของขาวก็เงียบหายไปเช่นเดียวกับความตายของคนงานต่างดาวคนอื่น

คำสาป

ชายคนหนึ่งถูกสาปให้ต้องขับรถตลอดเวลา คำสาปทำให้เขาไม่อาจหยุดรถได้นอกจากเมื่อเจอไฟแดง ไม่อย่างนั้นเขาจะปวดแสบปวดร้อน วันหนึ่งเขาได้รู้จักเด็กหญิงขายพวงมาลัยที่สี่แยกไฟแดง เขาอาสาไปส่งเด็กขายพวงมาลัยทุกวันจนกลายเป็นเพื่อนกัน หลังจากนั้นชายหนุ่มคิดหารายได้เพราะอยากซื้อของไปฝากเด็กขายพวงมาลัย เขาจึงเริ่มรับผู้โดยสาร และได้นักธุรกิจคนหนึ่งเป็นลูกค้าประจำ วันหนึ่งขณะที่เขาขับรถให้นักธุรกิจ นักธุรกิจถูกลอบยิง เขารีบขับรถไปที่สี่แยกที่เด็กขายพวงมาลัยอยู่ แล้วขอให้เธอเอาศพนักธุรกิจลงจากรถ เด็กหญิงไม่กล้า เขาจึงต้องผลักศพนักธุรกิจลงจากรถ คิวตัวเด็กขายพวงมาลัยขึ้นรถแล้วขับต่อไป รถตำรวจไล่ตามมาและสั่งให้เขาหยุดรถ เด็กหญิงโวยวายว่าเขาไม่ควรพาเธอขึ้นรถมาด้วย เขาเสียใจที่ไม่มีใครเข้าใจโดยเฉพาะเรื่องที่เขาต้องคำสาป สุดท้ายเขาตัดสินใจจะจอดรถ พร้อมกับที่ตำรวจยิงเข้ามาโดนเด็กขายพวงมาลัยเสียชีวิต เขาหยุดรถและคิดว่าอยากให้คำสาปลงโทษให้เขาตาย แต่เขากลับไม่รู้สึkpวดแสบปวดร้อนเหมือนเดิม เขาเอาหัวโขกพื้นอย่างคลุ้มคลั่ง แล้วฝนก็ตกลงมาพร้อมกับคำสาปที่ถูกถอน

คำอธิษฐาน

เด็กหญิงคนหนึ่งเพิ่งย้ายไปอยู่โรงเรียนใหม่หลังจากครอบครัวย้ายออกจากเมืองหลวง เมื่อเลิกแถว เด็กหญิงยืนร้องไห้อยู่คนเดียว มีเด็กหญิงมุสลิมคนหนึ่งเดินมากุมมือเธอไว้ ตั้งแต่นั้นเด็กหญิงทั้งสองก็เป็นเพื่อนรักกัน เด็กหญิงมุสลิมคอยช่วยเหลือและชวนเธอไปที่มัสยิดด้วย พ่อกับแม่กลับไม่ชอบให้เธอยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนมุสลิม แต่เธอก็ยังแอบคบหาโดยที่เด็กหญิงมุสลิมไม่รู้ว่าพ่อแม่ของเธอไม่ชอบตนเอง เด็กหญิงไม่เข้าใจว่าทำไมพ่อกับแม่ถึงมองว่ามุสลิมมงาย ในขณะที่เธอชื่นชมศรัทธาอันบริสุทธิ์ของมุสลิม จนบางครั้งถึงขั้นอิจฉาที่เด็กหญิงมุสลิมรักพระเจ้ามากกว่ารักเพื่อนสนิทอย่างเธอ ในวันเกิดของเด็กหญิง เพื่อนมุสลิมขอไปมัสยิดก่อนแล้วค่อยนัดเจอกันที่สวน แต่เธออยากให้เพื่อนอยู่กับเธอจึงพลั้งปากไปว่าพระเจ้าของมุสลิมไม่มีจริง เพื่อนมุสลิมไม่โกรธ และยังบอกว่ากลับจากมัสยิดแล้วจะไปตามนัดแน่นอน เด็กหญิงไปรอเพื่อนที่สวนสาธารณะจนใกล้ค่ำ พ่อมาหาเธอและพาไปบ้าน

เด็กหญิงมุสลิม แต่กลับเจอแค่พ่อแม่ที่ดูโศกเศร้า แล้วพ่อก็พาเธอกลับบ้าน ระหว่างทางเธอรู้สึกว่าบรรยากาศรอบตัวไม่สุขสงบเหมือนเดิม เด็กหญิงภาวนาต่อพระเจ้าให้เพื่อนมุสลิมกลับมาหาเธอบ้าง หลังจากนั้นครอบครัวของเธอก็ย้ายออกนอกพื้นที่ เมื่อโตขึ้น วันหนึ่งเธอก็กลับไปโรงเรียนเก่าซึ่งเหลือเพียงซากจากการถูกวางเพลิง เธอคิดถึงคำพูดเพื่อนมุสลิมที่บอกว่า อยากให้ทุกคนรักและเข้าใจกัน แม้ความเชื่อจะแตกต่างกัน เธอหวังว่าที่ที่เพื่อนมุสลิมไปอยู่จะไม่เห็นบนานเหมือนบนพื้นที่โลกตอนนี้

คืนอันยาวนานระหว่างเขาและเธอ

ชายคนหนึ่งที่นำของบริจาคไปมอบให้อาสาสมัครสึนามิ หลังจากนั้นเขาก็เดินสำรวจพื้นที่แถวซากโรงแรมแห่งหนึ่ง ชายที่มาเป็นอาสาสมัครขอให้เขาช่วยดึงศพผู้หญิงที่ติดอยู่ใต้คานในห้องพักโรงแรม แม้จะไม่เต็มใจนักแต่เขาก็เข้าไปช่วย ทั้งสองคนพยายามดึงศพนั้นออกมาแต่ไม่สำเร็จ ชายหนุ่มรู้สึกสะอิดสะเอียนเพราะไม่เคยสัมผัสศพแบบใกล้ชิดขนาดนี้มาก่อน ทั้งคู่พยายามดึงศพจนใกล้ค่ำ ชายหนุ่มให้อาสาสมัครมาลองใหม่พุงนี้ แต่อาสาสมัครก็ยืนยันว่าอยากช่วยให้เธอได้กลับบ้านในวันนี้ สุดท้ายอาสาสมัครพนมมือไหว้ศพและขอร้องให้ศพยอมกลับบ้าน ทั้งคู่นำศพออกมาได้สำเร็จ ระหว่างแบกศพ ทั้งคู่มองเห็นแหวนที่นิ้วของศพ อาสาสมัครถอดแล้วยื่นให้ชายหนุ่มเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ แต่ชายหนุ่มบอกให้สวมกลับให้ศพเพื่อไว้พิสูจน์ตัวบุคคล เมื่อศพออกมาแล้วอาสาสมัครบอกว่าจะอยู่นิ่งเฝ้าศพรอรถกู้ภัยมารับไปส่งที่วัด ชายหนุ่มจึงขอตัวกลับ

ฆาตกรรม

เขาตื่นนอนตอนเช้าของวันหยุด ตั้งใจว่าจะพาลูกชายและลูกสาวไปดูภาพยนตร์ ตกสายเขา ลูกทั้งสอง และภรรยาก็ได้ไปที่โรงภาพยนตร์ เขาให้ภรรยาและลูกไปซื้อตั๋วชมภาพยนตร์ก่อน เขาพบชายแก่ผมขาวพูดภาษาอะไรที่เขาฟังไม่เข้าใจ ท่าทางของชายแก่และลูกน้องมีบางสิ่งผิดปกติแต่เขาไม่อาจรู้ได้ เขาพยายามสื่อสารว่าน่าจะมีการเข้าใจอะไรผิด แต่ก็เหมือนไม่ช่วยอะไร เขาถูกฆ่าในตรอกเล็กๆ แห่งหนึ่ง ไม่นานหลังจากนี้คงจะมีคนมาพบศพเขาแล้วคาดการณ์การฆาตกรรมไปต่างๆ นานา

งานศพในเดือนกันยายน

อดีตปลัดอำเภอประทีป ทองทับทิม ไม่แน่ว่าจะไปงานศพใหม่ ศพที่ว่าคือกำนันเพื่อนของเขาที่มีลูกเป็นนักการเมืองโก่งกิน แต่กลับได้ดิบได้ดีเป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป ปลัดทวนคิดถึงวันคืนเก่าๆ ที่เคยบุกเบิกในพื้นที่นี้ บัดนี้สถานการณ์ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป อดีตปลัดประทีปตัดสินใจไป

ร่วมงาน แต่เขาตั้งใจว่าจะไม่ยุ่งกับใครอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะพวกนักการเมืองที่เขาชิงชังที่นั่งใน
 เติ้นท์ แต่แล้วเกิดเหตุไม่คาดฝันคือตอนที่เขาขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุล หัวเขาของเขารับน้ำหนักไม่ติดจนเสีย
 การทรงตัว เขาจึงถูกคนประคองไปร่วมเติ้นท์กับนักการเมืองที่เขาชิงชัง ในตอนนำศพขึ้นเมรุวาง
 ดอกไม้จันทน์ อดีตปลัดเหมือนมีคนมาจับบ่าและได้ยินเสียงพูดกับเขา เป็นเสียงของกำนันที่ร่างกำลัง
 จะถูกเผาที่นี้กระซิบบอกเขาว่าโลกมันเปลี่ยนไปแล้ว นี่ไม่ใช่หมากกระดานเก่าไม่มีใครสนใจเบี้ยที่ถูก
 กินอีกต่อไป ตัวเขาจะไปร่อนเล่นหมากกระดานใหม่กับเพื่อนรักในอีกโลกหนึ่ง

งานศพปลาทอง

ชายคนหนึ่งกลับห้องแล้วพบว่าปลาทองที่เลี้ยงไว้ตาย เขาเสียใจมากเพราะผูกพันกับปลา
 ทองตัวนี้ จึงตัดสินใจจัดงานศพให้ปลาทอง เริ่มจากไปเจรจากับพระขอใช้ศาลาวัด ตอนแรกพระ
 ปฏิเสธ แต่พอเขาเสนอเงินทำบุญให้วัดมากกว่างานศพทั่วไป พระก็ยอม แต่ให้เขาบอกคนอื่นว่าพระ
 ยอมให้จัดงานศพเพราะเห็นแก่ชีวิตเพื่อนร่วมโลก หลังจากนั้นเขาลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ซึ่งยอมให้
 ลงเพราะเงิน เขาพิมพ์บัตรเชิญคนมาร่วมงาน แล้วแจกจ่ายให้ทุกคนที่อยู่คอนโดเดียวกัน เจ้านาย
 และเพื่อนร่วมงาน เมื่อถึงวันงาน มีผู้คนจำนวนมากมาร่วมงานศพปลาทองจนดูเหมือนเป็นงาน
 ประจำปี เจ้านายเอ่ยชมเขาที่มีหัวธุรกิจ รู้จักประชาสัมพันธ์ตัวเอง แม้ว่าเขาจะยืนยันว่าทำด้วยความ
 บริสุทธิ์ใจก็ตาม ในวัดมีกล่องรับบริจาคเงินร่วมทำบุญสร้างศาลาปลาทองซึ่งพระมาวางไว้ เมื่องานศพ
 เสร็จสิ้น เขายังคงเศร้าอยู่ พระมาปรึกษาเขาเรื่องสร้างศาลาปลาทองและเครื่องราง แต่เขาไม่ขอมีส่วน
 ร่วม เขาขึ้นรถแท็กซี่แล้วคิดไม่ออกว่าจะไปที่ไหนต่อ พลันคิดถึงพ่อกับแม่ที่ประสบอุบัติเหตุทาง
 รถยนต์เสียชีวิตในวันเกิดของเขา สิ่งที่เหลืออยู่คือปลาทองที่เป็นของขวัญวันเกิด เขาจึงผูกพันกับปลา
 ทองตัวนี้ เขาตัดสินใจไปหมอบขุดเพื่อกลับบ้านเกิดไปไหว้เฝ้ากระดูกพ่อแม่

ชายชรา

ชายชราคนหนึ่งอาศัยในบ้านอย่างโดดเดี่ยว ภรรยาและลูกของเขาตายไปแล้ว เหลือแต่ลูก
 ชายคนเล็กที่หนีออกจากบ้านแล้วไม่กลับมา ยามค่ำคืนเขามักจะนอนไม่หลับและคิดถึงเรื่องราวใน
 อดีต เขาเคยฝันอยากเป็นนักเขียนแต่กลับไปประกอบอาชีพอื่น และไม่สามารถเขียนหนังสือได้เกิน
 หนึ่งบรรทัด ในบรรดาลูกของเขา ลูกชายคนเล็กดูมีแววเป็นนักเขียน แต่ลูกชายกลับหนีออกจากบ้าน
 ไป เขายังคงรอให้ลูกชายกลับมา คืนหนึ่งลูกชายก็กลับมาบ้านแล้วมอบหนังสือที่เขียนเองให้ชายชรา
 ชายชราขอให้ลูกอยู่ด้วยกัน แต่ลูกชายบอกว่าตนเองตายแล้ว ชายชราไม่เชื่อ และบอกว่าถ้าลูกตาย
 แล้วจริงๆ ก็ขอให้พาดินไปด้วย เพราะชายชราไม่อยากจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวบนโลกนี้อีกแล้ว ลูกชายบอก

ว่าทำแบบนั้นไม่ได้ แล้วก็พาชายชราเข้านอน รุ่งขึ้นชายชราอ่านนิยายที่ลูกชายเขียน เป็นเรื่องราวของชายคนหนึ่งหนีออกจากบ้านเพื่อตามหาอายุวัฒนะมารักษาแม่ที่ป่วย เขาเดินทางผจญภัยไปทั่วโลก จนสุดท้ายกลับมาบ้านแล้วพบว่าแม่เสียชีวิตแล้ว จึงออกเดินทางอีกครั้งอย่างไร้จุดหมาย ชายชราอ่านเรื่องราวที่ลูกเขียนด้วยความภูมิใจ

ชายโดดเดี่ยวผู้ยืนหันหลังให้คลื่นสึนามิ

สิบเดือนหลังเกิดสึนามิ หญิงคนหนึ่งให้ลูกสาวบันทึกสารคดีเกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามิให้ ตั้งแต่ลูกชายเสียชีวิตในเหตุการณ์สึนามิที่เขาหลัก นางยังทำใจไม่ได้จึงขลุกตัวในห้องลูกชายและดูสารคดีเหล่านั้นซ้ำๆ ทำให้ลูกสาวเป็นห่วงมาก ภาพสารคดีที่ตึงใจนางที่สุดคือ ภาพชายคนหนึ่งยืนโดดเดี่ยวอยู่ริมหาดหันหน้าเข้าหาหาดทราย ด้านหลังมีคลื่นขนาดใหญ่กำลังโถมเข้าหาเขา แล้วภาพก็ตัดไป นางอยากรู้ว่าทำไมชายคนนั้นจึงไม่วิ่งหนีคลื่นยักษ์ และภาพนั้นยังทำให้นางนึกถึงลูกชายที่เสียชีวิตในเหตุการณ์สึนามิด้วย

ชีวประวัติฉบับย่อของจัน พรณปี

จัน เพียรมัน หรือจัน พรณปีผู้หลงใหลในตำนานและเรื่องเล่าตั้งแต่วัยเด็ก เขาชอบฟังนิทานและดูหนังเร่ จนเติบโตแม่เขาจึงได้ฝากเขาเข้าทำงานกับพ่อค้าหนังเร่และเดินทางไปฉายหนังในที่ต่างๆ เขาพบรักและมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนหนึ่ง ก่อนที่ระยะทางจะทำให้ความสัมพันธ์เลิกราไป จัน พรณปีร่วมเดินทางเข้ากรุงเทพฯ มากับผู้คนที่ราบสูงอีกจำนวนมากที่ถูกนักการเมืองและนักมานุษยวิทยาโน้มน้าวใจให้มาชุมนุมเพื่อเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียม เขาไม่ได้จริงจังกับการชุมนุมนัก เขามักจะแวะไปดูหนังที่โรงหนังใกล้ๆ กับที่ชุมนุม ในวันเกิดเหตุจัน พรณปีเพิ่งแยกย้ายจากการตี๋มสุรากับเพื่อนและกำลังยืนอยู่ริมถนน เรื่องนำเสนอสองเรื่องเล่าจากสองมุมมอง เรื่องแรกคือจัน พรณปีเมาและถูกรถมอเตอร์ไซค์ล้มทำให้รถติดยาวเหยียด พลเมืองตี๋มมากมายลงมาดูสถานการณ์และเข้าช่วยเหลือมอเตอร์ไซค์จากชายจรจัดผู้หาเรื่อง จัน พรณปีถูกทำร้ายเพราะความเป็นอันธพาลของเขา ในขณะที่ความจริงอีกชุดหนึ่งคือ มอเตอร์ไซค์เสียหลักล้ม จัน พรณปีเห็นเหตุการณ์และกำลังจะเข้าไปช่วยเหลือ รถยนต์มากมายที่ต้องติดเพราะอุบัติเหตุเข้าใจผิดคิดว่าจัน พรณปีเป็นผู้ก่อเหตุ จึงกลุ่มรวมทำร้ายเขาโดยไม่ฟังเสียง

ชีวิตปกติ

ชายคนหนึ่งไปตัดผมซึ่งเป็นกิจวัตรทุกเดือนของเขา ช่างตัดผมชวนให้เขาตีมน้ำชาด้วยกันก่อน แล้วบ่นเรื่องเศรษฐกิจไม่ดี ทันใดนั้นเกิดฝนตก ช่างตัดผมเดินออกไปนอกร้านและถูกรถชนจนแน่นิ่งไป เขาตกใจมากรีบเดินออกไปดู มีคนจำนวนมากมามุงดูและเริ่มซุบซิบว่าน่าจะตายคาที่ จากนั้นตำรวจก็มาดูที่เกิดเหตุ คนที่ยืนมุงทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ ตำรวจเลือกจะมาคุยกับเขาทั้งที่เขาพยายามทำตัวให้เป็นปกติแล้ว ตำรวจนึกว่าช่างตัดผมเป็นเพื่อนของเขา แต่เขากลับแก้ตัวว่าเป็นแค่ลูกค้า ตำรวจถามคนที่มุงอยู่ว่าใครรู้จักช่างตัดผมบ้าง คนที่อยู่บ้านติดกันบอกชื่อช่างตัดผม แต่ก็ปฏิเสธว่าไม่ใช่เพื่อนกัน ทันใดนั้นก็มีผู้หญิงตะโกนขึ้นว่าทำไมไม่นำไปส่งโรงพยาบาล จึงมีคนถามต่อว่าทำไมไม่ทำเอง ผู้หญิงคนเดิมจึงตอบว่าถ้าอุ้มไหวก็พาไปส่งแล้ว เกิดการด่าว่ากันจนรถพยาบาลมาถึง เขาเห็นผู้คนต่างแยกย้ายไปตามวิถีชีวิตของตน ส่วนเขาเองก็รู้ว่าถึงเวลาเมื่อเย็นของตนแล้ว

แซะห้กัถ้อมบ้อค (ตอนนั้นมีพ่อค้าจากตรังگانูผู้หนึ่ง)

ครั้งแรกของศตวรรษที่ 17 ปัตตานีเป็นเมืองท่าการค้าในคาบสมุทรมลายูและตกอยู่ท่ามกลางมรสุมทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก เนื่องจากต้องการทองเหลืองเป็นจำนวนมากไว้หล่อปืนใหญ่เพื่อป้องกันประเทศ กษัตริย์องค์ใหม่แห่งปัตตานีจึงออกกฎหมายห้ามซื้อขายทองเหลืองกับคนต่างเมือง แต่แซะห้กัถ้อมบ้อค พ่อค้าจากตรังگانูกลับฝ่าฝืนกฎโดยลักลอบซื้อทองเหลืองเก็บไว้ เมื่อกษัตริย์รู้จึงจับตัวเขาไว้ในข้อหาบฏต่อราชอาณาจักร แซะห้กัถ้อมบ้อคมั่นใจว่าเขาไม่ผิดเพราะเขาเป็นพ่อค้าย่อมค้าขายอะไรก็ได้ เขาประกาศว่ากฎของกษัตริย์ต่างหากที่มีปัญหา กษัตริย์ปัตตานีสั่งประหารชีวิตแซะห้กัถ้อมบ้อคและโยนศพทิ้งทะเล แต่เกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือศพแซะห้กัถ้อมบ้อคไม่จมน้ำ แต่ลอยทวนน้ำและมินกที่เคยเกาะไหลเขาพูดแทนเขาซ้ำๆว่า แซะห้กัถ้อมบ้อคไม่ผิด จากนั้นศพแซะห้กัถ้อมบ้อคก็ลอยทวนน้ำในท่าเย็นละหมาด เมื่อทหารจะเอาศพเขาฝัง หลุมที่ขุดและศพแซะห้กัถ้อมบ้อคกลับยาวขึ้นเรื่อยๆ จนฝังไม่ได้ และต้องสวดขอพรต่ออัลเลาะห์ศพจึงหยุดยาว แต่เมื่อฝังศพแถวชายหาด ทราบบริเวณนั้นเริ่มมีสีแดงเป็นทางยาวตลอดชายฝั่ง จนบัดนี้ศตวรรษที่ 21 แล้ว แต่สีแดงยังคงกระเพื่อมและถูกลมแห่งการค้าพัดขยายอาณาเขตไปตลอดทะเลจีนใต้ มหาสมุทรอินเดีย แปซิฟิก โดยไม่มีอำนาจใดๆ หยุดยั้งสีแดงนั้นได้

ดอยรวก

หญิงวัยกลางคนโดยสารรถไฟสู่ดอยรวกเพื่อกลับไปเยี่ยมบ้าน เส้นทางคดเคี้ยวผ่านหุบเขาลึกและ “โค้งพันศพ” ซึ่งมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นบ่อยจนเกิดเรื่องเล่าว่ามีวิญญาณผู้เสียชีวิตขอติดรถกลับ

บ้าน เธอนั่งรถมากับเด็กสาวพี่น้องที่ไม่ใช่คนไทย น้องสาวกำลังป่วยและพี่สาวกอดน้องไปตลอดทาง เมื่อถึงด่านตรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจให้จอดรถและสอบถาม เธอตอบคำถามไปตามความจริง เจ้าหน้าที่ที่ไม่ดีใจอะไร แล้วหันไปสนใจเด็กสาวสองคน พี่สาวพยายามพูดไทยให้ชัดแต่ก็ปกปิดสัญชาติไม่ได้ คนขับรถจึงต้องเจรจาขอผ่านด่านโดยยืนยันว่าจ่ายเงินให้หมวดนายหนึ่งไปแล้ว เจ้าหน้าที่ที่ด่านโทรตรวจสอบแล้วพบว่าคนขับรถจ่ายสินบนไว้สำหรับคนเดียว คนขับรถขอให้เห็นแก่เด็กที่ป่วย เจ้าหน้าที่ที่กลัวว่าเด็กเป็นวัณโรคจึงยอมปล่อยให้ไปรอในรถ แล้วนำตัวพี่สาวไปข่มขืน หญิงวัยกลางคนพยายามห้ามแต่เจ้าหน้าที่เอาปืนขู่ สักพักเด็กสาวก็กลับมา รถเคลื่อนต่อไปจนถึงจุดพักรถของดอยรวก คนขับรถก็จอดรถแล้วดับเครื่องยนต์ แร้งงานต่างชาติออกมาจากที่หลบซ่อน มีคนหนึ่งเสียชีวิต คนขับรถนำศพไปโยนทิ้งที่เหวลึก หญิงวัยกลางคนแอบเขียนเบอร์โทรศัพท์ส่งให้เด็กสาวสองพี่น้อง สุดท้ายหญิงวัยกลางคนต้องกลายเป็นวิญญาณของดอยรวก หลังจากเด็กสาวแอบโทรศัพท์ขอให้เธอไปช่วย แต่ตำรวจที่เธอไปแจ้งความกลับเป็นคนที่รับสินบนจากผู้ลักลอบขนแร้งงาน เด็กสาวถูกส่งไปขายตัวที่อื่น ส่วนหญิงวัยกลางคนถูกฆ่าและนำมาทิ้งที่เหวลึก

ต้นรถ

จุมพตกับอำไพใช้ชีวิตร่วมกันที่ภูเก็ต แม่ฐานะไม่ดีแต่อำไพก็อยากมีลูกเพราะเชื่อว่าลูกจะช่วยนำสิ่งดีๆ มาสู่ครอบครัว ลูกของพวกเขาคลอดได้ไม่นานก็แสดงอาการผิดปกติคืออาการชัก หลังจากนั้นเกิดเหตุการณ์ลึกลับทำให้ธุรกิจภูเก็ตซบเซา จุมพตตัดสินใจลาออกจากงานและอพยพครอบครัวเข้ากรุงเทพฯ เพื่อหวังจะหางานใหม่ที่รายได้ดีกว่าเดิม และลูกจะได้รับการรักษาในโรงพยาบาลที่กรุงเทพฯ ด้วย แต่ชีวิตในกรุงเทพฯ กลับไม่ง่ายอย่างที่คิด จุมพตต้องไปเป็นยาม ส่วนอำไพไปเป็นมัคคุเทศก์ รายได้ของทั้งคู่แค่พอประทังชีวิต ทั้งคู่ตัดสินใจส่งลูกไปอยู่กับย่าที่อุดรธานีเพื่อให้มีคนดูแล ต่อมาแม่ของจุมพตโทรมาบอกว่าหมอแจ้งว่าลูกต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลโดยเร็วที่สุด ค่าใช้จ่ายรวมเกือบสองแสนบาท จุมพตตัดสินใจประกาศในเว็บไซต์หางานว่ายินดีเป็นทาสแลกกับเงินสามแสน มีนักข่าวมาขอสัมภาษณ์เขา เขาจึงเล่าอาการป่วยของลูกและสภาพครอบครัวให้ฟัง เรื่องของจุมพตกลายเป็นข่าวใหญ่จนมีนักข่าวไปสัมภาษณ์หมอเจ้าของไข้ แต่หมอกลับให้สัมภาษณ์ว่าเป็นการสื่อสารที่ผิดพลาด แท้จริงแล้วการรักษาไม่ได้สูงขนาดนั้นและโรงพยาบาลก็มีหนทางช่วยเหลือผู้ยากไร้ พร้อมบอกว่าจะติดต่อจุมพตเพื่อชี้แจงให้เข้าใจให้ถูกต้อง

ตอง

ชายคนหนึ่งจัดข้าวของหลังจากย้ายมาใช้ชีวิตอยู่ลำพัง ข้าวของต่างๆ เช่นกล้องถ่ายรูป พจนานุกรมภาษาเยอรมัน ทำให้เขานึกถึงช่วงชีวิตที่ผ่านมา เขาเป็นนักพัฒนาซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ทำงานอยู่ที่ภูเก็ต ช่วงหนึ่งเขาเดินทางจากภูเก็ตไปเรียนภาษาเยอรมันที่กรุงเทพฯ และได้พบผู้หญิงคนหนึ่งชื่อตอง ซึ่งมาจากภูเก็ตเช่นเดียวกัน ตองบอกว่าเรียนภาษาเยอรมันเพราะอยากไปเยอรมันเพื่อหา สุนัขนำทางให้แม่ที่ตาบอด เมื่อกลับภูเก็ต ทั้งคู่ก็คบหากัน ตองทำงานเป็นหญิงบริการ พักอาศัยที่ โรงแรมแห่งหนึ่งซึ่งรับเฉพาะชาวรักร่วมเพศ ส่วนเขาก็แวะเวียนไปหาตองเสมอทั้งที่มีภรรยาแล้ว ภรรยาของเขาทำงานบนเรือสำราญ จึงได้เจอกันเดือนละไม่กี่ครั้ง หลังจากเรียนภาษาเยอรมัน เขาพบ วิธีแก้ปัญหาซอฟต์แวร์จนพัฒนาโปรแกรมกล้องโทรทรรศน์จำลองได้ เขาเริ่มชื่นชอบการถ่ายรูป คิน หนึ่งเขาไปนั่งในร้านเหล้าแล้วได้สนทนากับเจ้าของร้านที่เปิดร้านคินนั้นเป็นคินสุดท้าย เจ้าของร้าน มอบกล้องถ่ายรูปของพ่อที่มีฟิล์มค้างอยู่ให้เขา เมื่อภรรยารู้ว่าเขาเริ่มสนใจกล้องถ่ายรูป เธอก็ซื้อกล้อง ถ่ายรูปเก่ามาฝากเขาเสมอ ต่อมาภรรยาของเขาใกล้หมดสัญญาทำงานบนเรือ ส่วนเขาก็อยู่ในช่วงพักรอโปรเจกต์ใหม่ ช่วงกลางวันเขาจึงฝึกทำอาหาร และช่วงกลางคืนก็ไปอยู่กับตอง ในคืนวันคริสต์มาส เขาอยู่กับตอง จนรุ่งเช้าวันที่ 26 ธันวาคม ขณะอยู่บนเตียงกับตอง เขาเห็นผู้หญิงคนหนึ่งเดินเข้ามาในห้อง เขาจำได้ว่าเป็นแม่ของตองเพราะเคยเห็นรูป แต่เขาก็กลับเห็นว่าเธอไม่ได้ตาบอด หญิงคนนั้นจึง มาที่เขาอย่างน่ากลัว

ตะวันออกเฉียงเหนือ

ปี 1975 เด็กชายกั๊กโกบผู้อาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องคอยวิ่งหลบกระสุนที่ ฝูงบินรบของทหารอเมริกันยิงปูพรมแถวหมู่บ้านของเขาบ่อยครั้งในช่วงสงครามเวียดนาม เด็กชายกั๊กโกบจึงมีความกลัวเครื่องบินและกลัวทหารฝังใจ เด็กชายกั๊กโกบเป็นเด็กเรียนดี ใฝ่เรียน และพยายาม ดิ้นรนหาทางเข้าไปเรียนในกรุงเทพฯ ด้วยการบวชเณรและอาศัยวัดเป็นที่พัก เขามีความฝันจะเรียนที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเขาสอบได้ เขาสึกจากเณรและเรียนจนจบ ในปี 2010 เกิดเหตุการณ์ เมฆายน-พฤษภาคม 53 เขาไปร่วมเรียกร้องให้รัฐบาลยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่ แต่ถูกทหารปราบปราม และยิงจนเสียชีวิตอยู่ข้างกระทรวงศึกษาธิการ ญาติของเขาต้องใช้เวลา นานกว่าจะตามหาศพเขาเจอ และนำกลับมาเผาที่บ้าน

ธรรมชาติของการตาย

ชายคนหนึ่งแวะกลับไปหมู่บ้านต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์สึนามิ ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง เขาพบซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างและต้นไม้ เว้นเพียงต้นชายผ้าสีดาที่ยังเขียวสดเกาะต้นมะม่วงอยู่ เขานึกถึงครั้งที่กลับมาที่นี่หลังเกิดสึนามิ 2 วัน วันนั้นมีศพและคนมาเคลื่อนย้ายศพออกจากพื้นที่ และเขาเห็นฝูงหมูแย่งเนื้อท้องศพด้วยความหิวโหย ขณะที่เขากำลังถ่ายรูป ก็มีอาสาสมัครมาทักท้วงว่าทำไมเขาจึงทนดูสภาพดังกล่าวได้ แล้วอาสาสมัครก็เอาไม้ไล่หมูไป หลังจากนั้นเขาสังเกตว่าไม่พบซากสัตว์ใดเลยท่ามกลางซากปรักหักพัง แล้วนึกได้ว่าสัตว์มีสัญชาตญาณรู้ล่วงหน้าและหนีเอาตัวรอดได้เช่นเดียวกับชาวมอแกน หลังจากนั้นเขาแวะไปหมู่บ้านชาวมอแกนและพบว่าป่าชายเลนคือปราการสำคัญที่ช่วยป้องกันภัยพิบัติ แต่มนุษย์กลับทำลายป่าชายเลนทำให้ถูกรวมชาติทำลายจนย่อยยับ ตอนค่ำเขาเดินทางต่อไปถึงหาดป่าตอง เขานึกถึงการรูกพื้นที่ป่าจนทำให้เกิดหายนะ และพบว่าเริ่มมีร้านค้าเปิดให้บริการแล้ว พลันนึกถึงคราวก่อนที่แวะมาซึ่งเป็นช่วงที่ยังมีรถขนส่ง มีศพรอการพิสูจน์ตัวตนเต็มวัด ทำให้เขาสะเทือนใจต่อความตายของคนจำนวนมาก เขานึกถึงสถานที่ที่แวะมาตลอดวันนั้น เขายังได้เห็นเจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร นักข่าว คนมาตามหาญาติ และศพที่รอการพิสูจน์ท่ามกลางสถานการณ์เลวร้าย เขาคิดว่ายังมีสิ่งดีๆ คือ ธารน้ำใจที่หลังไหลเข้าไปในพื้นที่อย่างไม่ขาดสาย สุดท้ายเขาคิดถึงการเดินทางมาครั้งก่อนที่เขาต้องไปช่วยอาสาสมัครตั้งศพที่ติดอยู่ใต้ซากอาคาร ขณะที่ทำงานร่วมกันอย่างยากลำบาก เขากลับพบพระรูปหนึ่งเดินปลดทรัพย์จากศพ

นักตมกลืน

เดเนลชอบสูดกลิ่นความตายเป็นเพื่อนกับคูโกเพื่อชอบเลือด ทั้งสองมักราปฏิตัวตามที่เกิดเหตุต่างๆ เดเนลทำอาชีพเป็นสับหระอ วันหนึ่งเขาได้วางระเบิด ณ โบสถ์กลางเมือง ผู้คนล้มตายจำนวนมาก เดเนลพึงพอใจและมองว่าสิ่งที่เขาทำไม่ต่างกับงานศิลปะ เขาคิดว่าเขาได้แต้มสีสันให้แก่ชาวเมือง เดเนลนอนสูดกลิ่นความตายที่หลงไหลอยู่ได้ไม่นาน กลืนดังกล่าวก็จางไป เขาเดินออกมาดูที่เกิดเหตุเพราะเหตุใดจึงพบว่าชาวเมืองได้จัดพิธีรำลึกถึงผู้ตายจากเหตุการณ์ดังกล่าว ในงานรำลึกผู้คนที่เคยเศร้าโศกกลับสนุกสนานรำเริงราวกับมีงานเทศกาล พวกเขาเต้นรำ หัวเราะ เสพสังวาสกันราวคนเสียสติ เดเนลโกรธแค้นชาวเมืองมากที่ไม่สนใจกับผลงานความตายที่เขาสร้างขึ้น แต่เขาจะไม่ฆ่าชาวเมืองเหล่านี้อีกแล้ว เพราะเดเนลคิดว่าพวกนั้นได้ตายไปแล้ว

น้ำเข้าใต้ถุน

คืนหนึ่งแม่ฝันร้ายว่าอยู่ในงานศพของคนจำนวนมากที่เสียชีวิตจากคลื่นยักษ์ ทั้งศพมีญาติ และไม่มีญาติ มีผู้คนมาตามหาญาติที่ชายหาด สิ่งปลูกสร้างเสียหายมากมาย รุ่งเช้าแม่เล่าความฝันให้ ลูกสาวคนเล็กฟัง และคืนนั้นลูกสาวก็ฝันว่ามีหนูมดฝูงมาขอแต่งงาน แม่มีอาชีพทำขนมส่งขาย ลูกสาวคนโตเรียนจบแล้วไปทำงานในบาร์ที่หาดป่าตอง ทำให้แม่ไม่พอใจมาก เพราะแม่ไม่ชอบทุกอย่างที่เกี่ยวกับฝรั่ง วันหนึ่งเกิดคลื่นยักษ์โถมเข้าบ้านเรือน มีหนูมดฝูงเกาะเรือมาใกล้บ้าน ลูกสาวคนเล็กช่วย เขาขึ้นจากน้ำแม่จะรู้ว่าแม่เกลียดฝรั่ง ตอนแรกแม่ก็ไม่อยากช่วย แต่สุดท้ายก็ยอมช่วยเหลือ

น้ำตาเทียน

สันต์ไปที่บ้านของจ๋อนซึ่งเป็นจิตรกร หลังจากจ๋อนฆ่าตัวตาย เพราะจ๋อนสังเสียพี่สาวไว้ว่าให้สันต์เป็นคนจัดการสิ่งของในท้อง สันต์พบรูปที่จ๋อนเขียนค้างไว้หลังกลับจากภูเก็ต ในรูปนั้นมีเทียน ที่มีคราบน้ำตาเทียนไหลซ้อนกันหลายชั้น และมีดวงตาหลายคู่ ทำให้สันต์นึกถึงครั้งหนึ่งที่จ๋อนกล่าวว่า การที่น้ำตาเทียนไหลแล้วแห้งเป็นเทียนอีกครั้งเป็นสิ่งที่มีความหมายเช่นเดียวกับความรักของเขากับแก้ว แต่แก้วกลับทิ้งจ๋อนไปอยู่กับชาวต่างชาติ สุดท้ายแก้วก็กลับไปอยู่กับจ๋อนอีกครั้ง

สันต์ค้นสิ่งของในท้องจ๋อน พบประกาศหาคนที่หายไปในการณ์สึนามิ ทำให้สันต์รู้ว่าดวงตาที่เห็นในรูปของจ๋อนคือดวงตาของผู้ที่อยู่ในแผ่นประกาศเหล่านั้น สันต์จึงเข้าใจว่าจ๋อนต้องการสื่อถึงความสูญเสียจากการณ์สึนามิ นอกจากนี้สันต์ยังพบจดหมายที่จ๋อนเขียนถึงเขา บอกเล่าความเจ็บปวดที่ต้องสูญเสียแก้วไปในในการณ์สึนามิ และเหตุการณ์หลังจากนั้นที่จ๋อนไปทำงานกับกลุ่มอาสาสมัครทำให้รู้สึกหดหู่ต่อความเสียหายมหาศาลที่ได้พบเห็นจนไม่อาจเขียนรูปให้เสร็จได้ จ๋อนจึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย จ๋อนฝากให้สันต์นำประกาศคนหายไปเผาในงานรำลึกสึนามิ

ในวัด

จาร์กับพี่สาวจะจัดงานศพของมารดา แต่วัดประจำครอบครัวไม่ว่าง จึงไปขอใช้วัดอีกแห่งหนึ่ง สองพี่น้องได้คุยกับลุงยงค์ซึ่งเป็นคนดูแลวัด ลุงยงค์บอกว่าจะจัดการทุกอย่างให้ ทั้งสถานที่ ดอกไม้ และแนะนำร้านที่จะสั่งเครื่องต้ม โดยย้ำว่าให้บอกว่าลุงยงค์แนะนำมา อีกทั้งยังย้ำหลายครั้งว่าเจ้าภาพงานอื่นมักใส่ของให้แก่ไม่น้อยกว่าพันบาท สองพี่น้องตอบตกลง แต่ญาติผู้ใหญ่ทักท้วงว่าไม่จำเป็นต้องให้เงินคนดูแลวัด ต่อมาเมื่อเพื่อนเสนอช่วยจัดดอกไม้ให้ เมื่อไปยกเลิกกับลุงยงค์ ลุงยงค์ก็ไม่ค่อยพอใจ จนกระทั่งเคลื่อนศพมาถึงวัด ลุงยงค์ก็รับปากจะช่วยดูแล แต่กลับปล่อยให้เจ้าภาพจัด

สถานที่เอง และเมื่อขอความช่วยเหลือก็ไม่ค่อยเต็มใจช่วย สุดท้ายฝ่ายเจ้าภาพจึงต้องจัดการทุกอย่างเอง นอกจากนี้ลุงยงค์ยังพาหลานมากินอาหารจำนวนมากในงาน พอถึงวันส่งศพลุงยงค์ก็มาพูดเรื่องเงินใส่ซองของแกอีก ทำให้จารีเศร้าใจ

บาปบนรอยยับ

ชายคนหนึ่งได้วิดีโอเกี่ยวกับเหตุการณ์ “6 ตุลา” มาเมื่อหลายปีก่อน ครั้งแรกที่ดูเขาก็พบว่าตัวเองเข้าใจผิดเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้มาตลอด ตั้งแต่นั้นทุกปีเขาจะดูวิดีโอเทปม้วนนั้นเพื่อเป็น “พิธีกรรมลงโทษตัวเอง” ในคืนครบรอบ 33 ปี เหตุการณ์ “6 ตุลา” เขาดูวิดีโอม้วนเดิมอีกครั้ง แล้วนึกถึงตัวเองเมื่อ 33 ปีก่อน หรือตอนมัธยมต้น ตอนนั้นเขาได้รับข่าวสารว่า เหตุการณ์วุ่นวายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นฝีมือของคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นคนไม่ดี มีการชุกซ่อนอาวุธไว้ในตึกเรียน พ่อของเขายกให้ยิงคนเหล่านั้นให้หมด ภาพในวิดีโอมีแต่การยิงเข้าไปในมหาวิทยาลัย แต่ไม่มีการตอบโต้กลับมา มีประชาชนถูกรุมประชาทัณฑ์จนตาย และบางคนในนั้นคือคนที่เขาเคยอยากให้ตาย เขาร้องไห้และสะเทือนใจที่ตัวเองเคยมีจิตใจหยาบช้าขนาดนั้น ภาพที่เห็นในวิดีโอแตกต่างจากข่าวสารที่เขารับรู้มาตลอด 15 ก่อนได้วิดีโอมา 15 ปีที่เขาอคติต่อผู้คนที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ “6 ตุลา” หลังจากนั้นภาพในวิดีโอเริ่มบิดเบี้ยว เนื่องจากเทปเป็นรอยยับตั้งแต่หลายปีก่อนที่เขาผลอดึงม้วนวิดีโอออกจากเครื่องเล่นเพราะเทปติด เขายกมือประนมแล้วกล่าวขอโทษคนในวิดีโอ เขาตั้งใจจะดูวิดีโอเช่นนี้อีกในปีต่อๆ ไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เปลือก

ดื่มน้ำในร้านขายของชำของยายเนยตั้งแต่กลางวัน ที่นี้มีคนเรือมานั่งพัก ในร้านมีผู้หญิงให้บริการ 2 คน ถัดกับคำเห็นสภาพหญิงสาวตอนกลางวันดูโหดมต่างจากตอนกลางคืน ถัดคิดว่าหญิงทั้งสองแต่ไม่มีเปลือกหุ้ม หลังเที่ยงคืน คำพยายามชวนถัดให้ซื้อบริการ แต่ถัดบอกว่าไม่มีอารมณ์ตั้งแต่เกิดสีนามิแล้วสูญเสียลูกชายไป คืนนั้นมีลูกเรืออยากซื้อบริการ ยายเนยถือโอกาสให้แต่ละคนประมูลแข่งกัน แต่หญิงสาวคนหนึ่งไม่ยอมให้ประมูลตนเอง ถัดนั่งมองโพรงคำในหอยสังข์แตรอันว่างเปล่าจนทำให้คำสงสัย คำบอกถัดว่าถ้าคนมีเปลือกแบบหอยคงไม่ตายตอนเกิดสีนามิ แต่ถัดกลับบอกว่า เพราะคนมีเปลือกหนาต่างหากจึงตายกันมาก คืนนั้นคำขอไปนอนในเรือเพราะเขาคิดว่าเรือคือเปลือกของเขา

อีกด้านหนึ่ง เฒ่าหงัดตามหาเฒ่าแปลกที่หายตัวไป นิพนธ์ ลูกชายของเฒ่าแปลกนึกถึงที่พ่อเคยบอกว่าเบือทะเล และรู้สึกว้าเหวเหมือนเปลือกของตน พร้อมทั้งทำว่าสักวันจะเข้าไปอยู่ใน

ทะเล นิพนธ์รู้ว่าพ่อตั้งใจเอาเรือออกทะเลท่ามกลางพายุตอนเที่ยงคืนเพราะพ่อบอกว่าถึงที่สุดของชีวิตตนแล้ว นิพนธ์จึงห้ามไม่ให้เอาเรือออกไปตามพ่อ

ผมแค่อยากออกไปเดินเล่น

ชายคนหนึ่งรู้สึกว่าคุณเองเกิดมาเพื่อเดินเล่นอย่างมีความสุข แต่เขากลับไม่มีโอกาสได้ทำแบบนั้น ตั้งแต่เด็กจนโต เมื่อเขาบอกว่าอยากจะทำอะไรออกไปเดินเล่น คนรอบข้างมักขบขันหรือเห็นเป็นเรื่องไร้สาระ ตอนเด็กพ่อแม่บังคับให้เขาไปโรงเรียนเพราะเป็นหน้าที่ เขาต้องเรียนกฎหมายตามความต้องการของพ่อ เมื่อเรียนจบเขาเป็นทนายความ งานหนักทำให้เขาลืมความต้องการที่จะออกไปเดินเล่นได้บ้าง ครั้งหนึ่งเขาต้องว่าความให้ลูกความที่ข่มขืนผู้หญิงคนหนึ่ง เขาไม่อยากจะต่างให้คนผิด แต่ก็ต้องทำตามคำสั่งหัวหน้า เขาไม่ตั้งใจที่ชนะคดีแต่กลับสงสารผู้หญิงที่แพ้กคดี ต่อมาพ่อแม่บังคับให้เขาแต่งงานกับผู้หญิงที่พ่อแม่เลือกให้แม้ว่าเขาจะยังไม่พร้อม เมื่อแต่งงานเขาก็มีลูกตามที่ภรรยาและคนรอบข้างต้องการ หลังจากนั้นความกินดื้อยุติทำให้เขาล้มป่วยเป็นอัมพาต ขณะที่คนรอบข้างคร่ำครวญ เขากลับตั้งใจที่จะได้จากโลกนี้ไปเดินเล่นจริงๆ เสียที ภรรยาและลูกขอให้หมอรักษาเขาให้หาย แต่เขากลับอยากบอกหมอว่าช่วยเอาเครื่องช่วยหายใจออกแล้วปล่อยให้เขาไปเดินเล่นดีกว่า

ผ้าใส่ขาด

นิคมกับภวานารู้จักกันเมื่อครั้งเป็นแกนนำนักศึกษาไปชุมนุมประท้วงที่ราชดำเนิน จากนั้นทั้งสองก็รักกัน นิคมเรียนจบแล้วไปเป็นแพทย์ในชนบท ส่วนภวานาไปเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยแล้วพบรักครั้งใหม่กับอาจารย์ภูมิใจ ภวานาลาออกไปเปิดโรงเรียนกวดวิชาและเป็นนักธุรกิจเต็มตัว หมอนิคมใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติอย่างสงบสุข ในบริเวณนั้นมีผ้าใส่ขาดซึ่งเป็นสถานที่ที่มีคนกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายทั้งจากปัญหาส่วนตัวและหาสาเหตุไม่ได้ การฆ่าตัวตายเกิดขึ้นในช่วงที่มีชาวบ้านรวมตัวต่อต้านการสร้างเขื่อนซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและชุมชนดั้งเดิม หมอนิคมลงพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้านและเลือกอยู่ข้างชาวบ้าน เขาได้รับมอบหมายให้เป็นแกนนำคัดค้านการสร้างเขื่อน ในขณะที่ข้าราชการในท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการคัดค้าน นิคมเข้าเมืองหลวงในวันแต่งงานของภวานา และได้รู้ว่าเจ้าบ่าวของภวานาหนีงานแต่ง นิคมจึงชวนภวานามาต่อสู้เรื่องเขื่อนด้วยกัน ในวันนั้นมีชายกระโดดหน้าผาใส่ขาดฆ่าตัวตาย

การต่อสู้เข้มข้นยิ่งขึ้น สื่อมวลชนและเอ็นจีโอเข้ามาช่วยเหลือ พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลหาว่าผู้คัดค้านมีพรรคฝ่ายค้านอยู่เบื้องหลัง เริ่มมีการปะทะกัน ทำให้ผ้าใส่ขาดโด่งดังไปทั่ว หลังจากนั้นหญิงแกนนำผู้ประท้วงกระโดดหน้าผาใส่ขาด ทุกคนรู้ว่าไม่ใช่การฆ่าตัวตาย สถานการณ์เริ่มบานปลาย

หมอนิคมกับอาจารย์ภาวนายืนเรื่องต่อนายกรัฐมนตรี้ รองนายกฯ เป็นตัวแทนไปประชุมกับชาวบ้านในพื้นที่แล้วเป็นลมในที่ประชุม หมอนิคมจึงบังเอิญได้เห็นหลักฐานการทำประชาพิจารณ์ปลอมล่วงหน้าในโน้ตบุ๊กของรองนายกฯ รวมถึงข้อมูลสนับสนุนการสร้างเขื่อน ส่วนแบ่งจากการก่อสร้างและหลักฐานเกี่ยวกับผลประโยชน์อีกมาก หมอนิคมบันทึกหลักฐานเหล่านั้นไว้ หลังจากนั้นรองนายกฯ เรียกหมอนิคมเข้าพบ แล้วหว่านล้อมให้มาสมัครเข้าพรรคตนเอง หมอนิคมขึ้นเวทีปราศรัยเปิดโปงชาวบ้านไปประท้วงหน้าทำเนียบ กลุ่มการเมืองฝ่ายค้านฉวยโอกาสเข้ามาชุมนุมพร้อมขับไล่รัฐบาล อาจารย์ภาวนาส่งหลักฐานให้อาจารย์ภูมิใจ หลังจากนั้นหมอนิคมและอาจารย์ภาวนาก็กลายเป็นข่าวว่ากระโดดผาใส่ขาดฆ่าตัวตายเพราะเรื่องความรัก รวมถึงอาจารย์ภูมิใจและแฟนสาวก็เป็นข่าวฆ่าตัวตายด้วย ต่อมานายกรัฐมนตรี้และรองนายกฯ เดินทางไปที่ผาใส่ขาดเพื่อรับฟังปัญหาของประชาชน ประชาชนยังคงโกรธแค้นจึงประท้วงไล่ทั้งสองคน

ผีนผ้าในสงคราม

ขอติยะมีอาชีพตัดเสื้อผ้า สองเดือนก่อน พารีส ลูกชายของนางจากไปในวันที่นางให้ลูกชายไปซื้อผ้ามาเตรียมตัดเย็บให้ลูกค้าสำหรับวันฮารีรายอ ตั้งแต่นั้นนางก็ไม่มีเรี่ยวแรงจะทำงานอีก ถึงเดือนรอมฎอน เพื่อนบ้านแวะเวียนมาให้กำลังใจ และอยากให้นางตัดชุดให้พวกเขาสวมใส่อีกครั้ง จนกระทั่งเข้าวันหนึ่ง ดุนยา ลูกชายคนเล็กของนางตื่นนอนแล้วพบว่ามารดาของตนกำลังตัดเย็บเสื้อผ้าเหมือนเดิม ดุนยากล่าวขอบคุณพระเจ้าที่ไม่ทอดทิ้งครอบครัวของเขา หลังจากนั้นลูกค้าก็แวะมารับเสื้อผ้าที่นางตัด นางยังตัดเสื้อกุรงตัวใหม่อีก 2 ตัว สำหรับดุนยาและพารีส แต่นางไม่ได้ตัดเสื้อให้ตัวเอง นางตั้งใจที่เพื่อนบ้านมีเสื้อใหม่ในวันรายอและตั้งใจที่ตนเองกลับมาทำงานที่รักที่สุดได้อีกครั้ง

แผ่นดินของใคร

ลอซุอาศัยอยู่กับนางนวลผู้เป็นแม่ เขามีอาชีพออกเรือหาปลา ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม่ของเขามักจะฟังข่าวอย่างไม่สบายใจ ลอซุปลอบแม่ว่าเรื่องร้ายๆ คงไม่เกิดกับครอบครัวของตน แต่นางก็บอกให้ลอซุระวังตัว เทียงคืนวันหนึ่ง ที่กระท่อมร้าง ชาย 3 คน กำลังคุยกันเรื่องนายสั่งให้ฆ่าผู้ใหญ่บ้านซึ่งสนับสนุนนายทุนเรือประมงพาณิชย์เข้ามาในพื้นที่จนทำให้ชาวบ้านหาปลาไม่ได้ ผู้ใหญ่บ้านกำลังจะถูกสังเฆาเช่นเดียวกับนายทุนทำประมงคนอื่นที่เคยถูกสังเฆาไปก่อนหน้านี้แล้วโดยฝีมือ “โจรใต้” วันหนึ่งลอซุอ่านข่าวผู้ใหญ่บ้านถูกลอบสังหารพร้อมลูก ลอซุจะออกจากบ้านไปธุระแม่จึงบอกให้เขาระวังตัว เขารู้สึกสะอิดใจคำพูดของแม่ ระหว่างทางลอซุเจอครูวิเชียรซึ่งเป็นครูที่เขาเคารพ ลอซุถามครูว่าไม่คิดจะย้ายออกนอกพื้นที่หรือ ครูตอบว่าทั้งลูกศิษย์ไม่ได้

แม่ของลอซูเริ่มสงสัยว่าลอซูแอบออกจากบ้านไปไหนตอนค่ำ หลังจากนั้นลอซูได้รับคำสั่งจากนายให้ฆ่าครูวิเชียร ลอซูกังวลใจและคิดถึงความฝันในวัยเด็กที่อยากเป็นตำรวจ สุดท้ายเขาก็ตัดสินใจจะไปฆ่าครู เพราะเขาคิดว่าต้องอยู่กับปัจจุบัน

ฝนน้ำตา

ฝนน้ำตาดตกลงมาที่ประเทศนี้ 5 ปีติดต่อกันสร้างความเสียหายให้แก่พืชผลทางการเกษตร สภาพแวดล้อม สัตว์น้อยใหญ่ อาคารบ้านเรือนตลอดจนการใช้ชีวิตของประชาชน นักข่าวรายงานสภาพของฝนน้ำตาโดยเฉพาะที่เกิดในภาคเหนือและภาคอีสาน ในส่วนของภาคเหนือฝนน้ำตาที่ตกลงมาได้ทำลายป่าชุมชนที่พวกเขาหวงแหนและรวมถึงชีวิตของผู้นำปกากะญอที่เคยเดินเท้าเข้ามาเรียกร้องให้ผู้คนตระหนักในป่าชุมชนจนในที่สุดรัฐบาลก็ได้ออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่คนถูกกันออกจากป่า ผู้นำปกากะญอจึงโดดหน้าผาลงสู่ธารน้ำตาเพื่อฆ่าตัวตาย หลังจากนั้นขอ เวพอบุตรชายของเขาก็ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์จากการทำงานในนิคมอุตสาหกรรมและเรือนเพาะชำในมหาวิทยาลัยพัฒนาต้นกระดาษที่สามารถต้านทานฝนน้ำตาได้ แต่การทำงานหนักท่ามกลางฝนน้ำตาก็ทำให้ขอ เวพอเสียชีวิต ความเดือดร้อนจากฝนน้ำตาทำให้ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดขบวนแห่บั้งไฟเพื่อบวงสรวงขอให้พญาแถนหยุดฝนน้ำตา เกิดเหตุบั้งไฟระเบิดมีผู้คนบาดเจ็บเสียชีวิต ขณะจุดบั้งไฟแต่ชาวอีสานที่ยังร่วมอยู่ในขบวนกลับไม่เกรงกลัว ยังคงร่ายรำตามประเพณีอยู่ท่ามกลางฝนน้ำตาอย่างไม่หวาดหวั่น

ไฟลามทุ่ง

ณ ประเทศตามแส ผู้นำประเทศถามเจ้าหน้าที่ว่า กลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่ก่อเหตุทางตอนใต้ของประเทศยังเหลืออีกกี่คน แล้วได้รับคำตอบว่าประมาณ 40 คน เขาจึงสั่งให้จัดการเดือนละ 10 คน

ที่ตอนใต้ของประเทศ มีตำรวจนอกเครื่องแบบบุกจับรอฮิมที่บ้าน รอฮิมปฏิเสธขอก้าวหาจึงถูกจับไปทรมานจนเสียชีวิต ตำรวจนำศพไปทิ้งข้างถนนในหมู่บ้านอื่น มะซอปี เป็นวัยรุ่นในหมู่บ้านที่ไม่ไปโรงเรียนทั้งปอเนาะและโรงเรียนทั่วไป มะซอปีได้รู้ข่าวและแน่ใจว่าเจ้าหน้าที่รัฐเป็นคนทำ ในขณะที่ตำรวจท้องที่สงสัยว่าเป็นการฆ่าปิดปาก จึงบุกไปตรวจค้นปอเนาะ เรียกวัยรุ่นไปสอบสวนเตเต็งซึ่งเป็นสายของทหารบอกตำรวจว่ามะซอปีน่าสงสัย มะซอปีถูกจับและเขาปฏิเสธทุกข้อกล่าวหา

รอ.รัชชัช รู้ว่าป็นหายไปจากค่ายทหารและกำลังแอบสืบสวน ความจริงแล้ว รอ.มดแดงเป็นผู้ขโมยปืนไปขายให้นายตะก้อซึ่งอยู่ในกลุ่มชายอาวุธสงคราม จนกระทั่ง รอ.มดแดง รู้ว่าถูกสงสัย

จึงนัดหมายให้นายตะก้อมาปล้นปืนจากค่ายทหาร รอ.ธวัชชัยและทหาร 2 คนเสียชีวิตในวันเกิดเหตุ รอ.มดแดงเห็นว่าการสืบสวนเริ่มบานปลายเพราะมีตำรวจมาจากส่วนกลาง จึงรีบแจ้งเบาะแสว่านายตะก้ออยู่เบื้องหลัง ตำรวจจึงคิดจะเก็บนายตะก้อเช่นเดียวกับนายแสนซึ่งเป็นคู่แข่งทางธุรกิจของนายตะก้อก็คิดจะกำจัดเขาเช่นกัน เมื่อนายตะก้อถูกลอบสังหาร สมุนของนายตะก้อคิดว่าเป็นฝีมือของรอ.มดแดง จึงมอบหมายให้มะซอปีเป็นคนจัดการ แต่มะซอปีทำไม่สำเร็จ มะซอปีจึงกลายเป็นเป้าที่จะถูกฆ่าปิดปาก

การฆ่ากันระหว่างกลุ่มต่างๆ ยังดำเนินต่อไปกลายเป็นการก่อการร้ายรายวัน ทหารส่งคนไปสืบราชการลับในหมู่บ้าน วันหนึ่งมะซอปีไปหาเพื่อนชื่อโยฮันที่ปอเนาะ โยฮันเป็นคนเคร่งศาสนา เขารับฟังอย่างสงบเมื่อมะซอปีตำราราชการ หลังจากนั้นมะซอปีได้พบอุस्ताซโปซึ่งสอนอยู่ในปอเนาะ อุस्ताซโปพยายามสอนศาสนาให้มะซอปี หลายเดือนต่อมาเกิดเหตุระเบิดที่วัดชาวพุทธ ตำรวจพบซิมการ์ดที่ใช้จุดชนวนระเบิด เจ้าของร้านโทรศัพท์มือถือที่ชายซิมนั้นถูกจับและไม่ได้กลับบ้านอีก ต่อมา มะซอปียิง รอ.มดแดงสำเร็จ มะซอปีถูกจับแต่ตำรวจไม่เชื่อว่าเขากระทำการคนเดียว จึงข้อมให้เขาสารภาพ ในขณะที่นั้นมีคำสั่งจากนายกรัฐมนตรีให้จับผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปล้นปืนโดยเร็ว เมื่อทนถูกข้อมไม่ไหว มะซอปีจึงพูดชื่ออุस्ताซโปกับโยฮัน อุस्ताซโปถูกจับต่อนักเรียน ความเกลียดชังก่อขึ้นในใจเด็กเหล่านั้น ส่วนโยฮันก็ถูกจับไปทรมานให้รับสารภาพ แต่เขาปฏิเสธและไม่เคยได้กลับบ้านอีก มีข่าวลือว่าโยฮันถูกคนสวมรองเท้าบูทจับไปทำให้คนในหมู่บ้านรู้สึกเจ็บแค้น

ภาพปรากฏ

พ่อของเขาเสียชีวิต เขาไปที่บ้านพักของพ่ออีกครั้ง ไม่รู้สึกรู้ว่ามีสิ่งใดเปลี่ยนแปลง เขาเก็บข้าวของเครื่องใช้ของพ่อ ใจนึกไปถึงวัยเด็กในบ้านหลังนี้และการตายของแม่ที่เขาก็จำอะไรไม่ได้มาก รู้เพียงว่าแม่ตายตั้งแต่เขายังเด็ก เขายังไม่เข้าใจความโศกเศร้า มานึกคิดว่าถ้าวันนี้คนที่ตายเป็นแม่เขาจะรู้สึกอย่างไร เขาเก็บของใช้ของพ่อเรียบร้อย นำไปให้พี่สาวซึ่งเป็นคนเดียวที่ร้องไห้ให้พ่อ ชุดทำงานของพ่อเขานำไปให้น้องชาย เขากลับมาบ้านกินอาหารอย่างเงียบเหงาและนึกถึงแมวดาเดียวที่เคยมาขออาหารจากเขาอยู่เสมอ

มารูโกะ

มารูโกะ หญิงสาวชาวญี่ปุ่นเดินทางมาเมืองไทยหลังเรียนจบปริญญาตรี ขณะเป็นนักศึกษา เธอเขียนบทความเกี่ยวกับโสเภณีไทยที่มาขายตัวที่ญี่ปุ่นแล้วฆ่าลูกค้าเพื่อเอาอวัยวะไปขาย เธอจบบทความด้วยความเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่ผิด เพราะดีกว่าปล่อยให้ลูกค้าติดเอดส์แล้วไปแพร่แก่

ภรรยา เธอจึงถูกส่งตัวไปบำบัดกับจิตแพทย์ เธอเล่าให้แพทย์ฟังว่าตอนเด็กเคยถูกพ่อล่วงละเมิดทางเพศ แล้วในวันนั้นจิตแพทย์ก็ล่วงละเมิดทางเพศเธอ สุดท้ายผลการบำบัดก็คือเธอไม่ผิดปกติ ระหว่างเรียนเธอทำงานพิเศษที่ร้านราเม็ง และถูกเพื่อนร่วมงานที่เธอไว้ใจโกงเงิน เขาเขียนจดหมายขอโทษแต่เธอกลับไม่โกรธเคืองเขา ประสบการณ์ที่ผ่านมามีทำให้เธอมองโลกหม่นลงเรื่อยๆ หลังจากนั้นเธอรวบรวมเงินแล้วหนีออกจากบ้านไปเมืองไทย เธอทำงานเขียนข่าวคอนเสิร์ตให้นิตยสารสำหรับคนญี่ปุ่นในประเทศไทย วันหนึ่งหลังจากทำข่าวที่คอนเสิร์ตเสร็จ เธอกลับอพาร์ทเมนต์แล้วผลอกลับไปพอดีนขึ้นมาเธอก็รีบไปทำงานพิเศษคือเป็นโสเภณี คินนันเธอขาดกรรมแขกชาวญี่ปุ่น แล้วนี่ถึงจดหมายขอโทษของเพื่อนร่วมงานที่เธอยังข้องใจอยู่ว่าเขาขอโทษเธอทำไม

มาลี...ลีนา

ชายคนหนึ่งเป็นพนักงานธนาคารที่อยู่หน้าหาดในวันที่เกิดลีนา น้าชัตเข้าธนาคาร พนักงานทุกคนรอดชีวิต แต่อาคารและข้าวของเสียหาย วันหลังเกิดเหตุ ผู้บริหารธนาคารจากกรุงเทพเดินทางไปตรวจเยี่ยมที่เกิดเหตุ ทำให้พนักงานอุ่นใจที่ผู้บริหารเอาใจใส่ ชายคนนั้นเล่าเหตุการณ์ให้ผู้บริหารฟังว่า เขาเห็นคลื่นยักษ์ชัตเข้าธนาคาร มีนักท่องเที่ยวขอความช่วยเหลือและหนีตายเข้ามาในธนาคาร เพราะไม่รู้ว่าจะมีคลื่นมาอีกหรือเปล่า เขาจึงให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปบนตาดฟ้าธนาคาร ผู้บริหารไม่พอใจและถามว่าไม่กลัวทรัพย์สินธนาคารหายหรือ และการปล่อยให้คนนอกเข้ามาก็ถือว่าผิดกฎ แม้ว่าเขาจะยืนยันว่าผู้หลบภัยไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับที่เก็บของมีค่าก็ตาม เขาไม่กล้าเถียงผู้บริหารถึงเรื่องมนุษยธรรม ได้แต่นึกถึงความโกลาหลและความเศร้าหมองในวันเกิดเหตุ พร้อมกับคิดว่าอยากให้มีลีนาเข้ามาในตอนนี้

ไม่มีแผ่นดินอยู่

ชายคนหนึ่งตัดสินใจเก็บของย้ายออกจากบ้านเกิด หลังจากคนในครอบครัวและญาติพี่น้องทั้งหมดเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ และเจ้านายประกาศหยุดงานไม่มีกำหนด คินนันเขานับเงินทั้งหมดที่มี ยอดเงินทำให้เขาไม่แน่ใจว่าจะหาแผ่นดินอยู่ได้ ทันใดนั้นเขาได้ยินเสียงปืน ผู้สื่อข่าวในโทรทัศน์นำเสนอข่าวเสียงปืนที่ดังขึ้นตามด้วยข่าวการชุมนุมที่กรุงเทพฯ เขารู้สึกว่ากรุงเทพฯ ก็ไม่ใช่เมืองที่สงบอีกแล้ว เมื่อข่าวจบเขายังไม่ฟังเพราะคิดพุ่งซ่านถึงญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วเขาก็ได้ยินเสียงปืนและระเบิดอีก ข่าวต้นชั่วโมงรายงานสถานการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น เขาคิดว่าจะต้องไปจากที่นี่ให้ได้ หลังจากนั้นเขาเห็นข่าวการชุมนุมที่กรุงเทพฯ อีกครั้ง ทำให้เขารู้สึกว่าไม่มีแผ่นดินสงบสุขให้อยู่อีกแล้ว เขาตัดสินใจออกจากบ้านแล้วเตรียมออกเดินทางโดยรถจักรยานยนต์ แต่ขณะกำลังจะขึ้นรถออกไปก็มี

ทหารเรียกให้เขาหยุด เขาขี่รถหนีและได้ยินเสียงดังวุ่นวายตามมารวมถึงเสียงปืน หลังจากนั้นก็กลายเป็นความเจ็บสงบ เขามองเห็นญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปและขอให้คนเหล่านั้นพาเขาไปอยู่ด้วย

ไม่มีปลาทรายหน้าหาด

โผนเป็นชาวประมง อาศัยอยู่กับภรรยาชื่อเนียน หลังจากลูกจมน้ำตาย เนียนไปรับจ้างนวดนักร้องเที่ยวแล้วได้รู้จักชาวต่างชาติคนหนึ่ง เนียนขอแยกทางไปอยู่กับชาวต่างชาติเพราะเนียนไม่ได้รับรักโผนแต่แรก หลังจากนั้นเกือบ 2 ปี เนียนกับสามีชาวต่างชาติกลับมาเที่ยวที่บ้านเกิด แล้วเกิดเหตุการณ์สึนามิ สามีชาวต่างชาติของเนียนเสียชีวิต โผนให้เนียนกลับมาอยู่ด้วยกันเพราะเห็นว่าเนียนไม่เหลือใครแล้ว หลังจากนั้นเนียนเก็บตัวอยู่แต่ในบ้านเพราะอายุชาวบ้านและรู้สึกว้าชีวิตสูญเสียทุกอย่างไปเพราะสึนามิ โผนพยายามปลอบใจเนียนให้อดทนเพราะไม่ใช่แค่เนียนที่สูญเสีย แต่ทุกคนล้วนสูญเสียจากเหตุการณ์นี้ นอกจากนี้เหตุการณ์สึนามิยังทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจนโผนไม่อาจจับปลาทรายได้ทั้งที่ถึงฤดู วันหนึ่งเนียนตัดสินใจผูกคอตาย

ยิงแดดขึ้นฟ้า หรือเรื่องสั้นแต่บัณฑิต อานียาและนักยิงแดดแห่งฟากโน้น

ชายชื่อปารีสูทส์กำลังใช้กระจกเงาส่องแดดไปที่เฮลิคอปเตอร์ที่กำลังกราดกระสุนใส่ฝูงชนที่มารวมชุมนุมเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย แม้เขาจะถูกยิงแสบหน้าจนลูกตาห้อยรุ่งริ่ง แต่เขาไม่สนใจเก็บลูกตายัดใส่กระเป๋าเสื้อและวิ่งหนีกระจกยิงแดดใส่เฮลิคอปเตอร์ต่อไป รอบๆ ตัวเขามีฝูงชนที่พยายามต่อสู้แบบเดียวกัน หญิงคนหนึ่งสละชีวิตโดยการเหยียบกับระเบิดเอาไว้เพื่อไม่ให้แก๊สน้ำตาพุ่งกระจายใส่ฝูงชน มีเสียงตะโกนจากรถปราศรัยว่า ทหารไม่ฆ่าประชาชน ทหารไม่ฆ่าประชาชน แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น และผู้ชุมนุมก็ยังยืนหยัดต่อสู้ต่อไป แม้จะเป็นวิธีที่ดูไร้ผล

รอย

พ.ศ. 2547 ชายคนหนึ่งกลับไปที่บ้านเก่าของตัวเองและเห็นข่าวของเครื่องใช้ที่ทำให้รำลึกถึงอดีตในวัยเด็ก ทั้งกิจการของครอบครัวและความฝันของเขาที่อยากเป็นคนวาดโปสเตอร์หนึ่ง เขาไปเรียนและทำงานที่กรุงเทพฯ ก่อนจะกลับไปทำงานที่บ้านเกิด คั่นวันคริสมาสต์ เขาไปฉลองกับเพื่อนคือเอียน จิม มอร์ริส เอียนเป็นศิลปินที่เชื่อว่ามนุษย์ควรทำงานศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เอียนทำให้เขาคิดถึงการวาดรูปอีกครั้ง วันต่อมาเกิดเหตุการณ์สึนามิ เขาได้เห็นเหตุการณ์ตอนน้ำทะเลลดดูลงไปเขารอดชีวิตจากเหตุการณ์นั้น และคิดว่าสึนามิเป็นคำเตือนจากธรรมชาติ จิมเสียชีวิตจากสึนามิ สองปี

ต่อมาเอียนประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต มอรรริสย้ายกลับไปประเทศบ้านเกิด เขาสัญญากับมอรรริสว่าจะไปเยี่ยมถ้ามีเวลาครูรูปของเขาดีขึ้นจนน่าพอใจ

เรือมาดของเฒ่าवाद

หลังเหตุการณ์สึนามิ เฒ่าอคือคนเดียวในหมู่บ้านบาคันที่เสียชีวิต แต่กลับมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ของบริจาคที่สภาพไม่สมบูรณ์ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจผู้ใหญ่ทำเพราะเชื่อว่า ของบริจาคดีๆ อยู่ที่บ้านผู้ใหญ่ทำ ผู้ช่วยเฉื่อยเริ่มเข้ามามีบทบาทแทน เริ่มจากนัดประชุมชาวบ้านเพื่อสำรวจความต้องการเือง หลังจากนั้นก็มีมูลนิธินำเืองมาบริจาค แต่สุดท้ายกลับไปไม่มีใครขนย้ายเืองไปใช้งาน ผู้ช่วยเฉื่อยยังคงประสานงานกับมูลนิธิต่างๆ ต่อไป จนกระทั่งจะมีการสร้างส้วมในหมู่บ้าน และมีการสำรวจผู้ต้องการเรือประมงพร้อมเครื่องยนต์

เฒ่าवाद ผู้เชี่ยวชาญการขุดเรือ ตัดสินใจจะขุดเรือมาดลำสุดท้าย เพราะคิดว่าหมู่บ้านจะอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตัวเอง หลานชายชื่อแสวงมาช่วยบ้างอย่างไม่ใส่ใจนัก ส่วนคนในหมู่บ้านก็ไม่มีใครสนใจการขุดเรือของเฒ่าवाद เฒ่าवादทำงานอย่างตั้งใจ ขณะนั้นการสร้างส้วมในหมู่บ้านก็เริ่มดำเนินการ แต่สุดท้ายก็สร้างได้ไม่ทั่วถึงเพราะงบประมาณหมด ทำให้เกิดความขัดแย้งจากข่าวลือในหมู่บ้าน ทั้งผู้ใหญ่ทำเืองของบริจาค ผู้ช่วยเฉื่อยเืองเงินบริจาค ชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์ก็มีปัญหาเพราะแนวทางการเลี้ยงตั้งเดิมของชาวบ้านต่างจากคำแนะนำของมูลนิธิ เกิดโรคไข้เลือดออกกระบาดเพราะน้ำขังในเือง รวมทั้งความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างที่กำลังจะเกิดขึ้นอีก ในที่สุดก็ถึงวันทำพิธีฉลองเรือลงทะเล เฒ่าवादรอแสวงมาร่วมพิธี แต่แสวงกลับไปหาเฒ่าवादเพื่อบอกว่าจะไปรับบริจาคเรือหัวเืองกับเครื่องเรือ และจะกลับมางานฉลองส้วมของหมู่บ้าน หลังจากนั้นเฒ่าवादไข้ขึ้นสูงและเรือของเฒ่าवादก็ลอยไปยังสุสานของคนมอเกลน

เรื่องของกู

กูเป็นวัยรุ่นที่เติบโตอย่างเด็กขาดความอบอุ่น ไม่เคยได้รับความรักจากพ่อแม่ กูไม่รักใครนอกจากตัวเอง กูเข้าวงการมิชฉาชีพและทำงานรับใช้ลูกพี่จนได้ดี แต่เมื่อเกิดเรื่องคือไปฆ่าเด็กของผู้มีอิทธิพลตายทำให้กูต้องหนีตายโดยการบวชพระ ขณะเป็นพระ กูวางแผนปล่อยข่าวให้คนเข้าใจว่ากูมีเทพผู้ยิ่งใหญ่มาประทับร่างด้วย ชาวบ้านที่มงายต่างเชื่อถือจนทำให้กูเคลิ้มว่ามีฤทธิ์จริง และเหิมเกริมขนาดไปนั่งกินเบียร์กับลูกศิษย์กลางตลาด จนเมาและหาเรื่องชกต่อยกัน กูถูกตำรวจจับสึก จากนั้นกูก็หันเข้าสู่วงการคนทรงเจ้าอย่างจริงจัง กูประกาศทั่วเมืองว่าจะฆ่าแม่เพื่อบูชาขัณฑ์เป็นการไถ่บาปแทนมวลมนุษย์ ในวันงาน กูใช้มีดเฉาะกลางหัวแม่จนแม่ตายคาที่ ลูกศิษย์หนีหายกันหมด กูถูกจับเข้า

คุกแต่รอดโทษประหารมาได้เหลือจำคุกตลอดชีวิต แต่กูดิดคุกอยู่ 30 ก็ออกจากคุก ระหว่างอยู่ในคุก กูถูกผีแม่หลอกหลอนทุกวันจนชินชา ตอนทีออกจากคุก กูไม่มีอะไรกินเลยไปเอาเนื้อจากศพที่ตั้งในวัด มาอย่างกิน เด็กวัดคุมกระที่บูกูแต่ลูกหลานของศพไม่เอาความ กูถูกส่งตัวมาอยู่สถานฝึกอาชีพ ไม่มีใคร กล้ายุ่งกับกูเพราะคิดว่ากูบ้า ส่วนกูมีชีวิตอยู่ไปวันๆ เพื่อรอวันตาย

วันหนึ่งของชีวิต

ชายคนหนึ่งไปร่วมงานศพแม่ของเพื่อนสมัยเรียน ในงานเขาได้เจอกลุ่มเพื่อนเก่า เขาเห็นบรรยากาศในวัดที่มีงานศพหลายงานแล้วก็สะท้อนใจว่าความตายช่างอยู่ใกล้ตัว ทั้งยังคิดว่างานศพในเมืองไม่เหมือนต่างจังหวัด เพราะดูเร่งรีบกว่า ไม่ทิ้งช่วงเวลาให้สั่งลา หลังจากเผาศพ เขาและกลุ่มเพื่อนรวมทั้งเพื่อนที่เพิ่งเสียแม่ก็ไปที่ร้านอาหารเพื่อพูดคุยกัน แต่ละคนต่างนั่งเงียบ ในขณะที่เพื่อนที่เสียแม่กลับพยายามชวนคุยและยืนยันว่าทำใจได้แล้ว หลังจากนั้นเขาขับรถไปส่งเพื่อนที่บ้านแล้วขับรถกลับบ้าน ระหว่างทางเขาเห็นอุบัติเหตุ คนขี่รถจักรยานยนต์ชนแท่งคอนกรีตแล้วแน่นิ่งไป เขาลงไปดูแล้วช่วยโบกรถที่ตามมาให้เบี่ยงเลน ก่อนจะโทรศัพท์ไปที่ศูนย์ให้ความช่วยเหลือ ผู้คนที่ผ่านไปมารวมทั้งเจ้าหน้าที่จากศูนย์ฯ นึกว่าเขาเป็นคนชน เขาต้องแก้ตัวหลายรอบว่าเขามาช่วยกันรถไม่ให้เหยียบผู้ประสบอุบัติเหตุ จากนั้นเขาก็ขับรถกลับบ้าน เมื่อถึงหน้าบ้านเขาเห็นบ้านมืด บรรยากาศเงียบจนผิดปกติ ไม่มีใครมาเปิดประตูให้ จึงลงจากรถแล้วคว้าไม้เตรียมป้องกันตัว เมื่อเปิดประตูบ้านเข้าไป ไฟก็สว่างพร้อมเพลงวันเกิด เขาถอนใจและเพิ่งคิดได้ว่าเป็นวันเกิดตัวเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY วีรชนนิรนาม

หญิงคนหนึ่งหยุดงานอยู่บ้านเพราะไข้หวัด นางมองรูปสามีที่หายสาบสูญไปในเหตุการณ์ “6 ตุลา” แล้วนึกถึงข่าวและหนังสือสารคดีที่มีผู้แสดงความเห็นว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาไม่ใช่เหตุการณ์รุนแรงและไม่น่าจดจำ ทั้งที่ในความรู้สึกของนางคือความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ นางรู้สึกเศร้าเมื่อนึกถึงเหตุการณ์วันที่สามีออกจากบ้านไปประท้วง ยิ่งอ่านหนังสือที่กล่าวถึงวีรชนในเหตุการณ์นั้นเช่น จีระ บุญมาก ก็ยิ่งนึกถึงเรื่องราวของสามีตัวเองที่ไม่ถูกจดจำในฐานะวีรชน ทั้งที่ประสบเหตุไม่ต่างกัน นางอ่านถ้อยคำของภรรยาของจีระที่กล่าวว่า ไม่อยากเอ่ยเรียกจีระว่าวีรชน แต่จีระคือวีรชนในใจของเธอเสมอ นางซาบซึ้งเพราะนางก็รู้สึกเช่นนั้น นางเก็บหนังสือช้อนรวมกับหนังสือต้องห้ามที่สามีเคยซื้อไว้ พลังนึกถึงข่าวนักศึกษาประท้วงและเป็นห่วงลูกชายที่หายจากบ้านไปตั้งแต่เมื่อวาน

โคลงดิจิทัล

ผมนักศึกษาชาวไทยไปเรียนต่อที่อินเดีย รู้จักกับवासु ศิลปินผู้เข้าใจถ่องแท้ถึงจิตวิญญาณ ผมพกกล้องดิจิทัลไปถ่ายรูป ที่แรกवासุสร้างเก็ยเทคโนโลยีมาก เขาเป็นศิลปินผู้เชิดชูในจิตวิญญาณและปฏิเสธความเจริญทางวัตถุแบบตะวันตก ผมเป็นคนสอนวิธีใช้กล้องดิจิทัลให้वासุ वासุยอมรับเพราะต้องการทดลองเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ แต่เขาก็กลับลุ่มหลงในทุกอย่างที่ผ่านมาเล่นสักล้อง เขาถ่ายทุกอย่างรอบตัวแม้แต่พิธีกรรมเก่าแก่ของชุมชนของเขา จนสุดท้ายเขาพยายามจะเก็บอารมณ์ น้ำเสียง และจิตวิญญาณการอ่านกวีนิพนธ์ที่แสนไพเราะของภรรยาอาจารย์ไว้ด้วยกล้องดิจิทัล แต่ด้วยความที่เขาเพิ่งเริ่มทดลองใช้กล้องจึงต้องหยุดการอ่านกวีนิพนธ์ของภรรยาอาจารย์หลายครั้ง และในครั้งสุดท้ายภรรยาของอาจารย์ก็สิ้นใจตายต่อหน้าต่อตาवासุ वासุหันกลับมามองและโทษคนนอกอย่างผมว่าเป็นต้นเหตุที่ทำให้เขาเรียนรู้สิ่งที่อันตรายเช่นนี้

แสงเทียนในหลุมทราย

ในงานรำลึกหนึ่งปีสินามีการจุดเทียนในหลุมทรายเพื่อรำลึกถึงผู้เสียชีวิต คนจำนวนมากมาแสดงความอาลัยคนใกล้ตัวที่จากไป เช่นโผนที่มาปล่อยปลาทรายลงสู่ทะเล หญิงสาวที่มารำลึกถึงแม่ ถัดผู้มารำลึกถึงลูกชาย สันต์ที่มาเพื่อรำลึกถึงจ๋อนเพื่อนผู้สูญเสียคนรักไปในสินามิ เขานำเทียนและประกาศคนหายในเหตุการณ์สินามิที่จ๋อนเก็บไว้มาเผาตามที่จ๋อนฝากฝังไว้ ตาเทียนมาพร้อมลูกเขยแล้วเจอสุนัขสีขาวจึงจะนำไปเลี้ยงแทนสุนัขที่ตายไป ครอบครัวที่สูญเสียลูกชาย เมื่อนำสิ่งระลึกถึงลูกชายมาเผาในหลุมทราย รวมถึงชายคนหนึ่งที่ตั้งใจเล่นเบสเพลงโลนสิวแมนให้คู่รักที่จากไป ระหว่างเล่นดนตรี ภาพของคนรักก็ปรากฏขึ้นในความนึกคิด ชายหนุ่มได้คุยกับสันต์และหญิงสาวที่สูญเสียแม่อย่างเข้าใจกันในฐานะผู้สูญเสีย

ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนฝั่งทะเลตะวันตก

หญิงคนหนึ่งทำงานเป็นคนอบรมวิชาชีพให้ชาวบ้านในจังหวัดพังงาอย่างมีความสุข จนกระทั่งตุลาคม พ.ศ. 2547 วันหนึ่งฝนตกมากจนเธอรู้สึกเหมือนบรรยากาศมืดดำปกคลุมอยู่ ปลายเดือนพฤศจิกายน เธอกับน้องชายไปอบรมให้ชาวบ้านน้ำเค็ม ขณะนั่งรถกลับ เธอสัมผัสถึงบรรยากาศมืดดำอีกครั้ง หลายวันต่อมา เธอเห็นนางงามแ่่นจำนวนมากบินมารวมตัวกันอย่างกระวนกระวายแล้วบินหายไป ทำให้เธอนึกถึงความเปลี่ยนแปลงในชีวิตตนเอง ถึงเดือนธันวาคม สุขของเธอเป็นขี้เรื้อน เธอจึงพามันไปอาบน้ำทะเลเพื่อรักษา แต่สุนัขกลับมีอาการตื่นกลัวไม่ยอมเล่นน้ำ หลังจากนั้นในวันที่ 26 ธันวาคม เกิดเหตุการณ์สินามิ เธอรอดชีวิตและได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อหน้าต่อตา ทั้งพลังของ

ธรรมชาติ ความหวาดกลัว และการเอาตัวรอดของมนุษย์ เธอนึกถึงเหตุการณ์ประหลาดในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมาว่าเหมือนเป็นสัญญาณเตือนภัย หลังเหตุการณ์สึนามิ สิ่งปลูกสร้างพังเสียหาย ผู้คนบาดเจ็บล้มตาย ทำให้เธอรู้สึกหดหู่ เธอซื้อยาไปแจกจ่ายให้ผู้บาดเจ็บ และไปรวมกลุ่มกับชาวบ้านที่รอดชีวิต แต่ละคนต่างนั่งเฝ้าด้วยความหวาดผวา เธอคิดว่าสิ่งที่เผชิญมาตลอดวันคือกงล้อแห่งโชคชะตาที่กำหนดมาแล้วให้มนุษย์ต้องฝ่าฟันไปได้

อะไร...ในสึนามิ

หญิงคนหนึ่งตั้งใจจะเขียนเรื่องสั้นเกี่ยวกับเหตุการณ์สึนามิที่เกิดขึ้นที่ประเทศไทยเมื่อปลายปี 2547 เธอไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไรเนื่องจากเธอไม่รู้รู้สึกสะเทือนใจแล้วเมื่อเวลาผ่านไป อาจเพราะเธอไม่ใช่ผู้สูญเสียและเธอก็เคยชินกับโศกนาฏกรรมผ่านสื่อมวลชน เธอตัดสินใจสืบค้นเกี่ยวกับเรื่องสึนามิจากเว็บไซต์ google และพบข้อมูลจำนวนมาก เธอเลือกดูประมวลภาพความสูญเสียแล้วน้ำตาก็ไหลเพราะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ หลังจากนั้นเธอก็รู้สึกชื่นชมคนไทยที่มีน้ำใจให้กัน ทั้งการบริจาคและการเป็นอาสาสมัคร เธอรีบบันทึกความคิดลงในกระดาษ นอกจากนี้เธอยังเห็นข่าวการโกงเงินบริจาคจากเหตุการณ์สึนามิ ทำให้นึกถึงข่าวนายทุนเข้าถือครองที่ดินเดิมของชาวบ้านหลังเหตุการณ์สึนามิ ข่าวเหล่านี้ทำให้เธอสลดใจ ต่อจากนั้นเธอไล่สายตาดูหัวข้อหลากหลายที่สืบค้นได้จาก google เธอเลือกอ่านข้อมูลจากเว็บไซต์วิชาการ.คอม ที่ให้ข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับสึนามิ แล้วก็นึกถึงการเตือนภัยก่อนเกิดสึนามิที่ไม่มีคนเชื่อ เมื่อความรู้สึกต่างๆ เริ่มถาโถมเข้ามา เธอก็คิดว่าจะเขียนเรื่องอะไรเกี่ยวกับสึนามิ

ภาควิชาการศึกษาศาสตร์
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ไอ้ขาว

หลังจากเหตุการณ์สึนามิ “ไอ้ขาว” สุนัขของตาเทียนหายไป วันหนึ่งขณะที่ตาเทียนกับลูกเขยช่วยกันจัดการเศษซากบังกะโล และชุดบ่อน้ำจืดใหม่แทนบ่อเก่าที่มีทรายเต็มบ่อหลังสึนามิ ไอ้ขาวก็กลับมาในสภาพอิดโรย ตั้งแต่ไอ้ขาวกลับมา หลานชายของตาเทียนก็สังเกตเห็นว่าไอ้ขาวไม่เหมือนเดิม เพราะทุกเช้าไอ้ขาวจะออกไปนั่งที่หาดทราย แล้วก็กลับมาอน สงสัยตรง ตาเทียนเองก็สงสัยและห่วงใยไอ้ขาวไม่น้อย ได้แต่บอกหลานชายว่า ไอ้ขาวน่าจะเจออะไรมามากตอนเกิดสึนามิ สึนามิทำให้หลายอย่างไม่เหมือนเดิม ทำให้นกพิราบขาเป้ บ้านพัง มีคนตายและหายสาบสูญ หลานชายจึงไม่อยากให้เกิดสึนามิอีก วันหนึ่งลูกเขยบอกตาเทียนว่าบ่อน้ำที่ชุดใหม่มีแต่น้ำกร่อยทำให้อาจไม่เพียงพอสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะมาพักบังกะโล ขณะเดียวกับที่ไอ้ขาวถูกรถชนขยชะชนตาย

HK-G36

การยิงพระสงฆ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้กลายเป็นข่าวใหญ่และทำให้ประชาชนเสียชีวิต ทหารได้รับหน้าที่ไปคุ้มครองพระบิณฑบาต หนึ่งในนั้นคือพลทหารจากภาคอีสานที่ต้องไปคุ้มครอง พระหนุ่มรูปหนึ่งที่มาจากต่างถิ่น พลทหารเชื่อมั่นในศักยภาพของปืน HK-G36 ที่กองทัพนำเข้ามาว่า จะช่วยคุ้มครองชีวิตได้ และหากเขาสังหารผู้ร้ายได้ก็จะช่วยชีวิตผู้บริสุทธิ์ได้อีกมาก ส่วนพระหนุ่ม ตัดสินใจมาจังหวัดชายแดนภาคใต้เพราะอยากทดสอบศรัทธาของตนเองและทำลายการยึดติดใน ตัวตน พระหนุ่มคิดว่าการฆ่าคนเพื่อช่วยคนไม่ใช่วิธีแก้ปัญหา พระหนุ่มออกบิณฑบาตทุกวันตามกิจ ของสงฆ์โดยมีพลทหารคุ้มกัน ท่ามกลางบทสนทนาของชาวบ้านพุทธศาสนิกชนที่ไว้ใจภาครัฐน้อยลง และคิดว่าพระหนุ่มจะอยู่ที่นี่ได้ไม่นาน วันหนึ่งระหว่างคุ้มกันพระ พลทหารถูกผู้ร้ายยิงตาย ผู้ลงมือ สังหารตัดสิ้นใจไม่ยิงพระและเตรียมหลบหนี พระหนุ่มเกิดความสับสนระหว่างความโกรธเกลียดกับการ ปล่อยาวาง สุดท้ายพระตัดสิ้นใจหยิบปืน HK-G36 ของพลทหาร แล้วยิงไปที่ผู้ร้าย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ เกิดเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2522 สำเร็จ การศึกษาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย (เกียรตินิยมอันดับ 2) ในปีการศึกษา 2543 และ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย ในปีการศึกษา 2547 จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

